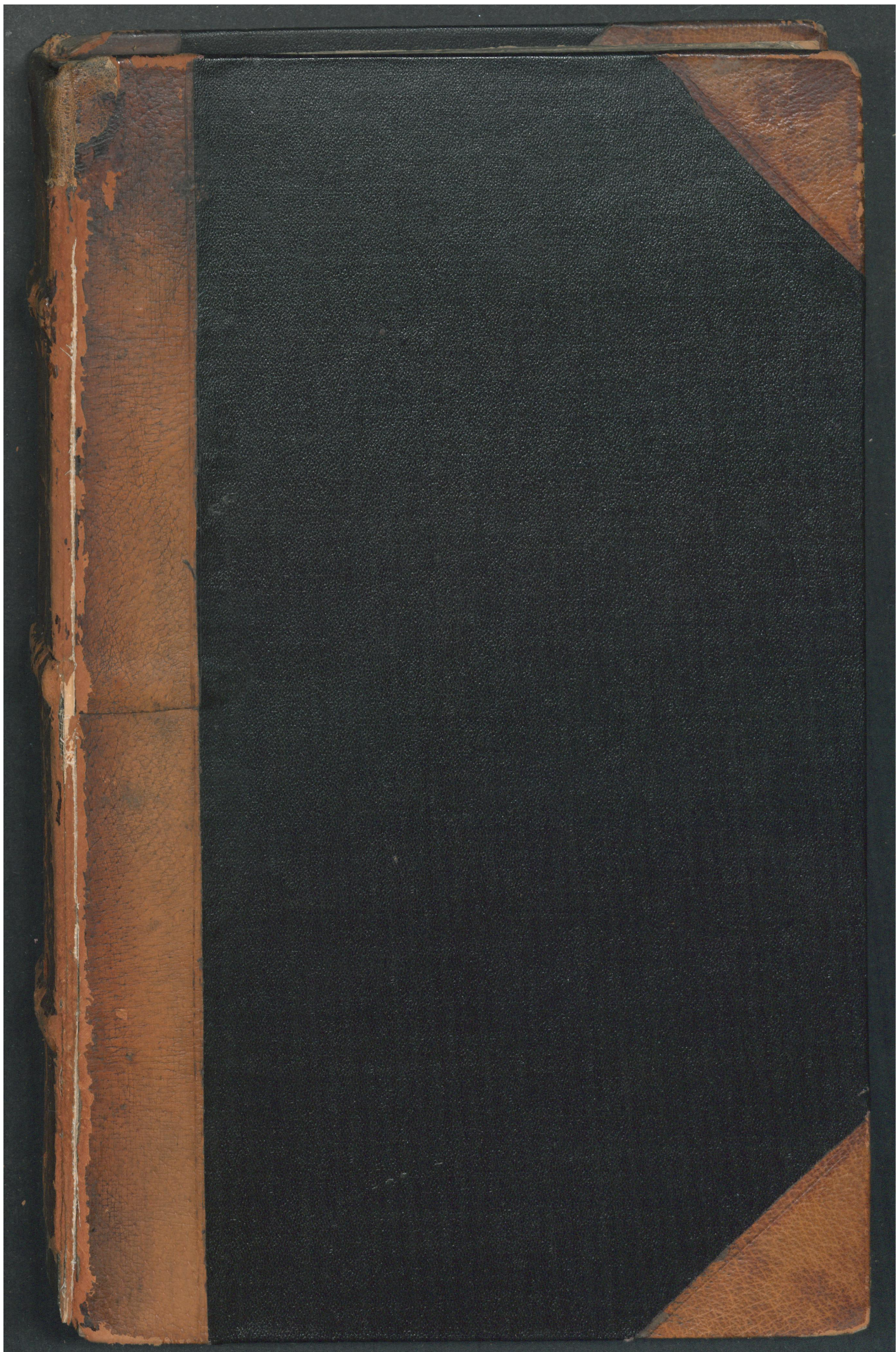
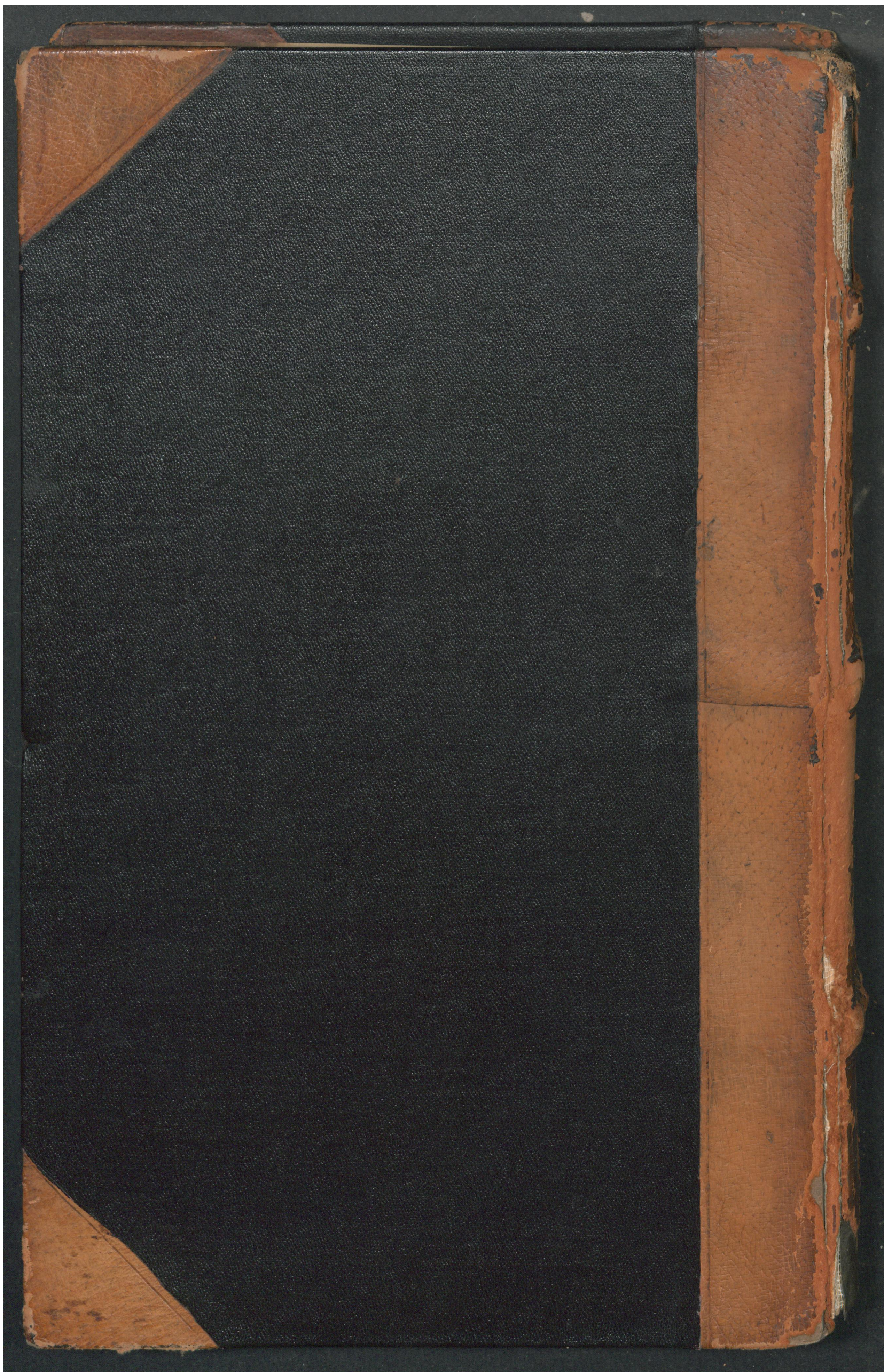

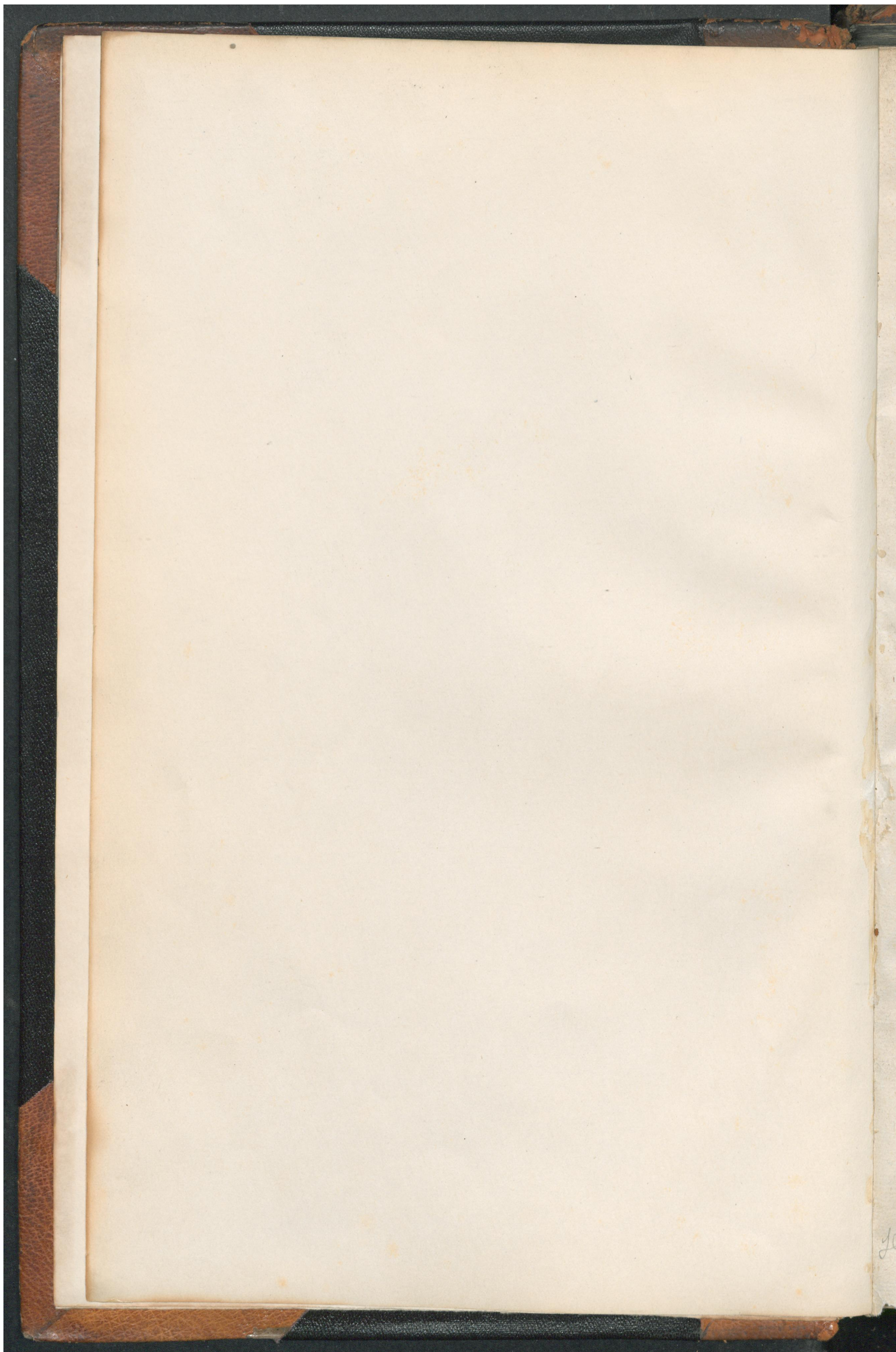

CURATIONUM
MEDICINALIUM
AMATUS
LUSITANUS

AMATI LVSITANI, MEDICI PHYSICI PRAESTANtissimi,

Curationum medicinalium Centuriæ quatuor, quarum duæ priores ab auctore sunt recognitę, duę posteriores nunc primum editę, uaria omnes multiplicicq; rerum cognitione refertæ: Quibus præmissa est Commentatio De introitu medici ad ægrotantem, deq; crisi & diebus decretorijs, medicæ rei studiosis utilissima.

Accessit his Index rerum memorabilium copiosissimus.

BASILEAE, ANNO M. D. LVI.

ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΤΟΥ ΒΗΧΙΟΥ

ΦΡΙΒΟΥΡΓΙΕΩΣ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΡΑ-
πευτικὴν ὕλην Ἀμάτου τοῦ Λυσιτάνου, ἐν ἰατροῖς ἀκροτάτου.

ὅσγε πρὶν ἰητρῶν γνωρίσματα πολλὰ καὶ ἐσθλὰ,
ἐν πεζῷ ἀκριβῶς ἐξεπόνησε λόγῳ.
νῦν τάδε καὶ φιλιατροῦσιν θεραπευτικ' Ἄματος,
παντοδαπῶν νούσων, δῶρα μέγιστα δίδοι:
ὥσθ' ὥρῃ ποτ' ἐν εἰαρινῇ ζεφύροιο μέλισσα,
οὕνεχ' ἑοῦ πέτεται ἔνθα καὶ ἔνθα βίου.
ἄνθεα ζητῆσαι πεφυκῦα τὰ πάγκαλα σπουδῇ
ἐν χλωρῷ λειμῶν', ὡς μέλι δρᾶν ἐχέμεν.
ὡς ἡμῖν εὖ νῦν θεραπευτικὰ δόγματα λῷστα,
ἐκ πάντων ἀκριβεῖ θήκατο τῷδε λόγῳ.
ἐξ ὧν ἄντ' ἄλλων δὴ ἄξιος ἐστὶ λόγοιο,
ἠδ' ἐν σπουδαίοις ἀνδράσιν ἀκρότατος.
ὃς μεγάλῃ σπουδῇ συγγράψας ἀκέσματα βίβλῳ,
ἐκ πολλῶν ἀλέγυς σώματα πολλὰ νόσων.
τὴν δ' οὖν ἀναγνοὺς φιλέων εὑρήματα δέξαι,
καὶ καλὸν ἄνδρ' ἀγάπα, καὶ καλὸν ἔργον ὁμοῦ.

COSMO MEDICI
THVSCORVM PRINCIPI
CLARISSIMO.

Doctor Amatus Medicus Physicus Lusitanus S. D.

VM Pisas florentissimam olim Hetruriæ urbem, atque imperij Genuensis æmulam, nunc uerò fatali quadam temporis edacitate collabentem, Cosme Princeps clarissime, singulari quadam animi uirtute, ita mœnibus firmes, pulcherrimis ædificijs ornes, ut merito nouus instaurator dici possis: præclare ij mihi facere uidentur, qui tam egregij facinoris authorem pro uirili sua, aut opera, aut consilio iuuare nitūtur. Me uerò ita ista tua pietas in admirationem tui traxit, ut quibus dignus laudibus esses scirem, quo uero facto meum erga te studium testari possem, ignorarem: sed cùm uiderem te etiam conuocatis undique uiris, quicunque ingenij præstantia excellerēt, hac etiam parte Pisarum nobilitati deesse noluisse, id quod Academia illic excitata, uel ueteri illi Atheniensi par, conuincere potest, animum erexi, & me quoque pio operi auxiliari posse in animum induxi. Quare Curationum mearum primam Centuriam (ita enim recepto uocabulo appellare libuit) tibi dicandam duxi, non quòd diuino ingenio tuo opus dignum putarem: sed ut intelligeres, me, ex quo in florentissima Florentia tua te sum allocutus, nihil antiquius duxisse, quàm ut tibi meus erga te animus innotesceret. Habebunt ergo Pisani tui quicunque Medicinæ operam dant, librum, ut insueto ferè titulo, ita quod citra arrogantiam dictum uelim, nec malum, nec infrugiferum, meæ certè erga Mediceum nomen obseruantiæ perpetuum testem, Bene uale.

CVRATIONES SECVNDVM ORDINEM CONTENTAE IN PRIMA Centuria.

De

CVRATIONES SECVNDVM ORDINEM CONTENTÆ, in secunda Centuria.

De

CVRATIONVM SECVNDVM ORDINEM CONtentæ, in tertia Centuria.

De

De

CVRATIONES SECVNDVM ORDINEM CONTENTÆ, in quarta & ultima Centuria.

Febris

FINIS.

INTROITVS MEDICI AD AEGROTANTEM, SIMVLQVE DIGRESSIO, DE CRISI ET DIEBVS DECRETORIIS: IIS QVI ARTEM MEDICAM EXercent, & pro salute ægrotantium in Collegium descendunt, longè utilissima:

AMATO LVSITANO MEDICO AVCTORE.

RIA in uniuersum sunt in Arte medica, in quibus, & per quæ curatio conficitur, nempe Medicus, æger, & ipse morbus. Primo, Medicus doctus sit oportet, diligens, hilaris, & grauis: cuius introitus, sermones, figura, uestitus, tonsura, ungues, odores, ægro grata sint decet, ut mandat Hippocrates libro vi. Epidemiorum: cæterùm huius officium est, tutò & celeriter curare: tutò ut iuuet & non noceat, ut iubet Hippocrates primo citati uoluminis libro: celeriter, medicamenta morbo adaptata tribuẽdo, nam, ut inquit Hippocrates in epistola ad Crateuam herbarium, siue radicisecam, ab omni equidem arte aliena res est dilatio, uerùm maxime à medicina: in qua dilatio est uitæ periculum: quod Mesue in exordio suæ practices Medicum exhortans dixit, Auxiliari ne differas, quia semel pereunti nulla postea suffragia prosunt: Crudelis procul dubio Medici est, eos morbos, qui possint paucis diebus uel horis repelli, in longum protrahere tempus, & ægros tanquã in reditu habere, Vt Plinius Valerianus memoriæ commendauit. Vt uero Medicus officium hoc perfectè exequatur, decem in mente prompta habeat necesse est, quæ ex Galeni præceptis sunt desumpta: & ea ijs carminibus complexi sumus, quæ ita habent:

Sunt bis quinq; tibi Humores ut noueris omnes,
Et ualeas ægro remouere è corpore morbos,
Nempe Color, Casusq;, uocant symptomata Græci,
Et Regio, & Tempus, Morbusq;, his additur Aetas.
Natura, & Victus, Mutatio temporis, Arsq;.

Quæ omnia quum medenti nota & inuentu facillima sint, maiori enarratione non indigebunt. Curabit tamen bonus practicus ægrotantem interrogare, num aliàs ægrotauerit, & quonam morbo, acuto, interpollato, longo uel breui laborauerit, non minus quæ ille medicamenta ebiberit, liquida uel solida, aut potius in bolo: cum quibus bene egessit uel non, & an aluum sua natura citam & obedientem habeat, uel potius duram & rebellem: quum qui solutu facilem habere dixerit, leuioribus & paucioribus medicamentis opus habet: Qui uerò difficilem, fortioribus indiget. Turpis enim est calamitas, ut tradit Hippocrates libello de Medicamentis purgantibus: Medicamento purgante dato, hominem occidere. Non minus quoq; de sanguine extrahendo inquirere Medicus debet, An in alijs morbis illi sanguis missus fuerit, & recte tolerauerit, uel potius in lipothymiam inciderit, ut postea, fluente sanguine,

a manum

manum arteriarum pulsationibus admotam habeat. Aeger quoq;, ut tradidimus, obediens medico sit oportet. Quod Hippocrates procemio Aphorismorum præcipit, inquiens: nec solū seipsum medicus recte curare uolens præstare oportet, opportuna facientem, & nihil quod ægro possit conducere, prętermittentem. Sed & ipse æger parere Medico, tanquam seruus domino, debet, In nullo propriæ indulgendo uoluptati. Vnde ijs qui præceptis non obsequuntur, medicinale consilium dandum non est, ut Galenus libro de Venę sectione, & sexto de Tuenda sanitate, & primo de Criticis diebus suadet. Languentis igitur unà cum medico reluctari morbo erit, quum medicus & morbus mutuo sese oppugnant, & ut ita dicam inter sese depugnant, ac dimicant. Nam morbum medicus cum Natura euertere studet: illi contrà, ut ne sit inferior, propositum est. Tunc æger qui medico est audiens, & eius facit imperata, illi socius efficitur, & morbo hostis: Qui uero à medicis imperatis desciuerit, & quæ morbus dictat exequitur, morbum adauget, quia ipsum fouet, & medico iniuriam facit, & demum multis nominibus peccatum inducit, quia quum morbus ante unus erat, inter quem & medicum ægrotumq; duellū paratum erat, in quo uincendi medico & ægro spes haud incerta erat, quum duo necesse est uno præstent: morbus auxilio ægri adiutus, ueluti transfugæ, duo factus, non solum medicum uincit, sed naturam & ipsum ægrum supprimit & perimit. Omnibus igitur ijs perspectis ac consideratis, & in ordinem dispositis, Medicus curationem aggrediatur, prout exposcit morbus: Si tamen non nouerit morbum, extenuet regimen, ut mandat Auicenna, quia omnino morbus deocultabitur: aut ut præcipit Hippocrates libro de Locis in homine, tunc Medicus medicamentum ægrotanti non forte ac potens præbeat, dicens: morbum si quis non cognoscat, medicamentum bibendum præbeat non forte: Si inde itaq; leuior fiat, demonstrata uia est, quòd gracilitatem inducendo curandus est: Si uerò non leuior reddatur, sed peius habeat, contraria facienda sunt: Si non profuerit gracilem facere, tumidum facere conducet, & frequenter permutare, ita ut hoc consilio utaris, si quis in morbis quid permutaturus est, forti quidem ægroto, debili autem morbo, tunc quidem fortiore quàm morbus est medicamento est utendum. Nam etiam si quid de sano abducat unà cū debili ac ægroto nullum detrimentum est: Si uero morbum fortiorem, ægrotum autem debilem acceperis, debilibus pharmacis, curabis quæ ipsum morbum superent & abducant, uerum ægrotum nihilo debiliorem reddant. Hæc illa aurea Hippocratis uerba, à quo Auicenna citata accepit. Habita igitur cognitione morborum, ut eos medicus rectè propellat, ac ægrotantibus ut expedit uictus rationem ordinet, futuramq; crisim eorum prædicere ualeat, attente animaduertat necesse est, ipsorum tum uniuersalia tempora quatuor, tum particularia paroxysmorum: unde Hippocrates hæc nos docens libro Aphorismorum, inquit: quum morbus consistit suo uigore, tunc tenuissimo uictu uti necesse est, per hæc indicans uerba, ut ibidem Oribasius testatur, quòd omnis morbus siue tardus, siue acutus, modo salubris sit, quatuor habet tempora, initium, augmentum, statum, & declinationem: Quæ tempora, qualiter sint cognoscenda, docet Gal. libello illo, cui titulum indidit, de Generalibus morborum temporibus, & lib. de Crisibus, statu tamen morbus magis ingrauescit & difficilior, atq; intensior quàm principio aut alio quouis tempore est, ut Gentil. Fulginas abunde in suis quęstionibus probauit, cui Hippocrates suffragatur lib. 2. Aphorismorum, quum ait: Omnia quum incipiunt & finiunt, leuiora sunt: quum cōsistunt, grauiora. Adde uniuersam priscorum cohortem, quæ

tem, quæ morborum initio, uictus rationem copiosiorem quouis alio tempore propinabat: tenuiorem uero in statu, utpote uirtuti decumbēti, ac à morbo oppressæ. Adhæresci ijs, experimentum indicans quotidianum, in phlegmonibus apostematibus dictis, statu materiam magis putridam & feculentam, quàm principio & augmento esse: Quæ omnia notæ certissimæ sunt, in statu & morborum uigore, morbos grauiores quàm quouis alio totius morbi tempore esse, in quo supremam concoctionem & putrefactionem simul reperiri fateri est. Quibus omnibus Trusianus aliter Scotinus dictus, quòd uix abscon ditas eius opiniones Neoterici desudantes medici intelligere possint, contrariatur: quum principio morbos grauiores quàm statu esse contendat. Imaginatur enim symptomata illa quibus ægri in statu morborum affliguntur communia non uero propria & ex morborum malignitate & pernicie euenire, in cuius sententiam Oribasium ire hodie animaduertimus, ut cuiq; lectori manifestum euadet. In declinatione autem uera & uniuersali nullum mori, nisi noua superueniente affectione, aut uitæ errore, certum est, quum morbus semel iudicatus est, ægerq; ab agone & pugna, hoc est crisi, iam euaserit. Quæ uehemens ac uelox motus ad sanitatem aut ad mortem definitur, Si enim ad sanitatem subita fit conuersio, bona dicitur crisis: sin ad mortem, mala: Bona autem duplex est, perfecta, & imperfecta: perfecta, ubi integrè quis à morbo liberatur, & omnino huic aliqua effectu digna euacuatio contingit, ut per uomitū, sputum, sanguinis è naribus profluuium, modo morbus in partibus superioribus corporis situm habeat: Si uero in inferiori uentre morbus constiterit, per uentris exonerationem, hæmorrhoides, menses, & abscessus: Si autem in uenis morbus domicilium habet, per urinam, sudores, & insensilem perspirationem. De imperfecta uerò crisi loquitur Hippocrates, libro Aphorismorum, quum ait: quæ relinquuntur in morbis post iudicium, recidiuas facere consue uerunt. Quæ si per abscessum, hoc est concursum mali humoris ab intrinsecis partibus in aliquam exteriorem corporis partem fiat, permutationis crisim Auicenna appellat: quæ si in morbi initio contigerit, lethale procul dubio est signum, ut in pestilenti morbo uidetur: Ante autem criticum diem magna fit perturbatio, ut Hippocrates nos docuit Aphorismo illo, Quibuscunq; crisis fit his nox antea grauis est: Quæ uerò subsequitur, magna ex parte leuior existit. unde rectè Galenus lib. 3. de Crisibus, cap. 2. prodit ne crisium motibus medici perturbentur. Decet autem medicum generosum neq; turbari, neq; futurum euentum ignorare, ijs enim perturbationibus, continuo febricitantibus, ante iudicium euenientibus, scilicet anxietatibus, uigilijs, delirio, capitis dolore, colli, & stomachi inquietudine: aurium sonitu, lachrymis inuoluntarijs, labri agitatione, uehementi nouo rigore, & alijs multis. Vulgares admirantur, putantq; notas certæ mortis esse: Sed prudētes & ratione utentes medici, rem aliter dignoscentes, deplorati salutem prædicant. Scientes nimirum ante criticum diem perturbationem & anxietatem maximam fieri, quia medicus uelut iudex residet in tribunali, ante quem duo litigantes accedunt, morbus scilicet, & natura: Quorum unus alteri dicit, en uinco, alter inquit, non uincis: sed ego: at ubi ingressi fuerint, & silentium indictum, discernit iudex, & sic loquitur: Ille uincit, & quod antea fuit litigiosum, postmodum efficitur quietum. Sed in ijs promptum, & exercitatum medicum, qui calidam incolit regionem esse non dubito: secus autem qui frigidam habitat, quum in regione calida crises plures percipiuntur, ut Hispania, & Aphrica quarto & quinto climati subiacentibus: In Germania uerò regione frigida, sexto & ferè septimo

climati supposita raro crises fiunt, ut per septennium exacte annotauimus. Nam ut de regione ad regionem & climate ad clima dicimus, ita quoque de aere ad aerem differentiam extare quis intelligere debet, quum Ferrariæ, quam præterlabitur Padus, fluuiorum rex Eridanus dictus, & Venetijs perpaucæ crises contingant: Secus autem Anconæ, ubi plures non solum in æstate, sed hyeme uisuntur, proinde medicum in illis decem a nobis citatis rebus paucis carminibus comprehensis exercitatum primo esse decet & oportet. Cæterum, ne sic, illotis quod aiunt manibus, ab istis decretorijs diebus distringamur: animaduertendum duximus: quod dies decretorius duobus est modis, aut enim laudabilis in quo eueniente crisi salutis certæ spes est, aut illaudabilis, in quo crisis raro contingit, eueniente tamen lethale indicium est: & mortis præsagium: Laudabiles autem dies sunt, tertius, quartus, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimusquartus, decimusseptimus, uigesimus, uigesimusquartus, uigesimusseptimus 31.34.37.40. &c. Ex quibus præcipue sunt 7.14.20. Illaudabiles, secundus, sextus, octauus, decimus, duodecimus, decimus sextus, decimusnonus: In quibus diebus crisis ueniens pessima est, quia non ex natura uincente cum uirtute motus ille euenit, sed ex morbi uigore naturam cogentis & stimulantis: talis enim crisis si optima apparuerit a morboque significauerit euasionem, omnino tamen morbi recidiuam indicat: Si uero mala apparuerit, mortis appropinquationis notam esse scies. Decimustertius inter bonos & malos medium tenet, nec tam bonus, ut boni dicti, nec tam malus ut mali dicti reputandus est. At dierum bonorum ut diximus, quidam iudicationis proprij sunt, ueri decretorij dicti, qui per septenarium computantur: quales sunt, septimus, decimusquartus, & uigesimus, nam tres septenarij uiginti circunscribuntur diebus, ut docuit Galenus lib. 3. Prædictionum capite primo & quarto: quibus in locis uigesimum diem tertij septenarij nouissimum esse perhibet, non uero uigesimum primum, quum uigesimus ualidam efficiat sæpenumero iudicationem, unde merito Hippocrates quadragesimum diem non quadragesimum secundum decretorium haberi dixit, itidem & sexagesimum & octogesimum, non sexagesimum tertium, nec octogesimum quartum. Nam alij bonorum dierum, ab ijs qui per septenarios dictos computantur, Indices seu speculatorij dicti quidam sunt: qui ita dicuntur ac denominationem habent, quia iudicia alio die futura prænuncient, contemplandaque exhibeant: Qui per quaternarium contemplantur, ita ut cuilibet septenario duo tribuantur quaternarij: exempli gratia, quartus dies, ab initio morbi computando finis erit primi quaternarij, initium uero secundi: octauus uero tertij quaternarij initium quoque est, quia, secundus septenarius ab eo incipit, finitur tandem tertius is quaternarius undecimo die. Qui undecimus dies initium quarti quaternarij habetur: cuius finis decimus quartus erit: porro quintus quaternarius a quartodecimo inchoabitur die, eo quod tertius septenarius copuletur: Cui finis decimoseptimo erit: Sed decimus septimus initium sexti quaternarij perhibetur, ut Galeno placet: Qui uigesimum diem non uero primum & uigesimum decretorium appellat, quum eo die iudicationes fieri magis præcipuas ualidiorésque quam primo & uigesimo die notauit: Est igitur uigesimus dies, finis tertij septenarij: & sexti quaternarij: clarius tamen ut hæc intelligant qui hæc legerint, repetere non grauabor. Sunt igitur indices seu speculatorij præcipui dies, Quartus septimi, Vndecimus quarti decimi: decimus septimus uigesimi, & ut Erasistrato & Archigeni placet, & post eos Oribasio & multis alijs, decimus octauus uigesimi

primi

primi ſpeculatorius eſt: Si enim quarto die nubecula in urina rubicunda aut alba apparuerit, concoctioq́ꝫ in ſputo & egeſtione fuerit, ſimulq́ꝫ per uniuerſum corpus ſudores & madores, aut ex naribus ſanguinis profluuium, operationesq́ꝫ optimæ fuerint, ut appetitus bonitas, mentis tranquillitas & huiuſce modi alia: Septimo die iudicium futurum ſperandum eſt. Quæ omnia ſi undecimo die euenire contigerint, quartodecimo die iudicationem fieri certum eſt: Si uero decimoſeptimo die, in uigeſimum iudicium terminari præſagire licet: Alij uero dierum bonorum intercalares nominantur, intercidentes quoque dicti, quia interſeruntur interciduntq́ꝫ, & intercalantur inter dies præcipuos decretorios dictos, ut in acutis febribus, tertius, quintus, ac nonus, in quibus criſis plerunq́ꝫ intercidit. Hos uero decretorios dies atque circuitus ſeptenarios & quaternarios recte admodum Hippocrates lib. Aphor. oſtendit, quum ait: Septenorum quàrtus eſt index alterius hebdomadæ octauus: eſt autem & undecimus contemplabilis, ipſe enim quartus eſt alterius hebdomadæ: rurſus uerò & decimusſeptimus cõtemplabilis, ipſe ſiquidem quartus eſt à quarto decimo, ſeptimus uerò ab undecimo. hæc Hippocrates. Quibus Oribaſ. multa alia tanquam Hippocrates germana adiungit, ut ex commen. quos ſuper Aphor. ſcripſit, conijcere eſt. Sed reuera illa Hippocratis nõ ſunt, ſed ab aliquo illi loco adiecta, quum omnino Hippocratis & Galeni doctrinam non ſapiunt, ſed eam potius peruertunt ad iudicationes præcipue faciendem: Nam eo loco hæc Oribaſius interpoſuit uerba: inſpiciendus eſt & quintus decimus dies. Hic enim tertiæ hebdomadæ contemplatorius eſt, quæ procul dubio diſſona ſunt à Galeniana & Hippocratica ſentẽtia, nõ minus quàm alia ſequentia. Conſiderandus & uigeſimusprimus & inferius, nec non quadrageſimumprimum inſpicere oportet, ut teſtatur Galenus commẽtario præ dicti Aphoriſmi: Sic enim uerba, quæ longe ab eis quæ Oribaſius interpoſuit ſcribit, inquiens. Nam ſecundæ hebdomadæ initium, diem octauum eſſe dixit: non tamen tertiæ quintumdecimum: quemadmodum nonnulli poſt ipſum exiſtimarunt: quoniam neq́ꝫ uigeſimumprimum pro termino ſtatuit, ſed principium quidem tertiæ hebdomadæ quartumdecimum: finem autem & terminum, uigeſimum. Perpenditis igitur Hippocratis illa citata non eſſe uerba, ſed potius Pelopis aut Lyci, uel Ruffi, aut alicuius qui Eraſiſtratũ inſequitur, uel Ptolemæum & aſtrologos, qui uigeſimumprimum diem decretorium faciunt, non uerò uigeſimum, ac conſequẽter decimumquintum principium tertiæ hebdomadæ conſtituunt, non uerò decimumquartum, ut proprio loco uberius indicabimus, quos Oribaſ. ſecutus in hac parte eſt, ueluti plures alij neoterici. Sed non deerit iuuenis ſtudioſus, qui forte fortuna dicat, mentẽ Hippocratis eſſe, quòd uigeſimaprima dies decretoria ſit, nõ uerò uigeſima, ut ex Hippocratis elicitur lib. 1. de Morbis uulgaribus, quum ait: In acceſſionibus ſæpius fieri iudicia, eo quòd in illis uehementer humores moueantur & ueluti ebullientes erumpãt, ſanguinis profluuio, uel ſudoribus, uel uomitu, uel deiectionibus, uel hæmorrhoidibus, uel menſtruo mulieribus, tum propterea quòd id temporis ad excernenda illa impellatur natura: ſimul quod grauata et onere preſſa ad excernendum irritetur: ſimul quòd illis magis fuſis & excretio humorum noxiorum promptior, & iudicium fiat procliuius, ſubdicendo. Circuitum uero qui iudicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, ſeptimus nonus, undecimus, ſeptimusdecimus, primusuigeſimus, & cætera, in quibus primum uigeſimũ tanquam decretorium citat, non uero uigeſimum, nec in eis qui paribus iudicant diebus. Cui reſpondemus, primo quòd ea citata uerba

Hippocratis non uidentur, sed alicuius qui ea interposuit, quod ita esse iudicatur, quia Galenus in enarratione dubitat circa uerbum circuitus, & nonnulla alia: hoc tamen subticet, ac si in suo codice scriptum nõ esset, quod si esset, procul dubio nõ subticeret. Secundo respondemus & melius, ac ad Galeni intentionem, quòd primus uigesimus dies, decretorius est, non adeo tamen efficax ut uigesimo diei comparari possit. Videntur autẽ crises uigesimo primo die ut testatur Hippocrates, citato loco, & post eum Galenus lib. 3. de Diebus decretorijs antea quàm sui mensis rationem reddat, dicẽs. Quorum accessiones imparibus eueniunt: horum & iudicia ad uigesimum primum diem delabuntur: adeo tamen inefficaces ut illarum considerantionem nõ habere satius fuerit. Qua de causa uigesimum diem iudicatorium cõstituere melius est, quia in eo iudicationes ualidæ & potentes fiunt, ut experientia ipsa testatur: Quo factum est, ut Hippocrates uigesimum diem tanquam iudicatorium sępe describat, ut libro quarto Aphorismorum, aphorismo uigesimo sexto sic dicente. Sudores febricitanti si inceperint boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & quartodecimo, & septimodecimo, & uigesimo, & uigesimo septimo, & trigesimo quarto, hi enim sudores iudicant morbos. Qui uero non ita fiunt laborem significant & morbi longitudinem, & recidiuam. Non minus hoc satis probari potest, ex libro secundo Prædictionum, capite decimo, aphor. quinquagesimo septimo, & Historia Chærionis commentario secundo in tertium librum de Morbis Vulgaribus, & historia Abderæ Nicodemi commentario tertio in librum tertium. Veluti historia Hermocratis commentario primo in librũ tertium, & historia Clazomenij cõmentario tertio, in librum primũ, ut alios sexcentos locos prætercam, quos longũ esset enumerare. Sed cui nam potissimũ rationi Galen. innitatur, ut uigesimum diẽ magis iudicatorium quàm uigesimum primum dicat, subscribere minime grauabor, ut Galeni mentem tertio libro de Diebus iudicatorijs legentes exactè teneant. Statuit igitur Galenus uigesimum diem ultimũ tertiæ hebdomadæ, & ipsum magis iudicatorium quàm uigesimum primum facit ex lunari cursu, pro quo scire licet, lunam in uiginti septẽ diebus & octo horis, suum cursum in zodiaco conficere, quod spatium, quatuor erunt hebdomadæ, quarũ quælibet integros non habebit dies septẽ, immo unicuiq; deerunt quatuor horæ, id est sextans unius diei, quia uiginti septẽ dies & octo horæ, per quatuor diuisi partes conueniunt unicuiq; harum quatuor partium, dies sex & horę uiginti, cuius integri numeri scilicet uiginti septem dierũ & horarum octo, si tres quartas partes contemplemur ac simul exaggeremus eas, inueniemus uiginti dies, & horas duodecim cõplecti: quare uigesimum primũ diem, tres istæ hebdomadæ quum non attingant, prætermittit, & uigesimum pro ipsarum termino constituit. Sed dubitabit aliquis cur hi dies æquales non sunt, cui respondet Hipp. id mirum non esse libro Præsagiorum, si hebdomadæ integræ non sint, quia nec annus integer est, quippe qui ad trecentos sexagintaquinq; dies & quadrantem peruenit: nec mensis integer est, quia maior semper est uiginti nouem diebus, minor uero triginta, ita ut uiginti nouem dies & duodecim horas complectetur. In quo loco animaduertendum est, per mensem Hippocratem & Galenum intellexisse non quidem circuitum illum quo Luna zodiacum circuit, qui in uiginti septem diebus & octo horis fit, quem circuitum, Mensem circuitus, uel reuolutionis appellamus: sed potius spatium à coitu Lunæ ad alium coitum, qui in uiginti & nouem diebus, & horis duodecim perficitur: Nam quum Luna à coitu recedit, nunquam redit in locum à quo discessit nisi in

[Handwritten marginal notes:]
XXI decretorius est, sed non ita efficacem ut XX.

Explicatio rationis qua Galenus moveatur ut XX. decretorium statueret.

Mensis revolutionis vel circuitus, graecis περιοδικὸς vulgo mensis peragrationis et est intervallum illud quo luna ad illud punctum signiferi redit, unde discessit in proxima coniunctione. et hic circuitus est 27 ~~hor~~ dierum horarum 7. minutis 43 secundorum 4.

Annus

mensis

Quid per [illegible] mensis Hipp. et Gal. intelligat.

[Handwritten note at foot of page:]
Mensis triplex est, coniunctionalis, apparitionis et revolutionis. Coniunctionalis est spatium temporis inter unam coniunctionem et alteram usque interceptum est dies 29 et horas 12. Revolutionis est spatium quo motu suo totum peragrat Zodiacum, continet autem dies 27 et horas 8. Apparitionis est spatium quo luna a sole illuminata nobis visibilis apparet. cum autem sub radiis solaribus magna ex parte spatio 4 dierum commoratur ante coniunctionem, ac totidem a coitione qui deinceps a coniunctionali subtracti 20 dies resultabunt et horae 12. Hoc inaequale spatium est plus quam 12 signa complectatur qui integram Zodiaci peragrationem excedit. [illegible] in criticorum dierum supputatione non observandum esse censent. Lunam fere nullam habere in inferiora agendi vim nisi ex solis illustratione. quod et astrologi asserunt. Proinde cum luna et lumine et motu proprio

nisi in uiginti septem diebus & octo horis. Verũ quia in hoc temporis spatio Sol progressus est uiginti septẽ fere gradus, necessarium est si Luna coire debeat, illã adeo progredi ut hos gradus æquet, quod facit in duobus diebus & quatuor horis uel circiter, quos dies & horas si addiderimus uiginti septẽ diebus & octo horis iam elapsis, resultabunt dies uiginti nouem & horæ duodecim, & tunc Luna cum Sole coitum facit, & sic dicitur mẽsis de coitu ad coitum, siue mensis coitionis uel coniunctionis, qui ut dixi continet dies uiginti nouẽ & horas duodecim, nam Luna singulis diebus tredecim gradus fere peragit, dicimus autẽ fere quia medicæ considerationis minutissima quæq; respicere non est. At Galenus ut Mensem superiorẽ dictũ circuitus, qui uiginti septem dies & horas octo cõplet, ut suo proposito non deseruientem pretermittit, quia eius tres hebdomadæ constituũt uiginti dies & duodecim horas, quæ duodecim horæ quũ indifferentes sint ad uigesimum diem uel ad uigesimum primum, ita quoq; mensem istum coitionis ut supercedentem terminũ ab Hippocrate immo & Archigene consideratum, derelinquit, quia tres huius mensis hebdomadæ uiginti duos dies, & horas tres continent. Qua de causa ab isto mense tres integros dies detrahendos iubet Galenus quia in illis Luna silet, non lucet, nec aerem immutat, imo quasi combusta est, & nullos (quasi uel consideratione indignos) mittit effectus, Vnde si ex uiginti nouem diebus & horis duodecim, tres dẽpserimus dies, remanebunt dies uiginti sex & horæ duodecim, qui dies & horæ si in quatuor partes diuidantur, quælibet pars sex habebit dies & horas quindecim. Quarum tres partes siue tres hebdomadæ nondum uigesimum diem attingunt: proinde istum quoq; mensem ut suæ considerationi non deseruientem prætermitit, & medicinalem quendam mensem ex isto, & illo alio dicto circuitus, uigintiseptem dies & horas octo continente excogitauit: sequenti ordine, copulantur uiginti septem dies & octo horæ, & uiginti sex dies & duodecim horæ, qui dies cũ horis dictis copulati, resultant dies quinquagintatres & horæ uiginti, quos si partiamur, habebimus cõmune quoddam medium, quod est uiginti sex dies & horæ uiginti duæ, quem numerum si per quatuor hebdomadas diuiserimus, unicuiq; respondebunt sex dies & horæ decem & septem cum dimidia hora: quod si tres hebdomadas simul iunxerimus, in eis contineri uiginti dies & horas quatuor & mediam horã cõperiemus, unde uigesimus dies decretorius dicẽdus est magis q̃ uigesimusprimus, quia quatuor tantũ horę cum dimidia uigesimũ diem excedũt, quæ magis ad uigesimũ diẽ accedũt quàm uigesimũ primũ, & hac de causa quia ex directo mensis hic cæteris mẽsibus citatis, magis uigesimo diei respondet, tanquam uerum & germanum recipit, & amplexatur, quẽ medicinalem mensem appellat, qui iure descriptus sit uel nõ, aliorũ sit iudiciũ: nos autem in præsenti satis fecisse putamus, nec lectori ingratũ: si Galeni mentem libro tertio de Diebus decretorijs, paucis ijs patefactã dimiserimus, cũ quibus firmiter asseueramus, nõ opus esse medicũ hac tempestate hanc Galenianã insequi methodum inueniendi dies iudicatorios, & eo magis, quia Medicus artifex sensualis est, res in latitudine considerãs, nõ uero in puncto. Nouimus enim nos ex praxi frequenti, id quod Hippocrates quoq; scriptum reliquerat, eos quibus crisis futura est, antea per plures horas multa pati, ut anxietates, delirium, uigilias, capitis dolorem, colli & stomachi inquietudinem, auriũ sonitũ, lachrymas inuoluntarias, labiorum agitationem, nouum rigorem, & multa alia quæ omnia signa certa sunt futuræ crisis. Proinde mea sententia medicus quum morborum dies computare aggreditur, integros dies computabit, nullis

nullis fractionibus dierum amotis, quod Galenus quoq; agendum præcipit primo & secundo libris de Diebus decretorijs, antea quàm mensem illum excogitatum, tertio libro de Diebus decretorijs, in lucem mitteret, quem librum potius, ut amicis placeret, quàm ut rei medicæ adiumentum afferret aliquod, se scripsisse fatetur. Satis prioribus duobus libris contentus, in quibus diem contemplatur uiginti quatuor horarum, ut Archigeni quoq; placet, Erasistrato, & alijs sexcentis primæ classis medicis: quinimo ipse Galenus sæpe inquit diem quum dico in ea significatione accipi uolumus, ut non solum lucē, sed etiam noctem complectatur, ut libro primo de Crisibus, capite decimoseptimo & libro Artis curatiuæ ad Glauconem, & secundo de Crisibus, capite secundo, & libello de Septimestri partu, ubi ait. Diem in præsentia appello interuallum uigintiquatuor horarum æquinoctialium. Sic enim & annum trecentis & sexagintaquinq; diebus, & quarta insuper diei parte constare dicūt: Tempus uerò menstruum, circiter uigintinouem cum dimidio, & cætera, ut sexcentos alios prętereàm locos, in quibus dies integros contemplatur, antea quàm librum tertium de Diebus decretorijs describeret, in quo coactus est ut uigesimo diei dignitatem tribueret non uerò uigesimo primo, dies diminutos & non integros numerare. Computabit igitur medicus morbum ab ea hora in qua æger læsionem operationum sensibiliter persentit, integros numerando dies, nullas ab eis fractiones aut portiunculas demendo, quia ut dixi dies decretorij propter crisim in illis euenientibus contemplantur, quę antea quàm eueniat, plura ex se signa tribuit, per quę medicus, in crisis futuræ cognitionem, deuenit: aduertendo tamen quod morbi biliosi & acuti, plerunq; in imparibus terminantur diebus, quia crises paroxysmorum insequuntur circuitus, sanguinei uerò in quarto die pari, ueluti chronici morbi qui paribus diebus plerunq; terminum habent, ut sunt pituitosi & melancholici, nec hoc tantum animaduertēdum est, sed etiam ipsius morbi (ut nos docuit Galenus) mos si moderatus, & mitis uel prauus atq; malignus. Nam unusquisq; morbus certum sibi uendicat euacuationis modum, quo proposito facile dijudicamus quali euacuatione humores, die critico deponendi sunt, uel ad quod iudicium accedere debeant. Iecinoris autem gibbas partes male affectas per urinam, ueluti ipsius resimam per aluum expurgari norunt medici, nec minus per aluum expurgantur intestina, lien & uentriculus, quàm per lotium renes, ueluti loca quæ ad thoracem, & pulmonem spectant, per sputum: habent enim (ut summatim dicam) quæq; membra annexas sibi uias per quas nocuos rejciunt humores. Quarum aliqua si claudatur homo superstes esse non potest. At hæc breuiter dixisse sufficiat, quibus finem imponere nefas non esset, nisi in mentē uenisset, quòd qui hæc legerit, si modo quis legerit, nostrū iudicium, aut sententiā forte in diebus decretorijs desiderabit, optabitq; in prę̨sen ti dierū criticorū causas reddā, cui obtemperare decreuimus, malentes ingenij proprij iacturam facere, quàm suspensum relinquere. Omissis igitur à Conciliatore ac Pico Mirādulano dictis, ab alijsq; sexcentis laqueū mandantibus præcepto Galeniano, qui in horū iudiciorū inquirēdis causis, medici ne distrahantur hortatur: breuiter proponemus, non dubitātes, ueritati ac naturæ dierum decretoriorum magis accedere, quàm quæuis alia hucusq; excogitata sequi, quum ex naturæ fundamentis deprompta sit, & naturę ita alligatur ut diebus decretorijs causam inesse dixerimus, quam numeris uel musicæ inesse percipimus: sicut em̄ nos latet, cur in musica diapason, siue in numeris proportio dupla, cōsona est, & unisona: septima uerò dissona & discors, ita in acutis morbis, cur

bis, cur iudicationes fiant septimo die, & quartodecimo, nos fugit, aduersatur quippe septima primæ, ut paulò inferius cùm consonantias & dissonantias recensuerimus, indicabimus: unde septimam morbi origini omnino contrariam esse mirari non erit, & eo magis quia natura septima quiescere poscit, ac onus & morbi grauitatem ex se propulsare ut quietem adipiscatur, conatur: quo factum est, ut septimum omnes tanquam regem inter decretorios dies collocent, à quo cæteri dies nexum quendam indissolubilem trahunt, tam antepositi, quàm postpositi, quem nodum, ac alligationem, nexumúe noscens Cicero libro de Somnio Scipionis, dixit: Septimus numerus omnium rerum nodus est: nec immeritò, quia Pythagorici septenarium numerum humanæ uitæ uehiculum ac complementum appellant: complectitur enim septenarius numerus corpus & animam, nam corpus ex quatuor constat elementis, & totidem qualitatibus afficitur: animæ uerò ternarius tribuitur, propter triplicem uim eius, scilicet, rationalem, irascibilem, & concupiscibilem, adeò ut dicere possimus, septenarium numerum animam corpori coniungere, quem quoque tanti fecit Moses, ut illum Deo ascripserit, in eóque Deus requieuerit ab opere suo, dixerit, ac postea filijs Israel tanquam celebratissimum haberent commendauerit, unde Poeta Maro cecinit, Numero Deus impare gaudet: cuius dignitates Linus poeta antiquissimus, paucis ijs carminibus complexus est, inquiens.

Septima cum uenit lux, cuncta absoluere cœpit
Omnipotens pater, atq; bonis est septima, & ipsa
Est etiam rerum cunctarum septima origo
Septima prima eadem, perfecta & septima septem:
Vnde etiam cœlum stellis errantibus altum,
Voluitur & circlis totidem circum undiq; fertur.

Iis addere possumus, septimam auream ætatem futuram, quæ ut fertur uniformis primæ & concors in omnibus erit, uel ut Lactantio Firmiano, libro suarum Institutionum placet, cæteras superabit ætates, quia homines in futurum uicturi sunt, nec temporum iniurijs suppositi erunt, sed ne septenarij numeri encomium in præsenti describere uideamur, receptui canentes, dicamus quod numeri consonantes, siue unisoni, ac inter se in musica respondentes sunt, sequentes.

1 3 5 6 8 10 12 13 15 17 19 20

Est igitur consonantia, ac proportio unisona, unius ad tres, ad quinq;, ad sex, ad octo, decem, duodecim, tredecim, quindecim, decem & septem, decem & nouem, & uiginti, ut in figura apparet: Discors uerò proportio, ac dissonantia inter istos quoq; numeros habetur.

1 2 4 7 9 11 14 16 18

Vnius ad duos, quatuor, septem, nouem, undecim, quatuordecim, sexdecim, decem & octo: De quorum numerorum consonantia uel dissonantia, rationem inuestigare, stultum procul dubio est: ut igitur perpenditis, numerus septimus, à primo discors & dissonus est, & quartus decimus à primo quoque: quia septem & septem sunt, adeò ut propter has dissidentias, & discordias, inter morbum & naturam, magna oriatur pugna, & consequenter in ijs diebus potentissimæ crises fiant: ijs adde, ut in musicis instrumentis, octaua cōcors & unisona est suo principio, & decimaquinta eidem quoque principio concors & unisona est, ut ex prima figura apparet, ita quoque octauo die & decimo quinto, iudicationes ad salutem perfectam & exactam fiunt. Nam septimo

Septimus tanquam rex inter decretorios

Septenarius numerus humanæ uitæ uehiculum.

In septimo deus quieuit

ptimo die, & quarto decimo, crises commotionis & euacuationis fiunt, octauo uero & quintodecimo, ipsarum crisium ad salutis complementum oritur, quod ex numerorum uniformitate ac consonantia, euenire, quicunque hæc intellexerit, uel inuicte dicet. Ita enim se habet septenarius numerus, in numero dierum criticorum sicut dies duello signatus, in quo inimici congredi debent, quia in eo discordia ex directo morbi initio respondens comperitur, quia ut dixi inter septenarium numerum, & primum discordia est. At quia ut fertur triumphum nemo ante uictoriam canere potest, ita quoque natura ad pristinum statum, & sanitatis orignem redire non poterit nisi primo inimicum, hoc est morbum uicerit & subiecerit, quod septimo die plerunq; conficere scimus: octauo uerò die uniformi, ac primo unisono, ad sanitatē & quietem reddita est. Si tamen in alijs diebus crisim fieri contingat, id euenisse dicendum est, quia cæteri critici dies septimi naturam sapiunt, & cum eo nexum ac uinculum habent: ut enim dissonantia unius ad septimum est, ita quoq; ad nonum undecimum decimum quartum, quinimmo & ad quartū: tertio uerò die si crisis fieri contingat, contigisse credendum est, quia medij septenarij naturam sapiat, ut Galenus quoq; innuere uidetur: unde Oribasius recte mea sententia, & ad Galeni mentem Aphorismum illum interpretatur dicentem, febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare, Intelligēs quod febris, nisi die critico desierit, recidiuatio timenda est: Nec enim quartus decimus dies, nec uigesimus tanquam pares reputandi sunt, quia secunda hebdomada ab octauo incipit die, & sunt septem, & septem dies: qui utiq; sequestrati impares sunt quod & de uigesimo dicendum reor, quum tertia hebdomada à quartodecimo numerationem suam habeat, ut ex dicendis apparebit. Quæ ideò uberius describere licuit, ut singulorum dierū criticorum lectores notitiam habeant exactam, nec de illis quicquam quod desiderēt, occultetur.

Cur tertio die crisis contingat. [handwritten margin note]

XIIII. XX nō r/se tanq̄ pares dies reputandos. [handwritten margin note]

De primo & secundo die.

TEstatur Galenus primo libro de Diebus decretorijs, se ab adulescentulo dierum criticorum naturam obseruasse, ut ex sua ipsius experientia, de ipsorum dissensione, aut consonantia iudicaret, in quorum obseruatione, nihil quod differret ab eis quæ Hippocrates de illis memoriæ commendauit, inuenit: quanquam prioribus Epidemiorum libris, in quibus multa huic negotio conuenientia comperiuntur, paruam, aut nullam Galenus ipse tribuat fidem, quum eos Hippocrates uir, nimirum uerax scripserit eo tempore quo nōdum speculationes experimentis comprobauerat, qua de re generatim sententiam de illis proferre non audebat, unde argumentum quod capite superiori tergiuersator in nos torquebat, facillime diluimus, quum primum & uigesimum diem tanquam nobilem decretoriorum, non uerò uigesimum, ex libris illis inculcabat, quorum dierum decretoriorum causam Galenus quum inuestigaret libro primo de Diebus decretorijs, naturam quandam propriam & eximiam esse conijcit, quam capite superiori nos inuenisse non dubitamus: quin potius scopum attigisse certi sumus: quamquam non deerunt hodie qui uulpina astutia armati ac muniti nulla rerum experientia suffulti in nos debacchentur, quos in uniuersum cum sua perfidia, & debacchatione, ac loquacitate missos facimus, ad rem, de qua propositum est agere, accedentes, primo significantes, nos Galeni more, morbo intiū dare, ab ea hora qua æger operationum læsionem sensu percipit.

Libri epidimiorū Hipp. [handwritten margin note]

Principiū morbi [handwritten margin note]

Primo igitur & secundo die, ut sæpe Galenus tradit, & Auicenna secunda Fen libri quarti interpretatur, raro iudicationes fiunt optimæ, quinimo pessimæ

Crisis primo et sc̄do die. [handwritten margin note]

pessimæ & mortales, quia optimæ iudicationes in morborum statibus continuo contingunt, utpote post concoctionis apparitionem materierum, quam in principio nunquam uidere contingit, unde rectè admodum dixit Auicenna: In principio nunquam contingit crisis nisi perniciosa, & subdidit: & crisis quæ fit ante statum, & concoctionem, cum multa & superflua euacuatione, mala omnino est, quare non decipiaris per eam, quia illa euenit, propter multitudinem materierum expulsarum, absq; naturæ regimine, scitè enim Auicenna ex Galeno hæc interpretatus est, quum morborum principio, quæcunque fiat euacuatio per naturam concoctionis artificem, regulata non sit, sed magis symptomatica, humoribus naturæ inferentibus uim: Humores enim ob nimiam & excelsam ipsorum quantitatem, aut obnoxias & acutas pessimasq; qualitates, uirtutem irritant expultricem, quæ irritata humores pellit, extrudit, & abigit antea quàm retentrix uirtus retinere desinat, uel male afficiunt uirtutem retentricem, adeò ut quos retinere debuisset humores non retineat, quo fit, expultrix uirtus quæ semper expellere nititur id quod retentrix retinere desinit, humorem uia symptomatica deponit: Demum euacuatio principio morborum facta pessima omnino est, quum uel mortis notam minatur: uel longam portendit ægritudinem, cæterum, ne Andabatarum more incedamus, scire licet, quod morbi principium triplex dicitur. Vnum quod morbi cuiusq; insultui tribuitur, latitudine carens, & simplex dicitur. Secundum, quod ad tertium extenditur diem, quod tantum Thessalus ille nouit, ut Galenus retulit libro primo de Crisibus capite decimonono. Tertium uerò morborum principium dicitur id quod nos unam morbi partem nominamus, principium scilicet, & est illud uniuersum tempus in quo materierum concoctio nondum apparet, exemplum nobis est, in Anaxionis historia, cuius morbi principium ad undecimum usq; prorogatum est: si igitur primo die uel secundo, euacuationem aliquam effatu dignam uidere contingit, eā principio morbi tribuere non est, sed potius statui, aut inclinationis initio, possibile enim est morbi principium adeò esse breue ut primo die, in statu morbū ipsum esse iudicemus: Sic enim Galenus libro primo de Crisibus, nobis suffragatur, quum de ijs morborum temporibus loquatur, dicens, extreme breue utrunq; horum temporum sæpius fieri contingit, adeò ut in primo die morbus ad statum perueniat: Hanc uerò Galeni sententiam quotidie ueram uel inuictè conspicimus, quum nobis morborum peracutorum, uel exactè peracutorum sæpe principia effugiunt & occultantur. Multoties autem primo die morbi concoctio adeo in lotio bona apparet, ut ipsum dixeris morbū ab statu inchoasse, quod tamen impossibile esse nosti. Non enim contingit morbum ad augmentum aut ad summum uigorem uenire, nisi prius initium habeat. Habent igitur plerunq; morbi tempora hæc adeò occulta, ut ea deprehēdere impossibile sit concoctio si tamen in initio morbi appareat, ueluti nebula aut hypostasis in lotio, ea naturæ operæ, & materierum benignitati magis quàm sanitati præteritæ tribuenda est: An tamen in principio morbus rectè terminari possit, percunctabitur aliquis, cui ne in longum remoremur, respondemus, quod sic: quum aliter in principio factæ euacuationes nullius essent profectus quę sæpe morbos intercipiunt. Intelligēda igitur ea dignitas uenit, morbi quatuor habent tempora, id est, morbi consistentes ac firmati materiales, non intercepti, ordine secundū cōcoctionem quatuor habent tempora: cęterū diaria febris primo die absoluitur, quæ materialis quū nō sit, in ea iudiciū spectari nō debet, proinde per iudiciū terminari primo die aut initio secūdi dici nō debet.

De tertio

De tertio die critico.

Tertium esse primum dierum inter decretorios.

Mitissimas febres intra primum quaternarium terminari.

PRimus dies decretoriorum, ab ipso morbi principio computãdo, tertius est, ut placet Hippocrati libro tertio Prædictionũ, & illius enarratori Galeno, qui in uniuersum febres mitissimas, haud quaquam maleficas, simplicissimas dictas, quibus securitatis indicia extiterunt, intra primum quaternarium terminari dicunt. Pari modo maleficas quoque febres, quibus exitiosæ notæ insunt, intra dictum terminum interimere: cuius causam Hippocrates inuestigans, ibidem inquit, Quia prædictarum febrium primus impetus, intra primum quaternarium absoluitur: prædictas enim febres quarto die aut citius terminari tradit, quod Galenus animaduertens, inquit, Itaq; constat, ut tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, Quarto die aut citius desinunt. Itidem libro de Vulgaribus morbis primo uoluit, primum inter decretorios dies scribens tertium. Est igitur tertius dies, decretorius ex coincidentibus, ut tradit Galenus lib. 3. de Diebus decretorijs, sic dictus, quia quum quarto die iudicatio futura est, & materia uelociter mouetur, iudicatio anteponitur, & eã tertius sibi uendicat, non minus ac quintus, Nam quum natura quarto die defatigata est, minimeq; irritata, ut iudicationem in eo compleat, postea in quinto eam perficit & complet, ita ut sicuti tertius propter uelocitatem iudicatorius efficitur, ita quintus ob tardum motum. Sunt igitur tertius & quintus dies decretorij, ut Galeno placet, quia quarto iudicatorio, propinqui sint, uel potius decretorij dicendi sunt, quia iudicationes plerunq; in ijs eueniant diebus, quibus accessiones contingunt, unde acutissimi morbi suas iudicationes tertio die, & impari sæpe habent, ut tertio libro de Crisibus apud Galenum millies legitur: cæterũ tertio die post partum febre eueniente, numeratio habenda est ab ipsa febre, uel potius ab hora partus, ut alibi differemus.

Tertium esse decretorium ex coincidentibus.

Tertius et quintus cur sunt iudicatorij

Acutissimi morbi cur imparibus diebus iudicentur.

De quarto die decretorio.

QVartus dies omnium Medicorum consensu, decretorius est, ut ex Hippocrate elicitur libro tertio Prognosticorum, textu secundo, & libris de Morbis populariter uagantibus, ac ex Galeno sexcentis in locis, præcipuè loco citato & libro quarto Aphorismorum, enarratione trigesima sexta, ubi ait, Nunc uero à tertio incepit, qui anticipat quartum in breuioris temporis morbis, & post hunc quintum scripsit, uno die quarto tardiorem: sic enim ferè in omnibus exemplaribus inueniet, quum quartus dies in aphorismo non sit scriptus, quamuis hic dies sit primus iudicatorius: Verum tamen ipsum nunc prætermisit, uel ipse Hippocrates, uel qui primus librum scripsit. Si uerò omnino Hippocrates illum præterijt, hanc ob causam existimo illud fecisse, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum sudore iudicantur, tertio, & quinto die magis quàm quarto iudicium suscipiunt: rariores enim sunt, qui die quarto iudicantur, & hoc à me primum fuit inuentum per experientiam, ob hoc ipsum quærente, quoniam dies quartus fuerat ab Hippocrate in Aphorismo prætermissus, hic autem uidetur accidere, quoniam morbi peracuti primam statim accessionem uehementissimam habent, & reliquas illis proportionales per diem tertium: Didicimus autem quòd in uehementioribus accessionibus iudicia fiunt, & quòd morbi qui in diebus imparibus accessionem habent, citius iudicantur: qui uero paribus, tardãt, atq; ideo si etiam in principio aliquis morbus incitatur, hoc magis accidit in diebus imparibus, si tardare debeat, ad dies pares, uehementiores accessiones transferuntur: Hæc itaq; habeo quæ dicam de die quarto: Hactenus Galenus: qui diem quartum primum decretoriorum describit, & ita illum decretorium facit, ut propter illum, tertium, & quintum decreto-

Galeni verba in aph. 36. lib. 4.

Quartum esse primum iudicatorium

Propter quartum esse tertium et quintum decretorios quia illi sunt propinqui.

decretorios appellet, ut libris de Diebus decretorijs uidere est: quia si tertio die, & quinto die, iudicationes contingunt, nō ob aliam causam cōtigisse Galenus tradit, nisi quia quarto diei propinqui sunt, uel ut nos putamus, quia septenarij naturam sapiant. Inquit enim Galenus, quum crisis quarto die futura est, & humor sua acutie, aut multitudine, uel mala qualitate naturam concitat, crisis properatur: Si uerò quarto die natura defatigata iudicationem perficere non potuit, quinto sequenti crisis perficitur, quibus adde, quia crisis in idem cum accessione incidit tempus, ut Galenum sæpe adnotasse legimus. Est igitur, ut ad institutum redeamus, dies quartus decretorius, contra quod axioma insurget fortè aliquis dicturus, quartum diem non esse decretorium, quia Galenus lib. 3. de Crisibus testatur se die quarto, semel tantum crisim uidisse: Archigenem uerò bis, quibus uerbis Auicenna subscribit, Fen secūda libri quarti, dicens, Iudicationes rarò die quarto fieri, cui nos respondemus dupliciter, primo quartum diem decretorium natura sua esse, quia tamen morbi exactè peracuti biliosi sunt, accessiones suas in diebus imparibus habentes, fit inde ut crises quoq; suas in imparibus habeant: contingunt enim crises in eisdem diebus quibus accessiones fiunt, unde crisis tertio uel quinto die euenit, raro uerò quarto, quod Galenus quoque innuit, libro quarto Aphorismorum enarratione trigesima sexta, quum dicit: Rariores enim sunt morbi peracuti, qui die quarto iudicantur, & à me hoc inuentum fuit, uehementer propter hoc ipsum dubitāte: unde tertio libro de Crisibus, capite quarto clarius dixit, Semel tantum in quarto crisim uidisse, quam quoq; Archigenes bis antea uiderat solum. Secundo respondemus, quòd Galenus & Archigenes raro uiderunt morbos in quarto per crisim terminari biliosos: secus autem sanguineos, nam biliosi, ut diximus, morbi tertio uel quinto die potius finiuntur: quia eisdem diebus accessiones suas habent, cum quibus crises sæpe simul incidunt: unde Galenus & ante eum Archigenes, hoc scientes, notarūt semel se uel bis tantū uidisse morbos biliosos in quarto die terminari. Nam de sanguineis morbis, & synochis secus est, qui tantum absunt ut tertio uel quinto die terminentur, ut potius quarto semper crisim habeant, quod ita esse experientia indicat, & Galenus fatetur libro tertio de Crisibus, ut plerosq; alios sileam locos. Cęterùm quartus dies, index septimi diei est: Si enim quarto die, concoctionis, & cætera bonæ ualetudinis signa apparuerint, septimo die morbum finiturum, iudicandum est. Si uerò prædicto quarto die mala signa apparuerint, ægrum sexto die moriturum præsagire licebit. In bonis igitur & salutiferis morbis quartus dies septimi speculatorius est, in malis uerò & lethalibus, sexti, ita ut septimi diei, & sexti, quartus dies index & specula dicendus sit.

De quinto die decretorio.

QVintus dies intercalaris est, ueluti tertius & nonus, in quo iudicia fiunt, præcipue quando quarto die natura lassa, nec quouis modo irritata est, uel ut tradit Galenus libro tertio de Crisibus, capite quarto; Si quidē celer sit motus, tertio die crisis fiet. Si uerò quodam modo tardior, in quinto: Si uerò febris fuerit synochus, in quarto: cæterū quintus dies indicatiuus septimi & noni est, ita ut & iudicatorius & indicatiuus quintus dicatⁿ dies, in quo, Galenus anno quodam, plures à morbis sanos per sanguinis fluorem è naribus euasisse obseruauit, ut meminit lib. 2. de Diebus decretorijs capite septimo.

De sexto die.

TRibus modis iudicatio fieri contingit aut enim à natura uincente, quæ omnino salutifera est, septimo aut decimoquarto, uel uigesimo die semper eue-

per eueniens: aut ab humorum ſubtilitate acutieue naturam concitantiũ, quæ in intercalaribus plerunq; fit diebus: tertio uerò modo iudicatio fit, quũ morbus adeò uehemens eſt, & pernicioſus, ut uirtutem omnino decumbere facit, opprimit ac enecat: qua ratione ſexto die, aut octauo, uel decimo, aut duodecimo, ſextodecimóue, iudicatio hęc euenire cõtingit, prorſus tamen pernicioſa & exitialis: adeo enim ſextus dies male iudicat, ut ipſum meritò Galenus Tyranno comparet, quum uel pernicie illius quẽ iudicandũ accepit, gaudet: uel ſalute dolet, quæritq; ubi animum expleat, & male ægrum tractet, tum lònga punitione exerceat. Tyranni etenim officium eſt, ut ſi non interficit, ſaltem bona ſurripit, percutit, & uulnerat: eſt itaq; ſextus omnino ſeptimo cõtrarius iudicatorius, ſed raro in eo criſis euenit, quæ non ſit cum ſymptomatibus difficilibus, & periculo non mediocri, ad hęc, abſq; fide, imperfectè, obſcurè, ſine notis, tum ſiniſtrè: demum quicunq; ægrotantes in quarto ad peiorem ſtatum recidunt, plerunq; ſexto moriũtur quia quartus, ut in bonis & ſalubribus index ſeptimi eſt, ita in malis & lethiferis ſexti ſpecula eſt: et niſi enim iudicatio ſexto die conficitur, octauo, uel decimo die complementum habebit: minus tamen male octauus quàm ſextus iudicat, & multo minus decimus quàm octauus, et ſextus. Cæterùm Gordonius, uir multorum ſententia doctiſſimus, ſextũ diem magis iudicatorium in morbis ſanguineis quàm ſeptimum conſtituit, quia ita experientia ſe compertum habuiſſe affirmat, cui nec ratio deeſt: quia morbi in eiſdem potiſſimum iudicantur diebus quibus acceſſiones cõtingunt: quia tamen morbi ſanguinei paribus diebus terminantur, fit inde, ut quarto, & ſexto magis quàm imparibus iudicentur, perdurant enim morbi ſanguinei ad ſeptimum uſq; diem, ut teſtatur Galenus. Hanc tamen Gordonij ſententiam, ut falſam multi euertere conantur, immo ut ipſum Gordonium ab errore uindicẽt, ferunt ob textum quendam Auicennæ corruptum, Fen ſecunda libri quarti, tractatu ſecundo, capite nono in hanc rem impegiſſe: quem quoq; olim Nicolus Florentinus deprauatum eſſe ſuſpicabatur, & hodie ita eſſe percipitur, ex Bellunenſi correctione, præcipue circa uerbum, cauſonem & fixam. Sed ij re uera reprehenſione digni ſunt, qui quum Gordonium ab errore reducere conantur, in maiorem incidunt, credentes utiq; Gordonium in hac erraſſe aſſertione, quum procul dubio, tantũ abeſt ut erret, ut potius cũ Galeno uerum dicat, quod morbi ſanguinei optimas plerunq;, & fidiſſimas, ac completas in ſexto die habeãt iudicationes, quia ſanguinei morbi per pares terminãtur dies, ut teſtatur Galenus libro tertio de Criſibus capite quarto, dicens: ex morbi autem motu te ſperare oportet quòd criſis uel tertio die fiet, uel quarto, uel quinto: Si quidem celer ſit motus, tertio: ſi uerò quodam modo tardior, in quinto. Si uerò febris fuerit ſynochus, in quarto. hactenus Galenus, qui ſynochum in quarto, & paribus diebus terminari tradit. Videant igitur qui Galenum exacte intelligere glorиantur, quum potius nihil minus quàm illius animum perpendant, quando ille febres ſanguineas in diebus paribus terminari & iudicia habere tradat: ij uerò in imparibus ex illius mente potius contendant, parum alioqui animaduertentes, quòd Galenus, quum ſexto die dicat, iudicationes fieri imperfectas, periculoſas, infidas, malas, & peſſimas, de morbis intellexit bilioſis: Secus autem de ſanguineis, qui ſexto die, perfectè, & cum fide, & ſalubriter, & ſine periculo, & clarè, & notabiliter ſoluuntur.

De ſeptimo die decretorio.

Inter cæteros decretorios dies, ſeptimus palmam obtinet, quem tanti fecit Galenus, ut ipſum merito Regi adæquauerit benigno, facili, ac clementi,

quum ijs quos iudicat, uel supplicij partem adimit, uel illustrat uictoriam, unde ipsum, omnium dierum decretoriorum primũ, non inquã numero, & ordine primum, sed potẽtia, & dignitate fecit: tantũ uidelicet huius diei naturæ tribuens, quia ut inquit, omnes summatim decretoriorũ notas occupat: de quo nos quoq; superius abunde diximus, illi adeò dignitatẽ tribuentes, ut si in alijs diebus iudicia fieri contingãt ea non alia de causa, nisi quia cũ septimo nexum & alligationem habeant, fieri dixerimus, qui à quarto semper indicatur, & dicitur quartus, illius relatione, minor decretorius, ut dicit Galenus libro secundo de Diebus decretorijs capite octauo, in quo septimo & si plerunq; crises absolute, fideliter, tuto, manifeste, cõspicue, & salubriter fieri sciamus, in eo tamen multos mori nouimus, præcipue pestis tempore, in quo febris pestilens plerunq; interficit: quia eo citius natura opprimitur, quo magis uenenũ euincere tentat. Sed quum septimi diei natura ob quietẽ obtinendam sit morbũ & omne noxium propulsare, fit inde ut insultus contra uenenum emittere conetur in ualidos tamen & impotentes, ad hæc imperfectus, & obscuros, quia uenenum raro natura euincere potest, immo illius irritamentum, ac decumbentis excitatio ferè eo die ægrum decumbere, ac omnino mori, est, in causa.

De octauo die.

ET octauum diem, Galenus decretorium appellat, debilem tamen, & infidum, cuius index quartus quoque est: nam si in quarto mala signa apparuerint, & morbus, per dies pares, suas habuerit accessiones, nec multum uelox fuerit, ita ut in sexto non terminetur, octauo die iudicabitur: non ita enim male octauus iudicat ut sextus, immo decimus melius iudicat quàm octauus & sextus, quia saltem prorogatur ægritudo. Ceterùm Nicolus Florentinus, octauo diei magnam tribuit dignitatem, ob id tantum, quia ad quadraturam in eo Luna magis quàm septimo accedat.

De nono die decretorio.

COincidunt diebus decretorijs, aliqui dies coincidentes, siue intercalares dicti, nonus, quintus, & tertius: quorum nonus, Galeno authore, primas obtinet, quia plurimos quidem & fideliter iudicat: secundam uim quintus obtinet, & post hunc tertius. Est enim nonus, hic dies inter duos decretorios septimum & undecimum, medius, qui uel nondum factum in septimo die iudicium, uel undecimo futurum, sibi ipsi uẽdicat, rarius quidem septimi, sæpe undecimi crisim assumit, quo fit ut in eo iudicationes plerunque non nisi ualidæ & perfectæ contingant. Cæterùm, quia nonus hic dies, inter duos decretorios, septimum scilicet & undecimum, medius est, prærogatiuam habet, ne in illam ueniat Auicennæ regulam, secunda quarti, capite de Diebus bonis, & malis, dicentem, quanto magis dies à morbi principio discedunt, tanto magis debiles fiunt, ut inter radicales & præcipuos, septimus quarto decimo fortior est, & quartusdecimus, uigesimo, & inter indicantes, quartus dies, undecimo fortior quoque est, & undecimus septimodecimo. Non tamen in intercalaribus tertius fortior quinto est, nec quintus fortior nono, sed nonus cæteris fortior & præstantior habetur, quia inter utrosq; decretorios, medius ut diximus est: proinde, ab illa Auicennæ regula, intercalares dies, eliminari ut uidetis debent.

De decimo die.

DEcimus dies, octaui, & sexti naturam sapit, ut testatur Gal. libro primo huic materiæ dicato: minus tamen male quàm octauus, & multo minus male quàm sextus, decimus iudicat dies: ob enim materierum tarditatẽ, mor-

bus qui sexto die terminari debuerat in octauum prorogatur, quòd si adhuc tardior fuerit, usq; ad decimum peruenit, in quo iudicatio imperfecta, obscura, & omnino insalubris fit.

De undecimo die.

VT quartus dies septimi indicatorius est, ita quoque undecimus, quartidecimi indicatorius est, quum eandem proportionem quartus ad septimum habeat, qualem undecimus ad decimumquartum ut quoque quartus, minor iudicatorius dicitur, ita quoque undecimus perfectus indicatiuus & minor iudicatorius appellandus est. Cæterùm, tametsi quartus dies cum undecimo conuenientiam habeat: multum tamen undecimus ab ea differt indicatione, quam quartus possidet. Proditum est enim ab Hippocrate, quod ita esse quotidie experimur, signa concoctionis quæ quarto die apparent, septimo crisim profuturam indicant, non sic tamen iudicandum est, si signa & concoctionis notæ undecimo apparere cœperint, quòd quartodecimo die terminabitur morbus: quanquam enim quartus index septimi est, ueluti undecimus quartidecimi, non adeò tamen exactè undecimus supra decimũ quartum iudicat, ueluti quartus supra septimum: quod si undecimo die concoctionis bona apparere cœperint signa, nullis antea apparentibus, morbus procul dubio, non quartodecimo terminabitur die, sed potius septimodecimo aut uigesimo, aut aliquo longinquiori ex decretorijs, nec minus septimodecimo diei, uigesimi indicatorio euenire credendum est, quia si septimodecimo die indicia concoctionis apparere cœperint, morbus uigesimo non terminabitur, sed uigesimoseptimo potius terminum habebit, aut alio ex sequentibus diebus decretorijs. Cuius discriminis causa duplex est: Altera, quòd quũ quartus dies ipse medium inter primum et septimum teneat, credere est, quòd in eodem dierum spatio natura uictoriam complere possit, quo eam initiare ualuit, ac illi principium dare cœpit: Secunda, priorem elucescens, quia quarto die, uirtus adeò ualida & potens est, ut in hoc quarto die apparente uictoria, & humorum concoctione, intra illud exiguum tempus perfectè & adamussim ac exactissime uirtus morbum euincere poterit, & uictoriam complere, quod opus si undecimo die, aut septimodecimo, concoctio, ac aduersum morbum uictoria apparere cœperint, natura ipsa quia debilior facta, nec ita potens, quartodecimo die, non poterit complere, nec uigesimo. Non enim undecimo die uictoria incipiente, & humorũ concoctione, morbus quartodecimo die iudicabitur, quia longe maiori tẽpore, natura ut uictoriã adipiscatur indiget: sed eam potius septimodecimo aut uigesimo die cõplebit: quæ omnia similiter septimodecimo diei euenire sciri cupimus. Quũ si in eõ cõcoctionis notæ apparere cœperint, non ilico uigesimo die, cuius ille index est, morbus iudicationem habebit, sed potius quartouigesimo, aut uigesimoseptimo: quia imbecillis & defatigata uirtus, in eo tempore uictoriam consequi potest, non uerò in illo exiguo, inter septimumdecimum & uigesimum intercepto. Cæterùm, ut noscant medici, quo die morbus terminabitur, erroribus non admissis, differantq; naturæ ministri re uera medici, ab ijs qui nomine medici tantum sunt, rerum experientia nulla fulti, & qui tantum à iusta naturæ ministri appellatione absunt, ut etiam maxime contrarium nomen ipsis conueniat, hostibus uidelicet, & naturæ ipsius, tum ægrotantium hostibus iure appellatis, scire licet, quòd si concoctionis, aut uictoriæ notæ undecimo die apparuerint, hoc est improuisæ uideantur, iudicium quartodecimo die non fiet, sed potius septimodecimo, aut uigesimo: ita si ædem notæ septimo-

decimo

decimo die apparuerint, non uigesimo die morbus iudicabit: sed potius quarto uigesimo, aut uigesimo septimo. Si tamen ante undecimũ diem, notæ uictoriæ & concoctionis alicuius præerant, & undecimo intensiores monstrantur, ac magis apparentes, tunc scire licet, quòd morbus quartodecimo die iudicabitur, modo medicus, ut dixi, in nullo peccet, nec æger, aut ministrorum quisquam errorem committat, quæ omnia septimodecimo diei quoq; euenire, scias uelim: quia si uictoriæ, & concoctionis signa antea apparebant, & in eo intensiora, & magis clara propalantur, uigesimo die iudicatio fiet: in uulneribus capitis porro, undecimus dies quartumdecimum maxime indicat, ut experientia comprobatum habeo: cæterùm tradit Galenus libro secundo de Diebus decretorijs, quòd si materia usque ad septimum diem sit cruda, quòd morbus ante uigesimum iudicari non potest, item si materia usq; ad decimum quartum cruda appareat, ante quadragesimum morbus nõ iudicabitur: quòd si ad uigesimum usque materia cruditatem seruet, tunc morbus ad sexagesimum prorogabitur, nec ante iudicium habebit: in reliquis uerò ordo non seruatur quia in illis iudicium exquisitum non fit.

De duodecimo die.

DVodecimus dies nullum habet officium, prẹter quàm numerum diebus addere, unde Galenus libro primo de Diebus decretorijs, inquit, rari quidem sunt morbi qui in duodecimo terminantur die, adeò ut nobis uisi sint adhuc nulli, & si cui aliquando ante nos in duodecimo die crisis euenisse uisa est, uel imperfecta, uel infida, uel periculosa, uel obscura, uel siue signis, uel omnino ad malum accidere uisa est.

De tertiodecimo die.

DIerum decretoriorum duos ordines describit Galenus, alterum primæ notæ, alterum uerò secundæ: primæ notæ decretorij dies sunt, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, nonus, undecimus, decimusquartus, decimusseptimus, decimusoctauus, & uigesimus. Secundæ notæ dies sunt, octauus, decimus, duodecimus, decimussextus, decimusnonus. Primæ notæ dies decretorios, bene soluẽtes morbos appellamus: Secundæ uerò notæ dies non bene nec subito morbos soluentes. Inter istos igitur bene soluentes, & nõ bene soluentes dies, tertiusdecimus dies medium tenet, quia non tam bene soluit, ut dies primæ notæ, nec tam male, ut dies secundæ notæ: unde Galenus libro primo de Diebus decretorijs, de eo ita tradit. Medius inter hos ordines, dierum subito non soluentium, octaui, dico, decimi, duodecimi, decimisexti, deciminoni, quos iam retulimus, & tertij, quarti, quinti, sexti, septimi, noni, undecimi, decimiquarti, decimiseptimi, decimioctaui, uigesimi, decimus tertius maxime uidetur mihi esse positus, nec scilicet ita reijciendus sicuti hi qui secundæ sunt sortis, nec ita soluere morbos natus, sicut ij qui primæ sunt notæ, hactenus Galenus. Est igitur tertiusdecimus dies decretorius, prẹsertim in morbis, qui impares accessiones habent, quia fortissimus eorum est qui nõ decernũt, imbecillissimus uerò eorum qui decernunt, ut libro secundo citati uoluminis apud Galenum quoq; legitur.

De quartodecimo die.

SEptimi naturam, decimusquartus maxime imitatur dies, ut testatur Gal. libro primo de Diebus decretorijs: unde post septimum diem decretoriũ, decimusquartus palmam obtinet, tametsi non desint aliqui qui decimoquarto maiorem in iudicando tribuant dignitatem quàm septimo, argumentum à Lunæ oppositione sumentes, in quo aspectu maior oritur inimicitia, quàm

quouis alio tempore: quibus uerbis, uerba plura alia coaceruant, & accumulant, à quibus non facilè studiosus iuuenis se extricare poterit, immo ita labyrinthum inextricabilem texunt, ut si quis improperet, ut Plinianis uerbis utar, sine glomere fili exitum inuenire nequeat. Proinde ijs omissis, dicamus, quòd quartusdecimus dies, acutorum morborum terminus est, quos potentissime decernit, ac iudicat, & in quo morbi illi qui olim septimo die iudicium habebant, nunc terminum habent, ex eo quia ob hominum ingluuiem, & intemperantiam, grauiores & magis lenti humores sunt redditi: unde morbi acuti longinquiores quoq; sunt facti, & in longius tempus eorum iudicia protrahuntur, quàm quatuordecim dierum spatium, in quibus olim solui dixit Hippocrates. Cæterùm per hæc à nobis dicta, facillime quæstio dilui posset illa, quam Galenus libro secundo de Diebus decretorijs proponit, dicens: incidunt autem nonnullæ quæstiones logicæ, quæ disputationem requirunt, sicut & hæc: morborum qui apud omnes acuti habentur, nonnulli decimumquartum diem excedere uidentur: quum tamen Hippocrates, ipsis terminum hunc diem, in Aphorismis constituit: tamen quia Galenus ibidem alias nititur dare rationes, nos paululum morabimur, eas quales quales sint, citando: promptum quidem erat dicere (inquit Galenus) propositæ quæstioni satisfaciendo, acutorum morborum terminum sæpius accidere consueuisse in quartodecimo die: rarò uero post quartumdecimum. Vnde Hippocrates solum id quod crebro oculis usurpauit, nusquam id quod raro euenit pronunciat. Sed aliam profundiorem sententiam ibidem Galenus tradit, quæ magis Hippocratis sententiæ accedere uidetur: scilicet, acuti morbi, quartodecimo terminantur die, illi præsertim, qui uehementia & acutorum impetu incipiunt. Secus autem illi alteri, qui plane inceperunt, tanquam submersi, ac ex profundo uenientes, lento motu, graui & obscuro, qui etsi post primam quaternionem exacte acutorum motum receperunt, decimumquartum diem tamen excesserunt, quanquam ipsum non excedere dixisse melius esset: quum si ab hora qua acutorum motum habere cœpit, morbus computetur, ipsum intra quartumdecimum terminari inueniemus: nouit hæc Diocles, inquit Galenus, phreneticos non à primo die statim fieri, sed procedēte morbi tempore: ergo si quis phrenitide captus, uigesimo die liberatus sit, credere est, hunc intra quartumdecimum suum diem, crisim sustinuisse, quia supputatio non aliunde quàm ab hora phrenitidis inceptionis fieri debet. Cæterum, quartusdecimus dies finis secundæ hebdomadæ est, initium uerò tertiæ, in quo capitis uulneribus affecti, maxime iudicantur: ut longa experientia comprobatum habeo.

Cur acuti iam terminentur ad XIIII. soliti VII. die iudicari.

Cur acutorum nonnulli XIIII excedant, cum tamen Hip. 14 terminum ipsis cōstituerit.

Solutio Galeni

Solutio alia

Ab hora qua morbus acutorum motum accepit supputatio est incipienda.

Supputatio nō aliunde quā ab hora inceptionis phrenitidis facienda.

De quintodecimo die.

DEcimusquintus dies, ut Diocli placet, & Archigeni, tertiæ hebdomadæ principium est, & uigesimus primus eiusdem finis: Galenus tamen quintumdecimum diem parui facit, habet tamen decimitertij diei nonnihil naturæ, in quo ob materię tarditatem, morbus qui tertiodecimo terminari debuerat decernitur.

De sextodecimo die.

SExtusdecimus dies, nullius est considerationis, quia in eo morbi nunquam uisi sunt iudicari.

De septimodecimo die.

SEptimusdecimus dies, medius est inter decimumquartum, & uigesimum diem, propterea, sicut quartus dies septimum indicat, & undecimus quartumde-

tumdecimum, ita septimusdecimus, uigesimum: ualidius tamen in hoc septimodecimo die decernuntur morbi, quàm quarto die, aut undecimo, quia qui quartodecimo iudicari cœperunt, septimodecimo perfecte decernuntur: ideo Galenus lib. 2. de Diebus decretorijs, inquit, septimus decimus dies, inter coincidentes non est numerandus sed inter ualidos & primæ notæ.

De octauodecimo die.

DEcimus octauus dies, ut Diocli & Archigeni placet, uigesimi primi index est: quia uigesimumprimum diem, tertiæ hebdomadæ ultimum constituunt terminum: adeo ut decimumoctauum, ad uigesimum primum diem constituant, tanquam quartum ad septimum, uel undecimum ad quartumdecimum. Galenus tamen raro id euenire fatetur.

De nonodecimo die.

NOnusdecimus dies nunquam decernit, ut Galenus testatur, quem cum duodecimo & sextodecimo adnumerat, qui nunquam uisi sunt decernere, si tamen decernunt, id efficiunt imperfectè, infidè, nõ tutò, & sine notis.

De uigesimo die.

INter magni nominis decretorios dies, uigesimus tertias possidet, non uero primus & uigesimus, ut Galeno placet, libro tertio de Diebus decretorijs: qui uigesimus, decimumseptimum ut diximus pro indicatiuo habet: decretorius igitur uigesimus is dies est, in quo plures decernuntur morbi, ut abunde ex iam dictis constat. Post uigesimum, & uigesimumprimum diem, decernunt sequentes ijs dies, 24. 27. trigesimusprimus, trigesimusquartus, trigesimus septimus, quadragesimus, post quadragesimum uerò diem, ut testatur Galenus omnes sequentes languent, coctione potius & abscessibus quàm iudicationibus, morbos finientes: sexagesimi tamen & octuagesimi, & centesimi, & centesimiuigesimi Hippocrates meminit, post quos, ad mensium hebdomadas descendere est, quia centesimus uigesimus dies, quatuor complet menses. Est igitur quartus mensis septimi index, & cætera: deinde ad annos deueniendum eo ordine quoque erit, ut hodie in generosa & magnifica Catherina Gondulana obseruamus: ad quadragesimum tamen usque diem, morbi prorogati sua habent nomina, quia alius exactè peracutus est, intra quartum diem terminum habens, alius peracutus dictus, intra septimum, alius acutus simpliciter, intra decimum quartum, alius nõ exactè acutus, intra uigesimum, alius ex decidentia acutus, uel acutus conuersiuus dictus intra quadraginta dies iudicium suum habens: cæteri uerò morbi chronici, id est longi & diuturni dicuntur, qui ut dixi potius concoctione & abscessibus finiuntur, quàm iudicationibus. Cæterum, hæc hucusque dicta, ut curationibus deseruientia, à nobis sunt prælibata: proinde tempus est ad curationes calamum adhibeamus.

AMATI MEDICI LVSITANI CENTVRIA PRIMA CVRATIONVM MEDICINALIVM SVARVM.

Curatio prima, habita apud Lusitanos, in qua agitur de uiperæ morsus curatione.

VELLA rustica nata annos tredecim, quum unà cum matre in agrum discalciata absq; calapodijs exiret, & messoribus, uigente æstate cibum deferret, incauta in medio itineris à uipera in pede dextro morsa fuit. Mater uero puellam sic punctam & afflictam animaduertens, in oppidum quàm citissime fieri potuit, retrahere se accelerat: utcunq; tamen properans, medicamentum pro salute filiæ machinatur, & ecce thymelæam froticē offendit, ad quam confugit, & ex ea corrigias parat, quibus crus affectum parte alta prope genu ad poplitem ligauit, optimo sane consilio, ne uis ueneni altam corporis subiret partem. Interpositis igitur tribus horis à punctura, puellam sic affectam ad me deferunt: erat enim tum temporis iam tibia multis & uarijs maculis, liuidis & rubris uariegata, adeo ut femur quoq; ascenderant, bilem ut mater retulit euomuerat, sed tunc præsens, in quosdam totius corporis tremores, cum uertigine & animi defectu incidit, quapropter cunctatius morsum locum animaduertens, in pedis parte alta, tarso siue pedis raseta dicta, duo nigerrima signa deprehendo, ex quibus iudico, morsum illum à masculo uipera illatum esse, quum duos tantum caninos uipera masculus habeat dētes, fœmina uero quatuor, nec tantum periculi adfert masculi morsus, quantum fœminæ, præsertim si post cibum morsus fuerit homo, ueluti huic contigit puellæ. Nullo igitur interposito medio, per chirurgum præsentem locum punctum, uulnusculis profundioribus per ambitū scarificare iubeo, & cucurbitulas multa ignitas flamma admouere, quibus sanguis ater & uirulentus latitans, abunde fuit extractus: sed & uniuersam tibiā, leuioribus uulnusculis scarificari quoq; iussi, sanguinemq; tandiu ex illis fluere, quoad sua sponte cohibitus fuit. Tunc uero ex allijs, ac acribus cepis optime pistis, theriaca adiecta, confectum emplastrum loco demorso admouere curaui, in potuq; illi theriaces drachmas tres, meracioris uini uncijs quinq; dissolutas, propinauimus: post hæc uerò, quatuor interpositis horis, panatellam allijs concinnatam, in uictu obtulimus, à somnoq; abstineret quantū possibile esset, monuimus. Sequenti uerò die, puellā quoq; tremoribus corripi deprehendi, minoribus tamen, cœperant enim iam fumi uenenosi cor petentes minui, ad infimasq; partes retrahi, tunc ieiuno stomacho, succi foliorum fraxini uncias quatuor in potu dedimus. Est enim medicamentum hoc, omnia antidota in hoc casu excedens, ut latius commentarijs nostris, ad Dioscoridem in lucem æditis, diximus. Emplastrum porro dictum è nouo paratum, iterum loco per tres sequentes admotum fuit dies, in quibus quoq; & alijs sequentibus, prædictum fraxini succum ebibit, iam enim puella melius habebat, & à tremoribus & animi anxietate, ferè leuata erat, sed ex uul

neribus

neribus profundioribus loco demorso adhibitis oleosa quædã sanies fluebat, immo uulnera ipsa denigrata quodam modo apparebant. Elapsis igitur quatuor primis diebus, plagæ, caprarum fimus cum baccarum lauri ac euphorbij puluere uino mixtus ac calidus in splenio siue plagula apponebatur, cum quo sanies illa, iam æruginosa facta, optime exibat, & eo per quatuor alios sequentes dies usa fuit, postea hoc unguentum parare feci, quod habet.

R. Pulueris Aristolochiæ longæ unc. ij.
Brioniæ
Hastulæ regiæ. *i*. asphodeli ann. unc. *j*.
Galbani
Myrrhæ unc. sem.

Olei laurini cum cera. q. suff. fiat unguentum, & in splenio, hoc est panniculo lineo, forcipibus multum inciso, loco morso, bis in die applicetur: quo remedio, per mensem ferè integrum usa fuit, quum uulnera ita longo tempore aperta sint, opus est, tandem unguento basilicone, ad cicatricem uulnera redacta sunt, & ipsa puella integræ sanitati restituta. Cæterùm Norcherie, octo miliaribus à Fulgineo ciuitate, Gentilis illius magni Auicennæ interpretis patria, saluberrimus fons est, aqua frigidissima plenus, in qua si uipera, aut serpentibus demorsi demergantur, ac per horam ibi manserint, sani & liberi euadũt, quod euenire forsan contingit, quia gelidæ frigiditas, ueneni uiperini caliditatem infringit, ac obtundit, & hebetat.

SCHOLIA.

Vipera, Græcis echidna, uel echis dicitur: Italis uero marasus, animal in totum perniciosissimum ac uenenosum, Europæis fere omnibus notum. Longitudine cubitali ad summum, capite presso, stricto, crassitudine baculi, in cuius dorso, catena multis uariegata coloribus cõspicitur. Oculi uero illi truces, subrubri. Nam dentes uiperæ masculi duo canini sunt, fœminæ uero quatuor: Est certe animal hoc paruũ, sed ferum & truculentũ, quod quũ ab homine percutitur illũ inuadit, ut mihi puero eas uenanti pro pastillorũ præparatione, in Lusitania, ubi maxima illarũ copia reperitur, contigit. Cæterũ dicitur uipera, quod uiuũ animal pariat, non uero quod ui pariat, aut quod in eius partu illius disrumpantur uiscera, laceráue aut rosa euadant, ut multi hucusq; autumarunt: expertus enim sum uiperam parere, & integram absq; discrimine, & noxa permansisse, prægnantem autem uiperam in pixide uiuam habuimus, ubi fœtus suos peperit & illæsa permansit. Proinde Plinius in hac re minus bene Aristotelem percipit, quũ Aristoteles ultimo capite libri quinti, inquit: Viperã ex ouo intra corpus, catulum gignere, qui catulus quibusdã obuoluitur ligaturue membranulis, quas mẽbranulas catulus postquam in lucẽ prodiuit, disrumpit, sed cũ hoc quoq; contingit, quod catulus sic mẽbranis obuolutus in utero materno adhuc existens, ut foras exeat eas disrũpat. non enim dixit Aristoteles quod catuli uiscera materna partus tẽpore rumpunt, sed mẽbranulas quibus obuoluũtur: Sed Plinius Aristotelẽ male intelligens pro mẽbranis, uiscera materna uertit. At hæc pro nunc sufficiant, quũ cõmentarijs nostris super Dioscoridem æditis ea abunde exposuimus. Cæterùm, Archigenes, Galenus, Paulus, Aetius, ac Dioscorides in curatione morsus uiperæ: iubẽt ægrotantẽ multo uti meraco uino, & allijs, adeo ut affirment, si morsu uiperæ affectus multũ ebiberit uinum, & multa comederit allia, nullo altero indigebit remediorũ genere, tantũ fidei huic præstãtissimo tribuunt remedio: Sic enim Paulus, ut aliorum uerba taceam, libro quinto suæ medicinæ, capite decimotertio, in quo de uiperæ morsu agit, inquit: In curatione autẽ præstantissimum remedium est allij esus, & uini meraci potio, adeo, ut si aliquis uti sustineat, nullum præterea remedium desideret: Hæc Paulus: quem Auicenna ut plerunq; imitatur, ita quoq; illius subscribit uerbis, in hac eadem curatione, cuius interpres ineptissimè loco alliorum, somnũ, non sine uitæ hominũ periculo interpretatus est. Sed ille, ut rem declaremus nominum uicinitate deceptus fuit, quum Arabibus Taumi allia significet, Naum uero somnũ, uice igitur Taumi siue tumi, id est alliorum, naum, id est somnum uertit, proinde qui Auicennam uirum mea sententia doctissimum, & cui post Galenũ secundas dare debeamus, legerint, illius uerba perpendant, ac magna animi aduertẽtia examinent opus habent, quũ multis & uarijs illius canon scateat erroribus. Qui mea sententia nõ Auicennæ sed interpreti potius tribuẽdi sunt: Faxint dij, ut nobis aliquem Arabicè & Latinè loquentẽ mittant medicum, qui Auicennã latiniorẽ ac incorruptiorem faciat, confecerat enim opus hoc Iacobus Mantinus Hebræus

uir multa-

uir multarum linguarum peritiſsimus, ac medicus doctiſsimus, qui iam nonnullas partes Auicennæ doctiſsime interpretatus fuerat, Veluti primam Fen primi libri, & quartam primi, & primam Fen quarti, ac nonnulla alia, niſi malus quidam genius eum à tam felici ſucceſſu retraxiſſet. Conuocaueram enim ego hominem, quum Venetijs agerem, ad hoc complendum opus, & quaſi iam in hanc meam hæreſim hominem traxerã, niſi patritius quidam Venetus Damaſcum Syriæ ciuitatem petens, ut ibi publicus Venetorum eſſet negotiator ſecũ duxiſſet, à quo itinere Diuus Didacus Mendocius, Caroli Quinti Imperatoris apud Venetos uigilantiſsimus Orator, illum nunquam retrahere potuit, ubi intra paucos dies uitam cum morte commutauit. Dabit tamen Deus aliquem, qui nobis integrum Auicennam reſtituat, latiniorem faciat, ac politum emittat. At ut uerũ fateamur, hoc hodie Germanis, utpote uiris doctiſsimis, & linguarum peritiſsimis debetur: Si cui tamen Italorum opus hoc committi deberet, id merito committi poſſet hodie Bartholomæo Euſtathio illuſtriſsimi Vrbinatis Ducis medico ingenioſiſsimo, ac doctiſsimo, & multarum linguarum peritiſsimo.

Curatio Secunda apud Belgas habita, in qua agitur de colici doloris curatione.

VXOR Gaſparis Centurionis Genuenſis Belga, ætate florente, temperatura ſanguinea, obeſa, carnóſaq́; in delitijs agens, optimo ſemper aſſueta uictu, & multo uini potu, in colicos dolores incidit, febricitabat, multum ſitiebat, parum egerebat, non dormiebat, dolor erat intenſiſſimus, à iecoris regione incipiens, pro cuius recuperanda ſanitate accerſiti ſunt duo celebres medici: unus Dionyſius, olim regis Luſitaniæ medicus, qui non multum antea, Antuerpiam celeberrimum totius Europæ emporium, ubi hæc contigere, peruenerat: is eſt ille contra quem Briſotus Gallus uir longiori uita dignus doctiſſimam Apologiam de pleuritide euulgauit. Alter magni iuxta nominis, Luſitanus, apud ipſos Antuerpienſes diu agens. Ii igitur huius mulieris curam ſuſcipientes, omnia contra morbum colicum à frigiditate euenientem parant, huiuſcemodi adhibuerunt: ænematha ex oleo rutaceo, laurino, anethino, camomillino, liliaceo, irino, non minus decocta parata ex ruta, anetho, camomilla, meliloto, ſemine carthami, & urticæ, adiectis uarijs alijs rebus ad affectum colicum ex frigido humore ortum facientibus, Inunctiones quoq; calidæ omnino erant, ueluti omnia quæ in cibo & potu ſumebat, quibus peius ad tertium uſq; diẽ ſemper habuit. Demum uocatus ipſe quum ad eam deuenerim, interrogare cœpi ab aſſiſtentibus medicis, quem nam morbum patiebatur, & ex qua cauſa, & quot iam diebus, & an uenter ſecedebat, & quo uictu eam tractabant, ſimul & quibus medicamentis curabant. Reſpondent, morbum eſſe colicum, à pituita factum, contra quem medicamentis calidis utebantur, parum tamen proficientibus, ob morbi malignitatem, ſic enim illi loquebantur: Ego uero noſcens morbum calidum ortum à bile inteſtina rodente, curationem longe contrariam auſpicor. Teſtabantur autem morbum à bile euenire ſigna hæc: primum quòd dolor acutiſſimus erat, ſecundum, quòd mulier hæc ſanguinea erat, multo utẽs uino, item quòd intenſe febriebat, & multum ſitiebat, & quæ emittebat excrementa bilem ſapiant: quibus addere eſt, quòd medicamentis calidis ſemper peius habuit, immo uinum generoſum Hiſpanum ſtante dolore ebiberat, poſt cuius potũ dolor increbuit, & ſymptomata omnia aucta fuere: quibus omnibus animaduerſis, iubeo illico cubiti internam, quam iecorariam dicimus uenã, ſecare, ſanguinemq́; extrahere ad uncias octo. At interim dum ſanguis fluebat, dolor omnino remittebatur, ſed poſt fluxum, & occluſam uenam, dolere ut prius cœpit. Poſt hanc uerò ſanguinis extractionem iecori & parti dolenti admouendum curaui linteolum rubrum tepidum ſuccis ſequentibus intinctum, qui habent.

R. ſucci

R. succi endiuiæ
cicorij } añ. libram mediam.
lactucæ

Aceti rosati unc. ij misce, hoc autem epithemate, sæpe renouato, dolor remitti cœpit. Vesperi tandem, clysterem istum immitti iubeo, qui habet.

R. ordei
Maluarum } añ. m. j.
Matrum uiolarum
Parietariæ.

In libris duabus aquæ fiat decoctio sufficiens: facta decoctione & colatura accipe decocti tepentis uncias quatuordecim, olei rosacei, uiolacei añ. unciam unam & mediam, uitellos oui optime quassatos numero duos, diapsilij drachmas sex, salis drachmã mediã, succhari ex insula sancti Thomæ quod rubrũ officinæ appellant, unciam unã misce. hoc autẽ multum bilis excreuit, nõ eo tamen ut dolor penitus leuatus fuerit. Sed ecce, in nocte dolor intendi cœpit, qua de causa, uenam interiorem, malleolum perreptantem, saphenam dictam, aperire iubeo, sanguinisq; totidem uncias fluere, quod mane: Hęc enim sanguinis extractio multum conduxit, quum dolor omnia ex parte ferè leuatus fuerit, sed interposito postea, à sanguinis extractione exiguo tempore, iterum de dolore queritur, & magna premitur siti, proinde rogat me frigidam aquam illi bibendam tradam. Ego uerò noscens gelidam iuuamentum afferre posse, concedo lubenter, Deus bone, uix exhausto poculo, dolor subito leuatus fuit, ut opus incantamento simile assistentes clamauerint, & quod magis admirandũ fuit, dolor amplius nõ redijt. Sequenti tamen aurora, cassiæ fistularis semi unciam pulpæ, cũ rhabarbari drachma integra, in aqua endiuiæ dissolutas bibendum propinaui, quo medicamento sanitati sigillũ dedimus.

SCHOLIA.

Qvum hæc tractabamus, in mentem uenerat medicus ille Italus, qui ferè omnes colicas affectiones, frigidis curabat remedijs, ut de eo testatur Paulus Aegineta, libro tertio suæ medicinæ, capite quadragesimotertio, qui sic plurimos præter omnium opinionem persanauit. Animaduertant igitur recentiores medici, qui quũ hodie ad colico dolore laborantes accedunt, illico ad calida confugiunt medicamenta, non sine tamen ignominia, ac artis medicæ dedecore.

Curatio tertia, in qua agitur de duplicis tertianæ curatione.

Emanuel Cirnius, nobilis & magnificus, Ioãnis tertij regis Lusitaniæ apud Antuerpiam negotiorũ procurator, siue factor, ut uocant, uir ætate quinquagenarius, natura biliosus ad ustionem declinans, magnis occupationibus, & ingẽtibus laboribus oppressus, in febrem incidit, quam duplicem tertianam appellamus, & illam quidem acerbam, mirum in modum affligentem, quæ ut notæ indicabãt non multũ ab exquisita differebat. Omnibus igitur ad curationem paratis, & euacuationibus tam per sanguinis missionem, quàm per pharmacum adhibitis, quũ semel in paroxysmo (uigente ardentissima illa febre) nimia siti cruciaretur, me rogat illi gelidam bibendam tradam, cui lubentissimè obtemperãs, ad satietatem usq; concedo, à cuius potu multam flauam, citrinam, siue pallidam dictam bilẽ euomuit, & melius habuit: ita ut intra uiginti dierũ spatium sanitati fuerit restitutus Magnificus ille & liberalis uir, qui tunc pro hac curatione mihi trecentos largitus est aureos ducatos.

SCHOLIA.

Dicitur tertiana duplex, febris biliosa singulis affligens diebus, cum rigore, ab uno tantum decidens loco, duæ uerò tertianæ & si simili affligant modo, differunt in hoc, quod earum materia non ab una deciditur parte, sed uarijs potius locis, ut Herculano uiro sua ætate docto, placet. Cæterùm, si uere loqui uolumus, duæ tertianæ illæ dicendæ sunt, quæ omni tertio die bis affligunt, ut hodie bis, mane nihil, tertio uerò die iterum bis redeunt. Galenus tamen, & duarum tertianarum, & duplicis tertianæ, libro secundo de Crisibus meminit, quas singulis diebus inuadere, inquit, nullam inter eas ponens differentiam, ut apud libellum de Typis quoq; quis legere poterit, in quo & illarum quoq; mentionem fecit. Cæterùm ijs febribus biliosis & sanguineis, aquam ad satietatem usq; conuenire, omnes fatentur medici, Hippocratem nimirum medicinæ parentem secuti, qui libro tertio de Ratione uictus in morbis acutis, ubi de aqua agit, ita inquit. Aquæ, quæ in acutis bibitur morbis, nullum sane habeo aliud quod illi concedam officium: id est, aqua præter iuuamentum quod adfert febricitantibus, multa ebibita, nullum de illa habeo quod dicam, quod ita esse quadragesimosecundo textu ipse Hippocrates exponit, quum dicat: In quibus autem maxime aqua utendum sit, & quando ualde multa, & quando modica & quando gelida, & quando calida partim quidem antea dictum est, partim uerò suo tempore dicetur. Hactenus Hippocrates, textus, quem Galenus maximè adnotat, ob Erasistratum malitiosè accusantem Hippocratem, & illius discipulos Apollonium & Dexippum, quos ait cereos cyathos duodecim in sextantali cotulæ cyatho effinxisse, atq; unũ ex his uel duos, febrientibus admetiri, quũ tamẽ Hippocrates non hic solum multam dari aquam meminerit, sed uarijs alijs in locis præcipue ultimis uerbis libri quarti de Morbis popularibus, ubi inquit. In febribus acutis siticulosi, à medicis, potu interdicto, aut etiã à seipsis abstinentes, multum sibi bibere posse uidentur, his aqua frigida data ut reuomant prodest, biliosa enim aderunt. Prætereo quæ ab illo, libro sexto de Morbis populariter uagantibus traduntur, & ad Galenum accedamus ueræ medicinæ maximum assertorem, ac (ut ita dixerim) ampliatorem, qui frigidam aquam in febribus sanguineis, & biliosis, ualde multam tribuit, immo febres sanguineas, quas synochas uel continentes appellamus, nisi altero horum remediorum, uidelicet sanguinis extractione, uel multo aquæ frigidæ potu, uel utroq; simul curentur propelli non posse contendit, ut paulo inferius locum signabimus, è libro nono Methodi medendi: libro uerò de Causis pro catarcticis Gorgiam suum alloquitur, & tanquam testem contra Erasistratum & ipsius sectatores adducit, qui, præter illorum dogmata, aquam frigidam febricitantibus, sæpe magno iuuamento, dare illũ uiderit, in quibus præcipue, uiscerum inflammatio non obstabat. Prætereo rationes duas, quas cõtra Thessalum libro primo Meth. medendi pro aqua febricitantibus describit. Veluti ipsius uoluminis sexcentos locos, ut septimo libro, in quo uentriculo male affectos frigida potione uno die leuatos, testatur, ueluti octauo, nono, decimo, & undecimo, in quibus huius rei uarium habuit sermonem, & eam in febribus non tam non putridis, quàm putridis concedit, modo putridæ sanguineæ aut biliosæ sint, & hæ siue continuæ aut interpellatæ, modo hæ seruentur conditiones inferius discendæ. Habita consideratione, consuetudinis, ætatis naturæ, regionis, & temporis, quia securius consuetis datur, quàm ijs qui frigidæ potu non usi sunt, & securius bilioso iuueni, in regione calida, præcipue in æstate, quàm contrario. Conditiones igitur dandæ frigidæ ad satietatem, sequentes sunt. Prima, quod æger sit patiens febrem synochum, continentem dictã, & hanc siue sine putredine, quàm inter ephimeras reponit, quas frigidæ potu Galenus facillimè curabat, ut ex historia libri decimi Methodi medendi percipitur, qui in feruoribus sub canicula, ex ira febricitantem iuuenem, calidum & siccum, frigidæ potu ad heminas duas, sanitati restituit, in prima quidem accessione, multam insigniter flauam bilem uomendo. Siue cum putredine, quam duorum remediorum genere Galenus propulsari ait, libro nono Methodi medendi altero sanguinis detractione, nullo non tempore, modò uires constent, adhibita, altero frigidæ potione, quibus febribus biliosam continuam addere est. Siue intermittentem, in quibus & frigidæ potio tuto dari potest, modò hæc aliæ sequentes ordine conditiones adsint. Secunda, quòd æger robustas omnes uires habeat. Tertia, quòd concoctionis signa appareant, quæ plerunq; status, tempore, in lotio conspicimus. Quarta, ut nullum uiscum internum debile sit, cuius defectu plures ob frigidæ potionem in grauissimas affectiones lapsi sunt, uidelicet gulæ, uentriculi, oris, iecoris, intestinorum, pulmonis, septitransuersi, renum, & uesicæ ut meminit Galenus libro nono Methodi medendi, capite quinto. Quinta, ut non adsit scirrhus, aut œdema, uel erisypelas compositum, nam erisypelas simplex uerum dictum erisypelas nullo meliori curatur remedio, quàm larga frigidæ potione, ut testatur Galenus prædicto libro nono Methodi medendi: ubi tamen ægrotantem in febrem becticam incurrere, timetur, phlegmonas augere minime ueremur, ut docuit Gal. x. Methodi medendi, cap. 6. Sexta, ne sit magna meatuum obstructio, quia aliquam in putridis reperiri, necessum est. Septimam addit Galenus, ne sit humor putridus, id est ne putridus humor sit incoctus omni ex parte. Concoctionem autem humorum adesse in tertia proposuimus conditione. Hæ uerò omnes conditiones, ad tres Galenus tantum libro undecimo Methodi medendi, capite nono reduxit, dicens. Ergo, si & uires cunctæ ualentes sunt

& febris

& febris ardentißima, & concoctionis notæ planæ euidentes, frigidam homini dare audacter debebis. Quibus Paulus Aegineta subscripsit, libro secũdo suæ medicinæ, capite decimoseptimo, quo de febriũ putridarum curatione agit, quũ dicat: Ergo si uires quidẽ robustæ omnes fuerint, & febris ardẽtißima, & cõcoctionis signa planè euidentia, frigidam cũ fiducia exhibebis. Roborata enim natura (inquit Galenus nono citati uoluminis libro) solidarũ animalis partiũ, prætenuatos iam humores aggreditur, ita ut qui utiles sint, atq; ad nutriendũ habiles, hos quidẽ ad se trahat: inutiles, uel per uentrem, uel per cutim eijciat. Sed hic obijciet Medicus curiosus, si apparet concoctio, quæ nota est, naturæ potẽtis supra morbũ: ad quid igitur potus aquæ frigidæ datur? respõdemus, ut morbus breuior fiat, & æger citius ad sanitatẽ pristinã redeat: nam si ante morbi statũ, & concoctionis apparentiam, aquæ frigidæ potus ægrotãtibus daretur, multa inde incõmoda sequerẽtur, quæ Galenus citat, uidelicet lentos & crassos humores attenuari digeriq; prohibet, imbecillas particulas corporis cõcutit: ad hæc, nonnullis illico spirandi difficultatẽ, conuulsionẽ atq; tremorem cõciliat. Item interrogabit, si in intermittẽte febre dari frigida debeat, quónam in tempore particularis paroxysmi concedetur? Respõdemus in statu particularis paroxysmi, quia tunc aut uomitu, aut secessu, aut sudore operabitur, ut Aẽtius sermone secundo capite septuagesimosecũdo adnotat. Operæpreciũ tamen est animaduertere, ut aqua bona sit, quæ febriẽtibus detur, quum præter quod syncera, clara, absq; odore & sapore sit, decet quoq; coctilis sit, ut suadet Galenus cõmentario quarto in librũ sextũ de Morbis populariter uagãtibus. Dicũtur autẽ aquæ coctiles, leues, stomachũ non grauantes, quas laudantes, molles, appellant, & in quibus legumina facile coquuntur, & ab eis nullum in uentriculo grauamẽ persentiunt qui eas bibunt, & ut paucis dicam, Hippocratis uerbis, illæ sunt coctiles aquæ, quæ cito calfiunt & frigefiunt: Incoctiles uerò dicuntur, quibus omnia cõtraria eueniunt: ut illis Galeni temporibus eueniebant, quæ è Tyburtinis montibus per lapideos aquæductus in urbẽ Romam educebantur. Hæc Neoterici animaduertentes, carmina quædam excogitarunt suo modo composita, in quibus bonæ aquæ notas describunt, quæ Herculanus commentarijs in Fen primam quarti Canonis Auicennæ, si rectè teneo, citat, & ita habent:

Fons, casus, fundus, cursus ab origine distans,
Subtilis, non tecta, leuis, pascibilis aptè,
Multa, & clara, parum uini toleransq; saporem,
Sicq; & odore carens, liquens hypochondria raptim,
Non rebus confecta malis, residentia paruo
Tempore descendit, coctum dissoluitur ipsa,
Octo decemq; modis primum cognoscitur unda.

Hæc uerò omnia, paucis illis à nobis citatis uerbis, pro dignoscẽda bona aqua, cõprehendi, qui curiosius animaduerterit, deprehẽdet, cuius iuuamenta prosequitur Galenus libro de Vsu partiũ, quæ nos breuitati cõsulentes prætermittimus. Cæterũ, non deerunt scioli, qui ob id quod huius præclari uiri liberalitatem erga nos habitã memorem, in nos debacchentur, asseuerãtes mercedis meminisse, ut gloriam captem & iactantiã Hispanicã æmuler: quos nos sua inscitia dimittimus, scientes nõ nouum esse, mercedes à uiris præclaris acceptas, memoriæ tradi, ut apud Galenum legimus libello de Præcognitione, capite octauo, qui à Boetio uiro consulari Romano, ob restitutã uxorem quadringentos aureos accepit, qui quadringenti aurei, ut testantur ij qui & Arithmetices & ueteris rei nummariæ rationẽ habent, mille coronis solaribus æquipollent, ut curiosè adnotat doctißimus condiscipulus noster Andreas Lacuna, in Galeni descripta uita, ad clarißimum iuxtà ac sapientißimum uirum Ioannem Aquilerium medicũ pontificium, aliàs apud Salmanticensem Academiam, tempore æqualem nostrum. Cæterũ, has duas tantum curationes, ex multis myriadibus ægrotantiũ, quos apud Antuerpiam per sex annos tractauimus, in initio statim huius centuriæ citare placuit, quum nondum eo tempore curationes literis mandare mihi propositum erat.

Curatio quarta, habita Ferrariæ, de capitis intensißimi doloris curatione.

Miles qui Caietæ Cæsaris stipendium merebat: ętate uirili, robubustus, fortis, natura melancholicus, ingẽtißimo capitis dolore cruciabatur: adeo ut oculi illi foras exire uiderentur: is post consultos Neapolitanos & Romanos medicos, quorũ opera & consilio nihil quicquã profecerat, Ferrariam uenit, anno iam exacto quo primum dolore isto uexari cœpit: ad quẽ accersitus percunctor, an nouerit ille originẽ unde morbus euenire poßit: uel potius senserit aliquãdo in pu-

dendis, uel capite hulcus, aut quauis alia corporis parte fœdationem aliquam, omnia negat. Inquiro anteactas curationes plures, & uarias, per doctissimos quosq; medicos adhibitas: demum contra atrocissimum morbũ adorior, quẽ à Gallica scabie originẽ traxisse suspicari iam cœperam, quod postea ita esse comperi. Cœpi igitur medicamenta ad morbum facientia dare, inter quę Catapotia Alexandri, quæ à nitro denominationẽ habent, numerare est, quibus non semel, sed bis & quater purgatus fuit, post quas uniuersales euacuationes, ad particulares descẽdi cum cucurbitulis, uesicatorijs, embrochis, lixiuijs, tum & rubrificantibus, demum ad Guaiaci decoctum perueni, quod per quadraginta dierum spatium ebibit, quæ omnia minimè ualuere, quũ dolor etsi aliquantulum remissior fuit, postea tamen intensus perseuerauit. Pertæso igitur laboris & lassato milite isto, ex tam sæuo morbo, tantaq; medicamentorum absumptione, quæ nihil ad rem fecere. Ego alioquin semper machinans contra tam atrocem morbum, remedium statim cogito, nullatenus istum posse ad sanitatem peruenire, nisi eius apertũ esset caput: firmiter enim credidi craneum corruptum esse, à quo tam sæui tamq; crudeles dolores oriebantur. Erant enim dolores isti à sincipite inchoantes profundi, oculos præcipuè, & eorum regionem prehẽdentes. Protinus ergo accersito chirurgo, nullo apparẽte tumore, aut ulcere, uel in cute tuberculo, amotis per nouaculam pilis, illius caput secari iubeo, iuxta eam partem ubi dolor maxime uigebat, magno & ad craneum usq; penetrante uulnere, duabus lineis mutuo se per medium secantibus confecto. Sequenti uerò die quo iam craneum sanguine liberum melius uideri poterat, non nisi illud liuidum & ad nigredinem declinans conspicio. Nam tunc primam & secũdam laminam rasorio scalpro usq; ad durã miningẽ perforare iubeo, quo opere dolor remitti cœpit: postea uerò nonnullis interpositis diebus, quædam ipsius cranei ossa foras exiere, quibus depositis, melius miles iste habere cœpit, adeo ut iterum epoto Guaiaci decocto sanitati fuit restitutus. Cęterum, capitis sectionem perforationémue, ut cætera curauimus ulcera.

Curatio quinta, de Colici doloris à lumbricis euenientis curatione.

Xor lapicidæ colico cruciatu afflicta, post multa & uaria adhibita remedia, epoto antidoto Mithridatico, teretem siue rotundum, aut longum dictum lumbricum per os reiecit, & sana euasit.

SCHOLIA.

Colicum affectum à lumbricis oriri certum est, à quibus & alias affectiones gigni nouimus: ueluti bulimiam famem insatiabilem: ut sacra extat historia apud Trallianum libro tertio sua medicinæ eiusdem numeri capite, quam per ocium legito.

Curatio sexta, de lumbricis in stomacho genitis, & non infestantibus, & eorum curatione.

Nigus Lupus Coronelius, quum optima fungeretur ualetudine, per os lumbricos eijciebat, à quibus nullam noxam, aut dolorem, præter uermium tantum tædium percipiebat. Vt uerò turpitudinem hanc effugeret, cõsului, interpellatim catapotia ex aloe non lota deglutiret, fugeretq; res pituitam gignẽtes, ut lac, caseum, cerasa, fructus, res dulces, & huiuscemodi alia, à cuius multitudine lumbrici illi gignunt: proinde uinũ biberet generosum, & minimè aqua dilutũ suasi, uelu-

ti & iuſcula acciperet, non niſi aromatis & multo coriandri ſemine reſperſa, præ cæteris uerò nuces ieiuno ſtomacho comederet, ueluti res acres & bilem procreantes commendaui. Porro in acetario domeſtica uteretur ruta, ſaluia, menta, hyſſopo, & naſturtio permiſi, quibus optime habebat, & ſecure perſeuerabat, neq; lumbricorum ulterius uomitione illa urgebatur.

SCHOLIA.

Non eſt audiendus Ariſtoteles, qui præter ueritatem, & Medicorum dogmata contendit, in ſtomacho lumbricos gigni non poſſe, ut apud ipſum eſt legere libro quarto Meteororum: gignũtur quippe non ſolum in inteſtinis gracilioribus lumbrici, ſed etiam in ipſo ſtomacho, ut experientia ipſa rerum magiſtra teſtatur: cui ſuffragantur omnes medici, tum & ratio ipſa, quia putreſcente in uentriculo pituita, uermes ibidem ex illa gignũtur: ut quoq; fateri uidetur Auguſtinus Nyphus maximus Ariſtotelis interpres. Intelligendũ igitur, axioma Ariſtotelicũ illud uenit, uermes in ſtomacho non gignuntur, id eſt uermes in ſtomacho, uel ore uentriculi, bene diſpoſito, & in quo putredo non adeſt, non gignuntur: Secus autem in male affecto, & putreſcente pituita abundante. Cæterum lumbricorum omnium tres ſunt ſpecies, nam alij dicũtur longi, ſiue rotundi, aut teretes, qui plerunq; in gracilioribus inteſtinis & ſtomacho gignuntur, terreſtribus lumbricis ſimiles, qui ſæpe per os, & aliquãdo per nares eijci uiſi ſunt. Alij uerò cucumerini ſiue cucurbitini dicũtur, ἀσκαρίδες Græcis uocati, qui in recto inteſtino plerunq; conſpiciuntur, ſic cucumerini dicti, quòd cucumeris ſeminibus ſimiles ſint. Tertij uerò, lati dicuntur lumbrici, meritò longi dicendi, quia ingentis & immenſæ ſint longitudinis, quos Plinius nõ tineas, ut uetus habet lectio, ſed tœnias, id eſt faſcias appellat, qui & ſi immenſæ longitudinis reperiantur, inueniuntur quoq; lati dicti in ſtomacho plerunq; domiciliũ habentes, ut teſtatur Hippocrates libro quarto de Morbis, quos cucumerinos, uel cucurbitinos ibidẽ quoq; appellat, qui ueluti & tœniæ, non ramenta aut inteſtinorum pelliculæ in uermes uerſæ ſunt, ut autumant Aëtius, & Paulus: ſed potius ex putida & pituitoſa materia gignũtur. Nec enim Hippocrates unquam dixit, latos lumbricos ex inteſtinorum portiunculis fieri, ut hucuſq; multi Paulum & Aetium ſequentes putarunt. Ita enim Hippocrates citato loco, ubi ex profeſſo uermiũ latorũ mentionem facit, tradit. Nunc aũt de lumbricis latis dicã. Aſſero enim ipſos in puero dũ adhuc in utero eſt, naſci. poſtquã enim ſemel ex utero egreſſus eſt, non tanto tẽpore ſtercus in aluo manet, ut ex eius diuturnitate ac putrefactione, tãtæ magnitudinis animal generari poſſit: Excernit enim ſemper heſternũ ſtercus per omnes dies, ſi ſanus homo eſſe debet. Tale uerò animal naſci nõ poſſet, etiã ſi multis diebus homo non egeret: Multa enim naſcuntur dum puer in utero eſt hoc modo, ubi ex lacte & ſanguine cõputreſcente ac redũdante, utpote quod dulce eſt, pus factũ fuerit feruidum, animal iſthic generatur. Naſcũtur autem & rotundi lumbrici iſthic eodem modo: ſignum uerò quòd hæc res ita ſe habeat, hoc eſt: poſtquam in lucem editi ſunt pueri, mulieres ipſis in cibo offerunt medicamenta, quo ſtercus ex inteſtino exeat, & non cõburatur, & ſimul ut inteſtinum dilatetur. Vbi uerò cibum obtulerunt, multi ſanè pueri & rotundos & latos lumbricos unà cum primo ſtercore excernunt: Si uerò non excreuerint, fiunt etiam inſuperq; naſcuntur in uentribus, & rotundi quidem pariunt: lati uerò non amplius, etiam ſi quidã ipſos parere dicant: Nam homo qui latum lumbricum habet, uelut cucumeris ſemen excernit aliàs atq; aliàs, unà cum ſtercore ipſo, & ſunt homines qui hoc lumbrici partus eſſe dicunt: Mihi uerò non rectè dicere uidentur qui talia dicunt: nec enim ab uno animali tot pulli generari poſſunt, neq; eſt loci in inteſtino capacitas, ut partus educare queant. Augeſcente autẽ puero, augeſcit etiam lumbricus in inteſtino, ab his quæ in uentriculum ingeſta ſunt, & æqualis fit inteſtino, quibuſdam in pubertate, quibuſdam poſterius, quibuſdam paulò prius. Et poſtquam inteſtino adæquatus eſt, ſimiliter augeſcit, & quanto maior factus fuerit, unà cum ſtercore excernitur de inteſtino recto, & excidit uelut cucumeris ſemen, ſæpe uerò etiam maior. Quibuſdam uerò iter facientibus, aut laborantibus, & uentriculo caleſcente, deorſum deſcendit, ipſiſq; prominet ex podice inflatus, hocq; facit, & de podice reſecatur, aut retrocedit. Signa uerò quod non pariat, ſed ita habeat uelut ego dico, hæc ſunt: Si quis curet hominem latum lumbricum habentẽ, & medicamentũ dederit, aut potionẽ, ſiquidem fuerit homo bene præparatus, totus rotũdus factus ad pilæ figurã exit, & homo ſanus euadit: Si uerò ad medicinam hæreat, recta pars de lumbrico abrumpitur, longitudine duorum aut trium cubitorum, aut etiam longe amplior, & ubi abruptus fuerit, per multum tempus ſigna cum ſtercore non prodeunt: poſtea uerò augeſcunt. Atq; hæc argumenta ſunt, quòd lũbricus latus non parit, ſed abrumpitur. Eſt autem ſpecies ipſius, qualis alba inteſtini raſura. Hactenus Hippocratis uerba, per Cornarium uerſa, in quibus latum lumbricum, nõ inteſtini ramentũ, aut pelliculam eſſe legimus: ſed potius quod lati lumbrici ſpecies, quẽ ſemini cucumeris ſimilem diximus, qualis alba inteſtini raſura ſit. Proinde Aetiũ & Paulum minus bene ex Hippocratis mẽte de hac re ſenſiſſe

fisse clarum est. Nam minus quoq; Galenus in hac re taxandus uenit, qui cõmentario tertio Aphorismorum, enarratione uigesimasexta, tradit Hippocratẽ de lato lumbrico nullã posteritati reliquisse memoriam, quod falsum esse qui prædicta legit uerba, tenet. ita enim Galenus ne quis ambigat, citato loco inquit, Rarior autem est lubrici lati generatio, qui & longissimus est, & sæpe per tota extẽditur intestina. Verum de hoc nullam fecit Hippocrates mentionẽ, quoniam neq; eius erat propositũ de omnibus agere passionibus, quæ mortalibus accidũt, sed de illis tantũ quæ singulis ætatibus accidũt. Hæc Galenus, quibus nihil lucidius aut clarius dici potest. Qua de re, uel dicendũ est, quòd Galeni uerba hæc corrupta & acephala sunt, aut quod Hippocratis illa adiectitia sint, non uerò germana, nec ex Hippocratica officina emanãtia, quanquã ut uerũ fateamur, epichiremata & ratiocinationes Hippocratis esse uidentur. Cæterùm, meminit Hippocrates libro secũdo Epidemiorũ, lumbricos magis uexare à meridie quàm alia quauis hora, ut latius dicemus, quum dabitur occasio.

Curatio septima de pleuritide.

VXor Cerdonis, nata annos trigintaocto, inchoãte autũno, pleuritide correpta fuit, in qua dolor ab imis costis ad summã humerorũ compagem ascẽdebat: febris erat cõtinua, cũ ingenti tussi, & spirandi difficultate, ad quam ingressus secũdo die ab eo quo primum corripi cœpit, illico sanguinẽ ex axillari uena eiusdem lateris ubi dolor erat, extrahere iussi, ad unciasq; octo fluere. Sirupum ex endiuia simplicem propino, & circa dolorem semiplenam uesicã aquæ, ex decocto rosarũ, parietariæ, chamæmillæ, & uiolariæ: adiecto oleo rosaceo, chamemillino & uiolaceo, cum pauco anethino admouendã curaui: quibus melius illico habuit, & dolor remitti cœpit: sed parum expuebat, pro qua cõplenda operatione, sirupum uiolaceũ & capillorum Veneris ut cocleari interdũ deglutiret descripsi: ueluti loch ex altea sine aromatibus, & de farfara tusilagine dicta, ut cetera taceam: demũ quarto die alui fluxus (diarrhœam Græci nominant, licet Paulus Ægineta cœliacam libro tertio, capite quadragesimo eam uocet) superuenit, adeò infestans, ut intra uigintiquatuor horas centies egesserit, cui malo obsistere cupiens, clysterem ex hordei decorticati decocto, immittendum iussi: est enim ordeum decorticatum, ut Hippocrates libro secundo de Dieta, siue Ratione uictus, testatur, natura perfrigerans, & aluũ sistens, hoc autem enemathe bis iterato, nulla illi admixta re, aluus restricta fuit, & sic mulier ista pristinæ sanitati restituta.

SCHOLIA.

HInc conijcere licet, quod in hac pleuritide, id est lateris dolore, alui profluuium superuenit in declinatione, & solutus fuit morbus: quod animaduersum uelim, propter Conciliatorẽ, & alios morosos medicos, qui semper in declinatione pleuritidis, malũ esse prædicãt, ignorantes Hippocratis & Galeni præceptiones, in quibus nunquã hæc dixere. Nam Hippocrates lib. 6. Aphorismorũ, Aphorismo 16. inquit, A morbo laterali, uel pulmonia habito, alui profluuium adueniens malum. Quæ uerba non sic superficietenus intelligẽda sunt, sed potius ut Galenus ibidẽ enarrat, dicens, non simpliciter dixit Hippocrates, in morbo laterali, uel pulmonia, aluũ turbatã, esse malũ signũ, sed adiecit habito, ac si dixisset detento, atq; uexato homini à talibus passionibus, profluuiũ alui superueniens, malum esse signũ: quoniam ita se habentibus id solet aduenire nõ potente hepate ad se trahere alimentũ, nec cõuertere in sanguinem, & quãdoq; uentriculo idem alimentum corrũpente. In mediocri autem morbo laterali atq; pulmonia profluuium alui superueniens potest prodesse ratione euacuationis, & magis quũ signa concoctioni apparuerint inesse passionibus, nec adest timor, sed morbus est citra periculũ. Iis igitur uerbis Galeni satis apparet quod morbus si sit uehemens et fortis, alui profluuium semper est malum, quia uirium imbecillitatem arguit, & cũ hoc quòd hepar cõpatitur, unde in spiritualibus & naturalibus partibus uitiũ est: Si uerò morbus sit paruus, uel mediocris, ratione euacuationis bonum esse poterit: & hoc præsertim si signa concoctionis apparuerint. Sit igitur hæc in hac re conclusio, quòd alui profluuium in uehementer oppressis & infestatis à morbo laterali, semper est malum signum: in mediocriter uerò patientibus, multoties est bonum transmutationis ratione, ut huius Cerdonis contigit uxori.

Curatio

Curatio octaua, de quartanæ curatione.

PRobus uir Ferrinus, natus annos triginta quatuor, quartana laborabat, cui quum multa & uaria medicamenta, quæ tum atram bilem tum splenem respiciebant, daremus, tandem propinato pharmaco atram bilem respiciente, die paroxysmi, quatuor horis ante accessionem, multa & nigra excreuit, ac liber à quartana euasit.

SCHOLIA.

MIrabitur hic prima facie bonus medicus, cur in quartana die paroxysmi catharticum medicamentum dare ausi simus: sed bona fide desinat mirari, quum in quartanis febribus, & spurijs tertianis, in quibus humores craßi, uiscidi, ac euacuationi rebelles sunt, præsertim si paroxysmi à prandio inuadunt, afflictionis die purgare optimum est cõsilium, ut huius rei Arculanus est author, qui de seipso, si rectè teneo, historiam enarrat, uir mea sententia inter eos qui sua ætate floruerunt doctißimus, sed ante eum Auicennam hoc opus cõfecisse legimus: Nam Fen prima quarti, capite duodecimo, cui titulus est, Confectio olei boni, in die afflictionis ad sedandum rigorem agaricum dare mandat, nec tantum agaricum, sed etiam hyerã, diacitonicem diaphiniconem, & quod magis admirari est, pilulas fœtidas, quæ omnino euacuant, & aluum soluunt. Quibus medicamentis Gentilis de Fulgineo, ut ibidem testatur, pro simili complenda operatione semper usus fuit, immo capite de Curatione uniuersali febrium putridarum, meminit in die paroxysmi ex mente Mauri euacuationem moliri posse: Est enim Maurus uir medicus, qui opus practicum edidit, & hodie à nonnullis in precio habetur. Cæterùm, huius euacuationis in die paroxysmi ratio signatur talis, quia commotione agitata materia facilior ad expulsionem redditur, quam diuinus Hippocrates cõtemplatus in quartana febre, in die paroxysmi pharmacum dare mandat, ut ex ijs uerbis quisq; percipere potest, quæ libro de Affectionibus non longe à principio sic habent: Si uerò quartana apprehẽderit, si quidem impurgatus fuerit, primum caput purgato, & inter positis tribus aut quatuor diebus, pharmacum sursum uersus purgans dato in ipsa apprehensione, Et interpositis diebus rursum aliud deorsum purgans dato in ipsa apprehensione. Hactenus Hippocrates: in quibus ut legitis in die apprehensionis siue paroxysmi, pharmacum deorsum purgans dare mãdat. Nec est quòd quis confugiat, dicendo librum hunc de Affectionibus, Hippocratis non esse, sed ipsius generi Polybi, ut Galenus asserere uidetur, quum & Polybus uir doctißimus fuerit, cui in hac parte fides ampla habenda est, quia id quod longa experientia tractauit, non deficiente ratione, literis mandauit, quem non immeritò multi & præclari medici hodie sequuntur, hac utentes operatione, inter quos, unum superstitem citasse sat est Doctorem Alteretum, publicum apud Salmaticẽses medicinæ professorem, uirum omnium Hispaniarum cõsensu, in curandis corporibus humanis admirandum, quem nos quoq; sequentes uarijs in locis per uiginti annos artem medicam exercentes ualidum hoc opus, nec contemnendum experimur, quia non tam antecedens pellitur materia, sed ea quam coniunctam dicimus, cuius absentia, ut interpellatio, paroxysmorumq; reditus deficiant, nõ parum facit, nec enim in hac exequenda operatione, timere est, humorum putridorum cum bonis miscellam, nec pharmaci motum contrarium humoris motui, siue materiæ in ipsa exacerbatione commotæ, quia, ut diximus, ante paroxysmum quatuor horas pharmacum propinandum est, non uerò in ipsa apprehensionis hora, ut præcipit Hippocrates, & post eum cæteri medici. At hæc non omnibus scripta esse uolumus, sed ijs tantùm qui medicinam magno cum iudicio exercent: cæteri autem communes medici uel homines flagitiosißimi, nefaria cupiditate detenti, ab hoc opere fugiant apprime monemus, non minusq; hominum illud genus quouis ære Dodonæo loquacius, quòd præter syllogismos, sophismata, corollaria, suppositiones, ac tricas, uel suisceptica calculationes nihil adferre norũt. Ne tamen illotis, quod aiunt, manibus sic à quartanæ curatione descendamus scire licet, quòd quartana affecti, in principio morbi leuiter tractandi sunt, nec tum temporis illis fortis aliqua euacuatio adhibenda, nec cum clysteri, nisi fortè sanguis uehementer superabundauerit: tunc uerò uena incisa lienari, si sanguis niger & crassus uideatur, qualis ijs præcipuè qui liene laborãt, audacius mittendus est. In initio igitur, pro bilis atræ purgatione non transcendes sirupum de epithimo cum decocto sene, quod maximam habet in hoc casu prærogatiuam, aut caßiam fistularem, uel diacatholiconem: deinde calidis & humidis alterare, ut sirupo de pomis saporis regis, de boragine, de uulgari buglossa, de lupulis, de fumoterræ, alijs'ue modice calidis uel frigidis, iuxta uaria ustæ bilis genera, illis similes aquas destillatitias miscendo, uel melius decocta parata ex sena, polypodio, fumaria, lupulis, uuis paßis, thimo, epithimo, liquiritia, pomis dulcibus, boragine, buglossa, asplenio, id est cæteras: uel horũ loco si sirupi displicuerint, utantur conditis conseruis dictis, ex boragine, buglossa, scolopendrio, & alijs melancholiam respicientibus, aquas insuper easdem uires habentes bibendo: deinceps

do:deinceps salsa, & sinapi,piper, & diospoliticum, ac medicamentum ex tribus piperibus, incidendi gra-
tia quotidie in iusculis, & uictu æger accipiat commendabimus,quibus solum, à quartana,liberatos plures ui-
di eos à consuetis suis exercitijs non prohibendo, hoc uno ante oculos habito, quòd quartana curari non po-
test,nisi splen prius curatus fuerit:proinde spleni, & uisceribus summopere prouidendum est,unguendo, illi-
nendo,atq; emplastrando,his quæ mollire ac laxare leniter poßint, qualia sunt. Butyrum, oesypus, lanæ
succida,oleum amygdalinum,chamæmalinum,semẽ lini,fœnu græcum,althæa,malua,adeps, medulla oßium,
cera,carica.Et quæ tota substantia splenẽ iuuare probata sunt,ut ceterach,thamariscus,cortex capparis.Potẽ
tiora uerò sunt,quæ post apparentẽ coctionẽ tutò adhiberi possunt. Ammoniacum aceto liquatũ quod leuiter
decoqui debet ne efferuescat.Bdellium molle & pingue,styrax, galbanum, propolis,semen apij,radix iridis,
cuminũ,ruta,anethum,flos genistæ.Glans unguentaria quam myrobalanũ Græci uocãt medicamentũ præ cæ
teris palmã in iuuando liene obtinẽs,ex quibus confici possunt fomenta,cataplasmata,unguẽta,cerota,linimẽ
ta, & si quæ sunt,uiscera laxãtia, & emollientia alia. Sed in principio leuib.et primo ordine citatis,stante ue
rò coctione,quod in morbi uigore,id est statu fit,tũc potẽtioribus utimur, acetũ semper addẽtes quod in omnẽ
topico medicamẽto splenetico adiũgi debet,quia lieni acetũ maxime cõducit, ut testatur Gal.lib. 9. de Comp.
Med.secundũ locos,libro undecimo & decimoquarto Methodi medẽdi, & quinto Simpl.quia obstruentẽ incĩ
dit & extenuat craßitiẽ,demũ ratione uisceris cõuenit,quia fermẽtatio illi nõ est molesta.In principio tamen
parũ,in successu uerò audacius acetũ misceri potest,quartanarijs tamen,acetũ nullatenus per os dari debet,ut
paulò post cõtra Arabas ex Galeni placitis,demõstrabimus. Tunc uerò ut superioribus uerbis orationẽ accõ-
modemus apparẽte cõcoctione uera,uerã dico,quia falsam sæpe in quartanis apparere notat Gordianus Gal-
lus:potẽtioribus incidẽtibus medicamẽtis utemur, & lotiũ prouocãtibus,ut syrupo de radicib.sine aceto,dicto
syrupo Byzãtino sine aceto,syrupo praßino decoctis ex radicib.petroselini,apij,fœniculi,asparagi,rusci,cor
ticũ capparorũ:scilla,scolopẽdrio siue asplenio dicto,Arabib.ceterac,anetho, addẽdo quæ simul extenuẽt &
aluũ deijciãt,ut senã,thimũ,epithymũ,polypodiũ,fumeriã, & lupulos. Immo tunc sæpe purgare tutũ est,ijs
medicamẽtis atrã bibẽ purgãtibus,ut myrobalanis Indis,epithymo,thimo,sena,polypodio,diacatholicone,cõ
fectione hamec,diasene,pilulis fumiterræ Indis,lapidis Armeni, lapidis lazuli cranei dicti, & similibus. Sed
tũc iã theriacã in die paroxysmi,pondere unius drachmæ & semis,ieiuno stomacho in uino albo pro iure da-
re optimũ est cõsiliũ,humorũ cruditatẽ fugiẽtes,ne ex simplici quartana,dupla, & tripla fiat, ut monet Gal.
libro primo Artis curatiuæ ad Glaucõnẽ,capite undecimo,et libello de Præcognitiõe: ubi Eudemũ Philosophũ
Peripateticũ ob intemporaneã theriaces potionẽ in tres incidisse quartanas meminit, quẽ post magna omniũ
Romanorũ admiratione,ex omnib.tribus uigẽte hyeme,liberauit. Ceterũ,quartana laborãbus,talis uictus or
do institui debet,ut ad calidũ uidelicet & humidũ declinet cibus,sitq; facilis concoctionis nec flatuosus,à suillis
itaq; carnibus arcẽdi sunt ægri,atq; ab omnibus edulijs quæ uiscida et tenacia sunt, & tardũ habẽt exitũ,atq;
ab omnibus quæ refrigerant, & exiccãt corpus. Vtendũ itaq; est uolatilibus, præsertim pullis gallinaceis, ca
pis gallinis, & domesticis alitibus,nõ minus auiculis mõtanis quæ optimi sunt succi, & in aquis & paludibus
nõ degũt,pisces quoq; molli carne præditi, & tenacitate carentes,tutò dari possunt,ut sunt, buglossus,lingula-
tus dictus,perca,mullus,quẽ barbonẽ Veneti,Hispani Salmonetũ,Græci uerò triglã appellare solẽt.sardinia,
Græcis trichia dicta,aurata,lupus,Venetis uarolus dictus, Hispanis uerò robalus,trocta,luccius, & similes,
qui cũ multo pipere,uel sinapi,ut carnes, & cætera edulia,comedẽdi sunt. Vinũ porrò albũ, & tenue,medio-
criter calidũ sit, & ex fructibus uuæ passæ,corinthiacæ,pinea,amygdalæ,pistacia, & ijs similia ad obstructio-
nes tollendas accõmodata. Ab aqua omnino in potu fugiãt,nisi scolopẽdrio ceterac dicta herba,incocta fuerit,
aut thamarisco. Verùm linguã ceruinã,philitim dictã,à consortio harũ herbarũ eliminandam,utpote contra-
rias uires habentẽ,crediderim. Cæterum,acetum melancholicis, & quartana affectis infestũ esse,docuit Gale
nus,qui in quartana incidere nec aceto,nec oxymelite,nec syrupis acetosis unquam præcepit:quia ut primo li-
bro de Facult.simp.med,capite trigesimoprimo tradit,fermẽtationẽ facit, & melancholiã attollit,atq; multi-
plicat,quæ omnia ante illũ Hippocrates dixerat libro tertio de Ratione uictus in morbis acutis,ubi iterũ Gale
nus ait,acetũ melãcholicis aduersißimũ esse,maximè mulieribus,quibus accedet uteri læsio:proinde quũ Gale
nus acetũ infestũ esse nouerit,ijs quibus toto corpore atrabiliarius redundat humor,aut qui tẽperaturã sortitĩ
sunt melãcho licã,eo in quartana incidere nũquã ausus fuit,cõtentus alioqui salsamẽtis,sinapi, pipere,diospo
litico,diatriũ pipereone, & alijs similibus,operationẽ hanc cõplere potẽtibus. Nec enim hic locus subterfugiẽ
di Arabibus datur aliquis,aut eorũ sequacibus,qui cõtendunt,acetum natura melancholicis aduersißimũ esse,
non uerò ijs qui in humorẽ melancholicum,aut quartanam aliquando ex accidenti incidũt, quum si ita esset,
Galenus quartanæ materiam aceto,uel oxymelite saltẽ incideret,quod antea inscindenda pituita, & domãda
bile pro tertiara notha curãda usus fuit. Sed quum acetũ quartanarijs infestißimũ nouerit,illud silẽtio præterĩ-
uit,cõtentus alijs rebus incidẽtibus,ut pipere sinapi, salsamẽtis,diatriũ pipereone,diospolitico, & similib. At

Amatus videtur Hippocratis authoritate moveri in libro de affectibus quem Galenus nothum ascribit, ubi haec verba habentur. Si vero quartana apprehenderit si quidem impurgatus fuerit, prius caput purgato, et interpositis tribus aut quatuor diebus pharmacum sursum versus purgans dato in ipsa apprehensione. Et interpositis diebus rursum aliud deorsum purgans dato in ipsa apprehensione.

Galenus uomitum à cibo prouocabat, immo helleborum album raphano permixtũ, ad cum consequẽdũ effectũ in potu dabat. Quin potius si parũ operabatur. per se absq; mixtione aliqua cõcedebat, immo libro de Theriaca ad Pisonem ita refert: ego igitur multos quartana laborantes hoc præsidio facile à morbo uindicaui: Nã uomitu prius, secundum cibum ipsos uacuans: deinde insequẽti die absinthij succũ exhibẽs, ut bilis edulcescat contemperturq; ita horis duabus ante accessionem antidotum exhibeo, ac mirificè ipsam frequenter uidi proficere, ut protinus qui caperet sine morbi accessione maneret. Hæc Gal. Nos uerò hodie hora paroxysmi uomitũ proritamus, & quartana laborantem à cibo in eo die abstineat suademus: ac quum purgandi tempus instat in die paroxysmi pharmacum damus, quibus multa & egregia consecuti sumus, adeò ut raro quartanam incuratam hoc incidendi ordine dimiserimus. Sed iam curationis huius finis erat, nisi in mẽtem uenisset Galeni locus libri quarti de Sanitate tuenda, ubi inquit, quod diatriũ pipereonis calor, circa primas uenas extinguitur cuius causam reddere non difficile est, quia piperatorum calor, terrenis quibusdam & adustis partibus hæret. unde factum est, quod calor cito euanescit, nec diu permanere possit. Cæterum, Quartana exquisita, spuria longinquior est, quæ quum hominem semel corripit, ut tradit Aetius, non amplius illum capit.

Absinthij succus

Amati haec curatio mihi [illegible] est

Curatio nona, in qua agitur de sphacelismo, id est, ulcere cerebrum depascente.

ALkalainus Hebræus, natus annos uiginti septem: grauissimo & mortifero correptus fuit morbo, quarta die Septembris, M. D. XLVI. à quo tempore curationes literis cõmendare proposuimus, obijt uerò sequenti die Lunę, adeò, ut quadragintaocto horas tantũ perdurauerit. Petitis ex quo nam morbo obierit, respõdeo, istum sphacelatũ cerebrũ, id est corruptum aut gangrenatũ cerebrum habuisse, de quo dixit Hippocrates lib. septimo Aphorismorũ, Aphorismo quinquagesimo primo. Quibuscunq; cerebrum sphacelatum, id est corruptũ fuerit, in tribus diebus pereunt, si uerò has effugerint sani fiunt. Intelligere uerò est, aphorismũ istũ, ut Galenus in enarratione uult, si incipiente sphacelismo, id est ulcere cerebrũ depascente, uirtus potens fuerit, ut illud superet, intra tres dies ægrotus euadit, & sanus fit. Si uerò incipiente ulcere exedente à cerebri potentia non superatur, immo cerebrũ corrodit, & exedit, intra tres dies interficit, & ad decimumquartum diem nonnunquã peruenisse experientia dissecto craneo uisum est, plerunq; tamen intra tres interficit dies. Cęterùm, ut affectio hæc melius perpendatur, scire est, iuuenem istum sanguineum temperatura esse, qui quadraginta diebus ante suum obitum, multum uigilauerat, quia solicitus admodum erat circa diuinas preces, quas Hebræi illis diebus noctu effundere ad Deum solent. Si quæ uerò noctis pars erat, qua somnum capescere poterat, eam quidem dispendebat circa patrem suum, qui eo tempore octuagenarius grauiter ægrotabat, & diarrhœa affligebatur, quem solus ipse tractabat curabatq;. Longis itaque uigilijs defatigatus, & tetris illis odoribus male affectus, in cerebri corruptionem, quam sphacelismum Græci dicunt incidit. Testabantur autem morbum istum præualuisse, notæ hæ, capitis syncipiut & frontis pars anterior illi dolebat, sopor quoque illum tenebat, adeò ut fortiter punctus respondere nequiret, corporis magna erat impotentia, sed & febris intensissima erat, qualis morbum istum comitatur semper: demum accesserunt prædictis signis, tremores uniuersum corpus corripientes, & prænotiones lethales, ita ut intra duorum dierum spatium, diem suum obierit, nam cœpit morbus eum corripere in principio noctis ante diem Solis, obijt uerò principio noctis diei Marti sacrati, nec enim in tam paruo tempore defuit debita medicamentorum adhibitio administratione, quum mane die Dominica illico medici sanguinem per sectionem uenę iecorariæ in brachij curuatura extraxerũt, syrupumq; rosaceum solutiuum cum sene decocto

propinarunt, quo rectè aluus respondit, quanquam operationem hanc, utpote contrariam in eodem die factam uitupero. Nam pharmacum ab exterioribus partibus ad interiores trahit: uenæ uerò sectio ab interioribus ad exteriores, oxyrrhodinum quoque capitis anteriori parti dolenti admouerunt. Sequenti die uocatus & ego, cephalicam in sinistro cubitu aperire iussi, non minus cucurbitulas spatulis, post aures, & ano admouendas curaui hirudines: frictiones quoque brachijs & cruribus adhibitas, non minus quàm capiti fomenta, minimè est præterire. Vltimo superueniens præclarus, & in curandis humani corporis ægritudinibus admirandus Brassauolus, syncipiti dissectum culumbum applicare iussit, ueluti cordis regioni unguentum nenupharinum, & spatulis ex cantharidibus parata uesicatoria. Quæ omnia nihil quicquam proficere, quum morbus hic sæuissimus sit, utpote ulcus cerebrum membrum principalissimum depascens, quam latiniores syderationē appellant, propriè tamē syderatum dicimus membrum quum omnino emortuum priuatumúe sensu & motu est. Aliquando uerò syderatio apoplexiam significat, nec Cornarius qui nunc, quum hæc scribimus Hippocratē latinum fecit, aliter apoplexiam uertit, quam per syderationem, ueluti uocem hāc Græcam bliton, per syderatum, ut libello de Glandulis, & sexcentis alijs locis ipsum uidere est. Vtinam tamen Cornarius in sua uersione, morborum & ægritudinū, nominibus uteretur Græcis, quum notiora medicis, quàm Latina ipsa sint. Obijt igitur Alkalainus ab sphacelismo, non uerò apoplexia, ut Brassauola putabat: Qui ingenti omnium amicorum dolore è medio quasi uitæ cursu raptus est: Magno tamen solatio amicis est, quòd & sanctissimè uixerit, & innocentissimè mortuus sit, in eo præsertim die, in quo Iudæi delictorum ueniam ad Deum impetrare sibi persuadent.

SCHOLIA.

Difficilis admodum cognitu morbus hic est, coniecturis tamen, interuenientibus notis à nobis citatis, in alijs quoq; eum assecuti sumus, quorum capita dissecuimus, & cerebrum corruptum inuenimus. Verùm, non me latet, quod Galenus libro secundo, de Locis affectis capite octauo, ubi Archigenem reprehendit, de sphacelismo siue sphacelode, tradat, Verbum scilicet hoc sphacelū, multa habere significata, in hoc porro casu nostro sphacelus siue syderatio, ut ita dixerim, finis gangrenæ est: Est autem Gangrena, ut refert Galenus libro secundo Artis curatiuæ ad Glauconem, membri nondum integre facta, aut confirmata mortificatio, ex magnitudine inflammationis orta: cuius mali tanta uis est, ac tyrannis, ut si non celerrimè succurramus, facilè affectum membrum mortis habitum representet, & omnino sensu & motu destituatur: ita ut percussum, uel sectum, uel adustum non sentiat quæ patitur. quem affectum, non iam amplius Gangrenā, sed sphacelon Græci nominant, Latini uerò syderationem, recentiores esthiomenum uocant, quod nomen ad Gāgrenam etiam extendunt, ut de hac re latius uidere quis poterit, Aetium libro decimoquarto suæ medicinæ, capite quinquagesimosexto: & Ioannem Tagaultium, libro Institutionis chirurgicæ, ubi apud Aetiū, Cornarius sphacelum, cariem uertit, quod malum ossi potius conuenire, quam carni Galenus est author libro septimo Methodi medendi. Sed & apoplexiam per syderationom interpretatur, ut superius notauimus, & apud Hippocratem libro de Morbis passim quis legere poterit: in quibus apoplexiam, ut dixi per syderationem semper interpretatur, sed an bene medici iudicent.

Curatio decima, de Febris sanguineæ curatione.

PVella septem nata annos, obesula, pulchra, & natura sanguinea, in synocham febrem, continentem putridam dictam, lapsa est, ad quam translatis tribus diebus, in quibus multū sanguinis per nares emiserat, perueni, quam primo facie tumida rubente, & quasi in tumorem assurgēte notaui. Pulsus porrò huic magnus erat, frequens, uelox, & plenus, in quo caliditas primo occursu mitis, in successu uerò

acris

acris percipiebatur: & eo magis quo ibidem manus imposita perseuerabat, ut iudicare esset calorem illum per collum aut subcerniculum deferri. Vexabatur quoque quadam præcordiorum anxietate, & capitis dolore torquebatur, cum quibus febrilis ille calor continuo illam affligebat, & in ore ut mihi iniunxit, dulcedinem quandam percipiebat, quibus omnibus, lotium crassum & rubrum apparens addere est. Omnibus igitur conspectis, illico alui beneficio præcedente, uenam internam siue iecorariam dictam brachij dextri secare iussi, sanguinem' que pondere sex unciarum fluere: Si enim non fluit, uulneri hirudinem admouere iubeo: ut inde sanguinem trahat, quousque sua excidat sponte, quòd si casus maiorem postulat euacuationem aliam subiungimus. Cæterum, puerulis nondum decimum quartum attingentibus annum, uenam audacter contra Galeni & Græcorum dogmata, pertundimus, & sanguinem euacuamus, Arabibus adhærentes, quibus pro hoc opere grates referendæ sunt. Nam Abinzoar filio suo trimo uenam secuit, ut meminit Auerrois, non contemnendo iuuamento, quanquam in uniuerso Theisiro hucusq; quod Abinzoar illud dixisset, non inuenimus, in eo tamen libro, qui de Sanitate tuenda ab eo inscribitur, à nonnullis legitur. Ad sanguinis igitur euacuationem per uenæ sectionem, duo tantum requiri dicendum est: Primum quòd morbus postulet: Secundum quòd uirtus eam ferat, quæ duo Galenus quoque admittit, modò tamen pueri nondum decimumquartum annum agentes, inde à regula excipiantur, & decrepiti: sed re uera Galenus Arabibus non aduersatur, quia puerulis pleniorem illam euacuationem quam antiqui moliebantur uetat, non uerò moderatam, quam pro uirium & plenitudinis proportione, facilè ferunt. Vnde consultò Hippocrates nullis annorum finibus ætates istas circunscripsit, nisi quis dixerit, eas subintellexisse libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, textu decimonono, ubi inquit: In acutis morbis sanguinem detrahes si uehemens morbus uideatur, floruerit' que ægrotanti ætas & uirium adfuerit robur, ut Galenus ibidem quoque enarrat. sed re uera, si non Galenus eo à nobis citato modo intelligit, peccat procul dubio Galenus, & quotquot Græci medici fuere, quum pueros febribus ijs continuis, aut pleuritide, uel internis inflammationibus, aut sæuissimis alijs morbis correptos, hac uenæ sectione, ab Orci faucibus, nos ipsi & plerique alij, liberos uidimus: nec eos unquam in illam caloris innati resolutionem, quam illi timent incidere, ullus uidit. unde Cornelius Celsus libro secundo, capite decimo hæc noscens, inquit: Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpus intus geratur, sed quæ uires sint: firmus puer & robustus senex, & grauida mulier ualens tuto curantur: quin immo sæpe lactentes infantes uidemus quibus sanguis è naribus, absque noxa ulla effluit, ut iure nos uenam tundere huic puellæ commiserimus, à qua sanguinis euacuatione syrupũ ebiberet mandauimus istum. ℞. syrupi rosati unciam unam, aquarum endiuiæ, uiolarum ana uncias duas, misce. Vesperi uerò quum illam inuisum redirem, à febre ferè liberam inueni, nam & lotium quod tunc conspexi melius apparebat: solebat enim Galenus non solùm urinam mane contemplari, sed eam quoque interdiu à prandio excretam, ut apud libellum de Præcognitione in Eudemi curatione, facilè quis percipere poterit. Rebus igitur omnibus optimè dispositis, puella melius habere cœpit, continuò tamen febricitabat: ac septimo die, ut mihi retulit mater, horror illi in nocte superuenit, quem postea secuta fuit febris, quanquam mane quum arterias tetigissem ferè à febri immunem illam inueni, & uesperi multò

clarius

clarius. Nouiſtis autem Hippocratem in Aphoriſmis dicentem, A cauſone habito rigore ſuperueniente, ſolutio fit febris. Sequenti uerò nocte, eadem hora & rigor illam apprehendit; adeò ut ex continua interpellata fuerit facta, tunc uerò illi pharmacum hoc propinauimus quod habet. ℞. pulpæ caſſię recenter extractæ unciam mediam, rhabarbarbari boni drachmam unam, ſyrupi roſati ſolutiui uncias duas: decoctionis florum & fructuum cordialium, in quibus maduerint parum foliculorum ſenę uncias tres, miſce. Hoc enim pharmaco puella multa uomuit, inter quæ ſex uiuos lumbricos cōſpeximus. Non hac tamen de cauſa, puellam iſtam uermibus, tanquam præcipuo morbo, uexari dicendum eſt: quum illi ob ſanguinis putredinem, & humorum in ſtomacho contentorum corruptelam, geniti fuere. Iuſſimus tamen habita uermium intentione, ut portulacę in potu uteretur aqua: & in pulli iure quo iam utebatur, aliquid pulueris ſicci coriandri adiungeret, non minus aluum per enema ex hyera picra paratum facilem redderent. Altera uerò ſequenti nocte, & rigor duabus horis ab ea qua antea inuaſerat, eam corripuit, poſt quem febris ſuperuenit, quam mane quū ad illam accederem uigentem inueni. Hic enim bonus practicus coniectari debet, quod ſanguis in utranque degenerauit bilem, flauam & atram: præualuit autem flaua, à qua tertiana duplex orta eſt, & illa quidem nocturna, de quibus inferius plura, pro quibus pharmacū à nobis citatum ſuperius, utranq; bilem reſpiciens, paratum fuit. Decimo quoque die in prædicta noctis hora, & paroxyſmus eam inuaſit, tunc blande tractata puella, & per glandem citata aluus, poplitum ſcarificationem faciendā commiſimus, quam in ſequentem diem diſtulimus, poſtquam rigor paruus factus eſt, ſed febris eo modo perſeuerabat, tandem tertiodecimo die bolum iſtum dedimus qui habet, ℞. agarici nouiter parati in paſta. ℥.i. electuarij de pſilio. ℥.ij. Rhabarbari. ℥. ſem. cum zuccaro fiat bolus, quo multa & uaria egeſſit, & ſeptimadecima ſana euaſit.

SCHOLIA.

Non præteribo quin pauca febri huic conuenientia deſcribam, quum febris iſta primo ſanguinea fuit, poſtea uerò in bilioſam degenerauit: proinde de febri ſanguinea ſic habeto. Febrium duæ ſunt ſpecies, altera intermittens, ſeu deficiens: altera uerò continua, de qua ad præſens, quæ quia ab humoribus intra uenas exiſtentibus euenit, acceßione nunquam uacat, quouſque ad iudicium perueniat, quam Græci indifferenter ſynochum uel ſynocham febrem appellant, quanquam ſi Galeno fidem præſtare debeamus in fine libri ſecundi de Hominis natura, Hippocrates nunquam febrem appellauerit ſynochum uel ſynocham, quanquam Auicenna Galeno oppoſitus ex Hippocrate ſynochum febrim appellare minimè dubitet. Sed in hoc magna uis non eſt, ſiue enim febrim ſanguineam ſynochum, ſiue ignem appelles, non multum refert: hodierni tamen medici ex ſanguine febres diſtinguunt, quum enim ſanguis putreſcit, febrem maſculino nomine ſynochum appellant, quum uerò extra putredinem ſua tantum copia ſanguis febrem excitat, eam fœmineam ſynocham uocant. Verùm extra Galeni atque omnium Græcorum medicorum mentem, qui has duas febres ſub uno ſynochi aut ſynochæ nomine complexi ſunt, quod horum acceßio ab initio ad finem uſque duret, nec prius quàm ex integro febris deficiat, ceſſet. Conſultius ergo medici feciſſent, ſi Galenum imitantes eius febris genus, quæ ex ſanguinis duntaxat feruefacti obſtructione citra eiuſdem putrefactionem oritur, ſub diaria febre complexi fuiſſent: locum uerò in præſenti ſignare eſt, ubi Galenus febrem illam inter diarias collocat, libro ſecundo de Criſibus, capite duodecimo, ſic dicentem: Quum autem ipſe ſecundum naturam ſe habens ſanguis truſus in locum fluxioni obnoxium putruerit, hic quidem affectus inflammatio eſt ſimplex, quæ ex ipſa febris accenditur ſimilis maximè ephemeris, quæ inflammationibus inguinū accidunt. Nam & ipſa ſanguinis inflammatio ex bono ſanguine fit, liquet aūt quod quū hic putreſcere cœperit, nō ampli⁹ optimus remanet, ſed iā ad amaræ bilis naturā tranſit. Atq; in hoc illud ſeruatur triplex eſſe genus uniuerſum ſimpliciū febriū, quæ enim ex ſanguinis putredine fit iā quodāmodo bilioſa eſt. Sicuti in Naturalib. ſermonibus rectè oſtēſum eſt, quòd ſanguis ex

guis ex moderato calore generatur, flaua autẽ bilis ex maiore, atra uerò ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue & tenue in sanguine est, fit flaua bilis, crassum uerò ac ueluti fex quando immodicè calefactum exaruerit, atra: ijs adhærescunt, quæ nono Methodi medendi libro leguntur: ex sanguine nanq; febrium quædã manifestã habent putredinis notam, quædã prorsus non habent, quas mimirũ ex diariarum febriũ genere esse diximus. At ne quis deinceps in hac re Galeni desideret intentionem, scilicet an ex sanguinis putredine febris gignatur sanguinea biliosáue (quod Auicenna neruose admodũ contendit, disputátue) audiant sciantq; nõ parũ Galenũ ancipitem dubiúmue in hac re ueluti difficili esse, qua de rẽ lib. 2. de Differentijs febrium, in capitis noni legmate quasi rei dubius, disputaturus eandem quæstionẽ, inquit, de Disputatione quæstionis, an sit febris sanguinis, qui si rei conscius esset, nec de ea quisquã ambigeret, illud subticuisset, & rem concludendã, ut illi moris est in capite fixisset, quũ eo loco ex professo & ad amußim quæstionẽ disceptet, in quo ne amplius suspensos uos habeã, ipse Galenus id quod ex libris de Crisibus superius adnotauimus, concludit: febrem sanguineã ex sanguinis putredine fieri, modò tamẽ sanguis supra modum nõ torreatur: quòd si torretur, eius subtilior ac pinguior pars omnino in flauã cõuertitur bilẽ, quæ aũt craßior in atrã, quod multo clarius ac lucidius, enarratione decimaseptima libri secundi Aphorismorũ exposuit, dicens: quod enim in uinis accidit acescentibus tale quiddã & in sanguinis alteratione cõtingit: quod aũt in uinis accidit, tale est: Vbi ex toto acida facta sunt nõ redeũt rursum ad uini naturã, paruo aũt in ipsis facto momento: ita quod acidũ quidẽ habent saporẽ, nondũ tamẽ acetũ sunt, multa sæpius ex ijs pristinã recuperarũt naturã, hoc idẽ in sanguine euenit: Nam & ipse ubi magna in eo sit facta corruptio nõ redit amplius ad habitũ naturalẽ: Si uerò paulatim fiat, ubi id quod superfluũ fuerit euacuatũ, quod residuũ existit ad suã naturã restituitur, Hæc Galenus. Ex quibus luce clarius claret, quod ex sanguinis putredine febris gignatur sanguinea, haud tamẽ à quacunq; sanguinis corruptione, sed ab ea præsertim sanguinẽ prorsus nõ inficiente, nec omnino ipsius formã corrumpente, quo fit, ut Galen. cæteriq; Græci homines sapientißimé admodũ huius treis ponãt differentias, alterã à principio ad finẽ usq; eundẽ ferè seruantẽ tenorẽ, grauiterq; semper affligentẽ, ueluti in uigore & statu existentes febres, quam suo nomine acmasticã, id est, similem tenorem seruantẽ appellant, alterã cõtinuò assurgentẽ atq; inualescentem, unde epacmasticã uel anaoticã, id est, ad iudiciũ usq; assurgentẽ uocant, tertiã uerò continuò decrescentẽ, nomine peracmasticã, cæteris minus malã, decrescit enim ut hoc obiter attingamus, quia magis putridi resoluitur quã generetur, epacmastice, contrario: Hæ autẽ febres nunquã in corpore eueniũt raro & macilento graciliúe, sed continuò in iuuenibus corpulentis obesisq;, quæ nisi error cõmittatur aliquis sæpe intra quartũ diẽ soluuntur, quanquam tamen crisis raro in quarto accidit die, ut Archigeni bis, Galeno uerò semel tantũ uidere contigerit, quod tu intelligas uelim, de morbis biliosis acutis, secus autem de sanguineis, nam morbi biliosi seu à bile dependentiã habentes raro in quarto terminantur die, sanguinei uerò multoties intra quartũ iudiciũ habẽt, ut testatur Galen. quũ de synocho loquitur lib. 3. de Crisibus, & Hipp. tertio Præsagiorũ, ut latius frontispitio huius operis diximus. Cæterũ, febris qua afflicta fuit puella hæc, sanguinea erat, quæ septimo die in biliosam degenerauit, ob nimiã ipsius sanguinis putrefactionẽ: nec enim unquã mihi placuit responsum huic quæstioni à multis datũ, datur febris sanguinea quoad causam antecedentem, secus uerò quoad causam coniunctam.

Curatio undecima, de Tertiana, & syrupi quantitate propinanda.

Odolphus natus annos uigintiquinq;, temperatura biliosus uigente autumno, tertiano paroxysmo correptus fuit, cui die altero inter posito, alter respondit paroxysmus, ad quẽ uocatus, eum lecto decumbentẽ inueni, nõ omnino tamẽ ab febri immunẽ, cuius lotium rubrũ, crassum, & omnino sanguineũ erat: proinde tunc basilicã dextri lateris secare iussi, sanguinemq; in duabus peluiculis, ad uncias septẽ fluere: erat eñ primæ peluiculę sanguis omnino ater, corruptionem quandam præ se ferens, secundæ uerò rubicundus, nulli aquositati permixtus, uesperi tandem quũ illum reuisissem paroxysmo afflictũ eũ cõperi, adeò ut ex simplici duplex facta fuerit tertiana, nec eñ credere est, ob sanguinis extractionẽ, ex simplici duplã factam esse, quum dubio procul nisi sanguis extractus esset in tertianam continuã futurus morbus erat, ut ex sanguine facilè quis, modo in curatione Francisci Oliuerij trapezitæ instructus fuerit, deprehendet: quia sanguis ille rubicũdus plus iusto & omni aquositate priuatus, facilè in putridũ uerti debue-

rat

rat, quemadmodũ primus extractus, & in prima peluicula receptus uisus fuit. Debito igitur uictus ordine constituto, syrupum à sanguinis extractione ebibit sequentem, qui habet, ℞.syrupi acetosi simplicis. ℥.sem. de endiuia unciã unam, aquarum endiuiæ buglossæ, añ.℥.ij.misce, paucis tandẽ interpositis diebus, in quibus aluus ut consueta redderet curabamus, pharmacũ hoc bibendum dedimus. ℞.syrupi rosati solutiui.℥.iiij.rhabarbari boni.ʒ.i.& mediã, agarici nouiter in pasta parati.℈.i.decoctionis cõmunis quantum sufficit, fiet potus, quem in aurora bibat, & desuper horam dormiat: ut inde medicamentum melius actuari possit. Sed non dormiuit, immo quum primo monueram ut à potu succũ citonij mali aut sorbi deglutiret, eum euomuit: unde illico quum ad eum redimus, bolum istum comederet suasimus, qui habet. ℞.pulpæ cassiæ recenter extractæ unciam unam, rhabarbari boni drachmam unam & mediam, misce, & cum succharo fiat bolus, hunc uerò optimè retinuit, & aluus ita bene respondit, ut inde sanus factus fuerit, qualiditas tamẽ membris derelicta, alterantibus nonnullis per triduum assumptis extirpata fuit, fuerunt autem dies omnes duodecim.

SCHOLIA.

Hic animaduertat doctus Medicus, quod non eadem semper syrupi utimur mensura: Veluti multi inepte admodũ ad uncias quatuor cum dimidia, uel ad summum quinq; cum aquis febricitantibus porrigunt. Qui sanè usus ex Galeni mutilatis quibusdã uerbis, decerptus est, libro de ratione uictus in morbis acutis, Cõmentario primo, enarratione quadragesimatertia, quæ sic in antiqua uersione habent. Ego quidẽ sum narrans hic summam illius rei, dico ergo quod quando accidit febris sola præter quod cũ ea sit dispositio, alia cui sit possibile euenire ex potu aquæ frigidæ nocumentum, tunc si utitur aqua frigida non solum est impossibile ut noceat, sed iuuamentum est eius magnum, & subdit: & iuuamentum ex aqua frigida fit, quum ex ea abundè bibitur, præter quod attrahat aerem, sed quoniam quòd de secaniabim bibitur est quantitas parua, non est possibile ut quod de eo in potu datur in omni die uice una, sit plus quatuor uncijs & dimidia: Hæc illa fœda & corrupta sunt uerba: ex quibus omnis usq; hodie posteritas syrupum ad quatuor uncias cum dimidia dari nec illius eleuandam dosim, tanquam legem sanciuit: propinabant enim ueluti hodie quoq; apud Salmaticenses fit syrupi uncias duas, aquarum totidem commixtas, in omni ferè morbo, ac si omnes unam exposcãt mensuram: ueluti si omnes uno calapodio calciari debuissent. Ignorãt enim uiri alioqui docti, quòd syrupi pondus cum suis appropriatis aquis, nonnunquam augeri aliquando uerò minui debet, in febribus enim biliosis, ubi plerunq; sitis uiget, parum syrupi multũ uerò aquæ miscemus. adeò ut illis sex unciarum pondus resultat: quia nostra in ijs febribus intentio est, ut syrupus in longinquas corporis partes permeet: At quum uolumus stomachi, & præcordiorum, ueluti intestinorum materiam coquere, & eam expulsioni parare, tunc aquam minuimus & syrupi quantitatem augemus, nec enim Galenus citatis uerbis, oxymelitis determinatam dosim descripsit, ut ex uera & candida interpretatione percipi potest, quæ sic habet: Dictum sanè abundè in libris Methodi medendi, sed & nunc rei summa dicetur, quum ergo febris fuerit, constante uirtute, tunc non solum non offendes, uerùm & iuuabis abundè, potio autem frigidæ huiusmodi tanta sit, quantum frigida aquæ æger inspirando haurire possit, oxymelitis uerò exiguum datur, neq; singulis oblationibus plus dimidio, in hoc ergo, exhibitionis scopus est dissimilis, nempe ad febris extinctionem frigida affatim, atq; ad laborantis usq; satietatem bibitur: Quæ enim ita bibitur aqua sanationis gratia efficitur, oxymeli uerò æstate datur frigidum, ne laborantis adaugeat sitim, immo ut aduersus etiam cõtrarium cõferre possit, ob eas etiam causas frigidum oxymeli ante morbi coctionem dari iubet: quasi frigidam aquã ad satietatem usq;: hactenus noua traductio, in qua nihil quod ad oxymelitis pondus attinet, legitur: At uetus interpres potionẽ illam aquæ, quam æger unica haurit uice, nouem unciarum constituit, oxymelitis uerò tanquam prædictam mediam, quatuor unciarũ cum dimidia suo modo interpretatus est. At Galenus, ut citatis uerbis perpẽdistis, iubet singulis oblationibus oxymelitis dimidium potionis frigidæ aquæ unica uice haustæ febricitantibus tribuere, sed uetus interpres ut diximus fallitur quum multo maiorem aquæ quantitatem uncijs nouem, ij qui sic siticulosi febrientes sunt uno bibunt haustu, id quod experientia quotidiana docet, & ipsi uulgares minimè desiteri possunt medici, præsertim quum Auicenna huius potionis mentionem faciens: illius terminum ad heminam unam & mediã circunscripsit, Galenus uerò libro decimo Methodi medendi, capite quinto: Iuueni ex ira febricitanti sub cani-

culæ feruoribus, heminas duas gelidæ in prima accessione dedit: est enim hemina quam omnes prudentes uiri cotylam appellant, mensura quatuor cōtinens acetabula, cyathos uerò sex: uncias autē ne amplius sermonem prorogemus nouem uel ad summum decem, ut ex Galeno habetur libro sexto de Compositione medicamentorum secundum genus, & libris de Sanitate tuenda, ueluti libello de Ponderibus & mensuris. Erūt igitur ut placet Auicennæ oxymelitis unciæ septem ad minus ægrotis dandæ, quum potū frigidæ aquæ unius & dimidiæ heminæ statuat, cuius medium septem unciæ uel septem cum dimidia sunt, uel ut placet Galeno, qui prædictæ potionis, duas statuit heminas, decem erunt unciæ, quum dimidium heminarum decem sunt unciæ, quas ex oxymelite febricitantibus dabat, non uerò quatuor cum dimidia, ut inepte admodum uetus interpres extra Galeni propositum interpretatus est. Lubentissime igitur hic iuuenes neotericosq; medicos monitos uelim, ne deinceps cum syrupifigis agant medicis, sed potius ubi opus fuerit, eorum adaugeant doses, præcipuè quum materia per uniuersum corporis ambitum sparsa fuerit, & sitis ægrotantem infestauerit, ut olim doctor Altaretus mihi nunquam pœnitendus magister apud Salmaticenses continuò medicis obijciebat, est enim uir iste hodie apud Hispanos medicorum omnium celeberrimus, & in curandis corporibus humanis dexterrimus, qui decoctionis aliquando integram libram febricitantibus dabat, nec immeritò, quum hemina propriè apud Galenū in ea capitur significatione quæ duodecim continet uncias, ut libro quarto de Tuenda sanitate legitur. Cæterum, syrupi (ut mea fert opinio) pondere debent librari, ut fit apud Italos, non uerò mensurari, ut Hispani, nō sinè tamen errore assuescunt.

Curatio duodecima, de Pleuritide.

TExtor holoserici, quum pleuritide affligi cœpisset, ita internam eiusdem lateris, ubi dolor erat secare iussi uenā, sanguinem'que ad libras duas fluere, paucis tandem admotis ad locum dolorosum topicis medicamentis intra septem dies sanitati fuit restitutus: erāt uerò illa, uesica bouina semiplena aqua, in qua incocta fuerant, camomelum, melilotum uerum, uiola, malua, parietaria, & rosa, cum multo uiolaceo, & rosaceo oleo. fuit cæterum morbus iste acutissimus sæuissimè affligens, adeò ut uix patiens ob intentissimū dolorē moueri posset. Nā uictus ratio ut morbus postulabat, oblatus fuit, & ille quidem ptisana colata

Curatio tertiadecima, de Curatione pleuritidis mendosæ.

PRædicti textoris telæ bombicinæ honesta puella Clara, uicina, quam postea Abramus Hebræus chirurgus, in uxorem duxit, in falsam & mendosam lapsa est pleuresim: magno premebatur dolore, ut stare nequiret, febriebat, sed nihil tussiebat, adeò ut per totum morbi discursum sputum nunquam emiserit, tandem bis extracto sanguine, ex interna eiusdem lateris uena, ubi erat dolor, & sacculo ex absinthio confecto, ac uino intincto & doloroso loco admoto, pristinæ sanitati intra septem dies fuit restituta.

SCHOLIA.

PEriculosum enim est in mendosa pleuritide, ut testatur Aetius, & eo grauiores medici, sanguinem per uenæ sectionem extrahere, quia quum ab humore pituitoso & flatulento eueniat, sanguine, & uirtutis robore pro ipsius discussione opus est, quo detracto, humor magis crudescit, & dolor intensior fit, qui pro sui ablatione uenæ sectionem exposcit: proinde pleuritim mendosam uera periculosiorem esse, nemini dubium sit.

Curatio decimaquarta, de Vteri procidentia, & eius curatione.

PVdicissima & honesta uxor Vicini, nata annos uigintiquatuor, magnum imprudenter attollens pondus in uteri procidentiam incidit, dolor lumbos inuadit, grauamen circa ἦτρον, id est, pubē, uel pectinem magnum persentiebat, adeò ut deambulare non possit lotium continuo mittebat, sed primo multo sanguine mixtum, postea secundo die minus sanguinolentum effudit. Tertio uero à sanguine

guine alienũ, tanq̃ pus in eo cõspicio, in quo tũc eam febris corripere cœpit, sed quarto in eo multũ puris apparuit. Semper sitiuit, multũ fuit anxia, & grauiter omnia ferebat, ut uix in cubili perquiescere posset, ad quã quum primũ peruenerim, obstetricem accersendã curaui, quam doceo ut leniter matricem quoad fieri posset, ad locum reducat, dein illico locellos hoc dicẽdo lauacro proluat, quod habet. ℞. rosarũ rubearum, foliorũ plantaginis, corrigiolæ sanguinariæ dictæ, ana. m. i. in aqua fiat decoctio, quousq; aqua subrubea fiat, facta colatura. adde mellis rosati colati parum, misce & fiat lauacrum, quod calidum per insectarium eiaculabatur, non minus caput decliue, & crura maxime eleuata habeat, semper: suadeo, sed & muschũ, & cibetam, galliamúe moschatam, ac res bene olentes naribus, ueluti graueolẽtes pudendis, admouendas mando. graueolentia autem siue fœtida medicamẽta sunt galbanũ, et pennarum ustarum fumus, ijs tantum duobus primis diebus peractis, & fecibus per clysterem depositis, tertio die sequenti mel rosaceum colatitium prędicto decocto, in maiori quantitate addo, nec enim potentioribus medicamentis astrictorijs opus erat, ob apparens pus: timor ẽm erat ne obclusum ulcus, malignius inde redderetur, ob incarceratã materiam: quarto uerò die, multũ puris in urina exiuit: sed quinto minui in urina cœpit, proinde tunc fomentũ, ex balaustijs, myrto, hypocistide, rosis rubris, & semine sumach, in uino rubro austero parare feci, quo uterus optimè lauabatur, & spongia eo imbuta pecten & pudendum fouebatur. Nam & intus quoq; in sinu lana uino illo imbuta adaptabatur: octauo uerò cucurbitulas magnas duas umbilico multa flamma ignitas affigendas iussi, post quas illico cerotum hoc descriptum sub uentri, id est, pubi apponendum curaui, quod habet. ℞. masticis, thuris, ladani, sanguinis draconis, ana drachmas duas, galliæ moschatæ, drachmam unam, terebinthinę cerę, resinę, ana parum, & ad ignem fiat cerotũ, & super corium alutam dictum extendatur, uel melius super pannum cocco intinctum, & calidum admoueatur, quibus rectè habuit: & uterus ad locum suum redijt. Cæterum, à motu, ut diximus, & rebus sternutamentum irritantibus, eam per quindecim dies interdiximus: ueluti à uino & rebus calidis, nam uictus rationem subtilem perscripsimus, porrò ab aquæ potu quantum possibile erat Hippocratis consilio eam arcebamus: sed primis diebus halicacabi Alkakengi, officinæ Mauritanica uoce appellant, aquam bibendam propinauimus.

SCHOLIA.

Hic animaduersione dignum est, quòd matrix, siue uterus, aut uulua, idem enim Latinis est, situata est inter uesicam & rectum intestinum, unde fit, quòd matrix quando extra naturam progreditur, uesicam comprimere posit, qua compresione urinæ stillicidium cum mingendi continua auiditate excitatur: prout huic contigit mulieri. Hac de causa dixit Hippocrates libro primo de Morbis muliebribus, quandoq; uerò ubi mulier uasa euacuata habuerit, & insuper laborauerit, uteri conuersi ad uesicæ stomachum allabuntur, & urinæ stillicidium inducunt. Pertractat uerò idem Hippocrates morbi huius curationem libro secundo dicti uoluminis folio Frobeniano trecentesimo sexagesimoquinto, & trecentesimo sexagesimosexto, ubi inquit: Si uteri extra naturam progresi fuerint, febrilis calor habet pudendum, & imum uentrem, & urina frequenter, ac paulatim destillat: & folio tricentesimo sexagesimo octauo, & alijs locis. Sed uberius Paulus libro tertio suæ medicinæ capite septuagesimosecundo. Quòd uerò sanguis urinæ admixtus fuerit, id uenæ, aut ligamenti alicuius rupturæ est tribuendum, quanquam uteri proidentiam plerunque ex ligamentorum quadam relaxatione fieri noscamus.

Curatio decimaquinta de menstruorum supressione, & exanthematibus per uniuersum corpus apparentibus.

Virgini decem & octo annorum, assueti menses suppressi sunt: unde in symptoma grauissimum fœdissimum'que incidit: id enim erat exanthemata quædam per uniuersam cutem sparsa, non quidem illa dicta uariollæ, aut morbilli, sed tubercula potius quædã per cutem efflorescentia, magna ingentia'que: quæ quotidie, ut septies & octies oriebantur, ita quoq; toties euanescebant: Durabant autem per dimidiam horam, & aliquando per integram, postea uerò ac si nihil in cute habuerat, delitescebant. Erant uerò efflorescentia illa tubercula, siue papulæ colore subrubro, & albo, magnitudine panis, quæ potissimum uultum fœdabant, quanquam & brachia, & crura, immo & uniuersum corpus prehendebant. At quum primum apparere incipiebant, ex commotione materiæ, dolor uentriculum inuadebat, & cordis anxietas uigebat: quæ superueniente uomitu, prout aliquando euenire cõtingebat, subdito leuari uidebantur: Omnia enim hæc ex suppressa mensium materia, quæ crassa & flatulenta uidebatur, ortum traxisse diximus. Nam (Galeno teste, Commentario in tertium librum de Morbis uulgaribus.) φύματα tumores sponte in cute florẽtes à crassis humoribus geniti nuncupantur. Nam tenues humores (inquit) exulcerationem potius faciunt, quàm tumorem: crassi uerò cutem in tumorem extollunt. Crederem utique, quũ papulæ in uirgine ista ita cito resoluebantur, materiei multum spiritus ac flatulentiæ immixtum esse, tametsi uirtuti potenti, nihil esse difficile sciamus. Mensium porro suppressio ex matricis mala qualitate, quæ uirginibus interdum euenire solet, oborta est: de qua consulendus uenit Hippocrates, libro cui titulũ fecit de Virginũ morbis: & Galenus libro de Locis affectis, quem interiorum, multi uocant. Cæterum, uniuersus curationis scopus, eò uertebatur, ut materia ad uterum retraheretur, quæ impetum & cursum ad cutaneas partes faciebat. Primo igitur, uenam in talo quam Saphenam appellant, tundere iussi, sanguinis'que uncias sex fluere: laborabat autem nimia plenitudine, & syrupum istum bibendum obtuli, non solum mane ieiuno stomacho, sed uesperi ante cœnam: qui sic habet: ℞. Syrupi Byzantini sine aceto uncias. ij. aquæ Fœniculi Artemisiæ, uel matricaria ana ℥. ij. misce, hoc enim per quatriduum parata ad expulsionem materia, sequens propino pharmacum. Recipe Syrupi rosati solutiui ℥. ij. Decoctionis senæ, uncias tres, oxymelitis cõpositi ℥. i. electuarij elescoph drachmã unam & mediã, agarici nouiter in pasta parati drachmam unã misce, hoc uerũ optime aluus secedit, non eo tamen ut admirandi illi tumores ad cutem uenire desierint, quum ut antea eueniebant: quod animaduertens, sequens iubeo à pharmacopola parari decoctũ: Recipe radicũ apij, fœniculi, asparagi, rusci, petroselini, cardi benedicti, ana ℥. i. Seminis fœniculi, anisi, apij, ameos, ana. ʒ. i. Artemisiæ, pulegij, calaminthæ, ana manip. unũ, in libris septem aquæ fiat decoctio, quoad tertia pars consumpta fuerit: dein facta colatura adde Syrupi de calamintha, Byzantini sine aceto, ana ℥. iij. misce, Cuius decocti, cinnamomo aromatizati, ieiuno stomacho, uncias quinq;: & totidem uesperi ante cœnam bibebat, post cuius potionem exactam, bolum sequentem deglutiendũ tradidimus, Recipe electuarij Indici drachmas tres, diasenæ, & diaphinicois ana ʒ. i. cum diamargaritone secundum Auicennæ descriptionem, in puluerem redacto fiat bolus: post quem ueluti alia cathartica medicamenta, per horam integram dormire permisimus, & ea præsertim quæ epota sumũtur: nam catapotia, longiori indigent tempo-

re, ut bolum uero optime deglutiret, aquã desuper biberet suasi hanc: ℞. aquæ fœniculi, endiuiæ, ana unciam unã & mediam. Sunt procul dubio plures qui bolum absque aqua abhorrent, immo illum sumere nolunt, cum isto igitur bo lo multa & uaria aluus egessit: At interdum prædictum decoctum sumebat ueluti in omni curationis incessu, quòd aluus fluida esset, semper soliciti fuimus. Retractiones quoq; per crurium frictiones, ueluti femoribus cucurbitulas adhibuimus, quas quũ parũ prodesse animaduerterẽ, quia morbus nihil leuabatur, sed potius ingrauescebat: Iterũ Galeni consilio pedis uenã aperire iussi, sanguinisq; semilibram extrahere: sed hæc sanguinis missio quatuor interpositis diebus à soluta aluo facta fuit, in quibus diebus prædictum decoctum, de nouo paratum bibebat, interiectis alijs postea tribus diebus catapotia hæc dedimus, quę sic habent, ℞. pillularum de fumo terræ ℈. ij. aggregatiua rum & de hiera composita ana scrupulos duos, fiant pillulę sex & inaurentur, ijs enim aluus optime respondit. Sed pertinax & sæuus morbus non adeo solitum suum cursum dimisit: quem penitius contemplatus brachij dextri com munem uenam tundere iussi. Qua sanguinis missione, papulæ hæ minui cœperunt, nec tot uicibus erumpebant. Cæterum, non ueritus sum in brachio ue nam aperire, quia pręsagieram symptomata illa, cum ea aut omnino leuari aut saltem minui, quod ita experientia postea uisum fuit, leuata enim minutáque in parte superiori contenta materia, symptomata illa iam sæuè affligentia remitti cœperũt. Haud ab re hęc sic temere à me producta sunt, quum Galenus, medicorũ princeps, libello de Sanguinis missione, inquit, Vacuatis enim cubiti per incisionẽ uenis, aliud grauius longè superest, purgationes enim menstruas auferunt, auertentes sanguinem ad superiores corporis partes, Sectis uero quæ crurum sunt non solum retrahunt, sed etiam menses magis prouocant: Hęc ille, in libello illo, in quo tradit, quod retentis mensibus, semper quę sunt in cruribus, uenas incidere oportet, iuxta illud, eò ducere oportet, quò na tura solita est mittere. Sed forte in hac curatione nõ sic Galeno astricti esse deberemus, quando plethoria pręsente, deficientibus menstruis, sanguinis missio prima ex brachij interna uena fieri deberet, non uero ex saphena, ut uoluit Aetius, Sermone decimosexto suæ medicinæ, capite quinquagesimoseptimo, ubi ita tradit: quæ ob plenitudinem non purgantur copiosa sanguinis mis sione sanantur: Cubiti itaque ac tali uenas secare oportet, & cætera. In quibus ut legitis cubiti uenam secare iubet, cui astipulari uidetur Paulus libro tertio suæ medicinæ, capite sexagesimoprimo, in quo de mensiũ suppressione agit, quum dicat: cum igitur propter aliquod interaneorum uitium primarium pur gatio circunciditur, aut strangulatur, ex usu maxime fuerit, id quod primario afficitur curare, inde uteri habere rationem. Notæ quibus hæc deprehenduntur, in superioribus sunt expositæ, quum uero nihil illorum adfuerit, constat li quido primario affectu occupari: itaque si ætas non prohibet, aut habitus, aut aliud quippiam, uenam oportet incidere, idque non ante statum mensium tempus, sed ubi iam accesserit, decem dies superadijciãtur, detrahetur autem sanguinis, neque plus duabus libris & semisse, neque minus una, siquidem ue nam diuiserimus: Sin autem non, hiera diacolocynthidos purgari debent & cætera, in quibus uerbis Paulum, non pedis uenam primo secare, sed brachij potius mandasse, credere consentaneum est, quia inferius ex tali uena sanguinem detrahendum dixit, ut ex ijs uerbis satis clarum euadit, in quibus ita tradit, Vbi accesserit iam menstruale tempus, si nihil aut nulla mentione dignũ fuerit excretum, ex talo sanguis detrahendus est, quæ uerba Auicenna ita intelligens,

telligens, non ueritus est palàm, & clarè in nostro casu, curuaturæ uenam pertundere ut rectè admodum Matthæus de Grado commentarijs suis, super nonum ad Almansorem regem dicatum librum meminit: Quia si plethoria cum mensium suppressione adest, & sanguis ex pedis uena dematur, timor erit, ne humores præcipitentur ac corruant, & obstructiones pariant, primario morbo grauiores. Proinde fortè à principio in brachij flexu uenam scindere satius esset, ac non sic Galenum in hac re mordicus tenere, quia ut ille ait, libello de Libris proprijs, & de Ordine suorũ librorũ, serui illi esse uidentur quicunque se, uel Hippocraticos, uel Praxagoricos, uel alios alterius sectæ appellari uolunt. Quicũq; igitur Romanus, siue Grecus, uel Arabs, aut Iudæus, optimè loquutus fuerit, illi proculdubio fides habenda est. Cæterum certo dierum interuallo interiecto, ita ut trigesimus ageretur dies, ab eo quo primũ iuuenis hæc ægrotare cœpit, sæuissimè ab illis papulis correpta fuit, cui iterum uenam poplitis secare iussi, quam Auicenna Fen decimatertia tertij, illi quæ in talo siue malleolo est præferre uidetur: quanquã Galenus & ante eum Hippocrates, non magis tali dicti malleoli, quàm poplitis uenę incisionẽ multis in locis suorum dogmatũ facere uidentur: sed quũ illam secare iuberem, interuenit, quod uulnerarius in ea tundenda omnino imperitus erat: qua de re ad eam quæ per talũ obrepit nos conuertimus, ex qua incisa sanguinis uncias octo fluere permisi, & decoctũ hoc bibendũ dedi: Recipe radicum rusci, asparagi, fœniculi, petroselini, ana ℥. i. erythrodani, id est rubeæ tinctorum ℥. ij. asari, acori, id est crassioris Galangę, Iunci odorati, ana ℥. ſ. pulegij, calaminthę, origani, matricariæ, sauinę, absinthij, ana m. i. seminis anisi, fœniculi, rusci, dauci ana drachmã unam, in libris octo aquæ, fiat decoctio quousq; maneant librę quatuor, facta colatura adde cinamomi optime puluerizati drachmas tres, Syrupi prasini, id est de marubio, de matricaria ana libram mediam: misce, & singulis diebus ieiuno stomacho semilibram eius bibat. Nam & tunc eam balneandam iussi, balneo constringente, & materiam ad interiores partes comprimente ex aqua dulci parato, in qua incoctæ erant rosæ rubræ, myrti & lentisci summitates, balaustia, & absinthiũ, quibus remedijs & iterata purgatione sana euasit, nec àmplius fœdus hic morbus quem antea Symptoma appellauimus, redijt.

SCHOLIA.

Non mirabitur hic spectator bonus, de tam sæpe iterata euacuatione, quum longi morbi longa indigeant curatione. Item quod nouerit ille multis & iteratis uti euacuationibus opus esse, ubi præsertim humores per habitum corporis dispersi sunt, uelu i ubi uiscera obstructione quadam laborant, non minus ac si quando uires solennem euacuationem non admittunt, ut ex Galeni doctrina paßim percipitur: non illico tamen suppreßi menses ad solitum suum cursum redierunt, sed potius post longum interiectum mensem: consului tamen ut illico hæc uiro nuberet, prout mandat Hippocrates: *timor enim erat hanc in elephantiasim, lepram Arabes uocant, deuenire: quia quoq; sui maiores, ea, ut mihi referebatur, laborauerant: qua de causa, ui no in uniuerso huius morbi cursu, illi interdiximus.*

Curatio. XVI. De febris horridæ curatione, & sene decocto.

SOcrus uicini, quum febre horrida affligeretur, epoto medicamento, conualuit: fuit autem medicamentum hoc. ℞. syrupi rosati solutiui, uncias tres, decoctionis senæ uncias totidem, misce: solent cæteri medici infusum, siue decoctum senæ uarijs parare modis: nos uerò more Longobardorum medicorũ, ita parare solemus. ℞. folliculorum & foliorũ senæ optimæ orientalis unciam unam, zingiberis drachmam mediam, florum boraginis, uiolarum, rosarum rubrarum, arantiorum ana drachmam unam, polypodij drachmas duas, passularum unciam me

 diam,

diam, ſebeſten & prunorum utriuſque numero ſex, in libra una & media aquæ fiat decoctio ſecundum artem: modo ſena parum ebulliat, & uas optimè obturatum per ſex horas dimittatur: deinde exprimatur: huic uerò miſceri ſolet mel roſaceum colatitium, quod ſi morbus poſtulauerit, medicus addere poterit, ueluti in ipſa compoſitione thymum, & epithymum.

SCHOLIA

Vetus quæſtio eſt, & à recentioribus hodie in ſcholis diſputata: utrum inchoantibus morbis, & non turgente materia, liceat medicamento purgante uti: receptum nam eſt Hippocratis decreto, quod turgente ſiue pruriente materia, illico nulla interpoſita mora, purgandum ſit, ut Aphoriſmo illo legitur: concocta medicari, atq; mouere non cruda, nec in principijs, niſi turgeant ut plurimum uerò nõ turgent: Sed utrum non turgente materia, purgans medicamentum, in principio morbi, non ſpectata concoctione medicus ægrotanti exhibere poterit, hoc opus & hic labor eſt. Nos uerò ſcientes ex neotericis non paucos de hac re integra uolumina in lucem emiſiſſe, ut ſunt Michael Villanouanus, uir mea ſententia doctiſsimus, & Donatus Antonius, ab alto mari, Neapolitanus medicus clarus, ac plures alij, qui in ſuis Commentarijs, & epiſtolis uigilantiſsimè quæſitum hoc pertractarunt, breuibus rem comprehendemus, lectores adſignatos duos libellos remittentes. Primo itaque ſcire licet, quòd ratio prohibitæ purgationis in initio morborum eſt, quia humor crudus ob craſsitiem & frigiditatem eſt tardi motus, nec pharmaco obedit, unde ſymptomata praua, & ſæua ſequuntur, & tanto deteriora, quanto pharmacum erit in attrahendo generoſius, & humor ob maiorem craſsitiem in reluctando ualidior, aut magis fixus, & in uijs anguſtioribus, ex qua lucta, ac actione & reactione, excitantur tormina, roſiones, animi deliquia, faſtidium, malipulſus, atq; uertigines, ut habetur apud Galenum, libro quarto de Sanitate tuenda, & Aphoriſmo nono libri ſecundi, & libro Quos oportet purgare: Item quia medicamentum tum temporis carnes colliquabit, & partes ſanas abſumet, ac ad maciem quandam corpus ducet, quo ducto ad emaciem ſiue contabefactionem ac imbecillitatem, corpore morbus ſuperior euadet, ut legitur libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis. Nam prædicta purgatio naturam exagitando, concoctionem futuram impedit, quæ in quiete erat iuuanda, ut citato loco ſcribit Hippocrates, quibus adde, quod non ſolùm tunc crudi ipſi humores non ſunt educendi, ſed nec alij expulſioni parati, ſi modo crudi uias obſtructas habeant, per quas alij ſunt educendi, ob quam cauſam, in turgẽtibus materiebus, Galenus, uiarum apertionem deſiderat, quià ſtante obſtructione, alijs fit impedimentum, quo minus poſsint educi, ut notat Galenus libro quarto de Sanitate tuenda. Hæ enim obſtructiones, ò uiri prudentiſsimi, ob quas pharmacum dandum timetur, præcipuè in uenis meſenterij & concaui iocinoris reperiuntur: proinde quum quis pharmacum generoſum à uenis educens tentat porrigere, prius neceſſe eſt in ore harum uenarum craſſos & lentos exiſtentes humores, extenuet, ſubtiliet, incidat, ac concoquat, quum aliter ex alijs partibus uenientes humores educi non poſſent, poſtquam per primarum harum uenarum orificia futurus ſit tranſitus: quæ ſanè primarum uenarum obſtructio, plerumque ſanguinis miſsione curatur, ut legitur libro de Sanguinis miſsione apud Galenum, & ea de ratione, ſanguinis miſsionem, purgationi præmittimus, ut pharmacum uias laxiores inueniens ſine impedimento humores attrahat, ut habetur apud Galenum libro de Renum affectibus, & libro de Miſsione ſanguinis contra Eraſiſtratos. Si igitur in primarum harum uenarum orificijs nulla ſit obſtructio, nullus deniq; humor craſſus, exitum aliorum impediens, immo aliorum concoctio appareat, tunc ut tradit Galenus libro Aphoriſmorum libello. Quos oporteat purgare, natura pharmaco adminiculatur, quia quum natura pellat, & pharmacum attrahit facilior fit eductio. Solet enim natura poſtquam concoxit & ſecreuit, pellere, ut libris de Facultatibus naturalibus & ſexcentis alijs locis apud Galenum legimus. Cæterum quum timor uniuerſus conſiſtat, initio morborum ante concoctionem materierũ generoſa dare medicamenta purgatoria, quæ plerumq; ſunt calida, ut habetur à Galeno libro Aphoriſmorum primo, enarratione uigeſimaquarta, & quinta quarti libri, quia ab ore primarum uenarum attrahant, in quibus obſtructiones ſunt, fit inde ut ea medicamenta dare in iſto tempore ante concoctionem humorum minime formidare debeamus, quorum uires primas uenas non attingunt, ut ſunt hodierna noſtra medicamenta, quæ ob id, quod mite, & abſq; noxa ulla aut naturæ impulſione aliqua purgant, benedicta dicuntur, ut ſunt caſsia fiſtularis, manna, rhabarbarum, Tamarindi, ſena, ſyrupus roſatus ſolutiuus, Syrupus uiolaceus ſolutiuus, Syrupus ex Mercurialis ſucco confectus, paſſulæ Corinthiacæ, diaprunis abſque ſcammonio, diacatholicum & huius generis alia, quæ tuto in initio morborum nulla apparente concoctione dari poſſunt, quum materias in uijs ductum exiſtentes deponant, quibus depoſitis natura ualidior efficitur: & uirtus potentior ac alacrior ſupra reſiduum euadit, ut Galenus meminit enarratione illius Aphoriſmi inchoantibus morbis ſi quid mouendum uidetur moue & cætera. Quinimo Hippocrates & Galenus ſimilibus purgationibus in morborum initio ſunt uſi, nam lacte aſinæ cocto,

libro

libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, initio purgat, hic uero, undecimo Methodi medẽdi libro, hoc opus non tam cibis, quàm pharmacis facere consueuit, ubi mulsam, & cibos qui uentrẽ liquent, & pharmaca quæ modicè euacuare possint commemorat: nec id quidem ab re, quum materiam tantũ circa uentrẽ molestantem, & euacuationi paratã purgare intendant: ad cuius sequelam peccantis quoq; portiuncula deponitur, ut libro secundo de Compositione medicinæ secundum locos legitur & 12. Methodi medendi ubi de clystere qui etiam ex mesenterico, & simis hepatis frequenter educit, meminit: quod unum multum ad naturæ uictoriam supra morbum facit, nisi enim initio natura iuuata esset, temporis successu, & morbis defatigata, plerunq; succumberet, & in interitũ ægrè deuenisset: ob quã fortè prætermissam praxim Hippocratis & Galeni temporibus, multo plures ægrotantes, quàm nunc in medicorum manibus moriebãtur, ut ex illorum dogmatibus conijcere licet. Faciunt ijs, quòd Galenus libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis enarrat. 76. inquit, aut initio purgandũ esse, aut spectandã esse concoctionẽ: nec enim confugere est, ibi dicendo, ut Villanouanus uult, ibi Galenum loqui de materia turgente, quum si de ea loqueretur, nullam in ea speraret concoctionem, quam spectandam suadet, nec enim præter crudos humores Hippocrates unquã concoxit, nam ut docet Galenus libro 4. de Sanitate tuenda, omnes humorũ differentiæ, ad tria simplicia genera reducuntur, ad sanguinem tanquam medium, ad crudos humores ante eum, & ad biliosos post eum: crudi tanquã ex sanguine nondum perfecto existentes qui concoctionem omnino desiderant, biliosi uerò tanquam ex eo supra modũ cocti, qui non cõcoctionem desiderant, sed purgationem potius, ut latius de hac re dum dabitur occasio disseremus, præsertim in ea quæstione an bilis & subtiles humores sint crassiores reddendi, pro eorum purgatione, sed quod initio purgandum sit faciunt Hippocratis uerba dicentia: circa initia & fines omnia imbecilliora, circa statum omnia fortiora: præsertim in febribus acutis, in quibus humores plerunq; biliosi, tenues, mobiles, & agiles reperiuntur, sursum & deorsum repentes, & in uentre murmurantes: quod animaduertens Galenus præstat, inquit, initio aluum ducere glande, clystere, uel leui pharmaco, ut ab excrementorum onere leuentur intestina, & alijs succis educendis reddantur paratiora, & cætera. Nam quoq; libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, interim prima, interim secunda, interim quarta, & quandoq; quinta die pharmacum se exhibuisse, tradit: quin libro de Compositione medicam. secundum loca, nulla præcedente cõcoctione aliáue præparatione, utranq; bilem & pituitam purgat in alopecia, qui paulò pòst, in multis capitis morbis idem facit: Vt liquido constet, rectè eos medicos operari, qui morborum initio, minorans, ut aiunt medicamentum purgatorium, ægrotis porrigũt: ut Manardus Ferrariensis uir singulari doctrina præditus libro suarum Epistolarum quoq; approbat, qui mea sententia à nõnullis hodie iniustè lancinatur, quum dicat, qualitatem, quantitatem, & locum sæpius nos cogere, ut ante concoctionem uacuemus, quum reuera, res ita se habeat. Nam si ex mala & praua qualitate humoribus insita, morbus gignatur, illico nulla interposita mora, uacuandum est, ut in turgentibus & prurientibus fit humoribus, & pestifero tempore uigentibus: Si uerò quis ob quantitatem, siuè humorum multitudinem malè quoq; habuerit, illico initio purgandum est, ne sua multitudine suffocent, uel potius in morbi incremẽto, dissolutis uiribus, febrilis caliditas augeatur, & demum ad interitum æger deueniat, uel si nullum horum eueniat, saltem partem aliquam corporis obsideant, in qua phlegmonẽ, aut œdema, morbúmue maius periculum afferentem faciant, nec enim semper sanguinis missione uti consentaneum est, cuius uice suadet Galenus pharmaco utamur, ut libro quarto & quinto de Sanitate tuenda scriptum reliquit. Demum si humores circa aliquod princeps membrum ruant, initio nulla spectata concoctione purgandi sunt: Si enim infestato stomacho à bile & pituita Galenus absq; præcedente præparatione, eam per hieram, & alia medicamenta purgabat, cur nos humores, iecur, aut cor, uel cerebrum infestantes omni adhibita diligentia non deponemus. Ignarus proculdubio medicus ille dicendus est, qui sic infestantes crudos humores uiderit, in pharmaco exhibendo moram interposuerit, & eo magis, quia hodie, benedictis, & ferè frigidis purgantibus medicamentis, abundemus. Vidit enim Galenus, ut in libro decimotertio Methodi medendi refert, multos quibus inflammatio in oculis cœperat: sola per inferiorem uentrem purgatione una die liberatos: proinde firma indubitataq; conclusio nostra est, quòd initio morborum tutò pharmacum, quod minorans dicimus ægrotis dari possit, & debeat. Cæterum Cornelius Celsus præsente febre, pharmacũ semper abdicat. Græci uerò, non nisi apparente cõcoctione pharmacum propinabant: quorũ dictata hodie absurda esse uidentur: Nam quia olim medicamenta acria & perniciosa erant, Cornelius Celsus, stãte febre ea pertimebat: quia sua ignea caliditate & acredine febrilem calorem intendebant, & corpora in uitæ discrimen trahebãt, nec uerò tãtum præsente febre, Hippocrates medicamẽta hæc horrebat, sed uigente æstate, ut Aphorismo quinto libri quarti & sexti, de Morbis pass. uag. dixit: Sub cane & ante canẽ molestæ sunt purgatiões, quia tunc exusta natura nostra, acrimoniã purgantiũ medicamentorũ non fert: item, quia ingenti æstu, imbecillis facta natura, acredine medicamentorum facilè dissoluitur, tum quia actiones contrariæ inibi ueniunt, calore ad exteriora trahẽte, pharmaco uerò ad interiora: Quòd uerò Græci nõ nisi apparente cõcoctione, pharmacũ exhibebãt,

id quoq; non minus absurdum uidetur, quia quoties humorum coctio apparet, natura potens supra morbũ est, atq; inde tunc temporis, superfluam euacuationem esse, quisq; dicere audebit. Nam si natura potens & ualens supra morbum est, ita ut intra paucos dies nullo interueniente adminiculo uel adiutorio, morbum propellere poterit, ad quid precor tunc adiutorium, hoc est pharmacum ægrotis medici propinant. Iniuriam proculdubio facere uidetur is qui potenti auxilium dare contendit, nisi quis dicere uelit, quòd morbus facilius eo dato expelletur, & sanitas citius adipiscetur. Item humorum concoctio non nisi in statu apparet, in quo quiescendum & nihil immutandum ipsimet suadent. Sequitur igitur quòd tũc temporis pharmacum dandum non est, quod tamen ipsi iubent, non nisi stante concoctione pharmacũ propinetur. ijs uerò Græci respondent, quod si status symptomatũ coincidit cum concoctionis humorum statu, quod tunc dubio procul pharmacum adnegandum est: quia symptomata, pharmaci opus peruertunt, & multa mala inde sequuntur: quũ uerò status coctionis humorum adest, absq; symptomatum coincidentia, tunc pharmacũ rectè concedi potest, & sic quæsitum, cui contradictio inesse uidetur, diluitur, scilicet, stante concoctione in statu pharmacum dandum est, intellige, quando symptomata non peruertunt pharmaci opus, quod potissimum est, quando symptomata non coincidunt cum statu concoctionis humorum. Si uerò coincidunt, tunc in statu pharmacũ dandum non est, quod potissimũ euenit morbis, qui ad unicam criticam expulsionẽ terminãtur, quos olim antiquitas, potius sanguinis missione, & optimo uictus ordine, quàm pharmacis curabat: At nos hodie nacti benigniora medicamẽta, audacter initio morborum purgamus: & morbos natura sua lethales, qui omnino ægrotũ opprimere, & ad internecionem ineuitabilem ducere debuerant, leues, & mites, ac salubres ijs purgationibus reddimus, quibus minorem factam initio morborum materiã facilius natura potest cõcoquere, ut enarratione uigesimanona libri secundi Aphorismorum Galenus Hippocratem interpretatus est, quum dixerit, quum morbi inchoant, si quid mouendum uidetur, moue, quum uerò consistunt ac uigent, melius est quietem habere.

Curatio decimaseptima de oris ulcerationibus: quas aphtas Græci, Alcholas uerò Arabes appellant.

Ilius Ludouici Ferdinandi ab Arias, quatuor tantum natus annos, natura sanguineus, obesulus, & bonæ habitudinis infans: in aphtas id est oris ulcerationes deuenit: Sunt enim ulcerationes hæ ab Arabibus alchola dictæ, latiniores uero lactucimen appellant. Quæ quũ primum apparere cœperũt, febris quoq; cum horrore eum affligere cœpit, & ut postea cõprehendimus, duplex fuit tertiana: Secundo igitur die, ad eum ueniens, brachij uenam illico aperire: hirudinemq; uulneri admouere iussi: nec enim timere est, puerulis carnosis, & boni habitus, uenam in hac ætate tũdere, tametsi Galenus cæteriq; Græci hoc nunquam admisere. Arabes tamẽ, Abinzoarem libro suo de Sanitate tuenda sequentes, qui filio suo trium annorũ, ut tradit Auerroes, sanguinem per uenæ sectionẽ minuere iussit postulante morbo, minimè formidant, quos boni medici imitantur, nec uulgi famam timent, quum multa bona inde euenire experientia compertũ habeant: postea uero pro ijs lauandis ulceribus, hoc decoctum siue lauacrum parare iubeo, quo sæpe lauabantur, & ita habet: ℞. rosarũ rubrarum, balaustiorum, myrtillorum, foliorum oliuæ, lentisci, sumachiorum, plantaginis añ. manip. i. aluminis rochę unciam mediam, in libris tribus aquę fiat decoctio quousq; aqua rubra euadat: deinde uerò clysterem istum immittendum suadeo. ℞. Decocti hordei, uncias decem, olei uiolacei uncias tres, cassiæ extractæ unciam mediam, salis drachmam mediam, succhari Sancti Thomæ, quod rubrum officinæ uocant, unciam unam, misce & fiat clyster. Syrupum uerò omnino abhorrebat, sed & uesperi iecori epithema imponendum curaui, ne materiam de nouo ad superiores transmitteret partes: fuit enim huius morbi causa antecedens, uini nondum cocti, musti dixerim multus potus. Habebat uerò epithema sic: Recipe, succi endiuiæ uncias quinque, aceti rosati unciam unam, santalorum rubrorum drachmam unam, misce, & tepidum imponatur, sed & linimentum quo oris ulcera, post lauacrum illini-

illinirentur ex melle rosaceo colato mastice & thure, cum dupla portione aluminis rochæ ustæ parare feci: tota uerò cura circa oris ulcera dirigebatur, ut quàm optimè lauacro prædicto lauarentur, inungerentur'q;: tertia uerò die clysterem anteactum iterandum iussi, & syrupum rosaceum solutiuum duarum unciarum pondere cum iure pulli bibendum obtuli: Tunc uerò puer à febri liber euasit: & quarta melius habuit, sed quinta ulcerationes oris minores factæ sunt, & uesperi sternuit: sexta tandem sanus factus fuit, uictus ratio huic ptisana colata, quam sauis hordei Arabes appellant, multo iusculo capi admixta erat, pullus quoq; gallinaceus ordeo coctus, ueluti panatella, & malum punicum uinosum & acidum & dulce, aquam porrò ex cõmuni padana bibebat.

SCHOLIA.

HIc scire licet, Quod aphtæ siue oris ulcerationes plerunq; pueris accidunt, quæ tribus sunt modis, quædam albæ, aliæ subrubræ, aliæ uerò crustæ modo nigrescunt: cæteris peiores: ueruntamẽ omnes igneam caliditatem præ se ferunt, adeo ut multoties in gangrenam transeant: & cõsequenter in syderationẽ, id est, membri omnimodam mortificationem, ut puero allato ex sancto Vincentio apud Lusitaniam, in Castellum Album contigit, ætate septem annorum: à quo frustulum mandibulæ extractum fuit, & uixit, sed postea interiectis duobus mensibus, ut mihi relatum fuit, diem suum obijt. Cæterùm, omnes lactentes pueri isto morbo affecti sæpe moriuntur, hac præcipuè de causa, quia sugere & lac attrahere non possunt, ut filiolo Dionysii Pinti octo supra decem menses nato contigit.

Curatio decimaoctaua de supradictis oris ulcerationibus, & de tibiarum & brachiorum scarificatione.

PAucis interpositis diebus, huius dicti frater, duos natus annos, in easdem oris ulcerationes incidit: Qui surarum siue tibiarum uentrium scarificatione, & topicis adhibitis enumeratis medicamentis, sanitati illico fuit restitutus.

SCHOLIA.

NOn præteribo hinc, quin taxem omnes præter quã Hispaniæ medicos: qui in puerulis hanc tibiarum & brachiorum scarificationem, adeo prætereũt, ac si pauci momẽti euacuatio esset, uel ea potius Galenus nunquam usus esset, quod falsum esse paucis mõstrabimus, quum Galenus ita sæpe hac usus fuit euacuatione, ac sanguinis missione per uenæ sectionem, quod facilè deprehendere quis poterit ex ijs uerbis, quæ ab enarratione septimadecima secundi libri Aphorismorum adducuntur, quæ ita habent. Euacuatio autem omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquisitissima est, fit per uenæ sectionem: proxima autem huic est, quæ per tibiarum scarificationem, ut nos facere consueuimus: hæc Galenus, quibus nihil uel clarius, uel lucidius dici poterit, faciũt ijs, quòd Galenus tanti facit hanc per scarificationem euacuationem, ut de ea librum scripserit. Nam & libro decimotertio Methodi medendi, altero crure malè affecto, alterum scarificare iubet, non uerò uenam secare, ut multi inepte admodum, qui de Pleuritide Apologias scribunt, pro suo roborando errore adducunt: ita enim citato loco apud Galenum legitur. At si uel plethoricum corpus sit, uel uitioso succo redundet, curatio per ea quæ sic calent, fluxionem ad membrum citat: Cogimurq́; aliâs sanguinem mittere, idq́; aut uena incisa, aut ijs quæ læsa non sunt scarificatis. Manu enim laborante, scarificabis crura: altero crure malè habente, reliquum. Agit enim hic Galenus, ut obiter hoc dicam, de externis affectionibus. Cæterùm, proximum ijs erit enarrare, quod mihi contigerit annis elapsis, & ita habet: Dominicus Maria à Bala, Mercator Bononiensis, quum filiolum grauiter ægrotantem haberet, ut illum inuiserem, me rogat, ad quem accersitus, iubeo protinus crura scarificare, prius ea per spongiam fouentes calida aqua, & ad poplites ligata, ac ad suras euocato sanguine, eas sæpe harundine fessa percutiendo, sed inuita matre pueruli, natione Græca patria Byzantina: quæ quum intra duos dies, puerum sanum conspexerit, ad me postea tanquam ad sacram anchoram, quum pueri sui, uel amicorum ægrotarent, confluebat, ut illam illis iuberem euacuationem facere, tantum uidelicet huic euacuationi tribuens: nec sanè immeritò, quia præter multa quæ secum affert commoda crurium scarificatio, materiam in corpore exundantem minuit, & caput à dolore, & malis affectionibus liberat: opus tamen fuit Ferrariæ, ueluti apud Germanos inferiores, uulnerarios docere, hanc exercere euacuationem, quum antea ea nunquam usi fuissent.

Curatio decimanona de caluaria reducenda quæ percussa & plicata antea fuerat.

PVella, quam ab aphtis, id est oris ulceratiõibus liberauimus, per scalas cecidit: cui caluaria prope tempus dextrum intus plicata fuit, nullo uel apparẽte uulnere, aut sanguinis missione, cutis tantum erat contusa, magna fouea intus immissa, cui occurrẽs, & accersito chirurgo, cucurbitulam multa flamma ignitam admouere loco affecto iubeo, postea uero albumen oui optime concussum & multis pulueribus constrictiuis mixtum, & stuppa exceptum atq; loco appositum, intra paucos dies sanitati fuit restituta, iussi tamen postquam meliuscule habere uidebatur, loco affecto emplastrum de betonica admouere.

SCHOLIA.

OMnibus notũ esse auguror, ossa puerorum tenuiora esse, quia sanguinolentiora, ut testatur Hippocrates *libro de Capitis uulneribus, propè finem: qua de causa facilè plicantur, & difficulter rũpuntur, & franguntur, quia nec densa, nec solida, nec antrosa sunt, ut uisum quoq; fuit in puero coriarij apud Malamtestam pigmẽtarium habitantis, qui quũ ex alto caderet, caput contusum habuit, & laminas plicatas, qui & ipse eodem artificio fuit curatus, & sanus euasit. Cæterùm, est instrumentum chirurgicum, ex tripodibus fabrefactum, quo adultioribus ossa plicata, & disrupta foras trahuntur.*

Curatio uigesima de grauissimis quibusdam symptomatibus, ob dolorem oris uentriculi, à bile prasina euenientem obortis.

VXor Iuristæ à costa plerunq; sæuissimis doloribus circa os uentriculi, cruciabatˀ: & adeo sæuissimis, ut in epileptica symptomata sępe incurreret: nã sensu & motu ferè priuabatur, & tanquam mortua iacebat, quæ non nisi uoce asperiuscula inclamata, per capillorum auriũq; dolorosam attractionem excitabatur, & ad se redibat. Vocatus igitur, eam in accessione cõperio, quæ ob ingẽtissimum & infestantẽ dolorem illum me rogat, iubeam affectũ illum locũ aperire, nam aliter nõ posse euadere, alta uoce clamabat. Ego uerò sciẽs ultimis morbis ultima diligẽtia opus esse, illico uomitoriũ hoc offero, quod habet, Aquæ in qua decoctũ fuit semen raphani ℥.xij. oxymelitis simp. ℥.xi. agarici in puluerẽ redacti. ʒ.i. misce, & tepidũ bibat. Tepida enim stomachũ relaxant, & ad uomitũ incitãt: hoc igitur, prius cibo, quẽ antea comederat, eiecto, multam bilem uitellinã & prasinam euomuit: sed nõ ob hanc causam dolores remissi sunt: qua de causa, clysterẽ istum parare iussi. ℞. centaurij minoris, chamæmillæ, meliloti, añ. manip. i. Cimini, seminis fœniculi, ameos, añ. ʒ.i. in libra una & semisse aquæ fiat decoctio sufficiẽs, cuius decocti libræ uni addas, olei anethini, ℥.iiij. diaphiniconis. ʒ.vi. Trochiscorum alaandaal ʒ.i. salis nitri. ʒ.i. uitellios oui numero duos, mellis ℥.ij. misce, cum quo quater uel quinquies egessit, postq;, stomacho spongiã imbutã decocto absinthij & rosarũ, cũ oleo de mẽta, & absinthino, calidam admouere curaui: quibus præsidijs libera tunc à dolore euasit. Sed hæc inter noctem agebatur: At quũ illuxit dies, ad eam accessi, ubi altius & intimius morbi huius causam quærens, inueni morbi huius originẽ & causam, Iecur esse, quod & obstructũ & male affectũ erat: percipiebam uerò esse obstructũ, quia plus iusto tumebat, & quum manus illi admouebatˀ, dolebat: hac cæterum obstructione iecur sic male affectum, male officio suo fungebatur, unde multum bilis uitellinæ & porraceæ dictæ prasinæ, siue uiridis gignebat,

gnebat, potissimum quando herbis & malis & pessimis eduliјs uescebatur: quæ bilis ad os uentriculi potissimum delapsa, crudeles & sæuos illos dolores causabat. Ad causam igitur, & morbi originem occurrens, sanguinis extractionem non admittens illa, qua de causa, inquit Galenus, pauperes ditioribus citius sanantur: quia pauperes facilius obediunt, & illico sanguine minuto citius sanitati pristinæ restituũtur: Syrupum istum concedo, Recipe Syrupi de Agremonio, id est uero apud Dioscoridẽ eupatorio, uncias duas, decoctionis fumiterræ in qua multi spicæ nardi incoctum est: uncias iiij. misce, quo per sex dies mane & uesperi usa fuit, post cuius bibitionẽ, bolum sequentem deuorauit, ℞. electuarij lenitiui drachmas v. de succo rosarum ʒ. ij. agarici nouiter in pasta parati, drachmã unam & mediã, cum succharo & puluere cinamomi, fiat bolus quo aluus optimè secedit: & sequẽti die iecur hoc unguento illini suadeo, quod habet: ℞. succi eupatorij Mesues, ueri apud Dioscoridẽ agerati dicti, ℥. i. & mediam, de agrimonio uulgari, Dioscoridis eupatorio, unciam unam, olei absinthini, nardini añ. unciam mediam, pulueris ligni aloes, spicæ nardi gariophilorum añ. drachmã unam, ceræ unciam unam, misce, fiat unguentũ, quo mane & sero inungebatur. At ijs bis omnibus iteratis, et nonnullis cataplasmatis iecori admotis: ex Archigenis officina prodeũtibus, quæ Galenus lib. viij. de Compositione medicamentorum secũdum loca, citat: ad Thermarum aquas condescendi, & illas quidem Aponi prope Patauiũ, quas ebibit, & ita ualuit, ut dolor amplius nunquam redierit.

SCHOLIA.

Bilis prasina hæc, potius ex incoctione quadam gignebatur, quàm adustione, unde magis inter pituitæ species numerari meretur, quàm inter biles, per adustionem porrò nonnunquam prasina hæc bilis fit, ut alibi diximus. Cæterum, quum circa uentrem & intestina, una in singulis cauitas est: quæ uitiosam humiditatem suscipere possit, circa hepar tamen tot numero sunt, quot habentur arteriæ & uenæ: Etenim quũ hæ omnes oscula angusta possideant, una parte uisceris huius sima cum gibbis coeunt, obstructiones ab illis uitiosis succis aliquando oboriuntur, breui in frigidis intemperaturis, ut temporis progressu in calidis, ad quas tandem obturationes, putrefactio sæpe consequitur. In nostro porro casu, ingestis herbis & mali succi cibarijs, quæ stomachus non adeo concoquebat, tandem ad iecur utcunq; attractus succus iste porri uirorem habens, inibi peiorem qualitatem sortiebatur, ac in stomachum relegabatur, ubi dolores illos causabat, & cõsortij lege, sensus & motus priuationem.

Curatio uigesimaprima de febri derelicta post pleuritim, ac de medicorum inaduertentia, circa sanguinis partitionem, in uenæ sectione.

OLiuerius Romæ trapezita, ætate quadraginta annorũ, circa hyemis initium, Venetijs pleuritide correptus fuit, qui quũ à medicis deploratus haberetur, inde Ferrariam per nauim deportatus est, ad quẽ accersitus, decima enim agebatur dies ab ea qua primum ægrotare cœperat, illum inueni à dolore lateris liberum, sed intense febricitantem febri siticulosa, cum pectoris grauedine stricturáue, ex quo sputa multa non nisi uiscida ad nigredinem tendentia emittebat. Vrina porro omnino crassa rubra & ad nigritiem declinabat, cum quibus uirtus constabat, & aluus optimè respondebat, sed cum ijs nullũ in capite sentiebat dolorem, tametsi in nocte plerunque delirabat: Quibus animaduersis inquiro anteactam curationem, cui quæsito respondet sanguinis quatuor tantum uncias è uena brachij extractas esse, nec ullum aliud beneficium

cium

cium habuisse, sed ijs addidit septimo die copiosum sudorem illi superuenisse, quo tamen febris nõ fuit discussa, illic igitur uulnerario accersito, sanguinem ex basilica, siue in terna brachij dicta uena, ad uncias octo fluere iubeo, erat enim sanguis in uniuersum corruptus ad liuiditatem quãdam declinans, prout in tribus uitreis peluiculis conspiciebatur, quod scriptũ posteritati esse cupio, & uolo, ut à tam crasso tamq; supino errore practici abstineant, in quem recentiores medici Itali incidunt, uersanturúe: qui quum sanguinem mittere mandant, iubent uulnerarij chirurgiue, ut uniuersum fluentem sanguinem in uno colligant uase, non animaduertentes alioqui homines doctissimi & ocu latissimi, opus esse, & primum sanguinem fluxum, & medium & ultimum separatim uidere, quod Hippocrates admonere uidetur libro secundo de Ratione uictus in morbis acutis, ita scribens, At si quidem dolor ad clauiculam de se significationem præbeat, aut grauitas ad brachium, aut circa mammam, aut supra septum transuersum, uenam secare prodest in cubiti flexura internam, & non cunctari copiosum sanguinem detrahere, donec multo rubicundior fluxerit, aut pro puro & rubicundo liuidus, utrunq; enim contingit. Hic enim Hippocrates suadet ad colorem & sanguinis consistentiam attendendum esse, quum si sanguis crudus & pituitosus fuerit, & minime floridus, nec rubicundus illic apparuerit, extrahendus Hippocratis consilio erit, donec rubicundior multo fluxerit: quemadmodum si ilico in principio purus & rubicundus effluxerit, extrahẽdus est, donec liuidus exeat: quod Galenus ibidem in enarratione clarius exposuit, dicens, sed quod uacuandi sanguinis terminum coloris mutationem posuerit, deinceps est differendum. Quicquid ergo sanguinis in phlegmone continetur id caloris abundantia colore permutatur: Reliquũ autem in partibus omnibus simile manet: eam ob causam sanguine qui in totum spargitur corpus pituitosiore existente, rubicundior sane erit, qui in eo quod phlegmone obsidetur latere continetur: quòd si sanguis in corpus totum diffusus rubidus fuerit, is proculdubio qui ad phlegmonem est adustus assatusq; in nigrum permutabitur. Liuidus autem in ea quæ fit à rubido ad nigrum transmutatione medium obtinet: coloris igitur mutatio, sanguinis ex particula inflammata translationem sufficienter commonstrat. Subscripsit ijs, idem Galenus libro de Curandi ratione per sanguinis missionem capite decimoquarto, ad hunc modum dicens: In quibus autem iuxta sectam uenam phlegmone est ingens, optimum est sanguinis & in colore & in consistentia mutationem expectare, sicut indicauit Hippocrates in libro de Acutorum uictu, quãdo de pleuritide uerba facit: Alius enim est, qui in phlegmone est sanguis, quàm qui secundum naturam, ut pote plus excalefactus. Nam si antea crudior erat, rubrior modo & flauior efficitur, sin eiusmodi prius fuerat, ad atredinem uergit adustione: proinde & cætera, quibus respondent ea quæ idem Galenus dixit, libro de Venæ sectione, aduersus Erasistratios, ad istum modum: Age ergo declaremus illis, quòd mẽsura in uenæ sectione multo facilius deprehendatur, quàm in cæteris quibusuis auxilijs. Nam & coloris mutationem sæpenumero dispicere licet, hocq; duobus modis fieri potest, interdum quidem sanguinem ipsum fluentem, interdum autem ægrotum considerando, & cætera. Quibus Hippocratis & Galeni uerbi satis percipitur, quòd in sanguinis missione animaduertere medicus debet, sanguinis tam colorem, quàm ipsius consistentiam, mutationemúe, quod mea sententia multo melius & securius fiet, si sanguis semel extractus, in tres partitus fuerit partes, quũ inde intensione uel remissione putredinis facilius quàm aliunde diju

dicare

dicare possumus: scireq; an secūda sanguinis missio, prima copiosior fieri debeat, non minus si sanguis bonus sit, uel potius biliosus, aut pituitosus, aut fortè atrabiliosus, & an mediocri putredine sit affectus, qui ad benignum reduci potest, uel potius in totum corruptus omnimoda egens euacuatione, quæ omnia dubio procul multum ad ueram faciunt curationem: Quis enim non nouit in una sanguinis missione, & rubrum, & liuidum, & nigrum sanguinē flue re posse, qui nisi uarijs prehendatur peluiculis sciri non poterit: proinde medicos Italos hic monitos uelim, ne deinceps ut solent sanguinem uno in uasculo colligere tantum permittant, quum consultius (mea sententia) ut dixi facient, si sanguinis partitionem dictam agendam mandauerint, ac peluiculas illas, in loco reponere, ubi nec radij solares, nec puluis sanguinem inficere possint. Cæterum, non minus à me taxandi hic totius Hispaniæ medici ueniunt, qui sanguinem quibusdam colligi scutulis terræ incoctis, in quibus uniuersa sanguinis humiditas imbibitur, cōsentiunt: proinde rectè mea sententia facient medici, si deinceps peluiculas istas non nisi uitreatas in publicū exire permiserint, quod iam nunc, ut audio Salmāticæ monitionibus clarissimi doctoris Alterati primarij medicinæ professoris fieri incipit: sed in hac re Teuthones, & Germani multa sunt laude digni, utrunq; rectè exercentes. Nam & sanguinem, multis peluiculis, fluentē colligunt, & illis quidem stanneis, non nisi huic negotio seruientibus: dicent tamē hic Italiæ medici, quòd si sanguis uno tantū uasculo uitreo colligatur, ut semper colligitur & asseruatr: quod postea cultro per medium diuidi potest: ut inde iudicium sumant, quod à multis præclaris in Italia medicis factum iri animaduerto: sed hæc ut medicis indigna, ita à praxi eliminari debēt: quum satius multo sit sanguinem uarijs peluiculis colligere, tam in pleuritide & internis inflammationibus quàm quouis alio morbo, ubi sanguinē mittere expedit, & de ipsius putredine, aut alteratione iudicare, in phlegmonibus tamē membra longinqua occupantibus, ueluti pleuritide, potissimū sanguinis mutationem aut cōsistentiam cōtemplari expedit: quia multū intermedij sanguinis prius, quàm phlegmone impactus euacuatur, extrahi necesse est. Sed dicet fortè aliquis, Hippocratē & Galenum iubere animaduertendam sanguinis mutationem, fluente ipso sanguine, non uerò iam fluxo: cui respondemus, optimum fore, si fluente sanguine, medici adessent, præsertim quum sanguinis maxima fit extractio, pulsuum diminutionibus attendendo, ne fortè plus iusto extractus, æger ad animi deliquium du catur, nec uires amplius recuperari possent, ut multis ægris accidisse uidi, qui medicorum negligentia periere. At quū recentiores medici non semper phlebotomijs præsentes esse possunt: uel si possunt fortè non dignantur, opus sanè est hac potissimum sanguinis partitione uti, quin & si sanguinis extractionibus semper præsentes essent medici, quū difficulter fluente sanguine, iudicatur de ipsius colore & substantia, consultius mihi uidetur si post extractū concretumq; de eo iudicium feratur. At hæc nunc sufficiant, & ad locum unde discessimus reuertamur. Facta igitur fuit huic uenæ sectio in brachij flexu, postquam syrupum sequentem obtulimus: ℞. syrupi capillorum Veneris, uiolarum, oxymelitis aā. unciam mediam, aquarum fœniculi, endiuiæ, & capillorum Veneris, aā. unciam unam, misce, uesperi uerò ante cœnam iterabatur. Porrò unguentum hoc, quo pectus illiniretur, paraui, quod habet: ℞. olei uiolacei, amygdalarum dulcium aā. unciam unam, axungiæ gallinæ, butyri recentis, aā. unciam unam, ceræ parum, fiat unguentum. Nō minus screatum facilitans describo ut interpellatim cocleari elambendo desumat: quod habet: ℞. sy

rupi de liquiritia unciam unam, capillorum Veneris uncias duas, uiolacei uncias tres, misce. Item quoq;, ut linguæ nigredinẽ effugeret, quam fuliginosam & atram habebat, semen psilij subtili linteo inclusum, & ligno exili insertũ, ac in aqua madefactũ intinctumq; parare facio, quo multoties linguam lauaret, non minus quàm assistentibus ministris interdũ argenteo cocleari eam raderent: à fuligineq; illa liberarent suasi. In nocte uerò clysterem refrigeratorium immittendum iubeo sic paratum: ℞. decocti ordei libram unam, olei uiolacei rosacei añ. unciam unam & mediam, zucchari unciam unam, uitelli oui numero uno misce, fiat enema: & tepidum inijciatur: hoc uerò enemate aluus optimè secedit: sed undecima die nihil immutandum, aut de nouo agendum proposuimus: duodecima uerò pharmacũ hoc propinauimus: ℞. syrupi rosati solutiui uncias tres, decoctionis senæ uncias quatuor misce: Hoc uerò multa & mixta excreuit, decimotertio autem iterum internã uenam in sinistri brachij flexura secare iussi, unciasq; sanguinis sex demere, qui non tanta putredine, quanta prior fuerit, affectus erat: At post hanc sanguinis uacuationem, æger melius habere uisus est: & omnia remitti cœpere: nam febris non ita ualidè affligebat, & lotium minus rubrum & crassum absq; nigredine solita apparuit, quanquam in eo nullum erat coctionis signum: sputa tamen quæ per excreatum mittebat pauca, sed illa alba iam erant: demum, decimaquarta sudauit sudore quidem contemnendo, quia eo febris non fuit discussa, immo continua perseuerauit, quod animaduertens decoctum hoc parare iussi. ℞. radicum apij, cicoreæ, endiuiæ, añ. unciam unam & mediam, petroselini communis, fœniculi, añ. unciam unam, herbæ hyssopi capillorũ Veneris, añ. manip. i. prunorum pinguium Damasci, uel Hispaniæ, quæ iam ubiq; habentur numero duodecim, iuiubarum quas dicunt ziziphas, sebesten, id est, myxaria, singularum numero decem, ordei integri pugilum unum, folliculorum senę unciã mediã, in libris septem aquæ fiat decoctio quousq; maneant libræ quatuor, facta coctione & colatura, adde syrupi de cicorea, oxymelitis cõpositi añ. uncias tres, misce, & ad lentum ignem parum buliat: de hoc uerò mane ieiuno stomacho bibebat uncias quinque, & uesperi totidem ante cœnam, præcipuè quando siti premebatur, quo semper aluũ lubricam habuit, adeo, ut ter & quater inter diem & noctem egerebat: proinde decimaseptima die tres spõtaneos habuit secessus, & ter sudare cœpit: sed nullũ habuit copiosum sudorem, decimaoctaua uerò, purgatorium hoc medicamentum dedimus, quod habet. ℞. syrupi rosati solutiui uncias duas, oxymelitis compositi unciam unã, diaprunis solutiui drachmas tres, decocti senæ uncias tres, misce, fiat potus unus, quo & biliosa & uaria pituitosa, muccosa, maleolẽtia egessit: decimanona melius habebat, sed lotiũ tenue subpallidum erat, in quo nullum uidebatur contentum. Nam & uigesima perinde apparuit, in qua nulla crisis nota fuit. At uigesimaprima die, tumor siue abscessus magnus in pectoris eminẽtiori parte uisus est, colore ruber, tactu durus, nullũ secum afferens dolorem, nisi quando illum manu tractabamus, uel quãdo æger ipse tussiebat: nam tũc dolor illic respondebat, fuit enim crisis hæc imperfecta, quã permutationis practici appellant: quia ab internis partibus, ad externas malus humor prorupit permutatusq; est: uigesimasecunda die, rectius habuit, & quæ per uentrem egessit duriuscula, ut in sano conspiciebantur: sed febris continuò perseuerabat: & cum ijs multum appetebat, & uaria comedebat: uigesimatertia, & uigesimaquarta die, eodẽ modo se habuit: ueluti uigesima quinta, & uigesimasexta: sed uigesimaseptima, lotium optimum, & multa hypostasi, primo uisum est, à quo semper melius ua-

luit

luit, & sanitati fuit restitutus. Nam tumor, post multam & emolientiũ & maturantium medicamentorũ appositionẽ euanuit, & in halitum difflatus. Quantum uerò attinet ad rationẽ uictus, qua iste usus fuit, scire est, quod à uino semper abstinuit, non quòd recte in hoc morbo propinari non possit, quia Galenus in febribus continuis uinum admittit: sed quia quum uinum is bibebat, in grauem incurrebat tussim, unde ab eo tanquam nocumentum & graue symptoma secum afferente abstinebat: usus uerò semper fuit, aqua hordei, nõnunquam iulepo uiolaceo admixta, aliquando uerò granatorum uino, prout casus postulabat: cibus uerò, capi siue pulli contusum, pistum dicunt, multo saccharo & diamargarithone paratum erat, & interdum morsuli parabantur uires reficientes, ex capi pulpamẽtis, & amygdalis dulcibus, ueluti iecinoribus, & pullorum testiculis, adiectis medulla panis seminibusq; frigidis maioribus, ut melonis, cucumeris, cucurbitæ, & citrulli: Vt uerò tirones addiscant, sic parabatur. ℞. interaneorum siue pulpamẽtorum capi, uel pinguis gallinæ, aut phasiani, uel perdicis uncias quinq;, amygdalarum dulcium mundatarum uncias duas, seminis melonis à cortice purgati unciam unam, omnia hæc rectè pistentur: nam & hic semina melonis optimè pista desiderantur: postea cum uncijs decem sacchari, optimè omnia ad lentum ignem secundum artis ministerium coquantur, & inde postea morsuli parentur. Nam & diamargarithon frigidum dictum, quo quoq; utebatur, & apud Valentinos & Hispaniæ medicos, in continuo est usu, sic paratur. Recipe, zaphirorum, hiacynthorũ, smaragdorum, carabi, corali albi, corali rubri, margaritarum, añ. ʒ. ij. spodij, rasuræ eboris, cornu cerui usti, serici crudi, corticum citri, seminis papaueris albi, añ. drachmas quatuor. Seminis acetosæ, seminis portulacæ, gummi Arabici, tragacanthi rosarum, doronici, tormentilę, liquiritiæ, ligni aloes, amyli, omnium santalorum, coriandorum præparatorum, añ. drachmas sex. Camphoræ ℈. iiij. moschi ℈. i. ambaræ ℈. ij. auri, argenti añ. ℈. i. ossis de corde cerui ʒ. i. & fiat puluis secundum artem, cum succharo fiant rotulæ: hoc autem diamargariton frigidum dicitur: cuius species in epithemata cordialia frigida exornant.

Vinus vo. An vinũ in pleuritide dandũ.

Morsuli

Compositio diamargaritonis frigidi apud Hispanos in usu.

Curatio uigesimasecunda de febri continua cum tussi: & quomodo medicamenta pectori conuenientia sumi debeant.

IVuenis qui in diuersorio agebat, robustus ætate uiginti annorum, cõtinua febri laborabat, multum tussiebat, parum spuebat, & capite grauissimè dolebat, quem quum sic uiderem, illico basilicam in dextro brachij flexu secare iussi, sanguinisq; uncias octo fluere: post quam sanguinis missionẽ, deposita quasi sarcina, natura potentior facta est, & ex pectore per screatum pus mittere cœpit, sed ut opus hoc liberalius & facilius compleret, elambendo hoc acciperet consuluimus, quod habet. Recipe, oxymelitis simplicis unciam unam, loch de maluauisco sine spe uncias duas, de farfara unciam unam, diatragacanthi unciam semis, misce, fiat lambetinum, quo passim supino capite deglutiat, non minus unguentum pectorale dictum, quo pectoris totius regio illineretur, descripsimus, quibus & nonnullis adhibitis clysteribus sanitati fuit restitutus, ueluti multi alij, qui eo tempore ex eodem ferè morbo correpti fuerant: cæterum, erant febres istæ catharrales parum à pleuritide differentes, quæ publicè uigente hyeme grassabantur.

SCHOLIA.

Hic inquirendum uenit, An medicamenta quæ elambendo cocleari sumuntur, ad pectoris uitia faciẽtia, homine supino stante deglutiri debeant, an potius flexo & curuo. Nã multi Nicolum & similis farinæ homines insequentes, hodie dicunt, quid quũ nostra fuerit intentio medicamentũ in asperam arteriam amandare, quod tunc, homo capite curuo, & ad terram flexo illud ore tenendo deglutire debet, sed ij mea sententia, tanquam in re anatomica parum exerciti reijciendi sunt: quum homini supine cubanti, trachea arteria propinquior sit, & epiglottis magis aperiatur: ut inde dicendum sit, quæ elambendo sumuntur homine sic disposito, facilius per asperam arteriam deflui debeant: unde & merito boni practici officium est, ijs qui à capite ad pectus destillationes patiuntur, consulere, ne supine iaceant: quum supine dormientibus destillationes ad pectus directius & facilius defluant: quod Rasis inter Arabes singularis doctrinæ uir libris Continentis non siluit, ut Galenum docentem taceam, qui ut princeps medicinæ est, ita nihil in ea intentatum relinquit, ueluti in hac re conijcere est, qui quod homo medicamenta hæc elambitiua, supine existens ebibere debeat, libro quarto Methodi medendi capite septimo, quo ulceris asperam arteriam occupantis curationem prosequitur, adeo clarè docuit, ut nihil præter eius uerba adducere opus sit, quæ ibidem ita habentur. At ad ulcus quod in aspera sit arteria, ut supinus quàm diutissimè in ore teneat, ac omnes qui illic sunt musculos relaxet remittatq; præcipiendum: influit enim sic sensim & paulatim, de medicamento aliquid sensibiliter & manifeste in ipsam arteriam. Nam & quum naturaliter se habet, scire licet potionis nonnihil huc percolari, sed ueluti in secunda ualetudine, ita nimirum in aduersa cauendum est, ne largius influat, utpote quod tussim excitabit. Nam quoad humor undique iuxta tunicas arteriæ, ceu iuxta murum aqua descendit, tussim utique non cit, si quid per mediam spiritus uiam incidit, tusses statim excitat: hæc Galenus: quibus nihil clarius aut lucidius dici potest: quibus quoque faciunt, ea quæ in eiusdem ulceris curatione ipsemet scripsit libro quinto citati uoluminis, capite duodecimo, quum dicit, & nos omnibus modis operam dedimus, ut ulcus ad cicatricem perueniret, foris medicamentum aliquod siccaret imponentes, tum cubanti supino humidum aliquod ex ijs medicamentis quæ ad eiusmodi ulcus facerent, exhibentes ac iubentes in ore continere, paulatimq; permittere in asperam arteriam defluere. Sic igitur faciens sentire se manifestè aiebat astringentis medicamẽti circa ulcus uim, siue ea uis huc per transumptionem transmissa est, siue medicamen ipsum roris specie in arteriam ad ulcus defluxit, & tanquam percolatum est, erat autem nec æger ipse medicinæ imperitus, & cætera: ex quibus luce meridiana clarius claret, quod quotiescunque medicus medicamen per asperam arteriam mandare decreuerit, quod tunc æger supine cubans, ac ore detentum, paulatim illud defluere debet: sic enim per parietes ipsius asperæ arteriæ: humidum siue liquidum medicamentum labitur, nec tussim mouet, quam irritaret, si modo per medium illius laberetur descenderétue, quod potissimum euenit quando subito & in magna sumitur quantitate, ut ex prima citata Galeni authoritate, hæc omnia patent, uelutè libro secundo de Facultatibus simpl. med. capite decimoseptimo, ubi inquit, potus semper exile quippiam per asperam arteriam percolari, & libro octauo de Placitis Hippocratis, & Platonis, quæ omnia prius Hippocrates in porcis, & animalibus expertus fuit, ut libro de Corde nobis scriptum reliquit: à quo Galenus omnia dicta mutuatus est.

Curatio uigesimatertia de glande non perforata, nec in ea foraminis uestigio ullo apparente.

INfans natus annos duos, ab ortu suo glans illi perforata nõ fuit, nec uestigium aliquod in ea ubi foramen esse debuerat apparebat: ad radicem tamen eius, prope testiculos foramen erat, per quod lotium non guttatim fluebat, sed directe emanabat ut facile quis diceret, naturam & masculum & fœminam producere in lucem tẽtasse, esseq; ex Hermaphroditorum genere, An uero glans huic perforari debeat, in dubium traximus: nam & Antonius Musa Brasauola, & Frãciscus chirurgus, nullatenus contendebant: nos uerò cum Ioanne Baptista Canano anatomico insigni, oppositum contendebamus: quia si glans non perforaretur nõ posset liberis operam dare. Sed quo nam modo perforari debeat, aut quo instrumento, Cananus sic machinatus est: nam cannulam argenteam fabrefieri curauit, admodum subtilem, intra quam arcus argentea continebatur, quæ cannula per foramen prope testiculos ut dixi existens, uersus glan-

glandem immitti deberet, quo ad illa penetrare posset: quum uero ultra ire non posset, glandis residuum cum acu intra cannulam contenta perforãdum erat: tunc uero solena ibi quoad ex toto meatus urinarius fabrefactus maneret, dimittenda erat: sed quum cõtrouersia iustam ignorantiæ suspicionem ostendit: atq; auditores incredulos reddat, factũest, ut parẽtes pueri nolint filium in uitæ discrimen trahere: & sic ab opere destitimus.

Curatio uigesimaquarta de nephritide, & renum arenulis, ac de cassiæ fistularis, & lenientium medicamentorum, propinatione.

Vir ille qui nephritin, & renum arenulas patiebatur, post deuoratum bolum bene habuit, erat autem bolus iste, pulpæ cassiæ nouiter extractæ unciam unã & mediam: pulueris liquiritiæ drachmam mediam. Sacchari albi quantum sufficit, misce, fiat bolus: & illum ante prandium per horam capiat.

SCHOLIA.

Hic adnotandum duximus, quòd cassia fistularis, uel quæcunq; alia medicina, modo ex illis quæ leniendo purgant sit, per unam horam ante cibum assumenda est. Nam aliter si magnum intercesserit spacium, uice nutrimenti natura eam rapit & amplexatur, unde parũ aut nihil aluum subducit. Hanc cæterum regulam doctè admodum medici in praxim traxerunt ex Galeno libro secundo de Facultatibus alimentorum capite trigesimoprimo, ubi de prunis agit: ibidẽ enim inquit pruna uentrem subducunt, modo nõ illico supra earum assumptionem prandium sequatur, sed paulùlum potius interponatur tempus unius uidelicet ut diximus horæ ad ipsum prandium: Hanc uero uniuersalem esse regulam & methodum lenientium assumendarum, inquit, eodem capite ultimis uerbis: nec minus libro quinto de Tuenda ualetudine, ubi aluum lubricantia, parum ante cibum offert, non opus est tamen (ut obiter hoc admoneamus) ius aliquod lauans, aut ordei aquam ante prandium super ijs lenientibus medicamentis præbibere, prout fit ab alui deiectione cum fortibus & scammoneatis medicamentis.

Curatio uigesimaquinta de duplici tertiana nocturna, quæ postea in continuam euasit.

BAltasar Rebelius Lusitanus, ex Lameco urbe, qui homũcionem uiginti sex annorum secum deferebat, ut populo tanquam monstrum in spectaculum mitteret, à quo & plurimã corradebat pecuniam, Ferrariam uenit, duplici correptus tertiana: & illa quidem nocturna, quarum una alteram subintrabat: erat enim febris hæc pessima infestissimè affligens, cuius rigor paruus apparebat. Nam æger sitibundus erat, linguam fuliginosam nigram & crassam habẽs, qui mente non constabat: sed urina citrina admodum erat, & pulsus diminuti cum corporis impotentia. Primo multa hic uomuit, prasina & uaria ad nigredinem tendentia, quæ omnia per assationem sunt facta, sed & postea, quæ in cibo & potu sumebat, omnia per uomitum remittebat. Cœperat uerò morbus hic Mantuæ, post anguillam comestam, multum coitum, et uarium habitum exercitiũ. Erat autem iste natus annos trigintatres: cui occurrens, illico internã cubiti uenam secare iubeo, sanguinemq; fluere ad libram mediam, prius per clysterem, aluo exonerata: postea uerò syrupum istum obtulimus. Recipe, syrupi rosati nenupharini, aã.℥.i. aquarum endiuiæ nenupharis aã.℥.ij. misce: sequẽti uerò mane iterum uenam aperire ex altero flexu brachij iubeo, qua sanguinis missione melius habuit: & stomachus cibum retinere cœpit: erat uerò cibus, contusum ex pullo multa ptisana colata mixtum: sexto uerò die, pharmacum hoc ebibit. Recipe, pulpæ cassiæ nouiter extractæ unciam mediam, syrupi rosati

solutiui uncias tres, decoctionis endiuiæ uncias duas, misce, fiat potus, quo parum egessit, quia illum euomuit: in nocte uerò aluus soluta fuit, & multa egessit, à qua hora peius semper habuit: & febris continua nullo interueniente manifesto rigore, facta est, post duos tandem dies, illum deploratum reliqui, & ultimo obijt decimasexta die, ab principio ægritudinis.

SCHOLIA

Nocturna hæc fuit febris, quæ dubio procul lethalis est, ut de ea testatur Hippocrates & Galenus Cōmentario tertio in librum primum de Morbis Vulgaribus Aphorismo sexto, ubi Galenus ita ad uerbum, inquit, sed quæ uidebatur nocturnæ tribuere laudi, hæc ipsa non minus uitio uertit, eo quòd non simpliciter dixerit, nocturna non est lethalis, sed addiderit, non admodum, nam si nō ualde est lethalis, liquet mediocriter lethalem esse, hæc Galenus, in quibus facile uidemus nocturnā lethalem sua natura esse, & illam quidem interpellatam, non mirandum igitur si is ex hac obierit, quum duplex erat nocturna, quæ postea in continuam euaserit.

Curatio uigesimasexta de scirrhoso quodam Gallicano tumore.

HVius prædicti socius Christophorus Almeida, morbo Gallico correptus erat, & scirrhosum quendam tumorem in crure habebat, à quo maximū patiebatur dolorem, cui doloroso loco, post exactam medicamentorum bibitionem, cerotum hoc admouimus. Recipe, diachilonis albi, ammoniaci, bdellij, sagapeni, añ. partes æquales, argēti uiui extincti drachmam unam, misce, fiat cerotū, membri figuræ & magnitudini conueniens: cū quo dolor quieuit, & Venetias iuit, cum illo homuncione, omnium hominum quos naturæ conditio hucusque uidere permisit minimo.

Curatio uigesimaseptima de partu decimestri, & de molæ generibus, ac de matricis uarietate.

ANna consanguinea, Stephani Pyrrhi uxor, quum exactæ conceptionis tempus obseruaret, post decem menses, et undecimi tres exactos dies, puerum optimè peperit. Vtero enim gessit decem mensibus, & undecimi, tribus diebus, unde Plinium uerum dixisse libro septimo Naturalis historiæ, capite quinto deprehēdi, ubi præter Lucij Papyrij prætoris opinionem affirmantis, homini nullum esse pariendi statutum tempus, inquit: Homo usque ad initia undecimi gignitur mensis: ueluti in casu nostro contigit: decimo uerò mense, Salomon Hebræorum sapientissimus ab hora cōceptionis in lucē prodiuit, ut ipsemet testatur libro de Sapientia capite septimo: primogenitus quoque diui Herculis Ferrariæ illustrissimi Ducis decimestris est, ut omnes ibidem norunt, & Brasauola scribit, quem terminum Hippocrates tantum libro de Natura pueri prope finem signare uidetur: sed de ijs, et eorum causis, Leonarthum Fuchsium Germanum legere est, qui mea sententia præ cæteris melius & accuratius libro sexto Epidemiorū, ea disseruit. Iis adnectere est sequentia. Filia Ioannis Gualterutij recens nupta, quū omnium opinione prægnans diceretur, loco fœtus, quatuor animalia ranis simillima peperit, & optimè ualuit: sed postea circa pectinē dolorē sentiebat, quē paucis adhibitis remedijs sedauimus, & pulcherrime uiuit. Similiter mulier Dionysii Pinti, quū puerū optimè peperit, inter secūdas animal ranæ simillimum eiecit, & ipsa, & puer pancraticè habent. Mercatoris quoque qui ex Anglia uenit uxor abortiuit, & secundo die post abortum simile

quoque

quoque animal peperit, ut multis alijs euenisse uidimus, præcipue Anconitanis: debet uero animal hoc inter molæ genera adnumerari, de cuius cõceptus causa Hippocratem legito libro primo de Morbis muliebribus: sed quũ hæc scriberem, in mentem uenit mulier Ferrariensis, quæ quum ob difficilem partum mortua fuisset, eam aperuimus, ac dissecauimus, geminos enim in matrice completos habebat, masculum & fœminam, & illos quidem mortuos, inde enim extracta matrice, per doctissimum Ioannem Baptistam Cananum, percepimus falsum esse, quod quidam dicunt, in matrice locellos plures esse, quũ reuera matrix, siue uterus, similis uesicæ sit, in qua præter communem quandam cauitatem, nulla altera apparet: Signatur tamen in ea pars dextra, & sinistra, cuius substantia cum scindebatur, intestinorum substantiæ similis apparebat: fabulosum quoque est, quod Herophilus tradit, humanam matricem dissectam bicornem esse. Nam hoc in brutorum matricibus conspicitur, secus autem in humanis, nisi uenas illas duas magnas, quibus ilijs adligatur, cornua appellari dixerimus: ijs adiungere est, quod superioribus diebus mulieri ad scalas sancti Cyriaci habitanti, interuenit. Nam uterum ferebat, & quinto mense puellam abortiuit, postquam secundas non eiecit, non dolebat, non febricitabat, nec anxia erat, sed uenter ut primo tumebat, unde alterum fœtum intus latitare dixi, utcunque tamen assistentes mulierculæ de euocandis secundis maxime sollicitabantur: ei trochiscos ex myrrha cum croco in uino propinando, ac nonnulla ex sabina rubea tinctorum, pulegio, origano, calamento & similibus cõfecta medicamenta: sequenti tandem nocte alteram peperit puellam: postquam & secundę prodiere, sed tunc ægrius tulit, tandem sequenti die, frustum quoddam carnis galli cristæ cum rostro gallinaceo similitudinẽ habens, eiecit, & immunis euasit.

Curatio uigesimaoctaua, de febre quadam continua, comitante dolorem circa costas spurias, & de uini propinatione in febribus continuis.

FRanciscus Patricius Ferrariensis, uir sexaginta natus annos, ruri ęgrotauit, post aliquot dies Ferrariam ductus, circa radicem costæ ultimæ nothæ, in latere sinistro dolebat, continuo febricitabat: febre quidem non admodum acuta, sitiebat cum ingentissima linguæ nigredine, sed capite non dolebat, omnia tamen fastidiebat, cui in primis uesicam semiplenam circa locum dolore affectũ apponere mandaui, aquæ huius, in qua incoctę herbæ istæ erant. ℞. chamomillæ, parietariæ, maluarũ, rosarum rubrarũ, anethi, uiolarię ana m. i. cui decocto, olei uiolacei & anethini utriusq; ℥. ij. indidimus: hoc uerò intra paucas horas penitus dolor leuatus fuit: ebiberat enim iam mane ieiuno stomacho syrupũ istũ. ℞ syrupi endiuiæ simplicis capillorum Veneris, ana ℥. i. aquarum endiuiæ, cicoreæ ana uncias duas, misce, in nocte uero clysterem istum mittendum curauimus. ℞. maluæ uiolacę ana m. unũ & mediũ, in aqua fiat decoctio secũdum artem, cuius colaturæ uncijs quindecim adde cassiæ extractæ unciam. i. olei uiolacei uncias tres, salis drachmam unam, sacchari unciam unam, misce, fiat enema: sequenti uero die, minorans hoc pharmacum dedimus: quod habet: syrupi rosati solutiui ℥. ij. decoctionis senæ uncias tres, electuarij lenitiui drachmas tres, misce, cum quo nihil quicquã egessit, proinde clysterem prędicto potentiorẽ parare fecimus, quo nõnulla emisit. Nã urina turbida admodũ & crassa cõspiciebat: proinde syrupũ describo istũ. ℞. syrupi buglossæ, endiuiæ, oxymelitis

compoſiti ana unciam mediam, aquæ cicoreæ, fœniculi, ana unciam unam & mediam, miſce, poſtquam uero ſyrupum iſtum quinquies ebibit, pharmacum hoc illi dedimus. Recipe pulpæ caſsiæ nouiter extractæ drachmas ſex, diacatolici unciam mediam, electuarij de ſucco roſarum drachmas duas, trochiſcorum de uiolis ſine ſcamonio drachmam unam, in uncijs ſex decoctionis endiuiæ, in generali, fiat potus unus, miſce, cũ quo aluus multa & uaria egeſſit. At poſt hanc euacuationem, morbus increbuit, & æger ſe grauiter habuit: proinde baſilicam in flexu brachij inſcindere iubeo, poſt quam ſanguinis extractionem melius habuit: demum uigeſimoprimo die, ab hora inceptionis morbi, urinam nigram tanquam atramentum minxit, quæ ſic ſeptimum uigeſimum uſque diem perſeuerauit: timebat autem æger, quia urinam ſic nigram mingebat, ſed quum bono animo eſſet dixiſſem, aperuiſſemq́ue optimam illam eſſe criſim, timorem à ſe reiecit, & ſic ſanitati fuit reſtitutus, probus & honeſtus hic uir, qui in morbi huius principio panatella ex iure capi parata cum diamargaritone ueſcebatur: nonnunquam uerò contuſo è pullo, uel capo, & interdũ cicoream albam ſumebat, quæ terra, uel arena obruta amaritudinem perdidit, & hibernis temporibus inter oxypora celebratur: oxelęo ſaliſque mica adhibitis, ſiue ipſa cocta, ſiue cruda ſumatur, ut de ea abunde in noſtro diximus Dioſcoride. A uino porrò nunquam in hoc morbo is abſtinuit, pro quo de uino ſequentia audire ne pigeat.

SCHOLIA

Vinum quo is utebatur album erat, natura frigidum, quod omnes Longobardi, præcipue Ferrarienſes Albanam appellant, nec enim mirari eſt, ſi dixerimus uinum hoc frigidum ſua natura eſſe, quum dubio procul comparatione ad corpus humanum, frigidum exiſtit: quia illico ſuis qualitatibus frigidum reddit immo plus quàm aqua infrigidat, quia aqua ſolum quia frigida, infrigidat: uinum uero hoc non ſolum ſua frigiditate infrigidat, ſed etiam acerbitate quadam ſapore percepta qua facilius quàm aqua penetrat: hoc autem, uinum album aquoſum medici appellant, quod Galenus deſcribit Commentario tertio, in librum de Ratione uictus in morbis acutis, enarratione ſecunda, inquiens, aquoſum autem uinum appellant homines, quod aqua tum colore, tum ſubſtantia, ſimile eſt: perſpicuum ſiquidem ut aquæ ſplendidum & purum & ſubſtantia tenue uidetur, protinus autem & facultate aquæ ſimile exiſtit, neq; imbecillum caput feriens, neque infirmos neruos, quandoquidem manifeſte calefacit. Hæc uero ultima uerba, idem Galenus ſequenti ſexta enarratione prædicti libri confirmat, dicens nempe ex uinis albis nullum ualenter calfacere poteſt, quod enim ſumme calidum eſt, id continuo & flauum exiſtit: ueluti & quod ab ipſo eſt fuluum, quod libro duodecimo Methodi medendi, capite quarto confirmat, ad hunc modum dicens: nec enim inuenias ex albo uinorum genere calidum ullum. Huic cæterum uino oppoſitum eſt, quod Hippocrates œnodes, id eſt, uinoſum nominat, alia uoce polyphorum, id eſt, multiferum dictum, quod ut bene temperetur, multam exigit aquam, uel quod aquæ multum, quum diluitur ſuſtinere poſsit, ut ex Galeno ſeptimo Methodi medendi libro, capite ſexto, & Commentario tertio in librum de Ratione uictus in morbis acutis, enarratione uigeſima, percipitur: ueluti ſexcentis alijs locis ſuæ doctrinæ. Nam hoc quod uinoſum ſiue potens uinum medici uocant, facillimè caput tentat, quod omnino in febribus abnegari debet: aquoſum uerò album, de quo ad præſens à nobis ſermo fit, oligophoron dictum, quia nullam ferat in dilutione aquam, febrientibus tutò concedi poteſt: ut Galenus ſuis ægrotantibus propinabat, quod ita eſſe teſtatur Galenus, tertio de Ratione uictus in morbis acutis, enarratione octaua: quũ inquit: De uinis hæc loquutus Hippo. cõtinuo ad melicratũ tranſit, cæteris quidẽ fer omnibus de uino demonſtratis, at prætermiſſo uno, quod nõ abſoluit: & ego obiter percurram, quod ſcilicet febrientibus maxime idoneũ aquoſum ſit: Eſt aũt uinum hoc albũ colore, ſubſtantia tenue, nullam earum quæ cæteris uinis inſunt habens qualitatẽ, neq; auſteritatẽ, neq; aſtringentiam, neq; dulcedinem, neq; acrimoniam, neq; odorem: nempe huic omnium ſoli, ut tum aquæ tum uini mala effugeret, eſt datũ: prodeunt autem talia in una quaq; gente aliqua: in Italia imbecillũ Sabinũ, quod febriẽtibus adminiſtrant, in Aſia Titacazenũ: & Tibicenũ: ſed uini huius notas ubi intellexeris, talia facile in qualibet gẽte reperies, ubi & ualde tenuia, & aquoſa

producuntur

producuntur uina: reperi equidem talia in Cilicia, Phœnicia, Palæstinæ Cyro: & cætera: immo ut retuli, in regionibus uidi omnibus, & quod mirum magis sit, in Aegypto. Hactenus Galenus: quibus luce meridiana clarius lucet, quod uinum hoc album aquosum febrientibus conueniat: at hæc idem confirmat Galenus libro primo Artis curatiuæ ad Glauconem, ueluti duodecimo Methodi medendi, non minus quàm multis alijs in locis suæ doctrinæ, quod tuto febrientibus concedi poterit: quia frigidum, tum quia minime in sanguinis naturam mutatur: ut Galenus eodem duodecimo Methodi medendi libro affirmat, sic dicens, præterea mistibilia, uel ut alia habet lectio præpotentia uina sunt: & nutrientia eóque ad succi bonitatem opportuna utiliáue, quorum omnium nihil in aquosis uinis est, minimum enim ex horum substantia in sanguinis mutatur speciem: faciunt ijs, quæ ipse libro tertio de Facultat. alimentorum scripta reliquit: dicens, quum de uinis agat: his autem minus sua natura alunt, quæ alba sunt, simul ac crassa & acerba, omnium autem minimum nutriũt quæ colore quidem sunt alba, consistentia autem tenuia: & aquis hydromeliti faciendo appositis quodam modo similia: & libro de Cibis boni & mali succi, ex his enim quæ aquosa tenuiaq; substantia sunt urinam mouent, & paucissimi sunt nutrimẽti: quibus omnibus subscribit Aetius, sermone primo suæ medicinæ, dicens, minime uero omnium uinorum alunt colore alba compage tenuia, & quodam modo aquæ similia: & sermone secundo, capite ducentesimo sexagesimo octauo: ad hunc modum: Vinum aquosum non manifeste calfacit, ideo etiã febrientibus citra periculum datur: Vinum album & austerum minime ut uinum calfacit: Vinum uero album simulque austerum & crassum ac nouum sensibiliter frigefacit. & capite ultimo, dicti sermonis, dicit: aquosum uero uinum neque capitis dolorem inducit, neque neruos lædit: & subdit: uinum autem modicum aquæ mixturam ferens, capitis dolorem ex humoribus in uentre ortum sedat: ijs enim iam perceptis, si uinum febrientibus dandum sit, hoc potissimum dandum esse quod colore sit album, substantia aquosum, tenue, nullam ferens aquam: & exiguum corpori alimentum præbens, quod audacius extra Hispaniam ægrotantibus concederem, tum quia uina hæc facilius extra Hispaniam reperiuntur, utpote apud Gallos, Germanos, & Italos: immò si uerum fateri debeo, difficulter uina hæc in Hispania comperiuntur: quum omnia fere præpotentia & uinosa uina sunt: immò ea uina quæ uniuersa Hispania alba appellat, fulua proculdubio sunt, multam ferentia aquam & caput citissime tentantia: quæ febres facillime accendunt, præsertim si morbi seminaria adhuc latitant. Proinde medicis Hispaniæ consulerem ut à uini potione febricitantes suos arcerent, nec illis concederent, nisi in febrium declinatione uniuersali, quod Hippocrates annuere uidetur sexto Epidemiorum libro, & Gale. subscripsit octauo lib. Meth. medendi dicens: constat autẽ & Hippocratem non in diarijs modo febribus, uerum etiam in acutis, ex ijs quæ de acutarum uictu prodit, uinum dare: At in sexto Epidemion siue ipse sit siue Thessalus eius filius, uinum calidis temperamentis prohibet, idq; non modo quum febricitant, sed etiam per sanitatem: quippe in calida natura suadet tum refrigerationem, tum aquæ potionem, tum quietem: ijs enim uerbis medici omnes docentur, quòd uigentibus febribus uinum dandum non est, potissimum apud ipsos Hispanos, & illorum Lusitanos, qui regionem incolunt calidam, utpote inter quartum & quintum clima iacentem, item, quòd aquam potissimum bibunt, ut dici possit, Hispani aquæ potatores, Galli uini, Germeni uini & ceruisiæ, Scythæ lactis. nam extra Hispaniam omnes tam Galli, quàm Itali, & Germani, ab incunabulis, uino in potu utuntur: & infantibus suis, in cunis uagientibus uinum præbent: quo fit, ut non difficulter ita uinum quum febricitant, ferant: sed esto, quod Hispani uinum album & aquosum subtili substantia habeant, quod certè difficile erit inuenire: quanquam Galenus dicat in Aegypto, terra nimirum calida repeririri prorsus certè stante febri, abnegandum erit, nisi aliquod maius aduocauerit, ut illud detur: uidelicet, uirtutis prostratio, & maxima appetentia: hoc potissimum post apparentem materierum concoctionem: ut Galenus semper, quando opus est, febrientibus concedit, quod certè in morbi statu, prope declinationem est: ut ex libro undecimo Methodi medendi percipitur: capite præcipue nono: ubi inquit, in hoc tempore si uinum quoque aquosum bibatur, id omnes euacuationes promouerit: idem faciet & temperatum dulcis aquæ lauacrum, & subdit: cæterum ubi magnitudo febris obstat, sicut in continentibus, synochis dictis, nec uino est utendum, nec lauacro, nec ijs quæ habitum rarefaciant unctionibus, sed aqua frigida, sicut prius diximus, pota in his febribus est aptissima: nisi aliquid tamen eorum quæ prædicta sunt, hanc quoque prohibeat: & in medio capitis, subdit: At si mediocris est febris, & uires non ualidæ, sed cum notis concoctionis, ijs qui ita se habent balneum prodest, & uini potio, Hæc ille: in quo tempore, uinum nondum exacte coctos humores concoquit, somnum allicit, sudorem prouocat, & lotium educit, immo omnes euacuationes promouet, & omnes humores optimos reddit: quibus addere est, quòd uires cito reficit, quod unũ in conualescentibus desideratur: sed iam hic quærent Hispani medici, si nobis deest uinum albũ aquosum subtile, quod febrientibus Galenus dare desiderat, nónne eius loco uinũ potens optimè dilutũ concedere possumus, ut Galenus septimo Methodi medendi libro faciendum suadet: quũ amissa aústeritate, & ui præpotenti illa, debile redditur: respondeo, quod si uinũ generosum Hispanũ aqua temperetur, & misceatur, non ut antiqua superstitio mandabat, quod tres uini partes ad unam

ad unam aquæ essent, uel ut Hippocrates & Galenus, uolunt, libro septimo Aphorismorum, aphorismo quinquagesimo sexto, quod uinum æqua portione aquæ temperetur: id est, quod tantum de aqua sicut de uino misceatur, sed etiam, si duæ uel tres partes aquæ uni uini inijciantur, nunquam inde uinum resultabit, quantumcunque aquosum fuerit huic albo à Galeno desiderato simile: quum semper deest illi sapor acerbus quidam, quo multum infrigidat, ueluti in hoc Ferrariensi dicto Albana percipimus: si tamen medici tam Hispaniæ quàm alterius regionis opus habeant, uino illo præpotenti diluto, uti, prout quotidie interuenit, consulo, non in poculo, eà hora qua æger uult bibere permittant uinum temperetur, sed potius duabus antea horis, iubeant uinum dilutum sit, ut melius mixtio fiat, & uini præpotentis igneæ partes refringãtur, euanescantúe: quod multo melius fiet, si uasculi quo uinum continetur, orificium apertum absque operculo habeatur. Cæterum, cauere est, à uino nouo tanquam à peste, quod Galenus maxime suadet abstinendum: ob cuius inaduertentiam, Germanorum plures, quum ægrotant, moriuntur, qui musto & uino nouo, non minus quàm præsentaneo antidoto utuntur: nec minus à ueteri uino recedendum est: medium igitur eligendum, mediam ætatem habens: quod Galenus sex annorum esse ait: septimo enim libro Methodi medendi, uinum sex annorum, tanquam medium inter nouum & uetus, maxime laudat: quod idem facit quarto libro de Compositione medicamentorum per genera, ubi agit de epuletico medicamento, ex collectaneis Primionis: Sic etenim recens (inquit) uinum peniora corporis non permeat, uetus acre & mordax est, ergo ætate medium potius est, quod plurimum intra quinque, & decem annos consistit. Hæc Galenus, in quibus clare uidetur asserere, uinum ætate medium ad decennium usque dici, quæ & si absolute dicta uideantur, proculdubio, non de omnibus uinis intelligendum est, sed præcipue de potentibus, ad trigesimum usque annum perdurantibus & ultra: ueluti uina duo illa, quæ diebus superioribus mihi in musæo suo Antonius Musa Brasauola uir hac nostra ætate celeberrimus, ex apotheca illustrissimi Ducis Ferrariæ, gustanda dedit, quorum unum ætatis centum quinquaginta annorum erat, alterum uero centum annos æquabat: de ijs enim uinis, quæ ita longo tempore perdurare possunt, uera esse Galeni crederem: ueluti in Hispania, multa similia reperiuntur, quæ ad trigesimum annum & ultra producuntur, & illa quidem præpotentia, generosa, multam aquæ mixtionem ferentia, odorifera, ut plurimum colore giluo, & fuluo. Nam de uinis debilibus, paruis, paucam ferentibus aquam, non utique crederem Galeni axioma uerum esse, qualia hæc sunt Ferrariensia, & Galliarum, quæ ad summum per duos seruantur annos, quanquam recentiores hodie scribentes hoc parum animaduertant, Galeni uerba sic superficie tenus intelligentes: sed hanc nostram sententiam, idem Galenus confirmat Commentario tertio in librum Hippocratis de Ratione uictus acutorum morborum, enarratione prima, ubi inquit, quòd ætas & tempus in uinis non sunt attendenda, sub ijs sequentibus uerbis, non enim (inquit) ob tempus uina uel iuuant uel lædunt: sed ex propriarum differentiarum mutatione id habent. Ergo quum de uinorum agimus differentijs, temporis mentionem facimus per accidens: & non proprie nec primum: ex quibus uerbis liquido constat, quòd media ætas uinorum, non sic fixa perscribenda est, ut in epistolis suis, quidam ad Fuchsium scribens, putat: Cæterum, Galenus particula secunda Aphorismorum enarratione undecima illius aphorismi, facilius est implere potu quam cibis, inquit, nam aquosa uina, sic enim nominant, alba, & tenuia, sicuti aquæ similem formam habent, ita etiã uim: quare urinam cient, & minime nutriunt, hæc Galenus: in quibus innuere uidetur, quod uinum album aquosum, ut forma simile est aquæ ita quoque & uiribus, atq; ea de causa lotium promouet: sic enim uidetur, quòd aqua urinam prouocat, cui tamen contrarium Hippocrates innuit tertio libro de Ratione uictus in morbis acutis. Iis adde, quod Galenus quinto libro De facultat. simpl. medicamentorum, inquit, medicamenta urinam prouocantia calida esse, quod multis alijs in locis scriptum reliquit. non igitur uinum album aquosum & frigidum urinam prouocare debet: nos huic dubitationi respondemus, quòd urina dupliciter prouocatur, aut qualitatibus medicinarum, aut quantitate rerum fluidarum & aquosarum: nam medicinæ suis qualitatibus prouocantes urinam diureticæ dictæ calidæ & siccæ sunt: acres, sanguinem colicantes, & quæ discindunt atq; discernũt à partibus crassioribus, partes subtiles, tenues, aquosas, serosas, quas renes ad se trahentes, & partibus sanguineis quibus nutriuntur excolantes in urinam conuertunt, quæ ad uesicam transmissa mingitur. Hunc autem modum tangit Arist. sectione prima Problem. problemate quadragesimonono: ubi ait odorata urinam mouere, quia sunt calida, quæ ab Hippocrate Arist. accepit libro secundo de Diæta, ubi inquit, quæ acria & odorata sunt, urinam cient. Secundo uerò modo diximus urinam prouocari quantitate rerum aquosarum ad uesicam descendentium cito, ut aquæ, & uini, huius aquosi, ex quibus uesica facillime post potum impletur, & consequenter pellitur, quem modum intelligit Galenus, enarratione habita: & Aristoteles sectione prima Problematum problemate quadragesimo primo: Porro an uinum penetrare faciat aquam, uel potius aqua uinum, in dubium uertitur: nos breui respondemus, quòd uinum sua caliditate aquam penetrare facit, & aqua sua subtilitate uinum, nam aqua secundum totum subtilior est uino, uinum uero secundum aliquid subtilius est aqua.

Curatio

Curatio uigesimanona, de phymate tumore, quem passus est author.

Etis amicorum omnium optime Canane, ut qui de me de rebus que meis iure petere poſſis, quidnam in cauſa fuerit, quòd ultimis ijs tribus diebus menſis Nouembris latitauerim, minimeq́ in publicum exierim, ut corpori ſaltem humano per te diſſecto, ut fieri ſolet, præſiſterẽ, ac ea quæ inter diſſecandũ dixeras, præte xta oratione, illico aſſiſtentibus reſumerem, ut tenacius ea tenerent. Reſpondeo, tumorem mihi in femore natum, cauſam fuiſſe, quo minus tribus ijs diebus, uel pedeſter, uel equitando exire poſſem, qualis uerò tumor hic ſit audi: Erat enim tumor non admodum magnus, nec malignus, quum nec febrem, nec rigorem ullum ſecum traxerit, immo ex eorũ natura fuerit, qui intra paucos dies ad ſuppurationem ueniunt, utcunque tamen dolores ingentes, quũ crus mouere uellem: cum calore quodam non naturali uniuerſum corpus corripiente incurrebam: quo nomine uero tumor iſte apud Galenum dicatur, ut eo ſcito, facilius rem teneas, dico quòd tumor iſte phyma à Galeno nominatur: genus ſcilicet furunculorum, quos idem Galenus & Paulus δοθιῆνες appellant: Eſt enim locus apud Galenum, libro de Tumoribus præternaturalibus, capite decimoſexto, ubi tantum hæc inquit: non minus autem notus eſt furunculus, quem Græci dothiena appellant, qui ſanè mitis exiſtit, quum ſolam cutem obſederit: Malignus autem ubi magis in altum cõſtiterit: ſic enim tuberculo ſimilis eſt (appellant id Græci φῦμα) atque ab eo ſola duritie talis furunculus differt. Iis igitur nouiſti, tuberculum quod ſum paſſus Galeni phyma eſſe, quod Itali, bognon à tumore appellatis, Caſtellani uero liuieſo, quaſi liuidum habens, uocant, Luſitani autẽ leceſo, quaſi quod lædat ſenſum propius, ut mihi uidetur, nominant: ſed hæc ut minima dimittenda erant. Firmat hoc quod phyma tumor iſte dictus ſit, Philotheus, enarratione illius Aphoriſmi apud librum tertium, ſic incipientis, quum uerò iam magis adoleuerit, ubi inquit: uocat autem ipſa phymata per metaphoram eorum quæ produ-cuntur in terra: quoniam celeriter naſcuntur & augentur, & ad ſuppurationem perducuntur, quæ omnia à Galeno prius ſunt dicta libro ſecundo Artis curatiuæ ad Glauconem, capite primo, ad iſtum modum: phyma autem dicitur, quod ſtatim augetur, atq; ad ſuppurationem feſtinat. quæ omnia in uniuerſum huic reſpondent tuberculo: non me latet tamen, phyma pro pano, id eſt, bubone in inguine, ueluti in alio à multis accipi ſignificato, ut apud Paulum Aeginetam legere eſt libro quarto ſuæ medicinę, capite uigeſimoſecundo: & Galenum uarijs locis ſuæ doctrinę. Cæterum, tuberculum hoc curatur tritico manſo & impoſito: non minus uuis paſſis, quibus ſemina ſunt exempta. faciunt ijs, ficus aridæ pingues per ſe, uel coctę cum ſemine lini fœno Grę co: adiecto oleo roſaceo, uel pinguedine gallinaceorum, uel anſerina, cum uitello oui & paululo ſalis. faciunt quoque pulticulæ paratæ ex fermento ſubactæ cum oleo roſaceo, uitello oui & pauco mellis: item pulticula ex farina tritici cum butyro & croco parata maximè ualet: ſed pellis leporis recens impoſita, phyma curat, uel ſi ſicca, ſputo madefacta fuerit: non minus papyrus ſputo madefacta, & impoſita ualet, plerunque uerò abſq; medicamentorum appoſitione phymata hæc ſuppurantur, & ad ſanitatem perducuntur: ego uero anſerina pinguedine tantum uſus ſum, & bene habui: ſed hæc literis mandare iucundius eſt, quam ea pati.

SCHOLIA.

NE quis ſycophanta, ſtomacho delicatior, de nobis queratur, quod in ijs tempus teramus: Hippocratem in medium adducimus, qui de ſe ægrotantem, libro tertio de Morbis popularibus, ſectione tertia, ubi de conſtitutione peſtilenti agens, poſt uariam morborum & ſymptomatum enarrationem, in eos omnes incidiſſe fatetur, dicens: cibum autem faſtidiebant omnes, ob cunctos præſcriptos morbos, in quos ſanè ego incidi: Galenus quoq; ſæpius ob eſum fructuum, quos horarios dicimus, in uarios morbos ſe ueniſſe tradit, ut libro de Euchymia & cacochymia ipſum eſt audire, ſic dicentem: porrò quandiu ipſe patris conſilium ſequutus, ab uſu immodico fructuum, quos horarios uocant abſtinui, obſeruauiq; ab illo traditam optimam uictus rationem, tandiu immunis ab omni intemperie perſtiti. Quoties autem eius præcepta negligens, unà cum coætaneis meis, ultra modum fructibus illis me impleui, ſemper in morbos incidi, qui ſanguinis miſsionem deſyderarent: & libro quinto de Sanitate tuenda, Sanum ſe uixiſſe poſt uigeſimumoctauum annum tradit, inquiens: ego uerò, tametſi nec ſalubrem corporis ſtatum, ab ortu ipſo ſim nactus, nec uitam planè liberam egerim: hac tamen ipſa arte uſus, poſt octauum & uigeſimum annum, ne minimo quidem laboraui morbo, niſi fortè diaria febri ob laſsitudinem aliquando contracta. Aetius quoq; in colicos ſe dolores incidiſſe memoriæ commendauit, ſermone ſuæ medicinæ nono, capite trigeſimoprimo, in quo ita tradit, hoc itidem experimento conſtat, eoq; ipſe liberatus ſum: mentam uiridem aliquandiu decoquito, decoctumq; bibendum ad dies tres exhibeto, & nunquam dolore adficietur, & cætera: miſſos facio plures grauiſsimos authores, qui in uarios ſe morbos deueniſſe ſcripſerunt, & ad trigeſimam Curationem accedamus.

Curatio trigeſima, de hydrope aquoſa, aſcite dicta.

VXor illius à Lendenara, ad murũ propè portam diui Petri habitantis, poſt annuam quartanam, & magnum contractum ſplenem, ex multo frigidæ aquæ & uini potu, in aſcitem morbum, aquam intercutem, uel aquoſam hydropem dictam, deuenit: erat autem huic aluus tumida eleuata, ut rumpi uideretur, quam quũ manu percutiebam, aqua ut in utre collecta, ſonabat: ut merito morbus iſte aſcites ab ἄσκῳ, id eſt, utre denominationem duxerit. Nam inter peritonæon & omentum, aqua hæc ueluti in utre cõtinetur: erant quoq; huic ulcera quædam in crure ſiniſtro, ex quibus ichores exibant, ſed cum ijs uirtute conſtabat, & rectè ſe ad oblata habebat: ad quam uocatus quum materia hæc nulla indigeat concoctione ad expulſionem, ſic orſus ſum. ℞. ſucci ireos uncias duas, mellis roſati colati unciam unã, miſce, & ieiuno ſtomacho bibat, cum quo aquam illam quotidie parum emittebat: poſtea uerò octo interpoſitis diebus, catapotia ex nitro Alexandri cum trochiſcis alandaal mixta propinaui: ſunt autem trochiſci, uel paſtilli ij alandaal, ex colocynthide parati: proinde ſic parabam. ℞. pillularum de nitro Alexandri ſcriptulos duos, trochiſcorum alandaal ℈. i. miſce, fiant pillulæ quinq;, cum quibus multum illius egerebat aquæ, quibus ſæpe interiecto temporis ſpatio, inter unam & alteram propinationem uſus fuit. Nam ſenſim & paulatim uacuandus humor iſte eſt: qui uero una uice tantum humorem iſtum deponere tentant, per purgantia medicamenta, multa mala ægrotanti adferunt: quia eius uires deijciunt, & iecur & interiora refrigerant: interpellatim igitur medicamentis purgantibus utebamur, nonnunquam leuioribus, aliquando uerò uim inferentibus: ſingulis tamen hebdomadis aluũ citam faciebamus, & quod mirum in modum profecit hoc conditum fuit, quod habet, radicis ireos per tyrocneſtim traiectæ unciam mediam, zingiberis ℈. mediũ: mellis quantum ad ſpiſſitudinem ſufficit, miſce, quo ſæpe utebatur: & optimè abſq; anxietate, & dolore aquoſitatem illam deponebat: non minus adiumentum attulit, mel roſatum confectum ex floribus perſicæ arboris, quod ſua natura hanc deponit aquam, & eum Auicenna Ieneliabim depeſis, in cura phlegmatice, et alijs locis appellat. ijs enim hucuſq; citatis medicamentis & nonnullis iecori appoſitis, ſex menſium ſpatio hæc ſanitati fuit reſtituta, exterius tamen aluus

unguento

unguento ſplenetico dicto illinebatur: quale uerò hoc unguentũ ſit alibi deſcribemus: eo uerò loco illius unguenti quod ex ciclamino, ſiue arthanita inſcribitur, utimur, quod multum in aſcite ualet, ut ex Meſue comprehenditur: interdum uerò medicamenta purgantia non ſumebat, diacurcumam cum uino ebibebat, nonnunquam uerò dialacram, multi cæterum in hoc morbo laudant pilulas de ſagapeno, id eſt, ſerapino: ueluti ſoldanellam, quam braſſicã marinam dicimus, non minus quàm decoctum ex radice ſambuci & ebuli, ac multa alia quæ breuitati conſulentes ſubticemus. Gulielmus Placentinus, ſua ætate medicus doctus, teſtatur ad ſanitatem paucis ijs reduxiſſe Azum quendam Parmenſem hydrope affectum, quæ habent. ℞. turbith drachmam unam, zingiberis, zuchari ana ſcrupulos duos, ſcamoneæ electæ, pondere duorum granorum hordei cum uino, miſce, fiat conditum: hoc autem in hebdomada illi ſemel deuorandum dabat, ſtomacho ieiuno, quo & quater & quinquies egerebat: ſed omni die ante cœnam diacurcume quantitate nucis cum optimo uino generoſo illi bibendum dabat: quibus curatus ad ſanitatem reductus fuit. Regimen porrò huic mulieri à nobis cõceſſum, in uniuerſum ad ſiccitatem declinabat: erat uerò uictus ratio caro auicularum in dumetis uigentium, non minus uituli, & gallinaceorum, ueruecis'ue: à potu uerò meis monitis abſtinuit, nec alio in tempore quicquam in potu ſumebat, niſi prandij & cœnæ hora, & illud quidem parum uini albi potentis & generoſi, polyphori dicti, ab oleribus uerò in totum abſtinuit: ueluti à fugacibus fructibus, quos horarios medici appellamus: Amygdalas tamen & ſole ſiccatas uuas, præcipuè corinthiacas, lubentiſſimè cõcedebamus, oua quoq; illi dabamus, ſed aſſa edulia plerunq; ſumebat, minimè uerò aqua cocta. Cæterum Hippocrates in libro de Internis affectionibus, ſimilem huic prædicto morbum à uitiato ſplene euenientem deſcribit, ut apud ipſum eſt legere folio Frobeniano ducenteſimo ſeptuageſimo primo.

SCHOLIA.

Hydropis, ſiue aquæ intercutis tres ſunt ſpecies, alia aſcites dicta à nobis in præſenti deſcripta, alia tympanites, tertia anaſarca, uel hypoſarca, uel leucophlegmatias, dicta. Aſcites, aquoſa hydrops ut diximus eſt: quæ inter peritonæum & omentum, id eſt inter ſiphac & zirbũ fit: unde Arabes toto cœlo aberrare clarius eſt, quàm quòd ipſe multis probationib. indicare poſſim: quum aquoſam hydropem fieri dicant inter mirach, & ſiphac, id eſt, inter abdomen & peritonæum, quum reuera, ut diximus, potius inter peritonæum & omentum ſiue inteſtina fiat, quod ita eſſe, conuincitur opere manuali, quando per inciſionem aquam extrahimus: nam primo ſcindimus abdomen, id eſt mirach, poſtea peritonæum, id eſt, ſiphac: quo perforato aqua effluit, quæ inter illud & omentum, uel inteſtina continetur. Nam ſi inter mirach, & ſiphac, ut Arabes dicunt, aſcites fieret, ſatis ſuperq; fuiſſet, ſi mirach tantum perforaremus. At quum inter ſiphac & zirbum, id eſt, inter peritonæum & omentum fiat: opus eſt peritonæum, id eſt ſiphac perforare, quod quum claudere uolumus, abdominis partem deorſum tractam ad locum ſuum reddimus, qua peritonæi foramen tegitur: unde morbum iſtum inter ſiphac, & zirbum, fieri, certum eſt. Secunda ſpecies, tympanites eſt, ſicca ſiue flatuoſa dicta, quia à flatu & ſuperfluo ſpiritu, uentoſitatẽue fiat. cæterum, & hæc ſpecies, in eodem ſit loco, quo aſcites fieri ſolet: quanquam rarò inuenire eſt hãc tympanitatem abſq; aquoſitate, & comitatu aquoſæ dictæ hydropis: unde hæc noſcens diuus Hippocrates, quarto libro de Ratione uictus acutorum, hydropis duas tantum ſpecies deſcripſit, alteram ſubcarnoſam, quam hypoſarcam uocat, alteram ex flatibus conſtitutam, quam tympaniam dicunt: quia continuo aſcites cum tympania reperitur, & quum tympania dixit, aſcitem quoq; intellexit. Hæc uerò tympanites, non à tanta fit frigiditate, quanta gignitur aſcites, ut Galenus quarto libro Aphoriſmorũ, enarratione undecima teſtatur. Tertia ſpecies, carnoſa, uel hypoſarca dicitur: quæ ut fiat, neceſſe eſt, antea cachexia, id eſt, malus totius corporis habitus præceſſerit: quæ ex pituita uniuerſum corpus penetrante, fit, & ea de cauſa eam Græci, leucophlegmatiã ſua lingua appellarunt: & ut Celſo & Hippocrati placet: cæteris periculoſior eſt, & difficilior curatu: quan

quam Leonardus Fuchsius in sua Praxi cum neotericis, tympaniten, cæteris speciebus periculosiorem faciat, Aetium forsan secutus, qui libro decimo suæ medicinæ ita tradit, Est autem tympanites omnino periculosus, minus eo ascites: adhibetur enim in eo pertusio, siue punctio: quam paracentesin Græci appellãt: & reliquis quoq; remedijs promptius quam ille obedit: Sarcites quoq; aliquando curabilis fit, per ea quæ cuti adhibentur humorem detrahentia ac resiccantia pharmaca. Hactenus Aetius, sed re uera, sarcites id est carnosa hyposarca dicta, cæteris periculosior, ac malignior existit. Prout illa erat, quam sutor patiebatur ille, qui prope domum egregiam, & magnificam illustris Francisci à Villa, quam nos eo tempore habitabamus agebat, ad quem postea Antonius Musa Brasauola accersitus, parum illi adiumentum dedit, hucusque enim morbo illo premitur, uir sutor hic, quinque supra triginta natus annos, robustus, & fortis: nam illius crura, adeo tumebant, ut perampla uasa esse quis diceret. Medici igitur putantes cachexiam hyposarcam esse: non adeo difficilem curatu eam describunt. Cæterum citra hepatis refrigerationem, aquam congelari, & aliquem in hydropem incidere, impossibile est, ut Aetius sermone citato, Galeno subscribens dixit. Sed quum iam ijs finem imponerem, memoriæ occurrit, quod apud Salmanticenses uigente doctore Gondisaluo, ac Doctore Apparra, medicis clariss. quidam aquosa hydrope laborabat, cui aluus sua sponte perforata fuit, ad quem accersitĩ prædicti medici, in dubium uerterunt, num optima esset pertusio illa spontanea, spontaneam dico, absque exteriori auxilio factam, & an deposita aqua illa, æger sanus euaderet: demum assentientibus alijs, alijs uerò contradicentibus, conclusum fuit, ægrum illum intra paucos dies moriturum, ut postea experientia uisum fuit, quia uenter malignitate materiæ occlusæ corrosus, indicabat uiscera omnia & corrosa, & putrefacta esse: nã de pertusione ab artifice, uel casu facta, longe aliud est, qua multos liberos & sanos fieri, non solum nos, sed alij multi uiderunt.

Curatio trigesimaprima, de cancroso quodam ulcere, maligno, & doloso, mamillam infestante.

VXor Sebastiani Pinti, temperaturæ biliosissima, ætate triginta annorum, puellam optimè peperit, post cuius partum, mẽstrua purgatio non exacte ut opus erat, respondit, qua de causa in febrem deuenit ardentissimam. Nam suppressis post partum mensibus, multa inde incommoda oriuntur: unde Galenus libro tertio de Morbis populariter uagantibus, enarratione septuagesimatertia, inquit: itaq; uidetur suppressa in partu purgatione incidisse mulier in morbũ: quippe menstruorum suppressio offendit: tamen non perinde, ut si à partu supprimantur, officit, quod non abundantiam modo, sed insignem etiam humorum pariat prauitatem. Nam meliorem sanguinem ad se fœtus nutrimenti causa alliciẽs, relinquit deteriorem, ideoq; prægnantes prauis humoribus implentur, quos à partu euacuat natura. Hæc Galenus, nisi enim natura humores illico post partum euacuauerit, uaria inde oriuntur mala ad melancholiam præcipue inclinantia: quia ut ibidem subdit, menstrua quæ à partu euacuantur, ut plurimum melancholica sunt: in primis ergo recta huic uictus ratione instituta, sanguinem ex saphena uena interiorem malleolum perreptante minuere iussi, & non nulla adhibere remedia alia, quibus morbus mitior factus fuit: & symptomata omnia mitiora: (me uero absente) pristinę sanitati fuit restituta: nam Venetias iueram, ubi diuum Didacum Mendocium Caroli Quinti imperatoris, apud ipsos Venetos uigilantissimum Oratorem ægrotantem, inueni, & curaui: cæterum post meum reditum, quum illam uisum redirem, eam optime ualere comperi: querebatur tamẽ quod in ubere sinistro duritiem persentiebat quandam, interdum dolorem afferentem, & illam quidem nucis magnitudine: quam quum uisu tum tactu perciperem, iudicaui morbum esse malum, futurum deteriorẽ, ni illi obuiam docta iret manus. At illa morbum paruifaciens, iudicio mulierricularum dicẽtium tuberculum hoc lac coagulatum & in grumos redactum esse: octo interposuit menses, quibus nullum genus remediorum adhibere curauit: tametsi in hoc temporis interuallo, paruus ille

tumor magnus factus fuerit: ad quã tunc uocatus, inueni tumorẽ illũ schirrhũ
nõ exactũ esse: nouistis enim schirrũ duplicẽ esse ex Galeno secũdo libro Ar-
tis curatiuę ad Glauconẽ, alterũ exactũ siue exquisitũ, insensatumq; & durũ:
curã non recipientẽ: alterũ uerò non exactum, siue non exquisitũ, difficulter
sentientem tumorem durum, qui & si incurabilis non sit, difficulter tamen cu
rationẽ admittit: fit autem ab humore crasso, & lento: ueluti in muliere hac, à
sanguine menstruali retento factus fuit: quum igitur morbus is, difficilis cura
tionis sit, Hippocratis consilio, libro pręceptionum, accersendos curaui duos
insignes chirurgos: quorũ alter Frãciscus cognomento Magnificus erat, Al-
ter uerò Ioãnes Baptista Cananus, magnæ spei uir, qui in dissecandis corpori-
bus humanis, alter Vesalius habet: cœpimus igitur contra morbũ tentare, nũ
optimum esset chirurgia uti. At quum omnes conuenissemus, illa renuit: pro-
inde deposita intentione illa, quam post euacuationes uniuersales ordiri de-
creueramus, sic aggressus sum: primo sex res non naturales in ordinem dispo-
nendo, ab aere inchoando. Aer igitur, sine quo nec sanitas cõseruari, nec mor
bus pelli potest, ad temperiem semper declinabat, æstatis enim tempore ad
frigus, hyemis uerò ad caliditatem. Cibus porrò talis describebatur, qualis a-
tra bile affectis conuenit. Nam panis ex flore farinæ parabatur optimę, nec mul
tum recentis, nec multum ueteris, quum Hippocrate teste libro secundo de
Diæta, farina recens siccior est uetusta: uetusta enim quum fit, calor exalat, &
frigiditas inducitur: Erat autem nõ minus bene fermentatus, & coctus, quem
nõ nisi altero interposito die à coctura comedebat. Caro uerò optimi erat suc
ci, ueluti gallinaceorum, caporum, perdicis, auicularum, in dumetis uigentiũ,
ueruecis, uituli, hœdi, & similium. Nam conturnicibus bis uel ter tantum in
uniuerso huius morbi incessu usa fuit, quum auis sit, si grauissimis authoribus
fides habenda est, pessimi succi. Nam & ueratrum siue helleborum comedit,
& morbo comitiali corripitur: unde Auicenna, rectè mea sentẽtia ab eius usu
suadet abstinendum: ueluti à tetanum & spasmum inducente: cui suffragatur
Psellus, qui coturnicem inter cibos malum succum gignentes annumerat: nõ
minus profectò numerare est inter illas boni succi aues à nobis illi concessas,
phasianum, attagenes, id est frangolinos aues, quas Romæ cardinaliũ cibum
appellant: sturnos uerò quos Gręcia ψάρες uocat tanquam melancholicum,
atq; uitiosum generantes humorem reiecimus: quum & cicuta illi nutriãtur,
Galenus uerò, si eos quãdoq; inter boni succi aues laudet: ueluti turritos pas-
serculos, quos Græci pyrgitas appellant, ut est libro sexto de Tuenda ualetu-
dine, minimè tamen in hoc morbo, mea sententia, concederet: proinde à con
sortio bonarum alitum eliminatæ fuerunt, non minus ac cæteræ in aquis de-
gentes: pisces quoq; illi interdum cõcedebamus, pręcipuè quando carnes fa-
stidiebat: ueluti quoq; febrientibus admittimus: ex piscibus aũt marinis con-
cessis, numerandi ueniunt, buglossus, siue lingulaca, perca, mullus, quem bar
bonem Veneti, Hispani salmonetũ appellãt. Nam Græci triglã, piscem istum
dicunt: sed caue ne nominum similitudine decipiaris, quum trichiæ, sardiniæ
sunt, trissa uerò clupea, quam Galli alosam. Hispani saualum, Itali uerò chiepã
nominant: bonis igitur piscibus addimus auratas, quę Cor. Celsi authoritate,
optimum gignunt succũ: lupum, quem Veneti Varolum, Hispani uerò roba-
lum appellitant: hunc Galenus, ita optimũ generare sanguinem, inquit, ut eũ
carnibus perdicis æquiparet: Gobiones uerò tanquam paucum & pessimum
adgenerãtes succum, semper respuo, quemadmodum alios pisces, quos silen
tio pręterea, ne hic tantũ de piscibus agere uidear: ex fluuiatilibus uerò tro-

ctam concedimus, non minus luciũ piscem, quem troctæ speciẽ esse crediderim, à Gallis bruxetum nominatum, quo Hispania uniuersa caret: tametsi Angli Lusitanica uoce eum piq; uocẽt: sed inter istos fluuiatiles percam superius nominatam dicere quoq; est, non minus ac alios quoq; squamosos albas & leues carnes habẽtes, ætate medios, qui in multa & salubri innatãt aqua, de quibus alibi copiosum fecimus sermonem: hos uero (ut diximus) aliquando quũ fastidio premebatur, esu præcipuè alitum, & carnis quadrupedum (quãquam rarò hac utebatur) concedebamus, quum multum illis delectabatur, aliquando aqua coctos, nonnunquã uerò assos, rarò tandem sartagine frixos. Oua recentia, tremula, & sorbilia liberaliter concedebamus: ex oleribus uerò admittebamus boraginem nostram, apud Græcos buglossum dictã, melissophyllũ, id est, melissam, fœniculũ, endiuiam, cicoreã, lactucã, asparagos, & lupulũ. Legumina porrò omnia interdicta sunt: ueluti multa alia quæ data opera prætermittimus: ex fructibus uerò comedebat ficus optimè maturas, uuas pensiles, amygdalas, & pruna: caseum & ex eo parata tanquã uenenũ fugiebat. A prãdio uerò coriandro præparato, id est, saccharo incrustato, diacitonite, & piris saccharo conditis utebatur: nec minus in cœna, quæ semper prandio minor erat. Vinum in potu concessum, medium sapore, colore, & substãtia erat. Acetum & res salitæ omnino interdicebantur, sicuti cætera sanguinem supercalfacientia & melancholiam gignentia. Somnum potius lõgum, & superfluum, quàm parcum esse permittebamus: & illum quidem nocturnũ. Nam diurnus pessimus ille est, si modo nocturnus interruptus non fuerit, qui si fuerit, tunc maximè diurnus iuuat, ut ex Galeno elicitur libro Prognosticorũ: erat igitur ad minus octo horarum somnus: exercitium quoq; ante prãdium temperatũ permittebatur. Nam à cibo assumpto quiescere, tum corpore, tum mente bonum est: hinc Galenus tam sæpe dixit labores cibũ præcedant. Ab affectibus uerò animæ eam interdicere impossibile erat, quũ natura sua, mulier rixosissima, si quę alia erat, semper autẽ cum ancillis rixabatur, semper obiurgabat, omnibus erat infesta, continuo in bilem & indignationẽ ueniebat, adeo ut furiali incessu & non humano processisse dicẽdum sit: qua de causa, marito, amicis, & assistentibus, illam nunquam ad sanitatem peruenturam prædixi. Quãtum uerò ad euacuationẽ attinet. Primo sanguinis extractione usi sumus, quę multum in hoc morbo ualet: deinde uerò uarijs medicamentis quoq; atrã bilem respicientibus usa est, inter quę hæc numeranda ueniunt, syrupus rosatus solutiuus, syrupus de epithymo, de fumo terræ simplex, & compositus de pomis saporis, de boragine, buglosso, de lupulis: item decoctio fumi terræ, de sena, de epithymo, aqua boraginis, buglossæ, lupulorum, betonicæ, fumi terræ, melissæ: electuaria quoq; erant, elescoph à sena paratum, hamec Indicũ, catholicon, & leniens: catapotia quoq; erant de lapide lazuli, de fumo terræ, de hiera, aggregatiuæ, & Indicę: ijs addamus potionẽ hanc egregiã, & huic affectui miram. ℞. myrobalanorũ citrinorum, chebulorum Indorum an. drach. unã & mediam, cõtundantur grosso modo, & infundantũ per diem & noctẽ in uncijs octo aquæ fumi terræ, deinde. ℞. epithymi, polypodij, folliculorum senę an. drachmã unam, liquiritiæ rasæ drachmã unam & mediã, seminis citri drachmã unam, gariophyllorũ ℈. medium, corticum hellebori nigri drachmã mediã, bulliant omnia simul in prædicta infusione usq; ad consumptionẽ tertiæ partis, & facta colatura & expressione detur remanens pro una uice. Iis enim citatis medicamentis, eam interpellatim purgabamus, & interdum quoq; sanguinem mittebamus: sed quum hæc agebant, topica medicamenta mamillæ
affectæ

affectæ apponebamus,& illa quidem parum calida emollientia dicta. Nam à fortiter calfacientib.& exsiccantibus in morbo fugiendum est, ut suadet Galenus libro secundo Artis curatiuæ ad Glauconem capite quarto, & Paulus libro quarto, capite trigesimosecundo: Erant igitur medicamenta illa, malua, uiola, melilotum, chamomilla, radices alteæ, semen lini, fœnum Græcum: ex medullis uerò, ceruina, & uitulina: sed ex adipibus commendabãtur, leonina, pardalis, ursina, taurina, lupi, taxi, & hirci: ex auibus axungia gallinaceorũ anseris, anatis, phasiani: olea uerò amygdalarum dulcium, liliorum alborũ, chamomillæ, & alia. ex ijs autem fomenta, cataplasmata, & emplastra parabãtur: & interdum cerotum admouebatur cõfectum ex diachilone albo, ammoniaco præparato, adiecta medulla ceruina: quibus omnibus per octo longos mẽses usi sumus: quæ quum illi parum conferre uidebantur, Venetias se cõtulit, ubi tres doctissimi medici illius curam susceperunt: quorũ unus Baptista Mõtanus est, qui primo Aetium latinum fecit: alter uerò Victor Trincauelius, cuius industria Galeni opera emendatiora in lucem sunt edita: tertius uerò Bartholomeus Abiosus nominatur, qui magna cum gloria ibidem Medicam exercet artem: ab ijs igitur præclaris medicis per duos menses curata fuit, infœlici tamen successu, quum parum aut nihil adiuta fuerit. Ferrariã igitur regressa, & ad eam accersitus non bene, imo peius ualere eam comperio, adeo ut intra paucos dies grauissimis doloribus fuerit oppressa: conficiebatur enim pus in mamilla, nec satis sunt sedati dolores, quousq; in parte decliuiori mamilla perforata fuit, extractumq; tantum puris, quantum nobis pro necessitate apparuit: post autem apertionem, ulcus in dies malignius factum est, quia medicamentis parum cedebat, & si quę fortia admouebantur, illis irritabatur: de genere igitur cacoethes, ulcus hoc erat, cauernosum, dolosum, imo ex illis quæ chironia, uel telephia nominantur: chironia, quia Chirone ut curentur, medico sapientissimo sic dicto, opus habẽt: telephia uerò, quia talia sunt, qualia Telephus passus fuit: quibus consenuit, & nunquam sanus ab illis euasit. Semper autem ulcus hoc comitabantur dolores, præcipuè quinto elapsò mense ab eius apertione, qui tunc fortissimi sæuissimiq; fuerunt: & glandulæ in collo, & alis, ac ubere dextro de nouo ortæ fuerunt, imo euacuationes solitæ suppressæ sunt, ut aluus inflari cœperit: quia morbo deuicta natura, libere uagabantur per uniuersum corpus humores, nec eos per cõsueta loca, quẽadmodum antea consueuerat, transmittere poterat: unde brachium sinistrum ex illo uenenoso humore syderatum ferè euasit. Tãdem prostratis uiribus, tãetsi præsidijs opportunis, & ualentibus semper obstitimus, uita decessit, duobus elapsis annis ab origine morbi: nec enim fieri potest, ut omnes ad sanitatem reducãtur, ut Hippocrates primo libro Prognosticorum tradit, quod ingeniosus Poeta cecinit, dicens,

Non est in Medico semper releuetur ut æger,
Interdum docta plus ualet arte malum.

Vsi cæterum sumus contra atrocissimum morbum istum candente ferro, aliquando uerò caustico medicamento, id est, sublimato, nonnunquam uerò linamenta inuncta unguento Apostolorum, uel Aegyptiaco, plerunque uerò mundificante medicamento, sed exterius parti affectæ, splenium unguento à tutia confectum illinitum apponebatur, ex tutia dico, id est, ex cadmia Dioscoridis, non pompholige, ut hucusq; omnes non sine ingenti errore crediderunt, ut uberius suo loco exposuimus.

Chironia ulcera unde dicta, Telephia.

Curatio trigesimasecunda, de colico affectu, eueniente à uitrea pituita, & eius curatione.

Vlier quæ prope Castellum nouum ad Padum habitat, natura pituitosa, intensissimo dolore uexari cœpit: pro quo propulsando accersiti sunt plures medici, qui in huius morbi inquirenda causa, omnes unà conuenere, pituitam tenacem uitreã dictam esse: à qua sæuissimi dolores illi oriebantur: consueuerat enim morbus iste tempore quodam interiecto superuenire, cõtra quem primo clysteribus cõfectis ex ruta, anetho, parietaria, baccis lauri in aqua adiecto oleo rutaceo, anethino, laurino, liliaceo, et similibus usi sumus: nonnunquam uerò hoc modo. ℞. centaurij minoris, foliorum lauri, rutæ, anethi, an. m. i. seminis cartami, urticæ, anethi, an. drachmam unam, in aqua fiat decoctio, quousque colorem uiridem acquirat, cuius decoctionis, accipe uncias quindecim, olei rutacei, anethini, laurini. añ. uncias duas, mellis rosati colati uncias duas, salis Gemmæ uel cõmunis drach. unã. trochisc. Alandaal. ℥. i. ouorum uitellos numero duos, misce, fiat clyster: nonnunquam uerò loco trochiscorum, diaphiniconis unciam integram inijciebamus: aliquãdo uerò electuarium de baccis lauri miscebamus: nec enim bonus practicus mirabitur, si à principio potentibus medicamentis usi sumus, quũ nos doceat Hippocrates, ultimis morbis, id est, acutissimis, periculum secum ferentibus, ultima medicamenta sunt adhibenda: diligens proculdubio, & minimè tardus, aut segnis medicus esse debet in ijs morbis periculum minãtibus, id quod Galenus quinto libro Methodi medendi, animaduertens, & contra Erasistratum agẽs, ita prodit: minimè igitur, sicuti medicorum nonnullli censent, à paruis incipiendum auxilijs est, nec sicut illi dicunt sentiendum, ista scilicet prius esse tentanda, mox si nihil profecerint, aggredienda maiora: nam in morbis, in quibus periculum non impendet, uera ea opinio est. At ubi moriturus æger est, si phitoe semel exceptus sit, alienissimũ à ratione est à minoribus inchoasse: nam sicuti reliqua omnia ab Hippocrate tradita, ita illa quoq; sententia rectè est dicta: nempe ad ultimos morbos ultima prorsus remedia maximè ualere. Vsi igitur sumus potentibus medicamentis, quibus dolores illi intensissimi remissi sunt. Nam & exterius linimento ex oleo euphorbij cum pauca cera parato, illinebatur: ueluti per os oleum de amygdalis dulcibus recens dabatˀ. Depositis igitur doloribus, ad syruporum propinationes deuenimus, qui ita habebant. ℞. mellis rosati colati unciam unam, syrupi de betonica, de calamento añ. unciam mediã, decoctionis betonicæ, chamomillæ, origani, fœniculi, secũdum artem cum seminibus carminantibus uẽtositates paratæ uncias quatuor, misce, & ieiuno stomacho capiat in aurora: nocte uerò tribus à cœna horis iteretˀ, usa uerò per quatuor dies hoc syrupo est: postea uerò pharmacum sequens concessimus. ℞. agarici boni nouiter in pasta cum oxymelite scillitico parati dra. duas, electuarij elescoph dra. tres, syrupi de epithimo uncias tres, decoctionis senæ tantundem, in qua bullierit seminis carthami drachmas duas, hyssopi & pulegij parũ, misce, fiat potus unus: hoc enim pharmaco aluus optimè deiecit, & mulier basilicè habuit: postea uerò ne morbus rediret, ad uinum ligni guaiaci descendimus: quo nihil sanctius aut diuinius pro hac domãda ægritudine inuenimus. nam & si ex hoc ligno tempore musti, uinum optimum concinnari posset, ueluti prisci ex uarijs herbis conficere assuescebãt, quod summopere laudo, quũ tamen eo carebamus, sic parare iussi. ℞. ligni guaiaci nouiter elimati, nihil nigri habentis, quod recens sit oportet, nã aliter satius est multũ nigri possidẽtis accipere,

accipere, unc. decẽ, corticis eiusdẽ ligni gũmosi p uluerizati un. duas, in lib. uiginti uini albi generosi & potentis, per uigintiquatuor horas madescere finito: deinde uero ad lentum ignẽ ebullire ad medias finito, qu od uinũ percolatum ac ab scobe illa depositum, in olla minori decẽ lib. cõtinente inijcito, cui adde herbæ hyssopi, pulegij, anethi añ. fasciculũ unũ, & iterum ad ignẽ bulliat, donec maneãt libræ septẽ, facta tandem colatura, uinum remanens, primũ dicit̃ uinum, quod syrupi loco in aurora pondere octo unciarũ prælibat, quo sudor maxime euocabat̃, & illã sic per tres horas sudare permittebã, non minus quoq; tribus horis à cœna in nocte, eandẽ uini quantitatẽ cõcedebã: sed hæc de primo uino. Secundum uerò uinum, quo inter diem potus uice, & cũ uescebat̃ utebatur, sic parare faciebamus. Nã relictæ scrobæ, siue pulmẽto illius ligni, à quo primum extractum fuit lignũ, unc. quatuor prædicti ligni noui, superaddebamus, quibus uinum infundebamus põdere uiginti librarum, quod ad ignẽ quoq; feruere quousq; maneant libræ duodecim, permittimus, ac postea percolamus, quod secundum uinum appellamus, & eo uice potus inter diẽ, & hora uictus utebatur. Cæterum, quum uinum hoc parabat̃, tãtam ex se fragrantiam, ac odoris suauitatem spirabat, ut moschum ibi esse assistentes dicerẽt: usa est autẽ mulier hæc uino hoc per uigintiquinq; dies, in quibus immunis & libera ab illo sæuo & crudeli morbo fuit. At uictus ratio huic talis præscripta fuit. Primo carnibus in prandio ei nunquam interdiximus, interdũ assis, aliquando uerò elixis: carnes quum dico, alites montanas, capum, gallinam, pullosq; gallinaceos, & interdum domesticos columbos intelligatis uelim, ut plurimum uerò illis assis uescebatur: elixis uerò non nisi secundo in uino apparatis. Nam aquã omnino fugeret in hoc morbo monuimus, & eo magis, quia mulier hæc assueta uini potu erat: sed panis nauticus, siue biscoctus dictus, in uniuerso hoc morbo, illi recẽtis panis uice fuit: sed cœna leuior prãdio semper fuit, in qua amygdalatũ secundo uino concinnatũ cõcedebamus, nonnunquã uerò panatellã, ex biscocto pane & secũdo uino, adiecto saccharo & cinnamomi pauxillo cõfectam: ex fructibus uerò albas, & ad ignẽ siccatas amygdalas, ueluti uuã sole siccatã concedebamus: ex oleribus, fœniculũ, mẽtam, saluiã, petrosilinum, & hyssopũ, pro cõdiendis iurulẽtis pullorũ carnibus permittebamus. Mel quoq; inter ea quæ cõcedebamus adnumerare est, quibus omnib. mulier hęc nõ solũ sanitati pristinę fuit restituta, sed etiã ab illo grauissimo morbo, quo sæpe corripi solebat, immunis & libera perseuerauit.

Curatio trigesimatertia, de colico dolore, à lumbricis infestantibus eueniente: & eius curatione.

DIana uxor lapicidæ in colicum affectum solitum deuenit, & illum quidem à lumbricis causam habentem: proinde primo clysterẽ ex lacte & melle tantum inijciendum curauimus, quo dolor illico remissus fuit, quum omnia, ut illa asserebat, ex partibus superioribus ad inferiores descenderunt: post quem clysterem, alterum ex rebus uermes interficientibus, nondum altero eiecto mittere mandauimus, qui habet: Decoctionis rutæ uncias quindecim, olei rutacei uncias tres, salis nitri drachmã unam & mediam, aloes non lotæ drachmas duas, hieræpicræ unciam unam, misce. an uerò inter excreta illa uermis exierit, non constabat: qua de causa bolum hunc illi sequenti die deuorandum dedi. Recipe specierum de hiera Galeni drachmas duas, diaphiniconis drachmas tres, seminis santhonici, lumbricorum dicti, drachmam mediam, zucchari quantum sufficiat, fiat bolus. hoc autem quinquies egessit, & dolor ex toto leuatus fuit: & sic intra

duos dies sanitati restituta: postea uerò octo sequentibus diebus, quolibet mane, ieiuno stomacho, rotulum ex aromatico rosato comedebat, super quo uinum ex absinthio confectum bibebat, & sic sana cito euasit.

SCHOLIA.

Boni medici fidelis, & Deum timentis officium est, celeriter quoad fieri potuit curare: quoniã ab omni arte aliena est comperendinatio, potissimumq; à medica, in qua cõperendinatio procrastinatioq; uitæ periculũ est: unde Mesues in exordio suæ Praxis, inquit: auxiliari ne differas, quia semel pereunti nulla postea suffragia prosunt: poterat autem crudelis medicus huius mulieris morbũ in longum protrahere tempus, eamq; in reditu habere, quam nos duobus tantum diebus ad sanitatem reduximus, tutò, iucundè, & ut diximus celeriter curantes, ut optimus quisq; medicus facere debet, ut Cornelius Celsus libro tertio ex sententia Asclepiadis dixit, & Hippocrates & Galenus libro primo de Morbis uulgaribus, & decimo quarto Methodi medendi.

Curatio trigesimaquarta de muliere quadam quæ peperit, & postea desipiens & melancholica facta est, ac de cõputu dierum criticorum in parientibus, & de admouendo oxyrhodino.

Xor Sarcinatoris apud forũ agentis, puellam peperit, & ad septimum diem usq; bene habuit, nõ bene tamen à mensibus purgata est: septimo tãdem die febri cum rigore corripi cœpit, capitis anteriorem partem dolebat, & interdũ circa cordis regionem sub sinistra mamilla dolorem sentiebat, qui dolor ad nucham ut asseuerabat, ascendebat, sequẽti die febricitauit, & lecto decũbens, optimam repræsentabat faciem, parum loquebatur, & nihil mouebatur: quum tamen ab illa quærerem, ut ualeret, & ubi nam doleret illa, similia uerba loquebatur: sed anteacta nocte mente nõ constare, iam mulierculæ asistentes mihi significauerant: raptus enim materierum ad caput inde indicabatur: qua de causa, illico per clysterem aluo exonerata, saphenam pedis dextri secare iussi, sanguinisq; uncias septem extrahere: à uino uerò & carnium esu abstineret, tenuiq; uictus ordine uteretur cõmisi: sequenti uerò die quum illam uiderem, & desipientem perseuerare reperio, tunc cephalicam dexteri lateris aperire, sanguinemq; fluere ad pondus quinq; unciarum iussi: erat enim sanguis corruptus, liuidus, morbi malignitatem satis attestãs: post quam sanguinis minutionem: syrupum istum bibendum dedi, qui habet: Recipe syrupi Byzantini sine aceto unciam mediam, de endiuia unciã unam, aquarũ lupulorũ, endiuiæ, fœniculi, añ. unciam unã, misce, & per sequẽtes dies continuet. Capiti porrò oxyrhodinũ applicare fecimus, qđ habet. ℞. aquarũ rosarũ, librã mediã, plantaginis uncias tres, aceti rosati uncias duas, olei rosacei unciã unam & mediã, pulueris santalorũ rubeorũ drachmam unã & mediam, misce, & sincipiti & tẽporibus cũ panno lineo applicetur, & sæpe innouetur. Cordi quoq; epithema hoc admotum fuit, quod recipit, aquarum rosarũ, boraginis, melissæ, acetosę, añ. uncias tres, specierum diarhodinis abbatis, diamargaritonis añ. drachmã mediam, de gẽmis scrupulũ unum & uini boni unciã unam, croci granadi cũ zendalo rubro, tepidum cordi applicetur: frictiones quoq; cruriũ fierent: sed leues suasi. Nã cõtinuo febricitabat, sed in nocte clyster iste iniectus fuit, qui refrigeratorius dicitur, & ita habet. Aquæ decoctionis hordei librã unam & mediam, olei uiolacei uncias tres, zucchari unciam unã & mediam, uitelli oui numero 1. misce, quem per quatuor retinuit horas, cuius partẽ postea per cubile non sciente illa emisit, in qua nocte parũ dormiuit, sed nihil loquebatᷣ, insipienter tamen respondebat, cũ quibus, ut dixi, febricitabat: qua de causa

sequenti

ca desipientis
Sanguis ex saphena in pede perco extractus deinde ex cephalica.
Syrupus
Oxyrhodinũ
Epithema cordi adhibitũ.
Enema refrigeratoriũ.

ſequenti die cephalicam alterius brachij ſecare iubeo : ſed optimè ſecta uena
ſanguis paucus exiuit, craſſus, ſed non admodum ater, qui cum in uaſculum
cadebat, illico coagulabatur, ſignum ſane malum, & lethale, immo omnia ſig
na ſi exacte contemplentur, peſſima & mortalia ſunt. Veſperi uero cucurbi-
tulas quatuor ſcapulis cum ſcarificatione admouere feci, à quibus pulſus uali
dior factus eſt: ſed ſcire licet, quòd cibũ ſemper optimè accipiebat, At in no-
cte Syrupi papaueris, uncias duas, ut ſomnum conciliaremus illi obtulimus:
& tempora ac frontem pulſus' ue, populeone illini fecimus unguento: ſed pa-
rum dormiuit, imo tota nocte cum timore & metu tranſegit, mane uerò de-
poſitis per forfices capillis, embrocha caput irrigari feci, quod habet, foliorũ
uiolarum, lactucarum, roſarum ana manip. duos, florum nenupharis, corticũ
capitum papaueris, calicum hyoſciami, ana pugilum unum, camomillæ pug.
medium, miſce & in libris duodecim aquæ fiat decoctio ſecũdum artem : cui
poſtea adde olei roſacei libram unam, chamomillini uncias tres, miſce, cum
qua fiat embrocha, ſiue capitis irrigatio per dimidiam horam: præcipue ſuper
ſynciput, hoc eſt capitis anteriorem partem: poſtea, uiuo catulo, uel colũbo,
per ſpinam diſſecto, prædictæ capitis parti applicetur, in uictu uero pulli con
tuſum, piſtum dicunt, ſemine melonis, & anguriæ paratum, ac cũ dimidia par
te cremoris ptiſanæ mixtum dabamus, cui quoq; ſemen papaueris, ueluti ali-
quando amygdalas, miſcebamus: ſed cum ijs parum profectus fuit conſecu-
ta, & ea de cauſa ano duas hirudines, quoad ſua ſponte cecidiſſent, applicare
fecimus, & in nocte ſynciput, & tempora hoc unguento illini faciebamus:
quod habet, unguenti populeonis uncias duas, opij grana quatuor, croci gra
num unum, olei de papauere unciam unam, miſce, fiat linimẽtum: item in no-
cte, bibendum hoc ſequẽs detur: Recipe, requiei Nicolai, drachmam unam,
aquæ lactucæ, & nenupharis ana unciam unam & mediam: miſce: & in potu,
ut dixi, detur: ijs autẽ, per tres aut quatuor dormiuit horas: & ſequenti die mẽ
ſes copioſe erumpi cœperunt, & ut mulieres aſſiſtentes confirmabant, & nos
poſtea uidimus, uiuidi & rubicundi erant: mane uerò ſequenti, à febri ferè li-
bera erat, ſed nunquam ita furibundam, aut commotam illam ut tunc inueni-
mus: nam præter quod membra, præcipue caput, præter naturã mouebat, ua-
ria loquebatur: & ijs ſimilia quæ in cubiculo effundebantur uerba, aut illi ob
ijciebantur: tunc à dæmone malo agitari, mulieres affirmare cœperunt: pro
quo acciti ſunt Chriſtiani religioſi ad cacodæmonẽ illum propulſandum, ſed
nihil profecere: nam ueſperi febris intendi cœpit: pro qua, ſequenti nocte, re-
media anteacta iterarentur cõmendaui: demũ, quum mane illam inuiſum re-
direm, eam melancholia dicta morbo uexari, & abſq; febri eſſe deprehendi,
quem morbũ deſcribit Paulus Aegineta libro tertio ſuæ medicinæ capite de
cimoquarto, ubi inquit: Melancholia, mentis alienatio quædã, abſq; febri eſt,
ex melancholico maximè humore naſcens, qui mentis ſedem occupauerit: et
hæc dupliciter fit, aut per eſſentiam, hoc eſt, cerebro ipſo per ſe ægrotãte, aut
per communitatem ſiue conſenſum, alia uerò fit flatulenta, dicta hypochon-
driaca, ob inflammata circa ſtomachum præcordia eueniens, quæ inter eas,
quæ per conſenſum fiunt, adnumerari debet: quam Ferrariæ pati uidimus Ra
phaelem, filium Iſaac Hebræi uſurarij hominis nefarij: At, quum aſſiſtẽtes cir
ca hanc, de qua agimus ægrotante, à malo ſpiritu (ut diximus) uexari aſſeuera
rẽt: & monachos pro eo propulſando cõuocarent, nos à cura deſiſtimus: nec
illã amplius inuiſimus: Sic mẽte captã, & furibũdã relinquẽtes: quæ poſtea ex
ſe intra mẽſem, ſanitati fuit reſtituta, cœpit autem morbo affligi, ut obiter hoc
dicam,

dicam, de repente: quum ex somno experrecta esset, cui morbo similem Hippocrates describere uidetur, libro de Virginum morbis.

SCHOLIA.

Vo hic in dubium uerti possunt, primũ an dies critica supputari debeat ab hora partus, uel potius ab hora incipientis febris, quam quæstionem, Conciliator libro diff. & plures alij disputant. Secundum, quomodo componi debeat, oxyrhodinum, & cui nam capitis parti, potissimum apponi debeat, quod Matthæus de Grado inquirit, et Gentilis de Fulgineo, alij ĩte plures non silent: ut paucis igitur primum dubium absoluamus, nec in longũ more Conciliatoris discurramus: qui nisi propositis prius sexcentis distinctionibus, rem concludit: dicamus, & primo Hippocrates libro tertio Prædictionum, textu decimo sentẽtiam suam in hac re ita scriptam dimisit, in mulieribus iudicationes fiunt à partu, quouis die pepererint quam sententiam enarrans ibidem Galenus, inquit, principium numerationis erit, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint: in quibusdam igitur circa secũdum, aut tertium incipiunt diem à partu, ex quo multi numerant futuram iudicationem, sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum: hanc Hippocratis & Galeni sententiam firmat Auerroes libro quarto sui Collectorij, capite quadragesimo, quum dicat, & debes scire, quod istæ crises à principio ægritudinis cõputantur, & est quando manifestè in operationibus læsio apparet, excepto in pariente: quia ab ipso partu incipere debemus, quamuis ægritudo post partũ per triginta dies sensibiliter extitisset, & breuiter hæc regula, dicta Hippocratis consequatur: Hæc eadem ferè ad uerbum ab Aliabate describuntur decimo Theorices libro capite octauo, à quibus omnibus Auicenna Fen secũda quarti, capite primo tractatus secundi, discors omnino uidetur, quum dicat, & si peperit mulier deinde accidat ei febris, tunc si non computetur ex febre, & non nisi ex partu, est illud error: ex quibus uerbis uidetur Auicenna uelle, quod dies decretorius computandus sit à die febris, & non à die parturitionis: & hac de causa, multi in dubium rem hanc traxerunt: nos uerò quantum ad Auicennæ uerba attinet, dicamus quod Auicenna si quis illius penitius animaduertat uerba ab Hippo. & Galeno non uariat, immo citatis à nobis Galeni uerbis, subscribit, ut Bellunẽsis quoque in annotationibus non prætermisit, immo eum cum Galeno concordem, & unanimem reddidit: & meritò sanè, quia Hebraicus Auicennæ textus, ad uerbum Galeni citata uerba habet, quæ consulto prætermitto, ne ad ostentationem quatuor Hebraica uerba in hoc opere adduxisse mihi obijci possit: certi enim sumus in hoc Auicennam ab Hippocrate & Galeno discordem non esse: sed potius unanimem & parem: sed in hoc maior est contrarietas, quam quæ Auicennæ imputari posit, quum Hippocrates libro de Morbis populariter uagantibus, sibijp si contradicere uidetur: quum in enixis, non ab hora qua pepererunt computationem facit, sed ab ea potissimum qua febricitarunt, & quod hoc sit uerum, ne quis nobis falsum loqui obijciat, audiat. Nam Hippocrates sectione tertia libri primi de Morbis popularibus, ægro quarto Philini uxorem, quæ filiam pepererat describit, cui quum purgatio secundum naturam facta esset, tamen decimaquarta, à partus die, febris uehemens cum rigore illi superuenit, à qua hora diei decimi quarti connumerare incipit, ad uiginti sequentes dies, in fine quorum mortua fuit, ut facta computatione dicendum sit: hanc obijsse die 34. à die partus numerando, sed si à die inuasionis febris, quæ decimaquarta fuit, procul dubio, sequentium uiginti dierum termino è uita decessisse affirmandum est: prout Hippocrates fatetur, & Galenus optimè enarrat, ut liquido constet ĩn hac enixa Hippocratem à die febris computationem fecisse, & non à die partus: sed fortè respondebit aliquis, iustum esse in hac ægrotante ab hora febris computationem faciendam, quia quatuordecim dies à partu iam pertransierant: sed responsum hoc nullius est ualoris, & ne sic subterfugiat: sequentis ægroti quinti historiã, & loco citato in medium afferamus, ubi Hippocrates Epicratis uxorem describit, quæ ante partum fortiter riguit, & non incaluit: & tertia die peperit, & alia omnia secundum rationem uenerunt, sed postridie à partu febris acuta eam inuasit, à qua die Hippocrates computum facit: & non à die partus: sed quòd à die in qua febris ipsam corripuit connumeret Hippocrates, satis clarum est uel ex ijs quæ subdit, sexta die à quo febris ipsam corripuit ad noctem delirauit: ut satis pateat Hippocratem sequenti die à partu, in qua febris eam inuasit, numerum cœpisse, non uerò à die partus, ac sic responsum supra adductum mutilum esse satis superq; patet: ijs faciunt, quæ ex historia undecima sequenti enarrantur, scilicet ex Dromeadæ uxore, quæ filiam peperit, & alijs omnibus secundum rationem factis, secunda die eam rigor corripuit, & febris acuta, à qua die Hippocrates computat, & non à die partus, ut ex suis uerbis satis liquet quum dicat, altera à rigore die, stercora ab aluo bene prodibãt: ex ijs enim dictis satis constat, quod Hippocrates in ijs casibus à die febris inuasionis enumerat, non uerò à die parturitionis, ut fieri iubet libro tertio Prædictionum: ijs respondebũt aliqui Cõciliatoris doctrina armati, quòd in partu naturali, cõputatio à die febris inchoãda est, quemadmodũ in citatis mulieribus euenit: quæ pepererũt tẽpore à natura cõstituto, & menses copiosos habuerũt, unde Hippocrates

recte

recte à die febris connumerat, & non à die partus: secus autem esse in partu non naturali, in quo non à die fe=
bris, sed ab ipso partu enumeratio facienda est, & sic de eo dixisset Hippocrates libro Prædictionum, à die
partus & non à die febris computandum esse: quia tunc partus morbus est, febris uerò accidens. Horum asser=
tio roborari posset per Hippocratem libro tertio citati uoluminis, id est, de Morbis popularibus, ægroto de/
cimo, undecimo, & duodecimo. In ijs enim tribus capitibus, de tribus mulieribus enarratio fit, quarum duæ
priores abortiere: altera uerò dolorose peperit, omnes autem tres febricitarunt, & mortuæ fuerunt: in quibus
computatio à die partus facta fuit: ueluti in altera quæ gemellas filias cum difficultate peperit, & non ualde
purgata est, ut ægroto decimoquarto, post constitutionem pestilentem, quis legere poterit. Ii enim sunt casus
quibus horum responsum fulciri posset: sed reuera horum responsum ad Hippocratis mentem ficulneum est,
& nullius ualoris, quia non ita Hippocrates & Galenus loqui solent: ut in partu naturali à febri connumera/
tionem faciant, in præternaturali uerò ab ipso partu, & quod hoc ita sit, patet: quia historiam ex Hippocra=
te adducemus ex muliere quæ quum peperit, purgatio illi defecit, ita ut partus non naturalis dicendus sit: &
sequenti tertia die febri acuta horrida correpta fuit, à qua die Hippocrates computationem desumit, non uerò
à die partus: est enim historia ægroti secundi prædicti libri tertij post cõstitutionem pestilentem, quæ incipit,
in thaso decumbentem apud frigidam, à partu ubi filiam peperisset & purgata facta nõ esset, febris acuta hor
rida, tertia die corripuit, multo autem tempore ante partum febriculosa erat, decumbens, cibum fastidiẽs, &
inquit, postquam autem riguisset febres continuæ, & cætera, ut ex ijs lector intelligat à tertia die post partũ
connumerationem fecisset: proinde horum responsionem nullam esse palam est. Nos uerò ne in hoc tam diffi/
cili dubio longiorem trahamus moram, dicamus Hippo. libros Epidemiorum, id est, de morbis populariter ua
gantibus prius scripsisse, quàm libros Præsagiorum, ut testatur Galenus libro secundo de Diebus decretorijs,
in quibus ut res interueniebant, ita eas literis mandabat, non regulas, aut Canones Methodúmue aliquã seruã
do: ueluti postea in libris Præsagiorum fecit, in quibus regulas ueras, canones sacros, ac leges legitimas sanxit,
quos recenciores medici tenent, seruant, ac imitantur: proinde ueriorem hanc Prognosticorum sententiam es=
se, illa, quæ à libris Epidemiorum desumitur, credendum est: ac sic semper à puerperio dierum criticorum com
putationem faciendam esse asseuerandum est, ut omnes Arabes postea scribentes firmarunt: sed dicet prudens
medicus, quo modo si febris incœperit post diem partus, decimo uel duodecimo die, à die partus numeratio fa
cienda est: quia Galenus iubet, enumeretur morbus ab hora in qua læduntur operationes. Respondemus, mor=
bi causam ab hora partus instare: sed latitat plerunque ad triginta dies, ut adnotat Auerroes, & plures alios,
ut rabidi canis uenenum, quod per longum tempus occultatur, ita ut ad annos plures deoccultetur, & homi/
nem inficiat referat Galenus libro tertio de Morbis uulgaribus, Commentario tertio: porrò si responsum hoc
non placuerit, placeat saltem sequens quod in partu naturali demptis febriculis illis ephemeris, quæ plerunq;
lactis generationem consequũtur, & tertio, & quarto: uel quinto die eueniunt, & partus rationem habent, à
die febris computatio fienda est: secus autem in partu innaturali, in quo ab ipsa die parturitionis enumerare
debemus. Secũdum dubium propositum fuit, cui nam capitis parti oxyrhodinum potissimũ admoueri debeat,
nec tantum oxyrhodinum, quantum medicamentum mitigatorium, concoctorium, & discussoriũ: utimur au-
tem in principio fluxionum, exceptis paucis casibus, repulsorio medicamento, cui quum moderate opus per/
fecerit, ac in augmento morbus fuerit, ex ijs quæ discutiunt, ac mitigant parum admiscemus: in statu uerò &
paulò ante statum æquis portionibus miscemus reprimentia discutientibus: sed in declinatione, uel status fine,
solis resoluentibus & relaxantibus uti licet, ut refert Galenus libro secundo de Compositione medic. secũdum
locos, & sexto eiusdẽ uoluminis ubi diamoronis, & compositionis putaminum nucum meminit: & Auicẽna
libro primo sui Canonis. Cæterum, oxyrhodinum id significat quod acetum rosaceum, sed Archigenes ob ace
ti facultatis uehementiam nunquam eo solo, ut meminit Galen. utebatur: sed illi potius oleum rosaceum, aut a/
quam admiscebat, unde factum est, quòd recentiores medici oxyrhodinum semper ex aceto rosaceo, aqua rosa
cea & oleo rosaceo componant: quali uerò proportione, id medici arbitrio relinquitur, qui coniectari debet,
an nimis refrigerare opus sit, uel potius parum, quibus adde aeris temperiẽ, ægri ætatem, ac sexũ. nam pueri
& fœminæ, ac eunuchi, & quicũq; molli carne sunt præditi, uehemẽtẽ frigiditatẽ nõ ferũt, & ea de causa, ace
tũ non ita liberaliter applicamus: nã frigidũ & siccũ acetum est, ac cõstringens & tenuiũ partium, ut tradit
Galen. cap. 18. libri primi Simpliciũ: impulsis aũt tenuibus partibus, ab stypticis, ac ueluti manu pressis, pene
tratio maior fit, nõ uerò ob partes calidas in ipso aceto repertas, ut nõnulli autumãt. Nã Galen. ubi ex profes
so de aceto, ac de illius tenuib. partibus loquitur, inquit, acetũ non ob partes calidas penetrare, sed ob subtiles
frigidas, quales in exacte sereno aquilonari aere reperiũtur, ut cap. 23. lib. primi de Facult. simpl. medic. uide
re est, & lib. 2. de Cõpositione medic. secundũ locos, ut alios plures sileã locos: demũ cõcludo, quod acetũ, ut
Galen. placet, nõ ob partes in eo calidas repertas penetrãs est, sed ob acutas frigidas, ut in aere aqlonari perci
pimus: nec. n. me latet Galen. aliquãdo dixisse acetũ ex cõtrarijs facultatib. cõstare calidis et frigidis, ut cap. 2

libri

Proportio in oxyrhodino qualis esse debeat

Aceti facultates

Acetum cur penetret.

libri quarti de Facult. simpl. medic. Qua de causa, ibidem agrestæ succum, pro curandis hypochōdriorum & aliorum membrorum inflammationibus, magis laudat quàm acetum: quia in agrestæ succo, frigiditas absoluta comperitur: in aceto uerò ultra frigiditatem, caliditas quoq; percipitur, quam acris ei sapor permixtus attestatur. Paramus igitur oxyrhodinum prout necessitas urget, aliquando multum aceti, aliquando uerò parum, & multum olei adiungendo, præsertim quum humectare, nec tantum refrigerare cupimus. Nam oleum aquæ admixtum hydrelæum dictum, multo magis penetrat & humectat quàm oleum per se solum, & multo magis si acetum simul illi misceatur, ut Galenus tradit lib. 2. de Facult. simpl. medic. & nonnullis alijs locis. Vt recceptui igitur canamus: dicimus, quod oxyrhodinum, uel repercussorium, aut discussorium, mitigatorium ue medicamentū sincipiti, & temporibus applicari debet, nō uerò fronti, ut recentiores Practici faciunt. Nam frōs dubio procul longe à cerebri regione distat, & ea de causa uulnera illi inflicta non admodum sunt periculosa: quia longe à cerebri substantia, ut dixi, abest, quod ignorantes Chirurgici, quum penicillum mittant, & in longum ire animaduertant, timent, putantes uulnera illa penetrantia ac lethalia esse: & hoc magis uerum habet, si uulnera supercilia attigerint: non igitur medicamenta pro cerebri alteratione fronti admoueri (ut dixi) debent, sed sincipiti potius: partim toto capite ossa subtiliora continenti, & in qua sutura coronalis est, ob quæ medicamentorum uires facillimè penetrant, quæ omnia Galen. animaduertens lib. 2. de Composit. medic. secūdum locos, ita de hac re tradit, dicens. At uerò regio capitis iuxta sinciput, propter laxitatem coarticulationis iuxta coronalem futuram, & ob osium tenuitatem, & raritatem, facilè tum caliditatem, tum frigiditatē omnium quæ adhibentur pharmacorum intro distribuit, quare siue refrigerare oporteat: ex caliditate ardorem, siue calefacere frigiditatem, aptissimus est capitis iuxta sinciput locus. Hæc Galenus, quibus similia libris Methodi medendi scripta tradidit: ut igitur medicamentum applicetur, & suam agat operationem pili per nouaculam, aut forfices prius deponantur necesse est. Cæteras uerò regulas, pro horum medicaminum ad motione ut operanti ante cognitas, subticemus: ueluti alia plura, quæ hic afferri pro instituto possent.

Oxyrhodinū nō fronti sed sincipiti et temporibus applicandum.

Qn̄ multū olei ros. et parum aceti admisceq;

Curatio trigesimaquinta, de mania, & melancholia, & in quibus differant.

Fillia Vincentij coriarij, nata annos triginta, quum plerunq; caput lauaret, & ad Solis radios, uigente leone, ut capillos flauos redderet, lōgam traheret moram, in arthritim deuenit, est enim arthritis, uniuersalis articulorum dolor: Nam propter intensissimam Solis caliditatem, materierum raptus ad caput factus est, à quo postea materiæ ad extrema corporis descenderunt, unde dolores articulorum orti sunt, quales sunt, chiragrę, podagrę, ischiadici dolores, ueluti genuum, & aliorum artuum, sed cum ijs quoq; febriebat, & consueta mensium fluxio illi deficiebat, raro enim menstruam purgationem hæc habebat, quæ natura melancholica erat. Huic igitur sanguine ex utroq; brachio extracto, illinitisq; articulis oleo rosaceo & chamomillino, dolores remissi sunt, & febris mitior facta est, postea uero deuoratis catapotijs cochijs, sanitati fit restituta. Sed interpositis duobus mensibus, adueniēte autumno, quum iterum se lauaret, & caput ad radios solares poneret: insana facta est, cui uenam cephalicam illico secare iussimus, sanguinemq; extrahere ad uncias sex, nō minus cucurbitulæ spatulis, crurium retractiones, & brachiorum frictiones factæ sunt: demum assiduo decocto senæ epoto, & interdum in eo dissoluto electuario Indico alijs ue catharticis medicamentis atram bilem respicientibus, mentis compos facta est: quum enim capillos illi deponere per forfices iuberem, respondebat, malle se mori, quàm simile pati. uniuersus tamen scopus noster erat, hanc somnolentam reddere, quod lactucis & semine albi papaueris in cibo concessis assecuti sumus.

SCHOLIA.

Hic adnotare est, quòd mania, siue insania, qua iuuenis hic laborabat, proprie melancholia appellatur, quia ex atra bile originem trahebat: mania uerò proprie ab assata flaua bile fit, nec solum in causis mania & melancholia differunt, sed etiam symptomatibus. nam insani ex melancholia facta per flauæ

flauæ bilis ustionem præcipites sunt, tumultuosi, manu prompti & audaces, melancholici uerò à nigra bile facti, qui humor frigidus & niger est, timidi, suspiciosi de omnibus, tristesq; redditi sunt, imo solitudine gaudent, & hominum consuetudines fugiunt, ut Homerus tradit, & Galenus noster subscripsit de Bellerophonte melancholico, in hunc modum.

Qui miser in campis errabat solus Alæis,
Corq; suum peredens, hominum & uestigia uitans.

Porrò hæc sæpe ad risum prona erat, ut inde sperandum esset, melancholiam hanc non admodum difficilem esse, quum & sanguis in ea dominabatur, iuxta Hippocratis dicta in Aphor.

Curatio trigesimasexta, de apoplexia, & paralysi dicta neruorum resolutione.

FIllia Fabriferrarij, ętatis undecim annorum, à lauato capite in apoplexiam intra horam incidit. Erat enim puella obesa, facie pulchra, & omnino sanguinea: quum igitur correpta fuit paroxysmo, maximè stertebat, & membrorum ingentem tremorem patiebatur, cui malo occurrens retractiones facere iussi, ligaturis, frictionibus, cucurbitulis non nisi profundissimis uulnusculis scarificatis, sed quum symptomata perseuerarent, consului sanguinem minui per uenæ exterioris brachij sectionem, quæ multum eo tempore tumebat. & quum extra Hispaniam omnes Medici ante quartumdecimum annum uenam secare timent, Galeni decreto imbuti, mihi obtemperare nequiuerunt: quapropter noscens ego, apoplexiam illam, morbum attonitum à Cornelio Celso dictũ lib. 3. suæ medic. cap. 26. fortem esse, discessi, quum (ut ille ait) deplorati solis præsagijs sunt dimittendi: euasit tamen puella illa eo die à paroxysmo illo, non illæsa tamen, quum uniuersa pars dextra, paralysi, id est, resolutione affecta fuit, quæ alijs commissa medicis, intra mensem diem suum obijt.

SCHOLIA.

APoplexia est priuatio sensus & motus in uniuerso corpore subito eueniens, cum functionum imperantium læsione, ob oppletionem uentriculorum cerebri. Nam obturatis cerebri meatibus, per quos spiritus animales sensitiuos & motiuos ad uniuersum corpus cerebrum transmittere solet, corpus insensile & immobile redditur, ita enim in hoc cõtingit, ueluti in Sole, qui interposita nube, irradiare terram nequit, ita cerebrum irradiant uniuersum corpus spiritibus sensitiuis, & motiuis, quum nebulam, id est, humorẽ obturantem interpositum habet, transmittere nequit, & sic corpus insensibile & immobile fit, fit igitur in apoplexia uniuersalis læsio corporis, siue neruorum uniuersalis resolutio, quum uerò particularis membri alicuius fit resolutio paralysis appellatur, quanquam & hanc Hippocrates apoplexiam appellat, hodie uerò nos siue uniuersum corpus resolutũ sit, siue eius aliqua pars paralysim appellamus, differt igitur apoplexia à paralysi tanquam totum à parte: quia apoplexia uniuersalis est totius corporis resolutio: paralysis uerò particularis. Cæterum apoplexia, & epilepsia differunt, quia apoplexia semper fit materia contenta in cerebri meatibus: epilepsia uero aliquando fit per consensum, item quod in apoplexia fit neruorum resolutio: in epilepsia uero potius fit conuulsio, id est, neruorum retractio, quibus adde quod in apoplexia maior fit cerebri meatuum obstructio quam in epilepsia.

Curatio trigesimaseptima, de puella febricitante, quæ libera per sanguinis ex naribus fluorem fuit.

PVella quæ ad aquam Carmelitarum habitat, ætate decem annorum, febre correpta fuit, cui occurrẽs, internam brachij uenam secare iubebam, sanguinisq́ue uncias quinq; extrahere, interposita tandem hora, ecce in sanguinis fluorem ex naribus deuenit, ita copiosum, ut assistentes integrã sanguinis librã fluxam esse affirmarent: ita enim illi sanguinis is fluxus contulit, ut illico à morbo libera euaserit: nec sanguinis missione, aut alio remediorum genere indiguerit.

SCHOLIA

HInc argumentum desumi potest, quòd sanguinis missio per uenæ sectionem, in ætate puerili, ante quartumdecimum annum, maximè conueniat, quum in hac ætate sanguis sua sponte fluit, nullo interueniente nocumento, aut caloris natiui resolutione, ut sæpe in hoc opere inculcauimus.

Curatio trigesimaoctaua, de punctura acus in digito.

ANselmi illustris comitis mater, sexagenaria, quum sueret, pollicem acu prope unguem pupugit, à punctura multum doluit, febricitabat, nõ quiescebat, adeo ut per duodecim dies parum aut nihil dormiuerit, quieueritúe: Dolor in uniuerso hoc tempore continuo perdurauit ita intensus, ut parum absuerit quin ex eo moreretur, ad quam quum accessissem, penitius locum animaduertens, inuenio in ipso pollice inter utrunqꝫ articulum saniem genitam esse, quam quum inueni, illico in loco secare iussi, saniemqꝫ pro membri quantitate fluere: à sectione uero optime manu oleo rosaceo completo inuncta, in ipsoqúe uulnere immisso linamento illito ex albo & luteo oui optimè contusis, & asplenijs debitè applicatis intra duas horas à doloribus libera fuit, & postea intra paucos dies sanitati restituta.

SCHOLIA.

PEriculosæ admodum sunt huiuscemodi puncturæ, ob quas multi aliquando digitum, aliquando manum, aliquando uero & ipsam uitam amiserunt: unde GALENVS hæc sciens, docte admodum ad apertiorem confugit, dicens libro Artis medicinalis capite nonagesimo secundo, nerui & tendonis, punctura propter sensus uehementiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, prompta est ad neruorum conuulsionem excitandam, ac tum præsertim, quum nihil extrorsum expirat, obcæcato cutis uulnere: aperiendum est igitur, atq; exiccandum substantia tenui, quæ usque ad ima nerui offensi possit penetrare, de quibus quoque libris Methodi medendi abunde ab ipso Galeno proditum est, præcipue sexto in hunc modum: igitur si cutis tantum acu (exempli gratia) alicui sit puncta, facileqúe in eo sanescant ulcera, etiam citra medicamentum, nudo membro ipsum ad consueta dimittas opera, nihil sentiet mali, sin uero ægre in illo sanentur, primum quidem dolebit, post etiam tum pulsu particula infestabitur, tum phlegmone, quare minime imponemus medicamen quod glutinet, sed molle, & blandum, & quod dolorem mitiget: siquidem ubi magna diuisio est, ibi studium impendi debet, ut magis siccantibus remedijs labra ulceris & uniantur & coalescant: ubi autem acu stilóue facta diuisio fuerit, id duntaxat curandum est, ne phlegmone tentetur particula: porro ubi aliquis neruus est punctus, cutim ipsam apertam seruare oportet: aut (quod tutius est) latius incidere, ut per eam ex neruo uulnerato effluat sanies: dein uero admouenda quæ simul dolorem mitigẽt, & exitum saniei patefaciant, si uirtus uegeta sit, sanguinis missio est expediens, purgatioqúe uniuersi corporis, si uitiosis succis redundet, & cætera: hæc in Epitome Galenus, sed quæ uero medicamenta punctis neruis conueniant, exposuit abunde Galenus non solum citato libro: sed etiam libro tertio de Compositione medicamentorum secundum genus, quæ tu in frontispitio libri per otium legere poteris.

Curatio trigesimanona, de nocumento eueniente ab ingestis fungis.

PVella rusticana, ex uilla ad me delata, ætate septemdecim annorum, oris uentriculi erosiones, doloresqúe ingentes patiebatur, febriebat, & lotium crassum turbulentumúe emittebat, adeo ut iumenti eum quis diceret. Nam quum causam unde morbus originem traheret, inquirerem, se ignorare respondet: pressa itaqꝫ atqꝫ coarctata doloribus & anxietatibus, ac respiratione difficili, uillica hæc tunc in animi deliquium incidit, quibus animaduersis, illico uomitorium hoc parare iubeo, quod habet. ℞. seminis raphani, anethini ana unciam mediam, in aqua fiat decoctio quousqꝫ maneant unciæ octo: facta colatura adde oxymelitis simplicis uncias duas, agarici scriptulum unum, misce, & bibendũ da-

to:quo

to:quo parum uomuit,et dolor illam grauabat,ob quem uenam communem brachiј ſecare iuſſi,ſanguiniſqúe uncias ſeptem extrahere, quo depoſitò dolor minui cœpit, & melius habuit.Nō omnino tamen à dolore libera fuit: ſed eo potius interdum corripiebatur:ut uero humorem illum refrenaremus, ac expulſioni pararemus,ſic orſi ſumus. ℞.ſyrupi de matricaria, de betonica,de hyſſopo ana unciam, ſemina aquarum origani, fœniculi, hyſſopi, ana unciam unam, miſce, & ieiuno ſtomacho tepidum bibat, & ter iteretur: At ſequenti die,quum è rure ad me rediret, uariaqúe cum ea & ſponſo confabularer: ecce,nocte antea quàm male haberet,mihi exponit, fungos cœnaſſe: q̃d quum audiſſem,illico deprehendi ſymptoma illud ab humore craſſo pituitoſo ex fungis uenenoſis antea ingeſtis ortum traxiſſe, quæ quum illis patefeciſſem,illico hiſtoriam mihi enarrant,cuiuſdam mulieris uicinæ ſuæ,quę fungos quum nocte quadam cœnaret, in morbum quendam grauiſſimum inciderat,à quo inſana permanſit, atque inde ruſtici uicini eius contendebant, in quodam fungorum quos comederat,ſpiritum malignum(ſic enim illi loquebantur)incluſum eſſe,ignorantes fungorum alimentum craſſum,frigidum,et pituitoſum,prauiqúe ſucci ac uenenoſi ſtare,à quo non ſolum morbi, ſed etiam mors ipſa euenire poterat: ſequēti igitur die, quum iam perciperem hanc difficulter uomere,ſic pharmacum parare iuſſi, ut infeſtantem humorem illū̃ è uentriculi ore pellerem,quod ſic habet: ℞.agarici nouiter in paſta cum oxymelite ſcyllitico parati drachmas duas, electuariј eleſcoph, diacartami ana drachmas duas & mediam,in decoctione hyſſopi,origani,& pulegiј,quantū̃ ſuffecerit,miſce,fiat potio cathartica, qua optimè egeſſit, & immunis ac ſana euaſit tribus porrò ſequentibus diebus, theriaces drachmam integram quolibet mane ieiuno ſtomacho cum uino generoſo deglutiret conſului.

SCHOLIA.

Ex fungorum genere,boleti in uſu uictus admittuntur: ego uero tam boletos,quam amanitas reliquosúe,ut prauiſsimi ſucci fugiendos conſulerem: ſunt enim fungi ruſticorum & agreſtium hominum cibus,à quorum eſu multos mori uidimus: ueluti quoque teſtatur Galenus, *libro ſecundo de* Alimento*rum facultatibus,capite ſexageſimonono.*

Curatio quadrageſima, de angina, & nido hirundinis.

IVuenis doctiſſimi Ambroſiј Cratandri Spoletani, nomine Domitius Veronenſis ſeptemdecim annorum angina correptus fuit,adeo,ut nec cibum nec potum rectè deglutire poterat: febricitabat, ſpiritum difficulter trahebat, in loco dolorem ſentiebat: cum quibus faciei ingentem ruborem, & colli apparentem tumorem patiebatur: ut merito παρασυνάγχη angina hæc dici mereatur, non uero ſynanche,aut ut barbari ſchinātia. Ad illum igitur hora tertia noctis accerſitus depoſitis per clyſterem fecibus cephalicam tumorem reſpicientem, illico in brachiј curuatura tundere feci,ſanguiniſqúe uncias quinque fluere:nouiſtis enim morbum iſtum ut plurimum à ſanguine copioſo ac plus iuſto calido ad colli partes fluente fieri: qua de cauſa nihil melius in hoc morbo hac ſanguinis extractione excogitari poterit,in qua animaduertendum eſt, quod parce,& pluribus interpoſitis uicibus fieri debet, quum ſi ſemel magna fieret ſanguinis miſſio,timor eſſet quod anima deficeret,& conſequenter æger ſuffocatus obiret: Iubemus quoque in tundenda uena,ut ampla & non anguſta fiat inciſio, ne ſanguis tanquam percolatus, manente ipſius craſſiori parte,

phlebotomia

Causa

exeat: facta igitur hac euacuatione, tumori apparenti, oleum rosaceum pauco chamomillino mixtum, & lana succida exceptum, admouere feci: gargarismo quoq; hoc uteretur suasi, qui habet rob mororum uncias duas, aquæ plantaginis uncias octo, uini granatorum unciam unam, misce: quo sæpe gargarizabat, cum ijs quoque ut parum dormiret consului. Nam in omnibus inflammationibus internis somnus fugiendus est, præcipue in angina, quia sanguis in somno intro magis repit: mane uero quũ illum de solito uidissem, ferè morbo liberum inueni: expedite enim iam loquebatur, tunc uero solo chamomillino, minore iam facto tumore, inuncto, intra quatuor dies pristinæ restitutus fuit sanitati: nec enim opus fuit ad discutientem peruenire gargarismum, ex myrrha scilicet, croco, & alijs confectum rebus similibus: ueluti nec ad emplastrum ex nido hirundinis, qui dubio procul magnam in hoc casu habet prerogatiuam. Nec sunt audiendi qui ex nido integro tanquam ex terra frigida emplastrum fieri formidant, quum re uera, terra nidi hirundinis cum paleis, & cæteris in eo contentis, discutiendi uires habeat: quanquam prisci Græci nunquam, quod legerim, nido isto in hoc affectu usi fuerint: sed potius cinere hirundinum, ut latius Commentarijs nostris ad Dioscoridem diximus. Aetius tamen inter Græcos, sermone 14. suæ medicinæ, capit. 49. in quo de erysipelate agit, hirundinis nidum tritum, & cribratum, ac melle exceptum, contra erysipelata faciei maxime commendat: cito enim ea discutere tradit.

Curatio quadragesimaprima, de quibusdam symptomatibus euenientibus, ob menstruæ purgationis retentionem.

Agnificæ & generosæ uxori Ascanij à Cornu uiri strenuissimi, & primipili capitanei, quem Coronellum dicimus, iuueni uiginti annorum, pulchræ obesitatis mediocris, primo concubitu oris uteri disrupta fuit uena quædã, ex qua sanguinis in tanta profluxit quantitate, ut in syncopim deuenerit, & propemodũ mortem obierit: sed medicorum consilio Romæ agentium, ubi hoc contigit, libera euasit: postea uerò, huic bis tantum intra sex mensium spatium, non nisi singulis tribus mensibus, menses tantum erupere: postea uero singulis sex mensibus in parua quidem quantitate fluxere, ob quam mensium retentionem, prædicta hæc domina in quædam incurrit symptomata, scilicet linguæ crassitiem, ut uix loqui poterat, capitis dolorem, spatularum, & lumborum grauedinem, membrorum fractionem, lassitudinemúe, quibus adde, quod interdũ non bene mente constabat, id quod quoque attestabatur eius ridiculosus & fatuus risus, quæ omnia à sanguine illo retento, caput & corporis superiores partes obrepente euenire notius est, quàm hîc à me referri possit. Ad hanc igitur curandam uocatus uniuersam curationem in mensium retentorum euocatione consistere deprehendi: ipsis enim fluxis à tot dictis affectionibus liberari non erat dubium: proinde uniuersus noster conatus in mensium prouocatione uersabatur, pro qua complenda operatione à sanguinis extractione ordiri opus fuit: An uerò ex pedis saphena, uel potius ex brachij basilica, in dubium certè uertebatur. Nam quidam seniores medici ex basilica prius sanguinem extrahendum Matthæi de Grado consilio: postea ad saphenæ incisionem descendendum contendebant: hac fulti ratione, quia si prius sanguis per saphenæ sectionem detraheretur: humor in corpore redundans in partes inferiores laberetur: & sic magnas pareret obstructiones, ac si in illud uulgatissimum incideremus dictum. Incidit in scyllam cupiẽs uitare charybdin, quorum

rum rationem utpote uiri doctissimi & practici Matthæi de Grado, & Nicoli Florentini, non omnino floccifecimus, quin potius amplexi sumus, sed non ita ut tunc temporis ea usi simus, præcipue quia tempore hiberno eramus, & non multis antea diebus bis eo modo quo ipsi nunc quoq; agendum contendebant sanguinem deposuerant: quibus addimus, quod si in tanta quantitate sanguis per uenarum sectionem fluxisset, natura auarior reddita, sanguinem retineret, nec ipsum per loca conuenientia mitteret: præuisa igitur suppressorum mensium causa, quæ sanguis crassus multis pituitosis materiebus coniunctus erat et cuius bona pars in pinguedinem uertebatur, in primis minorante quodam medicamento purgatorio usi sumus: nec enim creditu par erat quòd menses suppressi fuerant ob cicatricem, siue callum, in ea uena obductam, à qua primo illo congressu sanguis in tanta, ut diximus copia fluxit: quum sic postea ex toto suppressi essent, nec amplius fluerent, quod falsum esse ex præcedenti relatione nouistis, sed quòd sanguis pituitosus crassus dominabatur, ijs indicijs uenabamur: primo quòd mulier hæc ad naturam pituitosam declinabat. Secundo, quòd in dies magis crassa & obesa, ac pinguis ueniebat, unde timor erat, si sic incederet Hippocratis admonitione, ex toto sterilis facta esset. Tertio, quod menses exeuntes subalbidi, & non multum uiuidi erant: dedimus igitur, ut prædixi, minorans hoc medicamentum, quod habet. ℞. electuarij lenitiui unciam unam, agarici nouiter in pasta parati drachmas duas, diabenedictæ drachmas duas, semis. in decoctione senæ, in qua semi manipulus Matricariæ inferbuerat quantum sufficit, fiat potus, quo quater egessit, altero uero die interiecto præcedente clysteri lauatiuo communi, saphenam dextri pedis uesperi tundere feci, sanguinemq́ue extrahere ad uncias quatuor: optimo igitur uictus ordine instituto, & illo quidem ad incisionem uergente, consului, ut singulis diebus, illi frictiones à fœminibus uersus partes inferiores fierent: cucurbitulasq́ue ipsis fœminibus siue fœmoribus de tertio in tertium diem adhiberent, non minusq́ue singulis diebus, ieiuno stomacho hoc præbiberet decoctum: quod habet. ℞. radicum rubeæ tinctorum ℥.i. cicerum nigrorum pug.i. croci scrup.i. cinnamomi. ʒ.sem. in libra una aquæ fiat decoctio secundum artem: cuius uncijs octo adde trochiscorum de myrrha ʒ.sem. misce, & per octo sequentes dies iteretur, & utatur: postea uero hoc usa est decocto, quod habet. ℞. pulegij, calamenti, nepithæ, origani, matricariæ ana man.i. sauinæ, cyperi, asari, rubeæ tinctorum ana man. sem. incidenda incidantur: & terenda terantur, ac in aqua fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, quousque maneant libræ quinque, facta colatura, adde, syrupi de marubio uncias quatuor, de matricaria uncias duas, misce, cuius uncias sex quolibet mane ieiuno stomacho bibat, non nisi prius per saccum, ubi parum cinnamomi in puluerem redacti erat, traiectas: octo tamen diebus ante tempus in quo natura quodam tenus menses expellere conabatur: solliciti admodum in adhibendis frictionibus & cucurbitulis fuimus: quibus tandem optatum finem obtinuimus, fluxere quidem menses, sed in parua quantitate: tunc uerò iterata decoctione dicta, uice Antidoti Emagogi, quod multum in hoc casu ualet, suffumigia hæc præparauimus, quæ ita habent. ℞. trochiscorum de myrrha ʒ.i. Castorei ℈.ij. Piperis, Rubeæ tinctorum, Mentastri ana. scrup. iiij. omnibus puluerizatis cum terebinthina, & Mithridatico antidoto, fiant pillulæ auellanæ magnitudine, ex quibus duas pro uice super ignitas prunas inijcito, & sedens super perforata sella, uestibus optimè circundata ac cooperta suffumigium recipiat: in nocteq́ue quum uadit dormitum, pessum istũ in uteri

os immittat, quod habet. ℞. pulueris castorei ʒ.i. Mithridati scrup.ij. terebinthinæ optimæ ℥.i. misce, & in sacculis digitalis longitudinis immittantur, & fiant pessi, ac in utero teneat: ijs enim parum plures menses fluxere, sed quum melius sentiebat, & rigida uigebat hyems à maiori opere destitimus. Cęterum hæc uigesimosexto die mensis Februarij, quum caput lauaret, et postea ad uentum exiret, ecce hora quarta noctis repente post primum somnum, humor à capite in labra, linguam, & fauces defluxit: adeo ut non multum absuit, quin ex toto suffocata fuerit: Erat enim humor hic sanguineus pituitæ mixtus, hanc causans inflammationem: quam uel cynanchen, uel paracynanchen appellare nihil impedit. Satis enim est, tumorem pręternaturalem suffocationem minantem esse: nam lingua crassa & nigra apparebat, labra uero cum barba mirum in modum tumebant: ut facile credendum sit, si materia illa fauces potissimũ uel asperam arteriam occuparet, intra horam illam interficeret: declinabat tamen tumor ad dextram magis quàm ad sinistram, præsens igitur illico sanguinem ex cephalica dextra extrahendum curaui, pondere decem unciarum: opus est enim in ijs potissimum affectionibus repente euenientibus simul & repentina ac ualentissima uti euacuatione, quanquam non me latet, quòd in angina paulatim potius sanguis extrahendus est, quàm semel copiose, ut ex Galeno didicimus. Facta igitur sanguinis missione, illico melius habuit, & tumor declinare cœpit: credendũ est enim sanguinem extra uenatũ uenæ sectione quoque reuocari, ut ex Hippocrate in curatione pleuritidis desumitur, & Galeno libro quarto de Sanitate tuenda prope finem dicente: Cæterum, at quæ ex natura rei ducitur, rationem apposuisse non sit alienum, quoniam igitur in hac quæ ueluti phlegmone fatigat lassitudine, uis calidi sanguinis congesta in corporis mole est, uenæ autem sectio succos è uasis emittit, utile est post priorem detractionem tantisper intermittere, dum aliquid eorum, qui in corpore sunt humores, remigret ad uenas, quod tamen quoniam committendum non est, ut ijs maneat, utpote ex dimidio corruptum, sed potius plurimum eius expellatur: idcirco detractionem sanguinis etiam secundo die iteramus, aliquando uero & tertio ubi uidelicet, & reuellere, & ex alijs in alia transferre uisum est cõducere. Hæc enim sic adduxisse placuit, ut multi noscant, quod uenæ sectio non solum sanguinem in uenis contentum deponat, sed etiam illum qui extra uenas est, ut in hoc euenit casu: & experientia ipsa indicat.

Curatio quadragesimasecunda, de calculo impediente urinæ exitum, & eius extractione.

SEnex sexaginta octo annorũ, quum uesicæ lapillis grauissimè cruciaretur, & nihil iuuamenti ex uarijs adhibitis medicamentis perciperet, immo in urinæ omnimodam suppressionem deueniret, glandem illi secundum longitudinem in parte alta præscindere feci, tandem inde duo lapilli auellanæ magnitudine extracti fuere, & ille liber à tam sæuo & crudeli morbo fuit.

Curatio quadragesimatertia, de pituita ad oculos descendente, & laqueo ad nucham indito.

COquus monachorum cenobij sancti Augustini pituita ad oculos descendente grauiter uexabatur: factis tandem euacuationibus uniuersalibus, ac particularibus, laqueum ad nucham indidimus, & bene habuit.

Curatio quadragesimaquarta de puero inter dormiendum gemitus dante.

PVer natus annos duodecim, tẽperatura biliosus, nocte quũ dormiret dentibus stridebat, & gemitus dabat. Erat enim humor ut assequi potui inter dormiendũ dolores inducẽs, ob quos & dentibus stridebat, & gemitus illos dabat, quẽ ijs paucis, optimo uictus ordine prius instituto, deposuimus, & sanus ac liber factus est. ℞. syrupi endiuię, acetosi simp. rosati añ. ℥. sem. aquarũ boraginis, cicoręę, endiuiæ, añ. ℥. i. misce, & quinquies iteret̃: postea uerò pharmacũ hoc ebibit. quod habet: pulpæ cassiæ nouiter extractæ. ʒ. v. diacatholiconis. ʒ. iij. rhabarbari boni. ʒ. i. in decoctione cõmuni florũ & fructuum cum folliculis senæ fiat potus unus. quẽ in aurora bibat, et desuper horã dormiat: quo optimè egessit, & bene habuit: iecur tamen postea santalino unguẽto, per sex sequentes dies inungeretur, ac ieiuno stomacho unciam unã zuccari rosacei pro uice comederet, & desuper uncias duas aquæ cicoreæ biberet consului, & iterum nunquam in prædictas affectiones incidit.

Curatio quadragesimaquinta de tumore in genu cum dolore, & grauissimis symptomatibus.

MVlier quinquagintaquinq; nata annos, die Iouis summo diluculo, de dolore genu sinistri questa fuit, in quo loco tumor apparebat: interpositis uerò tribus horis, omnes ferè amisit sensus, utcunq; tamẽ ex sinistra axillari uena sex extractæ fuere sanguinis unciæ corrupti admodum, demum die Veneris in nocte diẽ suum obijt, an uerò apoplectica hæc obierit, dubitatur.

Curatio quadragesimasexta de ephimera transeũte in synochũ, ac de uictus ratione habenda in die purgationis.

BRudus, uir trigintaquatuor natus annos, ruffus, sanguineus plerunq; ephimera febri corripi solebat, à qua sæpe sudore eueniente euadebat. Nunc uerò eadem correptus fuit febri, sed eueniente sudore ab ea mundus non euasit: sed in ea ut prius intensè perseuerauit, in synochum enim putridum transiuit, quem attestabatur lotium crassum, & nimis rubrum, ac eius febris continuitas. At sequẽti die depositis per clysterẽ fecibus basilicã dextri lateris tũdere feci, sanguinisq; uncias sex extrahere: qui proculdubio sanguis putrefieri iam cœperat, à sanguinis uerò missione syrupũ istum ebiberet suasi. ℞. syrupi rosati, cicoreæ, endiuiæ, añ. unciam mediã: aquarũ cicoreæ, endiuiæ, boraginis, añ. ℥. i. misce: adeo enim post hæc subito in sudorẽ prorupit, quem per quatuor horas meis monitis seruauit, ut mirum fuerit, quàm breui ab ea febri liber euaserit, sequenti autem die iterato syrupo, ac iniecto clysteri melius habuit: quinto tandem die, ꝓpinato pharmaco bene habuit, in quo die parũ comederet suasi, ut in Scholijs apparet: cæterum huius uictus ratio ptisana, ac panatella semine melonis parata erat: Aqua porrò pro potu ex decoctione hordei sumebatur.

SCHOLIA.

SYnochus, sine putredine, ut alias diximus inter ephimeræ genera adnumerari potius debet, quàm inter alia febris genera, qua sæpe ægrotus hic corripi solebat: facilè enim sanguinis subtiliores partes spiritus dicti inflammabãtur: unde ephimera oriebatur, ita enim se habet spiritus in sanguine, ueluti scintilla in igne, quum tamen sanguis plus iusto incaluit in putredinem uenit, unde uerus synochus ortus est. Cæterum iubent practici in die purgationis, præpinguem mactare gallinam, ut eius bonam partem purgatis in uictu tribuant, sed reuera nõ sine errore, quia die purgationis minus cibi ægris offerendum est, quàm alijs diebus, ut

paulo inferius indicabimus:sed fortè dicent id in causa esse, ut ius gallinæ lauans uentriculum offerãt, quod ius simplex, tametsi ex Galeni decreto sua qualitate constringat, sua tamen quantitate lauat, & pharmaci reliquias stomachi tunicis adhærentes expurgat, & ad imum uentrem eas descendere facit:sed re uera hoc subterfugium nullius est ualoris, quia aqua hordei, hoc idem præstat & complet:sed quòd malè agant practici recentiores, qui purgationis die ægrotos plenissimè uictitare iubent, eorum uires reficere tentantes, paucis indicemus:primo Hippocrates libro secundo de Ratione uictus in morbis acutis, textu duodecimo, clam nititur causam reddere, qua ratione homines sui æui, deleteria illa medicamenta purgantia ferebant:non quòd homines suo tempore robustiores erant, quàm nunc sunt:quia ut inquit Galenus idem mũdus qui olim erat, nunc est, & nullus stellarum ordo permutatus sit, tametsi oppositum Conciliator putat:sed quia quum primum Hippocrates, & sui coætanei, ac alij post eum medici multi, pharmaca fortissima propinabant, ut helleborum, scamonium, colocynthidem, esulam, laureolam, euphorbium, tithymallorum tot genera, & alias huiusmodi laruas, illico post eorum bibitionem ptisanam in potu dabant, ad infringendam illorum medicamentorum acrimoniam:ut postea clarè Dioscorides, capite de Aqua maris exposuit. Inquit igitur Hippocrates citato loco:ubi autem quis medicamentum ebibit, ptisanam protinus sorbendam dato, neque insigniter minore quàm cõsuetum est quantitate:quæ uerba enarrans ibidem Galenus, ita tradit:sic & à sumpto medicamento, ptisanam sorbere confert, nempe purgans medicamentum ipsum tanquam exiguum ad uentris quidem fundum peruenit, uerum dum transit, stomachus & quæcunq; uentris sublimior pars non qualitatẽ purgantis medicamenti modo uerum & substantiæ quæ in transitu hæret, aliquid adsumens, uehementer læditur:ptisanæ igitur cremor superingestus commoditatem affert, nempe & deorsum trahere, quod uiæ adhæret partibus, tum temperare, tum permutare potest:ob eas igitur causas à purgantis medicamenti potu ptisanam supersorberi præcipit:sed ubi purgatio cœpit ab ea uult abstinendum, purgantis medicamenti operationem exolui uerit us:atq; ob eam rem subdit Hippocrates:& quoniam ab re non est purgatione in media sorbitionem dare nõ conducit:at ubi purgatio desierit, tunc sorbitio detur, sed consueta minor:deinde liberalius perpetuo exhibeatur, si & dolor cessauerit, & nihil aliud obicẽ fecerit. Hæc Hipp. in quibus tradit, ut ea superioribus uerbis nectamus, quòd postquam quis medicamentum ebiberit, statim illi ptisanam sorbendam dare medicus debet in tanta quantitate, quanta ebibere antea assueuerat, sed cum hoc rationi consentaneum est in media purgatione sorbẽdam non dare, id est, quum æger purgare cœperit, quòd tunc cibus & potus omnino interdicendus est, nec quicquam illi offerendum pro uictu aut potu medicus debeat, quæ uerba interpretatur Auicenna, quum dicit, Fen quarta libri primi:oportet ne medicinæ potator, comedat uel bibat, donec suam perficiat operationem. Cæterum per illa uerba ab Hippocrate dicta. At ubi purgatio desierit, tunc sorbitio detur, sed consueta minor:nostra comprobatur assertio:Iubet enim Hippocrates, postquam pharmacũ suam perfecerit operationem, ægro ptisana offeratur, sed minori quàm antea assueuerat quantitate. Vnde dubio procul clarè colligitur, quod qui die purgationis ægrotantibus plus cibi quàm antea, propinant, contra rationẽ agant:& merito sint plectendi, quos Galenus quoq; carpit, dicens:contra quàm pleriq; huius temporis medici rem hanc docuit Hippocrates:Nempe hi ubi uacuauerunt, copiosè nutriunt:Hippocrates uerò à purgatione ptisanæ minus ministrari iubet. Nam corporũ quæ expurgata sunt natura expurgatione agitata, labefactataq; tolerare alimoniam non potest:neq; probè eam conficere, nisi omnino pauca fuerit:purgatis igitur tantum cremoris prima die exhibendum, quantum domare possint:deinde paulatim, sensimq; adaugere oportet. Hactenus Galenus:qui ut percipitis in medicos inuehitur illos, qui purgationis die ægrotantibus uictum, ut in alijs præbent diebus:quia eorum uentres tũc à facili causa grauantur:& ex directo, eo die parũ alimoniæ illis offerẽdũ sit:quia uirtus ex purgatione prostrata labefactataq; nutrimentũ rectè coquere non ualet:unde non rarò ingens & potens oritur affectus:minimè tamen à medicis animaduersus, quorum stupiditatem, ut in adagio est, ne Mercurius quidem cum musis sanabit:dictis autem suffragatur idem Galenus, libro primo Aphor. quũ dicat, in antiqua uersione, itidem & de refectione nimia fugienda subintulit:quia refectio fallit nimia, succedens nimiæ euacuationi, quum uirtus euacuati defecerit, nec cibum secundum quod oportet possit mutare:& cum membris assimilare:quæ uerba in uulgata & candida uersione, sic habentur:ob hoc uetare immodicas euacuationes, quoniã & refectiones post eas, haud quaquam securæ existunt:quum sit natura iam facta imbecillis, & neq; iam possit sufficienter coquere, nec distribuere alimentum, nec assimilare:per hæc uerò uerba, hoc aliud docet Galenus, uidelicet, quod die purgationis quanto maior facta fuerit euacuatio, tanto minus alimonia concedere euacuatis debeamus, quum alimonia secundum uirtutis tenorem, & coquendi potestatẽ, dari debeat:Nam certum est, in maioribus euacuationibus, magis naturam debilitari, unde parcius alimentum tribuendũ est. Iis enim finem imponimus, quia non credimus idiotam inueniri ita rudem qui non intelligat Hippocratẽ & Galenum id uoluisse, ut latius hæc monstrauimus in Epistola illa, quam de catapotijs, ab hinc uiginti annis ad Ludouicũ Nunium Santarenensem medicum doctissimum scripsimus.

Curatio quadragesimaseptima de mammilla ad suppurationem ueniente, & de methodo mammarum curandarum.

Xor probi uiri Eduardi à Sola, bene peperit: eius tamen sinistra mammilla post aliquot dies tumuit, & ad suppurationem uenit: prope enim papillam aperta fuit: sed paucis interpositis diebus, eandem mammillam in alijs duobus locis secare opus fuit, materiamq; inibi congestã, ac concoctã extrahere. Cæterũ ab euacuationibus uniuersalibus adhibitis, prædictæ mãmillæ durities hoc potissimum medicamẽto diminuta fuit. ℞. succi petroselini, apij, añ. lib. sem. aceti rosati, ℥. i. sem. olei rosacei ℥. iij. farinæ hordei ℥. iiij. ceræ albę unc. ij. misce, & ad ignem fiat linimentũ: Interpositis uerò quatuor diebus iterum mammilla ad suppurationẽ peruenit, qua de causa candente ferramento usi sumus & melius ualuit, quod uerò uarijs in locis mãmilla aperiatur, id in causa est, quia eius substantia quum spongiosa sit, ac cauernosa, materia in ea contenta non libere à loco ad locum fluere potest, quo fit ut uarijs in locis ad suppurationem ueniat: hic tamen animaduertat bonus Chirurgus, & doctus Medicus, & tanquam Canonem, ac Methodum curandarũ mammarũ habeat, quòd mãmilla affecta, rarò ad sanitatem reducitur, nisi altera sana à lacte exiccetur: exiccabitur aũt lac si modo infanti mulier lac sugendum non dederit: item si lineis pannis frigida madefactis, mammillam frigefecerit, uel super eam pulticulam ex fabis & aceto paratam imposuerit: nec enim timeas de lactis exiccatione: quia bene habente mammilla, uel facillimis, lac reuocabis, præcipue infantis attractione suctúue: uisæ enim sunt mulieres, quibus menses ob ætatem grãdiorem suppressi erant, & tamen illis lac copiosissimum ad mammillas deuenit, solo puerorũ suctu, quos postea lactarunt, & ad annum, & plus, ac si pepererant eos tractarunt: Ex ijs autem mulieribus à me una Ferrariensis ætatis quinq; super quinquaginta annorum uisa est: altera uerò nobilis apud Lusitanos Santarenẽsis, nata annos prope sexaginta.

Curatio quadragesimaoctaua de dolore occupante sinistras costas mendosas.

Vi ex Apulia Anconã uenit, uir robustus, ætate quadraginta annorum, quum antea morbo laborauerat, et bene iam se ualere putaret: quum cœnaret, uigente æstate dolore correptus fuit, uersus costas nothas, & illas quidem sinistras: Ita enim dolor illum uexabat, ut æger tremore corriperetur, ualde gemebat, multum querebatur, non dormiebat in angusto demum res erat. Nam & quæ cœnauerat, illico euomuit, mane tandem accedens illum prædicto modo afflictum inuenio: Clysteres nullatenus ferebat, tunc basilicam sinistri brachij tundere, sanguinemq; ad uncias quinq; fluere, iubeo: à sanguinis uerò extractione multa euomuit biliosa post quæ aliquantulum melius habuit: sed tunc ad topica deuenimus medicamenta: præcipue uerò ad fomentum sequens. Nam antea parietariam, butyro frixam mulieres, sed frustra, remedium illis satisfamiliare tẽtauerant: Habet igitur fomentum sic: Recipe, camomillæ, meliloti, aneti, rosarum siccarum, foliorum taxi barbasi, parietariæ, sthicados, betonicæ, añ. manip. i. fœnu Gręci, seminis lini añ. pug. i. sem. ameos, seminis anethi añ. unciam unam, in libris duodecim aquæ fiat decoctio sufficiens & cola, cui adde olei camomillini, anethini añ. uncias tres, misceto, in quo filtrum imbibito, ac expressum, calidum loco doloroso superimponito, & sæpe iterato, uice uero clysteris, quem pati renuebat, potum istum descripsimus.

℞. camo

℞.camomillæ, meliloti, aneti, fœni Græci, seminis lini añ. man. i. in aqua fiat decoctio secundũ artem, quousq; maneat libra una, cuius decoctionis uncijs quatuor adde, electuarij lenitiui ℥.i. diaphiniconis. ʒ.ij. diabenedictę drach. iij. misce, fiat potus, quẽ post horam euomuit, in quo uomitu multa biliosa & pituitosa mixte uidebãtur & à dolore ferè liber euasit: Magnam tamen patiebatur sitim, pro qua extinguẽda aquam pauco uino mixtam obtulimus: tandem iterato prædicto pharmaco bene habuit: quia qualia opus erant purgari, purgata fuere, loco porrò dolore affecto, emplastrũ de melliloto admouimus, & rotulũ unum aromatici rosati, ieiuno stomacho comedebat: sed quum bene haberet, & præter omnium spem domo exiret, in dolorẽ iterum incidit in eo pręcipue loco, ubi antea uigebat: qui eo modo dicto tractatus, ac iniectis nõnullis clysteribus uentositatẽ carminantibus, & propinatis uncijs sex olei amygdalarum dulcium recentis hora sexta noctis, integræ sanitati fuit restitutus. Nam huius lotium rubricantibus arenulis mixtum erat, nec unquam febricitauit: tametsi raro eueniat fortis dolor, uel à causa frigida, absq; febris comitatione, & siti intentissima.

Curatio quadragesimanona de quibusdam Gallicana scabie infectis.

QVidã morbo Gallico infectus fuit, & multis adhibitis remedijs, ita bene ualuit, ut sui & aliorum iudicio sanus euaserit: Interpositis uerò decem añis, uxorem duxit, cuius uxor mulier castissima, duos pueros intra quinq; annos optima temperatura, & compositione præditos peperit: septimo uerò anno alterum peperit masculum: sed Gallica scabie infectum. Nam illa optimè semper se habuit, sed prope nares uersus labia, antea quam puerum istum infectum peperisset, ulcuscula passa erat, demum post partum malè sensit, & ubera grumis quibusdam illi infecta fuere, ita ut puero lac dare non fuerit possibile: cõmissus igitur fuit puer nutrici, quæ intra paucos dies infecta fuit, & à puero prædictã scabiem Gallicam contraxit, quæ quum cum marito coiret, illum infecit, immo uicinarũ suarũ alij duo pueri, quibus lac dederat, infecti fuere: à quibus matres morbum traxerunt, demum hac contagione nouem, intra mensem infecti fuere: sed puer intra mensem post ortum suum obijt, & illius pater qui ob seminaria antiqui morbi occulta uxorem infecit, quum febri corriperetur intra sex dies uitam cum morte commutauit: Mater uerò pueri euasit, cui per quinquaginta dies Guaiaci decoctũ dedimus, sed nutrix & eius maritus, ueluti uicinæ, & pueri, per unguenti inunctionem ex aromatibus, & mercurio cõfecti, sunt sani facti: hoc unum ante oculos habendo, quòd ubi plus gummositatum uidetur, plus pinguedinum unguento addimus, ubi uerò minus gummositatum, & plus pustularum & ulcerum, plus puluerum apponimus, in delicatis quoq; parum argenti uiui addimus, ueluti quando complexio calidior fuerit, multum butyri, & olei rosacei, aut succi plantaginis, res calidas fugiendo adiungimus, ut in sequentibus uidebitur.

Curatio quinquagesima de casu quodam morbi Gallicani.

VIr quidam morbo Gallico correptus fuit, & sanus per medicamenta factus, interpositis quindecim annis, huius uxor mulier honesta, & robusta puellam peperit exanthematibus Gallicanis per uniuersum corpus dispersis infectam, quæ intra paucos dies obijt: sed eius mater basilice semper ualuit.

Curatio quinquagesimaprima de puero cum cornu in capite nascente.

Atus est puer cum corniculo in capite:nõ dolebat, nec quicquã obnoxij ex eo percipiebat:grãdior uerò factus puer, cornu quoque creuit,quod omnino deponendum ex capite puer cõtendebat,& à patre efflagitabat,ob id quòd pueri illum cornutum appellabant:accersito igitur chirurgo plus iusto audace:primo partem superiorem præcidit,ex qua incisione, nullum ferè puer dolorem sensit: Chirurgus uerò credens ita euenturum si radicitus corniculum resecuerit, opus aggreditur,sed infelici successu, breui enim, uel intra paucas horas puer obijt,nec mirandum,quum cornu illud prædurum in parte inferiori, conflatum ex craneo,& medullari cerebri substantia esset.

Curatio quinquagesimasecunda de pleuritide,ac de ratione uera, propter quid in pleuritide secanda uena sit axillaris eiusdem brachij ubi dolor est.

Ir Romandiolus robustus ætate trigintatrium annorum,pleuritide correptus fuit.Nam continua laborabat febri,& dolorẽ ingẽtem ac perforantem in succingente costas membrana in pectoris dextra parte sublimi sentiebat, tussiebat, & difficulter spirabat:cui occurrẽs bouillam uesicam semiplenam,aqua decoctionis sequentis,loco doloris admouere iussi,in qua olei rosacei parum adiũgendum cõmendaui,est autem decoctio sequens. ℞.rosarum siccarũ,maturum uiolarum,maluarum,camomillæ,meliloti,seminis lini,fœni Græci,bismaluæ, añ.manip.unum,in libris decem aquę fiat decoctio,quousq; maneant libræ septẽ,ex quibus uesicam cum oleo rosaceo(ut dixi)semi imple,& calidam loco dolore affecto applica. Sed illico sanguinẽ ex basilica eiusdẽ lateris, ubi erat dolor põdere decem unciarũ extrahere feci:fluere enim sanguinem ita copiose permisimus,quousq; ex rubro liuidus apparuit: ut suadet Hippocrates libro secundo de Ratione uictus in morbis acutis, textu decimo,uel ad animi usq; defectionẽ,ut libro quarto citati uoluminis, textu septuagesimo quarto cõmendat:ab hac enim sanguinis missione,dolor ex toto ferè leuatus fuit. Ita enim constantibus uiribus,sanguinis copiosa extractio fieri debet. Tũc uerò suasi,ut in uictus ratione,nihil præter ptisanæ cremorẽ,hoc est ptisanam colatam degustaret,in potuq; aquam decoctionis hordei simplicẽ,uel iulepo uiolaceo admixtam nõ transcẽderet:quibus addidi,ut aliquãdo syrupum uiolaceum elambendo,capite resupinato acciperet.Spuere nanq; cœperat subcruentum quiddam,sed ecce tribus interpositis horis à sanguinis missione prędicta,natura ualidior facta,quasi deposita sarcina humorem peccantem regulare cœpit:ita ut is intra horã sanguinis libras duas per nares emiserit, & ut obseruaui per narem dextrã,in quo latere dolor præerat: sed cum ijs stomachus nihil retinebat:sed omnia ingesta per uomitũ reijciebat, pro qua complenda operatione,stomachum oleo cotoneorum & rosaceo omphacino inũgi fecimus,& in uniuersum melius habuit:tertio uerò die,lumbricum uiuum per os emisit,& alterũ prope fauces persentire se dicebat:in quo die sanguis ex naribus iterum effluxit,non adeò tamen copiosè,demũ à cassia fistulari data, cum qua multa egessit bene habuit,& quinto die in copiosissimum sudorem deuenit,& sanus factus est:ueluti uir Græcus,& plures Anconitani,qui eo tempore pleuritide correpti sunt.

SCHOLIA.

ANtiquissima quæstio est:& hodie quoq; à uarijs quæsita, num in pleuritide secanda uena sit in latere eodem, ubi dolor est, uel contrario potius: demum concludunt quod ex axillari uena, eiusdem lateris, ubi dolor est: sanguis extrahendus est, tum authoritatibus Hippocratis & Galeni, tum etiam rationibus quarum præcipua est, quia uillorum & fibrarum seruatur rectitudo, quam rationem, dubio procul ego parui facio, quia quum sanguis confusè in uena puteali, caua dicta contineatur, per canalem quoq; prædictæ uenæ, confusè extrahitur, minimè uerò per uillos ac fibras. Nec enim similitudo illa quam adducunt de arborum uillis & fibris, ad uenarum uillos ualida est, quæ ut noscas talis est, uidemus à caudice arboris, quæ postea in trunco bifurcatur, lineas quasdam fibras dictas, uel uillos si magis appellare placeat, produci: quæ fibræ & si à caudice, siue inferiori trunco omnes nascantur, aliæ tamē directius ad latus unius rami, quàm alterius diriguntur, & quod uerum sit, experientia indicat: quia sæpe contingit arborem secundum eius mediam partem corrumpi, ac in totum emarcescere: altera media parte uiridi, ac florente manēte, cuius causa alia non est, nisi quia fibræ illius corruptæ partis, per quas arbor nutrimentum attrahebat, marcore infectæ sunt: adeo ut suo officio amplius fungi non possunt: cæteræ uero fibræ alterius dimidiæ partis, quum uigeant & bene habeant, nutrimentum attrahunt. Et suis particulis impertiuntur: ac sic arbor secundum hanc partem uiget: & bene habet: secundum uero alteram, in totum uires suas deperditas habet: ut syderata ac emortua dicēda sit: Hæc enim est ratio, quam doctiores in hac re solent adducere, qua cōcludūt: quòd sicut in arboribus percipitur, ita quoq; in uenis euenire contingit, quia uena caua à gibba iecoris regione oriens, tanquam arboris truncus habita, sursum ascendit ac postea in ramos diuaricatur, similes ramos fibras uel uillos habens, ijs quas arboribus inesse diximus. At re uera argumentum hoc admitti posset in nutrimenti attractione, tametsi hoc imaginari difficile est: secus autem in sanguinis fluxione euenit: quia si arbor perforata esset, in cuius cauitate aqua contineretur: proculdubio, parum uilli aut fibræ agerent, ut magis una ex parte, quam altera extraheretur: proinde ratio ista apud me nullius ualoris est. Vesalius Bruxellensis, insignis anatomicus, ac Caroli Quinti Imperatoris Medicus, superiorib. annis disceptationē quandā super hac re euulgauit, cuius argumētū erat, quod in pleuritide semper, siue inflāmatio sit in latere dextro, siue in latere sinistro, secāda lateris dextri interna, siue basilica: iecoraria & axillaris dicta uena est, & ratio ab eo talis assignatur: quia uena ἄζυγος dicta, hoc est sine pari, à latere dextro uenæ cauæ, prope cor oriatur, quæ per spinā delata ex utroq; latere octo costas inferiores alit, ac ad diaphragma, et membranā intersepientē distribuitur: unde multo melius (dicebat ille) materia pleuritidē faciens, retrahetur, & euacuabitur, si sanguis per uenæ sectionē, ex brachio dextro extrahatur, quàm ex sinistro: quia directius quoq; basilica dextri brachij, uenā illā sine pari respicit, quàm basilicā sinistri. Hæc enim est ratio Andreæ Vesalij, qua ut dixi fulcitur semper in pleuritide dextri brachij axillarē uenā esse secādam, siue pleuritis occupet partē dextrā, siue sinistrā: Quæ sanè ut erronea explodēda est, & ab opere practico, ut periculum minitans eliminanda, pro quo scire licet, quod Vesali ratio omnino peccat, quia uena sine pari, sanguinem quem recipit à uena caua, non amplius ad eam remittit, imo ita est fabrefacta in orificio suo, uenæ cauæ coniuncto, ut ostiola quædam habeat, quæ ad hiandum sanguinem aperiuntur: postea uerò ita clauduntur, ut sanguinem illum receptum non amplius remittere sinant, & ita huic uenæ sine pari euenit, quemadmodum uesicæ urinariæ, aut cordis uasorum orificijs: sed quod hoc uenæ sine pari propriū sit, scilicet, quòd sanguinem quem recipit, non amplius per eandem uiam remittat ex corporum dissectionibus certi sumus. Nam si uenam cauam in parte superiori secueris, & fistula in ea intromissa uersus partem inferiorem sufflaueris, tota ipsa caua uena in parte inferiori simul cū uena sine pari inflabitur, & tumida euadet: sed si uenam sine pari in parte infima secueris & immissa fistula uel cannula, ore uentum uersus partem superiorem impuleris, dubio procul, uena caua non inflabitur, nec tumida euadet: quia aer in uena sine pari contentus exire nō potest, ob ostiola siue opercula dicta, quæ orificio suo ad uenam cauam, coniuncta habet: unde certū est, quod si aer à uena sine pari, ad cauam deriuari non potest à fortiori nec sanguis, qui aere corpulentior est, refluet: quod uero uenæ sine pari, hæc à nobis dicta eueniant, certum est, nec in hoc ambigi debet: quum millies, id experti simus, nam anno 1547. Ferrariæ duodecim corpora humana & brutorum, dissecare fecimus, & in omnibus ita euenisse, magna doctorum hominum spectante concione, uidimus: ut ibidem quoq; adnotabat Ioannes Baptista Canānus, admirandus anatomicus. Restat igitur quum rationes hæ minus ualidæ sint, ut rationem ueram in medium afferamus, qua potissimum in pleuritide sanguinis missio fieri debeat: Ex eodem præcipue latere ubi dolor infestat, Conuenimus autem cum Brisoto Gallo, Matthæo Curtio, Leonardo Fuchsio, ac sexcentis alijs doctissimis uiris, qui ex eodem latere affecto, internam uenam brachij in pleuritide secandam iubent: sed rationem ueram, nullus hucusq; quod equidem legerim: aut audiuerim, in lucē traxit: Accipite igitur uiri candidissimi, rationē nostram, non quidem coniecturalem, aut sophisticam, sed uerā & ex ipsa corporis humani dissectione comprehensam: qua potissimum ex eodem latere sanguis in pleuritide detrahēdus est:

pro

pro qua, ſcire decet: quòd ex iecinore, duæ oriuntur uenæ magnæ; arboris caudici proportione reſpõdentes, ut ſuprà diximus, & Galenus notat libro decimoſexto de Vſu partiũ, & ſexto de Adminiſtrationibus anatomicis, & libello de Venarum diſſectione: quarũ una ex ipſius caua oritur, uena portæ dicta, quæ in ſeptem præcipuos ramos diuiditur: cuius officium eſt, chylum è uentriculo & inteſtinis gracilioribus ad ſe attrahere, ac ad lienem ſuccum melancholicum ex ſe trãſmittere, de qua ad præſens ſatis. Altera uerò ex gibba prodit omnium maxima, ἡπατῖτις, id eſt, iecoraria, uel κοίλη, id eſt, caua, ob magnitudinem dicta, quæ ibidem biſinditur, & deorſum ad ſpinam reflectitur, ac ad utraq; crura diuaricatur, alia autem pars ſurſum ad cor aſcendit, rectaq; ad iugulum fertur in multa diuiſa partes: ſed ad propoſitum facientes in axillarem, & cephalicam inter quas duas uenas propè iugulum ab utroq; latere uena quædam media eſt ex axillari ferè enaſcens, quæ inde obrepens in multas finditur uenulas, quæ in uniuerſum cum uenulis & ramuſculis uenæ ſine pari copulãtur, quæ ut diximus, octo inferiores coſtas alit. Quum igitur iecoraria uena in pleuritide pertunditur, ſanguis non tantum in uena caua contentus extrahitur: ſed potiſsimum ille qui in inflãmatione continetur, uel prope inflãmationem eſt: quòd uero res ita ſe habeat, experientia anatomica indicat, quia ſi uenam iſtam inter axillarem & cephalicam in iugulo enaſcentem ſecueris, & cannula, ſiue fiſtula ſufflaueris non ſolum ipſa attolletur & inflabitur uena, ſed ramuli ſui, & uenæ ſine pari coſtas octo inferiores alentes. Quod & ſimile euenire uidebis, quum iecorariam ſecueris & illam fiſtula quoq; inflaueris: unde credendum eſt: naturam ſagaciſsimam uenam hanc fabrefeciſſe, ut quum homo pleuritide afflictus eſſet: per illam ſanguinem putridum ac uenenoſum tranſmitteret: cordis regionem fugiendo, quam ſi Nicolus Florentinus dignouiſſet, non tam in hac re angeretur dubiuſue euaderet: ſecanda igitur (ut receptui canamus) axillaris uena eiuſdem brachij ubi dolor eſt: quia ſanguis dolorem & inflãmationem faciens, promptiſsimè per illam dictam uenam deponitur: præcipue ſi morbus octo inferiores coſtas occupauerit, & multo magis, ſi quatuor ſuperiores, ſed non de hac cauſa, ſed potius quia axillaris magnam habeat cõmunionem cum uenis ſuperiores quatuor coſtas alentibus. Cæterum hanc à nobis citatam uenam ab utroq; latere inter axillarem & cephalicam erumpentem, Veſalius primis ſuis tabulis ſubticuit, ac ea fortè de cauſa: quia nondum illius cognitionem habuerat, diſceptationem illam de pleuritide euulgauit: poſtea uerò in illo ſuo laborioſiſsimo ac admirando libro, eam depinxit, in quo quoquo modo ab opinione ſua ſe retraxit.

Curatio quinquageſimaſecũda de dolore uentris, ac de iure galli antiqui.

Xor figuli de dolore maximo ab ore uentriculi ad imum pectinem cruciabatur, febricitabat, & omnia quæ guſtabat, euomebat, non quieſcebat, nec quicquam egerebat, quæ quadragenaria erat puerum lactans, qui quoq; quũ matris lac ſugeret in eandem affectionem ferè deuenit. Nam omnia quoq; euomebat: primo igitur illi occurrens, uomitorium hoc medicamentum propino, quod habet. ℞. ſeminis anethi, ſeminis raphani, añ. ℥. i. in libra una aquæ fiat decoctio ſufficiẽs, facta decoctione, & colatura, adde oxymelitis ſimplicis uncias duas, miſce, fiat uomitorium: quo pituitam craſſam & uiſcidam euomuit, non ea tamen de cauſa dolor leuatus fuit: proinde iterato clyſteri, quo antea uſa erat ex herbis cõpoſito calidis, ſanguinem ex iecoraria uena extrahere permiſi: adeo enim intenſus dolor erat, ut & febrim incitaret, & cõſternationem totius corporis minabatur: erat autem humor peccans, pituita uiſcida, craſſa, cum multa uentoſitate: demum à terebinthina multoties propinata, ac oleo amygdalarum dulcium, cum admotione topicorum medicamentorũ melius habuit, tandem poſt potum iuris galli, per quinq; dies, ita deſcripti ex integro ſanitati fuit reſtituta, ita enim ius galli habet. ℞. gallum antiquum, quatuor ad minus annorum, quem defatigatum interfice, ac exenteratum in eo mitte ſalis gemę drachmas tres, ſeminis cartami, Cnici dicti, polypodij quercini recentis & contuſi hyſſopi herbę añ. unciã unam, ſeminis dauci, anethi, ameos, añ. unciam mediam, turbith drachmas tres, miſce, & in libris duodecim aquæ fiat decoctio ad medias, cuius decoctionis uncias ſex pro uice ieiuno ſtomacho bibebat, ac ex ea interdum clyſter parabatur, quibus aluus ſecedebat, & dolor ex toto leuatus fuit: & ipſa immunis manſit.

Curatio quinquageſimatertia de febri quadam longa, oxymelite & agarico tantum curata.

Vlier quæ ad maris portum habitat, diuturna & longa febri laborabat, tuſsiebat, & multum ſcreabat, ſecta illi fuit uena axillaris, & ſæpe iterato oxymelite, ac agarico in paſta nouiter parato conualuit.

Curatio liiij. de morbi Gallici, cum lichenibus curatione.

Ir qui morbo Gallico laborabat, & multis lichenibus, id eſt, impetiginibus, ex eodem euenientibus ſcatebat, ætatis trigintaocto annorum erat robuſtus, ad temperaturam calidam declinans, cuius curam ſuſcipiens, ſic orſi ſumus, optima prius uictus ratione inſtituta. ℞. ſyrupi de boragine ℥. ſem. de fumo terræ ℥. i. decoctionis ſenæ ℥. iiij. miſce, bibat ieiuno ſtomacho, ebibitis uerò ſyrupis tribus, ſanguinem ſecta uena cōmuni, ad uncias ſex fluere permiſi, tandem alijs tribus quoq; ebibitis, materia ad expulſionem parata, catapotia hæc illi obtulimus. ℞. pillularum de fumo terræ drachmam unam, de nitro Alexandri ſcriptulum unum, miſce, formentur pillulæ quinq;, inaurentur: capiat hora ſexta noctis, ad lubitum dormiat, quibus optimè aluus ſecedit: Interpoſito uerò uno die, hoc unguento illius iuncturas, ac emunctoria demptis alis, illini ieiuno ſtomacho fecimus, per tresq; ad minus ſudaret horas conſuluimus habet enim unguentum hoc. Thuris, maſticis, myrrhæ añ. ʒ. ij. cinnamomi, gingiberis, piperis longi, cubebæ añ. ʒ. i. ſandaracæ Græcorum, minij añ. ʒ. ſem. cineris thamariſci ℥. iij. butyri recentis ℥. iiij. pinguedinis porcinæ libram mediam, ſucci plantaginis, argenti uiui extincti cum ſucco limonis, añ. ℥. iij. miſce, & in mortario lapideo fiat unguentum quo illinatur, ut ſupra dictum eſt, inunctus autem fuit quinquies, ſemel ſcilicet in die, ieiuno ſtomacho, & optimè ſudabat, ac multam & ſordidam per os pituitam emittebat: quam omnes qui hac utuntur curatione emittere ſolent: proinde prouidens medicus ſit oportet, & gargariſmum ſiue lauacrum parabit ex medicinis abſtergentibus, exiccantibus, & conſtringentibus, ac ulceribus conuenientibus, ut roſa, balauſtio, myrto, plantagine, equiſeto, id eſt, cauda equina, poligonio, id eſt, centum nodia, lentibus, hordeo, alumine crudo, uel uſto, unguēto Aegyptiaco, & alijs ſimilibus, prout caſus expoſcit, nos autem huic alumē miſcuimus, & ſanus factus eſt, ueluti alij plures.

Curatio quinquageſimaquinta de quodam uarias affectiones patiente cum calore quodam non naturali per uniuerſum corpus expanſo.

Velfus pharmacopola Anconitanus, uenationi deditus, temperatura bilioſus, ſi quis alter, ętate trigintaocto annorum, iecur calidiſſimum habebat: renes uerò ſuper aſſatos, ut in gonorrhœam ſæpe incideret in calores quoſdam non naturales deuenit, cū occipitis dolore, ad quem accedēs illico baſilicam dextri lateris ſecare feci, ſanguinemq; fluere ad uncias ſeptem. A ſanguinis uerò extractione ſyrupum iſtum ebiberet mādauimus. ℞. ſyrupi acetoſi ſimplicis, cicoreæ, endiuiæ añ. ℥. ſem. aquarum cicoreæ endiuię, boraginis, añ. ℥. i. miſce, iterato itaq; ſyrupo quinquies, pharmacum hoc illi dedimus. ℞. ſyrupi roſati ſolutiui ℥. iij. Rhabarbari optimi. ʒ. i. ſem. decoctionis florum & fructum cordialium, cum folliculis ſenæ, & paucis thamarindis confecti uncias qua-

tuor

tuor: misce, fiat potus, quo octies optime egessit, & qualia purgare opus fuit, purgauit & bene sedit. Cæterum, calorem non naturalem, sequentibus diebus, cum alio madore per uniuersum corpus sparso sentiebat, tandem ebibito sequenti decocto, ac iecori succo endiuiæ & cicoreæ applicito, ueluti renibus albo Galeni sanitati fuit restitutus, etenim decoctum, hoc ita se habet:

℞. hordei, cicoreæ, endiuiæ, lupulorum añ. m̄. i. thamarindorum ℥. sem. prunorum pinguium num. xij. florum cordialium añ. ʒ. i. in libris quinq; aquæ fiat decoctio quousq; maneant libræ tres, facta decoctione & colatura, adde syrupi rosati sim. & de cicorea sim. añ. ℥. iij. misce, & illius semilibram in aurora ieiuno stomacho bibat, & desuper dormiat: hoc uerò sanus euasit, & nullo alio auxilio opus habuit: fuere enim omnes huius affectionis dies duodecim.

Curatio quinquagesimasexta de lumbricis, & alijs signis mortem minantibus.

PVella sex nata annos, quæ ad aquam prope portam ciuitatis habitabat, diu febricitauit, & quatuor albissimos lumbricos uiuos per inferiora absq; excrementis egessit, à quibus paucis interpositis horis, eius crus sinistrum maximo tremore correptum fuit, adeo ut ipsa puella, crus stare nō uelle asseueraret: post uerò tres horas in quibus crus tremorem passum est puella obmutuit, & quasi mortua per totam noctem usq; ad horam prandij stetit: sed tunc ferè reuixit, & loqui cœpit, ac comedit: sed labrū inferius immobili superiori mouebatur: sequenti uerò die, ore distorto facto, prope noctem obijt, quot uerò ęgritudinis dies omnes fuere, non satis percepi.

SCHOLIA.

DE præsagijs à lumbricis desumptis, hic agere alienum non erit, quādo puella hæc quatuor uiuos albos, ut dixi, per inferiora emisit, post quos symptomata grauissima subsecuta sunt: & demum mors ipsa. Hippocratem igitur in primis citare consonum erat, præcipue libro illo uerè aureo de Iudicationibus, sed quia Paulus eum adducit, illius uerbis placuit subscribere libro quarto suæ medicinæ, capite quinquagesimoseptimo: quæ ita habent: Circa febrium initia geniti lumbrici: subsistentiam ex subiecta habent corruptione: circa consistendi uigorem ex morbi malignitate, circa declinationem omnino ad melius proficiunt: etenim Hippocrates libro citato, & secundo Prædictionum, textu decimooctauo memoriæ mandauit, bonum esse indicium teretes lumbricos prodire, quum morbus ad iudicationem tendit, qui subito etiam intereunt: Galenus uerò citata Hippocratis uerba enarrans, non sic simpliciter intelligenda esse tradit, inquit igitur, si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoq; pellit deorsum, melius est, quàm si sursum, & quoties alioquin ratione accidentis, non apparuerint, & cætera. Nam ij quos puella hæc de qua agimus egessit, absq; excrementis sunt, qui symptomatis potius ratione, quàm naturæ ui, materierum corruptionem & morbi malignitatem indicantes deiecti sunt. Cæterum Aetius Sermone nono suæ medicinæ, capit. 39. de hac re, ita ex Herodoti sententia tradit, lumbrici & in febribus & citra febres nascuntur: tum multitudine, tum magnitudine, tum colore, tum temporibus etiam differentes: circa initia enim morborum generati, substantiam suam ex subiacente corruptione capiunt: circa uigorem uerò ex malitia morbi, circa declinationem autem ex permutatione omnium in melius: qui & citius separantur: natura enim ipsos, reliquorum recrementorū instar, foras propellit: censetur autem peiores ex ipsis, maiores minoribus, paucis multi & albis rubri: uiuentes etiā mortuis deteriores: ijs autem ultimis uercis Aetij, Rases ac Auicenna oppositi sunt quum dicant, uiuentibus mortuos deteriores esse credimus tamen nos, ut Manardus sentit, Epistola prima libri sui quarti, & Gabucinius Fanensis firmat, libello suo de Lumbricis, quod ex mortuis sumitur iudicium firmius semper est, ut quos necesse sit expelli, nec suapte sponte exire: cū hoc tamen Hippocrates imitamur, ut supra adnotauimus, quod bonum est lumbricos alui excrementis cōmisceri dum morbus iudicatur: si tamen alio tempore emittantur, considerandum, an cum symptomatibus, uel absq; illis: si enim citra symptomata egrediuntur, bonum portendunt, si uerò cum illis malum, uel absolute, ut Paulus & Aetius uolunt ad Hippocratis mentem dicere possumus, si alio deijciantur tempore ab statu, symptomatis potius fieri ratione quàm ui naturæ: prima tamē con-

ſideratio mihi magis placet. Neoterici tamen ijs addunt, ſi incipientibus acutis morbis, lumbrici teretes uiui deijciuntur, peſtilentes morbos indicant, in declinatione uerò mortui malum, medio quoq; tempore, ſi quoquo modo apparuerint, malum quoque protendunt, ob id fortè quia febrilis calor ſua acutie lumbricorum abſumit materiam.

Curatio quinquageſima ſeptima de muliere prægnante, cauſone recepta.

VLier in angiportu ad mare habitans, nata annos octodecim, uterum ferebat, quæ quum prægnans ſex menſiũ eſſet, in autũno cauſone corripi cœpit, & illo quidem ſæuiſſimo: nã ſymptomata hæc erant uigilia, inquietudo, ſitis continua, linguæ nigredo, tuſſis arida, mentis incõſtantia, capitis grauiſſi. dolor, pulſus paruus & uelociſſi. urina turbida & craſſa. Hæc enim omnia pati inueni quũ primum illã uiderem, tribus elapſis à morbi initio diebus: primo igitur ordine uictus inſtituto, ptiſana, ſcilicet, malo granato, cruſtatis ſaccaro roſis, & alijs huius naturę rebus, aquã hordeacã pro potu parare fecimus, cuius unc. quinq;, altera iulep uiolacei adiuncta, ſyrupi uice, mane ieiuno ſtomacho ebibit, ſecta prius cephalica brachij dextri, ex qua ſanguinis unciæ quinq; extractæ fuere: quarũ primæ tres omnino corruptione erant affectæ: reliquæ uerò duæ in altera peluicula collectæ, nõ ita corruptæ apparebãt, à qua ſanguinis extractione, capitis dolor diminutus, & ſubleuatus ferè fuit, adeo ut poſtea per uniuerſum morbi curſum, nõ ita eo uexari dixerit: nocte uerò ſequenti, clyſterem iſtum quo aluus fluida fieret, & febrilis calor infringeretur, inijciendum mandauimus, qui habet. ℞. aquæ hordeaceæ ℥. xv. olei uiolacei ℥. iij. uitelli oui num. i. ſuccari ℥. i. miſce, fiat clyſter, quo bis in nocte egeſſit: ſequenti uerò quinto die, grauiſſimè tulit: proinde iecoraria eiuſdẽ dextri brachij ſecta fuit, ſanguisq; ad uncias ſex extractus. Cæteris tandẽ rebus in ordinem diſpoſitis, ac epithemate refrigerãte cordi applicito, ueluti temporibus & totius pectoris regioni, in quo ingentis caliditatis fornax uiget: ſeptimo die male habuit, ſed nono iterũ baſilica in ſiniſtri brachij flexura ſecta fuit, & ſanguis in bona copia extractus, cuius primæ tres unciæ, nõ adeo corruptione affectæ erant: tres uerò ultimæ tanquam atramentũ apparebant, tunc aliquantulum melius habuit, ſed ueſperi omnia grauiora ſunt facta: decimo uerò ieiuno ſtomacho, pharmacũ hoc propinauimus. ℞. mãnæ ſoluentis bonæ ſuper lapides cadentis ℥. ij. rheubarbari boni ℈. iiij. in iure capi miſce, & fiat potus unus, quo multa excreuit, & melius habere uiſa eſt: tunc uerò ex interaneis ſiue pulpamentis pulli cocti, adiectis rotulis manus Chriſti, contuſum piſtum dictum, cõceſſimus: undecimo pręcedente clyſteri cõmuni, quum ſiti ingenti cruciaretur, aquam in quantitate liberaliter cõceſſimus, & melius habere uiſa eſt: duodecimo multa euomuit, poſt quæ ſternutuit, & bene tulit: ſed decimoquarto iterato citato pharmaco optimè egeſſit: nec enim ueriti ſumus, in diebus decretorijs præcipue quartodecimo, pharmacũ dare, & euacuationes moliri modo neceſſitas urgeat, ut ab Hippocrate & Galeno edocti ſumus: multa tamen fateor animaduerſione, pro ſimili exequenda operatione, medicus habet: tunc uerò febri omnino uigente ſyrupũ deſcripſi ſequentẽ. ℞. ſyrupi roſati, uiolacei, cicoreæ, añ. ℥. ſem. aquarum lactucæ, cicoreæ, endiuiæ, añ. ℥. i. miſce. At ſeptimodecimo die, per uniuerſum diem ſomno oppreſſam cum pr̨edicta febri eam cõperi: ſed pulſum omnino debilem & tremulum habebat: octauodecimo ſurdaſtra facta eſt: decimonono, uenam inter anularem & minimũ digitum iacentẽ ſecare feci, tresq; ſanguinis unc. demere. Nã ut ſuadet Galenus nono, & duodecimo lib. Methodi medendi, ubi humorũ ingẽs corruptio cũ

uirium proſtratione eſt, per epicraſim patiens tractandus eſt: Dicitur autẽ curare per epicraſim, quum paulatim aliquid uitioſi humoris euacuatur, eius loco paulatim quoq; aliquid ſalubre & boni ſucci reponitur: ueſperi tandẽ pulſum caprizantem habere comperi: ſed uigeſimo ad melius reddita eſt, & lotium craſſius apparere cœpit, & ultimo, uigeſimoſeptimo die, à die morbi computando ex toto ſana facta eſt: & poſtea puellam peperit.

SCHOLIA.

Periculoſa admodũ in prægnãtibus utraq; euacuatio eſt, tam quæ per uenæ ſectionem fit, quàm quæ per pharmacũ adhibetur, quæ tamen ſanguinis miſsione per uenæ ſectionem fit euacuatio, minus periculoſa eſt, quàm quæ per pharmacũ perficitur, ut teſtatur Galenus libro ſecundo de ratione uictus in morbis acutis, & libro de Curandi ratione per ſanguinis miſsionem, modo tamen euacuandi modũ animaduertamus: quia ſanguinis facillima fit extractio, & nulla aut parua in corpore fit cõmotio, ſi quæ tamẽ ſuperuenit (fluente ſanguine) illico cohiberi poteſt, ac ueluti manu teneri, quæ in purgatione fieri non poſſunt. Cæterũ, ſi rem quæ extrahitur, ac à corpore deponitur, reſpexerimus, proculdubio ſanguinis extractio periculoſior eſt, quũ ſanguis animæ ſedes, & pediſſequa, tanquã à natura theſaurus reconditus ſit, qua de re Galen. libro de Sanitate tuẽda quarto, ubi uires plus iuſto imbecilliores ſint, ſanguinis miſsionem prorſus fugiendã præcipit, & aluũ mediocri medicamento deijciendã mandat: primis tamen menſibus imprægnationis, ſecurius ſanguinis extractio, quàm quouis alio tempore fieri poteſt, quia fœtus paruus quũ ſit, pauco indiget ſanguine ad ſui nutrimentũ, quod Hippoc. lib. 5. Aphoriſmorũ, Aphoriſmo 31. ad iſtum modũ dixit: Mulier utero gerẽs, ſanguine miſſo ex uena abortit, & magis ſi fœtus ſit maior: quæ uerba enarrans Galenus, ibidem ita nobiſcũ tradit, non abſq; ratione aũt & maior fœtus magis deſtruitur, miſſo ſanguine ex uena mulieris, quia plurimo indiget alimento. Nam in prægnatione dum natura fœtũ efformans, augensq; optimũ ſanguinem trahit, uitioſiſsimus in uenis relinquitur, qui poſt partũ ſegregatur, quemadmodũ in ſingulis menſibus inutilis & ſuperuacuus, non quantitatis modo, uerùm qualitatis etiã ratione, qui ſæpius naturali nigrior eſt, quàm ſententiam clarius nobis ſcriptam relinquit, libro primo de Symptomatũ cauſis, ita ad uerbũ inquiens, primis duobus menſibus fœtus paucũ ad ſe ſanguinem attrahit, eo quòd parũ adhuc auctus ſit: adeo ut ne fœtus quidem nominari tum debeat, ſed cyema potius, id eſt, cõceptus. Vbi uerò iam increuit, tum plurimo indiget alimento, atq; tum non id, quod optimũ eſt è uenis, ut antea dicebam allicit, uerum etiam quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid uitioſi attrahit: ita fit, ut uniuerſum corpus & plethoricon (id eſt plenũ) eſſe deſinat, & minori humorum uitio crucietur. At fœtus ipſe excrementa quæ ab attracto redundant alimento ad duas reponit membranas: quo fit, ut ipſe quoq; & maiori humorum uitio, & maiori intemperie infeſtetur: quandoquidem à uitioſo ſanguine alimentum ſumit, niſi grauida mulier reſiduo, quo uterum gerit tempore, optimis utatur cibis. Ex ijs igitur Galeni uerbis, luce clarius claret, fœtum primis menſibus, paucum & optimum allicere ſanguinem, quod Abinzoar libro ſui Theiſit contendit: ſequenti uerò tempore non ſolum bonũ, ſed etiam peſsimum attrahere: quare omnibus notum eſſe crederem phlebotomiam prægnantibus minus obnoxiam & periculoſam primis menſibus eſſe, quàm medijs, aut ultimis, in omni tamen puerperij tempore, ut dixi, ſanguinis extractio minus periculoſa eſt euacuatio, quàm quæ per pharmacum adhibetur. Nec Petro Aponenſi Conciliatori dicto oppoſitum firmanti Differentia 166. fides ulla eſt tribuenda, quum omnino ſanguinis euacuatio, ea quæ fit per pharmatiam, minus periculoſa ſit, ut ſupra abunde ſcriptũ reliquimus.

Curatio lviij. de dolore inteſtinorum à cauſa calida eueniente.

FIlius Falconis, unum ſupra uiginti natus annum, à catapotijs deglutitis multum egeſsit: ſequenti uerò die, ita dolore inteſtinorum cruciabaẽ, ut ea terebello perforari exclamaret: cui occurrens: uidens inteſtina ſupra modum excalfacta, ac ferè initio excoriationis eſſe, multam gelidam in potu illi conceſſi, à cuius potu, ita celerrimè dolor euanuit, ut ſe ſanum alta uoce clamaret, utcunq; tamen dolor interpellatim ſuperueniebat: pro cuius omnimoda propulſatione pannum lineum frigida aqua immerſum, ac manu preſſum umbilicum admoueri iuſſi, non minusq; in uictu diapapauer in rotulis paratum acciperet, ac deſuper aquam endiuiæ biberet ſiraſi, quibus paucis ſanus intra triduum factus eſt, non ſine multorum admiratione, & Artis medicæ decore.

Curatio quinquagesimanona de pleuritide.

Ngelus Ferretus nobilis Ancõitanus, & ordinis sancti Dominici Monachus uenerabilis, tẽperatura biliosus ad atrã declinãs, uigente hyeme pleuritide correptus fuit: ætatis suæ anno quinto supra quinquagesimo. Aderat enim dolor pũgitiuus circa costas mendosas dextras, febris continua, tussis squalida, ac anhelitus difficultas, quæ omnia animaduertẽs præmisso clysteri basilicã eiusdem dolentis lateris secare feci, sanguinemq; extrahere ad unc. octo: Erat enim sanguis omnino corruptus, & intense putrefactus, à sanguinis missione syrupũ istum ebibit, qui habet. ℞. syrupi de endiuia simp. ℥. sem. uiolarum ℥. i. aquarum endiuiæ, uiolarum, añ. ℥. ij. misce. At ut interpellatim cocleari deglutiret, ita quoq; parauimus. ℞. syrupi uiolacei ℥. iiij. uel si magis placeret eius loco penidiarum aliquid acciperet, porrò quantum ad uictum & potũ attinet: primo hordeaceam aquam parare fecimus, quã uel simplicem modo tepidam, uel iulepo uiolaceo admixtam bibebat: sed in uictu ptisanam colatam, uel butyro paratam panatellam accipiebat: sed quantum ad topica, localia dicta medicamenta attinet: primo fomentum hoc applicitũ fuit, quod habet. ℞. rosarum, uiolarum, maluarum, farfare, maluauisci, parietariæ, camomillæ, fœni Græci, seminis lini, añ. m̃. i. in libris quindecim aquæ fiat decoctio sufficiens, cui adde, olei rosacei, camomillini, añ. ℥. iiij. misce, & in filtro ut decet admoueatur, ac postea unguento pectorali locus inungatur. Secundo uerò die excreare sputum uiscosum pallidum, ac flauum cœpit, tunc uerò hoc descripsimus elambetinum. ℞. Loch de farfara, de altea, añ. ℥. ij. syrupi uiolacei parum, misce. Tertio uerò die, iterum uenam aperire decreueramus, quum de dolore æger maximè querebatur, & febris illum intensius affligebat: sed quum omnino renuit, ea de causa quarta die pharmacum propinauimus, nec est quod quis de hac re miretur, ut inferius patebit, dedimus igitur pharmacum hoc. ℞. pulpæ cassiæ nouiter extractæ ℥. i. sem. electuarij lenitiui ℥. sem. in decoctione pectorali fiat potus unus, & detur in aurora, quo quater non nisi biliosissima egessit: deinceps uerò facilius & copiosius expuere cœpit, uiscida tamen, qua de causa, syrupum sic parare fecimus. ℞. syrupi de liquiritia ℥. i. oxymelitis ℥. sem. aquarum farfare, uiolarum, capillorum Veneris, añ. ℥. i. misce. pro potu uerò aquam mellis tunc parare fecimus, quibus omnibus dictis, rectè ut decebat dispositis, æger à dolore illo pũgitiuo liber factus est: sed sexto die, de lateris sinistri dolore queri cœpit: quem sacculo & furfuribus calidis apparato, & loco dolenti admoto sedauimus. Cæterum multa ad duodecimũ usq; diem æger expuit: sed tertiodecimo hoc illi concessimus pharmacum, quod habet. ℞. hordei, farfaræ, capillorum Veneris, M. uiolarum añ. m̃. i. liquiritiæ, ℥. sem. sebesten, iuiubarum, añ. num. x. in aqua fiat decoctio secũdum artem, quousq; maneat libra una, tunc. ℞. prędictę decoctionis libram mediã, pulpę cassię nouiter extractæ ℥. i. & sem. electuarij de sebesten ʒ. vi. misce, fiat potus, quo multa egessit, & sanus ac liber à morbo factus est.

SCHOLIA.

Circa curationem istam, multa & uaria occurrunt dubia: primum, quod fomenta & inunctiones post sanguinis extractionem non conueuire uideantur: quia Hippocrat. *libro ij. de* Ratione *uictus in morbis acutis, ipsis nunquam nisi in morbi initio usus fuit, post uerò sanguinis extractionem illorũ admotionem uetat, uel saltem ea subticet: quia dolorem primo sanare, uel mitigare fomentis calidis conatur, quæ cutim ipsam ad perspirationes rariorem efficiunt, phlegmonesq; sanguinem tenuant, atq; per halitum digerunt, si intentum tamen ipsis non consequitur: sed magis dolorem intendi uidetur, tunc à fomentis desistendum*

ſtendum ſuadet, ob incommoda quæ tex. 9. citat, & ad corporis euacuationem concurrit: proinde fotum poſt ſanguinis extractionem admouendum non eſſe dicendum eſt, cui dubio nos reſpondentes dicimus: Si quis Hippocratis, & Galeni mentes penitius animaduerterit: quia poſt ſanguinis miſsionem fomenta non uetant, præcipue ex rebus anodinis temperatis confecta: ueluti ſunt hæc quibus nos uſi ſumus. immo Galen. in uniuerſa eius doctrina tradit, ſecurius ijs fomẽtis poſt euacuationes uniuerſales uti nos poſſe, quàm ante eas adhibitas, modo fomentorrm differentiam ante oculos habeamus, de quibus Galenus citato libro ſecundo de Ratione uictus in morbis acutis, enarratione ſecunda abunde diſſeruit, in qua Galenus ipſe noſtram firmare ſententiam uidetur, quum dicat. Dictũ quoq; & de ijs eſt doloribus, qui à fotu nullo pacto, niſi prius uacuato uniuerſo corpore iuuantur, & cætera: ſi tamen tergiuerſator adhuc inſtet, unguentorum ſaltem illinitiones non conuenire uideri: quia cutis poros obſtruunt: Reſpondeo quòd in inflammatione eſt tenſio, pro qua curanda laxitas conuenit, quia contraria contrariorum ſunt remedia, quæ ijs anodinis medicamentis conficitur, nec eſt quod quis in hac re, deinceps dubitet anceps ue ſit. Secundo dubitatur quomodo pharmacum in pleuritide conceſsimus. Tertio etſi cõceſsimus cur in quarto die: quia decretorius eſt. Quibus per ordinem reſpõdentes dicimus, quod Hippocrates libro de Ratione uictus in morbis acutis iubet, ſi pleuritis aſcenderit ad furculas, fiat ſanguinis extractio: Si uerò ad hippochondria deſcenderit: tunc propinetur pharmacum: ſed dices tu, Galenus inibi tacite Hippocratem reprehendit: quia inquit ſecurius eſſe in omni pleuritide, ſiue aſcendat partes ſuperiores, ſiue occupet partes inferiores, uenam ſecare, quàm pharmacum exhibere, nos ita eſſe firmamus, quod Galenus tacite Hippocratem taxat: ſed non negat Galenus poſt unicam copioſam ſanguinis extractionem pharmaci exhibitionem, præcipuè ubi materia eſt multa bilioſa, & ſigna coctionis apparere incipiebant, & eo magis quia æger alteram ſanguinis miſsionem formidabat, cuius uice pharmacum hoc dare cõtra rationem nõ erat. Ad tertium, quum iam pharmacum dabamus, quur in quarto dedimus: quia quartus decretorius dies eſt: Reſpondemus, quod quartus dies in bilioſis morbis decretorius non eſt: immo rariſsimè in eo morbi terminãtur bilioſi, adeo ut dixerit Galenus libro tertio de Criſi, ſemel tantũ in uita ſua criſim uiderit, & Archigenes bis: quibus uerbis ſubſcripſit poſtea Auicenna, Fen ſecunda quarti, quæ omnino intelligenda ſunt, ut diximus in morbis bilioſis: ſecus autem in ſanguineis, quia Synochi, ut teſtatur Galenus plerunq; in quarto terminantur. Rationem uerò reddere, & ſi huius inſtituti non ſit, quũ in frontiſpicio huius operis abundè eam reddidimus, per tranſennam tamen eam citare minimè grauabor: bilioſi enim morbi plerunq; in eiſdem diebus ſuas cõficiunt criſes, quibus proprias acceſsiones habent, ut tradit Hippocrates libro de Iudicationibus, & quarto libro de Morbis, & Galenus ſæpe confirmat: qua de cauſa diebus imparibus morbi ij bilioſi ſuas habent criſes, ut tertio, uel quinto, rariſsimè uerò in quarto. At ſanguinei morbi ad quartum accedentes ſanguinis adhuc naturam retinent, quod ſi eum tranſcendere contigerint, iam tunc ferè bilioſi ſunt facti, & aliam ſortiuntur naturam: quanquam ad ſeptimum uſq; plerunq; febres ſanguineæ ſuam ſeruare ſoleant naturam: Quibus addimus, quod Hippocrates libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, textu ſeptuageſimoſexto, pleuritide affectis pharmacum quarto die miniſtrat, cui Galenus ibidem in enarratione aſtipulatur, dicens: quarto uerò die medicandum indiſtinctè pronunciauit: Neq; enim inter morbi initia aliquod remediorum huiuſmodi ægro iniungere oportet: deſumpto à numero dierum ſcopo: ſed quod Hippocrates recenſuit, eſt exequendum. Nam uel ſtatim ab initio prius quàm in partem aliquam confirmentur humores medicandum, uel poſtea quũ ad maturitatem perducti fuerint: quam ob cauſam, & prima interdum die, & ſecunda, & quarta, & interdũ quinta, medicamenta dedimus, & non in quarta ſolùm, quomodo is dixit. Quàrtum dubium occurrit, cur in pleuritide fortiter infeſtante, dolor aliquando ex toto deliteſcere uideatur: poſtea uerò denuo redit, quum tamẽ inflammatio adſit. Reſpondeo quod membrum dupliciter ſtupefit, aut nimia frigiditate, aut nimia caliditate, & fortiſsimo dolore, & quod in pleuritide fortiter affligente, mẽbrum læſum, ſiue particula illa affecta, ob magnum dolorem quem magna caliditas & ingens ſpirituum reſolutio conſequitur, ſtupore affici ſolet: unde dolorem non percipit, ſed poſtea in melius redacta dolorem ſentit. Miſſas hic facio alias rationes à mentis ægrotatione deſumptas, ueluti à flatuoſa materia, quas unuſquiſq; in promptu habet, prædicta à nobis contentus.

Curatio ſexageſima, de duplici tertiana.

Ater ſacerdotis uigente autumno, duplici laborabat tertiana, ad quam accedens pharmacum ilico propino hoc. ℞. Syrupi roſati ſolutiui ℥.iij. decoctionis ſenę ℥.iiij. miſce, quo optimè egeſſit: poſtea uerò decoctũ hoc ebibit, quod habet. Radicum fœniculi, petroſelini, apij, aſparagi, ruſci, an. ℥.i. herbę agrimõię, quæ uerũ eupatoriũ apud Dioſcoridẽ eſt, lichenis, id eſt, iecorariæ, an. manip. unũ, folliculorum & folio

rum senæ, polypodiј quercini recentis, & contusi añ. unciam unam, passarum ex corinthio uncias tres, seminis fœniculi drachmã unam, in libris octo aquæ fiat decoctio quousq; maneant libræ quinq;, facta decoctione & colatura, ad de syrupi de lupulis Byzãtini añ. uncias tres, mellis rosati colati ℥.iiij. misce, de quo quolibet mane ieiuno stomacho uncias sex bibebat. At interdum decoctum hoc bibebat, papulæ quædam paruæ rubræ pulicum puncturis similes per uniuersum corpus erupere: qua de causa, à sanguinis extractione, per uenæ sectionem, quam moliri intendebamus abstinuimus: postea uero interpositis nonnullis diebus, pharmacum hoc illi dedimus. ℞. Syrupi rosati soluti ui ℥.iij. agarici nouiter in pasta parati. ʒ.i. diacatholiconis ℥.sem. decoctionis senæ ℥.iiij. misce, fiat potus unus & callidus in aurora propinet, & desuper per horam dormiat. Iis enim bene se habuit, & sanitati fuit restituta: sed paucis interpositis diebus recidiuauit, cui concessis pillulis de tribus cum rhabarbaro ac aggregatiuis, sana facta est, stomacho tamen debiliori facto, stomachicum Galeni ad scuti formam in pãno cocco, id est, grana infecto, redactum admouimus: fuerunt autem omnes huius morbi dies uigintinouem.

SCHOLIA.

NOn mirabitur hic optimus medicus, si in eodem morbo, hoc est duplici tertiana, uariet curatio, præsertim si nouerit ille omnes morbos intra suum genus gradus habere. Nam & duplex reperitur tertiana pura, quæ breui terminatur: alia uero huic propinqua, quæ non ita facilè absoluitur: alia uerò diuturna per sex & amplius durans menses: quanto enim ad pituitosam magis accedit, tanto magis febris longa est, quanto uerò magis ad biliosam eo breuior: proinde prudens medicus hæc ac in statera & lance æque librans, medicamenta uariat, ægrotantis naturam, regionem, ætatem, tempus, ac ijs similia considerans: non ut imperiti faciunt, qui omnibus unico medicantur pharmaco, ac si omnes uno calapodio sint calciandi.

Curatio sexagesimaprima, de empyemate, & quod in suppuratis inter secundam & tertiam costam secari aut uri debeat.

VLier nobilis, empyemate, hoc est purulenta screatione laborabat, quæ aliud nõ est quàm pus in media thoracis, & pulmonis regione à multis causis eueniens contentum. Hæc quũ uiribus constaret, ac consultum esset inter medicos, pro eius salute, de sectione inter costas agenda: quidam & sectionem inter quintam, & sextam costam agendam contendebant: aliј uerò inter quartã & quintam: ego uerò inter secundam & tertiam, aut ad summum inter tertiã, et quartam costam, apertionem faciendam esse dixi, non tantum Hippocratis fultus authoritate, quantum experientia ipsa anatomica, quæ me ad rem ipsam conficiendam conuocabat. Inprimis igitur Hippocrates in uniuersa eius doctrina tria pro curandis purulentis siue suppuratis maximè desiderat: primum si quidem à pharmacis & alia uictus ratione æger utilitatem non percipiat, ad sectionem uel ustionem condescendamus: sed præcipuè ad ustionem, ut Galenus quoq; adnotasse uidetur libro sexto Aphorismorũ, enarratione uigesimi septimi Aphorismi, quum dicat. Suppuratos præcipuè consueuit nominare, qui pus hñt in spatio inter thoracẽ, atq; pulmonẽ, quos quomodo urere oporteat dicit in libro de Passionibus, et subdit. Vstione igitur indigent, qui plurimũ habẽt pus, adeo ut desperent per sputiones posse expurgari, hos uerò ipsos et difficultas anhelitus maximè infestat ex loci angustia, quę etiam nos cogit, ut eos uramus, et cætera. Iubet igitũ Hippocrates, ut Gal. tradit, quod suppurati

purati urendi ſunt:Hydropici uerò potius ſecandi,id quod Hippocrates ipſe
ſeipſum exponens,libro ſexto de Morbis populariter uagantibus ſectione ſe
ptima.Iis uerbis dixit hydropicos citius ſecare oportet:tabeſcẽtes ſtatim ure-
re,caput ſecare,& huiuſmodi:nec em̃ me latet Hippocratẽ, purulentos aliq̃n
ſecuiſſe,ut paulò inferius indicabimus è libro ſecũdo de Morbis, quod factũ
iri credendum eſt:quia ægrotantes ignis uſtionem formidant, & ſectionẽ fa-
cilius admittunt:in hac cæterum re Galenum legito libro ſeptimo Aphoriſ-
morum,Aphor.45.ubi antiquos ſuppuratos urere meminit, & Celſum libro
tertio,cap.22.ſecundum uerò ab Hippocrate in hoc morbo deſideratum eſt,
quod uſtio uel ſectio ſi poſſibile eſt in latere fiat ſiniſtro:ita enim ille libro ij.
de Morbis,ubi de ſuppuratis ex peripneumonia agit,in hunc modum tradit.
Quum tẽpus longius protrahitur,& febris uehemens,ac tuſſis corripit,& la-
tus dolet,& ad ſanam partem decumbere nõ poteſt:ſed ad dolentẽ,& pedes,
& oculorum cauitates intumeſcunt, hunc ubi decimusquintus ab eruptione
dies adeſt,multa calida lotum in ſella firma collocato,& alius quidem manus
ipſius teneat:tu uerò humerũ concutito,ut audias in utrum latus affectio ſtre
pitum edat,optandum autem eſſet in ſiniſtrum, hunc igitur locum ſeces, mi-
nus enim lethalis eſt,& ſubdit,ſecato autem inter coſtas per nouaculam, pri-
mum cutem:deinde ſcalpello acuto,quod panniculo ſit obligatũ: ita ut ſum-
ma ipſius pars,ad unguis magni digiti menſuram expedita reſtet,quam intro
mittas,&c.Iis ſimillima ſunt,quæ idẽ Hippocrates libro tertio de Morbis po-
ſteritati ſcripta reliquit:quum eiuſdem morbi curationem proſequitur, & ita
habent.Si uerò non ſpuatur,ſed ſui ſignificationem ad latera præbeat,ſecato,
aut urito.At ſi neq; ſpuatur,neq; ad latera de ſe ſignificationem præbeat, ubi
multa calida ieiunum lauaſti, & neq; potu uſum in firma ſella locaſti, alter ex
humeris ipſum apprehendat, tu uerò concute ipſum, aure ad latera admota,
quo percipias ex utra nam parte ſignificationem ſui præbeat:optandum autẽ
eſſet ex ſiniſtra.Nam dextras urere,aut ſecare lethalius eſt,quanto enim robu
ſtiores ſunt dextræ partes,tanto etiam fortiores morbi in ipſis fiunt. Quòd ſi
præ craſſitudine,humor non fluctuet,neq; ſtrepitus ſit in pectore,uerum ſpi-
ritum frequentem trahat & pedes intumeſcant,& tuſſicula aliqua adſit, ne te
decipiant hæc,ſed thoracem pure plenũ eſſe probe noris:proinde in terra ere
triade liquida,& ualde trita & tepida,linteum tenue tingito, eoq; thoracẽ cir
cumcirca integito,et qua parte primum reſiccatum fuerit,ea ſecato aut urito,
quam proximè ad ſeptum tranſuerſum:cauendo tamen ne hoc ipſum lædas:
Hactenus Hipp.qui ut ex dictis apparet ſiniſtras partes urendas uel ſecandas
eſſe maximè deſiderat.Tertium uerò ab Hippocrate in hoc morbo optatum
eſt,quòd ſectio ſiue punctura,quàm proximè ad ſeptum tranſuerſum fiat, ne
tamen ipſum lædamus cauendo,ut ex authoritate ſupra à nobis adducta cla-
rum eſt:ſed intra quã coſtam ſectio uel uſtio fienda eſt,hucuſq; ſiluit: libro ta-
mẽ de Internis affectionibus palam apperuit,ubi de aqua inter cutem et ſup-
puratione ſermonem habet:ita enim ille poſtquàm morbum receſuit, inquit,
coſtam tertiam ab ultima uſq; ad os ſecato:deinde cum terebra caua ultra per
forato,et ubi perforata fuerit,aquæ parũ emittito,et cætera:tertiã igiť coſtam
Hipp.ſecare iubet,à nothis cõputãdo:ſed an tertiã uerſus quartam,uel potius
uerſus ſecundã in dubium quãdoq; traxi:quia Hippocrates ipſe iubet pũctu-
ram,uel ſectionem fiendam,q̃ proximè ad ſeptum tranſuerſum, modo tñ ca-
ueamus,ne ipſum lædamus,ut certior tãdem de hac re fierem,quũ ſemel Fer-
rariæ frater quidam Andreę Veſalij anatomici inſignis, corã me diligẽtiſſimè
corpus

corpus humanum dissecaret, arrepto cultro, quo probus ille iuuenis secabat, rem experiri uolens in latere sinistro intra secundam, & tertiam costã puncturam feci, ac cultro ipso intromisso, nihil obnoxij ex eo septum trãsuersum trahere posse deprehendi: nascitur autem septum transuersum prope primã costam mendosam, & ita ab interstitio secundæ & tertiæ costæ distat, ut probè & securissimè sectio inibi fieri possit: eo tamen hucusq; medicorũ mania peruenit, ut non intra secundam & tertiam secẽt: sed potius inter quartã & quintam, aut si dijs placet, intra quintam & sextam, non sine tamen ægrotantium iactura, quum pus quod ueluti in sacco continetur, facillimè extrahere poterant, non nisi eleuatis cruribus, & pronò capite deponere possunt: unde multa mala inde sequi notius est, quàm à me dici possit. Quum igitur hæc ita esse nouimus, ac pro salute huius mulieris in consortio doctorum hominum essemus consultum fuit, ut inter tertiam & quartam costam sectio fieret, à qua mulier bene habuit, & sanitati fuit restituta.

Curatio sexagesimasecunda, de quodam qui serpentem interfecit, & illico ægrotauit, ac intra paucos dies uitam cum morte commutauit.

VIr Anconitanus robustus, & fortis, quum uineam putaret, serpentem offendit, non nisi immensæ longitudinis & crassitudinis, quẽ quum interficere attentaret, serpens illum inuadere conabatur, at ille lignis tum lapidibus, ac gladio munitus eum interfecit, à quo interfecto illico de capitis dolore queri cœpit, febricitauit, demum indies omnia grauiora facta sunt, & die undecimo obijt.

SCHOLIA.

CRedere par est, huic feræ tabificam uim inesse, qua ex interuallo infectus hic uir fuit, ac consequenter mors illum consecuta, uiderunt quoq; alios fide digni uiri, qui quum serpentes interfecerunt prope obitum peruenerunt, at antidotis adiuti euaserunt, non sine tamen chronico & graui morbo totum corpus occupante: sed præcipuè brachium illius manus, qua interemptæ feræ fuere.

Curatio sexagesimatertia, de nephritide, & articulari morbo terebinthina curatis.

MOnachus temperatura pituitosus, articulari morbo simul & nephritide corripi solebat: qui quum nullo remediorũ genere ex multis tentatis, bene ualeret, tandem meis monitis assiduo terebinthinę esu intra sex menses liber à dictis morbis fuit: erat autẽ terebinthina nucis magnitudine, quam singulis diebus ieiuno stomachò succharo admixtam deglutiebat.

SCHOLIA.

TErebinthina antiquitas pro aluo subducenda tantum utebatur: Neoterici uerò pro renibus expurgandis, ac alijs uarijs intentionibus complendis, eam in usum traxerunt, ut Commentarijs nostris ad Dioscoridem abunde diximus. Nec enim discrimen ullum inter uulgarem terebinthinam modo bona & pura sit, & eam quæ à terebintho arbore desumitur & difficulter habetur, facio, quum utriq; communes uel pares hæreant possessiones.

Curatio sexagesimatertia, de quibusdam sublimato infectis, & sanitati restitutis.

ARubas uir quinque supra triginta natus annos, temperatura biliosus, famulam tredecim uel quatuordecim annorum, ut accidere solet, percussit, quæ ira percita hinc inde uindictam quærens, in mentem reuocat eius dominam sublimatum cum argento uiuo

uo

uiuo pro fucandis genis coxisse:ac in mortario sub lecto reposuisse, ad quod accedens eius portiunculam semidrachmæ pondere accepit, quam duobus pullis prãdio destitutis:altero asso,altero uerò aqua cocto,clã indidit, ex quibus quum herus,ac uxor uterum gerens,filij & serui simul & catus quidã comederent,omnes in uomitum & symptomata grauissima inciderunt, quibus per totum illum diem,ac sequentẽ noctem misere laborarunt:sed grauius herus,quia fortè plus pullorum esitauerat:accersitis igitur duobus medicis,quibus causa unde morbus,& grauia illa symptomata euenerant ignota erat:parũ alioquin animaduertentes oẽs domi similibus affectionibus laborare, uel potius eos oẽs lue pestifera esse infectos putantes, quia eo tẽpore uarijs in locis Italiæ pestis scintillabat:Herum grauiter afflictum & acutissima febre detentũ quum cernerent illi,sanguinem ex brachij flexura per uenæ sectionem miserũt:postquã(ut cõsequens erat)peius habuit,& symptomata omnia grauiora sunt facta:superuocatus igitur ipse,& causam unde morbus euenire poterat,inquirens,oẽs eodẽ modo domi,qui ex pullis illis comederant infectos esse cõperio:sed causam unde morbus originẽ traxerat ignorare fatent̃.Nam puella ieiunasse eo die simulauit: uidens igitur oẽs angi,ac in uomitum pronos,causam unicam,ac cõmunem omnibus esse dixi:eamq; uenenũ fuisse,certus eram:proinde nulla data mora,ad euomentia medicamenta confugimus: inter quæ numerare est:lapidem betzaarticum ex capræ cuiusdam Indicæ uẽtriculo extractum, de quo Commẽtarijs nostris ad Dioscoridem multa dixi, ramentum unicornis,oleum cõmune: sed præcipuum uomitorium, & quod inter cætera palmam obtinuit,ut experientia tũc deprehendi,à qua naphæ,id est,floris narantij fuit:cuius singulis singulas libras tepidas bibendum propinauimus,à cuius potu omnes multa euomuere,& melius habere uisi sunt. At postquam satis euomuisse mihi uisi sunt,ad antidotum ex uiperis confectum, theriacã appellamus,deuenimus:ueluti ad conditum ex acetositate citri,smaragdum,scordium,dictamum Cretensem,terram sigillatã, bolum armenũ orientalem,quem antiquitas(ut diximus)terram Lemniam appellabat: & alia huiuscemodi:præparauimus autem nos conditum hoc. ℞. Conseruę de acetositate citri ℥.iiij.smaragdorum ℈.ij.scordij ℥.sem.terræ lemniæ ʒ.iij.misce, & cum syrupo de acetositate citri,fiat conditum,& folio auri inauretur:non minus olei ex uitriolo guttas sex in uncijs decem aquæ acetosæ infusas bibendũ dedimus,quibus melius habere uisi sunt.Conciliator uerò in hoc casu, hoc tãdem desiderat remedium, quod habet: butyri eliquati cum decocto seminis rapæ,& bibẽdum dato,ac sæpe iterato,& uomitum sæpe euocato:nihil enim, ut paucis dicam,Conciliator Petrus Aponensis dictus in hoc morbo desiderat,quàm repetitum uomitum,ut receptui igitur canamus:ijs prædictis remedijs & iusculis pinguibus nonnullis adhibitis clysteribus,ueluti cordi admotis epithematib.sanitati intra triduũ fuere restituti,et casus ex toto patefactus.

SCHOLIA.

Periculosum admodum est in hoc casu sanguinem per uenæ sectionem demere, ueluti somnum admittere:quia uenenum intra uenas reuocatur,& cor petit,ac si periculum de mortis facili euentu minatur: sed quod digni reprehensione medici ij sint,qui sanguinem eo dicto modo per uenæ sectionem extraxerunt,uel ex hoc clare patet:quià si non nouerant morbum,ut fassi sunt,eum Auicennæ authoritate mouere nõ debuerant:item quia nauseabundus præteritam noctem totam æger transegerat,& in uomitu adhuc perseuerabat,casus ob quem Galenus sanguinis missionem uetat:ut apud ipsum est legere libro de Sanguinis missione per uenæ sectionem,cui quoq; Auicenna ut solet assentitur,capite de Phlebotomia.

Curatio

Curatio sexagesimaquinta, de quodam patiente dolores uentriculi & imi uentris à bile prasina genitos, simulq; de bile prasina multa.

GEorgius à Ioãne magno Racusinus, eques Lauretanus uir pulcherrimus, & quem populus gloriosum equitẽ appellare solet, grauissimos dolores oris uentriculi & interdum imi uentris, quem Græci ἦτρον & ὑπογάστριον appellant: non nisi à bile prasina ortos incurrebat: adeo enim prasina bilis hæc, porri uirorem referebat, ut uiridæ æris aqua dilutum quis diceret, non uerò bilem: nõ febriebat hic, sed maximè angustiabatur: tametsi bilem istam sæpe in die uomebat. Nam quæ ad imum uentrem descendebat, & dolorem efficiebat, non nisi enemate euacuabatur, sua enim sponte non egerebat, nec aluo secedebat: Morbum igitur quindecim iam dierum animaduertens, ac humorem eum efficientem uenenum dici posse, & eũ quidem calidissimũ, illico nulla data mora, eum cum uomitu tum secessu deponere tentauimus. Nam humorem hũc à caliditate in iecore superexcedẽte ortum esse, certum est, quum is temperatura sanguineus sit, ad ustionem declinans ætatis trigintaquinq; annorum, ueneri maxime deditus. Quum igitur humor hic concoctionem non recipiat: sed tanquam uenenum sit, per uomitum eum deponere cepimus, qui facilè parebat, quum per eandem uiam natura eum mittere tentabat: non minus quàm duobus interpositis diebus, per inferiora eum quoq; pharmaco hoc euacuauimus, quod habet. ℞. Muchari rosati ℥.iij. diacatholiconis ʒ.iij. decoctionis florum & fructuum cordialiũ cum folliculis senæ, & paucis thamerindis paratæ ℥.iiij. misce, fiat potus: & ieiuno stomacho bibat, cum quo multum huius deposuit bilis. At licet humor hic præparationem ullam ad sui expulsionem non requirat, nihilominus tamen ut facilius è pharmaco uel ipsa natura detrudi possit, meatus reserare opus erat, quam intentionem simul cum hac alia dicẽda, scilicet, ne iecur & interna membra malè affecta, de nouo alium gignerẽt humorem, hoc decocto complebamus. ℞. Radicum endiuiæ, cicoreæ, buglossæ añ. manip. i. & sem. hordei, passularum enucleatarum, añ. pugil. i. folliorum, & foliculorum senæ ℥.i. absinthij, manip. i. in libris sex aquæ fiat decoctio quousq; maneant libræ quatuor. Item ℞. Prædicti decocti uncias quinq;, syrupi de cicorea cum rhabarbaro unciã i. & sem. misce, & ieiuno stomacho singulis diebus bibat, per exteriora quoq; soliciti admodum de roborandis, ac alterandis uentriculo & iecinore ipso, eramus non minus quàm ut aluus quotidie responderet hoc uel simili clysteri. ℞. Aquæ decoctionis hordei libram unam & mediã, olei uiolacei uncias tres, cassiæ extractæ unciam unam, oui lutei num. i. succari rubri unciam unam, misce, fiat clyster. Iis enim intra decem dies melius habere uisus est. Cæterum à manna & rebus scamoneatis in hoc casu recedendũ est, à manna: quia facilè in istam transit bilem, & in eam uertitur: ab scamoneatis uerò ob caliditatem intensam, & ipsius scamoneæ acredinem. At quum is in hac perseueraret affectione, & semel capi iusculum ebiberet, interposita semihora in singultum deuenit, à quo multum affligi cœpit, uomitorio tãdem propinato pharmaco, quæ comederat tanquam corrupta euomuit, & singultus ex toto ablatus fuit, tunc uerò dubitare cœpi, num uenenum huic datum esset, quod stomachum, & interiora in prostrationem traxerat, à quo quoq; bilis illa prasina gigni poterat, & originem trahere: demum eo tempore utrique respiciens intentioni, recentis olei amygdalarum dulcium uncias quinq; ieiuno stomacho obtuli, quo optimè per inferiora egessit: & optimè se ualere dixit.

dixit. Erat uerò huic cibus, capus, siue gallinaceus pullus, aut perdix, phasianus'ue, ex quibus contusum sæpe parabatur, quod santalorum citrinorũ puluere ad roborandum uentriculum, & interna uiscera ornabatur. Cæterum, interiectis octo diebus, ob malum uictus ordinem, recidit: Oliuas namq;, & alia n oxia cibaria comederat: Euomuit autem prasinam bilem, non adeo tamẽ intensi coloris, ut prima erat. At clysteribus adhibitis, dolore leuatus fuit: tunc uerò, ut immunis omnino perseueraret, nec iterum in morbum incideret, rhaponticum Græcorum per uiginti dies illi dedimus, cuius semidrachmam in puluerem redactam, ac capi iuri mixtam, ieiuno stomacho quolibet mane bibebat. Est enim rhaponticum Græcorum, ut in nostro diximus Dioscoride, radix digitalis crassitudinis, eundem fere colorem habens, quem rhabarbarum uulgare: uiribus tamen inter se maximè differunt: quia rhaponticũ Græcorum hoc uentrem non subducit: sed eum magis astringit, quod ex Põto primùm hac nostra ætate Gulielmus doctissimus ac uigilatissimus orator Cæsareus apud Turcarum Imperatorem, in Italiam traxit, & hodie à Turcis passim Anconam affertur.

SCHOLIA.

Sæpe agitatum est, & nos quoq; in hoc libro dubitauimus, num bilis prasina porracea dicta à caliditate tantum gignatur, uel potius præter caliditatem, etiam à frigiditate fieri posset: cui dubitationi omnes ferè respondent bilem porraceam, non tantum à caliditate nimia originem trahere: sed etiam aliquando à frigiditate: pro quo roborando axiomate, Galenum libro secundo Prædictionum enarratione trigesimanona adducunt, ubi de hac re ad istum modum tradit. At uerò gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam: Constatq; ut hæc sæpenumero in uentriculo gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia, beta, cepa, brassica sunt, atq; etiam talibus interdum nequaquam ingestis ratione ægrotationis in uenis gignitur, ac decumbit, aut in uẽtrem superiorem, aut in inferiorem calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Hæc Galenus, ex quibus multi duo eliciunt: alterum quòd bilis porracea hæc plerunq; in ore uentriculi gignatur ratione inconcoctionis, & cruditatis contractæ ab oleribus comestis, ut beta, cepa, brassica, & alijs similibus, & addunt, quòd bilis hæc potius debet adnumerari inter pituitas, quàm inter bilis genera: quia ob inconcoctionem, & cruditatem fiat, alterum uerò ex prædictis Galenianis uerbis elicitum est, quòd bilis porracea hæc in uenis gigni potest, nõ nisi à nimia caliditate & assatione. Cæterum, multi hæc hodie considerantes longè aliter rem se habere autumant, prædicant úe, præsertim circa bilis porraceæ generationem à frigiditate: tenent enim quòd Galenus semper bilem hanc à caliditate excedente fieri dicat: nunquam uerò à frigiditate, aut diminuta concoctione: ut ex locis in quibus ex proposito de ea loquitur deprehendi potest: præsertim libro secundo de Temperamentis, ubi ità inquit. Nam quibus in uentre biliosum excrementum gignitur, id porri uirorem præfert, uelut in antiquo codice legitur. Nam ijs quibus uentriculus calidiore temperamento est, biliosa gignuntur excrementa, atq; ea porri uirorem præ se ferunt. At quibus ex iecinore descendit, his uel planè flauum est, uel omnino saltem pallidum: præterea quibus in uentriculo bilis illa gignitur quæ porri colorem imitatur, debet omnino his cibus fuisse, non panis, non suilla caro, similé ue aliquid: sed necessario aliquid quod ijs calidius fuit, neq; id boni succi: quibus autem ex iecinore in uentrem defluxit, his flaua ea, pallidaue euomitur: etiam si boni in primis succi fuit, quod sumpserunt, & si ad summum fuit concoctum: immo uerò magis ipsis qui ad unguem concoxerunt flaua uomuntur, atq; etiam magis his qui diutius cibo abstinuerunt. Quæ uerò bilis porrum refert, ijs solis gignitur in uentre, qui utique concoxerunt male, Hactenus Galeni uerba, per quæ ij asserere conantur, ipsum uelle porraceam hanc bilem semper ab excedente caliditate, nunquam uerò à frigiditate fieri, quibus addunt, quæ libro septimo Aphorismorum ab eo dicuntur, & ita enarratione sexta habent: Sinceras uerò deiectiones nominauit impermixtas aquosæ humiditati: quoniam solus humor euacuatus deijcitur, siue sit biliosus, siue melancholicus, siue porri colorem præ se ferens, siue bilis quæ eruginosa nominatur. Nam deiectiones huiuscemodi exustam esse omnem natiuam humiditatem à calore febrili demonstrant: Hæc ille. Ex quibus quoq; porraceam bilem ab intenso calore fieri uenantur: ijs accedunt, quæ libro de Atra bile, non longè à principio leguntur, quæ per otium quisq; legere poterit, & à dictis differre non uidentur: demum ijs freti Galeni citatis locis, & uarijs alijs similibus, à nobis ex consulto prætermissis concludunt: quòd bilis porracea hæc à caliditate semper fiat, non uerò

i à frigi-

à frigiditate: & ad Galenum ubi prasinã hanc bilem ob incõcoctionẽ fieri tradit. Respondent, incõcoctionẽ, siue malam coctionem apud Galenum, non tam diminutam concoctionem significare, quantum excessiuam: ita ut si plus quàm par est, pro sui symmetria, & temperamento, humor coquatur, incoctus quoq; dicatur, siue quoquo modo crudus. Iis enim suas tuentur partes, ij potissimum qui Galenum lingua sua Græca legunt. At nos Galenum ancipitem, uel subobscure loquentem in hoc quæsito inuenientes: sedulo illius certitudinem desiderauimus: quapropter in usu medico apprime uigilantes fuimus, num porracea bilis à caliditate tantum gignebatur, uel potius præter caliditatem à frigiditate ortum aliquando trahebat: demum quum rei euidentiã habeamus, placuit in præsenti paucis eam enucleare, ne quis deinceps anceps dubius ue sit, ac id magis ne à testibus contra testes, hoc est ab authoritatibus contra authoritates lis pendeat: quo malo nullum maius inueniri, aut excogitari potest, quum non nisi de salutis humanæ discrimine agatur: calidum pro frigido, aut frigidum pro calido curantes: proinde ad rem accedẽtes dicamus, quod tametsi porracea & zinaria, siue æruginosa dicta bilis, plerunq; ab excedente gignantur caliditate, nihilominus tamen eas à frigiditate aliquando ortũ traxisse certum est: Vidimus enim nos plures humores istos euomentes porraceos, præcipue studiosos homines, qui ob uentriculi frigiditatem, ac concoctricis uirtutis imbecillitatem uel ob pomorum comestionem, humores istos aggerabant, quos postea absq; symptomatibus, aut cordis pressuris, animi ue angustijs, per os reijciebant, quæ omnia euenire solent ijs, qui humores istos à caliditate ortos euomunt: quapropter quum à frigiditate humores ij gignuntur, impropriè inter bilis genera numerantur: quum potius illis pituitæ nomen conueniat, qui rebus calidis, ac uentriculum roborantibus, ut aromatibus & similibus pelluntur: non uerò frigidis, ut multi inepte admodum agunt, experti sumus, si ijs qui tales patiũtur humores, frigida exhibemus peius habent, & in uitæ discrimen ueniunt: proinde medicos hic monitos uelim, ut cum in ægrotantes porraceis ijs humoribus laborantes inciderint, maximè animaduertant considerent ue, an ab excedente caliditate, uel ebibito ueneno originem trahant, uel potius ob uentriculi & membrorum circumuicinorum frigiditatem, quod non difficile est discernere, ut ex dictis constat. Nec enim cuiquam difficile apparere debet, porraceos istos humores ex frigiditate fieri posse, quum in parietibus, quos Sol illustrare nõ potest, & opacis locis siti sunt, uiridis nascatur muscus: item quia Aristoteles uiridem colorem ex pluri nigro, & rubro pauciori constare tradit, qui sanè colores ut ab excessiua caliditate fiunt, ita quoq; ab extrema frigiditate fieri posse non negat, immo ita esse affirmat Galenus libris Prædictionum: sed potissimum Commentario primo, enarratione septima, ubi uiridem colorem ex frigiditate fieri tradit ad istum modum: pleriq; brassicam, & lactucam, chloros, id est, uirides nominant, qui quidem color nigrior est quàm rubidus: est etiam tanquam initium quoddam nigri liuidiq;, quem frigus perinde quasi nigrum effecit: Hactenus Galenus, qui ut legitis uiridem colorem à frigiditate fieri tradit. Nam niger color à luminis paucitate, & frigiditatis multitudine fit, ex cuius multitudine, & rubri paucitate, ut diximus, uiridis color conflatur, adeo ut consequens sit firmare uiridem colorem potissimum à frigiditate originem suam trahere, quanquam certo sciamus, nigrum colorem ab excessiuo tam calore, quàm frigore fieri posse, quod & de uiridi dicendum esse, non est dubium, quando tamen bilis porracea, uel æruginosa, zinaria ab Auicenna dicta à caliditate fiunt atræ bilis naturam sapiunt, & exustam esse omnem natiuã humiditatem à calore febrili demonstrant, à quibus si intestinorum difficultas incœperit, lethalis proculdubio erit, & eo magis si febris humores istos comitata fuerit, ut sentit Auerr. lib. sui Collectorij.

Curatio sexagesimasexta, de uulnere quodam inflicto in quinta costa.

PArisius miles Coronelij ense perfossus fuit, per transuersum uulnus illi inflictum fuit in pectore, ita ut quintam costam dextram ab spurijs cõputando uulnus occupauerit, quod in sinistra quoque ex directo respondebat. Huic cæterum sanguis illico ex basilica extractus fuit, & sequenti die illi bolum cassiæ propinauimus, ac sic in nullum deuenit symptoma: nec enim tussiuit, aut in febrim incidit, quæ duo signa attestantur, nullum internum uiscus præcipuum læsum fuisse: per utrunq; enim uulneris os linamentum digitalis longitudinis, & crassitudinis cũ debitis et necessarijs medicamẽtis immittebat. Nam quũ locus neruis admodũ interseptus sit, medicamẽtis illis respectũ habentib. uti necessum erat: proinde digestiuo dicto medicamento, & crocus & lumbricorũ oleum, ueluti Hippericonis ex abietino compositum miscebatur: fuit autem hic sanitati restitutus intra paucos dies, & à Chirurgo Petro Camerini optimè curatus.

Curatio sexagesimaseptima, de uulnere quodam inflicto inter umbilicum, & os uentriculi.

Rchitectus Pauli III. summi Pontificis: uir qui ob raras eius dotes ab omnibus in precio habebatur: quum apud Anconã ageret ense perfossus fuit inter umbilicum, & os uentriculi transuersaliter, hoc est ab uno latere ad aliud: adeo ut ab utroq; latere uulneris oscula magna apparerent: per quæ intestina gracilia exierunt, ad quem quum Chirurgi accesserunt, intus intestina reduxere, quæ illæsa esse dicebant: quia nullum inde stercus exierat: ac sic cutis uulnera fuerunt, ab utraque parte orificium dimittentes: in singulo quorum linamentũ immittebant. Sequenti uerò die obijt, cuius cadauer dissecare fecimus, & stomachi infimã partem incisam conspeximus.

SCHOLIA.

Caecutiebant hic Chirurgi in hoc, quòd dicebant intestina læsa non esse: quia inde stercus nõ exierat, quum si intestina gracilia læsa & incisa fuissent, nõ inde per ea stercus emitti necessarium esset: quia in intestinis gracilibus stercus nullum reperitur: Sunt enim uiæ deductionis chyli: ex quibus meseraicæ hiantes uenæ ad iecur alimentum trahunt: unde Auicennam in hac re hallucinari qui stercus formam substantialem in stomacho recipere contendit, certum est: quẽ quoq; secuti sunt eius enarratores, præcipuè Iacobus Foroliuiensis, ac Alexander Benedictus, ueluti ante eos Cornelius Celsus. Cæterum, occurrit dubiũ nõ uulgare in præsenti. An uentris uulnera ex toto debeant sui, uel potius in illis orificium aliquod sit dimittendum: cui respondet Petrus ab Argelata non infelix Chirurgus, quòd ex toto uulnera uentris debeant sui: quia aliter intestina multum alterarentur: sed dicet fortè aliquis, immo oppositum agendum uidetur, quia si non aliquod orificium ibi maneret sanguis concretus abcessum faceret. Respondet Argelata, uẽtris partes esse exãgues, & quod pauculum illum sanguinem natura ad emunctoria emittere poterit, & eo magis si à Medico cum medicamentis sanguinem dissoluentibus adiuta fuerit, inter quæ coagulum leporis palmam obtinet.

Curatio sexagesimaoctaua, de quodam patiente stomachi morsus cum capitis uertigine, &c.

Anuel Arius uir biliosus ætatis triginta annorum, uigente canicula, quæ cum leone oriri solet, appetitum deiectum habebat, cibos fastidiebat, oris amaritudinem sentiebat, & stomachi morsus cum quadam capitis uertigine patiebatur: nõ febricitabat: sed multum à prædictis symptomatibus querebatur: adeo ut lecto decumberet, ad eũ igitur ueniẽs uomitorium parare proposueram, iuxta illud Hippocratis, si quis febrem non habens abstineat à cibo, & cordis morsum, seu uertiginem patiť, & oris amaritudinem sentit, purgatione indigere per superiora significat. At quum difficulter uomere mihi exposuisset, ab eo abstinuimus: pharmacũ hoc illi ante prandium per integram horam concedentes, quod habet. ℞. Syrupi rosati solutiui ℥.iiij. aquæ endiuiæ ℥.ij. misce, quo multa & biliosa per inferiora excreuit: & sanus factus est: ueluti argentarius iuuenis, qui quum ardentissima febre affligi cœpit, simile pharmacum in initio bibit, & intercepta fuit, ac tertio die ex toto sanus.

Curatio sexagesimanona, de tumore aquoso in capitibus puerorum, quàm primum in lucem editis plerunq; apparente.

Ver quindecim dies natus de repente tumorem magnum in capite tactu mollem lapsus est, quem morbum Græci hydrocephalon appellant: cui occurrens hoc usi sumus medicamẽto, quo intra tres dies ex tota inflatio illa euanuit: sic enim medicamẽtum habet. ℞. Pulueris absinthij, camomillæ, meliloti, ana. ℥.ij. butyri recentis, olei camomillini, añ. ℥.iiij. ceræ parum, & ad ignem fiat unguẽtum quo inungatur locus, & eo ut dixi intra tres dies sanitati fuit restitutus. Cæte-

rum, in hoc casu, expertum hoc quoque habetur, quod habet. ℞. Mellis librã sem. salis ℥. sem. pulueris origani ℥. iij. misce, & tepido locus inungatur: si quis uerò huius morbi exactam desiderat curationem: legat Paulũ libro sexto suæ medicinæ, capite tertio, quo nullus melius rem, ut mihi uidetur pertractat.

Curatio septuagesima, in qua proponitur, quàm falsa sint signa in prægnantibus indicantia masculum & fœminam, simulque de dolore uentris enixis superueniente.

Xor Magnifici Ioan. à Triumpho patricij Anconitani, uterũ ferebat, cui dextra mammilla sinistra tumentior erat: & fœtus lateri dextro, plerunque ut illa referebat, hærebat. Nam & uenter in altum prominebat, & ipsa facie bene colorata erat, quę omnia masculum, Hippocrate teste, protendunt signa, nihilominus tamẽ illa fœminam peperit, ut hinc iudicare sit, quàm incerta hæc sint indicia, à multis tamen mordicus pro ueris & firmis recepta. Cæterum, post partum in alui dolorem incidit, & uberis dextri duritiem cum ingenti dolore, quod ita male affectum erat, ut ob contractam eius papillam, nec puer, aut puella quinque nata annos sugere, nec lac labijs attrahere poterat: sed cum ijs febricitabat, quã febrim parum faciebamus, quum enixis plerunque eam euenire sciebamus, & eo magis: quia uictu calido usa erat, ut omnes mulieres parientes Anconæ aluntur: præcipuè columbis, & multo uino, ut omne genus aromatũ præteream: Victus igitur ordine ad frigidum instituto contra uentris dolorem, quo maximè uexabatur: sic descripsimus. ℞. Seminis dauci pisti. ʒ. i in uino albo tepidum bibẽdum offeratur, & nisi hoc iuuaret hoc altero utatur. ℞. Specierum diamargaritonis ex Auicennæ authoritate: Aromatici rosati, diacimini, añ. ℈. i. cum succaro fiant ad ignem rotuli. Cæterum, primo medicamento dolor ex toto leuatus fuit: ut secundo opus non fuerit. At pro uberis affectionẽ curanda, in qua opus & labor erat, sic orsi sumus. ℞. Foliorum plantaginis, maluæ, uiolariæ, radicum alteæ, rosarum, camomillæ, meliloti, fœni Græci, seminis lini, añ. manip. i. in libris duodecim aquæ fiat decoctio sufficiens, in qua postea imbibita spongia, ex alto super mammillam per dimidiam horam destillet: dein uerò leniter abstersa, hoc illinebat unguento, quod habet. ℞. Succi plantaginis, maluauisci, añ. ℥. ij. olei rosati, amygdalarũ dulcium, añ. ℥. i. ceræ albæ parum, misce, & ad ignem fiat linimentũ. Iis enim præclara hæc domina intra octo dierum spatiũ, ab affectibus prædictis libera fuit: ueluti antea uxor Vlmiani, quæ post partum utranque mammillam nodis, & grumis affectas habebat. In ijs uerò mulieribus menses optimè fluebant, qua de causa sanguinis extractione opus minimè fuit.

Curatio septuagesimaprima, de puero patiente dysenteriam.

Iliolus Magnifici Ioãnis ab Antiquis, patritij Anconitani, & Venetorum consulis, natus menses triginta, quum difficultate intestinorum, id est dysenteria laboraret, ad eum sum uocatus, quem primo occursu macilentum, ac exanguem ingenti febri oppressum comperio: Decimus enim agebatur dies, ab eo quo primum torminibus ijs corripi cœperat: in quibus multa egesserat, non nisi biliosa, uiridia, uaria & fœtida, & ut tunc conieci, subcruenta: postpositis igitur medicamentis, ac medicinarum sylua, qua usi erãt seniores duo Medici, pueri curam habentes, inter quę cerotũ ad scuti formã ex rebus stypticis cõpositum, nõ est præterire, quod stomacho applicitũ erat: & illico ipse deponere ab stomacho iussi: noscẽs utique cerota similia, in ijs dysentericis affectibus, hoc est biliosis,

magis obesse, quàm prodesse: magnum enim feruorem plerunque inducere solent: Deposito igitur ceroto, hoc linimentum parare feci, quod habet. ℞. pulueris masticis, thuris, corallorum, añ.℈.i. misce. Item. ℞. Olei myrtillorum, cotoneorum, añ.℥.i. misce, quibus stomachus illinatur, et pulueres desuper inspergantur: de iecore porrò soliciti fuimus, quum stomachus magis laborabat, et præ debilitate alimentum sanguificare nequibat, quod seniores illi medici parum animaduertebant, proinde nos sic descripsimus. ℞. Vnguenti santalini ℥.i. pulueris corallorum rubeorũ, absinthij, añ.ʒ. sem. olei absinthij, et cotoneorũ añ. parum, cum exigua cera alba, ad ignem fiat unguentũ quo iecoris uniuersa regio illinatur: At ijs præhabitis ad uictus ordinem accessimus, quo puerulus hic quàm multijugis medicamentis curari debet: Curauimus igitur, ut nutrices assistentes duæ cornis lapidosis nutrirentur, nõ minus citonijs, prunis syluestribus, uino nigro austero, aqua calibeata diluto: et similibus stypticitatem habentibus, non minus pullorum gallinaceorum carnes, prædictis rebus incoctas uictitarent, atque inde lac puerulo darẽt: quum in eo lacte à Galeno tantopere in hoc morbo optato, omnia ad curationem facientia reperiuntur: quum ergo puer lac sugere cœpit, secessus minuti sunt, et ille melius habere cœpit, ita ut intra sex dies, sanus euaserit.

Curatio septuagesimasecunda, de dolore uentriculi, cum febre et anxietatibus.

Xor Comitis quadragenaria, iam olim morbo Gallico infecta, grauissimo dolore circa os uentriculi premebatur, febricitabat, anxiebatur, non quiescebat: adeo ut ipsam moriturã omnes prædicerent: à uomitorio uerò propinato, multam euomuit prasinã bilem: nonnunquam uerò quum nimia cruciabatur siti, et gelidam ad satietatem usque concedebamus: qua quoque bilem illam uariam rejciebat. Facta quoque sanguinis extractiõe, ac postea agarico nouiter in pasta præparato, sæpe exhibito: uaria subnigra et multa egessit, et sanitati fuit restituta: fuerunt autem omnes dies quadraginta.

Curatio septuagesimatertia, de ingenti uentriculi dolore.

Enerabilis Abbas: quum grauissimo uentriculi dolore infestaretur, ut alta uoce exclamaret: post multa adhibita remedia, uomitorium ex helleboro illi propinauimus: quo alba quædam ouorum albo similia euomuit: et sanus illico factus fuit: ueluti nobilis quidam Neapolitanus, qui quum simili dolore premeretur: post ebibitam integram libram aquæ florum Naraziorum tepidam, similia euomuit, et sanus factus fuit.

Curatio septuagesimaquarta, de ulcere fauces depascente.

Ilius Gasparis Pisaurensis, undecim natus annos, temperatura melancholicus, & macilentus, ulcus fauces depascens patiebat: pro quo curando accersita fuit muliercula, ex ijs quæ nihil præter unũ horum inculcare norunt, aut ægrotantem columellam descensam habere uel cartilaginem uentriculi, pomum granatum dictum: deorsum delatum esse, aut cocigem extra proprium locum situari, quæ quum puerum sic laborantem uideret, gurgulionem, siue columellam male affectam esse dixit, pro qua restituenda, unguibus eam disrumpit: tandem putrefacta in totũ deperdita fuit, quæ ut nostis, tanquam uocis plectrum est, cuius commoda tam multa à Galeno libro undecimo de Vsu partium describuntur: ob cuius amputationem puer subobscure, ac per nares loqui cœpit, ut uix ab alijs intelli-

geretur:rem igitur considerans, ulcus ut dixi, admodum sordidũ intra fauces latitans deprehendo, quod originem à continua humoris melãcholici destil latione traxerat: immo ex ijs esse, quæ gallicana ulcera sapiunt, certior factus sum, quũ eius pater eo laborauerit morbo, comitabatur aũt ulcus hoc, febricu la lenis quædã continua, quam nõ longè ab hectica abesse suspicabar, tametsi in nocte ualentius affligebat, ob id fortè: quia quũ multũ puris interdiu spuebat, in nocte pure ipso obcluso, ac incarcerato, eius fumi aucti cor petebãt un de febris intendebat̃: optimo igitur in primis, uictus ordine instituto, mane scilicet pullorum carne, uesperi uerò panatella, ac in potu uino exiguo & illo quidẽ paucifero dicto, sequẽs illi dedimus pharmacũ, quod ita habet. ℞. Syrupi rosati solutiui, decoctionis senæ, añ. ℥. iij. misce, & ieiuno stomacho calidũ offerat̃, quo facillimè absq; anxietate, aut stomachi dolore, multa biliosa sub liuida, & mucosa purgauit: Sequenti uerò die, ulcus aqua forti, qua argẽtarij utunt̃ tactum fuit: præsertim circa ea loca, ubi putredo maximè uigebat, quæ mea sententia multum attulit iuuamenti, & ea postea interpellatim quum opus erat, usi sumus: sed post ebibitum pharmacum, sequentibus diebus hoc utebat̃ syrupo. ℞. Syrupi de fumo terræ, de boragine, de pomis añ. ℥. sem. decoctionis senæ uncias tres, misce, fiat syrupus, quem continuet: iterato itaque prædicto pharmaco, & syrupis prout necessitas urgebat, gargarismum istum descripsimus, quo sæpe uteretur, & ita habet. ℞. Rosarum siccarum, summitatum myrtillorum, sumachiorum, balaustiorum, añ. ma. i. in libris sex uini rubri styptici fiat decoctio sufficiens, facta decoctiõe & colatura, adde succi plã taginis libram mediam, unguẽti Aegyptiaci unciam i. misce, hoc uerò gargarismo, quum primum usus fuit eum per nares remittebat, ueluti & potum. At quum in dies aliquot in ipsius assumptione perseueraret, ulcus mũdius factũ est, nec liquor aliquis ore sumptus, quem deglutire conabat̃, iam ad nares reuertebatur, immo pus per sputum reiectum paucum est factũ & illud quidem albũ, quibus de causis, tunc ab Aegyptiaco abstinuimus, & illius uice alumẽ plumæ à Dioscoride scissile dictum gargarismo indidimus, cum myrrhæ & masticis portiuncula quadam: sed exterius è regione ulceris, locus unguento stypticitatem, & siccitatem præ se ferente Galeni cõsilio libro quinto Methodi medẽdi, capite duodecimo illinebatur. Iis enim, & cucurbitulis spatulis affixis: ueluti nonnullis frictionibus, ac retractionibus, & ligaturis, & errhinis adhibitis medicamentis intra mensem materia ad nares quæ in fauces destillare ex capite solebat, deriuata est: & febris omnino expulsa, tandem materia pauciori facta, ulcus ad cicatricem ex toto peruenit, & puer ab orci faucibus liber euasit: unum tamen mente exciderat, quod interea febris uiguit, uniuersum eius corpus unguento ex lacte dicto inungi fecimus, non minusq; quod ab esu sorba, mespila, & pira ueluti stypticos fructus concedebamus: sed ecce, interposito mense, ulcus ex se recidiuauit, pro quo omnino resecando, ad guaiaci decoctũ cõfugimus, q̃d per triginta dies ebibit, & bñ habuit.

Curatio septuagesima quinta, de ulceribus Telephijs & Chironijs dictis, spurias costas occupantibus.

VIncẽtius Virgilius monachus ordinis sancti Augustini apud Anconitanos Prior dignissimus, & Polydori Virgilij Vrbinatis, uiri hac nostra ætate, ut eius attestantur monumenta doctissimi, cõsanguineus, ulceribus malignis circa costam mendosam ad spinã uersus scatebat, & illis quidem ex ijs quæ Telephia, aut Chironia dicuntur, ad quem quum primum Anconam ueni sum uocatus, & eum quinquagenarium

rium conspicio hilarem, sanguineum, hirsutum, optimi profectò habitus: cõspectis igitur ulceribus, ea esse diximus, quæ supra annotauimus: unde enim ortum traxerint, quum inquiro, ignorare respondet, nec ultra eundũ erat, præsertim quia cum uiro religioso agebamus, antiqua esse ulcera fatebatur, cõtra quæ iam olim decoctum ligni guaiaci per triginta dies ebiberat, & bene habuerat, ac ulcera quodammodo sanitati restituta fuerunt, sed postea tẽporis discursu repullularunt. At causis pro catharticis extrinsecis, siue primitiuis dictis posthabitis, quæ parũ ad morbi curationẽ faciũt, hominem tractare cepimus ordine sequẽti: primo optimo uictus ordine instituto. ℞. Syrupi de fumo terrę ℥.i. boragin. ℥.ſe. decoctionis senæ, in qua maduerunt flores fumi terræ ℥.iiij. misce: istum uerò syrupũ mane ieiuno stomacho bibebat, & in nocte tribus à cœna horis, in cuius ebibitiõe, per sex perseuerauit dies: in quib. quoque, quum præsens esset Chirurgus, nobis cura fuit antrosa illa & cauernosa ulcera ad benignitatẽ reducere, pro qua cõplenda operatione: primo pulueres ex percipitato, quod ex argento uiuo, & aqua forti argentariorũ ad ignẽ concinnat̃, ulceribus illis indere iussi, ut tandẽ corrosa putrilagine, latiora & potentiora fierent: postea uerò ad unguentũ Aegyptiacum & Apostolicũ deuenimus: simulq; ad digestiuum dictum, & mundificãs medicamentũ. At exterius in splenijs unguentum de plumbo & minio, ac tutia admouebat̃: quibus antrosa illa, ac maligna ulcera, ad cicatricem peruenerunt, nec amplius recidiuarunt, quia post tertiã & quartam adhibitã cum catapotijs purgationẽ, ex nitro dictis Alexandri, & fœtidis, ac de fumo terræ, ad decoctum guaiaci peruenimus, quo per quinquaginta dies integros in potu usus fuit. Non ab re tamen fuerit hic describere ordinẽ, quo usi sumus, in hoc præbendo decocto, qui talis habetur. ℞. Scobis ligni guaiaci multum nigri & unctuosi habentis, lima parati uncias viij. corticum resinosorum uncias quatuor: præstant eñ cortices huius ligni resinam multam habentes in hoc morbo: quia multis modis exsiccant, cum caliditate tum siccitate sua, & imbibitione, quibus qualitatibus sudorem possunt prouocare, tum & subtiliare, & liquare materias, & abstergere: ac, quia resinosi sunt, putrefactioni & cõtagiõi quoq; obsistere possunt: unde mirari satis non possum Hieronymi Fracastorij Veronensis, uiri omnium uotis doctissimi: quum cortices ligni huius guaiaci ab opere medico eliminat, ut apud ipsum est legere libro tertio de Curatione morborum contagiosorum, capite decimo. Receptui igitur canentes dicamus, quod scobs, siue puluis ligni & corticum, eo pondere ut diximus in libris quindecim aquæ infunditur per horas uigintiquatuor in olla librarum sexdecim capaci: dein lẽto igne coquitur, collecta diligenter spuma & seruata ad ulcerum lauationẽ: donec ad libras sex perueniat: tunc facta colatura, ijs sex libris decoctionis, in ollula uitreata eas recipiente, adde folliculorum senæ unciam unam, & ad ignem quum parum calfierit, optimè cooperta dimittatur quousq; frigefiat, & à senæ percoletur quod primarium decoctum dicit̃: cuius in aurora põdus septem, uel octo unciarum bibebat, & bene lectulo coopertus & calidus, in sudorem ueniebat, quem per tres ferè horas ferebat. Cæterum post abstersionẽ sudoris, interpositis una uel altera hora, un. iiij. biscocti panis pro prãdio absque obsonio aliquo exhibebant̃: interpositis uerò horis quinq; à prandio totidẽ unciæ biscocti pro cœna offerebantur: rursus à cœna quatuor horis, prędicti decocti uncias sex bibebat, & optimè ferebat, & copiosissimè sudabat: porrò secũdarium decoctum quo aquæ uel uini uice utebatur ita parabatur: relictis aũt scobibus, pulueris ligni noui unc. iiij. addebamus: quibus totidem

aquæ libras iniiciebamus: quas ad tertiæ consumptionem decoquere permittebamus. Cæterum, primum decoctum, sic sena cõfectum primis quindecim diebus illi obtulimus. Sequenti uerò tempore absq; illo eum ebibit: sed unum hic præterire non est opus, quod singulis decem diebus ægrotus hic, ex drachma catapotiorũ nitri Alexandri purgabat: quo ordine intra quinquaginta dies sanitati integrè fuit restitutus, in quib. mirũ dixerim, solo biscocti põdere dicto, absq; obsonio aliq, cũ prędicto secũdario decocto, in uictu cõtẽtus fuit.

Curatio septuagesimasexta, de abscessu in capite apparente, quem Græci atheroma, recentiores uerò talpam appellant.

HVius prędicti Cœnobij Nicolaus monachus æditu us, temperatura atrabiliarius, ætate quadragintaocto annorum ulceribus in collo fœdabatur, nec minus abscessum in capite patiebatur, quẽ quum primum uiderem talpam esse deprehendi, & eum inter atheromata Græcis nominata adnumeraui: protinus igit chirurgo accersito, abscessum duobus magnis uulneribus in crucem adhibitis secare iussi: ex quo sanies alba in pauca quantitate exiuit: tunc uerò chirurgo con sului, ut membranam caluariam tegentem, pericranium dictam, quo ad fieri posset à caluaria, siue craneo separaret, tametsi corrosam nonnullis in locis cũ ipso craneo prædixeram, id quod secunda curatione uisum est. Erat enim caluaria multis & crebris foraminibus perforata, corrosaue, quæ non tantũ prima in lamina, sed secunda quoq; conspiciebatur, scalpello igitur os ad duram usq; meningem perforare iussi: tandem curatione ut expedit adhibita, ossa exempta sunt, & ille ex toto intra quinq; menses sanitati fuit restitutus: in medio tamen curationis, corpore rectè purgato, & optima uictus ratione instituta, ad linimentum sudorem euocans eum traxi, quod ita habet. ℞. Thuris, mastichis, myrrhæ, cinnamomi, zinziberis, piperis longi, sandarache Græcorũ, minij, añ. ʒ. ij. radicis pyretri, floris salis, nitri antiquorum añ. ℥. sem. cineris tamarisci, ℥. ij. butyri recentis ℥. vi. pinguedinis porcinæ libram unam, argenti ui ui extincti cum succo limonis ℥. iij. misce, & in mortario omnibus bene pistis, fiat unguentum, quod uires habet, tum exsiccandi & abstergendi, tum subtiliandi, & confortandi: quo semel in die ieiuno stomacho, eius iuncturæ ac corpus, dempto capite, pectore & alis, ac uentre illinebantur: fuit enim hic sexies illitus, & multa pituitosa, & mucosa per os emisit, in quo ulcera (ut ijs plerũq; eueniunt qui inunguntur) floruere, sed lauacro, seu gargarismo ex rebus stypticis confecto, ut rosis rubris, balaustio, malicerio, myrto, sumacchio, summitatibus lentisci, folijs oliuæ, galla, mastice, thure, alumine, & similibus, sana facta sunt, & ipse, ut dixi, ab orci faucibus liber.

Curatio septuagesimaseptima, de simplici tertiana cum nonnullis symptomatibus.

FLos uitæ mulier Anconitana, quæ ad portam Pisaurum respiciẽtem habitat, simplici tertiana affligi cœpit, quæ quum primum paroxysmus illam inuadebat, dolores & circa os uẽtriculi rosiones incurrebat: uomitorio igitur propinato medicamento bilem euomebat: postea uerò epoto uino granatorum bene habebat. Cæterum, quũ febris intendebat, ea in sitim maximam ueniebat: cõtra quam, quandoq; gelidam in multa quantitate cõcedebamus, quandoq; uerò potũ istum describebam. ℞. Aquæ endiuiæ lib. i. iulep. uiolacei ℥. i. uini granatorũ ℥. i. sem. misce, quo maxime delectabatur, sed interdum semine psilij, subtili panno incluso, & ligno subtili alligato, atq; in aqua macerato os lauabat. Nam

potum

potum ſupra deſcriptum, maxime laudare eſt: quia Galenus & Græci alij Medici, ſuas concoctrices potiones, uigente paroxyſmo concedebant: loco quarum nos ſyrupos in aurora, & ſero aliquando damus: ueluti in hoc morbo, ſequenti ordine. ℞. Syrupi endiuiæ, uiolacei, oxyzacchare. ſ. añ. ℥. ſem. aquarum endiuiæ, acetoſæ, añ. ℥. ij. miſce, fiat ſyrupus, quē per quatuor ebibit dies, apparente tandem concoctione, hoc obtulimus pharmacū. ℞. Rhabarbari boni in puluerem redacti, & infuſi per noctem in uncijs ſex aquæ endiuiæ. ʒ. ij. cinnamomi ℈. i. miſce, facta tādem expreſſione, & colatura, adde pulpæ caſſiæ nouiter extractæ, drachmas ſex: trochiſcorum de uiolis ſine ſcamonea. ʒ. ij. miſce, & fiat potus unus, quo optimè egeſſit, & bene ſenſit, adeo ut paucis poſtea remedijs integræ ſanitati fuerit reſtituta.

SCHOLIA.

Memoriæ commendauit Hippocrates libro ſecundo de Morbis, quòd tertiana laboranti ante quartum paroxyſmum, pharmacum dandum non eſt, ſub ijs uerbis: ſi tertiana febris tenuerit, ſi quidem non omiſsis tribus inuaſionibus, quarta corripiat: pharmacum deorſum purgans bibendum dato, & cætera: quibus poſtea idem libro de Affectionibus ſubſcripſit, inquiens, tertiana febris quum apprehēderit, ſi quidem uidebitur tibi non purgatus eſſe pharmacum dato: ſi uerò pharmaco non uidebitur opus habere, medicamenta in potu exhibeto, quibus febris aut tranſmutetur, aut deficiat: exhibeto autem uelut ſcriptum eſt in medicamentis: & in apprehenſione quidem ſorbitione & potu nutrito: interpoſito uerò tempore, cibis per aluum ſecedentibus. Hæc Hippocrates: Nos uerò hodie nacti benigna & lenia medicamenta, illico in principio tertianæ medicamentum purgans dare poſſumus: non obliti tamen quod tertiana febris, ut tradit Galenus libro Artis curatiuæ ad Glauconem: potius alterantibus, quàm purgantibus medicamentis curari debet: alterantibus inquam, tam intus, quàm foris adhibitis remedijs.

Curatio ſeptuageſimaoctaua, de tertiana continua.

Vuenis natus annos octo ſupra decem, tertiana cōtinua laborabat: cui primo ſecta fuit uena, & à ſanguinis extractiōe ſyrupum iſtum propinauimus. ℞. Syrupi roſacei, uiolacei, añ. ʒ. vi. aquarum lactucæ, nenupharis, añ. ℥. iij. miſce, & ſingulis diebus, ſingulos ſyrupos in aurora, ad quatuor uſq; bibat. At quòd aluus obediens eſſet ſoliciti eramus, & interdiu ad extinguēdam ſitim aliquid ſumeret, conceſſimus, ut lactucam ſaccharo conditam, uel cucurbitam, aut cucumerē, uel pruna, & ijs ſimiles fructus, qui ſaccharo incruſtari ſolēt: ijs enim prius de guſtatis, hordeaceam aquam ſuperbibebat: cui parum uini granatorum, uel tribes aliquando addebat, & interdum potum iſtum accipiebat, quod habet. ℞. Aquarum cicoreæ, endiuiæ, boraginis, acetoſæ, uini granatorum ana. ℥. ij. miſce. Cæterum, à prædicta ſanguinis miſſione, æger melius habuit: quia capitis dolor quo maximè premebatur remiſſus fuit: ueluti & febris ipſa. At ueſperi febris cum ſolito capitis dolore increbuere, pro quibus oxyrhodinum ſequens parare iubeo. ℞. Aquarum roſarum ℥. iiij. nenupharis, ℥. ij. aceti roſati ℥. i. & ſe. olei roſacei ompha. ℥. ij. pulueris ſantalorum omnium. ʒ. ſem. miſce, & lineo in eo intincto panno, ſincipiti, temporibus & brachialibus applicetur: modo tamen ſæpe innouetur, ne caliditate acquiſita, magis noceat quàm iuuet. Item, Clyſterium iſtum immittendum ſuaſimus, quod refrigerans appellamus, & ita habet. ℞. Aquæ decoctionis hordei ℥. xv. olei uiolacei ℥. iij. oui albi & lutei optimè conquaſſati, num. i. zucchari parum, miſce, & parum tepidum mittatur: actu enim frigidum illico excerni ſolet: quo ter fluida & bilioſa excreuit: quarto uerò et quinto die, eo dicto ordine gubernato, pari die, pharmacum ſequens propinauimus. ℞. Pulpæ caſſiæ nouiter extractæ. ʒ. v. diacatoliconis uncias ſem. rhabarbari boni. ʒ. i. diaphinicois. ʒ. unam. et ſem. ſyrupi roſacei ſolutiui uncias ij. decoctionis florum et fructuum cordialium

unc.iiij.misce, fiat haustus unus, & in aurora detur, ac desuper per horam dormiat: quo optimè egessit, & febris remissa fuit, utcunque tamen de capitis dolore querebatur, cōtra quem cucurbitulas scapulis cum scarificatione adfigēdas mandabam: sed quū eas omnino timuit, cephalicā brachij octauo die incidere iussi, sanguinemque ad uncias quinque fluere, qua euacuatione capitis dolor in totum leuatus fuit, & æger in copiosissimum sudorē uniuersum corpus occupātē incidit, à quo & febris penitus extirpata fuit, & ille sanitati restitutus.

SCHOLIA.

Hic lectorem monere decet, quòd tertiana continua eadem ferè cum causone, id est, ardēti febri est: sunt tamen in hac tertiana continua non ita sæua, ut in causone, symptomata: quia bilis intra uasa lōgius à corde, quàm in causone putrescit: quæ tamen causonis notæ sunt, sunt & tertianæ continuæ, quo fit: multi hodie de utrisq;, sub eodem capite agunt: quum quæ causoni debentur, huic quoq; simul prosint: modo illi frigidiora: huic uerò minus frigida offerantur. Cæterum, quia ægrotus iste, octauo die in crisim uenit, dubitaret aliquis, num morbus rediret: cui respondemus quod non: quia medicamentis adhibitis, & sanguine extracto, crisis facta fuit. Nam si illa non præcesserant, & crisis octauo fieret, proculdubio, uerendum de recidiua: ut de Sexto Antonini Imperatoris filio, Galenus prædixit, qui sexto die in crisim deueniens, & liber morbo factus: postea decimoquarto in eundem redijt: sed septimodecimo liber ex toto euasit, ut cap. 10. lib. de Præcognit. apud ipsum Gal. legitur.

Curatio septuagesimanona, de capillorum defluuio.

COmitissa Illustris, ob capitis superexcedentem caliditatem, capillorum decidentiam patiebatur: nullum enim morbum habebat, nec corrodentem humorem, à quo credere par esset capillos decidi, petit remedium illi demus, quo capilli retineantur, & simul regenerētur, cui liberaliter obtemperans, sic ordior. ℞. Capillorū ueneris, politrici, rosarum siccarum, summitatū myrti, summitatū lentisci, aā, m̄.ij. radicum cannarum ℥.sem. hippocampi pisciculi num.vi. in libris xij. aquæ fiat decoctio lenis, facta colatura et expressione, adde olei lentiscini lib.i. ladani puri ℥. ij. misce, fiat lauacrum, quo capilli bis in die lauentur, modo pilorum radices decoctū attingat. ijs enim per uiginti dies usa est, et libera à tali fœditate fuit.

SCHOLIA.

Scire decet, quòd hippocampus pisciculus marinus est, huic flexuoso Anconitano mari satis familiaris, qui hippocampus dicitur ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κάμπω. i. ab equo & flecto, quasi flexuosus equus, merito enim flexuosus equus pisciculus iste dicitur, quum caput equinum habeat, & caudam omnino flexuosam, ut latius in nostro diximus Dioscoride, ubi Matthiolum Senēsem hallucinatum circa huius pisciculi descriptionem aperte indicauimus.

Curatio octuagesima, de præsagio in duplici tertiana.

ROBertus miles magnificus et strenuus, quum duplici afflictaretur tertiana, ac pro eius salute recuperāda, quatuor accersiti essent Medici, tertia accessione, lotium melius apparuit: et in eo pendens nebula alba, et æqualis erat, tandem quidam eorum medicorum adsistentium septimum paroxysmum morbum non excessurum prædixit, immo quòd intra quatuordecim dies æger sanitati restitueretur affirmauit, quod falsum esse experientia ipsa postea indicauit: solet enim duplici tertiana, una altera ualētior esse, unde una altera prius deponitur, ut in hoc contigit milite: non igitur medicus hic bonus sic temere prædicere debuerat, quum quæ alteri tantum tertianæ conueniebant, ambabus tribuit, fuit quippe ante septimū paroxysmum, altera tertianarum expulsa, reliqua ad aliquot dies perseuerante.

Curatio octuagesimaprima, de dolore coxendico.

Ephyrus uir nobilis & fidelis, & cui ob summas quas habet dotes, Paulus III. summus Pont. Anconam ciuitatẽ cõmendauerat, illum arcis præfectum quem castellanum uulgo dicimus, constituendo. Is enim frater est, ætate senior Syluij Zephyri Medici docti, & apud summũ Põtificem in maximo habiti honore, qui ætatis suæ anno quinquagesimo, robustus, fortis, stomacho, si quis alter calidus, ita ut cũ mel, uel recentes ficus degustasset illico in stomachi rosiones, oris amaritudinẽ, & intestinorũ cruciatus incurrebat: duplici tertiana per quinq; lõgos mẽses correptus fuit, in quo tẽpore, aut Medicorum negligentia, qui diuretica medicamenta potentia (ut ille existimat) illi propinarunt, aut materierum multitudine, & malignitate in urinæ omnimodã suppressionẽ, quã Græci ischuriam uocant, incidit: adeo ut ipsum Medici deploratũ relinquerent, & summus Põtifex alterum illius uice arci præfecerat: utcunq; tamen euasit, nõ sine tamẽ noxa relicta, ischiadicum enim dolorẽ incurrit, pro quo leuãdo dolore, ut mihi relatum fuit, illius curam habentes Medici omni usi sunt diligentia: rebus calidissimis, tum intus, tum foris utentes. Nam catapotia ab hermodactylis maiora dicta, pluries illi dederunt: quibus ad internetionẽ, & animi usq; deliquium egerebat: sed quum ijs melius habere debuerat, tantũ abfuit, ut bene habuit, ut potius in omnimodã motus amissionẽ cruris peruenerit, dextri præcipuè, quòd dolor coxendicus iste uexabat: adeo ut quũ primum illic deuenerim quatuor opus fuerit hominibus, ut illum in cubili decumbentẽ mouerent: ut saltem affectum locum, & ipsius colorẽ animaduerterem. Nam tunc maximos incurrebat dolores inguini respondentes, in quo fixi semper erant: ischiadicum igitur morbum istum exacte perpendens: ob medicamẽtorum acredinem ac ingentem caliditatem & siccitatem cum pauca materia euenisse uenor: proinde uictus ordine ad frigidum declinante constituto, & uino illi interdicto, locum dolore affectum sequenti oleo inungi feci. ℞. Olei rosacei un. iiij. camomillini unc. ij. misce, & bis in die illinaẽ, syrupũ quoq; istũ in aurora ebiberet mandauimus, qui habet. ℞. Syrupi de endiuia simpl. unc. i. & sem. aquæ hordeaceæ un. iiij. misce, & in aurora bibat, ac ante cœnam per horam iteret, quatuor porrò elapsis à cœna horis clysterem istum recipiat. ℞. Radicum maluauisci m̃. i. seminis lini, fœni Græci, hordei, añ. pug. i. in aqua fiat decoctio ad libram unam & mediam, facta decoctione & colatura, adde olei uiolacei ℥. iij. uitelli oui num. iij. mellis uiolacei ℥. ij. misce, & quantum poterit retineat. Iis enim ut decet iteratis, melius habere cœpit, tandem quum quarto die ad eũ diuertissem, quatuor illius milites mihi obuiã ueniũt magna affecti letitia, quòd illorum herum intra tres dies sanitati restitueram: ad eum igitur accedens, optimè crus mouere, & à dolorib. immunẽ esse non sine gaudio dixit: trib. uerò alijs interpositis diebus è lecto surrexit, & deãbulare cœpit: sed prope inguen retractionem quandã sentiebat, pro qua remouẽda cucurbitulas cum scarificatione particulæ læsæ admouere decreueram: sed quũ sequenti die melius sensisse dixerit, supersedimus, omni uacantes remedio.

SCHOLIA.

Si quis rectè curare desiderat, ægrotantis primo temperaturam dignoscat, necesse est: deinde morbũ ipsum, ac cætera ad hæc facientia, quæ paucis carminibus in frontispicio huius operis comprehendimus. Cæterum, Auicenna in hoc & similibus articulorum doloribus iubet, ut ægro interdicatur uino usq; quo ad sanitatem integram perueniat: modo id paulatim fiat, quæ uerba mea sententia in ijs morbis à bile & caliditate dependentiam habentibus intelligi debent, secus autem à frigido & crasso, quanquam ab utroq; humore plerunq; similes oriri morbos, Hippocrates memoriæ commendauit: quem postea cæteri secuti sunt.

Curatio lxxxij. de quibusdam symptomatibus oris, post rutæ comestionē.

Vuenis nata annos decem & octo, futura monacha apud lignipedes Anconitanas, temperatura sanguinea & biliosa: quū post prandium rutæ summitates degustaret, illico in has incidit affectiones, scilicet instrumentorum sensuum detentionem: precordiorum erosiones, membrorum cum animi quodā deliquio tremores, & ita ualide, ut assistentes omnes eam iam deploratā haberēt: ex quibus nonnulli asserebant inter folia rutæ uenenosum aliquem uermē latitasse, quem quoq; deglutiuerat. Nam aliter unde affectiones istę ortum trahere poterant ignorare dicebant, & eo magis quia nunquam antea similes passa fuerat: ego uerò non omnino illorum opinionem floccifaciens, uomitoriū medicamentum ex syrupo acetoso & seminis rapæ decocto paratum, utcunq; reuocatæ offerre iussi, quo parum uomuit, & ad oleum confugimus, & minus uomuit: rem igitur sic difficilem considerans: memoriæ reuoco apud Dioscoridem legisse rutam syluestrem quæ ad Macedoniam nascitur, ob ferarū multitudinem uenenosam esse, qua de re cibis interdicā monet: unde quoq; fieri posse, argumentum sumo rutam illam quam iuuenis hæc comederat, fera aliqua insectam fuisse, unde totis uiribus conati sumus eam ad uomitum euocare: sed quum id frustra tentatum esset, & illa de cordis dolore maximè queretur: uenam internam brachij, Hippocratis consilio, libro quinto de Morbis uulgaribus prope finem secare feci, sanguinisq; uncias quinq; fluere: quo deposito, cordis & precordiorum uellicatio illico remissa fuit, & sequenti die sana facta est. Cæterum, huius uictus res iurulentæ & aluū lubricantes fuere.

Curatio octuagesimatertia de morbo regio icteritia dicto, ob crurum ulcera quædam occlusa eueniente.

Ir qui ab omnibus pallidus appellabatur, natus annos quinq; supra triginta, ulcera antiqua in cruribus habebat, ex quibus ichores citrini plerunq; fluebant, contra quæ multis adhibitis remedijs ex toto leuata sunt, & crura sanitati restituta: fuit autem inter cætera topica medicamenta, hoc sequens spadrapum primatū obtinens, quo ulcera sanitati sunt restituta, & ita habet. ℞. olei rosacei lib. i. auri pigmenti, lithargyri, añ. unc. i. & sem. cerusæ unc. ij. picis nigræ, ceræ, añ. unc. i. misce, & ad lentum ignem leniter cum uirga agitetur quousq; ad spissitudinem sufficientem ducatur, & in eo postea pannus cannabaceus imbibatur, & marmore ad planiciem redigaē, & cruribus post uniuersales factas euacuationes admoueatur. Cæterum, post sanata ulcera, paucis interpositis mensibus, morbus icteros, id est, bilis flauę per uniuersum corpus effusio, hūc corripuit, & ita illum fœdauit, ut omnes illum, croceum, uel pallidū nomine appellarent. Nam oculorum album in quo morbus iste primo deprehenditur: non tantum croceum apparebat, quanta uniuersa oculorum substātia, facies ac totius corporis habitudo: facile enim dijudicare quis poterit materiā à iecore in crura fluxam, & ulcera illa gignentem, per uniuersi corporis molē distribui: ex qua icteritia orta fuit. Cæterum, hic longo tempore, regio isto morbo infectus, ac sæpe curatus, cum apud Constantinopolim mercium exercendarum gratia ageret, in fluxum uentris sanguineum dysenteriam cruentam dictam incidit: à qua subleuatus, Anconam redijt, ubi in eādem dysenteriam recidit, & illius aluus ita tumuit, ut hydrope affici illum quis diceret. Nam & huius mammillæ ita tuberculosæ & tumentes sunt factæ, ut muliebres adæquarent: prostrato igitur iecore, à quo affectiones istæ ortum trahebant, in totumq;

tumq; uirtutibus naturalibus deficientibus, & cõsequenter animalibus, & uitalibus diem suũ obijt: opus enim fuerat ulcera in cruribus reuocare, quæ uel causticis medicamentis, uel candente ferro innouari poterant, uel saltem fonticulos apertos dimittere, per quos consuetæ fluxioni exitus dari poterat.

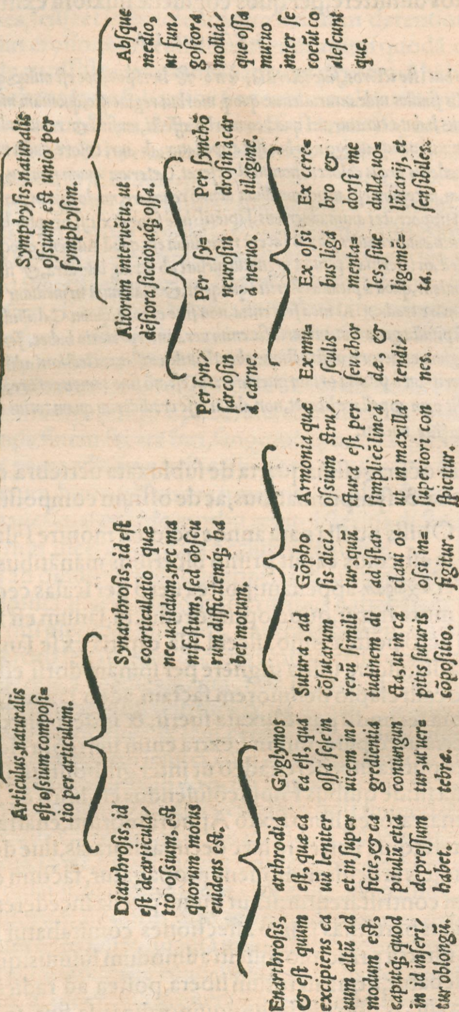
SCHOLIA.

Dicitur morbus iste icteros, siue icteritia, ἀπὸ τῆ ἰκτέρου, hoc est miluo, quod oculi bile suffusi miluinis oculis similes uideantur: dicitur quoq; morbus regius iste, quoniam mulso, potionis genere in regum deliciis habita curatur, uel quod eo morbo affecti, musica & rebus cultioribus, ac regalibus, tractandi sunt, non minus quoq; aurigo morbus iste appellatur, ab auri colore, quem morbus iste imitatur: ueluti arquatus, quia cœlestis arcus colorem nonnihil referat. Cæterum quum morbus aliquis oritur, ob alterum antiquum obclusum, necessum est, antiquum illum denuo reuocare, modo minus periculosus sit, & in membro ignobiliori, quod Hippocrates animaduertens, sapiẽtißime sæpe dixit: si propter hæmorrhoides occlusas, mania inde orta fuerit: hæmorrhoides fluxas facere remedium est, quod Auicẽna quoq; non siluit Fen quarta primi libri Canonis: sed an icteritia à pituita gignatur: ueluti ab utraq; bile atra, & flaua gigni solet, dubium est: cui nonnulli respondent, quod à pituita icteritia quoq; fit, & Galenum in medium ex cap. de atriplice adducunt: ubi eam nominare tradunt: At mea sententia, non sine errore, quum Gal. ibidem nũquam nec alibi quod scierim, icteritiæ à pituita genitæ meminerit: sic enim uera interpretatio habet, semen extersoriũ uim habet: unde ad morbũ regium ex iecoris obstructione obortũ utile existit: cui lectioni adstipulatur Aetius. Vetus tamen interpres, icteritiam à pituita ortam interpretatus est, nõ sine tamen errore, quum reuera, à pituita ortam icteritiam si sic eam appellare liceret, non aliam esse crediderim quam totius corporis malum habitum, quàm Græci καχεξίαν uocant.

Curatio octuagesimaquarta de subluxata uertebra quadam spinæ & symptomatibus, ac de ossium compositione.

Obilis puella nata annos octo, ex montre Filatrano ad me delata est, cuius caput primo ulceribus manãtibus scatebat, quæ Gręci ἀχῶρας appellant: postea uerò per scalas cecidit, & crus in fœmore fregit, quod optimè reductũ, sanum est factum: interposito uerò postea anno, ulcera illa capitis ex se sanitati sunt restituta: unde materia illa, ulcera solita gignere per spinam dorsi effluens, unam uertebrarum, forte casu elapso debiliorem factam, adeo laxauit, ac emolliuit, ut ex suo loco amota secundũ partẽ luxata fuerit, & inde subluxatio appellari mereatur, à Græcis uerò pararthrema, extra enim uertebra eleuabatur, ut nõ nisi flexè & curuè puella incederet: adeo ut inter gibbositatis species affectio hęc adnumeranda sit: de quibus Hipp. cõsulendus est, libro de Articulis, & Galenus, ac eius enarratores, libro sexto Aphorismorum, enarratione quadragesimasexta. Cæterũ, quia uertebra hæc decima thoracis, siue dorsi erat, à qua musculus coxendicis articulum mouens propagatur, factum est, ut locus ille, & fœmur totum contristarentur: ita ut quum puella incederet, claudicaret, pręcipuè circa leuem partẽ: has porrò affectiones comitabatur febricula quædam lenis, de qua illico à principio soliciti admodum fuimus: quia in hecticam degenerare uidebatur, à qua in totum libera, postea ad radicis chinarum decoctum eam traximus, quo per uigintiquinq; dies usa fuit: in fine quorũ, ulcera capitis renouata sunt, & puella meliuscule habere cœpit: non eo tamen ut ex toto sana facta euaderet: multis tamen machinamẽtis: cerotis, emplastris, unguẽtis, cataplasmatibus, & alijs similibus prius tentatis: usi sumus. At quia hic de uertebris sermo incidit, quæ per giglymon cõiunguntur: non ab re esse putarem, si in præsenti figuram, qua ossium compositio structuráue deprehenditur, signauero, quam ex Galeno exordio libri de Ossibus deprompsi & ita habet.

OSSA COMPONVNTVR.
Articulus, naturalis est osſium compoſitio per articulum.
Diarthroſis, id eſt dearticulatio oſsium, eſt quorum motus euidens eſt.
Enarthroſis, & eſt quum excipiens cauum altũ admodum eſt, caputq́; quod in id inſeritur oblongũ.
arthrodia eſt, quæ cauũ leniter et in ſuperficie, & capitulũ etiã depreſſum habet.
Gyglymos ea eſt, qua oſſa ſeſe inuicem ingredientia coniunguntur, ut uertebræ.
Synarthroſis, id eſt coarticulatio quæ nec ualidum, nec manifeſtum, ſed obſcurum difficilemq́; habet motum.
Sutura, ad cõſutarum rerũ ſimilitudinem dicta, ut in capitis ſuturis cõpoſitio.
Gõphoſis dicitur, quũ ad iſtar claui os oſsi infigitur.
Armonia quæ oſsium ſtructura eſt per ſimplicẽ lineã ut in maxilla ſuperiori conſpicitur.
Symphyſis, naturalis oſsium eſt unio per ſymphyſim.
Aliorum interuẽtu, ut dẽſiora ſicciorаq́; oſſa.
Per ſynſarcoſin à carne.
Per ſyneuroſin à neruo.
Per ſynchõdroſin à cartilagine.
Ex muſculis ſeu chordæ, & tendines.
Ex oſsibus ligamentales, ſiue ligamẽta.
Ex cerebro & dorſi medulla, uolũtarij, et ſenſibiles.
Abſque medio, ut fungoſiora molliáque oſſa mutuo inter ſe coeũt coaleſcuntque.

Curatio octuagesimaquinta de oris tortura.

IVuenis natus annos uigintiquinq;, morbo Gallico olim, sed leuiter infectus fuit, à quo curatus in totum sanus est factus: interpositis uerò postea nonnullis annis, oris tortura correptus fuit: quam spasmum, siue conuulsionem appellamus, & eam quidem ex repletione, quā febris secuta est. Erat enim tortura, siue cōuulsio talis, ut oculus dexter circa angulum communem, nares respicientem, depressus uideretur, ex quo sæpe inuite lachrymabat: unde satis constabat: sinistras partes faciei, à dextris attractionem fecisse, quod ita esse, uel ex hoc percipiebatur: quia circa dextram mandibulam uersus interiorē partem fouea, siue uacuitas quędam erat, in sinistra uerò potius gibbositas eleuatióue. unde dextras faciei partes à sinistris retractas esse nemini dubium est. Huic igitur occurrens uenam syluestrem brachij partem perreptantem, quam cephalicam appellamus, secuimus, & sanguinis uncias quinq; fluere permisimus. aluus quoque ut quotidie respōderet si non sponte, saltem beneficio soliciti fuimus: demum uictus regimine subtili constituto ad calidum & siccum declinante, syrupum istum in aurora ebiberet, & uesperi iteraret iussimus, qui ita habet: Recipe. syrupi de betonica unciam unā, de stechade unciam semis, decoctionis saluię & stechadis uncias quatuor, misce: elapsis uerò quatuor diebus catapotia de hiera cū agarico obtulimus, & meliuscule habuit: sed à principio locus tortura affectus leniter ad locum suum redderetur curauimus, præcipuè frictione ex oleo lilino, irino, rutaceo, costino, lumbricorum & uulpino: quibus quoq; nucha, et uniuersum caput fouebatur, elapsis tandem octo diebus, febris tertiana illi superuenit, à cuius tribus paroxysmis uexatus illi pharmacum hoc dedimus. ℞. diaphiniconis, electuarij, elescoph, aā. drach. duas, electuarij rosati Mesuę drach. unam decoctionis senę uncias quinq;, misce, fiat potus, quo optimè egessit: sequenti uerò paroxysmo, intensissima feb. infestatus à tortura liber euasit, sed in quartanam lapsus est, quam per duos menses passus fuit: & nullo alio adhibito remediorum genere, sanitati integræ fuit restitutus.

SCHOLIA.

SAepe admirari licet Hipp. diuinitatem obseruationēq; qualem in hoc morbo ab eo obseruari uidemus: diximus enim superueniente quartana, hic liber à tortura siue conuulsione sanus est factus, quod non siluit libro sexto de Morbis popul. partic. 6. ad hunc modum dicens. A quartana correpti, à magno morbo non corripiuntur: si uerò corripiantur prius, & succedat quartana liberātur. hæc Hipp. quæ ad torturam siue conuulsionem rectè referri possunt, quum magnus morbus, id est epilepsia, affinitatem cum conuulsione habet, ut curatione quadam huius centuriæ affatim diximus.

Curatio octuagesimasexta de splenis duritie tensionéue.

QVi ex mōte Securo ad me uenit nomine Bartholus: splenem admodum durum, magnúmue portabat: tentatis tandem multis & uarijs remedijs, hoc unguento sanus est factus, quod ita habet. Recipe, olei communis lib. iij. medullæ crurium bouis lib. i. butyri recentis lib. sem. succi bryoniæ, succi cyclaminis, aā. lib. i. Bulliant ad lentum ignem, usq; ferè ad consumptionem succi, & coletur: & colaturę adde, ceræ citrinæ uncias octo, & postea adde pulueris asplenos, id est, ceterach, corticū capparorū, thamarisci, seminis agni casti aā. uncias tres, misce, fiat unguentum. Cæterùm, est unguentum hoc mirabile, quo omnes doctissimi Ferrarienses usi sunt, inter quos numerare est, Sauonarolam, Vgonem de

Senis, qui apud Ferrarienses obijt, Leonicenum, Bonaciolum, Manardũ, Brasauolum, & omnes hodie ibi artem Medicam exercẽtes, cum quibus nos per septennium ibidẽ agentes, eo quoq; sæpe usi sumus, & magnum ex eius usu obseruauimus iuuamentum. Huic porrò unguento addere solemus, Græcorum myrobalanum, glandem unguentariam Latini appellant, Arabes uero Ben semilibræ pondere, non minus sagapenum, ammoniacum, bdelium, opoponacum, & alias gumas: prout res ipsa postulat.

Curatio octuagesimaseptima de angina.

Vlier Græca, quæ ad portum habitabat, angina laborabat, cui illico sinistri brachij cephalica uena secta fuit. Nam dextri non apparuit, ex qua multo effluxo sanguine statim bene ualere se dixit: utcunq; tamen ad sectionem uenarum, quæ sub lingua sunt, tertio die peruenimus, & melius se habere dixit. Cæterũ, primo gargarismo isto usa est, qui ita habet. ℞. rob mororũ ℥. i. & sem. syrupi acetosi i. unc. i. aquarũ capitum rosarum, plantaginis, añ. ℥. iiij. misce, fiat gargarismus, ut uerò exterius admoueretur, sic perscriptum fuit. ℞. olei rosacei ℥. ij. camomillini ℥. i. misce, & cum lana succida excipiatur, & loco admoueatur: sed & posteahoc altero gargarismo usa fuit, qui habet. ℞. rob mororum unc. unã, myrrhæ, croci, nitri sulphuris, añ. ℈. i. aquarum hyssopi, origani, añ. uncias quatuor misce, fiat gargarismus, quo uniuersa clausa fuit curatio.

Curatio octuagesimaoctaua de duplici tertiana, ac de uenarum sectione nonnihil.

Aulus Ferretus patritius Anconitanus, uir prudẽs, benignus, grauis, obesus, temperatura sanguineus, ætatis suæ anno tertio supra quadragesimo, duplici tertiana correptus fuit: pro quo curando duo alij seniores medici accersiti sunt, tandem omnibus rebus ad curationem facientibus, optimè dispositis, quũ inter nos couentum esset de sanguinis missione, per uenæ sectionem, accersitus fuit Chirurgus, qui optimè basilicam dextri brachij tundit, sed sanguis minimè fluxit: at quum sanguis non flueret, nec altera in ea curuatura apparuisset uena, ex altera lateris sinistri basilica, sanguinẽ extraheremus consulebam, & prædicti medici satius esse uenam inter digitum anularem, & minimum iacentem secare, quàm sinistri brachij basilicã contra me contendebant: quia uenula illa iecur magis respiciebat, & quod ita à præceptoribus suis acceperant clamabãt: præualuere tandem contra me duo illi, quia ut in prouerbio est, neq; Hercules cõtra duos: ægre tamen ferens ipse, quum sciam in morbo uniuersum corpus occupante, perinde esse uenam basilicam dextri brachij, ac sinistri secare, quum æque à uena puteali caua dicta hauriãt: & eo magis quia nec iecur, nec uiscus aliquod particulare imbecille, aut male affectum erat: cuius causa à ramulo illo potius quàm à trunco, sanguinem euacuare debebamus. Item, quia nec nostra erat intentio retractione aliqua uti: in qua uillorum, aut fibrarum seruari rectitudo solet: utcunque tamen sanguis demeretur, ipsum ægrotum intra paucos dies à morbo liberum fore, coram omnibus assistentibus prædixi, quod ita euenisse: omnes postea non sine artis decore uiderunt.

Curatio octuagesimanona de parotidibus, id est, abscessibus in adenis iuxta aures nascentibus.

Lara uxor Proxenetæ, quũ male haberet, ad eam perueni, quam boni habitus, ætatis trigintaquinq; annorũ, sed ingenti febri correptam comperio, quę una cum parotidibus, hoc est abscessibus post aures nascentibus, & cordarum ac neruorũ colli retractione inuasit, quæsita tandem causa unde morbus euenire poterat, se ignorare respondet. Ego uerò anxius, noscẽs alioqui, nisi morbus hic à causa procathartica originem traxisset, lethalis & pestifer futurus erat: illico à soluta per clysterẽ aluo, cephalicam dextri lateris aperire iussi, sanguinemq; ad uncias sex fluere, parotides porrò, & colli retractiones ex oleo rosaceo, & camomillino inungi fecimus, nocte uerò sequẽti, uictus regimine subtilissimo instituto, clysterem refrigerantẽ immittere mãdauimus, quo soluta aluus fuit: mane uerò conspecto lotio, in eo coctio apparebat, sed febris omnino intensè perseuerabat, de qua multum querebatur: sed ecce, hæc inter confabulandum addit possibile esse, morbum hunc originem traxisse à uento frigido caput percutiente, quod ad fenestram pectinaret: quo audito, morbum non adeo solutu difficilem esse (ut apparebat) prædixi. Multũ sanè ad morborum cognitionem causæ procatharticæ faciũt, & cõsequenter ad eorum præsagia, quanquam sępe cum Galeno dixerimus, ab illis curatiua indicatio non desumatur. Quod intelligendum uelim primarie, secus aũt secundariè: tunc uerò cucurbitulis cum scarificatione scapulis admotis melius habuit, & parotides cum ipsa febri remitti cœperunt: ubi tamen abscessus fuerant, illic signa rubra quædam relicta fuere, quæ ignẽ esse quis diceret, quibus postea crustæ quædam lenes superadditæ sunt, quæ ex albo camphorato unguento illita, breui fuere solutę, & illa sanitati restituta.

Curatio nonagesima de dolore coxendico, & radice chinarum.

Recus Proxeneta coxẽdicis dolore quodam antiquo uexari solebat, pro quo propulsando ad Patauinas balneas olim iam aduolauerat, & nihil profecit: postea ad Guaiaci decoctum peruenit, & peius habuit: tandem meo consilio decocto radicis chinarum per uigintiquinq; dies usus est, & optimè sensit, ac ab illo dolore liber perseuerat.

SCHOLIA.

Superioribus annis, radix quædam similis in totum radici cannarum à Lusitanis nostris qui ad Indiam & regnum Sinarum & ultra nauigant, in Lusitaniam afferri cœpit, qua incolæ regni Sinarũ unde potissimum nascitur, & inde nomen traxit, ad multas ægritudines utuntur, præcipuè morbum Gallicum, & sudoris euacuationem: mirum enim in modum, radix hæc exsiccat, & sudorem prouocat. De qua quum huc usq; à paucis quod sciam, parum aut nihil traditum sit, placet sermonem agere: & eo magis quia Andreas Vesalius superioribus diebus libellum quendam in lucem emisit, cui titulum fecit, De radice chinarum, in quo (bona uiri pace dixerim) nihil in eo præter titulum quod ad radicem sinarum agat, reperitur: totus enim anatomicus libellus est, pro quo intelligendo Oedipo coniectore opus est. Doctissimus enim Vesalius est, ac anatomicus insignis, Latinæ linguæ satis peritus, durum tamen in scriptis suis seruans stylum, potissimum in eo libello, in quo multa præclara & scitu digna ad anatomiam facientia leguntur. Ad radicẽ igitur accedẽtes, dicamus, quod quia ex regno Sinarum aduehitur, radix Sinarum dicitur. Quam primus in Lusitaniam Vincentius Gilius à Tristanis, rerum maritimarũ maximus explorator, & apud Indos frequẽs negociator adduxit: ex qua quum maximũ quæstum faceret, mercatores non solũ Occidentales, sed Orientales, eam in uniuersam Europam postea traxerunt, quam tamen Turcæ & Orientales afferunt mercatores, Occidentalium anteferre radici decet: quum magis grauitet, & præstantior uiribus sit, quo factum est, ut Orientalis hæc triplo carius, quàm quæ per nauigationes Occidentales affertur, publice in tabernis pharmacopoliis uẽdatur. Est enim ra-

Radix e Syna.

dix hæc, ut dixi, similis omnino radici cannarum, quæ facile siccescit, & uires suas amittit, cuius color in superficie subruber est, intus uerò magis albescit: præstantior, quæ magis grauitate censetur: quantum uerò ad eius temperaturam attinet, si quis eius odorem, saporem, consistentiam, ac cætera prænecessaria, quæ ad medicamentorum temperaturã uenandam faciunt, recte obseruauerit, illam in actiuis qualitatibus temperatam dicet: in passiuis uerò præcipuè in siccitate superexcedentẽ, ut tertium ferè obtineat gradum non dubitamus. Est igitur radix hæc Sinarum, tertiũ ferè ordinem siccitatis attingens, cuius officium ac natura est humores dissoluere, eliquare, & subtiliare, ac in halitum & sudorem eos deducere, & consequenter corpus exsiccare, unde mirum non est si morbo Gallico destillationibus, catarrhis, articulorum doloribus, ac pituitosioribus morbis conueniat. Cæterùm, præstat qui huius radicis decocto uti debet, hoc uitæ regimine utatur: primo in cubiculo aut conclaui immunis à uento maneat decet, qua de re in lectulo morari prudentius est, interea à uino abstineat quantum possibile sit. Huius decocti potator, & ab omni uenere alienetur, quin & concoctu difficilia fugiat, ueluti omnia acerba, acida, salita, salem & acetum: sit illi cibus leuis: panis albus bene subactus, & optimè coctus, ut qui ad siccum magis declinet, cui semen anisi, uel fœniculi, aut cari adiectũ est, caro uerò capi sit oportet, uel gallinæ, aut phasiani, sed perdicis mea sententia præ cæteris in hoc casu primatũ obtinet, utpote ad siccum declinantis, ueluti omnium montanarum auicularum carnes sunt, quæ assæ ad ignem potissimum commendantur: aqua uerò coctæ non adeo, nisi radicis decocto incoquantur: sit uerò prandiũ cœna maius, quod claudet parum diacitonitis succaro parati, uel pyrum succaro conditum, aut coriandrum succaro incrustatum: sit tamẽ pro uictu regula hæc, ut semper post cibum sumptum appetitus ad cibum maneat, nec satur à mensa discedat. Vua passa, amygdala, mel, ac eo, uel saccaro cõdita liberaliter gustare potest, qualia sunt à nobis dicta, & alia uaria, modo concoctu facillima sint, & illis stomachus non grauetur, aromatibus quoq; temperate uti poterit. Cætera uerò à nobis silentio prætermissa, in hac curatione in totum abnegata sint intelligi uolumus: ijs igitur in ordinem dispositis, ac corpore ut decet euacuato, modum seruandum in hoc decocto describamus. Primo igitur in aurora radices in assulas tenues rotundas per transuersum incidantur, quarũ uncia una in libris duodecim aquæ ponitur in uase testaceo capaci librarum sexdecim, ac igne lento ad consumptionem tertiæ partis coquuntur, cuius decocti unciæ decẽ uel duodecim calidæ in aurora bibendæ dantur: reliquũ uerò uini loco potandum seruatur: parari autem decoctum hoc debet singulis diebus: quia si in alterum diem seruatur, facile acescit, & uires amittit: post potum autem decocti in aurora ut dixi, sudare per duas uel tres horas in lectulo oportet. Si tamen in lectulo perdurare post sudorem non poterit, surgat, & pannis optimè coopertus in cubili maneat, ne tamen aeri exponatur caueat, nisi saltem post septem dies. Cæterũ, dantur toti curationi dies quinq; & uiginti, ita ut uncijs quinq; & uiginti tota curatio expleatur. At mea sententia, pondus hoc non semper seruandum est: morbis enim grauioribus radicis huius maius pondus uncia una libris duodecim aquæ incoqui deberet putarem: immo plus aquæ quoq; addere, si ea ægrotus indiguerit, & multum biberit, nec minus de termino dierum mihi dicendum uidetur. Nam alicui uiginti dies sufficient: alijs uerò ad trigesimum peruenire necessarium erit: nos uerò huic, de quo agimus ægroto per uigintiquinq; dies decoctum dedimus, & sanitati restitutus fuit.

Curatio nonagesimaprima de tertiana continua, & an febribus biliosis sanguinis extractio per uenæ sectionem conueniat, simul an syrupi frigidi illis merito dẽtur: demum an in die critico pharmacum dari possit.

ALsandarinus Thessalonicẽsis mercator, natus annos trigintaquatuor, natura biliosus, fortis, & robustus, uigente canicula, tertiana continua corripi cœpit, ad quem accedentes Medici, primo sanguinem per uenæ sectionem in brachij flexura extraxerunt, & syrupos refrigerantes illi dederunt: demum quum aluũ lubricam haberet initio septimi diei, tres uel quatuor habuit secessus, & bene habebat. At Medici hoc parum animaduertẽtes in eodẽ septimo die post habitos secessus, pharmacũ illi propinarunt, quo multa egessit, & male habere cœpit, ad quem uocatus ipse uniuersum eius corpus exterius refrigerari, angustiari, & pulsus omnino retrahi inueni, adeo ut difficillimè arteriæ perciperent. Cæterum corporis magna erat impotentia, quam paraphrenesis cõmitabat: demum nono die sequenti ab initio ægritudinis computando, diem suum obijt, agebatur enim dies duodecimus mensis Augusti, M. D. XLIX.

SCHOLIA.

TRia pro hac complenda curatione, in dubium reuocantur. Primum an biliosis febribus, sanguinis missio per uenæ sectionem conueniat. Secundum, an prædictis biliosis febribus laborantibus syrupi frigidi rectè propinentur. Tertium an in die critico pharmacum tutò ægrotanti dari possit. Primæ dubitationis causa Auicenna fuit, atque omnes eius collegæ, qui ardentissimas febres uenæ sectione non esse curandas, earum efferuescentiam pertimentes contendunt, ita enim Auicenna Fen quarta primi, capite de Phlebotomia tradit: In febribus autem à minutione cauendum est, scilicet in ijs quæ uehementis sunt calefactionis, & inflammationis: cuius sententiæ orationem & si inibi clarè non reddat, ea tamen est, quam paulo inferius signauit, ne uidelicet bilis efferueat, ut ijs uerbis sequentibus apparet, quum dicat. Caue ne ægrum ad unam duarum perducas rerum, scilicet humorum cholericorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem, quam Auicennæ positionem omnes hucusque scribentes secuti sunt: ueluti multi nostri temporis qui se Aesculapios prædicant, nulla alia permoti ratione, quàm quia ita Auicenna dixit. Sunt autem ij adeo sanguisugi, ut prius ægrum mori sinant, quàm hoc auxilium admittant, non recordati Galeni uerborum libro Therapeutices nono, pauperes ditioribus citius & ocius sanescere, hac præcipue de causa, quòd ex quo diuites in delitijs ac desidem degunt uitam, plurimum sanguinis aggerare necesse est: quapropter uenæ sectione indigent, quam tamen formidant ac tremiscunt: quod potissimum in omnibus nostri temporis proponi posset, quum ampliori utantur uictu, quibus maxime uenæ sectio conuenit, unde Galenus concludit, misso inter initia, in febribus sanguine non pauperibus modo, uerum etiam diuitum seruis, plurimis quidem quinto, aliquibus septimo crisis contingit, nemini serius. At diuites qui & sanguinis copiam & excrementorum plusquam pauperes & serui habent, quum sanguinis mittendi prætermisere remedium ac quotidie tum calido oleo perfundantur, tum laxantibus cataplasmatibus utantur, phlegmone nimirum aliquam uel iecinore, uel uentriculo, uel reliquorum isthic uiscerum aliquo contrahunt. Alij in quarto, alij in quinto, omnes planè in sexto. At ut in totum ij cum Auicenna in hac parte conuincantur, Galenus Medicorum diligentissimus, ac sapientissimus accedat, cui aduersari aliud non est, quàm uniuersam subuertere medicinam. Is igitur libro primo Aphorismorum adeo in ardentissimis febribus sanguinis missionem per uenæ sectionem commendat, ut ægrum usque ad animi defectionem ducere, non pertimescat: eius enim ita habentur uerba, enarratione uigesimatertia, in ardentissimis febribus si usque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur. Hæc Galenus, quo bono nullum melius dari potest, quibus faciunt eiusdem uerba undecimo libro de Morbis curandis, quem Methodum medendi appellamus, ad istum modum saluberrimum autem ut prædiximus est in febribus uenam incidere, non continuis modo, uerum etiam omnibus quas putrescens humor concitat, ubi præsertim nec ætas, nec uires prohibent, leuata nanq; quæ corpus nostrum regit natura, exonerataq; eo quo uelut sarcina premitur, non ægre quod reliquum est uincet, itaque proprij muneris haud oblita, & coquet quod concoqui est habile, & excernet, quod potest excerni, quibus nihil clarius aut lucidius dici potest, ijs quoq; suffragatur Hippocrates libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, cuius uerba ita habentur. In acutis morbis sanguinem detrahes, si uehemens morbus uideatur, flourueritq; ægrotantis ætas, & uirium adfuerit robur, quæ sanè uerba ibidem enarrans Galenus, ita inquit, qui autem omnem de sanguinis missione historiam intelligere uoluerit, legere tum nostros, tum reliquorum medicorum libros potest, nunc uerò summam ipsam in paucos tandem relatam scopos audi, sanguinem etenim primum detrahes, si magnus tibi uideatur morbus, tali autem remedio utitur propter uehementes affectus. Hæc ex multis Hipp. & Galeni locis sufficiant, per quæ satis indicatur, quod biliosis febribus sanguinis missio per uenæ sectionem conueniat. Non est igitur quod Auicenna ac eius sectatores illis contrarientur, & eo magis quia eorum ratiocinatio corrupta, ac inualida est, quum sanguinem inculpabilem secta uena uacuari, bile putrescente in uenis remanente, supponere uideantur, quod falsum esse cordatus medicus nouit, quum bilis mixte cum sanguine intra uenas comperitur, nec ullibi per se præterquam in uellea uesica consistat, nisi casu quopiam ab impultrice ui in partem aliquam pellatur, unde erysipelas aut herpes oritur, ueluti si ad uniuersam cutim morbus regius pullulat, quanquam & in decretorio sudore eam expelli comperiatur, quanto magis iuxta Galeni mentem, quando bilem putrescere, aut in corpore dominari audimus, biliosum sanguinem concipere debemus, cum pro bilioso sanguine bilem usurpamus, quum igitur bilis, & sanguis una consistant, ut difficulter à natura unũ ab altero secerni queat, admiratione dignum est, si secta uena simul quoq; non exeant, & consequenter adhuc eadem remanebit humorum proportio, efferuescentia uerò minor, quum sanguis quasi ebulliens euacuatus sit. At si asserat quis, oppositũ illi uideri, quũ sanguis ueluti biliosi humoris frenum sit, quo deposito efferuescentia maior redditur, & consequenter corpus calidus & siccius, dico id falsum esse, quum uacuatio sanguine, qui una cum bile efferuebat corpus refrigeratum manere necessum est, & consequenter natura sic refrigerata, ac alleuiata, residuum edomare, ac per notas uias pellere poterit, sicut iam diximus, & Galen. sæpe opere obseruauit. Cæterũ ne sic in Auicennã debacchemur nec illũ (ut in prouerbijs est) de ponte deijciamus, quũ uir Philosophus fuerit, ac medicus doctissimus, operæpre-

cium erit uiam inuenire; qua illum à calumnia liberemus, & eo magis quia se primum Galeni sagacissimum sectatorem pollicეatur: unde illi aduersari in hac re minimè credendum est, quum quando Galeno aduersari contendit, id aperta fronte faciat, inquit igitur Auicenna, febribus ardentissimis, ac biliosis morbis periculosum esse sanguinem per uenæ sectionem extrahere, quod axioma non sic in totum reijciendum puto, quum in se ueritatem contineat. Nam febris ardens plerunq; æstus tempore, aut post elapsos maximos labores gignitur, quo in tempore ex ambientis aeris efferuescentia inanitæ uenæ ad sese succum biliosum attrahunt: immo tum temporis ut Hippocrati & Galeno placet libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, multum prædicti biliosi humoris in extima gignitur carne: quæ omnia uenæ sectionem prohibent, & eo magis quia in hoc tempore corpora sunt dissoluta, & minimè sanguinis extractionem ferunt, quòd si exequatur & uenæ sectio fiat, biliosi humores extra uenas fluitantes intra trahuntur: unde febres magis intenduntur, & ægri in uitæ discrimen ueniunt, & hæc est ratio, ò uiri prudentissimi, propter quam Auicenna, ac post eum Medici omnes docti tantopere sanguinis extractionem in ijs febribus timent. Præcipue quando urina cernitur subtilis citrina bilem uigentem omnino arguens. HIERONYMVS. Non igitur in ijs febribus biliosis, primo sanguinem per uenæ sectionem extrahere debemus? AMATVS. Ita Auicennam uelle intelligo, & eo magis quando urina subtilis citrina apparet, quæ bilem prædominari arguit, in quo casu, si uenam secamus, bilis euocationem ad intra uenas, quæ sanguinis feruorem facit timemus, quo malo nullum maius dari potest. HIERON. Quid igitur agere debemus, ò Amate, quum in has inciderimus febres cholericas? AMAT. Primo minorans dictum medicamentum propinabimus: ut fluitantem bilem extra uenatam euacuemus, quæ parata est dum uena pertunditur ad uenas reuocari. Nam ea deposita, timor non est post uenæ sectionem, de humorum ebullitione efferuentiaúe. HIER. Ea de causa ante uenæ sectionem, omnium Medicorum consilio, clysterem immittendum iubemus. AMAT. Ita fit: sed minorans hoc medicamentum ualidius & potentius est, & magis rei præpositæ deseruit. HIER. Quum ex Auicenna, ut humorum ebullitionem fugiamus, primo minorandum astruis, abs te scire uellem Amate amicissime, ubi nam apud eum hoc ita agendum legitaueris. AMAT. Capite de Causone, ubi ita operandum clarissimè docet, quum dicat, & non phlebotometur: fortè enim inflammabit eos, & fortè iuuabit eos si fuerit illic turbiditas & rubedo (& subdit) & indiget lenificatione in principio fortiori: & curatione diligentiore quàm alteri febrium acutarum conueniat, per quæ uerba satis monet, quòd qui biliosa febri laborat, lenitione magis indiget, quàm qui altera acutarum febrium uexari solet: quia timor est bilis ebullitio, id est, attractionis bilis extra uenatæ ad intra uenas, quam medendi rationem ipse per longum tempus seruatam habeo, & bene mihi semper successit. HIER. Nam & apud Indos, ubi diu artem Medicam exerceo, quum primum in istos biliosis febribus laborantes incido, sic exordium curationis præpono, quo maximam gloriam mihi comparaui, ac quæstum non uulgarem, nec unquam Arnaldum Villanouanum secutus sum, qui in similibus febribus tanquam timidus phlebotomiam trium uel quatuor unciarum sanguinis, quam refrigeratoriam uocat admittit, secundum dubium propositum fuit, an biliosis febribus laborantibus syrupi refrigerantes tutò propinari possunt, cui quæsito breuiter respondemus, quòd sic, non ea tamen intentione, ut bilem, subtilem humorem, crassiorem reddamus, quum Galenus nunquã hoc uoluit: sed hac potius, ut syruporum refrigerantium qualitate refracta membrorum caliditas ac natura inde ualidior facta, expellat humores, & denuo alios non gignat. Cæterum Auicennã in hac parte perperam dixisse prætermittimus, ueluti multa alia, quæ ad hanc rem faciunt. Tertium dubium est, ex eo quod medici ij septimo die ægritudinis, pharmacum ægrotanti propinarunt, num in die critico pharmacum tutò ægrotanti dari posit: cui dubio, nos breuitatem in hoc opere desiderantes respondemus, quod Hippocrates libris de Morbis populariter uagantibus, pharmacum die quarto, septimo, quartodecimo, & uigesimo præbet, quod Galenus non dubitat: immo uarijs in locis illis patrocinatur, non solum pharmacum prædictis diebus iudicatorijs præbendo: sed sanguinis missionem admittendo, ut libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, in quo pharmacum quarto die concedit, non minus libro Artis curatiuæ per uenæ sectionem ad animæ usque defectionem sanguinem misisse eodem die meminit, sed clarius libro nono Methodi medendi, ubi sanguinem esse quouis die mittendum, etiam septimo, si id morbus atque uires suadeant, iubet: modo tamen in ijs crisimis diebus iudicium non expectetur: tunc enim secure & purgatio & uenæ sectio fieri poterit. At si crisimis ijs diebus natura iudicium tentare uideatur: tunc omnimoda artificialis euacuatio euitanda est: proinde quum ægrotus hic de quo agimus septimo decretorio die, à natura iudicium per secessum habuerit, toto cœlo aberrarunt medici in pharmaco dando: quum inde certa illi mors subsecuta fuerit uirium nimirum prostrationem imbecillitati addendo.

Curatio

Curatio nonagesimasecunda, de uentriculi antiqua erosione, & capitis destillatione, ac tussi ingenti sicca, & nonnullis alijs, quæ ægrotam ad obitum traxerunt.

Atharina filia magnifici, & generosi Ioannis Gondulani, patritij Racusini, pulcherrima uirgo, ætatis septemdecim annorũ: quum à teneris annis apud monachas D. Bartholomæi ageret, non ea intentione, ut ipsa monacha futura esset, sed pater illi maritum uirum probũ affectans, interim apud illas commorari statuit. Hæc igitur quum apud illas ageret, circa os uentriculi erosiones persentire cœpit, non eo tamen ut ex illis ingens perciperet nocumentum: grandior tandem facta, ægrius erosiones ferebat, quia magis ingrauescebant, & caliditatem ingentem circa ipsum uentriculum cum morsibus illis patiebatur. Mala igitur qualitate per tam longum tempus in uentriculo impressa, necessum erat inde alias per communionem quandam oriri: ueluti fuit à capite destillationem in stomachum ipsum, unde dolores intensiores facti sunt, & ad pectoris regionem, unde tussis sicca, & ingens oriebatur: demum, ut paucis concludam, ob impressam malam intemperiem in ipso uentriculo, ob otium, merorem: quia tanquam carceribus retenta manebat, seminis retentionem & iecur calidum, pituita salsa orta est, ut in Scholijs indicabitur, quæ in caput obrepens, & per continuum adscensum debilius factum, pituitam ipsam discutere nõ ualebat: unde ad pectoris cauitatem per asperam arteriam, bronchum dictam destillans, tussim siccam concitabat, & febrim quotidie per duas uel tres horas cum quodam membrorum tepore mouebat. Nam tussis frequentissima, ut dixi, erat, & illa quidem sicca, ex salso humore exasperante membranam, asperam arteriam intrinsecus ambientem, ex qua timor erat uenæ rumpendæ, ita ut postea euenit, cum quibus & ingens capitis dolor erat, & membrorum grauitas, & sitis cum salso sapore continua, quinimmo parum dormiebat, & in stomacho intensam caliditatem, febris tempore sentiebat: & eo tempore quo non tussiebat, pectoris magnam constrictionem incurrebat, & difficulter spirabat, quod non aliunde euenire certus eram quàm à multo humore destillante, asperam arteriam repletam, & coarctatam habente: hic enim est tantorum morborum & affectionum uariarum concatenatio, cum quibus menses semper cursum suum solito tempore habuerunt. Pro quibus curandis uarij Medici accersiti sunt, quorum primus Guidus, qui nunc apud Fulginates ex conducto Medicus agit, sanguinem per uenæ sectionem illi extrahere fecit, cui ipse ac Federicus Seuerinus superadditi sumus, per duos longos annos in eadem perseuerantes curatione: quartus Ioannes Lucensis Reuerendissimi Cardinalis de Sancto Angelo Medicus doctissimus: quintus Hieronymus Fulginas, qui & nunc apud Anconitanos agit. Quia igitur morbus ex ore uentriculi originem habere cœpit, circa eum primo animum aduertere, cæteris non despectis opus erat qui ut multis indicijs percepimus, à multa pituita uiscida crassa & tenace tenebatur: proinde ad oxymel, & hieram Galeni simplicem, ex septem rebus compositam confugimus, quæ & si Galeni dicatur, ea potius tamen Andromacho tribuẽda est, ut ab illo octauo libro de Compositione medicamentorum secundum locos colligitur, immo Andromachum ex Themisone uiro Prisco, & Asclepiadis discipulo eam accepisse, Aetius refert, & Galenus non negat: habet igitur hiera hæc Galeni simplex dicta ad istum modũ. ℞. aloes Indicæ drachmas nonaginta, mastiches, cinnamomi, assari, croci, spicæ Indicæ, xylobalsami, ana ℨ. vi. misce, & cũ melle despumato fiat hiera picra sim-

simplex dicta, cuius drachmam unam cum agarici scriptulo & oxymelite, catapotia parare faciebamus: quibus plerunque post attenuatam cum oxymelite materiam utebatur: quanquam & scamonium & fortiora nonnunquã prædictæ hieræ adiungebamus medicamenta: renitens enim humor hic erat, ac solutu difficilis, ut ad scyllinum oxymel deuenire sæpe quoque opus fuerit. Cæterum, quia à capite facta destillatio, multum urgebat: quia ex ea stomachi affectio magis intendebatur, & tussis ingens sicca oriebatur, & in somnis ægrotus perseuerabat: circa eam multum solliciti quoque eramus: & eo magis quia humor destillans acutus, & salsus erat, syrupum igitur hunc descripsimus.
℞. syrupi uiolacei, iuiubini, ana ℥. sem. papaueris ℥. i. aquæ lactucæ ℥. iiij. misce: quatuor igitur interpositis diebus, in quibus ieiuno stomacho in aurora, & quando ibat dormitum ebibit, ac de uentris respondẽtia habita solicitudine, pharmacum hoc propinauimus, quod habet. ℞. pulpæ cassiæ nouiter extractæ unciam unam agarici boni nouiter parati ʒ. i. & sem. syrupi rosati solutiui ℥. i. decoctionis senę ℥. iiij. misce, fiat potus unus, detur in aurora, & desuper dormiat per horam, quo tum per superiora & inferiora multa eiecit, post hanc cæterum euacuationem: frictionibus, retractionibus, & ligaturis per longũ tempus usi sumus: ueluti cucurbitulis errhinis medicamentis: & alijs similibus, sed quum hæc agebantur medicamenta materiam inspissantia per os dabamus, qualia sunt, diacodion, syrupus de papauere, de uiolis compositus iuiubinus, diatragacantum cum bolo Armeno ad formam lupinorum redactum: est em̃ ut obiter hoc dicam, bolus Armenus officinarum uera terra Lemnia apud Galenum descripta. Nam uero bolo Armeno nos carere dubium non est, dictis medicamentis addimus pillulas bechicas, quas Galenus sub lingua quousq; dissoluantur, ut in asperam transeant arteriam tenere commendat, sauoneam, cuius descriptio hæc breuis est. ℞. amyli uncias. iiij. succari lib. i. aquæ uiolarum uncias duas, ad ignem ut decet fiat sauonea, non minus hoc conditũ per plures dies deglutiebat. ℞. succari uiolacei unc. i. loch de altea sine speci. ʒ. iij. diatragacanthę frig. unc. sem. succari candidi uiolacei ʒ. iij. syrupi de papauere unc. iij. misce, fiat conditum, quo utatur ad lubitum post cœnam quoque duas horas, ut somnum conciliaremus syrupum de papauere cõcedebamus, aliquando uero diacodium, nonnunquam autem pillulas de cynoglossa, uelu ti alia uaria arteriaca medicamẽta: ut uero materia fluxa, & in pectore contenta facilius reiectaretur extra pectus inungi faciebamus hoc, uel simili unguento. ℞. olei uiolacei, amygdalarum dulcium, ana unciam unam, butyri recentis, axungiæ gallinæ, ana unc. sem. ad ignem misce, fiat unguẽtum, quo pectus illinebatur: ueluti sępe oleo ex amygdalis dulcibus solo. Cæterum, ne in huius morbi descriptione amplius discurramus, scire decet, ut cætera omnia optimè disposita erant: ita cibus qui huic iuueni offerebatur optimi erat nutrimenti: ueluti pullorum carnes, perdicis, phasiani, & hedi, lactucis, aut cicoreæ, aut papaueris albo semine aqua incoctæ: ueluti ex amylo parata panatella, & hordeacea ptisana, sed uesperi cœna prandio minor semper fuit, quã ueluti & prandium, caro citoniorum cum succaro parata semper claudebat. A uino porrò nunquã eam abstinuimus, quia à paruis annis eo semper in potu usa fuit, quod mirum apud Lusitanicas mulieres dixerim, quæ ac si illis per religionem uetitum esset, à uino abstinent, nec nisi tempore parturitionis ex illis perpaucæ illud gustant. Nam earũ uirgines adeo antiquorũ Romanorũ morũ seruatrices sunt, ut malent mori, quàm uinũ olfacere, ne dicã bibere: pura enim aqua contentæ euadũt: utebat̃ igitur puella hæc in potu: uino nõ nisi aqua ex coriandri
decocto

decocto parata, diluto, & eo quidem in parua quantitate. Cæterum, dictis per longum tempus usa fuit: quæ nihilominus eisdem citatis affectionibus uexabatur, scilicet uentriculi morsibus cõtinua à capite destillatione, tussi frequenti, capitis dolore, membrorum grauedine, & febricula dicta: uigebat autem tunc quum hæc agebantur rigida hyems: sed quum hæc dicta medicamenta parum conferre uidebantur: ad uesicatorium medicamentum prope nucham admotum deuenimus: quod habet. ℞. euphorbij ℥. sem. cantharidum ℥. i. aceti parum cum massa, fiat mixtio, ex qua nucis semi putamen plenum, loco per rasorium ex pilis glabro facto, admotum est: sequenti uero die disrupta uesica, cicer intus indidimus, ut ulcus altius penetraret, & humor ad illum currendo retraheretur: ijs autem tribus diebus, tussis diminuta est, & febris remissa, sed postea inualuit ut prius, & symptomata grauissima sunt facta, cõtra quæ ut decebat occurrebamus, modo unum, modo alterum, præbendo medicamentum: sæpe tamen syrupos & pharmaca repetendo, tandem quadragesimoquinto die, tussis adeo puellam istam infectauit, ut sanguinẽ subito excreauerit spumosum rubrum humiditati cuidam admixtũ: quanquam ultimo paucus uiuidus nulli rei admixtus exiuerit, quẽ ex uena pulmonis uel prope pulmonem existẽte, effluxisse dubitabã: assidua enim humoris destillatione à capite in pectus uena quoquo modo corrosa ingenti illa tussi aperta fuit: unde sanguis ille effluxit, iuxta illud prouerbiale carmen, Assiduo illisu durum cauat undula saxum: tunc uero pro ipso sistendo sanguine, ac claudendo orificio uenæ disruptæ, hoc in nocte usa fuit syrupo. ℞. syrupi myrtini, papaueris, ana unciam unam, boli Armeni Orientalis ℥. sem. misce, in qua nocte nihil screauit, sed aliquantulum dormiuit. At in aurora sanguinem per nares concretũ emisit: unde aliquis suspicari posset, sanguinem illum totum per os emissum à capite fluxisse, non uero ex pectore: sed non ita se res habet, quum impetu tussis prædictæ sanguis ad caput eiectus fuerit: & postea per nares concretus emissus, ut quoq; Ferrariæ in iuuene quodã percepimus, cuius curam una cum Brasauola habebamus: sed pauculo interposito tempore, puella hęc cum tussi uerum sanguinem excreauit: & maiorem persensit in thoracis medio dolorem: qua de re syrupum prædictum iterare fecimus, ut cochleari elambendo deglutiret, & exterius locus unguento de comitissa, uel de castanearum corticibus inungebatur: porrò in iure capi amylum, & semen plantaginis infundi faciebamus, quod pro uictu accipiebat. Cæterũ, uidetis puellam hanc in pthisim & hecticam descendere paratam: & eo magis: quia post hanc sanguinis reiectionem, præter febrem putridam intermittentem, quam pati diximus, altera de nouo in nocte affligens illi superuenit, quæ cum ingenti rigore, & impetu alternis noctibus inuadebat: ut difficilem admodum tantorum morborum nexum, quis dicere debeat: quia putridæ febres aperientibus indigent, destillatio uero & uenæ ruptura constringentibus: huc usque tamen menses cõsueto tempore respondebant. Cæterum, febris nocturna illa, quæ alternis noctibus affligebat, & præter aliam diurnam superuenit, tertiana appellanda est: cuius cum prima febri pituitosæ naturam sapiente complicatio, hemitriteus, febris orta est: quam semitertianam Romani appellant: ex quotidiana enim siue pituitosa febri, & biliosa tertiana, hemitriteus resultat febris: quæ proculdubio, malum portendit: tunc uerò tantam humorum exuberantiam animaduertentes, eos quoquo modo ad expulsionem parare decreuimus, præcipuè syrupis bilem & pituitam respicientibus, hoc modo.

℞. syrupi uiolacei ℥. unã, oxymelitis. f. syrupi de endiuia ana, ℥. sem. & aquarum destillati

destillaticiarum uice, hoc decocto diluantur. ℞. radicum endiuiæ, petroselini ana manip. sem. capillorum ueneris ma. i. prunorum Damascenorum num. xij. hordei pug. i. passarum absq; seminibus ℥. ij. in libris duabus aquæ fiat decoctio secundum artem, cuius unciæ tres prædicto syrupo pro uice infundatur, & misce: ebibitis tandem nonnullis ex ijs dictis syrupis, pharmacum ex rhabarbaro & agarico compositũ obtulimus: sed non propterea pernecans morbus hic, ac carnifex cursum suũ permutauit: sed in dies magis ingrauescebat: præcipue tussis sicca illa quæ nunquam separabatur, ut credere par erat in pulmone ulcusculum aliquod esse, quanquam sputa si quæ erant, nullam indicabant saniem: quia ubi est ulcus, ibi necesse est sit pus: immo sputa in aqua mersa supernatabãt, & fundum non petebant, elapsis tandem nouem mensibus, intentione habita, ad destillationem febrem: & corporis ariditatem: sequens decoctum parauimus. ℞. testudinum nemoralium num. ij. bulliant, in aqua feruentissima demptis corticibus: deinde lauentur uino, ac postea aqua hordei, uel rosacea, tandem interanea pulpamenta dicta cum infrascriptis rebus coquantur. ℞. florum boraginis, capillorum Veneris, seminum melonis, lactucæ, ana ℥. sem. radicum petroselini, boraginis, ana unc. i. tragacanthi, gummi Arabici, amyli, glycyrizæ, an. ʒ. sem. pinearum mundatarum, amygdalarũ albarum, pistaciorum mundatorum, ana ʒ. ij. bulliant in libris sex aquæ, ad cõsumptionem medietatis, & colentur: cuius uncias quinq; cum una syrupi uiolacei, quolibet die in aurora ieiuno stomacho bibat: spinam porrò inungi, ac renes costarúmue regionem hoc unguento de lacte dicto fecimus, quod habet. ℞. gummi tragacanthi, gummi Arabici, ana ʒ. i. infundantur in aqua rosacea per diem & noctem: & addatur olei uiolacei unc. i. & sem. butyri recentis unc. sem. camphoræ ʒ. i. misce, & in mortario cũ lacte muliebri fiat unguentum: hoc enim unguẽtum optimum est, nec quicquam fœtet: ut aliud in quod medullæ ossium uituli, aut pinguedines ingrediuntur, quod & lacte asinino, uel caprino parari posset: post ebibitum uero syrupum totum, floris cassiæ nouiter extracti, drachmas decem, in pulli iure dissolutas, per horam ante prandium dedimus, & bene contulit: quia febres nocturnæ dictæ, quæ plerunque nullum seruabant ordinem remissæ fuerunt: ita ut ex toto eradicatæ uisæ sint: sed tussis grauior et frequẽtior est facta, sed id in causam uertebã, quod de obturatis meatibus à syrupo aperiente febres remissæ sunt: sed subtiliata materia, magis fluebat & destillabat, ac tussim frequentius mouebat: at quia tunc thoracis strictura maxime urgebat, fomentum sequens parauimus: quod habet. ℞. rosarum rubrarum, camomillæ, meliloti, matrum uiolarum, radicum alteæ, an. man. i. sem. lini, fœni Græci, ana pug. i. in libris decem aquæ fiat decoctio, facta decoctione & colatura, adde olei amygdalarum dulcium, lib. sem. misce, in qua filtrum imbibitum, ac optimè expressum, calidum pectori applicetur: & sæpe innouetur, ne sua frigiditate obstruat, ac pectori noceat, ut suadet Hippocrates libro de Ratione uictus in morbis acutis secundo et quarto, ubi de pleuritide agit. At interpositis nonnullis diebus, in quibus ægroto ieiuno stomacho nihil præter ius capi cum pauco succaro bibendũ dabamus: cassiam Aegyptiacam, saccaro conditam, prout ab Alexandria, & Chairo ciuitate affertur, pro uentre mouendo concedebamus: sed cum ijs morborum complicatio omnino perseuerabat. Nam tres febres inter noctem, & diem ægrotum inuadebant: & symptomata cætera aucta erant, pro quibus uaria quotidie machinabamur, præcipuè elambetinum hoc, quod interdiu deglutiebat: & ita habet. ℞. amygdalarum dulcium, seminis anguriæ, ana unc. ij. iridis Illyricæ

lyricæ.ʒ.ij.cinnamomi.℈.i.ſucci uiolarum recentium ℥.iij.ſuccari.℥.vi.& ut decet paretur,modus autem parandi talis eſt, primo ſequens conficiatur decoctum. ℞.Hyſſopi ſiccę.ʒ.vi.tuſſilaginis,id eſt,farfare ℥.i.& ſem.liquiritię.ʒ.iij. in libra una aquæ fiat decoctio ad medias, & colaturæ adde prædictum ſuccum uiolarum & ſuccarum, & ad ignem lentum ferueat quouſq; & decoctũ, & ſuccus conſumãtur:poſtea uerò adde ſemina,& amygdalas optimè piſtas, & ultimo cinamomum ac pulueres radicis iridis Illyricæ,& miſce,ac fiat lambetinum:ſucceſſu tamen temporis ilium dolor illi ſuperuenit, unde dubium ortum inter Medicos fuit,an ulcus in pulmone haberet,uel potius in pectoris regione,uel nullum horum haberet & tuberculum in intercoſtalibus muſculis pateretur,uel forſan empymica eſſet:nõ enim rationes unicuiq; pro ſua aſtruenda opinione deficiebant:perſeuerabant tamen tres dictæ febres, quæ interdiu & noctu cum tepore,& rigore affligebant: contra quas, ſæpe pharmaca & potiones parauimus,fruſtra tamen.Non minus ab raſis capillis capiti ceratum hoc admouimus,quod habet. ℞. Pulueris roſarum rubrarum, farinæ hordei,añ.℥.iij.ſantalorum,añ. ℥. ſe.ſeminis hyoſcyami, lactucæ,añ.ʒ.iij. pulueris baccarum cupreſſi,uerbenæ,foliorum myrti,añ.℥.ij. croci ℈. i. maſticis,reſinæ terebinthinę,ceræ,añ.q.ſuff.miſce, & ad ignem fiat ceratum molle,cuius ſufficiens quantitas in aluta extendatur, & ſincipiti admoueatᷣ: propoſitum nanq; fuerat de cauterio admouẽdo in commiſſura coronali,uel potius in brachio, quod negligentia prætermiſſum fuit: nec enim errores ſilere decet,quando Hippocrates diuinus,ſe aberraſſe in futurarum cognitione fateatur,ut apud ipſum eſt legere libro quinto de Morbis populariter uaganti bus,Hiſtoria Autonomi in Omilo:demum ſupreſſis menſibus hec peius ſemper habuit,menſe tamen Februarij, milleſimi quingẽteſimi quadrageſimi noni,febrium rigores minui cœperunt,& ſymptomata ſolita:ſed ecce tuſſis grauiſſima ſimilis primæ ſuperuenit, & ita intenſa ut pectus diſrumpi uideretur: uigeſimo tandem die eiuſdem dicti menſis,menſtrua quæ iamdiu & per plures mẽſes ſuppreſſa erant,fluere cœperunt, & ea quidem in bona quantitate, nigerrima tamen:auctis tandem omnibus prædictis morbis,ac decumbentibus uiribus diem ſuum obijt uigeſimooctauo die menſis Iulij anni prædicti, milleſimi quingenteſimi quadrageſiminoni.

SCHOLIA.

DEſtillatio,à qua potiſsimum puella hæc obijt ſalſa erat:proinde quomodo humor ſalſus in corpore fiat,enarratione hic ſcire erit,ut praxi theoremata coniungamus:fit igitur humor ſalſus,authore Galeno libro ſecundo de Differentijs febrium,& libris de Facultatibus ſimpl.medic.duobus modis,altero,ob humorum putrefactionem,altero uerò ob mixtionem ſeroſæ humiditatis cum humore:ob humorum putrefactionem,quia illa ebullitione partes quædam terreſtriores redditæ humorem totum ſalſum reddunt. Sic enim puteales quædam aquæ ex longa ebullitione ſalſæ euadunt, ob ſeroſam uerò humiditatem humori coniunctam,quia ſeroſa hæc humiditas præter quatuor humores in corpore reperta natura ſua ſalſa eſt:ut in urina percipitur,quam ſalſedinem humori cui miſcetur impertitur, & ſalſus euadit, ſed hanc ſecundam ſalſedinis cauſam Gentiles de Fulgineo,apud Galenum non recte nouit,ut ex ſuis uerbis facillimè quis percipere poterit,quum Galenum præter rationem lancinet. Auicenna tamen hunc ſecundum modum generandi humoris ſalſi,admixtionem bilis cum pituita redegit,qui ſanè modus à Galeni citato non multum abhorret: modo per pituitam ſiue phlegma ſeroſum hanc humiditatem intelligat:uel ut Auicenna à uitiligatorum morſibus defendatur:dicamus quòd quum bilis amara pituitæ mixtione quadam determinata à calore noſtri corporis miſceatur,inde neceſſe erit ſalſus conſletur ſapor,ut Auguſtinus Niphus libris Meteororum pro Auicennæ defenſione adnotauit:unde Manardi experimentum contra Auicennam adductum nullius eſſe ualoris,bonus Philoſophus deprehendet.Inquit enim Manardus epiſtola quinta decimioctaui libri ſuarum epiſtolarum, quum exiguam aloes amaræ portionem aquæ miſceret,inde aquam illam non ſalſam,ſed potius amarã reſultaſſe.Ficul

neum enim experimentum hoc est: quia ut diximus, non quæuis, sed determinata potius à calore, ut salsus inde generetur sapor, commixtio requiritur. Maris porrò salsedo consurgit à quodam adusto terrestri illi admixto subtili à calore solis exhalato, quanquam non desint alij qui mari salsedinem tribuant ob salis montes, in ipso Oceano marium patre repertos: quum uideant alibi mare dulcibus aquis, & non salsis ornatum, sed hæc in præsenti dixisse sit satis. Cæterum, dubium non uulgare occurrit, & ad rationem curandi non parum faciens, utrum pituita salsa, calida sit, an potius frigida, cui dubio nos respondemus, quod Galenus quandoq; eam calidam dicit, quandoq; uerò frigidam: sed id absq; contrarietate aliqua, quum pituita salsa, siue humor salsus, sua natura calidus, siccus, mordax, & acutus est: & eo calidior, mordacior, & acutior, dicendus est, quo salsior fuerit: unde libris de Facult. simpl. med. & tertio libro Aphorismorum, humorem salsum calidum absolute esse dixit: quum uerò humor salsus, parum salsus reperitur, parum calidus dicendus est: & ita parum calidus, ut eum Galenus quandoq; frigidum dixerit, ut libro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, & secundo de Virtutibus naturalibus: muriam enim parum salsam, frigidam dicimus, nimis autem salsam, in qua ouum supernatat calidissimam, hoc tamen semper uerum est, quod quanto magis humor salsus est, tanto crassior est, & calidior.

Curatio nonagesimatertia, de anni procidentia, & sedis hæmorrhoidibus, ac pudendorum tumefactione.

MVlier nobilis Anconitana geminos pueros peperit, quorum pondere, & labore partus tempore, ut plerunque partum difficilem habentibus euenit, in ani procidentiam, siue ani exitum deuenit: ueluti in hæmorrhoides, ac pudendorum tumefactionem. Primo igitur de ano ad suum locum reducendo soliciti fuimus, quod opus facillime adepti sumus: primo eum uino calido lauando, ac sebaceo impellendo, quo reducto emplastrum sequens desuper admouimus. ℞. Masticis, thuris, sumacchiorum, rosarum rubrarum, corticum granatorum, añ. ℥. sem. balaustiorum, myrtillorum, an. m̃. sem. omnia ut decet pistētur: & uino rubro styptico excepta, ac calida ano applicenť, libera enim ijs ab hac fuit affectione: postea uerò nos uertimus ad pudendorum tumefactionem, quæ cataplasmate composito ex camomilla, meliloto, fœnu Græco, semine lini, hordeo, ac lentium farina discussa fuit: adiectis tamen oleis, ut fieri solet, camomillino, ac completo rosaceo. Restabant autem hæmorrhoides cecæ magnum inducentes dolorem, qui ita sedatus fuit. ℞. Matrum uiolarum, rosarum siccarum, camomillæ, meliloti, fœni Græci, sem. lini, phlomes, maluæ añ. m̃. ij. in libris decem aquæ fiat decoctio, & mulier pannis bene circundata in sella regia sedens suffitum recipiat. At dum multum uexabatur dolore, hoc illinebatur medicamento, quod habet. ℞. Opij. ℈. i. butyri recētis ℥. i. uitelli oui, num. i. olei rosarum parum, misce, in mortario plumbeo fiat linimentum: alteri uerò cui hæmorrhoides apertæ erant hoc usi sumus unguēto. ℞. Pulueris plumbi loti. ʒ. iij. uitelli oui num. i. olei rosacei ceræ ana. parum, fiat unguentum.

Curatio nonagesimaquarta, de quodam asthmatico, suspirioso dicto.

SImon iuuenis triginta annorum, natura asthmaticus, dictus anhelosus, siue suspiriosus, olim Gallica scabie infectus fuit: qui pręter uolas manuum, & pedum plantas, quas scabritie infectas habebat, nullum in capite, aut alia totius corporis parte tuberculum, aut dolorem, scabiem'ue patiebatur, plerunq; tamen grauissima ex asthmate incurrebat symptomata, at quum febri continua corriperetur, cum qua multa expuebat, die quinto deficientibus uiribus nihil amplius expuit, tandem initio septimi obijt non sine patrum & amicorum suorum dolore, fuit autem dies obitus decimustertius, mensis Februarij, millesimi quingētesimi quadragesiminoni, quatuor horis ante auroram.

Curatio

Curatio nonagesimaquinta, de dolore pedum.

Iuuenis Alutarius robustus, natus annos quinq; supra uiginti, pedũ dolore corripiebatur: ita ut ambulare non poterat, quum ad eum accederem, & causam unde morbus euenire poterat interrogarem, respõdet, apud Illyricum in Zara ciuitate, coria parasse hoc sequenti modo, primo in aqua marina diu pro eluendis corijs, & pellibus morabatur, postea inde subito ad aquam dulcem tepidã se conferebat, pro eisdem concinnandis pellibus, unde morbum originẽ traxisse suspicabatur, & merito sane, quia ob motum & exercitium, ac tepentes aquas humores constricti marina aqua dissoluebãtur, unde quædam unitatis dissolutio fiebat, & dolor oriebatur, ab ipso igitur morbo curandi indicationem sumentes, primo sanguinem emisimus per uenæ sectionẽ in brachij curuatura, deinde leui exhibito pharmaco ad balneum ex marina aqua paratum eum traximus, quo pedes & crura lauabat, & ex toto intra decem dies sanitati fuit restitutus.

Curatio nonagesimasexta, ubi nam deficientibus brachialibus, arteriarum pulsus pro deprehendenda febri tangi à medico debeant.

Capitaneo ob facinus commissum publice Venetijs manus ambæ per brachialia abscissæ fuerunt, ita ut quum postea ægrotaret: pulsus arteriarum in ipsis brachialibus deprehendi non poterant, quæsitum tandem inter medicos præsentes, ubi nam arteria tangi deberet, uarie responsum fuit, altero prope cor asseuerante, altero uerò in temporibus, demum cum Galeno conclusum fuit, quod ubi pulsus carpi occultatur tarsi arteria tangenda est, id est, arteria in pede ad secundum digitum post maximum sitam, unde rectè eos medicos facere mihi uisum est, qui quum de obitu, aut uirium prostratione suspicantur, ad illam tangendã arteriam accedunt, quum cæteris pulsatilibus, prima deficiat, quia longinquior à fornacis calore sit. Sic enim Galenus libro tertio de Anatomicis administrationibus, inquit, id autem inde liquido constat, quod carnosis nusquam in crure pulsus appareat, nisi in tarso id rectè ad secundum digitum post maximum tangimus, itaque subinde arteriam inibi sitam, cum eam quæ brachiali subest, attingere non poterimus.

Curatio nonagesimaseptima, de carbunculo nato in oculi palpebra inferiori.

Qui ex Antibari Anconam uenit mercator, carbunculum Græcis anthracem dictum in oculi palpebra inferiori passus est, tumebat autem non solum uniuersa ipsius affecti oculi particula, sed alterius quoq; uniuersa regio, & collum, ac pectus, contra quem morbum atrocem, ac lethalem incedentes, illico sanguinis librã integram ex cephalica, capitali dicta uena, eiusdẽ lateris extrahere fecimus. Nam ad animi defectionem usq; Galenus libro Methodi medẽdi 14. & secũdo ad Glauconem non timet, & ea de causa cum uires optimè constabant, alteram ex eodem loco sanguinis libram fluere permisi, quum primum tñ prima sanguinis extractio facta fuit, ad crustæ & totius ulceris scarificationẽ nos diuertimus, profundis, ut locus ferebat plagis, quas incisiones aqua salsa calẽte perfundere feci, & desuper hoc admouere emplastrum. ℞. Maluarũ, uiolarum, radicum alteæ, añ. manipulum unum, in aqua fiat decoctio, cui adde farinæ lentium, hordei, orobi, añ. ℥. iij. butyri recentis ℥. ij. salis ℥. sem. uitellorum ouorum, num. ij. oxymelitis quantum ad spissitudinem mediocrem sufficiat,

fiat emplastrum, porrò particulæ circumiacentes ex unguento de bolo Armeno illinebantur, emplastrum tamen de arnoglossa à recentioribus in hoc casu multum laudatur, quod habet. ℞. Arnoglossi, lentium, panis furnacei an̄. part. æquales, coquantur in aqua, & mea sententia in oxymelite satius esset. Auicen. tamen gallas prædicto addidit emplastro, qui in eodem quoq; casu, emplastrum probat, quod ex duobus cōstat malis granatis, aceto, uel aqua acetosa coctis, remedium sanè à Paulo decerptum, quod ego parti laboranti nunquam admouerem, ni impetum multarum materierum oculum ad perniciem trahentium timerē, in hoc porrò casu, factis scarificationibus Aegyptiacum quandoq; imponebamus, ac desuper emplastrum prædictum, quibus ex toto crustacea ulcera decisa sunt, & postea paucis alijs medicamentis cicatrici locus reductus, non absq; tamen fœdatione: nam depressa palpebra mãsit, ut inuite oculus lachrymat. Cæterum, quum morbus hic sæuissimus sit, ac intra paucas horas ne dicam dies opus suum compleat, celeriter nulla interposita mora illi obuiandum est, præcipuè extremis remedijs, quibus illico eius uenenum extirpat, inter quæ cauterium ex candente ferro laudare est, ac ex arsenico paratum, modo locus aut membrum, id genus remediorum absq; læsione ferrè possit. Cæterum, quum hæc scribimus in mentem uenit Medicus quidam, qui quum in ægrotum quendam carbunculo prope genu laborantē incideret, illi sanguinem per uenæ sectionem in brachio extraxit, ex qua uenæ sectione, ilico æger in obitum deuenit, ob raptum enim sanguinis uenenosi, & in carbone obstrusi, mors subsecuta, ut uidetis, fuit. Fit autē ut obiter hoc dicamus, carbunculus, ex influēte sanguine, nigro, crassoq;, ac fœculento, eodemq; feruente, atq; impensè calido, qui semper cum crusta exoritur, aliquando uerò cum pustulis, ac uesicis similibus ambustis, quæ ex tenui quadam humiditate admixta oriuntur, & inde carbunculus cum pustula appellatur, ut in hoc casu interuenit, & frequentissimè contingit, nostro tamen ægrotanti syrupos ex nenuphare, & citri acetositate ad contemperandam supremam caliditatem illico in principio dedimus.

Curatio nonagesimaoctaua, de admotione remediorum circa os uentriculi male affecti.

Rchangela uxor strenui militis Edobardi, quum male cibū concoqueret, & ob imbecillitatem stomachi, in uomitū prona semper esset, nos rogat medicamētum illi demus, quo sana, & ab affectione dicta, libera euadat, cui obtemperans, multa machinati sumus, & an emplastra admouenda essent parti anteriori & posteriori uentriculi, in dubium à medicis assistentibus uersum fuit, cui quæsito ipse cum Neotericis affirmatiuè respondi. Alij uerò anteriori parti admouendum cerotum uel emplastrum, aut quoduis aliud medicamentum tantū contendebant, quia Galenus, ut illi dicunt, nunquam pro ore uentriculi roborando medicamenta dorso applicuit, secus autem pro stomacho, gula, siue œsophago dicto, qui dorsi spinæ secundum latus dextrum alligatur, & ea de causa undecimo spondyli dorsi, linimentum, aut ceratum rectè applicari ad Galeni intentionem libro decimo sexto de Vsu partium posset, undecimo spondyli diximus, septem colli computando, thoracis autem quatuor, cui loco stomachus subiacet, & os uentriculi continuatur, locus autem Galeni quo illi fulciebantur dicere, affecto stomacho, siue gula, aut œsophago dicto, cataplasmata siue linimenta dorso spinæ esse ponenda, non uerò ipsius

ipsius stomachi ori patienti, libro decimotertio Methodi medendi habetur, quem mea sententia non intelligunt: ita enim capite septimodecimo prædicti libri, textus inquit: Voco hoc loco stomachum gulam, quam propriè Græci stomachum appellant: nonnunquam enim ita etiam uocant os uentriculi: ueluti quum stomachice anima linqui aliquos dicunt, uerum in gula, quæ propriè uocatur stomachus cataplasmata super spinam dorsi imponimus, non autem ad pectus, uel ut altera habet litera, non autem anteriori parti. Idem facimus, & quum os uentriculi phlegmone urgetur, si quidem spinæ gula superiacet per collum, & pectus deorsum usq; ad uentriculum porrecta. Hactenus Galeni uerba, quibus Medici illi contra me mordicus contendebant, nullatenus dorso spinæ emplastrum unum, uel alterum affecto ipso ore uẽtriculi imponẽdum esse: sed frustra sanè, quum Galenum non intelligant, quia tantum abest, ut hoc quod ipsi intelligunt, Galenus dicat, ut potius cõtrarium si quis penitius eius sensum perceperit eum dicere inueniet, inquit enim Galenus, quod affecta gula quæ propriè stomachus uocatur, cataplasmata dorsi spinæ imponenda sunt, quemadmodum facimus, quum os uentris phlegmone urgetur: nec in hoc dubium aliquod est: sed ij quum perfidia sua omnia euertere conantur, Galeni locos pertinaciter interpretantur, nec enim me latent, quæ Cornarius Commentarijs suis in libris de Composit. medic. secundum locos super hac re scripserit: quum reuera hæc nostra indubitata sit sententia: sed iam age quòd Galenus nunquam de hac re uerbum fecerit, nonne ratio ad hoc agendũ nos inuitat. HIER. Maximè sanè: quia prædicto loco spinæ, ut diximus, os uentris copulatur, & continuatur: ut ex corporũ dissectione percipimus. AMAT. Quũ igitur uentriculus membrum in corpore præcipuum sit, ut Q. Sirenus, eum totius corporis regem describere non uereatur, consonum est, ut quum male sit affectus, ad eius restituẽdum robur, duplici in loco inungatur, anteriori scilicet, & posteriori: & eo magis ut duplici illa inunctione membra quæ illum circumdant, ut peritoneum, omentum, & membra ipsum circummunientia quoq; recreentur, à quibus adiutus, ac instauratus, ualidior reddatur ad superãdos, qui ipsum infestant morbos. HIER. Ita fit, & quãdo mihi aliquis uentriculum debilem habens occurrit, semper auxilia anteriori parti uentriculi ad scutam formã, & posteriori thoracis spondyli quinto admoueo. AMAT. Miserrimi mea sentẽtia dicendi sunt Medici illi, qui alteri tãtum parti remedia applicant: quum utriq; etiam ad Galeni mentem admouere ea debeant, ut ex Aetio, & Cornelio Celso quoq; quisq; percipere poterit.

Curatio nonagesimanona, de podagra, & chiragra, & nonnullis quæ ad uenæ sectionem faciunt.

AMbrosius Cratãder Spoletanus, uir singularis doctrinæ, & qui cũ eloquentia coniunctam sapientiam habet: anno sexagesimo ætatis suæ, quum aliàs articulari morbo laborasset, in chiragram, hoc est manus inflationem, & dolorem incidit. Solet enim morbus hic plerunq; ab humore calido & frigido ex capite præcipuè destillãte oriri, ut Hippocrates diuinus ille adnotauit: Si enim ad pedes descẽdit, podagra dicitur: si uerò ad manus chiragra: si uerò ad uniuersum corpus, arthritis morbus, id est, articularis absolute appellitatur, quẽ pati uidimus Antuerpiæ nobilem quendam uirum iustitiæ Protectorem, quem uulgo Burgimagistrum appellant, quũ igitur nobilis hic uir de quo agimus, post multam remediorũ applicationem, œdematoso tumore manum occupante, liber euasisset,

in febrem quandam incidit, quam comitabatur capitis dolor, membrorum laxitas, ac totius corporis pigrities quædam, pro quibus omnibus sanguinem in cubiti flexu extraximus, & illico melius habuit: omnino tamen querebatur, & merito sanè, quia multa pituita in intestinis putrescebat, ut ex excrementis percipiebamus, quæ non nisi pituitosa, & mucosa semper erant: tandem pharmaco propinato, uniuersum corpus euacuante, & nõnullis adhibitis, malam capitis tẽperiem, & iecinoris emẽdantibus, sanitati integræ fuit restitutus.

SCHOLIA.

QVum uarijs de causis articularis morbus oriri soleat, sic raro pauperes inuadere, ipsum uidemus, unde rectè Græcus Poeta podagram, deam μισόπτωχον. id est, odio habẽtem pauperes appellat: quia ad eos nunquam uel raro accedat, accedit quippe, ac sæpe ad diuites & otio uiuentes uisitat: unde quidam disticho hoc eleganter podagræ originem describens, ita dixit.

λυσιμελοῦς Βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης.
γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα

Quæ sic ad uerbum uerti possunt

Soluere membra solet Bacchus, solet & Venus ipsa
Soluere, & ex illis nata podagra solet.

Ita ut ex Baccho Deo membrorum dissolutore, & Venere Dea membrorum dissolutrice, filia podagra nascatur, membrorum dissolutrix. Cæterum, quum in corona doctorum hominum essemus, & docto huic uiro uena secaretur, in dubium uersum fuit: num pertusa uena, illico digitum liceat super imponere, & sanguinis fluxũ per paululum tempus cohibere. Secundo, an fluente sanguine, tuto potus aquæ ægroto concedi posit, uel saltẽ illico post sanguinis misionem, demum ut omnes circa primum absoluendum conuenere, ita circa secundũ nõ parua orta fuit altercatio: quum enim secta uena est, uulneri digitum superimponere optimum esse omnes astruunt: quia uirtus discernens deteriorem sanguinem ad sectionem transmittit, sed potisimum hoc fiat consulerem quando ægrotus, metu, terrore, uel stomachi demorsu in lipothymiam incidit, uel paratus est incidere: intercepto enim fluore uirtus recreatur, & exinde euacuatio completa subsequetur: nec enim hoc tantũ in principio fieri debet, sed ipso fluente sanguine, modo uirium imbecillitatem timemus: proinde ijs quibus uires debiles sunt hac uti cautela in uenæ sectione sanum semper erit consilium. Ad secũdum uerò dubium, quod est an medio sanguinis cursu aquam ægroto bibendam tuto dare posimus. Respondemus quod si nõ urget necessitas, nec æger in lipothymiam paratus est incidere, quod tunc nec aqua, aut alterius rei potus offerẽdus est, immo ex toto abnegandus, quia eo fortè fluor interciperetur: sed in hoc maior dubij uis consistit, an facta uenæ sectione, & fluxione cohibita, continuo febricitantibus conueniat dare frigidæ potum: quia multi ex hodiernis Medicis, id tanquam ægrotis conuenientissimum moliuntur, & in praxim ducunt, hac fulti ratione, quia quum bonum sit sanguinem & humores intra uenas contentos refrigerare, aqua in stomachum ingesta, à uenis sanguinis misione inanitis, attrahitur, & sic humores refrigerat, qui uerò oppositum agendum contendunt Galenum adducunt libro nono Methodi medendi, & alibi dicentem: cui sanguis extrahitur, interpositis duabus horis, cibus, & potus non nisi exhibendus est. At mea sententia, qui febricitantibus aquæ potum à sanguinis misione concedunt multa sunt laude digni, nimirum, quia ratiocinatione uerisima utuntur, & à Galeni mente non aliena. Cæterum, quum in præsenti de chiragra sermo incideret, in mentem uenit Ludouicus Viues Valentinus, uir omnium suffragijs doctisimus, ut eius attestantur monumenta, præcipuè commẽtaria illa quæ super D. Augustini librum de Ciuitate Dei edidit: qui quum apud Antuerpiẽses ageret, ac chiragra laboraret ab eo fui accersitus, ad ipsius bonam recuperandam ualetudinem: tophaceas enim durities in manus articulis habebat quas decoctum ligni guaiaci non rectè exhibitum firmauerat. Natura enim biliosus hic uir erat, qui ob contumacisimas durities illas, quas Græci poros, Latini tophos appellant, calamum ad scribẽdum uix arripere poterat: & ea de causa quum præsens essem lachrymis perfusus, decoctum guaiaci deplorabat, & eo magis quia post eius haustum, quæ ipse commentarijs meis prioribus super Dioscoride in lucem editis de guaiaci natura, & temperamento scripseram, legerat: mirum enim in modum guaiacum exsiccat, quo fit, temperatura siccis multum obest, non igitur omnibus indiscrete guaiaci decoctum, præcipuè ex uino confectum offerendum est, quia inde insanabiles ægritudines oriuntur: quare hic lubentisimè admonerem, ut qui complexiones calidas & siccas habent habitudines extenuatas: materiam morbi adustiorem, ab hoc potu abstinerent: qui uerò crasi sunt, natura pituitosi, humores lentos & frigidos habentes, secure eo uti possunt.

Curatio

Curatio centesima de angina occupante laringem, & œsophagum: simulq; quod per clysteres iniecta iuscula nutrire possunt.

VLier nobilis angina uexabatur, ita ut nec loqui nec cibum deglutire esset possibile, unde laringem bronchi, siue tracheæ arteriæ caput dictum, affectam esse, simul ac œsophagi orificiũ certum est, unde quum sic, ac emortua permaneret, per octo dies eam iniectis per anum iusculis, & ptisana seruauimus: nec enim bonus Medicus in hac re dubium cõmittere debet, an in aluum per anum iniecta nutrimenta in corporis substantiam uerti possint. Nouimus enim nos, non ex sophismatibus propositis, aut argumentis pro hac re adductis: sed ex ipsa corporis dissectione, quod nutrimẽta clysmatibus per anum iniecta optimè nutrire possunt, ut in hac percepimus muliere: quia ex ipso iecinore ad crassiora intestina uenulę quædam propagantur: per quas indigentię tẽpore iecinor ipsum ad se nutrimentum per anum iniectum ex ipsis crassioribus intestinis attrahere potest, quod noscens Cornelius Celsus libro tertio suæ medicinæ, capite decimonono, minimè de hac re dubitauit, ueluti post eũ Abinzoar gloriosus, ac cæteri Mauritani, nec Galenus unquam hæc, si non astruxit, saltem negauit, ut libro secundo de Composit. medic. secundum locos, capite de Cephaleæ cura, & tertio de Symptomatum causis percipi potest. Cęterum, quum de clysteribus loquor memoriæ occurrit, quod quum probus quidam uir ileum siue iliacum morbum, quem recentiores medici, Miserere mei Deus, Latiniores autem Voluulum appellãt, pateretur: & per superiora multa euomeret, per inferiora uerò nulla remitteret post plures iniectos clysteres, ac oblongas glandulas, quas Hippocr. longitudinis decem digitorum in latitudine, quandoq; immitti suadet, quibus nihil egessit, ad hoc artificium deuenimus, quo scopum obtinuimus, & ægrũ ab orci faucibus liberauimus: ita enim artificiũ habet, follem fabrilem, quo passim ignem accendimus optimè concinnatum, ano indidimus, & eo flatum in uentrem immisimus, quo extracto infusum emolliens cum trochiscis alandaal paratum, per clysterem æneum, syringam dictam, subito eiaculari fecimus: quo stercora illico dissoluta, ac colliquata fuere, & demum educta: sic enim in hoc morbo operandum suadet Hippocrates libro tertio de Morbis, capite quintodecimo, quem legere ne pigeat oro, sunt enim pulchra ibi ab eo scripta, & ad rem medicam utilissima, & sic primæ centuriæ est Finis. Anconæ. Anno M. D. XLIX. Kalend. Decembris, Romana sede Pastore uacante, & Carolo Quinto Cæsare imperante.

FINIS.

AMATI LVSITANI MEDICI PHYSICI PRAESTANTISSIMI CVRATIONVM MEDICINALIVM

Centuria secunda, multiplici utraq; rerum cognitione referta.

Curatio prima in qua agitur, De destillatione calida.

ILLVSTRISSIMA Domina Iacoba de Monte, Iulij tertij Summi Pontificis soror dignissima, Anconæ destillatione calida laborauit. Testabatur autem notæ destillationem hanc ab humore pendere calido & subtili, quia quum à capite humor descendebat, palatum, fauces, guttur, laringem, hoc est tracheæ arteriæ caput, & ijs reliquas affines articulas, urebat, exasperabat, uexabat, ac mordebat, ut igneum quoddã excorians descendisse aliquãdo lamentaretur. Secũda, humoris citrinitas, qui color bilem attestatur: tertia salsus sapor, quem in ore percipiebat, non adeo tamen intensum, caliditatem utcunq; præ se ferens. Quarta, febricula illam interdum detinens. Quæ omnia ut nostis caliditatem & humoris acuitatem arguunt. Porrò humori subtili bilioso, crassiusculus pituitosus erat mixtus, ut ex ipsius humoris substantia per sputum deiecti uidebatur. Quin & eius ætas ita esse clamabat, duos enim supra sexaginta ætatis suæ annos agit, dominabatur tamen (ut dixi) humor biliosus, subtilis, qui per palatum in fauces & stomachũ defluens, cibum in eo sæpe corrumpebat, quem postea aciditate infectum euomebat. Qui descensus Græcis catarrhus, Latinis uero proprie destillatio dicitur, nec minus humor hic in asperam arteriam destillabat, qui maximam ac infestam concitabat tussim, quem defluxum, Græci branchum, Latini uero raucedinem appellare solent. Huius quoq; humoris portiuncula in nares currebat, aliarum affectionum salubris sanè defluxus, & quem Græci Coryzam uocant, Latiniores uero Grauedinem. Cæterum, morbus hic à mala cerebri intemperie calida materiali pendentiam habet, pro qua extirpanda remonendâue sanguinis extractione opus erat: præcipue ex uena cubiti exteriore, quam cephalicam uocamus. Sed quum nonnulla impedimento essent, eam prætermisimus, cuius uice cucurbitulas scapulis admouere fecimus, & ipsis sanguinem per uulnuscula extrahere. Erehinorum medicamentorum uice, aqua uiolarum erat, quæ nares dilatat, & uiam reddit liberam, materiæ per eas effluxuræ. Humores quoq; exuberantes à capite deorsum delati ac retracti fuere, extremitatum frictionibus, & ligaturis. Syrupus excellẽtissimæ huic dominæ oblatus, uiolaceus erat, & iuiubinus, cum aqua uiolarum & hordeacea dilutus, quo crassiuscula facta est materia, quam pilulis aureis & aggregatiuis purgauimus, ueluti postea manna, cassia fistulari, & alijs similibus. At postea diatraga canthum cũ bolo armeno illi offerebamus. In nocte uero pro conciliando somno ac crassiori reddenda materia, syrupum papaueris pondere duarum unciarũ cum totidem aquarum lactucæ uncijs bibebat: aliquando uero syrupi huius uice, diacodion solidiori forma paratum

ma paratum in ore tenebat, ut oris caliditate eliquatum per asperam arteriam laberetur supine cubando. Nam alio in tempore præsertim somnus, supinum decubitum fugere oportet, dormire autem in uentrem magis ut catarrhus in nares defluat expedit, ijs annectere est pilulas bechicas saccharũ candum uiolaceum, diatragacanthum frigidum, præcipue eo modo quo in Italia album trochiscorum modo concinnatur: & eius apparatus ita habet.

Recipe Gummi Tragacanthi boni, unc.ij. Gummi arabici unc.i.& drach. ij. Amili drachm.iiij. Liquiritiæ mundæ drachm.ij. omnia subtiliter puluerizentur, & libris quatuor sacchari optime cocti & clarificati, adijciantur. Postea in mortario marmoreo tam sæpe tractentur cum farina amili quoad massa fiat apta, ut ex ea trochisci sigillati formari possint, hoc enim diatragacanthum uulgare uniuersæ Italiæ est, quod albissimum ac ægrotis placidum admodum est, secus autem illud alterum coloris cineritij à Nicolao in suo Antidotario descriptum: tametsi maioris efficaciæ esse non sit diffitendum. Conditum quoque delicatissimum citare est, quod ex succo uiolarum ac floribus ipsis uiolarum contusis, & saccharo exceptis componitur. Paratur autem ad ignem ac rotularum figura redigitur, quod & in ore ut cætera artheriaca tenetur. Sed & decoctum sputum facilitans interdum sorbebat, quod ex zyzyphis, id est, iuiubis, myxarijs, sebesten hodie officinæ uocant, floribus uiolarum, hordeo mundo, capillo ueneris, Glycyrrhiza, uua Sole exiccata, seminibus frigidis, & ijs similibus, aqua in coctis constabat, adiectis tamen penidijs ac saccharo. Cuius uice, aqua hordeacea saccharata interdum usurpabatur, quum multum existat pectoralis, sicuti iulep uiolatum, quæ omnia cochleari sumi debent, & paulatim deglutiri, ut portio eius assumpti in asperam arteriam deerret, ijs faciunt eclegma, siue elambetiuum sequens, quod habet. Recipe Mannæ electæ unciã.i. Penidiarum unciã.i.& sem. Olei amygdalarum dulc. drachmas vi. Oxymelis simp. Syrupi uiolacei. an. quantum sufficit, misce, fiat electuarium, in forma loch. & hoc sequens. Recipe Butyri recentis drachm.ij. Syrupi uiolacei compositi quantum ad spissitudinem & formam loch sufficit, misce, & elambendo ut cætera accipiat. At thorax foris oleo uiolaceo, aut butyro recenti, uel oleo amygdalarum dulcium inungebatur, nec ad emplastra aut cataplasmata, ex mucilaginibus, seminis lini, fœnugræci, cum maluis & matribus uiolarum, adiectis oleis prædictis, ut parari solent, deuenire opus fuit: sed interdum hæc tractabantur. Illustrissima domina hæc male habebat, & morbus grauiter eam affligebat, & fluxio siue destillatio perseuerabat, ex qua tussis ut dixi oboriebatur contumax ac difficilis, pro quibus amouendis curandis'ue propositum à Medicis fuit. An ceratum ex thapsia concinnatum, uel Emplastrum de stercore columbino, aut Emplastrum rubricans ut synapismum, aut huiusmodi alterum, capiti admouere esset optimum: de qua re in Scholia legere est. Cibus huic oblatus capi contusum, cum ptisanæ optime concinnatæ, parte dimidia erat, ueluti amygdalatum seminibus frigidis paratum. Potus, uini subdulce hordeacea aqua dilutum erat, cuius uice, sæpe aqua mellis utebatur. Sed morbo iam inclinante, inter cibos, porrum unum uel alterum adnumerare est, quod aqua coctum, ac recenti butyro exceptum, acetarij uice concedebamus: eo enim multum delectari aiebat. Nam, porrum nimium pectori ualere, omnes authores astruunt: quod & Nero Imperator olim

non

non negabat, qui quum bene cantaret, porris multum debere fatebatur: ut memoriæ commendauit Platina libro suo de Obsonijs, siue de Honesta uoluptate: Qua de re hodierni medici, porrorum decoctum tanquam pectorale, ad multa concinnanda artheriaca medicamenta usurpant. Sed & Fabas illi offerre inter nos conuentum fuit: præcipue quum iam meliuscule haberet, & materiam spuebat. Sed quum dissidium ortum esset an cum cortice uel sine eo fabæ coctæ dandæ essent, ideo ab eis abstinuimus: pro qua re inuestiganda paulisper hic immorari non pigebit, & eo magis quia hæc sunt res de quibus scire iustum est.

SCHOLIA.

DVo in hac curatione desiderantur: primum, an laboranti catarrho ab humore subtili pendente, Emplastrum de thapsia, uel ex stercore columbino confectum, aut huius classis rubricans aliud admoueri secure eius capiti debeat, uel possit: cui dubio Galenus respondet quod quando ab humore subtili calido destillante uenæ rupturæ timetur, uel hominis suffocatio, aut pulmonum exulceratio, uel horum aliud simile malum. Tunc illico in principio ceratum ex thapsia uel medicamen, quod ex palumbium stercore constat capiti apponendum est, ut ex Historia libri quinti Methodi medendi quisq; percipere poterit, capite præcipue tertiodecimo, ubi de curatione quam Romæ in splendida muliere peregit, tractat. Hoc enim remediorum genere nititur Galenus materiam destillantem sursum retrahere, ut sepe in uniuersa eius doctrina legere est. Institutum enim à nobis est, in hoc inscribendi ordine, non authoritates aggerare, prout hodie multi ad doctrinæ ostentationem faciunt. Sed res uno uel altero loco signare, ut studiosi postea maiori cum ocio eas inuestigent. *In Galenum porrò Alexander Trallianus, uir grauissimus, debacchatur. Qui libro secundo suæ Medicinæ capite quinto, uel libro septimo capite primo, uersione Guinterij, in quo curationem eorum qui ob acreis humores sanguinem spuunt, percurrit, ita inquit. Nec possum non demirari, quod Galenus mirificus ac summus medicus, inter medelas huius mali, nihil frigorificum, nihil item eorũ quæ humectãt recensuit: Sed contra omnia fecit. Nam intra initium confestim calorificis, siccificisq; usus est. Quibus mali causam magis inflammauit, magisq; exiccauit, pulchre nimirum excretionem sanguinis ab erosione ortam gnarus: proinde rebus ita se habentibus, præstat illico frigorifica & humectantia adhibere potius quam qualitati caussæ insistere, quod si ampliorem κακοχυμίαν subesse coniecturaueris, facienda est euacuatio, qua fiat humorum maxime acrium & biliosorum euulsio, ne intemperie sua, & caput, & pectus maiore acrimonia adficiant. Radebat ille ægri caput, & imponebat medicamen ex stercore agrestium columborum, ducens in laconicum & balneum siccum languentem, exhibuitq; thiriacam & thapsiam (illam nonnunquam quum petendus esset somnus) neq; permittebat olei quicquam, neq; capiti, neq; pectori, neq; reliquo corpori perfundi. Quæ sanè omnia ampliorem acredinem inducunt, & abrosionem longe spaciosiorem efficiunt. Nec enim placant, & fluentem materiam sedes uellicando, corrodendóue non prohibent, quum tamen satius sit acredinem temperare, sedare, & quicquid fluit reprimere: Quin etiam tussis quæ sanguinem quoq; extundit, mitiganda est, & omnium præterea membrorum temperamentum bonum, quo non est aliud præstantius adminiculum studiose tueri expedit. Quibus omnibus ad unguem obseruatis, utẽdum est his quæ desiccandi cicatricem contrahunt, mea utiq; opera complures ad pristinam statim reuersi sunt ualetudinem, nulla adhibita, neq; thiriaca, neq; alijs quibusdam Antidotis. Vt si perpetuo non uellicantibus medicamentis, præcipue uero concinnatis è lapide hematite, hactenus Alexander: Qui paulo post subdit. Docuimus autem his qui propter abrosionem ex destillatione quàm κατάῤῥουν Græci dicunt factam, uel ob calidam intemperaturam sanguinem proijciunt, minime utendum esse calfacientibus & exiccantibus, uel aliqua acrimonia præditis medicaminum præsidijs, sed contra ijs potius quæ nihil neq; acredinis, neque mordacitatis in se continent medicaminibus curationem esse machinandum, & euentum felicissime conatibus respondere: in cuius utique penuria succenturietur lapis armenicus, ex ijs igitur Alexandri uerbis, quæ sic in longum citare placuit, satis claret, eius animum esse, in catarrho frigido periculum minante optimum esse, & ceratum de Thapsia, & medicamen ex stercore columborum agrestium, capiti apponere, ueluti alia calida attrahentia medicamina. Secus autem in catarrho à calida & subtili pendente materia. In quam sententiam Aetium quoq; ire audimus. Qui contra Galenũ, subobscurè sermone octauo suæ medic. cap. quinquagesimo tertio, ita alloquitur. Melius autem erat mea quidem sententia uelut fontem malorum excindere sanato, uidelicet*

licet capite, quod si impossibile sit facere ob uehementiam naturalis intemperiei, omnino tamen eius saluti consulere oportet. Indicatione ex figura ipsius accepta quomodo ei subueniri possit. Non enim mox ueluti aliqui Medici omnibus capitibus semper ex thapsia & sinapi cataplasmata adhibent, sic & te facere uolo. Etenim si à calida intemperie caput uexatur, omnia calida pharmaca nociua existunt: oportet itaq; ipsos balneis multis calidis potabilium & dulcium aquarum consolari, simulq; generatos in capite uapores calidos discutere, & temperaturam omnem in melius mutare. Nociuus autem est eis usus aquarum natura sua calidarum: & cætera. Hæc Aetius. Qui eodem octauo sermone, capite tamen sexagesimo, in quo eorum pertractat curationem, qui ob destillationem sanguinem expuunt, non alijs quàm Galeni utitur uerbis, à nobis ex libro quinto Methodi medendi superius adductis, à quibus nec Paulus Egineta quicquam, ut solet, dissidet, ubi de cruentis sputis, libro suo tertio sermonem facit, capite scilicet trigesimoprimo: quibus uerbis, Auicenna ut solet adstipulatur Fen decima libri tertij sui Canonis, tractatu tertio. capite sexto: ubi ut obiter hoc attingam, inepte admodum interpres, pro thapsia, rutam syluestrem uertit. Cæterum, nos tametsi periculum esse nouimus inter tam graues ac præcipuos authores, iudicium facere, id tamen quod longa experientia obseruatum habemus, referre minime grauabimur. Vbi enim catarrhi materia est frigida, intemperiem cerebri frigidam corrigimus, eumq; sacculis ex saluia, maiorana, sthecade, betonica, origano, pulegio, milio, thure, sale, melanthio, & similibus, roboramus: quin & eum lauare mandamus uino aromatico uel maluatico, adiectis caryophyllis, nuce moschata, utroq; cardamomo, & galanga, immo & lixiuio capitalibus plantis apparato: quod si uotis non respõderit, ad synapismum, uel ceratum ex thapsia, aut medicamentum confectum ex fimo columborum agrestium deuenimus: modo morbus nobis indutias det, quòd si à principio illico periculum secum trahat, nulla interposita mora, ad hæc dicta confugimus medicamenta, ueluti ad uesicatoria, & candens ferramentum, cauterium dictum, commissura coronali imponendo. At si catarrhus à materia, calida, subtili, & acri, eueniat, à qua suffocationis periculum impendet, aut excoriatio, uel uenæ ruptura, cum tussi aspera, & insomnia, tunc omnibus machinamentis materiam expellere solicitamur, & eam refrenare, ac frigidis & humidis medicamentis crassiorem reddere, ad pilulas de cynoglossa, & opiata medicamenta usq; deueniendo: exterius uero olea frigida, & unguenta refrigeratoria admouendo, quod si non profuerint, aut morbus non remittetur, tunc ad uesicatorium sincipiti ad summum deueniemus, cerata, & emplastra calida omnino fugientes. Si morbus tamen inducias præbet, in brachio, primo non procul à capite corui, loco humero insito, cauterium affigimus: in eo præcipue brachio quod partem capitis catarrhus magis affligit, nonnunquam uero apertionem post aures facimus. Cauterium uero commissuræ coronali raro in calida affectione admittimus: quanquam Arculanus, ac ferè omnes practici indiscriminatim in utroq; catarrho tam frigido quam calido, cauterium hoc summe laudant. Præcipue si per longum tempus apertum ulcus dimittatur: quia per eum copiosa & multa materia uacuatur: mea tamen sententia in calido catarrho cauterium fugiendum est, quia membrum magis inflammat, & materiam fluxibiliorem, & acutiorem, ac magis acrem reddit, quod experientia comprobatum habemus: & Alexander Trallianus non siluit, libro secundo suæ Medicinæ capite quinto, ubi ita inquit. Cognouimus uero quempiam qui propter mali, & noxij humoris fluxum in pectus (frigida intemperie) hoc malum incurrit, cauterijs caput inussisse, atq; omnibus illico symptomatis caruisse: ita sanè ut ipsa qua tenebatur humorum officium facientium plenitudine penitus exhausta, tussiq; sublata, exulcerationibusq; exustionis beneficio fluxu destitutis, sanitatem recuperarit. Ita porrò affectis thermæ summo remedio sunt: quemadmodum contra. Qui ex calida intemperatura in morbum incidunt, his calorifica sunt aliena, & frigida expediunt: ex quibus Alexandri uerbis satis manifestumq; euadit, quam pueriliter Hieronymus Cardanus Medicus Mediolanensis, in suo De malo medendi usu, libello errat, quum absolute nulla habita caliditatis aut frigiditatis ratione, in destillationibus actualia cauteria prohibet, absq; enim hoc remediorum genere clarissima hæc domina intra dies triginta ad sanitatem integram fuit restituta. Nunc demum, secundum absolui dubium. restat An fabæ excreationibus pectoris & pulmonis conueniant. Secundo an cum cortice uel sine eo, dandæ sint: pro quo absoluendo: primo notum omnibus esse arbitror fabam, (de sicca enim loquimur) frigidam & siccam ferè in primo gradu esse, ut tradit Galenus libro septimo de Facult. simplic. medic. ex qua edulium adeo flatulentum paratur, ipsam flatulentam arguens, ut si per tres dies quis eam coxerit nunquam ab hoc flatu expoliabitur, ut refert Galenus libro primo de Victus ratione in morbis acutis, enarratione decimaoctaua, dicens: Ptisanam si ualde coxeris cibum haudquaquam flatuosum efficies ἔθνος autem fabaceum, (ita Græci uocant) neq; si tribus coxeris diebus, flatu uiduum orbatumq; reddideris: nempe ex propria substantia quod flatuosum est, habet, non autem ob diminutam coctionem ueluti ptisana, ijs faciunt, quæ ipse libro de attenuante uictus ratione, capite de fabis, tradit, inquiens, fabæ coctu sunt difficiles & multum flatulentæ, proinde gladiatoribus olim cibus erat, ut meminit libro primo de Aliment. facult. ijs enim de

fabis

fabis præſcitis, quod difficilis concoctionis ſint: ac nimis flatulentæ, ad dubium reuertamur: An pectoris & pulmonis execrationibus cõueniant fabæ? Cui dubio, omnes tam Græci, quàm Arabes, reſpondent, quod ſic: nimirum docente id primo Galeno libro ſeptimo citati uoluminis, ubi ita inquit, porrò, ut edulium flatulẽta eſt faba, ac coctu difficile, ſi quid aliud: excreationibus ex pectore & pulmone idonea, &c. Sed an cum corticibus uel ſine eis coquendæ ſint, ut excreationibus proſint, hoc opus hic labor eſt. Galenus citato lib. ſeptimo de Facul. ſimpl. medic. inquit: Caro eius paulũ quoq; abſtergentis facultatis continet, ſicut putamen nõnihil aſtringentis. Qua de cauſa, medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dyſentericis, cœliacis, uomentibus, quos ἐμετικοὺς nominant exhibuerunt. Ex quibus uerbis ſatis conſtat carnem fabarum depoſitis putaminibus coquendam eſſe, ac pectoris affectionibus & uitijs laborantibus propinandam eſſe. Quod Galenus ipſe ita faciendum præcipit libro ſeptimo de Compoſit. medic. ſecundum locos, capite primo, in quo de affectionibus circa partes reſpirationis contingentibus, agit. Inibi enim intra reliqua pectori cõuenientia, fabam freſam elixam, numerat: eſt autem faba freſa, abſq; corticibus fracta, albaq; redacta, prout hodie uarijs in locis uenalis habetur. In quam Galeni ſententiam Auicenna uadit, ac poſt eum omnes practicas ſcribentes: At Paulus Aegineta, ut ſolet libro ſeptimo ſuæ Medicinæ Galeno ſubſcribit, libro tamen tertio, capite de Raucitatis curatione, longe diſsidet, quum fabas ſuis corticibus elixas tanquam ualentius abſtergentes concedat. Hæc enim ſunt Pauli uerba: At ſi humor in particulas ſe receperit tranſeundum eſt ad ea quæ ualentius abſtergunt: cuiuſmodi eſt faba cum corticibus ſuis elixa, & quæ ex melle præparantur. Ob hæc autem Pauli uerba dubium hoc à nobis propoſitum fuit: quæ ex directo omnibus authoribus aduerſantur, immo ſibi Paulus contradicit libro ſeptimo, ubi Galeni uerbis ſubſcribit. Proinde ut paucis rem abſoluam, non aliud certe crediderim, quam mendam ſubeſſe huic Pauli textui, aut potius Græco exemplari, quum uice dicendi, cuiuſmodi eſt faba abſq; corticibus ſuis elixa, dixit, cum corticibus ſuis elixa. Non me latet tamen hodie ex fabarum corticibus aquam per campanam extillari, quæ ſummopere urinam cit, & apprime diuretica eſt: quod opus potius abſterſionem quàm conſtrictionem arguit: quanquam eos cortices utpote adſtringentes in unguento de corticibus caſtanearum dicto, & de comitiſa, ingredi nos non lateat. Si quis tamen meliora adduxerit, non grauabor ſententiam mutare.

Curatio ſecunda, in qua agitur de occipitio fracto.

PVer natus annos ſex, per ſcalam cecidit, & in occipite ita fortiter percuſſus fuit, ut illico euomuerit, ac tanquam mortuus per dimidiam horam proſtratus iacuerit: ad quem accerſitus, iubeo chirurgum in ea occipitis parte, magnam in crucem facere apertionem: indicabant enim prædicta ſymptomata caluariam diſſectam eſſe, ac cerebrum læſionem pati: quæ omnia ſecunda curatione ita eſſe apparuerunt, non ſine tamen aſſiſtentium admiratione: erat enim occipitis os, quod denſiſſimum & firmiſſimum eſt, maximam rimã à medio lambdoeidis comiſſuræ incipientem uerſus primam uertebram habens, quam rimã aſſiſtentes chirurgi ſuturam exiſtimabant, ignorantes alioquin quod ſicut ſagitalis ſutura è medio lambdoeides aliquãdo ad nares uſq;, tam in maſculis q̃ fœminis, protendi uiſa eſt: ita à medio lambeoeides uerſus primã uertebrã, nunquam nec in ualde puerulis. Sed eſto quod ſutura eſſet, per eã ſanguinem ingredi credere par erat, qui poſtea putreſit, & ægrum ad obitum trahit, ob quã cauſam, inibi craneum ad duram uſq; meningem perforare opus erat, nec uereri eſt, quod Hippocrates libro de Capitis uulneribus, agendũ ſuadet, ſcilicet quod ſuturas ipſas perforare non debemus, ſed ſecedendo in propinquo oſſe perforationem faciamus. Nã tametſi uera ac indubitata hęc Hippocratis ſit doctrina, ob durã ſuſpenſam meningem: plerunq; tamen cogimur quũ ſutura plus iuſto aperta eſt, ſuper eam radere pericraneum primo: inde unguibus, uel ut melius fieri poterit, ſeparando, à qua operatione nullum malum oriri hucuſq; uidimus, ſed magis mortem nonnullis ſuperueniſſe ob id quod ſuper ſuturam aperire chirurgi timebãt, obſeruauimus. Vidimus aũt nos Fer-

rariæ

rariæ Magnifici Antonij Lucei Medici Illustrissimę Renatę Ducis Ferrarię, uxorem. Quæ cum è plaustro cum prædicta illustrissima Domina caderet, in capite uulnere uno uel altero affecta fuit, præcipue circa squãmosam siue mẽdosam suturam. Pro cuius curatione, quum uarij medici & chirurgi præsentes essent, nos resonante uoce, squammosam illam plus iusto disiunctam esse diximus, per quam apertionem sanguinis portiunculam subintrasse timebamus, icciroco rosario aut scalptro ad duram usq; meningem craneum perforare, quum inde nihil nisi faustum & bonum euenire poterat, contendebamus: quod si non fieret, multa inde mala oriri posse, prout postea euenerunt testati sumus. In grauissima autem Symptomata Magnifica hæc Domina incidit, ex quibus illi mors subsequuta est. Rimam igitur in puero de quo agimus, conspectam, secundum profunditatem ad duram usq; meningem perforare fecimus, terebellum fugientes, ac oleo omphacino, & oui uitello ad aliquot dies utentes, ad mel rosaceum collatitium deuenimus, superadditis unguentis necessarijs, quibus intra quadraginta dies sanitati fuit restitutus, solidescit autẽ caluaria fracta plerunq; triginta quinq; diebus.

SCHOLIA.

CVm omni capitis osse robustius est os occipitis, mirari est, quomodo ex casu fissuram adeptum sit. Itẽ, quum pueri esset os, quomodo non plicatum fuit, non uero diruptum aut scissum. Quibus dubijs respõdemus. Primo, raro contingere occipitium ob sui duritiam frangi, quia tamẽ obnoxium, ut cætera ossa erat, frangi non est mirari: quibus addimus, quod quia durum est, scissum fuit. Nam si molle, ut sincipitis esset, forte plicaretur: nec rimam aut fracturam pateretur, ut alijs euenisse uisum est puerulis, & nos centuria prima harũ medicarũ curat. meminimus. Porrò de cranei fracturis, legito Galenum, lib. sexto Methodi medẽdi.

Curatio tertia in qua agitur, de quodam qui ob capparum multorum esum, in quædam Symptomata grauia deuenit.

MOnachus Recinensis, qui apud Cœnobium Diui Dominici Pedagogi officio fungitur, quum morbo ex meatuũ circa iecur obstructione iamdiu laboraret, medicorum consilio, in prandio & cœna, nullo alio acetario quàm oxeleo paratis capparibus utebatur. Ille uero credens citius ab affectione illa liberari, si plures in cibo acciperet: Scutulam capparibus plenam præcipuè in cœna esitabat. Ex quibus succus quidam genitus fuit, ipsum in stomachi rosiones, & insomnia quædam trahens: Qui quum sic per aliquot noctes insomnis afflictus, absq; febri tamen, perseueraret, ad me uenit, medicamentum, quo morbum profligaret, petens. Porrò quum de uictu, & cibarijs uti solitis ab eo quærerem, plures cappares singulis diebus comedisse meminit: à quibus humorem illum salsuginosum, ac porri uirorem referentem, ortum traxisse coniector, id quod ita esse postea inueni, ab eis enim ut in totum abstineret suasi. Demum expulso humore illo, per bolum ex cassia fistulari, & pauculo agarico cõfectum, ab illis affectionibus liber, & immunis euasit, nec amplius in easdem redijt.

SCHOLIA.

TAmetsi capparis radicis cortex, & eius fructus, uirium proportione respondeant: ad omnia tamẽ cortex quàm fructus & folia, potentior est. Cæterum capparis ex diuersis, pugnantibusq; constat facultatibus, ut meminit Galenus libro 7. de Facult. simp. med. Nam sua amaritudine capparis extergit, purgat, & incidit. Acrimonia uero excalfacit, incidit, ac digerit: porrò acerbitate contrahit, densat, ac constringit. Vnde lieni indurato, ac iecinori obstructo maxime opitulatur. Præterea ad collapsam appetentiam incitandam cappares accommodatissimi sunt, quibus ut medicamento uerius quàm alimẽto sale (ut ad nos importari solent) conspersis, uti solemus: Oxeleo tamen, aut oximellite paratis. Si quis tamen illis liberalius, quã deceat utatur, & uice cibi eisdem uescatur, ex eisdem serosum, uel biliosum, aut melancholicum gigni humorem

certum est, ut nostro interuenit ægroto. Et Galenus confirmat libro de Cibis boni & mali succi, capite secundo, in hunc modum dicens, Necesse est enim crudos, crassosq; humores, uel concoqui, uertiq; in sanguinem, uel in putredinem labi, non secus ac quæ calidis in locis diutius manserint. Quamobrem inuenta à medicis medicamenta sunt, quæ salubria appellantur, tenuandi scilicet uim habentia. Ea nanq; astrictos meatus obstructionibus liberant: ac si quid lenti humoris infixum uasis, hærensq; fuerit, abstergunt, crassasq; humiditates attenuant, ac dissecant. Quod si eis quispiam uberius utatur, ea uel serosum, uel biliosum, uel melancholicum procedente tempore efficiunt sanguinem. Hæc Galenus, per quæ satis constat cappares hoc efficere posse. Nam Auicenna authore, cappares secundo gradu calidæ & siccæ sunt: quæ inter salubria citata medicamenta merito reponi debent. Nam sua acuitate sanguinem biliosum, & melancholicum, ijs qui uberius eis uescuntur, efficiunt. Quin etiam eorum substantia salis causa paruum præbet nutrimentum, quod in totum dixerim biliosum, & salsuginosum: ex quo aucto, non nisi intestinorum, & uentriculi rosiones nascuntur, capitis dolor, per uniuersum corpus pruritus, ac urinæ difficultas: ob quæ insomnis homo plerunq; euadit. Animaduertant igitur medici qui principum curam habent, ne liberalius quàm deceat capparibus eos uesci permittant. Parce enim cappares comedi debent, & (ut Galenus tradit) medicinæ tantum ratione: quia medicina cibalis dicuntur. Quæ omnia de asparagis, & crethamo, fœniculo dicto marino, dicta putato. Nam plus iusto comesti prasinam bilem gignunt: ut nos ipsi experientia compertum habemus, & plures frequenter obseruant.

Curatio quarta, in qua agitur de quodam, qui ob errorem commissum in pleuritide mortuus fuit.

QVidam Anconitanus natus annos quinq; supra uiginti, fortis & robustus, pleuritide correptus fuit: ad quem uocatus, illico ex axillari uena eiusdem lateris, ubi dolor erat, sanguinem extrahere feci: quem postea ægri resumptis uiribus, ex eodẽ loco, bis fluere feci: ita ut intra quartum diem, dolor ex toto sublatus fuerit, et æger post multam sputi reiectionem se sanum diceret. Sequenti uero nocte quum suo, & aliorum iudicio bene ualeret, cum uxore rem habuit: unde dolor intensissimus, & symptomata grauissima illum denuo inuaserunt, adeo ut intra biduum eum interfecerint, obijt autem ultimo sexti diei.

Curatio quinta, in qua agitur de coccyge osse, cauda dicto, recuruo, ac inflammatione propè ipsum oborta.

IOannes Cordella Anconitanus natus annos uigintiseptem, inflammatione cum ingenti dolore circa podicem laborabat, ex qua & febricitabat, & ita querebatur, ut remediorum applicationem omnino pertimesceret, nec quicquam super eum locũ admitteret. Clauũ enim, aut spinam inibi infixam se habere clamabat. Ego uero causam unde morbus oriri poterat perquirens, cum Gallis iter fecisse, ac eorum more succussatore equo equitasse, respondet: quo audito in mentem uenit, forte fortuna huic coccygem os quod communiter caudam dicunt, plicatum ac ferè confractum fuisse, quod aliquando euenire solet ijs qui ex alto cadunt, uel qui plus iusto concutiuntur, ut ab equis, qui concutiendo sessorem gradiuntur gradarijs oppositis, sępe fit, potissimum ijs qui extra consuetudinem talibus equis utuntur. Apposito igitur maturante medicamento, ac disrupta phlegmone, & multo ex ea pure deposito æger melius habuit. Protinus igitur assistens chirurgus nostro consilio indicem digitum manus sinistræ per ægrotantis anum immisit: ac (ut prædixeramus) coccygẽ male affectum inueniens, in suum locũ dextra manu reduxit. Et paucis postea admotis idoneis medicamentis, intra paucos dies sanitati fuit restitutus.

SCHOLIA.

COccyx os est cauda dictum, ab osse sacro ortum habens, quod tam hominibus, quàm simijs, tribus constat osiculis chartilagineis potius quàm osseis. In quo Gal. libro De ossibus, nonnulla paria neruorũ reperiri, ac per id disseminari tradit: quod uerum esse in simijs sciatis uelim, secus autem in homine: quum

quum nulli in eo uideantur, nec foramina percipiantur ulla, per quæ nerui propagari, aut disseminari aliqui posint. Quibus addere est, quod spinalis medulla osi sacro terminatur, nec ad coccygem descendit. A qua nerui originem (ut nostis) trahunt. Proinde in homine coccygem nullis ornari neruis certisimũ est, nec minus, ut obiter hoc attingam, de osse sacro à Galeno dicta intelligi debent. Ex tribus enim particulis os sacrum construi, capite undecimo dixit. Quod in simijs uerificari nouimus. Nam humanum os sacrum ex sex constructum est osibus. Porrò coccygis male affecti curationem breuiter, sed doctisime, ac artificiosisime attingit Paulus Aegineta libri sui sexti capite nonagesimooctauo, à quo nos in hac curatione edocti sumus. Sed unum præterire non licet, quod inibi quando de osse sacro loquitur, proprie de coccyge sermonem facit, quum dicat, cæterum osse sacro confracto index sinistræ manus digitus in anum demittendus est, &c.

Curatio sexta, in qua agitur de puero comitiali morbo laborante, quem epilepsiam uocamus.

PVer natus annos undecim ulcus in crure habebat, quod quum diligentia pluribus elapsis mensibus curaret, & ad sanitatem reduceret, in Epilepsiam morbum comitialem dictũ, incidit. Qui cum ad me ueniret, & cõsilium de propulsando morbo peteret, inter cetera insinuat, morbum ortum post ulceris sanationẽ esse. At ipse quærens, An antea qu m malo corriperetur, & in paroxysmum deueniret, aliquid per corpus obrepens sentiret: ille illico respondet, A crure prope ulcus, auram seu spiritum frigidum sursum ferri, ac caput petere persensisse. Qui quum caput attingebat, illico in terram concidebat, nec mente constabat. Quibus auditis, morbum per consensum fieri, & eius curationem in ulceris antiqui apertione consistere, in mentem subuenit. Proinde habitis syrupis pituitam respicientibus uniuersum eius corpus purgauimus: ac supra ulcus, erodens siue causticum dictum medicamentum admouimus. Per quod adapertum sanies & ichores retenti, olim soliti descendere, fluere cœperunt. Demum ligato crure, & uinculis parte in superiore intercepto, ac cõstructo, instituto optimo uictus ordine, puerum intra duos menses in pristinam reddidimus ualetudinem.

SCHOLIA.

HAnc pueri curationem Galeno acceptam referimus, lib. tertio De locis affectis, capite quinto, & Rasi Arabum facile principi libro suo nono ad Regem Almansorem dicato, capite undecimo, quos per otium legito.

Curatio septima, in qua agitur de paralysi, id est, neruorum resolutione, & spasmo, id est conuulsione, ac oris distortione,

MVlier ob sui pulchritudinem ab omnibus formosa uocata, quũ utero gereret, oris tortura, ac neruorũ retractiõe corripi cœpit, quæ indies magis ac magis uexabatur, & accessione quotidie pluries detinebatur. Hæc puellam optime peperit, & mẽstrua, ut decet, responderunt. Paucis tamen interiectis diebus paralysi oppressa fuit, adeo ut eius brachium, & dextrum crus immo totum illud latus non moueret. Contra quam ægritudinem nos uarijs remedijs pituitam, caput, & neruorũ originẽ infestantẽ, respicientibus, usi sumus. Eam primo extenuando, & incidendo sequẽti potu. ℞. Mellis rosati col. un. i. oxymell. simpl. unc. s. aquarum beton. saluiæ. añ. uñ. i. & s. misce, fiat syrupus. Quatuor uero ebibitis, catapotia hæc deglutienda dedimus, quæ ita hñt. ℞. Pilularũ de hyera. ℈. ij. de agarico, asseieret. añ. ℈. i. Diagridij. gra. 3. cum melle rosato formẽtur pilulæ quinq;, & eas deglutiat, quatuor horis post cœnã. Sic eñ paralysi affecti leuiter tractandi sunt præsertim qñ morbus dat inducias. Postea tribus interpositis diebus, in quibus & antea, quod aluus responderet clysteri uel balano admodũ soliciti eramus, potũ istum concessimus. ℞. Betonicę, saluię, ste-

chados,hyssopi,maioranæ,satureię,chamæpitys,man.se.Polypodij quercini recentis.un.i.Passarum absq; granis,un.iij.Seminis anisi,fœniculi,añ.ʒ.ij. In libris sex aquæ fiat decoctio ad medias,& coletur,tunc ℞.prędicti decocti.un. iiij.Syrupi de Betonica,de stechade,añ.unc.i.misce,fiat syrupus,& sexies iteretur.Postea uero ijs catapotijs aluus subducta fuit,quæ habent,Pilularũ fœtidarum,mesue,cocciarum Rasis.añ.℈.ij.Diagridij.gra.3.cum syrupo de betonica,formentur pilulæ quinq;,& inauratas hora prędicta deglutiat,post quas melius habere cœpit.At quum morbus diuturnus,& longus est, repetita euacuatione opus habet.Qua de causa,iteratis syrupis,ad prędictas pilulas deuenimus,ueluti de sagapeno,serapinum officinarum mangones appellãt,de opoponaco,non omittentes tamen agaricum in pasta recens paratũ. Nam trochiscatum quod officinis prostat,plerunq; uetus est, & si recens paratum est, suas quoq; in præparatione amittit uires.Sed unum scire tyrones decet,quod in paralysi & affectibus partium remotarũ,pilularis forma aptior est,quia sua in uentriculo longiore mora pilulæ à remotis partibus attrahunt. Item scire decet,quod & si acetum crassam pituitam tenuet,& lentam incidat,quę paralysis mater est,quia tamen neruis maxime obest,quorum affectus paralysis dicitur,eius usus abnegandus est,ueluti omniũ frigidorum,& mordacium,Si tamen acetum concedi debeat,melli rosaceo admixtum esse debet. quũ mel rosatum eius infringat noxas,uel saltem quod passulis parari solet, & acetũ passulatum dicitʳ,quod & ad intinctus usurpari posset.Sed interim dum hæc agebanʳ,materiam per exterius digerebamus,hoc est resoluebamus, & cerebrũ neruorum originem,ac spinalẽ medullam,ueluti partes ab hac materia læsas roborabamus.Primis igitur diebus,mitia explorauimus,ut oleum chamæmelinum,anethinum,de uermibus,liliaceũ,irinum. Deinceps ad ualentiora accessimus,ut uulpinum,costinum,rutaceũ,laurinũ,de castoreo,de lateribus,siue saxo,& philosophorum hodie dicto,de piperibus,de euphorbio,de therebinthina,quibus addere est,aquam uitæ, & similia. Vice quorum,unguenta quoq; apponebantur,& unguẽtum agrippæ,marciaton,aragon,uel hoc à nobis paratum,quod habet ita. ℞. Summitatũ rutæ,sauinæ,cucumeris asinini, maioranæ,saluiæ,menthæ,Roris marini,hyssopi,ebulorum.añ.m.se. Radicis Brioniæ,cucumeris syluestris,asinini dicti,ireos.an.un.i. Sileris montani, stechados,betonicæ,chamępitys,chamędrys,añ.pugilũ.i.Olei Anethini,libras tres.Rutacei,libras duas.Axungiæ gallinæ,anatis,taxi.añ.un.se.Vini quantũ sufficit,omnibus triturandis trituratis,fiat unguentum molle ad ignem secundum artis ministerium cum sufficienti cera.Hoc enim & prædictis mẽbra inungebantur,manibusq; fricabantur, quæ postea lana succida opperiebãtur, sed caput & ceruix pelle uulpina fasciabantur.At post multas totius corporis euacuationes,inter quas hirudines ano admotas numerare est, plurib.diuersionibus usi sumus,materiam quæ ad spinalem medullam defluebat auertẽtibus,ut frictionib. errhinis, sternutatorijs, apophlegmatismis, gargarismatis, & huiuscemodi alijs, Victus ratio in uniuersum calida & sicca erat,ac attenuatoria.erant autem cibi boni succi & concoctu faciles,potius assi, quàm aqua cocti,potissimum auicularum montanarum carnes,perdicum,phasianorum, & similium. Cæterum oua sorbilia,amygdalas,& pini nucleos,ac uuam passam,& ex oleribus feniculum,petroselinum,hyssopum,maioranam,saluiam, mentã,cherefoliũ,& satureiã,in usu habebat,nõ minus q̃ cappares & asparagos,fructus porro frigidos,& humidos, ac pisces, illi in totũ prohibebamus. A potu eã,quantũ possibile erat,arcebamus,immo sitim quantũ ferre posset, susti-

ſuſtineret, conſulebamus. Erat tamē potus aqua mellis, cui ſaluia, aut cinnamomum erat admixtum. Thermarum aquæ, hoc eſt ſulphureæ, aluminoſæ, ſalſuginoſæ, & ſimiles tametſi huic conueniant morbo, eis uſi non ſumus, quum prædicta ſuffecerint, ita ut intra duos menſes ſanitati fuerit reſtituta. Cæterū, quum bene ualeret, & extra domum hinc inde exiret, ac nōnullos fructus uirides comederet, in eundem morbum relapſa eſt, & ita ab eo affligebatur, ut omnib. eſſet admirationi. Nam decies & amplius paroxyſmo in die apprehēdebatur, in quo corpus è cubili ferè eleuabatur, & membra omnia contra naturam mouebantur, conuellebantur, ac in contrariam partem trahebant. Nam os in totum contorquebatur, & ſpumans ad nucham ferè uenire percipiebatur. Quin & oculi ita ſedes ſuas occupabant, ut eos foras proſilire aſſiſtentes timerent. Morbus rarus is eſt, & à paucis uiſus. Multi porro aſſiſtentium, à dæmone malo agitari contendebant, & ob id nullis proficientibus idoneis adhibitis pręſidijs, religioſis fuit commiſſa. Quæ poſtea paucis interiectis diebus diem ſuum obijt. Quum tamen paroxyſmus eam inuadere uellet, miſere acclamabat, perſentiēs nonnunquam à pede uno uel altero, aliquando à manibus aurā ad caput aſcendentem, raro tamen à particulari loco, quod à medico ſummopere animaduertendum eſſe Galenus commendat.

SCHOLIA.

EOdem in corpore & paralyſim & conuulſionem fieri poſſe, pro uaria neruorū affectione, docuit Galenus uarijs in locis ſuæ doctrinæ, præcipue libris De locis affectis, ab eadem tamen materia pituitoſa & frigida uterq; morbus originem ſuam trahit. Sed in paralyſi neruorum fit diſſolutio, ſiue reſolutio, in cōuulſione uero eorum fit retractio, ſiue ob repletionem, ſiue inanitionem fieri cōtingat, ut exempla paſsim adducta ſatis teſtantur. Cæterū cauendū eſt in paralyſis initio, fluente ſcilicet materia, calfacientibus multū materiā colliquemus, & eam per uias à calore codē latiores redditas, magis fluxibilē faciamus. Sed dubiū hic occurrit, cui nam parti oris torturæ medicamenta admoueri debeant? quod etſi à nonnullis propoſitum ſit, à nemine tamen, quod ſciam, hucuſq; ſatis diſcuſſum eſt. Proinde nos paucis rem habendā ſecundū Galeni dogmata, & ueritatem ipſam nunc edocere conabimur. Oris diſtortio duplici modo fieri ſolet, aut paralyſi, aut cōuulſione ſpaſmo dicto. Quando enim paralyſi oris diſtortio oborta eſt, tunc neruorū reſolutio præceſsit in parte præcipue oppoſita. Verbi gratia, diſſoluuntur & laxantur nerui, & muſculi labri dextri, tunc neceſſum eſt neruos & muſculos ſiniſtri labri retractionem facere, ut refert Galenus libro quarto De locis affectis, capite de faciei affectionibus. Cuius rei cauſam meminit libro De motu muſculorum, quem oro per otium legatis. Difficile ſanè quæſitum uidetur. Si uniuerſum corpus in duas diſſectum eſt partes, ſecundum duorum uentriculorum cerebri diuiſionem, & in unaquaq; parte nerui ſuum munus obeunt, hoc eſt dextri in dextra parte & ſiniſtri in ſiniſtra: Cur reſolutis neruis, & muſculis labri dextri, non fit retractio ex eadem dextra parte, & nō ex aduerſa, ut tradit Galenus? Nos Galeni doctrina muniti, huic dubio dupliciter reſpondemus, primo quū nerui, & muſculi in faciei, aut labri parte altera reſoluuntur, ex eadem parte ob ipſam neruorum reſolutionem attractio fieri nō poteſt, quia in totum nerui reſoluti, laxati, ac exangues ſunt facti. Secundo reſpondemus, quod nerui utriq; parti faciei inſerti, ipſam faciem rectam ſtare faciunt, nō minus ac freni habenæ æquales equum recto capite ambulare ſinunt, nam ſi earum alterā diſſolui, aut laxari, uel diſrūpi contingat, ad contrariā partem caput equi retrahi neceſſum erit. Proinde quum altera faciei in parte neruus reſoluitur oppoſitæ partis neruus retractionē omnino faciet. Nec minus in brachio hoc euenire uidemus. Si enim interni brachij muſculi, & nerui ſunt inciſi, in ſylueſtrē partem brachium labitur, non tantum ſui pondere, quantū neruorum, & muſculorū ſylueſtriū retractione. Si uero ſylueſtris partis brachij muſculi, & nerui præſcindi cōtingat, tunc ad interiorem partē, domeſticam dictam, brachium flectetur, quia interni nerui, & muſculi ad ſe brachium trahunt, ut Galenus latius libro à nobis citato, de muſculorum motu, meminit. Sed ijs præſcitis, ad inſtitutum ſermonem redeamus. Oris tortura à paralyſi, id eſt neruorum diſſolutione orta, duas habet notatu dignas partes, alteram diſſolutam laxatā, & ſuis functionibus deſtitutam, quæ omnino remedium expoſcit, alteram attrahentem, in quam tortura tendit, cui etſi remedia admoueri debeant, non ea tamen diligētia, qua diſſolutæ parti prædictæ. Quando uero oris tortura ab ſpaſmo conuulſione dicta, quæ plerunq; euenire ſolet, originem trahat, tunc parti attrahenti medicamen præcipue applicandum erit. In utraq; tamen affectione neruorum origo roboranda, ac inſtauranda eſt. Sed quæret diligens medicus, et qui ægros ſic affectos præ manibus habet, quomodo diſcernere ſciam facilè torturā euenientē à paralyſi, ab ea quæ per cōuulſionē fit? Cui nos reſpōdentes dicimus, eaſdē ferè inter utraſq; has affectiōes, diſ-

similitudines reperiri, quæ inter apoplexiam, & epilepsiam reperiuntur. Nam paralysis particularis est apoplexia, in qua cerebrum magis patitur, & consequenter neruus magis læditur, ita ut plerunq; cum adsit paralysis, motum membri affecti, aut sensum, interdum utrunq; deperdi contingat. Quum igitur torturam à neruorũ resolutione paralysi dicta euenire contingat, in ea potissimum parte quæ resoluta est, & affici non apparet, alterum trium (ut dixi) reperiri necesse est, aut sensus, aut motus, aut utriusq; amisionem, ut refert Galen. lib. i. de Symptomatũ causis, capite quarto, & libro tertio De locis affectis capite penultimo. In ea uero tortura, quæ ab spasmo siue conuulsione fit, nullum horũ trium deperdi necesse est. Propterea hæc exercitato medico opus habent, ut qui quoq; consideret, an affectiones hæ per primogeniam affectionẽ, uel potius per consensum fiant.

Curatio viij. in qua ostenditur, quomodo dignosci debeat imbecillitas uiriũ per oppressionẽ facta, ab ea quæ per dissolutionem contingit.

PAulus Racanus nobilis Anconitanus, ætatis suæ anno secundo supra sexagesimum, causonide laborare cœpit. Ad quem quũ accederemus, & alij presentes essent medici, propositum fuit de uiriũ uitalium imbecillitate, in quam ille intra duos dies inciderat. An per oppressionem morbi, grauationem multi dicunt, uel potius per ipsarum solutionem, & dissipationem imbecilles factæ essent. Cum in hoc totius curationis scopus consisteret, non quod à uiribus indicatio desumpta in curatricum indicationũ numerum ingrediatur, quum ab affectibus ipsis Medici primo medendi indicationem sumere debent, uiribus tamen nõ neglectis. Ita enim Gal. lib. ix. Methodi medendi, cap. xiij. inquit. Prima omnium indicatio est, quæ à uirtute sumitur. Verum non sic prima, ut quę curationem doceat, quum ex numero curatricum indicationum non sit: Verum (ut ita dixerim) uitalium, siue quæ ad uitæ custodiam pertinent. Nam neq; ut ualeamus, nec ut à morbis liberemur, ab ea quicquam primum desumimus, sed ut uiuamus. Additum autem in sermone est illud primum, quod ex accidenti aliquando uirtutis roboratio ad affectus curationem conducit. Hæc Galenus. Quæ ad institutum nostrum multum facere uidentur. Ex medicis igitur assistentibus, alter uirium imbecillitatem per solutionem siue dissipationem esse, nimirum hominis ætatem senilem, ac morbi malignitatẽ quam contemplabatur, factam dixit. Alter uero per oppressionem, siue morbi grauationẽ potius ortã contendebat, quia tametsi homo in ea constitutus esset ætate dicta, optimi tamen habitus erat & robustus. Vnde credere par erat hominem tam paruo temporis tractu, non ita ualenter resolui potuisse, sed magis ob morbi acumen, & materierum multitudinem, uirium imbecillitatem contigisse. Præualuit tãdem hic, qui ob oppressionem, uirium imbecillitatem subortam esse acriter contendebat. Ac tenui adhibita uictus ratione, & factis debitis euacuationibus, ex forti causonide tertiana continua non admodum acris reddita est. Tãdem intra quatuordecim dies morbus ex toto absolutus fuit, & æger ad pristinam ualetudinem regressus. Elapso uero anno quum simili morbo, me absente, torqueretur, obijt.

SCHOLIA.

DEridet Hippocrates sui temporis medicos, ut qui uirium imbecillitates discernere nescirent, libro secundo De ratione uictus in morbis acutis, textu quadragesimo octauo. Ex quo uirium robur tripliciter imbecillitari deprehenditur. Vno modo per inanitionem, hoc est, post largas habitas euacuationes, ut sanguinis undecunq; ex corpore fluentis, alui, excrementorum, uomitus, sudoris, & alias, quibus inediam adiungere est, sed quæ per halitum fieri contingit. Veluti ea quæ ex morbis longinquis & diuturnis oriri solet, in quibus spiritus delitescunt, & resoluuntur. Secundo modo, ob morbi malignitatem, qui spiritus lancinatur, ac breui ipsos in halitum dissoluit, qui modus ad primum imbecillitatis ordinem reduci meretur, quum in utraq; imbecillitate spirituum maxima contingat dissolutio, & ob id refectione, sic affecti indigent, ac cibari quam celerrime expostulant. Tertio modo uirium robur imbecille euenit per oppresionẽ, seu morbi grauamen. Id quod ex plethora, uel humorum multitudine sæpe fieri deprehendimus. Quæ uirium imbecillitas, euacuatione maxime indiget, & curatur. Vnde Galenus hæc enarrans, citato libro, enarratione. 49. succincte admodum, tres hos imbe-

cillitatis

cillitatis modos complexus est. Vbi (ut obiter hoc attingam) ab Hippocrate ex Galeno ipso, cōclusum est, quod Medicus imbecilles uires ob dolorem, ac morbi acumen, ceu per oppressionem dictas, habenti, uictum copiosiorem quàm decet porrexerit. Arbitratus imbecillitatem illam per solutionem, ac inanitionem euenisse, grauius errat, quàm si imbecilles uires ob inanitionem & dissolutionem habenti, putans per oppressionem factas, inediam permiserit. In utroq; enim casu error committitur. Sed in primo grauior, quia quod plus est oblæsiones interdum ineuitabiles facit, quia eius quod ingestum est superfluitatem auferre difficile est, nec est in manu nostra eam expellere, & eo magis, in morbis acutis. In altero uero casu, ubi minus quam opus erat offerebatur, et uires labi uidebantur, non ita difficulter error emendatur, immo malum hoc facile corrigitur, imbecilli facto, nutrimentum tribuendo. Quanquam errores commissi in hoc secundo casu grauiores ab Hippocrate censentur, quam ijs, qui in primo casu contingunt, ut latius libro primo Aphor. quinto disseritur. Cæterum, quærunt medici, quibus notis, imbecillitas una ab altera dignosci possit? Cui quæsito respondent aliqui. Quod imbecillitas per dissolutionem facta in longo plerunq; fit tempore, quæ uero per oppressionem siue uirium grauationem euenit, breui & quasi subito fit. Sed mea sententia responsum hoc tametsi uerum sit, in uniuersum nō arridet, quia uel pinguis Mineruæ medicus, imbecillitatem ex longo morbo contractam, aut ob aliquam notatu dignam euacuationem ortam, dignoscet, & eam quomodo tractare debeat, sciet. Sed longe quæsitum nostrum aliud est, in quo proponitur, si febri acuta laboranti, uires breui & repente, imbecilles sunt redditæ, quibus notis dignoscemus imbecillitatem illam esse factam per oppressionem, uel potius per dissolutionem, quia in hoc totius curationis scopus consistat. Nam si imbecillitas per dissolutionem, & spirituum resolutionem, ob morbi malignitatem facta sit, spiritus uictu, & potu quam cito refici postulant, & ab euacuatione omnimoda recedamus clamant, præsertim dum uires refectæ non fuerint. At si uirium imbecillitas ob dolorem, siue morbi acumen, hoc est, per oppressionem contingat, tunc à cibarijs, & edulijs quàm maxime abstinendum erit. Et circa moliendas euacuationes uniuersa medendi cura dirigi debet. Sed quia Hippocrates summus medicus, citato libro de ratione uictus in morbis acutis, nec alibi (quod sciamus) hæc non distinxerit, librum alioqui promittens de morbis acutis, in quo hæc ad amussim ab eo edoceri deberent, qui & si forte ab eo inscriptus fuit, ad nos tamen non peruenit, nec hodie extat, idcirco ueras & indubitatas notas, hucusq; medici plures non tenent, quibus saltem imbecillitatem unam ab altera discernere queāt. Nec Galenus medicinæ ditissimus Oceanus, inibi, aut enarrator aliquis uera signa per quæ dissimilitudo, aut disparilitas inter unam, & alteram imbecillitatem deprehendi posset, unquam memoriæ euocauit. Propterea nos lectori gratum facere putantes, minime grauabimur ad præsens, signa hæc, quibus uirium hæc imbecillitates discernuntur, paucis exponere, quum uera, & indubitata, utpotè ex Galenianis dogmatibus decerpta sint, Libro suæ introductionis in pulsus, ubi potissimū de causis pulsuū agit. In quo ita pro Epitome, inquit, porrò causarum omnium præter naturam, aliæ quidem uires uitales ueluti soluunt, & dissipant, aliæ autem ueluti premunt, & grauant, ac soluunt quidem alimenti inopia, morborum malignitas, eorumq; aut diuturnitas, aut uehementia: Præterea affectus animi immodici, nec non uacuationes immoderatæ. Opprimunt autem tum ipsa materiæ copia, tum instrumentorum affectus, inflammationes uidelicet, scirrhi, tumorum moles, abscessus, & corruptiones uariæ. Solutæ itaq; uires paruum languidum ac frequentem pulsum efficiunt. Pressæ uero pulsus mutant, quum in reliquam omnem inæqualitatem, & ordinis confusionem, tum in eam quæ in uehementia spectatur, & magnitudine. Nam inæqualitates hæ oppressarum uirium maximè propriæ existunt. Quinetiam in eiusmodi affectibus motus quidam funditus pereunt, aut intercidunt. Cæterū qui intercidunt, minorem, qui pereunt, maiorem læsionem indicant, &c. Hactenus Galen. Qui paucis ijs citatis uerbis rem ex toto comprehendit indicatq;, ubi uirium imbecillitas ob dissipationem, ac resolutionem est facta, quod tunc pulsus continuus est paruus, languidus, ac ualde frequens. Vbi uero uiriū imbecillitas ob oppressionem siue grauationem comperitur, tunc pulsus uarius est ac confusus, quia aliquando funditus perit, aliquādo intercidit, aliquando subleuatur. Nec minus illi euenit, quam baiulo onus ferenti, qui quum plus à pondere quam pro uirium suarum ratione grauatur, aliquando opprimitur, aliquando intercidit, aliquando subleuatur, interdum in uarios torquetur motus. Hæc enim sunt signa, quibus mediantibus prædictæ discerni debent imbecillitates. Quæ diligens, ac exercitatus medicus ante oculos signata habere debet. Cæteras uero notas huic rei facientes, ex ipso morbo, tum ex ægrotantis corporis raritate, aut densitudine decerptas, consulto prætermitto. Quæ & si fallaces non sint, à pulsu tamen desumptæ, quàm uerissimæ & indubitatæ, firmæ & raptæ habentur. Porrò quum de uirium uitalium robore cum Galeno hactenus tantum locuti simus. sic operæpretium est, quum primum ad ægrotantem accedit medicus, & naturales & animales uires maximè contempletur.

Curatio ix. in qua agitur de quadam ſpaſmi, ſiue conuulſionis ſpecie, Emproſthotono dicta.

VIr quinquagenarius ad me uenit, qui caput, & ceruicē in pectus ita contracta habebat, ut ea attollere, uel ad unū, uel alterum latus mouere non erat poſſibile. Dicitur autem morbus hic Græcis σπασμὸς ἐμπροσθότονος, latinioribus uero tenſio, ſiue ad anteriora conuulſio. Qui quum remedium peteret, eum alijs commiſimus medicis. Iter enim in Florentiam parabamus, ubi primam harum medicarum curationum noſtrarū centuriā, typis excudēdā dedimus. Cæterū, morbū hunc nunquā antea, ut ingenue fatear, uideram. Cui, eadem quæ ſpaſmo, id eſt conuulſioni, curatio debetur.

SCHOLIA.

SPaſmus, ſiue conuulſio is morbus dicitur, quum nerui, ac muſculi præter uoluntatem conuelluntur, in eā q; diſpoſitionem ueniunt, quam & in motibus ſecundū arbitriū factis aſſumpſerunt. Cuius tres ſunt ſpecies, prima τέτανος dicta, quam latini diſtentionē uocant. Celſus uero rigorem. Et eſt, quū ceruix unà cum reliquo corpore immobilis manet, & in neutrā inflectitur, ſed iuxta in utranq; partem recta intenditur. Secunda ſpecies ὀπισθότονος uocatur, latinis uero tēſio ad poſteriora. Tertia, de qua agimus eſt. ἐμπροσθότονος dicta, quum caput, ceruix, reliquumq; corpus in pectus contrahitur, quā latini tenſionem ad anteriora appellare ſolent. De quibus, quum dabitur occaſio, plura dicenda ſunt. Sed ecce, quum hæc ſcribimus, Racanatenſis quidā uir, ad me uenit, cōſiliū pro quodā ſimilē morbū patiēte, petēs, nā ad thermas eū mittere cōtendebat.

Curatio x. in qua agitur de quadam muliere per uuluā ſtercus emittente.

VXor nobilis uiri Antonij Brindizes, quum per quatuor annos, cum lotio, & ſtercore ſanguinem emitteret, ac parū de hac re ſolicita eſſet, quia nullū inde dolorē perſentiret, tādē corroſis inteſtinis ac perforatis, per uuluā ſtercora miſere emittere cœpit, quæ ſic nullo præſidio conferente, fœde conſpurcata longam uitam duxit, & tandem obijt.

SCHOLIA.

MOrborum initijs obſiſtere neceſſarium eſt. Nam quum morbi ſuas complantarunt radices, difficulter à medicis auelluntur, ut ſæpe Gale. monuit. Fuit enim morbus hic, ex quo mulier hæc deceſſit, diuturna dyſenteria, quam latiniores inteſtinorum tormina appellare ſolent. Proinde credere par eſt, inteſtinorum erodentia ulcera non ſolum inteſtina ipſa depaſta eſſe, ſed etiā urinæ uias, ex quib. quoq; ſanguis effluebat.

Curatio xi. in qua agitur de quodā qui ob lapſum urinā retinere nō poterat.

QVi cupreſſum arborem altā aſcendit iuuenis, ut ex eo baccas pro decocto colligeret, ex ea cecidit. At quū grauiter ex lapſu ipſo afflictaretur, & multa pati diceret, inter cætera, urinam continere non poſſe meminit. Cui occurrēs ſubito uenam mediam nigram brachij dictā pertundere, & ſanguinem fluere ad uncias octo feci. Sed quum ad dies aliquot bene haberet, lotium tamen retinere non poſſe cōquerebatur. Quam affectionem cum intimius aduerterem, menti occurrit, quod, quia ſuper ſpinam iuuenis hic lapſus eſt, eius ultima uertebra male fuit affecta, à qua neruus ueſicā cōſtringendi uim habens originem ducit, qui attritus, ac laxatus fuit. Vnde conſequens fuit, ob neruū iſtū attritū ac laxatū, ueſicā quoq; laxari, & urinā nō retineri. Debitis igit medicamētis uertebrā, ac laxatū neruū roborātib. applicitis, paulatim conualeſcere cœpit, donec integram conſecutus fuit ſanitatem.

SCHOLIA.

HVic ſimilem hiſtoriam citat Antonius Beniuenius Florentinus, libello ſuo de abditis morborum cauſis, quam in muliere confeciſſe quadam tradit.

Curatio, xij. in qua agitur de imbecillitatis uentriculi curatione.

IVuenis natus annos quinq; ſupra uiginti ab omnibus, ob eius raras dotes in pretio habitus, nam trium linguarū peritiſſimus erat, & cū eloquentia ipſa ſapientiam coniunctam habebat, in ſtomachi debilitatē, ac diſſolutionē (ut ſæpe ſtudioſis euenire contingit) incidit. In

eo plerunq; dolorē sentiebat, parum cōcoquebat, nauseabundus perseuerabat, & cibū, ut unico concludā uerbo, raro capiebat. Adeo ut in atrophiam ipsum deuenire, timor esset. Ad quē quū conuenissemus, illi per plures dies mel rosaceū collatitium, cū æquali miuæ cydoneorū cōpletę portione, absq; alicuius rei alterius mixtiōe propinauimus. Tādem triplicata purgatiōe per hierā picrā Gal. assiduo potu uini ex absinthio cōfecti, et nōnullis foris admotis, stomachū roborātib. medicamētis, integrę sanitati, intra mēsem fuit restitutus.

SCHOLIA.

Familiaris admodum studiosis stomachi imbecillitas est, quæ ipsos plerūq; insequitur, ut umbra corpus. Ad quam consequuntur ciborum cruditas, ructus acidi, nauseæ, uomitus nidorosi, fastidiū, & atrophia, id est totius corporis summa macies, morbus. Quam stomachi imbecillitatem non aliter Galenus, quā in præsenti nos describimus, curat, ut ex libro de locis affectis, quinto capite, de oris uentriculi affectionibus, & libello de Theriaca ad Pisonem, in curatione Arriæ cuiusdam sibi charissimæ, ac Platonicæ philosophiæ maxime deditæ mulieris, colligi poterit.

Curatio xiij. in qua agitur de quodam, qui ob suppressum sanguinis fluxū per Hemorrhoides cōsuetum, in sanguinis screationem αιμόπτυσιν Græci dicunt, deuenit.

PEr Hemorrhoides probus, & singularis doctrinę uir Angelus de Prato, sanguinē copiosum emittere solebat, cui quū multa peracta essent remedia, & sanguis ex toto cohibitus, cōsequēs fuit, sanguinis reiectatio ueris statuto die illi superueniret. Qui quū grauiter morbū ferret, & phtisis aduentum timeret, nos ad se accersiri fecit, remedium pro hac curanda affectione, inquirens. Cui nos mox multa contēplantes sanguinē extrahere ex interna brachij uena fecimus, & bene habuit. Cæterū singulis sequētibus annis, antequàm morbus ipsum inuaderet, uenis ani, hemorrhoidalibus dictis, hirudines nostro consilio admouere faciebat, ac sanguinem per eas quoad hirudines deciderent, & sanguis ex se cohiberetur, fluere nobis persuadentibus, permittebat. Qua sanè diuersiua euacuatione, homo absq; sanguinis ex pectore reiectione sanus, & incolumis perseuerabat.

SCHOLIA.

Hvic similes affectiones Galenus curasse meminit, ut libris de Venæ sectione, & Methodi mededi, ueluti quinto de locis affectis, capite primo, apud ipsum legere est.

Curatio xiiij. in qua agitur de Catalepsi, id est, congelationis morbo.

QVasi in somnum solutus decumbebat iuuenis ad quē celeres inuisendum accessimus. Cuius oculi patebant, & eorū cilia immota, ac rigida permanebāt. Nec ab assidentibus incitatus respōdebat, aut mouebat, immo immotus, & incōniuentibus oculis, (ut dixi) manebat. Totus rigidus, ac congelatus stabat, ut merito iuuenē hūc, catalepsi hoc est, congelatione premi dicere consentaneum sit. Anxius igitur pro hoc ad salutem reducendo iuuene, in mentem subit, Morbum hunc Galeni sententia, ab intemperie cerebri frigida sicca fieri. Et ea de causa calidis moderate, et humectantib. sumptis, & admotis curari, ueluti inunctione olei sesamini, sambucini, lilini, & chamæmelini, adiecta interdum in singulis horum libris, unc. una Euphorbij, aut castorei, aut ex ijs confectis oleis, prædictis admixtis, ut rutaceo quoque, ex spica confecto, costino, laurino, & similibus. Item, quia morbus hic capitis posteriores potissimum occupat partes, illis subuenire maxime soliciti eramus. Depositis igitur capillis, uniuersum eius caput prædictis oleis inungi fecimus, à debilioribus initium sumentes, præcipue à lilino,

à lilino, quod proprietate ſua innatum calidum uiuificat, & contrà morbum iſtũ ſingularẽ uim obtinet. Deinde uero ad decocta pro fotu, ex ſtechade, ſaluia, rore marin. maioran. meliloto, & chamemila, in uino parata deuenimus. Quæ omnia anteceſſerãt frictiones & cucurbitulæ prope nuchã, & ſcapulas admotæ. Nam & naribus caſtoreũ uino maluatico diſſolutũ, applicabat. Qui bus ad ſe rediјt, & tanquã mortuus reuixit. Cui poſtea conditũ hoc propinaui mus, & ita habet. ℞. Specierũ, Pliris arcotici, aromatici roſati, diacinnamomi, Diambræ, letificantis Galeni añ. ℈. i. Piperis longi, nucis moſcatæ, gariophillo rum, añ. ʒ. ſ. Cum tribus unc. ſacchari, in aqua roris marini diſſolutis, fiant orbi culi, rotulæ dictę. De quibus in aurora, & interdiu guſtet, & deſuper uinũ mal uaticũ, aut potens aliquod fuluum, aut pallidũ bibat. Teſtatur autem Galen. lib. iij. Simpl. cap. xix. huiuſcemodi uini potum, catalepſi laboranti ſummope re cõuenire quod uinum, Græcis *κιῤῥόν* dicitur. Et id Auicenna, capite de uenenis frigidis commendat, quum uim quandam uiuificandi obtinere tradat. Cæterum is quum bene habere cœpit, eum ne in comitialem morbũ caderet, eo modo quo melancholici curantur, tractauimus, & ſecure perſeuerauit.

SCHOLIA.

Catalepſis latinioribus detentio, & deprehẽſio dici poteſt, à recẽtioribus cõgelatio appellatus morbus, qui ſubito euenit, & mentis tũ corporis ſenſum & motũ priuat, ac in eadem figura ægrum ſinere permittit, in qua ante acceſsionẽ erat. Verbi gratia, ſi prius æger ſedebat ſedens permanet, ſi genua flexa habebat, genibus flexis permanet, ſi os apertũ habebat, apertũ manet, plerunq; tamen oculis apertis æger manet. Quia muſculus craſſus, palpebrã ſuperiorẽ aperiens, cõtractus, ac rigidus, & gelatus eſt redditus. Quippe animalis ſpiritus cõcretus intemperie frigida & ſicca, non ſolũ in cerebro, ſed omnibus corporis partib. efficitur, quo fit, ut uniuerſum corpus ſenſu & motu priuetur, quia quũ concretus ſit, ineptus ad illuſtranda neruoſa corpora eſt redditus. Et hæc eſt cauſa, ob quam ſomnus in hac affectione non fit. Quia ſpiritus animalis à neruis in cerebrũ non reuocatur, cæterũ manet in hac affectione ueluti in caro. Subetica paſsione dicta, reſpirandi quædã facultas, ab illæſis adhuc ſpiritibus quibuſdã, ob uitæ neceſsitatem, reſpirationi potiſsimum ſeruientibus. Conuenit igitur affectio hæc cum apoplexia in hoc, quod communem ſenſus, & motus priuationẽ habent. Sed differunt, quia in hac de qua agimus affectione ſpiritus concreti, ac congelati ob intẽperiẽ frigidam & ſiccã fiunt, & proprijs ſuis locis intercipiuntur, ac quieti manent, immo ad ſenſum & motum præbendũ ineptiſsimi. Vnde mẽbra rigida, ac ſtupore affecta euadunt, & eũdem ſeruant ſitũ, ac figurã, quã ante acceſsionem habebant. In Apoplexia uero neruorum fit obſtructio, & obſtaculum quoddã. Ob quæ ſpiritus ipſi quaſi carcere detinentur, unde ad corpora neruoſa permeare non poſſunt, & cõſequenter nerui laxantur, & reſoluuntur, ac mouendi, & ſentiendi mẽbra facultatẽ amittunt. Vtcunq; tamen in apoplexia detenti ſpiritus, integri nulla cõcretione affecti ſunt, unde corpus alterũ ſitum, & figurã, ab ea quam in acceſsione habebat, deſumere poterit. Solet aũt affectio hæc in morbum comitialem Epilepſiam dictum, aut hoc grauiorem apoplexiam terminari. Qui quia ab intemperie frigida ſicca, ut Galeno libro ſecũdo Aphoriſmo. tertio placet, fit hoc morbo correpti tanquã melancholici tractandi ſunt, ut in hoc molitum fuit iuuene.

Curatio decimaquinta, in qua agitur de Catocho, id eſt, ſopore uigilante, ſiue dormitione uigilante, dicto morbo.

PEropportune hic occurrit Nicolai mulier facie uenuſta, octo ſupra decem nata annos, quæ quum febri maligna, & peſtilẽti affligeretũ medicorum iudicio, catochos morbus illi ſuperuenit. Nam & dormiebat, & uigilabat. Clauſos nãq; habebat oculos, & interdũ inter rogata eos aperiebat, ac turbulenter loquebatur, nec recte reſpondebat. Sed quicquid primum in buccam occurrebat, effutiebat. Eius pulſus frequens, celer, ac paruus erat, lotium uero turbulentum iumentorũ ſimilitudine. Cui pro eius recuperãda ualetudine, quater ſanguis extractus fuit, & cucurbitulæ ſcapulis admotæ, ueluti propinata medicamenta tum alterantia, tum purgantia, ac roborantia. Quibus omnibus, ac uarijs admotis topicis medicamentis, intra uiginti dies ſanitati fuit reſtituta.

SCHOLIA.

TAmetsi catalepsis, & catoche Græcæ uoces, communi utriusq; significatione, deprehensionem, siue mentis detentionem indicent. Morbi tamen inter se satis sunt differentes. Est enim catalepsis morbus, quem iuniores medici congelationem appellant: de quo superiori curatione sermo habitus est, & de eo Paulus Aegineta libro tertio suæ medicinæ, capite decimo ad hunc modum tradit. Dicunt etiam priuatim, diuersumq; à uigili comate catochon fieri, cum simplicem non mixtam habebit causam, nimirum frigidiorem, sicciorémq; materiam: quæ posteriore cerebri uentriculo repleto malum hoc excitarit, quo qui corripitur repente, in illo permanet habitu, quo correptus est, stans scilicet, uel sedens: clausis oculis, aut respiciens. Quam ob causam antiquiores Græci hoc detentos morbo catochos uel catochomenos, quasi dicas occupatos, deprehensosq; nominauerunt. Recentiores affectum fœminino genere catochen, & catalepsim, ueluti detentionem, & deprehensionem, & cætera. Galenus porrò hac laboranti affectione, in isagoge, siue in pulsus introductione, talem describit pulsum. quum dicat, pulsus κατόχων, (Veteres enim τοὺς κατεχομένους, id est irretitos, ac detentos κατόχους appellabant. Iuniores autem affectum ipsum nominant κατόχην καὶ κατάληψιν) cætera quidem lethargicis sunt similes, magnitudine, tarditate, ac raritate: quemadmodum & totus affectus à lethargo specie non multum discrepat. κατόχων tamen pulsus non imbecilli, nec molles, sed in ijs uel multum dissident: quemadmodum certe & quod in lethargicis quidem totus habitus est solutus, ac tumens. Catochis uero constrictus ac coactus. Simili modo & inæqualitate, ac æqualitate inter se discrepant. Nam κατόχων pulsus est æqualis: lethargicorum uero inæqualis. Archigenes autem ait, locum arteriæ peculiariter in ipsis calidiorem inueniri: quomodo in ijs, qui cum cataphora, conuulsionem sunt incursuri. Hæc enim Galeni in totum catalepsi, hoc est, congelationi morbo retentioribus dicto, conueniunt: unde Andreas Lacuna Secobiensis contemporaneus noster, Vir omnium uotis doctissimus, ac ingeniosissimus, in Galeno à se in Epitomen uerso prudentius fecisset, si hæc catalepsi, morbo congelationi conuenientia dicasset, quam catocho, hoc est Vigili comati. Primo enim Galenus libello citato, ac libro quarto de causis pulsuum, de catocho, id est comate uigili, siue dormitione uigilante sermonem facit: deinceps uero ad catalepsim siue congelationem morbum accedit. Cui tamen ipse Lacuna in totum aduersatur, alterum pro altero describens morbum: ut quisq; marginales annotationes suas legens facile deprehendere poterit. Sed errorem hunc, ut ingenuè fatear, typographi potius incuria, quam tanti uiri negligentia irrepsisse putarem. Facilis autem lapsus est, quæ uni debentur loco, alteri collocare: præsertim in marginalibus annotationibus. Cæterum catoche uel catocha, coma uigilans, ut dixi, interpretatur: uel, ut alijs placet, dormitio uigilans: morbus in quo æger & dormit, & uigilat. Quia ex duobus contrarijs conflatur morbis, lethargo scilicet, & phrenitide: ut testatur Hippocrates libro quarto de morbis popularibus non longe à principio, ubi morbum hunc stupidam insomniam appellat. Quippe à bile flaua largiore, cum pituita etiam largiore in cerebro permistis fit. Quarum illa, quum calida sit & sicca, uigilias inducit. Hæc uero quum frigida & humida, somnum conciliat magis, & minus, pro uincentis materiæ quantitate, & qualitate. Potissimum autem in utroque hoc morbo catalepsi & catoche, posteriora cerebri magis molestantur: ut tradit Galenus libro quarto de locis affectis. Qui sæpe pestis tempore euenit. Et ab Italis malum de Mazucho appellatur. Ab Hispanis uero malum de modorra, aut modorilla. Medius est enim morbus hic (ut dixi) inter phrenitim & lethargum morbum. Nam quum Lethargi morbi materia superat, sopor uigilans morbus dicitur, Græcis catoche. Quum uero phrenitidis, uigilans coma, siue uigilans sopor appellabitur: à Græcis uero ἄγρυπνον κῶμα. At si æque utraq; materia patientis cerebrum afficiat, nomen nouum excogitare decet: quum nullum hucusq; nec à Græcis, nec Latinis illi impositum sit. Plerunq; tamen in hoc morbo urinæ apparent perturbatæ, quales sunt iumentorum: ut refert Hippocrates libro quarto Aphorismorum septuagesimo. Hoc tamen morbo affectis, pulsus tales insunt quales Galenus libris citatis describit, quum tradat. Iam etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum, & phrenitim, ut qui cum neutro in totum conueniat, siue communis esse ambobus existimandus, ut ex phrenitidis speciebus, & lethargi mixtus, suo loco considerabimus. Nam de eius hic pulsibus agemus. At ne quasi ænigma quoddam propositum sit, per signa quæ cum eo sunt connexa, eum ob oculos ponam: conniuent ferè oculis, somnolenti sunt, atq; stertunt: rursus oculis fixis, ac in conniuentibus diutissime, ut catochi, (intellige ut catalepsi affecti) intuentur: & si quid roges, atque ad colloquium compellas, difficiles sunt, & tardi ad respondendum. Plerunque etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde ut phreniticorum: minus tamen. Et roboris item minus, ac illi obtinent. Lati autem sunt & breues, externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo ueluti intro se proripientes subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem. Verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quod truncatione illa careant. Hæc ergo Galeni signa in totum respondent illis, quæ iuuenis in hoc patiebatur morbo.

Cæterum Leonardus Fuchsius Germanus in sua de curandis ægritudinibus praxi, de catalepsi, & catocha, magna inaduertentia, sub eodem capite, quasi de uno tantum morbo agens, sermonem commisit. Sunt enim re uera longe diuersi morbi, ut ex dictis liquido constat.

Curatio xvi, in qua agitur de quodam, qui quum à scabie per linimentum curatus fuit, in quandam faciei, & labiorum incidit fœdam affectionẽ. Simulq; de propinanda aqua lactis.

PVer natus annos quinq; quum scabie scateret, eius mater ipsum linimento quodam inunxit, à qua inunctione quum mũdus, & scabie liber euasisset, ad eius faciem humor quidam calidus ruere cœpit, ipsam unà cum labijs, & narium parte inflatam, & tumore leuatam reddens. Quæ inflatio sæpe pustula propè nares oborta delitescebat. Sed postea interposito tempore, repullulabat. Nullis igitur adiutus præsidijs, sic hac affectione ad iuuẽtutem usq; molestus peruenit. Qui quum ad nos accederet: & remedium contra morbum diuturnum, faciẽ fœdãtem peteret, ipsum temperatura biliosum notauimus. Ac multis iam usum pro morbo propulsando medicamentis, inter quę & Guaiaci decoctum citabat, & thermarum aquas, ueluti plures sanguinis missiones, ut cucurbitulas scapulis admotas, ano hirudines, masticatoria, Errhina medicamẽta, & huiusmodi diuersiones alias. Protinus igitur ad opus accedentes hunc seruauimus ordinem, quem in medium afferre non grauabimur: ut deinceps alij pro similibus deponendis affectionibus exemplum habeant. Instabat autem ueris initium, quum hæc moliebamur, & optimo uictus ordine instituto: sic incępimus. ℞. Syrupi endiuiæ, cicoreæ se. Lupullorum, añ. unc. sem. Decoctionis sen. unc. iiij. misce fiat syrupus: quem in aurora bibat. Ebibitis autẽ tribus syrupis, sanguis ex uena nigra brachij dextri ad uncias octo mittatur. A qua sanguinis missione, singulis tribus diebus sequentibus, singulos quoq; syrupos iteret, ac sequentem bolum die sequenti deglutiat: qui habet. ℞. floris cassiæ recens extractæ, unc. i. & se. cum saccharo fiat bolus, quem ieiuno stomacho ante prandium per horam cum dimidia comedat: post hæc uero ad aquam lactis deuenimus, in cuius propinatione hunc seruauimus ordinem. ℞. Aquę lactis caprini unc. l. Sirupi acetosi. S. multæ acetositatis un. iij. Misce. Et ebuliat ebulitione una, quam mane postquàm è lecto exiuerit & omni superfluitate expurgatus fuerit, deambulando per integram horã paulatim more aquarum medicatarum sumat: et cibum ad quatuor horas tardet. Singulis diebus prædictam quantitatem sumendo. Elapsis uero quinq; prioribus diebus à seri potu computando, cephalica dextri lateris secetur, et ad libram mediam sanguinem fluere permittito: ac ad decimum quintum diem in huius seri potu perseueret, in fine quorum prædictum cassiæ bolum eo modo dicto repetat. Et post purgationem, totam iecinoris regionem, ac lumbos secundũ longitudinem, unguento rosato recenti eiusdem anni inungat. Item per totũ annum condito rodosaccharo, et buglosaceo ad unciam unam in aurora utatur. Et quanto frequentius assumpserit eo melius erit. Non minus rhabarbaro semel in hebdomada saltem utatur, ipsum mandendo, ac deglutiendo pondere semidrachmæ. At initio Augusti ad balneas ipsum misimus, ex aquis potissimum frigidis ferreis, quales sunt Luccenses, ac Calderij, in agro Veronẽsi. Sed Septembri mense purgatio, ac lactis aquæ propinatio, repetitæ fuerũt.

Quibus omnibus, intra duos annos sanitati fuit restitutus, nec amplius in hanc fœdam incidit affectionem.

SCHOLIA

Interea medicamenta, quibus olim antiquitas pro cienda aluo usa est, aqua lactis adnumeratur, cuius dosis ad heminas, hoc est, libras quinq; accedebat. Proinde mirari non est, si nos hodie quoq; ad Priscorum imitationem, pro hac leuanda affectione, & corporis mala intemperie domanda, eo dicto modo usi simus, habita ægrotantis ætate, cœli temperie, affectione, ac temperatura. Valet autem aqua lactis ad inueteratas papulas, & uaros liuidos, & uitiatos sub cute humores, uelut lepras, scabies, ulcera uetera & efferata. Quæ & puero, & mulieri, & seni, citra omne periculum exhibetur. Et in caniculæ æstibus intrepide datur, quia natura sua lenis, ac frigida est, ut in nostro abunde diximus Dioscoride. Cæterum aqua lactis uarijs alijs modis contra cutaneas affectiones parata ebibitur, ut floribus fumi terræ, borraginis, buglossæ, senæ, lupulorum, rhabarbaro & similibus admixta. Sed potissimum aeri nocturno exposita, in qua Galen. scamonium immittebat, & clanculum inuitos homines purgabat, & sanabat, ut lib. 14. Methodi medendi, capite septimodecimo legitur.

Curatio decimaseptima, in qua agitur de muliere enixa, quæ sanguinem menstruum per nares, & os mittebat.

VXor hominis Germani, qui ad tabernam habitat, utero gerebat, septimo mense magno capitis dolore cruciabatur, pro quo leuando, cucurbitulas scapulis cum scarificatione affigi fecimus. Sed uesperi puerum peperit, & febris ardens illam inuasit. Nihil purgabat, multum sitiebat, anxie agebat, res in dubio erat. Sequenti uero die, quū saphena pedis uena secta esset, & sanguis exiret, interpositis paucis horis, per os & nares sanguis menstruus illi copiosissime effluxit. Post cuius fluorem capitis dolor remitti cœpit, & symptomata omnia minui. Sequenti uero die, cucurbitulis fœminibus admotis, & syrupo de bysantijs sine aceto sæpe ebibito, ac alijs retractionibus adhibitis, sanguis diuerti & retrahi cœpit, ac sic rectam uiam secutus fuit. Quum uero menses fluerent, se sanam dixit, & basilicè perseuerauit: at eius puer obijt.

Curatio decimaoctaua, in qua agitur de quodam qui re Venerea uti non poterat.

SAlaphatinus Hebræus, natus años quadraginta, boni habitus uir, ex Bruzia propè Constantinopolim inclyta ciuitate Anconā uenit, remedium quærens quo potissimum liberis operam dare posset. Cum uxore etenim, ob genitalium membrorum imbecillitatem, rem iamdiu non habere querebatur, & eo magis quia liberis carebat, quos summopere optabat. Insita enim unicuiq; est animali, sibi simile quasi à natura ad perpetuandam speciem, & propagandam sobolem instigatio, producere, sed potissimum hominibus, & ex ijs, Iudæis, qui in hac re ut uarijs alijs, superstitiosissimi sunt, credentes utiq; eorum animas post obitum, saluas fieri non posse, nisi masculos dimiserint, qui ad Deum, optimum, maximum preces fundant, ut parentum animas in cœlum euehere dignetur. Huic igitur ut suum assequeretur scopum, hanc illi perscripsimus Methodū, Primo per pharmacum corpus optimè purgetur, & optimis utatur cibarijs, & potu commendauimus. Nam absq; Cerere, & Baccho Venerem frigere omnes norunt, Vtatur capis, gallinis, fasianis, turdis, merula, pullis gallinaceis, auiculis syluestribus. Sed potissimum passerculis salacibus, quos græci sua lingua πυργίτας appellant, ex quibus cerebella, ac quæ propè renes partes sunt, primatū obtinent. Ex quadrupedibus hœdus, & ueruex præcipuè numerantur. Sed & pisces in lege admissos concedimus, modo tamen calidos & bene paratos comedat, quanquàm multi corio tecti, ueluti testa cooperti, libidinem incitent. Sed quia huic per religionem uetiti sunt, eos silentio pręterire satius est. Cicer ex leguminibus ad rem multū facit, Veluti ex herbis Mentha, rapa satiua, Eruca, porrum, cepa, nasturtium, orminum, satyriones, urtica, crocus, carduus,

pinea, scolimos dictus, cuius tam radix, quàm calix chichophilos dicta expetitur, bulbus esculentus de quo Martialis dicere solebat.

Cum sit anus coniunx, & sint tibi mortua membra,
Nihil aliud bulbis quam satur esse potes.

Quibus addere est Herisimũ cephalionẽ encephalũ dictũ, nostris palmitem, uel palmæ caput, de quo cap. de Elate in nostro legito Diosc. Ex fructibus uero, quos illi concedebamus, sunt uua, ficus, amygdalæ, pistacia, uua Sole exiccata, nux indica, & alij plures silentio prætermissi. Sed ex conditis hoc potissimum parare fecimus, multũ ad rem faciens, & ita habet. ℞. Amygdalarũ albarum lib. ſ. Pinearum recentium albarum ℥. iij. Carnis scincorum renes amplectentis ℥. ij. radicum testiculorum canis, et uulpis in aqua primo coctarum ℥. iij. seminis erucę ℥. ij. piperis longi, cardamomi an. ʒ. ij. mellis quantũ suffecerit, ad ignem secundum artis ministerium, fiat conditum molle, & cum drachmis duabus specierũ diamoschi aromatizetur. Cuius semiunciam quando uadit dormitum, comedat, & desuper parum uini maluatici ebibat. Sed & membra debiliora facta, hoc inungebat unguento. ℞. olei lilini ℥. vi. pulueris stelionis ℥. i. castorei, scrup. i. nucis moscatæ, piperis longi an. unc. ſ. ceræ citrinæ, quantũ pro ratione linimenti suffecerit, misce, & ad ignem, ut decet, paretur. Cæterũ multa, & uaria pro hac complenda operatione excogitari possunt, tam condita, quàm unguenta. Ex conditis autem prostat in officinis, confectio Diasatyrion dicta, quæ recens parata primas in hoc loco tenet. Sed ex citatis simplicibus, Marsipanes parari possunt. Veluti rotulę, conseruæ, electuaria, & huiusmodi alia, de quibus & inũctionibus uarijs, si quis multa scire desyderat, legat Aetium, Sermone undecimo suæ medicinæ, cap. 35. cui titulus est, de ijs qui re Venerea uti non possunt. Et Auicennam Fen uigesima libri tertij, cap. 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. At hodie Turchæ libidinosi, suo Amphione ad incitandam libidinem, in cibo fabę magnitudine utuntur: qui succus herbę cuiusdam est. Non uero papaueris, ut quidam putant. Citat Theophrastus herbã quandam, uere libidinis irritamentum uocatam, de qua nos quoq; olim mentionem fecimus. Sed Indi nostros Lusitanos docuerunt chrysocolam, boracẽ officinis dictam, ciceris magnitudine in ouo sorbili ebibitã, hominem in priapismum trahere, & tentiginem ciere. Prędictis enim Iudæus hic (ut, qui ad nos ex Constantinopoli redierunt, testati sunt) filios genuit, & hilariter cum uxore agit.

Curatio decimanona, in qua agitur de quodam qui ex lapidea scala cecidit, & illi brachium & sinistrum crus absq; motu permanserunt.

EX scala lapidea cecidit puer obesulus, Brudorum uiduæ filius, natus annos quinque. Qui quum super dorsum caderet, nucham, & spinam male affecit. Vnde & neruos male affici credẽdum erat. Is uerò à lapsu, ueterno, hoc est, profundissimo somno, per noctem & diem oppressus est. Cui occurrens medicus quidam, dextri brachij uenam tundere, & sanguinem extrahere, ac brachio & cruri male affectis medicamenta admouere fecit. Sed quum puer ad quinque dięs cum illis admotis medicamentis nullum iuuamen persentiret, sed potius absque motu prædicta membra manerent, ad eum inuisendũ sum uocatus. Cui præsens, considero huic nullum inesse uulnus, nullum tumorem, nullam membri fracturam, aut liuiditatem. Quibus de causis, in mentem reuoco similes à Galeno casus citatos, quibus mediantibus doctus euado, iudicans huic neruos, &

musculi

musculos male esse affectos, et ita male affectos, ut per eos spiritus motum prębentes permeare non possent, quum transitus, & uia illis intercepta esset. Proinde ad neruorum originem occurrens, caput, occiput, & uniuersam spinam ipsam hoc linimento illini fecimus. Et intra quinque dies, membra motum recuperarunt. Et paucis alijs interpositis, integram adeptus fuit sanitatem. Habet autem linimentum sic. ℞. Olei chamæmelini, uulpini, uermium terrestrium ana uncias duas, pulueris uermium terrestrium unciam unam, ceræ parum, ad ignem fiat linimentum, quo neruorum origo & spina inungatur, & desuper pellis uulpina imponatur.

SCHOLIA

Non multum ab isto casu abhorret historia Galeni de Pausania Syro Sophista, quam libro tertio De locis affectis, capite decimo citat. Et paulo antea libro primo, capite sexto. Proinde decet medicum in Gale. doctrina optimè esse uersatũ, quia omnia quæ contingere possunt, in eo facillime est inuenire.

Curatio uigesima, in qua agitur de impostura quadam uidelicet, quod medicus quidam leni quodam clystere puellam interfecerit.

LEo Hebræus Pædagogus quum multos sanctam linguam docẹret, medicus quidem cognomento Calaphurra, ut linguam quoque calleret, ad eum accedebat. Cęterum huic Leoni filia erat annos nata circiter octo, quæ sæpe uentriculi, & intestinorum erosionibus cruciabatur. Is quum semel natam afflictam animaduerteret, medicum pręsentem rogat præsidium facile paratu, quo filiam à symptomate liberet, excogitasset. At medicus magistro obtemperans officio suo fungi cœpit, docte sane puellę temperaturam natiuam, tum ætatiuam considerans. Quæ dubio procul pituitosa erat, quibus addebat tempus hybernum ac rigidum hyemem præsentem, in qua ætate, & cœli constitutione, morbi frigidi plerunque nascuntur. Vnde coniectari cœpit morbum hunc ab humore frigido, & flatuoso ortum trahere, qui per circuitus quum mouebatur, non continuo, sed interpellatim puellam affligebat. Sed coniecturam suam firmabat, quod tortiones illi, ac uentriculi murmura nullam secum febrim trahebant. Quæ omnia, quam uniuersaliter morbum frigidum indicent, ac testentur, potissima tamen ac indubitata in ægrotante Hebræa sunt, quia Hebræi melancholicis & flatuosis, ac actu frigidis uescuntur cibarijs, à quibus humor gignitur quidam frigidus flatuosus, colicas affectiones plerunque producere natus, indicium est, quod Hebræi ob hunc aggestum humorem in colicum affectum sæpe incidunt. Hoc igitur ratiocinio usus, docte medicus contra hanc affectionem hunc descripsit clysterem, qui habet. ℞. Chamomillæ, anethi, ana manipulum unum, rutæ, man. semisem. Cumini pug. medium, in libris tribus aquæ fiat decoctio quousque maneant libræ duæ. Facta decoctione, & colatura, decocto adde. Oleorum Chamomillæ, rutæ, anethi, ana unciam unam, uini parum misce, & ter, ex prædicto decocto, & oleis ac uino mixtis, clysteres parentur. Ita ut quilibet clyster decem tantum contineat uncias. Ab iniecto uero primo clystere, puella angi cœpit, ac intra horam mortua fuit. conqueruntur parentes, medicum detestantur, populum conuocant, ad iudicem currunt, obitus uindictam quærunt. Tandem prædictum medicum carceribus obtrudunt, & sub iudice lis pendet. Anconam gubernante Illustrissimo Vincentio de Nobilibus Iulij tertij summi Pontificis, ex sorore nepote, ac locum tenente. Quæritur an puella ob clysterem iniectum obierit; an ab

aliqua alia causa mors illi superuenerit? primo quod ab infuso mors subsecuta non fuit, ipsum componentia satis testantur, quũ omnia fere quotidie in uictus usu homines habebãt, à chamæmelo herba sic dicta, quod mali odorem referat, incipientes, quam Aegyptiorum sapientissimi ob raras eius dotes Soli consecrabant, ut testatur Galenus lib. 3. de Facult. simplic. medicam. cap. 9. De cuius temperatura ac possessionibus, sic lib. 6. prædicti uoluminis, idẽ dixit, Anthemis, id est, chamæmelum calfacit, & desiccat in primo ordine, estq; tenuiũ partium. Ac proinde digerendi, laxandi, ac rarefaciendi uim obtinet, Hæc Galen. cui omnes hucusq; medici subscribunt. Non est igitur quod ob chamæmelum uel chamæmalũ dictũ, infusum hoc noxium aliquid contraxerit, quis dicat. Veluti nec à bene olente anetho, q̃d pro ornandis ollis, ac præparando acetario culinis familiare est. Excalfacit autẽ in fine secundi gradus, & exiccat in eiusdem initio, & ob id in oleo decoctũ digerit, dolorem sedat, somnũ conciliat: & crudos humores concoquit. Quæ omnia de sicco intelligenda ueniunt, nam uiride humidius, & minus calidum est, Itaq; magis cõcoquit, & somnũ conciliat, sed minus discutit. Sed & ruta à multis conseruanda sanitate, & morbis profligendis frigidis, ac interficiendis uermibus, sępe manditur, quæ Galeno authore, capite de uitice, seu agno casto, calfactoria & exiccatoria tertio in gradu est. Cuius oleũ auxiliatur ijs, quos tortiones ac colicus dolor, à frigido humore ortus discruciat, ut meminit Gal. in fine libri 12. Methodi medendi, ueluti sexcentis alijs suæ doctrinæ locis, præcipue ubi de seipso historiam narrat, quibus affectionibus cuminum multum quoq; ualere omnes norunt, quũ spiritũ flatuosum dissoluat, et ipsum in halitũ reddat, ac ob id ex medicinis uentositates carminantibus, practici ipsum primatũ obtinere contendant. Non est igitur quod quis contumax, aut ceruicosus, insciusúe, audeat dicere, ob clysmum cõponentia ornantiaúe, obitũ puellę superuentũ esse, quũ tametsi potentiora essent medicamenta eorum uires in aquæ coctura infringerentur. Nec enim subterfugere est ad uinum, quum per se solum similes curat morbos, ut Gale. sæpe testat̃, & Angelus Politianus uir nunquã sine honoris titulo nominandus libro suarum Epistolarũ illi suffragatur, quũ locũ quendam deprauatũ apud Pliniũ, ubi de cicuta agit, restituat. Quibus faciunt infusi ipsius parua quantitas, quæ quum decem ad summũ uncias contineret, uix sufficiens erat secundũ ex crassioribus attingere intestinum. Nunquam enim infusa per clysteres, ad intestina uentriculo proxima perueniunt, ut memoriæ commendauit Gal. lib. 5. Methodi medendi, & eiusdem uoluminis 13. Nec enim ignoro apud ipsum Galen. lib. 6. de Sympt. causis legi, nõnullis clysteres adeo ascẽdisse, ut ipsos postea uomitione reijcerent, quemadmodũ stercus per letales uoluulos emitti solet, quũ id uentriculi attrahere non est, sed duntaxat suscipere ea quæ ob intestinorũ compressionẽ uiolenter sursum feruntur. Sed de ijs satis, quũ multo plura huic rei facientia Centuria prima medicarũ curat. nostrarũ, ad illustrissimũ Cosmũ Medicem secundũ Florentinorũ Ducem dicata dixerimus, ut igitur receptui canamus, luce meridiana clarius claret, clysmũ hunc nullã noxam aut uim, nedũ mortẽ, huic afferre posse, est enim clysteriũ ut Auicenæ placet medicamentũ nobile, quod ideo nobile dicitur (ut mea fert opinio) quia securũ, nullũ præcipuũ membrũ quod uellicare posset attingens, à crassioribus enim intestinis potissimũ materiã deponit, non uero uniuersaliter ab omni corpore, ut docte admodũ Antonius Musa Brasauola nobis pyladæa amicitia coniunctus, Galenũ in pristinũ nitorem reddens, Aphor. 2. lib. 4. Aphor. adnotauit. Sed ne lectori nauseã

in re

in re tam facili sermonem in longũ ducendo moueamus, unde mors huic puellæ subsecuta fuerit, breuiter dicamus. Primo scire licet, quod puerorum substantia omniũ facillime digeritur ac dissipatur, ut testatur Gal. lib. 9. Methodi med. Propterea quod est omniũ humidissima, ob quã humiditatem, ac concretos in eis frigidos humores somnolenti maxime sunt, & ueterno, hoc est, sopore ac profundiori somno maxime apprehenduntur. Quũ igitur puella hæc pluribus huiuscemodi humoribus frigidioribus scateret, ac cœli status rigidus & niuosus esset, consequens erat, non solũ stomachi & intestinorũ rosionibus obnoxia esset, sed quod magis est, catalepsi, id est, congelationi et apoplexiæ, forte enim fortuna prædicti humores caput præcipuè eo tempore occupabant, ac in eo sedem habebant, qui ad cerebri obturandos meatus paratissimi erant, unde credere erat puellam uel nullo remedio, aut præsidio adhibito, intra paucas horas moriturã, sed quũ clysmus dissoluendi ac rarefaciendi uim habebat, factum est quod eo materiæ illæ fluxibiliores redditæ cerebri meatus impleret ac coarctarent, unde apoplexia orta est, morbus sanè perniciosus, ac lethalis, à quo puella hæc mortem traxit. Non est igitur quod medico imputetur huius obitus, quando non semper sit in medico (ut ingeniosus ait Poeta) releuetur semper ut æger, quũ interdum bonã artem præualeat malũ, imo nonnulli sæpe reperiũtur morbi necessario interficiẽtes, inter quos hũc à quo puella discessit, adnumerare est. Non erat igitur medicus ob hanc rem accusandus, nec inuite ad iudiciũ deducendus, quoniã post Deũ Aesculapium, quẽ in serpentis formã ob pestem sedandam Romam decem Legati ex Epidauro traxerunt, medicis concessum fuit, ut inuiti in iudicium deduci non debeãt, ut habetur apud legem Medicos C. de press. et med. Obijt igitur, ut ijs finem imponamus, puella prædicta apoplexia detenta, quum ut assistentes testabantur, tota rigida post obitum mansit, nec est quod quis in hac re amplius dubitet ancepsúe sit, ita enim sentio Ego Amatus Doctor Medicus Castelli albi Lusitanus, in quorum fidem hæc scripsimus, Anconæ decimoseptimo die mensis Maij 1550.

Curatio uigesimaprima, in qua agitur de muliere quadam, per mammas sanguinem menstruum emittente.

MVlier nobilis, quũ puerum lactaret, & ut fieri solet, longo tempore menses suppressos haberet, ecce per mammas sanguis illi effluí cœpit copiosissimus, à quo præter fluxionis tædiũ nullũ capitis dolorem aut noxiũ percipiebat. Facta tandẽ ex saphena pedis uena sanguinis copiosa extractione, ex mammis sanguis illico retractus fuit, & mulier ab hac fœda affectione libera, quæ medicorum iudicio in insaniam uentura esset, iuxta Hippoc. dictum, libro quinto Aphor. quadragesimo, quod habet. Quibuscunq; mulieribus ad mammas sanguis colligitur furorem significat.

SCHOLIA

TAmetsi Galenus hoc nunquam uidisse testetur, nos tamen cum Hippocrate, sanguinem per mammarũ papillas effluere in duabus nobilibus, altera Lusitana, altera uero Itala hucusq; seruatum habemus, quarum nulla in furorem, aut insaniam deuenit, sed potius sanguine ex saphena misso, illico sanitati restitutæ fuerunt. Cæterũ Antonius Musa Brasauola, refert à se mulierẽ uisam, cui sanguis per ubera fluebat, quia Gemellos nutribat qui cũ uehemẽter exugerent, sanguinẽ in lac cõuerti, non sinebant. Et ita huic cõtingebat, ut ijs qui nimio utũtur coitu, quibus sanguis exit, qui in semen cõuerti non potuit, ut citato habetur Aphor.

Curatio. XXII. in qua agitur de papulis quibusdam, circa brachialia & manus, ac utriusq; pedis Astragalum, Talum dictum, repente erumpentibus.

SEnex Abenasar, quinque supra sexaginta natus annos, boni habitus &

sanguineus, quum Maij tempore ueste pellibus fulcita uestiretur, & coturnis ac ocreis ex suberis cortice paratis calciatus incederet, scabiosus ille aeris ac uestium caliditate, de pedũ nimio calore querebatur, ita ut intra crepidas eos continere nõ posse sæpe inculcaret. Huic igitur calore extraneo affecto, & iecur supra modum calefactum habẽti, repente papulæ quædam nigerrimę manus præcipuè, & brachialia, ac pedum astragalũ inficientes superuenere, quæ natura sua pruriebant, & carnem corrodebant, utpote ex sanguine super assato, & atrabiliario reddito ortum trahentes, cui malo occurrens, depositis per balanũ fecibus, sanguinis uncias sex secta dextra basilica fluere fecimus, qui in totum ater, ac putredine affectus erat, qua de causa uesperi ex sinistro brachio sanguinis extractio ad uncias octo repetita fuit. Sed ad iecoris, & membrorum interiorum rectificationem syrupum hunc in dies bibebat, & ita habet. ℞. syrupi rosati, cicoreæ. s. endiuiæ, ana unciam semis, aquarum cicoreæ, endiuiæ, boraginis, buglossæ, ana unciam unam, misce. Cæterum papulas, quia ex excedentium erãt genere, scarificare fecimus, ex quibus sanguis ater effluxit, quas tunc marina aqua lauari fecimus. Nam in herpetas deuenire timor erat. Sed postea ichores citrini quum quadam nigritie inde exibant. Super quas unguentum hoc admouere fecimus, quod habet. Vitelli oui numulos. ij. olei rosacei, butyri recentis, an. uncias duas, succi duorum limonum, sublimati drachma. s. misce, fiat linimentum, quo papulæ prædictæ exiccatæ fuerunt, & ipse leni pharmaco epoto, intra paucos dies bene habuit. Sanitati tamen colophonem addidit, quum per octo sequentes dies conseruam hanc gustauit, & desuper aquam hanc destillaticiam subscribendam bibebat. Habet autem conserua siue conditum sic. ℞. Conseruæ ex floribus herbæ fumi terræ cum saccharo paratæ unciam unam, de boragine, de rosis, de buglosso, ana unciam unam & mediam, cum miua cidoniorum absque speciebus fiat conditum, & folio auri inauretur. Quod in sex partiatur partes, & ieiuno stomacho, singulis diebus (ut dixi) portiunculam comedat, super quam aquam sequentem ebibat. ℞. aquæ cicoreæ, endiuiæ, lupulorum, ana unc. i. misce.

SCHOLIA.

Decet autem medicum ægrotantis opulentiam uel pauperiem perpendere, quum secundum ægrotantis possessionem, ita à medico preciosa, uel parui ualoris medicamenta parari debent, ut commendat Galenus libro sexto De comp. medic. per loca, ad hunc modum dicens. Quemadmodum enim pauperes medici exilem apparatum laudant, sic oportet etiam diuitibus permittere, ut confectiones pharmacorum pro opulentiæ suæ dignitate comparent. Satis enim scio etiam ipse non solum pauperes esse medicos, sed & qui ab ipsis curantur. Quibus satis est ubi ægrotent, alicam cum aqua mulsa accipere, & mundum panem habere, aut aliquam farinam utilẽ ad cataplasma. Verum eum, qui curandi tractationem scribit, omnis materiæ meminisse operæpretium est, quo tum diuitibus copia sit ipsis artificiose utendi, tum pauperibus electio sit illarum tantum, quibus unusquisq; pro opportunitate abundet.

Curatio uigesimatertia, in qua agitur de uermium curatione.

Pveri ad quos diuertimus, uermium morsu lancinabantur, nam caput dolebant, tremore corripiebantur, & frigore, ac inordinata febri affligebantur. Ex quibus nonnulli nares scalpebant, digitos in os mittebant, & quæ comedebant, euomebant, omnes uero sanitati restituti sunt, sequenti ordine describendo, ij pręcipuè qui aliquid iam comedebant. Alij uero lactentes tantum alia excogitata uia incolumes quoque perseuerarunt. Primis igitur semen lumbricorum saccharo incrustatũ pondere dimidiæ unciæ comedendũ dabamus, cum quo nõ febricitan-

bricitantibus uinum pauxillum, & generosum bibendum dabamus. Febricitantibus uero aquam portulacæ, graminis, aut in qua coriandri semen incoctũ fuit. Postea uero media interposita hora singulis singulas semuncias diasebesten in bolo, aut rhabarbari scryptulum unũ, uel alterum propinabamus. Quibus medicamẽtis omnes per secessum emittebant uermes, & sanitati pueri omnes restituebantur. Qui uero lac tantum sugebant eorũ nutricibus prædictas dabamus medicinas, citato ordine, sed aucto pondere, ut ad lac earum uires utcunq; potentes accederent. Sic enim nos docuit Hipp. libro sexto Epidemiorum, dicens, Mulier, Capra cucumerem agrestem comedentes, pueris purgatio. Cui postea subscripsit Galenus libro tertio Alimentorũ, capite quartodecimo, & libro quinto de Tuenda ualetudine. A quibus omnes postea medici mutuati sunt, & libris suis inseruerunt.

Curatio uigesimaquarta, in qua agitur de Erysipelate phlegmonode.

Pistor, qui iuxta diuersoriũ, cui serpẽs pro symbolo, & insigni est, habitabat, Erysipelate phlegmonode in manu sinistra uersus cubitum corripi cœpit. Ad quem, quũ quidã ex ijs qui omnia quinta essentia, & oleis per sublimationem extractis, curare profitentur, diuertisset, ipsum scorpij ictu percussum fuisse, contestabatur, occasionem alioqui querens ut sua experiretur olea. Sed non utinam hominis uitæ dispendio. Quũ enim prædicto morbo sua superadderet olea, quæ non minus erant, quam igni addere ignẽ, factum est, ut intra tres dies in insaniam, ac rabiem ægrũ duxerit. Qui, & si postea à doctis medicis inuisus fuit, omnia morbo remedia cõuenientia adaptãdo, nihilominus tamẽ in fine sexti, uitã cum morte cõmutauit. Videant igitur ægrotantes quibus se cõcredant medicis, ne dicã carnificibus. Nam ut artificiali coniectura, quæ media est inter exactã scientiã, & omnimodam ignorationẽ, uti medicus debet, pro internis affectionibus dignoscẽdis, ita pro externis, & ijs quæ sensui subijciuntur, curandis, firma & indubitata medendi methodo utaĩ necessariũ est. At hodie ut Plinius ait, lib. xxix. Naturalis suæ Histo. capite primo: nulla lex est quæ puniat inscitiam capitalem medicorũ, nullum exemplum uindictę. Discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt. Medicoq; tantum hominem occidisse summa impunitas est, quando hercule in hac artium sola eueniat, ut unicuiq; medicum se profitenti statim credatur, & cætera. Quæ Plinius ex Diui Hippocratis lege in suum opus mutuatus est.

SCHOLIA.

ELapsis quindecim diebus ab obitu prædicti pistoris, Spatarus quidã simili morbo, & in eadẽ corporis parte, afflictus fuit. Ad quẽ quũ prædictus medicus cõuenisset, & usitatis medicamẽtis usus esset, intra septẽ dies ipsum interfecit. Nouit aũt hæc uniuersa Ancona, nouerũtq; doctissimi tres medici assistentes, Hieronymus Fulginas, Federicus Seuerinus, ac Iul. Pergul. Sed hæc & similia, non aliunde eueniunt, quàm ob gubernatorum, & rectorũ inaduertentiam. Qui omnes Agyrtas, circunforaneos nugiuendulos, ac barbitonsores promiscue humanæ salutis curam habere permittunt.

Curatio uigesimaquinta, in qua agitur de Erysipelate puro, apud Auicennam spina dicto.

Vicinus meus uir probus, & cui filium pyratæ in naui immaniter interfecerunt, Erysipelas in crure passus est, ignitam scilicet rubedinem per crus diffusam cum dolore: quam comitabantur febres, & rigores de tertio in tertium affligentes, cui illico occurrens optimo prius instituto uictus ordine ad frigidum, & humi-

dum declinante, ac ex toto uino abnegato, super ipsam ignitã rubedinem succos ex pluribus, & uarijs herbis expressis apponi, ac sæpe cõmutari fecimus. Sunt autẽ herbæ hæ semperuiuũ, lactuca, portulaca, endiuia, tarraxacon, umbilicus ueneris, lenticula aquæ, solanum, plantago, cucurbita, utrunq; nenuphar, & huius temperaturæ, & rationis similes herbæ. At quia purũ Erysipelas hoc uidebatˢ, cutis solam superficiẽ occupans, à uenæ sectione Galeni consilio abstinuimus, & medicamentũ bilem purgans, Græcis colagogon dictũ, bibendum dedimus. Quibus intra quinq; dies sanitati fuit restitutus: ut Canonicus sancti Cyriaci, & alij. Solent autem morbi ij potius alterãtibus, quã purgantibus medicamentis sæpe curari. Quo fit Auicenna aquæ frigidæ perfusionem, irrigationém ue summopere laudet.

SCHOLIA.

ERysipelas latinioribus sacer ignis dicitur, purum tamen apud Auicennam spina appellatur. Quod ex bile flaua, uel sanguine feruido, & subtili, ac consistentia tenui ortũ habet: per solã cutem se diffundẽs, nihil inferiorẽ carnẽ molestans, ignitam quandã rubedinem præ se ferẽs: quã Hispani colubrillã, quasi colubrũ diminutiua uoce appellitare solent, alij uero Amonte morbum, quod est rusticum, uidelicet immanem, nostri præcipuè Lusitani uocant. Fit igitur Erysipelas exquisitum ex flaua bile naturali: quam sanguinẽ subtilem, ac consistentia tenuem medici uocamus. Vnde Gal. lib. 2. ad Glauc. cap. 1. Erysipelas exquisitũ, & uerum ex sanguine tenui, & feruẽte fieri tradit. Libro uero primo Aphor. Aph. 2. ex flaua bile gigni dixit, ueluti sexcentis alijs locis. Cæterum, si bilis prædicta pura, & simplex, utpote naturæ suæ limites transcendens, nulli alteri humori mixta sit, & mẽbro hæserit, tunc herpetes faciet, quos recẽtiores pustulas malas cholericas appellant. Si uero prædicta bilis cõcretior, & pro ratione sua crassior, ac maiori acrimonia fuerit prædicta tũc altius ad suppositã usq; carnem exulcerat, appellaturq; affectus hic herpes esthiomenus, id est, herpes exedens, neotericis uero exulceratũ Erysipelas. Quale Pistor ille, de quo supra mentionẽ fecimus, passus fuit, qui primo Erysipelate phlegmonoso laborauit, et medicorũ imperitia in herpetẽ esthiomenũ lapsus fuit, à quo ut diximus obijt. Solẽt aũt curari huiuscemodi ulcerationes unguento albo, unguento de lithargyro, de plũbo, ac alijs uarijs pro ratione loci, & morbi, exiccantibus tamẽ, nõ uero humectãtibus, ut Auicẽna putat, & neoterici in uulgatis Auicennæ erroribus notarunt. Si uero bilis minus calida, & acris quàm dicta fuerit exiguas pustulas milij granis similes in superficie cutis excitat, nominaturq; morbus hic herpes miliaris. At ut ad Erysipelas reuertamur, Scire decet, quod quando bilis sanguini miscetur, & membrũ obsidet, si bilis præualet Erysipelas phlegmonodes, siue phlegmonosum dicitur. Si uero sanguis excellit, phlegmone Erysipelatosa appellabitur. At si æqualiter bilem, & sanguinem cõmisceri contingat, tunc uitium hoc, medium quoddam particeps phlegmonis & Erysipelatis uocabitur. Si uero bilis pituitæ misceetur, tunc Erysipelas œdematodes affectus nominabitur. Si autem atræ bili, tũc Erysipelas scirrhodes, seu scirrhosum uocabitur. Ab humore autẽ in mixtione exuperante, præualescentéue uitio nomen dandum est. Plura uero si quis de ijs rebus scire cupit, legat Galenum libro secundo Artis Medicinalis ad Glauconem: & decimoquarto Methodi medendi, ac Tagaultium Institutionis suæ chirurgicæ libro primo, capite octauo. Quo nullus hucusq;, quẽ nouerim, nec copiosius, nec doctius de hac re literis mandauit.

Curatio uigesimasexta, in qua agitur de Caro, id est ueterno morbo, quem Arabes subet appellant.

AEthiopissa, quæ quatuor supra triginta annos inseruierat: & sæpe in capite percutiebatˢ, lenta febri laborare cœpit, cũ qua somno profundissimo, & graui ita opprimebatur, ut stimulata (& si sentiebat) nihil tamẽ dicebat, nec oculos aperiebat, qui affectus Caros Græcis dicitur, Latinioribus uero ueternus. Arabes autẽ sua lingua hunc ipsum subet morbum appellare solent. Qui plerunq; à frigido, crasso, aut omnino uiscido fieri solet humore. Cæterum, hæc, quum eius parua cura fuit habita intra paucos dies obijt. Huius tamen morbi curatio eadem ferè est, quæ apoplexiæ, aut cephalalgiæ pituitosæ debetur.

Curatio uigesimaseptima, in qua agitur de comate febrem sanguineam comitante.

B obitu prædictæ Æthiopissæ tres dies, eius Domina Michaelis Musici mater, febri sanguinea correpta fuit, quam insequebatur ineuitabilis dormiendi cupiditas, quæ uocata utcunque responde bat, sed iterum oculos claudebat, & ad soporē reuertebatur. Affectus sanè coma dictus, qui à uaporibus calidis & humidis ex sanguine putrido ad caput delatis, & ipsum implentibus, originem ducebat. Proinde rebus in ordinem dispositis, à sanguinis missione orsi sumus. At quia dextri brachij uenæ latebant ad sinistrum nos diuertimus, & internam secare fecimus, ex qua integrā sanguinis libram fluere permisimus. Qui quum ater, & corruptione affectus appareret, & uires utcunque cōstarent, sequēti die ex eodem facto uulnere, octo uncias extrahere fecimus. Sed interdū syncipiti oxyrrhodinum admouebat, & cordi epithemata refrigerātia, & roborantia. Cæterum, ptisanā, & amygdalatum pro uictu huic porrigebamus. Sed ut aluus responderet, per clysteres refrigerantes procurabamus. Tertio uero die post frictiones adhibitas, cucurbitulæ quatuor scapulis profundioribus uulnusculis scarificatis affixę fuerunt. At syrupos, & hordeaceam aquam nō gustabat, sed fontanam tantū pro potu ad extinguendā sitim, qua maxime cruciabatur, admittebat. Quarto uero die rigore se affligi, ac sua mēbra refrigerari dixit. Sed rigor ille illico euanuit. Sed quinto pharmacū hoc illi uel inuitæ dedimus, q̄d habet. ℞. syrupi rosati solutiui unc. iij. rhabarbari boni drach. i. diapheniconis drach. iij. spicæ Celticæ gra. iij. decoctionis florum, & fructuū cordialium unc. iij. misce: fiat potus, quo multa egessit. Si quæ enim rhabarbaro spica adiūgenda est, Celtica sit oportet, ut in nostro diximus Diosc. At septimo die rigor illi intēsissimus per duas, & amplius durans horas superuenit, quē febris parua secuta fuit. In qua aquā ad satietatē ebibit, postquā quū parum euomuit, uniuersum eius corpus copiosissimo sudore irrigatū fuit, post quē sudorem à febri immunis permāsit. Sed octauo in uentris fluorē leuē incidit, & sana fuit. Veluti eius filia decē nata annos, quæ simul cū matre in eūdem lapsa fuit morbum. Quū tamen puella aquā acetosæ, & boraginis, in quibus olei uitrioli guttas tres infundi fecimus, ebiberet: per inferiora uermes quatuor eiecit, & sana facta est. Putredini autem hoc oleum sic exhibitum aduersatur, & membra omnia roborat, ac uermes interficit, & calorem febrilem infringit.

SCHOLIA.

Passim in libris medicorum uoces hæ leguntur somnum significantes, scilicet cathaphora, coma, caros, lethargos, quas Galenus in libris prorrhetici abūde exposuit. Et nos ad præsens prosequemur, citabimusq́;. Est igitur cataphora delatio, siue in somnum inclinatio, uerbum deductum ab eo, quod qui sopiuntur, καταφέρονται, id est, deorsum feruntur, quoniam dormientium caput deorsum fertur, & inclinatur. Medici tamen in malam partem cataphoram semper accipiunt: uerbumq́; hoc tanquā genus ad malum somnum constituunt. Vnde ipse Gal. libro Definitionū sibi adscripto, & in Isagogis ueluti eius simia Paulus Aegineta, & Aetius lethargum per cataphoram definiunt: quum dicant, Lethargos est cataphora, id est inclinatio in somnum inexpugnabilis cum discoloratione, & tumore uentoso, cum debilitate ipsarum solidarum partiū, & pulsatilis spiritus, facta omnino in debili & maligna febre. Vnde satis claret cataphorā genus esse ad alias affectiōes somniculosas. At coma intēsa est somni deprehēsio, uel Galeno teste libello De comate. Coma profundū soporē, & diuturnū significat, aut uigiliā imaginatione frequēti obturbāte, ac interpellante somnum, ita tamen, ut ea affecti surgere nequeāt. Et quādo soporē profundū significat, nūc simpliciter coma nomināt. Si aūt uigiliā, tūc ἄγρυπνον κῶμα, id est, uigilans coma appellāt, de quo supra mentionē fecimus. Vt tamē Aetio ex Posidonij authoritate placet accidēs hoc cōsequens sanguineam febrem, coma dicetur: ut apud ipsum quiuis legere poterit Sermone suo sexto eiusdem numeri capite. Nec sanè immerito, quū κῶμα

cõmuni æſtimatione, ut poetis placet, dormitionẽ ſignificat, ut uero Græcis medicis immẽſam ſomni deprehẽſionẽ, & ideo coma in malam quietẽ ſemper accipiũt. Caros uero profundiſsimus ſomnus eſt, quo oppreſſus, & ſi ſtimulatus fuerit, nec oculos aperit, nec ſentit, nec reſpõdet. Vocant autẽ affectũ hunc Romani ueternũ: Arabes uero ſubet: qui à pituita & lentis humoribus caput occupantibus ſæpe fit. Et ipſum lenta quædã febricula, ut Aetio placet, ſemper comitatur, quẽ C. Celſus, capite de Lethargo, torporẽ poſt longas febres accidentem (ut ego ſentio) uocat, nam alibi de caro mentionẽ nõ feciſſe puto. Hoc noſtrũ indiciũ ex Paulo Aegineta corroboramus: qui caron poſt præcedẽtes uehemẽtes febres euenire tradit. Cuius ſentẽtia ab ea quã C. Celſus de torpore tradidit, nõ multũ abhorret. Nã præcedentibus diuturnis, aut uehemẽtibus febribus caros ſi superuenerit, ipſum tamẽ imitabitur febricula quædam lenta: ut Aetius optimè ſanè dixit. Vocãt aũt morbũ iſtum latiniores, ut dixi, Veternum, & eo correptos Veternoſos, de qua re alibi cõtra Grammaticos ſatis diximus. Lethargos morbus cerebri eſt, phreniti cõtrarius. Qui ideo lethargus dicitur, quod obliuionẽ inducat. Ab eadem aũt materia, qua caros fit, euenit: & in eodẽ loco ſitũ habet. Lethargus tamẽ remiſsior eſt. Quia eo morbo affecti, lethargici dicti, interrogati oculos aperiũt, & reſpõdent, & ad inexpugnabilẽ ſomnum reuertuntur. Vnde lethargus à Galeno ita definitur, Profundus ſopor & inexpugnabilis penè dormiẽdi neceſsitas eſt. Cuius Aetius aliorũ relatione, duas facit ſpecies: Alterã per primogeniã affectionẽ factã: Alterã uero per cõſenſum. De reliquis uero uocib. ſomniculoſas affectiões ſignificãtib. ſupra (ut reor) à nobis abũde ſcriptũ eſt.

Curatio uigeſimaoctaua, in qua agitur, de Eryſipelate in iecore orto.

VXor Azize proxenetę nata annos tres ſupra quadraginta, boni habitus mulier, & quæ nunquam niſi partus tempore menſes ui debat, tertiana continua laborare cœpit. Cui occurrens medicus primo minorans, quod aiunt, medicamentum purgatorium propinauit, ac poſtea demiſſo ſanguine per uenæ ſectionem, quarto die mẽſes illi copioſi fluxerunt: demum præſidijs idoneis adiuta natura, intra decem dies hæc ſanitati fuit reſtituta. Cæterum interpoſitis decem diebus, iterum in morbum lapſa eſt. Nam acuta febri affligebatur: ſiti intenſiſſima cum linguæ ariditate, & nigredine cruciabatur. Stomachi ſubuerſionem maximam abſq; uomitu patiebatur, & circa iecinoris regionem querebatur: totam noctem inſomnis tranſigebat: cibum non guſtabat: ſed auidiſſime gelidam bibebat. Quibus omnibus comprehenſis iudicatum fuit, hanc in iecore inflammationem pati: & illam quidem Eryſipelas dictam: nam quum ſupra iecur manum admouebamus, magnam inibi percipiebamus caliditatem, & ægrotans dolorem, de quo potiſſimum quærebatur. Nullus tamen inibi erat tumor, aut inflatio aliqua. Sed iecur male affectum uicinitatis conſortio, ac per conſenſum ſtomacho morbum impartiebatur. Vnde in continua erat ſubuerſione. Sed nihil uomebat: paucus autem humor peccans erat, ſed bilioſus, acutus, malignitatem quandam præ ſe ferens. Qua ratione alterantibus potius quàm euacuantibus uti conſentaneum erat. Protinus igitur eam ſecare fecimus uenam, quæ inter digitum annularem, & paruum mediat, ex qua ſanguinem fluere permiſimus ad uncias quinq;. Ac ægrotanti ſyrupum hunc ebibere dedimus, qui habet Emulſionis ſeminis melonis cum aqua cicoreæ extractæ uncias tres, ſyr. cicoreæ unciam unam, nenupharis unc. ſemis, miſce. Vt uero interdiu aliquid guſtaret, ſic deſcriptum fuit. ℞. conſeruæ de acetoſitate citri uncias tres, ex qua ad lubitum guſtet. Item ut ſitim effugiat, & calorem febrilem extinguat. ℞. aquarum cicoreæ lib. unam, endiuiæ lib. s. acetoſæ, portulacæ, añ. uncias tres. ſyrupi de acetoſitate citri, unciam unam & ſemis, iolep. uiolacei unciam unam, miſce: & cum ſucco granatorum acetoſorum clarificetur, & cum puluere ſantalorum citr. aromatizetur. At iecori, circa quod uniuerſi conatus noſtri dirigebãtur, ſic exterius conſultũ fuit. ℞. ſucci lactucæ, portulacæ, ſemperuiuæ, endiuiæ, cicoreæ, añ. lib. s. acetoſi roſati ℥. ij. miſce:

& in

& in eis pannus lineus intinctus iecori admoueatur: & tepidus sæpe immutetur. Sed ultimo Emplastrum hoc illi super imposuimus, quo uniuersa clausa fuit curatio. ℞. farinæ hordeaceæ. ℥. ij. santali albi, santali rubri, an. ℥. s. herbæ lichenis, ℥. i. summitatū absinthij sicci, rosarū rubearū, mastichis. an. ʒ. i. omnia pistentur, & uino granatorū acetosorum excipiantur, & fiat cataplasma: postea in panno lineo, aut rubro zendalo tepidū iecori applicetur, & sæpe innouetur. Sed pro uentriculo sic scriptum fuit. ℞. olei rosacei, cotoneorū, myrtillorū, an. ℥. i. misce, & fiat inunctio in ipsa oris uentriculi regione. At pro somno cōciliando sic apparatum fuit: ℞. Vnguenti Populeonis. ℥. ij. Quo inungantur tēpora, frons, nares, & brachialia. Quo uice aliorum præsidiorū dictorum, si iecur illitum esset, optimū sanè pro inflammatione domanda esset. Sed ijs quinto die in sudorem copiosissimum incidit: & sana euasit. Cibus huic ptisana collata cum lacte seminum melonis fuit: cui postea ius pulli, semine citri, & acetosæ, ac uua spina, alteratim admiscebatur. Sed potus hordeacea ex mūdo hordeo parata erat: in qua interdum thamarindi infundebantur.

SCHOLIA.

Nulla corporis interior pars est: in qua Erysipelas non fiat, potissimum tamen affectio hæc iecur, cerebrum, anum, ac mulierum uterum occupat.

Curatio uigesimanona, in qua agitur de Lichene impetigine dicta.

MOnaculus Diui Dominici natus annos duodecim, impetiginē Lichenem dictam, indicem digitum ad os usq; exedentem habebat. Cui nostro consilio, quum unguentum de plumbo optime cōcinnatum superimponeret, intra quindecim dies sanus factus est.

SCHOLIA.

Lichenes omnium doctorū uotis impetigines sunt, & recte sane, quū Plin. lib. 20. Nat. suæ Hist. cap. 1. in quo de cucumere syluestri, & Elaterio agit, inquit, eius radicem aridam cū resina impetiginem, & scabiē, quam psoram, & lichenas uocant sanare. Ex quibus uerbis satis clarū euadit, lichenas impetigines esse: ueluti psoram, scabiem. Sed unū animaduertentia dignū apud Piniū ipsum existimo, quod lichenes libro 26. cap. 1. ab eo descriptæ, lōge à lichenibus impetiginibus dictis sunt. Quia lichenes impetigines dictæ Græcis, & Romanis semper cognitæ cutaneæ affectiones fuerūt. Illæ uero lichenes de quibus lib. 26. tractat, nunquā ante Tiberiū Claudium Cæsarem uisæ fuerunt. Quam luem Latini mentagrā ioculari nomine, quoniam per osculum à mento ferè oriebatur, appellarūt, & hodie iam nō extat. Sed illius uice morbus Gallicus subintrauit, quē mentagram esse nonnulli cōtestati sunt, ut apud Leonicenū libello suo de morbo Gallico, diffuse legitur. At labes dira illa mentagra dicta, quæ nō nisi causticis curabatur, lichenas medici appellauere, quia cum Græcorū lichenibus similitudinē, & affinitatē habebat. Ex utrisq; autē ijs morbis squamæ decidūt cutaneæ, quales crustosæ squamæ ex fictilibus diu salsuginosa seruātibus decidere solent. Proprie tamen mētagra, prurigo morbus est, quem uolaticam nōnulli appellare solent. Cæterum, impetigines, ut Galeno placet, lib. 5. de Cōp. med. per loca cap. 5. ex mixto quopiam generantur humore, serosis nimirum ac tenuibus, & acribus succis, cum crassis permixtis. Quapropter etiā facile in psoram, ac lepram transit affectio hæc. Indigetq; etiā ipsa pharmacis fortiter resiccātibus. Postquā uero in psoram, aut lepram transierit, ultra hoc quod resiccantibus indiget pharmacis, & repurgantia & extersoria quoq; expostulat. Quibus Galeni uerbis tum Aetius, & Paulus, ac omnes post eum medici subscripserunt. Vnde recte mea sentētia, C. Celsus lib. 5. suæ medicinæ, cap. 28. Sciens impetiginem cutis infectionē esse, eius quatuor est ausus describere genera, tametsi Græci homines lichenibus suis nunquam tot genera tribuerint, quæ uos apud ipsum legite. Vtcunq; tamen Gal. in introductorio, siue medico libro sibi adscripto, impetiginis duas facit species, quæ cutem molestant, quarū una tolerabilis, mitiorq; est: altera effera, agrestis, difficulter eradicabilis, quæ smegmatis foris adhibitis, tum intus pituitam euacuantibus medicamentis adiuuatur. Cuius generis lichenas apud Plinium libro 26. descri-

ptas;

ptas, & licẽtiori uocabulo mentagrã dictas, Manardus esse credidit: ut apud ipsum quis legere poterit lib. 18. suarũ Epist. Epist. 3. Qui ut obiter quoq; hoc attingã, pruriginem proprie mentagram infectionẽ dictã, uulgo Volaticam appellatã, impetiginem lenem inibi facit, quã uel sola saliua multi depellere conãtur. Cæterum hæc de qua sermo noster agitur, & monaculi digitũ fœdabat, exedens erat, profunda, squamulas ex se mittens, prædicto unguento tantũ domita, & ex toto extirpata. Porrò duplicis illius impetiginis à nobis ex Galeno, citatæ, C. Celsus lib. 5. suæ Medicinæ, postquã de impetiginibus tractauit, sub papularum nomine mentionem facit, ut cuiq; conferenti notum euadet, unius quidem leuioris, quæ si ieiuna saliua quotidie defricatur, sanescit. Alterius maioris, in qua cutis magis exasperatur, exulceraturq;, ac uehementius, & rodit, & rubet, difficiliusq; sanescit, quã agriam, id est feram à Græcis appellari contendit. Vtriq; tamen generi minus uitij, quàm impetiginibus inesse tradit, adeo ut id quod difficilius sanescit, nisi sublatũ sit, in impetiginem uerti, ac transire affirmet. Cuius sententia à Galeni dictis multum abesse uidetur. Quũ secunda eius impetiginis species ita grauis, & difficilis curatu erat, ut non nisi causticis euelleretur. Adeo ut Manardus Ferrariensis firmare ausus sit lichenas mentagrã uocatam, illius esse speciei, ut supra à nobis notatũ est. At nos ne multorum sententia uaria hinc inde adducta, rem sic indiscussam, ac ut potius cõfusam dixerimus, relinquamus, Galeni genuinum sensum ex proprijs, & germanis libris eius decerptum, in præsenti proponemus. Ne quis deinceps amplius inquirẽdo fatigetur. Sed rei summam paucis potius habeat. Meminit igitur Gal. lib. 5. de Cõp. med. per loca, cap. 5. lichenes, id est impetigines facile in psoram, & leprã trãsire: proinde sic habeto. Si lichenes sola leniori cutis aspredine, & pruritu manserint impetiginis nomen retinent. Si aũt manifestas squãmas excitauerint, & altius cutem depastæ fuerint, tunc proprie lepra dicetur. At si per extimam tantum superficiem extensæ fuerint, & corpora furfuracea emiserint, psora à Græcis appellabitur, à nostris uero scabies, quanquam scabiei nomen uulgo medicorũ latius longe pateat, qui omne cutis uitium scabiem nominant. A quibus infectionibus quum humores profundius, & altius carnis depascuntur, pustulæ, ulcera, & huius farinæ reliqua uitia nascuntur. Cæterum, lichen herba quoq; est dicta, quæ lapidibus in humectis locis hæret, & lichenibus, & iecoris calidis affectionibus conuenit: ac inde ab aliquibus iecoraria appellata.

Curatio trigesima, in qua agitur de Æthiopibus marasmo consumptis.

Ethiopes qui ex Lusitania Anconam uenerunt, rheumatismo omnes ferè ex capite in pectus cũ graui tussi descendente laborarunt, at quibus illico secta fuit uena & copiose sanguis extractus euaserunt, cæteri uero marasmoide affecti, ac consumpti interierunt.

SCHOLIA.

AEthiopes ij ex populis, qui sub æquinoctiali habitant sunt, colore nigri, & quibus capilli torridi, crispi piperis modo rotundi insunt: Facillime autem homines ij senescunt, ut uix sexagesimũ ætatis suæ annum attingant. Quod memoriæ Galenus commendauit libro de Historia philosophica, capite ultimo. Calida enim plus iusto regio æquinoctiali subiacens est: ex gemina uidelicet singulis annis contingente ad uerticem directione, & ad perpendiculum radij iaculatione, ferèq; angulo carente reflexione, ut Manardus feliciter admodum cõtra multorum uota indicauit, libro septimo suarum Epist. Epistola prima, ad Ciglerium missa. Cæterum Aethiopes ij serui pecunijs empti sunt, quos Neophyti ex Lusitania iuxta Hispaniam, in Italiam ob inquisitiones illic factas, uenientes traxerunt. Voco autem hic Neophytos, Diui Pauli usus uerbo, eos qui ex Iudaismo in Christi religionem inuitè deducti sunt.

Curatio trigesimaprima, in qua agitur de Methodo & uera regula propinandi decoctum radicis cynarum, pro Iulio tertio Põtifice maximo, ad illustrissimum, ac iuxta humanissimũ Dominum Vincentium, de Nobilibus Anconæ æquissimum Præsidem.

Vemadmodũ noui morbi indies oriuntur uarias mortalibus pœnas afferentes, Vincenti Princeps illustrissime, & Iulij tertij Pontificis maximi, ex sorore nepos dignissime, ita Dei Opt. Max. nutu medicamenta quædam pro illis arcendis inueniuntur, & à finibus orbis Europam mundi regiam partem transuehuntur. Inter quæ multorum uotis Cynarum radix, tanquam primatum obtinens adnumeratur

ratur. Et inter ea tanquam Deorum donum, ad salutem humanam conseruandam reponitur: quæ quia in Sinarum regione finibus Indiæ contermina nascatur, ad quam Lusitani nostri continuo mercium exercendarum gratia con fluunt, & inde eam afferunt, cynarum nomẽ sibi merito uendicauit. Est enim Cyna, uel Sina (ut Cosmographis placet,) Indiæ trãs Gangem quæ ad Sericã terminatur, contermina regio. Nam India trans Gangem ab occasu alterã habet Indiam, & Gangem fluuium: à Septentrione Scythiam, & Sericam: ab ortu Sinarum regionem: à meridie Indicum Pelagus, & ut nostris placet Lusitanis testibus oculatis, quorum (ut apud Plautũ est,) plus ualet unus, quàm decem auriti: Cynarũ hæc regio Scythiæ contermina est. Cuius incolæ albi subruffi, proceri, Germanis similes sunt. Qui, ut cæteri mortales, quũ multis obnoxij sint morbis, quos paulo post enarraturi sumus, ad hanc se conuertunt radicem, & ad eam tanquam spectatissimam salutem, ac sacram anchoram, naufragij tempore, confugiunt. Quam ex Cannarum quodam genere apud littora maris nascente effodiunt, quod ita esse radicis ipsius figura ostendit: quum cannarum cõmunium nostrarum radicibus similis sit, fungosa, nodis cincta, intus cum rufo colore albescens: nã exterius rubescit. Recens præfertur, quæ ualde est grauis, & ponderosa, undiqꝫ solida, non corrosa, sed uiuido quodam fulgore foris cum quadam lenitate rubricata, quam Turcæ lucri etiam auidi, inter rhabarbarum, nunc in Italiam uenalem afferre incipiunt. Gustu tamẽ insipida est, quandam præ se ferens unctuositatem. Ex quibus omnibus iunctis eius, duntaxat effectibus, iudicandum est radicem hanc siccam propè tertium gradum esse, humiditate uero primi metas non transcendere consentaneũ est dicere. In actiuis enim qualitatibus symmetra, & temperata ab eo, qui in Galeni regia uia instructus incesserit, constituetur. Si ad earum tamen aliquam accedit, ad caliditatem dicẽdum arbitror. Valet autem radix hæc ut ad illustrissimum Cosmam medicem secundum Thuscorum ducem scripsimus, corporis malo habitui cachexiæ dicto: Hydropisi aquosæ, quam Græci ascíten dicunt: Vertigini, hemicraniæ, destillationibus à pituita & crassiori bile ortis catarrhis dictis, podagræ, chyragræ, Arthriti, coxendicum doloribus, febribus pituitosis, morbo Gallico, lepræ, scabiei. Item stomachi & oris uentriculi humiditates consumit, & earum uitia emendat. Proinde studiosis, & mente occupatis unice opitulatur, ac conducit. Colicas affectiones mirifice curat, & matricis uitia corrigit. Membrorum diuturnos dolores, & inueteratas fistulas, ac scirrhosos tumores & contumacissimas strumas sanat. Elephãtiasi prodest. Sudorem unice excitat, & sanguinem mũdificat, ac senes repuerascere facit, & macilentos obesulos reddit. Vrinam cit & calculum frangit. Ad hæc paralysi, hoc est, laxatis neruis, & conuulsioni, hoc est, neruis retractis, multum prodesse nouimus. Saluberrima enim medicina hæc est, & laude digna: quum prædictis prosit morbis, & uarijs alijs ortum à pituita, & bile crassiori trahentibus, ut experientia ratione firmata deprehensum est, & indies magis confirmatur. Vtuntur quippe medici cynarum radice ista contra citatos morbos, quos maxime depellere, ac in totum cõuellere, tum ipsi, tum Lusitani nostri, qui magna cum gloria illic uersantur, & hodie regionem illam frequentant, ac cum incolis maximum cõmertium habent, aperte testantur. Nec sanè abs re, quum radix hæc sicca pauco calori iũcta (ut diximus) sit, quibus qualitatibus omnibus citatis affectionibus conducit, & auxiliatur. Sed non solum (ut scioli quidam putant) qualitatibus primis radix hęc tantum opitulatur, sed specifica, & propria potius quadam uirtute prædicta, aliter

ter unumquodq; simplex medicamentum temperatura exacte siccum, pauculam quandam caliditatem coniunctam habens, easdem aut similes operationes consequeretur. Quod falsum esse omnes docti norunt. Decocti igitur huius radicis modum conficiendi, ac ægrotis exhibendi, iam nunc tēpus erit aggrediamur, ne in longum rem ducamus. Nam de hac radice libellum edere paramus, ubi ad amussim hæc diffusius disserentur, & latius describentur. Nūc sit hoc quasi operis præludium maioris, & si Vesalius Cæsaris doctus Medicus, & Anatomicus insignis, huius radicis dotes libello suo, quem de radice cynarum inscripsit, tractauit: quas tamen omnes non uidetur fœliciter prosecutus: parcat uir Anatomicus, & Germanus, cui meritò quoq; parcendum est, quum à Cynis, & Lusitanis, qui cum eis frequenter uersantur, & in Europam huius radicis usum traxerunt, uerus, genuinus, ac propius propinandi eam modus petendus sit: quem nos Olissipponæ, Anthuerpiæ, Ferrariæ, Venetijs, Anconæ, & Romę, longo temporis tractu in praxim traximus, pluries radicis huius effectus considerantes. Sed ne iam de nobis lectores, ac ægrotantes querantur, ad Methodum & ueram regulam huius radicis ęgrotantibus propinandi decocti accedamus. In primis qui prædictæ radicis decoctum ebibere decreuit multis antea diebus optimo uti uictu, & à Venere quàm maxime abstinere debet. Et non minus etiā perdurante curationis tempore. Et post ipsam peractam curationem, saltem per mensem. Aliter autem ad hanc curationem non accedat, nec huiusce concredat radici. Consilio deinde alicuius docti, & experti medici, qui decoctum ebibere uoluerit, secundum morbi exigentiam Syrupis aut decoctis ad rem facientibus, prius ebibitis, purgabitur. Quod si sanguinem minuere expedierit, id quoq; ut exequatur maxime conuenit, siue opus hoc per uenæ sectionem, aut cucurbitulas cute scarificata, aut per hyrudines ani uenis admotas conficiatur: immo bis, & ter euacuationes, modo expediat, repetere, si uirtus constiterit, minime formidandum est. Corpore igitur bene euacuato, solent communes medici huius radicis pōdus ad quatuor supra uiginti uncias, quatuor & uiginti diebus dicatas tantum admittere, quod opus pauperibus leuioribus morbis oppressis (mea sententia) circunscribi posset. Secus autem regibus, aut principibus, aut ijs qui diuitijs abundant, & grauioribus uitijs torquentur: quum ijs maior radicis quantitas admittenda sit, & cura longiori tempore sit prorogāda, quum graues ac diuturni morbi paucis diebus ex toto eradicari, ac extirpari nō possint, expedit igitur ad trigesimum quintum diem, & quadragesimum, & amplius, si morbus postulauerit, & uires constiterint, in hoc dando decocto accedere. Nec enim ob hæc uerus tradendi ordo peruertitur, aut immutatur: quum is uerus, & ab incolis Sinarum in usu sit habitus. Vidimus autem nos quendam Iacobum ab Olanda Lusitanum fistula quadam laborantem, qui quum apud Indos, & Cynas diu uersatus esset, & cōtra morbum radicis huius decoctum suo modo appararet, non unam tantum radicis unciam pro uice aquæ macerabat, & incoquebat, sed potius duas, & tres, ut fieri ab ipsis Indis, & Cynæ incolis animaduerterat. Irridebat autem is nostros Europeos homines, qui radicis tam exiguam portiunculam in tanta aquæ quantitate coquebant, atq; inde non nisi decoctum dilutissimum resultare meritò contendebat. Sed ratio tam paruæ quantitatis coquendæ, & causa hæc est. In Europa enim radix hæc primum caro, & magno pretio uendi cœpit, quo factum est, homines ut tam magnum pecuniarum fugerent dispendium, singulis diebus ad singulas uncias se astrinxerint. Sed nunc quum sit ipsius feli-

cior

cior prouentus, & copia, eius pondus augere possunt, minori enim precio nunc habetur. Sed ea maxime, quæ in Lusitaniã aduehitur, quæ plerunq; uetus, ac corrosa est, ad hæc euanida, leuis, uirium magnã partẽ deperditam habens: quum per septem, uel octo continuos menses prospero etiam flante uento, per mare naui portetur. Cuius humiditate suas amittere uires creditu est facile. Illa uero quam in Italiam Turcæ terra, & in camelis nunc afferre incipiunt, perfectissima est, grauissima, succosa, quæ singularibus medicinis comparari potest. Sed age, consuetum modum pro exemplo admittamus, quem quum in præsenti examinauerunt, uerum, amplum, & apud Cynas in consuetudinem repertum, exponemus. Iubeat igitur qui decoctum hoc ebibere uoluerit quinq;, uel sex terrea uasa, & si fieri posset intus uitreata parare, sexdecim aquæ librarum unumquodq; capax, quę ollas quis potius appellaret, ore augusto. Non minus quoq; tripodem ferreum prunas ἀκάπνους, id est, fumum non expirantes, & carbone cõtinentem paratum habeat, qualem aromatarij, & pharmacopolæ in officinis habere solent. Vnciam igitur unam radicis huius, aut ut nos cupimus, & Cynicolæ moliuntur, duas & tres in tenuissimas tabellas orbiculares numismatis figura, acutiori cultro diligenter incidi faciemus, quas ollæ duodecim aquæ libras fontanæ, & puræ cõtinenti infundi iubebimus, & eas macerari per uiginti quatuor horas permittemus. Postea uero ollæ orificio optimè obturato, prædicto igni olla admouebitur, ut lente ebulliendo ad consumptionem tertiæ partis aqua deueniat. Etenim olla sexdecim librarum aquæ capax, in qua duodecim tantum immitti diximus, ne feruore intumescente decoctum per ollæ os exiliret, & uires amitteret. Deposita igitur ab igne olla, cineribus calidis optimè pannis obuoluta admoueri debet, ut frigore nõ alteretur. Quum enim diem unum, uel alterum ad plus, decoctio transcendit, illico acescit: ut quisq; experiri poterit, & auxilij loco magnum affert nocumentum. Curabit igitur quisq; decoctum hoc parare nocte præcedenti eum diem, in quo ebibere id decreuerit: ita tamen ut quum unciam unam decoxerit, alteram aquæ submersam, ac infusam habeat. Singulis enim diebus recẽs (ut dixi) decoctum hoc parari debet. Cuius libram plus minus per colum lineum densum, uel (ut dicunt) manicam traiectam apprime calidam ægrotus, quantum eius caliditatem ferre potuerit, in cubili ieiuno stomacho bibiturus est, & optimè lodicibus coopertus sudorem euocare, quem per duas horas ferre curabit. Calidis uero linteis postea sudore absterso, linea siue subucula recenti calefacta uestitus, ad uictum accedet: de quo infra dicturi sumus. Est enim decoctum hoc gustui gratum, uel saltem non displicens, à prandio uero sex interpositis horis ante cœnam idem decocti pondus eo dicto modo, calidum ebibet, à quo ut superius sudorem prouocare curabit, omnia (ut dixi) faciendo. Sunt tamen nonnulli, qui quatuor à cœna horis quando alij uadunt dormitum, decoctum hoc ægrotis bibendum tradant. Quibus sanè minimè ipse aduersarer, quum profundiori somno sudor copiosior illiciatur. Primum tamen ebibendi modum cynæ, utpote à maioribus suis traditum in usu habent. Porrò decocti parati residuum in prandio, & cœna, ac interdiu ebibitur calidum, illi semper pro uice zucchari fini unciam unam, uel alteram miscendo, & quo plus eius bibitur, eo melius est, modo à natura bene gubernetur, nec in stomacho fluitet, multum enim zuccharum hoc ad rem facit. Cuius uulgares, & ij qui de huius radicis decocto notitiam habent, nullam penitus mentionem fecerunt. Abstergit quippe zuccharum hoc, & aluum lubricam reddit, quod

unum pro summo in hoc propinando decocto habendum est: ut experientia compertum habeo, quum decoctum hoc, uentrem natura sua constringat, & aluum restrictam faciat. Hoc enim citato modo ægrotantes, ut ijs, qui hactenus illis imperarunt placuit, ad uigesimum quartum diem accedebant, quibus duodecim alteros addebant, & cocta frustula ad umbram exiccabant, ex ijs secundum parantes decoctum, quod in illis ebibebant diebus. Sed mea sententia ex primo decocto remanentibus frustulis octo aquæ libræ super infundi debent, & ad ignem coqui, quousq; earum quinque maneant, quod secundum decoctum ad clysmos parandos, & ut in eo gallina, siue capus elixetur accomodatissimum erit: ut paulò post dicemus. Primo tamen decocto si quæ sunt pustulæ, aut ulcera, eo lauanda sunt. Sed uictum, ac eius sumendi ordinem iam nunc scribere tempestiuum erit. Qui igitur ad hoc ebibendum decoctum accesserit, quod potissimum à mense Martij ad Septembrem erit, modo magna non urgeat necessitas, conclaue à uento immune, ac calidum habendum curabit, in quo per totum tempus manere optimum sanè esset. Sin autem, post elapsos quindecim priores dies, ueste pellibus fulcita, aut pannis optimè coopertus, & indutus exeat. Parcitas tamen cibi in hoc regimine summe commendatur. Nam quanto quis magis à uictu abstinuerit, eò melius erit, ut ex regimine Guaiaci ligni deprehendere quis poterit. A' sale igitur, & rebus salitis summopere abstineat æger, decet. Similiter ab aceto, rebus acidis, & acribus. Parcus sit oportet, æger, & (ut dixi) paucis contentus. Cui panis optime subactus sit, & absq; sale pistus, uel ut res postulat ipsa, bis coctus nauticus dictus, sed saccharo paratus, prout Venetijs, & Pisis, & alibi parari solet. Vinum tamen in totum fugiat, & illius uice hoc (ut dixi) decoctum ebibat. Si à uino tamen abstinere non potuerit, saltem decocto optimè dilutum ipsum bibat. Carnes uero sint gallinarum optimarum ueluti Patauinarum, non uero Antuerpiensium, quarum carnes caprinis sunt duriores, & succum pessimum adgenerantes, aut caponum, perdicis, phasiani, aut auicularum in dumetis uigentium, quæ aqua elixę potius, quam ad ignem coctæ absq; mica salis hucusq; concedebatur: hac præcipuè de causa, quia decoctum hoc maxime exiccat, constringit, ac aluum cohibet, res quas assæ carnes magis augent, & ideo aqua coctę laudantur, sed (ut mea fert opinio) assæ carnes magis ad rem faciunt, ut experientia quoq; comprobatum habemus, nec quicquam lædunt: quia saccharum decocto uice potus in prandio, & cœna, ac interdiu uenienti, mixtum (ut dixi) uentrem facilem redit. In curationis tamen successu liberalius assæ carnes admittuntur. Sed plus in prandio comedat, parcius autem in cœna, & si aliter sentiant Curtij sequaces. Sit igitur in prandio contentus paucula gallinæ carne, aut auium prædictarum aliqua. Secundo apparata decocto, ut inferius latius, in cœna uero amygdalis dealbatis, aut uua Sole exiccata pro obsonio contentus euadat. Si carnibus tamen uesci debet, assæ sint potius, quam aqua coctæ. Claudat tamen cibum semper diacitoniten succharo confectum, aut coriandrum succharo incrustatum. Sed & mel coctum summopere in hoc regimine commendatur. Cætera uerò hic à nobis silentio prętermissa, tanquam à nobis denegata put ato. Cæterum si carnes aqua coqui debeant, meo quidem consilio in decocto secundo ex remanentibus taleolis apparato (ut dixi) elixari debent. Quod ius etiam potus uice admitti poterit, quum antea nullum carnium ius concedebatur. Ex quo quoq; secundo decocto, si aluus nō responderit clysteres parari debent, adiecto oleo chamomelino, aut uulgari, & salis

lis

lis pauculo, cum unciola una, aut duabus cocti mellis. Si uero aluus omnino restricta fuerit, & non recte responderit, immo nihil deiecerit, pharmaco leniori in medio curationis uti optimum erit, ueluti in curationis fine semper fieri solet. Hæc breuiter, & raptim Princeps Illustrissime nobis de radice cynarum se offerunt, quæ tanquam præludium ad libellum de hac re à nobis propediem scribendum Excellentiæ tuæ dicantur, quæ si tibi placere cogno uero ad maiora alacriter me accingam. Tu interea bene uale, & Amatum amplitudinis tuæ amātissimũ famulitio tuo adscribere ne dedignare: iterũ Vale.

Curatio trigesimasecũda, in qua agitur de cholera morbo, simulq; de Axiomate hoc, Raphanus digerit, & non digeritur.

GAspar de Robertis & genere nobilis, & opum affluentia insignis, uigente æstate quum in cœna radiculis, quibus interdum delectari maximè solebat uesceretur, quinta hora noctis in choleram morbum lapsus est. Simul autem & uomebat, & egerebat. In aurora uero ingressus ad illum, eum adhuc cholericas has bilis sursum ac deorsum eruptiones pati comperi, qui de uentriculi grauedine, ac in eo erosionibus perceptis quoq; cõquerebatur. Quibus auditis, aquam tepidam bibendam illi dedimus. Qua multa mucosa, pituitosa, nidorosa, inter quæ incocta quædam, & semicruda uidebantur, euomuit. Repetita uero eadem tepida aqua nihil præter aquam ipsam euomit, aut deorsum egessit. Qua de re, ad uentriculum roborandum, & somnium conciliandum nos diuertimus: quum duo hæc, satis ad uniuersam conficiendam curationem esse, nobis uidebantur. Extrinsecus igitur stomachus sic roboratus est.

Recipe olei nardini, mastichini, de absinthio, an. unc. sem. misce fiat linimentum. Solent autem ad hanc complendam intentionem, scuta parari stomachalia, quorum exemplum sic habetur. Recipe ladani puri & boni, unc. sem. mastichis, cinnamomi, gariophyllorum, ligni aloes, mentæ siccæ, absinthij, nucis moschatæ. an. drachm. i. resinæ, terebinthinæ, an. q. sufficit: ad ignem fiat ceratum, secundum artem, & in panno laneo cocco infecto, ad scuti figuram redacto extendatur, & fiat scutum stomachale, cui addi posset Galliæ moschatæ odoriferæ drachma media, possent quoque non minus ex prædictis simplicibus parari unguenta, fomenta, cerata, inunctiones, linimenta, & similia. Sed prædictis oleis inunctio satis pro hac complenda operatione fuit. Per ea uero quæ intro sumuntur. Ventriculus quoque ita roborabatur: & primo, Recipe miuæ cidoniorum cum speciebus, unc. ij. specierum diamoschi, scrup. sem. misce, & frigidum bibat: æstate enim syrupi, & huiuscemodi potus frigidi ebibi debent: ut memoriæ commendauit Galenus, & nos Centuria prima harum medic. curat. adnotauimus. Postea uero panis biscoctus succharo paratus, generoso quodam uino astrictionis participe irroratus, illi oblatus fuit, ac postea capus assus cinnamomi puluere respersus. A' iuribus uerò, utpotè stomachum laxantibus, tunc abstinuimus, ueluti à rebus duris, concoctu difficilibus. Sed à cibo illitiones cum soporiferis circa frontem, tempora, & nares, facta sunt, & somnus conciliatus fuit. Post quem, se sanum non sine artis medicę laude esse dixit. Cæterum nos non remediorum syluam unicuiq; morbo facientium describimus, sed ea potius quibus tantum usi sumus. Decretũ autem à nobis est, morbos prout nobis se offerunt, & illis adhibemus medicamenta tãtum citare. Aliud enim est casus, & morborum historias describere, aliud uero practicas inculcare.

SCHOLIA.

Cholera morbus, quem practicarũ authores cholyricã uel cholericã paßionem appellant, immodica uentriculi perturbatio supra infraq; erũpens est. Quum enim cũ uomitu & deiectione biliosã deijciuntur, tũc cholera morbus appellatur. De quo Alexand. Græcus lib. iij. suæ medic. cap. xiiij. ita doctißime admodũ tradit. Nemo uero credat χολερὰν appellari à Græcis ob bilis ut uulgus putat abundantiã, & cholerica nominari biliosa, sed à multo bileæ materiæ fluxu, qui per inferna & superna fit, hoc est, intestina, uentrẽ, & os. Prisci nanq; Græci χολάδας intestina laxiora, quod in ea χολὴ fundatur, appellant. Et inde hunc morbũ cholericũ, hoc est, intestinorũ affectionem gens eadem cognominauit, &c. Cæterũ, morbus is ob id, quod magno impetu & syncope, ac uirium prostratione sæpe irruat, ab Hippocrate & medicis inter acutos morbos reponitur. Oritur enim morbus hic eodem Hippocrate authore, lib. septimo De morbis popularibus, & sæpe alibi, plerunq; in æstate ex carnis esu, maxime suillæ crudioris, ex cicere & ebrietate uini odorati ueteris & insolatione, & sepijs, & locustis, & gammaris, & ex olerum esu, maxime porri, & ceparum. Insuper & à lactucis coctis, & braßica, & rumicibus crudioribus, & à placẽtis, ac dulciarijs, & mellitis libis, & à fructibus pomorũ, & cucumere pepone, & uino lactei teporis, & eruo, & polenta recenti, quibus nos addimus, ab esu raphanorũ, quos Hippocr. hic silentio præteriuit, quia suo tempore nõdum in uictus usum eos homines traxerant, sed ipsis tantũ pro uomitu proritando utebantur, quos radices, uel radiculas absolute lib. ij. De morbis mulierib. appellat. Qui proculdubio uentriculũ perturbant, & cibũ ex eo incoctum descendere faciunt, & uomitũ maxime prouocant. Quo fit, ut Galen. quum hæc raphano inesse nouerit, libro de Cibis boni & mali succi, inter olerũ radices acrimoniam habentiũ, & malum succum gignentiũ eum cõnumerarit. Quin & lib. ij. De aliment. facult. cap. lxx. eos medicos ac idiotas carpit, qui post cœnã coctionis iuuandæ gratia raphanos siue radiculas crudas ipsas esitant, firmantes alioqui, rem hanc experientia satis ipsis exploratã esse, quũ tamen ij, qui ipsos sunt imitati, omnes læsi fuerunt. Ex ijs uero, quos Gal. taxat, medicis, Dioscorides est, qui lib. xx. suæ medicæ materiæ. cap. ciij. raphanos à cibo edendos suadet, quũ sic ingesti digestioni magis conferant. Præsumpti enim cibũ in stomacho supra se suspendunt, & uomitiones concitant. Quibus uerbis subscripsit Auicenna libro secundo sui Canonis, cap. de Raphano, quum dicat, Est malus stomacho faciens eructare, & post cibũ lenit uentrem, & facit cibum penetrare, & ante cibũ facit natare cibũ, & non quiescit, & propter hoc facilem efficit uomitũ, præcipuè cortex eius cum oxymelite. Nos uero olim quum Dioscoridem Cõmentarijs nostris clariorem reddidissemus, Galenum cum eo unanimem, ac cõcordem redigere in hac re pro uiribus laborauimus. Demum post multa hinc inde quæsita, in quendã Simeonem Sethi incidimus, ex quo concordiam deprompsimus, quæ ita habet: Si uentriculus calidus sit, & facile fluat, nec ad flatum gignendum aptus sit, tunc radiculæ edendæ sunt in cœnæ initio. Si uero uentriculus contrario modo habuerit, post cœnam potius uictitandæ sunt. Iis enim Dioscoridem cum Galeno conciliatũ iri pro tunc putabamus. At nunc rem penitius aduertens, nihil discriminis, & discordiæ inter Galenũ & Dioscoridem in hac re reperiri iudicamus. Inquit autem Galen. citato loco, Radicula, radix ex ijs est, quibus aßidue uescimur, estq; obsoniũ magis quàm alimentũ, & quam crudam urbani homines ut plurimum ante alios cibos cum garo alui deijciendæ gratia mandunt. In quo capite eos detestatur, qui post cœnam coctionis iuuãdæ gratia crudas radiculas ipsas esitant. Nec enim unquam Galenus ipse inibi, aut alibi (quod meminerim) radiculis tribuit concoquendi uires. Immo potius in eos debacchatur, qui ipsis pro iuuanda cõcoctione usi sunt, quũ experientia deprehensum habeat, ipsas potius concoctioni obesse quàm prodesse. Ipsis tamen ille (ueluti sui temporis homines) pro obsonio ad incitandã deiectam appetentiam & citandã aluum in cœna cũ garo pauculo, quandoq; aceto admixto in cibi initio utebatur. Quæ omnia Dioscoridi minime aduersantur, ut legẽti manifestum euadet. Inquit autem Dioscor. Radicula stomacho parum accõmodata est, ructus & urinam cit, bonam itidem facit aluũ: Sed oportet à cibo eam sumere, sic magis digestioni cõferentem. Eis enim uerbis Dioscorides nunquã radiculam concoctioni prodesse dixit: Sed magis oppositũ, quum stomacho eam parum accõmodatam dixerit. Quæ enim stomacho accõmodata non sunt, sed illi potius aduersantur, ea dubio procul tantum absunt, ut concoctionem iuuent, ut eam potius mirũ in modum impediant ac corrumpant. Digestioni tamen prodesse dixit, ob quæ uerba multi decepti sunt, credentes per digestionem, concoctionem Dioscoridem intellexisse, quum tamen digestio, distributio sit: & digerere, distribuere. Præsupponit autem digestio concoctionem. Nam ut optima fiat distributio digestio dicta, optima cõcoctio primo fiat opus est. Vt igitur cibus in prandio sumptus ante cœnã distribuatur, & ex uentriculo, si quæ sunt eius remanẽtes partes, per pylorũ, & gracilia intestina, ac meseraicas ad iecur, & inde per uenas in uniuersum corpus relegentur, suadet Dioscor. post cibũ radiculas esse edendas, quũ earum hoc sit munus, cõficere. Quod Gal. aduertens suadet, monetq; ne quis radiculas post cœnã comedat, sed ipsis potius ad conficiendã distributionem ante cœnam esitet. Nouit enim Gal. Radiculas digerẽdi, hoc est distribuẽdi uires habere, quæ illico si post cibũ comedãtur, cibum

ante cõcoctionem ex ſtomacho incoctũ detrudent, unde crudi humores oriuntur, à quibus meatuũ obſtructiones, ſtomachi perturbationes, & uariæ aliæ affectiones gignũtur, quemadmodum experientia comprobatum Gal. contra nonnullorum medicorum, & idiotarum uſum, habuit. Quæ omnia Arabes conſiderantes nũquam radiculis auſi ſunt concoquendi uires tribuere, ſed eas potius quas Gal. & Dioſco. illis tantum donauerant, ſcilicet, quod digerendi facultatem habeant. Vnde ab Auerroe, uel eo aliquo priori, dictum eſt, Raphanus digerit, & non digeritur, hoc eſt diſtribuit, & non diſtribuitur. Diſtribuit quippe ſua acuitate cortici ſuperiori hærente, non diſtribuitur uero, quia ex ijs ſit cibarijs quæ difficulter concoquuntur, & diu in ſtomacho manent. Arabum tamen aſſeclæ uerbum hoc digerere, pro concoquere ſemper accipiunt, ignorantes alioqui uerbum hoc digerere, tametſi apud ipſos Arabas pro concoquere accipiatur, aliquando tamen ſua propria ſignificatione pro diſtribuere comperiatur, ut in hoc euenit axiomate, Raphanus digerit & non digeritur. Significat aũt uerbum hoc digerere idem, quod diſtribuere, ſeu ordinare, uel diſtinguere, aut diſponere, & digeſtio idẽ quod diſtributio, diſtinctio, ſeu ordinata cõpoſitio. Quam Gale. libro diffinitionũ ſibi adſcripto, ita deſcribit, digeſtio eſt concocti, ac confecti alimenti, & in ſanguinẽ conuerſi, in corporis particulas omnes attractio, quam natiuus calor molitur. Ex quibus uerbis ſatis clarum euadit digeſtionẽ hanc, ſeu diſtributionẽ à cõcoctione differentem eſſe. Id quod lucidius Gale. ipſe expoſuit, libro ſecundo de Facult. natur. quum digeſtionẽ ſiue diſtributionem hanc ab expultrice, & attractrice ſimul, alijs à concoctrice facult. confici dixerit. Non minus quam quod alia extant medicamenta digeſtioni, ſiue alimentorũ diſtributioni facientia, & alia concoctioni, quæ per uaria tempora quoq; tribui debeant, ut quarto de ſanitate tuenda libro legitur. Sed clarius hoc libello illo, cui titulus eſt, quod animi mores corporis temperaturam ſequuntur elicitur, quum de uino agit, dicens. Reuera ſi commode eo utaris, & concoctioni, & digeſtioni, & ſanguinis generationi, & nutritioni confert abunde. Sed de ijs ſatis, & ut rei de qua agitur, finem imponamus, dicimus. Quod radiculæ concoctionem potius impediunt, quam illi cõmodum aliquod afferant, quia ſtomacho aduerſantur, & contradicunt, eũ ſubuertendo, & perturbando, ut ex eis putidis obortis ructibus percipitur. Exemplum eſt, quod raphanus aquæ maceratus, ipſam aquam facillime corrumpit, & inficit. Vnde mirari non eſt, ſi ob eius abundãtiorẽ eſum, ægrotus noſter in choleram morbum lapſus fuerit. Nam raphanus uomitum irritat, ſtomachum peruertit, cephalalgiam inducit, caput grauat, deſtillationes potiſsimum gignit. A quibus Podagra, chiragra, & graues aliæ affectiones ortum trahunt. Proinde qui ſanitatem conſeruare uoluerit, ab eo quantum fieri poſſet, abſtineat, ſuaderem. Si comedi tamen omnino debeat cum Galeno, cœnæ initio comedatur conſulerem, quum ciborũ appetentiam facit, & aluum lubricam reddit, & urinam cit, & alimentorũ diſtributionem, digeſtionẽ dictam complet. Quibus addere eſt, quod in cibi initio raphanus comeſtus ſuas ſæpe putidas occultat eructationes, quas politicus homo coercere, ac fugere pro uiribus debet. A cœna uero ingeſtus, præter quod concoctionem non iuuat, quum concoctio à ſolo calido innato conficiatur, alimentum ſanè ineptum pro concoctrice iuuanda facultate reputari debet. Quum ei nulla inſit aromaticitas, quæ uentriculo roborando commoda ſit, ſed acredo potius quædam magnæ flatuoſitati coniuncta, quibus concoctionem perturbat, & incoctum à uentriculo cibũ deſcendere facit. Quod unum ab eo, qui ſanitatem uult conſeruare ſummè cauendum eſt. Paulatim enim (ut dixi) cruditates ab ingeſtis eis radiculis fiunt, quæ temporis tractu, quum auctæ ſunt, meatus obſtruunt, ad quorum obſtructiones putrefactio oritur, & morbi grauiſsimi, ac letales naſcuntur. Nec enim minus huic rei euenit, quàm guttæ lapidem excauanti, iuxta illud ſæpe à Galeno citatum, aſiduo illiſu durum cauat undula ſaxum, radicularum porro folia apprime diuretica, & aperientia ſunt, ut omnes norunt.

Curatio xxxiij. in qua agitur de quodam, qui ex unguento illito ſupra ſcabiem, intra noctem obijt.

Vuenis quidam Florẽtinus, quum ſcabie uniuerſum eius corpus occupante fœdaretur ex unguẽto, cui arſenicum mixtũ erat, præter medicorum conſilium ſe illeuit, ac eum in aurora lecto decũbentem mortuum domeſtici inuenerunt. Alterum nouimus, qui ob ſimilem factam inunctionem in inſaniam deuenit, adeo ut ipſum uinciri oportuerit. At quum quodam die, abſentibus famulis, ſe à uinculis extricaſſet, furens impetuoſe per feneſtram ſaltauit, & alterum crus fregit. Sed poſtea remedijs adiutus, ab utroq; malo ſanus factus eſt. Sed alterum nouimus, cui ob illitionem ſimilem tubercula quædam exorta ſunt, ſanatu difficillima. Nam & plures obſeruauimus qui ob hæc in febres inciderũt letales.

Curatio xxxiiij. in qua agitur de Elephantia Auicennæ.

QVum ex conducto simus medici apud Cœnobium diui Augustini, ad nos binatim monachi cucurrerunt. Sed unus Augustinus nomine, facie tumida, corpore procero, præpostere gradu plusquam testudineo ad me peruenit. Qui quum affectiones suas inueteratas, ac diuturnas enarrare cœpisset, pedes uere elephanticos, hoc est, ad genu usq; tumentes, ut saccos quis diceret plenos, nobis indicat. Super quos crustæ eminebant quædam rubigine affectæ, quas interpellatis diebus, ex decocto emolliente, madefactas deponebat. Nam aliter pruritu, & ingenti uellicatione perdurare nequibat. Quos quū intuerer, & uniuersum eius corpus exacte perpenderem, hunc Elephantiam apud Auicennam & Arabas descriptam, pati deprehendi. Sic enim Auicenna Fen uigesima secunda libri tertij sui Canonis, tractatu primo, elephantiam suam describit, Elephantia est additio in pedibus secundum modum, qui accidit in uenis uaricum, quare incrassat pedem cum æqualitate sua, & plerunq; fit propter melācholicum humorem, et aliquando ob phlegma crassum. Rasis preterea, libro nono suo de morbis curandis ad Regem Almansorem, capite nonagesimo tertio, non aliter elephantiam describit, quam crurium cum uaricibus intumescentiam, cum totius corporis habitu colore atro perfuso. Qui affectus interea dum recens est, debitis applicitis præsidijs restitui, utcunq; poterit, uel saltem quod non inualescat, aut augeatur, intercipi. Quum uero penitus radices infixas habuerit, tunc curationem nunquam malum hoc admittit. Is enim Monachus, de quo sermo agitur, malum hoc inueteratum cum totius corporis quadam præternaturali obesitate, ac prurigines patiebatur. Qui sudore resolutus, à consortio fratrum discessit, & ad patres suos migrauit, non sine tamen cœnobij commodo. Diues nanq; erat, et opulentus, omnia sua bona illi relinquens. Proximum hic erit citare Petrum Simonem Anconitanum, qui præter uarices, quas in utroq; patitur crure, œdematosos tumores in ipsis pedibus habet. Quos pedum tumores, cum uaricibus Arabes dubio procul Elephantiam appellant. At is quum optime per pharmaca purgatus esset, & ad opus manuale condescendere decreueramus, curationem renuit, & incuratus mansit, ueluti Caio Mario ex altero tātum crure curato euenit, ut citat Plinius lib. undecimo, cap. xlv. & ante eū Cicero libro Tusculanarū quæstionū.

Elephantia Arabū descriptio.

SCHOLIA.

Elephantia Arabū
Elephantiasis græcorum

IAm enim uidetis Elephantiam Arabum, longe à Græcorum & Romanorum Elephantiasi differre. Etenim (ut diximus) Arabum Elephantia pedum cum uaricibus tumor. Græcorum uero Elephantiasis is morbus est, quem Christicolæ Sancti Lazari, uel uulgares lepram appellāt, & eo infectos Lazaros, uel leprosos uocant. Qui sanè morbus dirus & truculentus est, adhæc crudelis membra usq; ad ossa rodens, ex quo infectos passim apud Gallos, & inferiores Germanos, uel inuite uidere est, qui promiscue nulla habita ratione, aut uictus ordine, pisces, fructus, legumina cum lacte, & lacticinijs comedunt. Olim autem (testante Galeno) in Germania raro morbus is uidebatur, in Alexandria uero admodū familiaris erat, ut apud ipsum legitur libro secundo artis curatiuæ ad Glau. cap. x. Sed hodie in Germania uniuersa, præcipue inferiori dicta, & uniuersa Gallia, passim morbo isto infectos, qui regiones illas lustrarunt, quàm plures uiderunt, quum familiaris admodum Belgis, & Gallis morbus hic sit, ut per longum tempus apud eos agentes, obseruauimus. Nunc uero quod Alexandrinis, & apud Chairum, & totam Aegyptum habitatoribus, morbus hic peculiaris non sit, satis sumus conscij. Olim aūt plurimū gignebatur ex cibarijs, quæ Alexādrei homines sumebāt, comedebāt aūt farinā elixatam, & lentē, & cochleas, & plura salita, & nōnulli ex ipsis carnes asininas, et alia quædā, quæ crassū, et atrabiliariū humorē generāt. Nā quū circūstans aer calidus sit, motus humorū agitur uersus cutē, ita ut à bile atra morbū hunc fieri tradat, ac ipsum cācrum uniuersalē per uniuersum corpus disseminatū, tū

ipse,

ipse,tum cæteri graues medici definiant. Ita enim Gal. libro secundo De morborum causis,cap. septimo,de Elephantiasi tradit:Elephantiasis,seu morbus qui Elephas nominatur,planc formam immutat. Etenim nasus simus,labra crassa,aures acuminatæ uidentur. Nomen autem elephantiasis tractum est à similitudine Elephantis. Quoniam,ut alibi quoq; ait,qui hoc morbo laborant,carnem habent nigram,& tuberibus plenam, ita ut Elephãtum corio uideatur prorsus assimilis. Missum facio Paulum Aeginetam Galeni simiam & ad Celsum accedamus qui libro tertio suæ medicinæ capite uigesimoquinto de Elephantia ita loquitur. Ignotus autem pene in Italia,frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est,quem ἐλεφαντίαν Græci uocant, isq; longis annumeratur,totum corpus afficitur,ita ut ossa quoq; uitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas,crebrosq; tumores habet,rubor harum paulatim in atrum colorem cõuertitur. Summa cutis inæqualiter crassa,tenuis,dura,mollisq; quasi squammis quibusdam exasperatur,corpus emacrescit, os,suræ, pedes intumescunt. A quo Plinius nihil quicquam dissidet,immo(ut mea fert opinio) præ cæteris tam Græcis, quàm Latinis Elephantiasim morbum,longe melius describit,quum à facie & naribus plerũq; oriri tradat. Quod uerum esse tum ipse,tum alij plures,longa experientia obseruatum habemus. Ita enim libro uigesimo sexto, capite primo,tradit. Diximus Elephantiasim,ante Pompeij Magni ætatem non accidisse in Italia,& ipsam à facie sæpius incipientem,in nare prima ueluti lenticula,mox inualescente per totum corpus maculosa, uarijs coloribus,& inæquali cute,alibi crassa,alibi tenui,dura,ceu scabie aspera, ad postremum uero nigrescente, & ad ossa carnes apprimente,intumescentibus digitis in pedibus,manibusq;. Aegypti peculiare hoc malum; & cætera. Hunc porro morbum Gal. dextre carnibus uiperinis curari memoriæ reliquit,citato libro Artis curat. ad Glauc. & libro xi. de Facult. simp. med. apud quem notatu dignas historias legere quis poterit. Quæ omnia hucusq; Elephantiasi dicta in uniuersum ijs,quæ de lepra ab Auicẽna, & cæteris Arabibus dicta sunt, respondent,ut firmiter dicendum sit, Elephantiasim Græcorum, Lepram apud Arabas descriptam esse, ut cõferenti notum euadet. Nam Lepra Græcorum,ut in hoc diximus libro,leuis morbus est, à psora, id est scabie parum differens,altius enim lepra cutem erodit,quàm scabies. Vndc Græcorum lepra cutis fœdatio potius, quàm morbus dici meretur. Quam Hippo. libro tertio Aphoris. Aphor. uigesimo,inter eos morbos, qui ueris tempore contingere solent,& sine periculo sunt adnumerat. Cæterum lepra,de qua in Leuitico, & Euangelio legitur,morbus non est ex ijs,qui ob errorem in sex rebus non naturalibus commissum contingere solẽt. Quum reuera affectio quædam sit ex ira Dei producta. Nam pro ratione peccati,lepra hæc contingere olim solebat,quæ sarahath Hebræis appellatur. Quia si peccatum paruum erat,in parietibus domus maculæ quædam pullulabant. Si uero maius in uestibus percipiebantur. Si uero maximum, peccantis corpus eisdem fœdabatur, qua lepra infecti quatuordecim in diebus,à Sacerdote summo iudicabantur,an extra cõsortium hominum relegandi essent,uel non. Nec enim pro ea deponẽda humana manus sufficiebat. Sed diuina potius opus erat,quum nulla medicamenta,nulla præsidia,aut remedia illi applicata conferebant. Sed Dei optimi maximi uoluntas. Quæ omnia hodie,ut plura alia,non extant. Vt dici merito possit,omniũ rerum uicissitudo est. Fœdatio enim cutis magis quàm morbus corporis, lepra hæc dici merebatur. Quo factum est,ut à Diuo Augustino recte(mea sententia) definitum sit: Lepram coloris,& cutis uitium esse,non uero ualetudinis,aut integritatis sensuum,atq; membrorum.

Elephantiasis unde dicta

Lepra graecorum psora.

Lepra veteris et novi testamenti

Curatio xxxv. in qua agitur de psora, & lepra Græcorum.

IOannes ab Antiquis nobilis Anconitanus, & Venetorum Consul dignissimus, quum quinquagesimum ætatis suæ annum attingeret, totus psora, id est, scabie humidiori, & lepra scatebat, pro quibus deponendis affectionibus, quum uaria, sed frustra experiretur remedia, nostro consilio decoctum radicis cynarum ebibit, à quo liber ab ea corporis fœdatione euasit, nec amplius in eandẽ recidit.

SCHOLIA.

SAlubris autem, & encomio digna radix cynarum hæc est, ut curatione trigesima prima huius Centuriæ diximus. Cæterum, Lepra hæc qua fœdabatur nobilis hic uir parum ab scabie differebat, ut latius à nobis proditum est.

Curatio xxxvi. in qua agitur de quodam, qui ob rosæ odorem continuo in syncopim, & animi deliquium incurrebat.

PLures nouimus qui ab esu carnium in totũ abhorrebant. Alios quibus caseus non solum comestus, sed odoratus pro ueneno habebatur. Sed & aliũ nouimus, qui nũquã pisces gustauerat, at quũ semel ab amico ad cœnã uocatus, data opera piscẽ siccũ optime pistũ ouis obuolutũ ederet, in animi angustias, & cordis pressuras, cum uomitu, &

secessu

secessu deuenit. Ita ut propè fuerit, ex toto spiritus illi deficeret, & moreretur. Erat autem huic nomen Stephanus Surdaster, natione Hispanus, patria Toletanus, at casus ij, tanquam ubiq; communes, pro nihilo forte habebuntur. Ea de causa, casum raro uisum, immo hucusq; ne fando auditum, describere aggrediar. Monachum quendam nouimus ex Dominicorum ordine, non nisi nobilem, Venetum, & ex Berberigorum prosapia, qui quum rosæ odorem persentiebat, aut ex longinquo eam uidebat, illico in animi deliquium, & syncopim incidebat, & tãquam mortuus, humi prostratus iacebat. Proinde à medicis consulebatur, ut eo tempore quo rosæ uigebant, domi maneret, ne extra prodiret, ut tantum malum fugeret, & in uitæ discrimen non ueniret.

SCHOLIA.

Cum igitur is ægrotabat, quod raro contingebat, à syrupo rosaceo, & conditis in quibus rosa ingrediebatur, medicorum consilio abstinebat, non minus, quàm à casiæ fistularis comestione ij, quibus in odio casia ipsa erat, quod plerunq; contingit, & exercitati norunt. Decet igitur medicum ægrotantis non solum uniuersalem, ad recte curandum, naturam tenere, sed etiam particularem, ut suadet Galen. initio artis curatiuæ ad Glauconem, & sexcentis alijs locis, ut Centuria tertia late docetur. Animaduertant igitur medici, qui absentes per consilia ægrotantes curare contendunt.

Curatio xxxvij. in qua agitur de herpete miliari.

IVuenis qui præerat diuersorio extra ciuitatem ad hortos herpetem miliarem in fœmore patiebatur. Erat enim rubedo quædam uiuida, ut in Erysipelate, cutis tantum superficiem prehendens, multis pustulis granis milij similibus fœdata, à quibus affectus hic herpes miliaris dictus est. Fit autem Galeno autore libro secũdo artis curat. ad Glauc. à bile quidem non admodum calida & acri, uel ut Oribasio placet, ex flaua bile pituitæ mixta, de quibus legito Curat. uigesimam quintam huius Cent. & inferius in scholia. Nunc uero curationem huic iuueni adhibitam pro hac deponenda affectione prosequamur. Nam quum affectio hæc ex bile subtili pauca interueniente pituita orta sit, per ea medicamẽta, quæ bilem purgant, & aliquantulum pituitam respiciunt, sic affecti euacuãdi sunt. Item, quia humor subtilis, & biliosus est, nulla expectata concoctione deponẽdus uidetur. Illico igitur quum ad eum peruenimus pharmacum hoc illi propinauimus. ℞. Syrupi rosati solutiui uncias quatuor, diaphiniconis drachmas tres, infusionis tamarindorum, unc. iij. Misce, fiat potus, quẽ in aurora bibat, quo multa liquida biliosa egessit. Succedente uero tempore, syrupos alterantes calidam intemperiem descripsimus, & ita habent. ℞. Syrupi rosati, unc. i. Cicoreæ. s. unc. i. Aquarum Endiuiæ, Cicoreæ, añ. unc. ij. Misce, quos per aliquot dies continuet. At topica medicamenta primo sic applicata sunt. ℞. Succi Plantaginis, Solani. añ. lib. se. Aceti rosati. unc. ij. Misce, In quibus pannus lineus intinctus superponatur malo, & sæpe innouetur, sed quum malum perseueraret, cataplasma hoc applicatum fuit, quod habet.

℞. Plantaginis, Rosarum, Solani, Caudæ equinæ. ana. manipul. i. In sufficienti aqua fiat decoctio, facta decoctione & colatura prædictas herbas in mortario tere, quibus adde farinæ hordei, lentium, añ. uncias tres, uini granatorum acetosorum uncias tres, prædicti decocti quantum ad spissitudinem mediocrem sufficit, misce, fiat cataplasma, & desuper ponatur. At quum exulceratæ pustulæ fuerunt, ad unguentum de plumbo deuenimus. Quo sanus exacte factus fuit. Suadet nanque Paulus in hac curatione, utpote pustulosi herpetis, libro quarto, capite uigesimo, recremento plumbi ex uino austero leuigato, utamur. Super quo plantaginis folia indidimus, &

& basilice habuit. Nec enim ad sanguinis missionem deuenimus, quam etsi Galenus, & cæteri eum sequentes medici pro hac curanda affectione non admittant. Neotericorum tamen consilio, pręcipuè Matthęi de Grado, auertendi gratia, ex basilica eiusdem lateris fieri poterit, ut in curatione phrenitidis apud ipsum legitur. Suadet autem Gentilis de fulgineo nobilis Auicennæ enarrator, ne bilis furiat in uera phrenitide, sanguinis extractio non fiat, ueluti quoque in puro Erysipelate, & herpete hoc miliari, quod ex bile quoque subtili originem trahit. Cui Mathęus de Grado adstipulatur, præsertim in sanguinis missione, quæ euacuandi gratia fit. Secus autem in ea quæ auertendi ratione admittitur, quum hæc tantum abest, ut noceat, aut bilem in furorem & acredinem trahat, ut eam potius refrigeret & domet, ac ægroto magnum afferat iuuamen. Parca autem diuersiua hæc sanguinis missio est, nec ita copiosa, ut ea quę euacuandi gratia fit.

SCHOLIA.

Herpes, duplex à Galeno, & cæteris medicis notatur, alter herpes esthiomenos, id est, exedens, uel depascens dictus, qui ea de causa ulcerosus nominatur, & absolute ab Hippocrate, & Galeno postea libro quartodecimo Methodi medendi herpes appellatur. Fit autem eodem Gal. teste, libro de tumoribus præter nat. quando fluxio biliosa exquisita nulla alterius humoris interueniente mixtione in aliquod mēbrum decumbit, ac consistit. Tunc enim acrior reddita, & crassior, quum propriam, & sibi à natura insitam humiditatem amissam habeat, totam exulcerat cutem ad suppositam usq; carnem. Ferè enim affectio hæc cum Erysipelate ulceroso esse uidetur. Sed differt testante id Galeno, libro quartodecimo Methodi medēdi. Quia herpes esthiomenos à subtiliori gignitur bile, quam Erysipelas ulceratum. Item quod herpes esthiomenos solam cutem depascitur, exulcerat ue. Erysipelas uero ulcerosum præter cutim subiectam quoq; carnem occupat, erodit ue, utcunq; tamen ut Galeno placet, & res ipsa indicat, utraq; hæc affectio eiusdem sunt generis, quibus curatio communis debetur. Vocat autem (ut obiter hoc dicam) Auicenna herpetem ulcerosum, formicā corrosiuam, ut apud ipsum legere quis poterit, Fen tertia, libri quarti, tractat. 1. cap. 6. Alter autem herpes miliaris siue κεγχρίας dicitur, de quo curatio nostra agitur, qui κεγχρίας ideo appellatur, quod κέγχρος Græcis milium est, & affectio hæc multas exiguas in cute eminentias milij modo habeat, quæ non protinus ulcus faciunt. Sed procedente tempore quum disrūpuntur, in ulcus abeunt. Aliquando tamen euanescunt, sed cutis duriuscula euadit, ut quandoq; notauimus. Sed quandoq; ipsis euanidis duriusculi tumores mēbro affecto manserunt, ut experientia deprehensum quoq; habemus. Qui postea medicamentis emollientibus, & digerentibus discussi sunt, & resoluti. Fit autem herpes miliaris hic ex bile non admodum acri, & calida, pituitæ mixta, ut Paulus ex Oribasio adnotat, & Galenus non siluit libro de tumoribus præter naturā, quum dicat. Mihi uero huiusmodi fluxio pituita admixta esse uidetur, hunc cæterum Auicenna citato loco formicā miliarem appellat. In quo capite fœde Auicēna ipse Myrmecias, id est, formicas, genus quoddam uerrucarū, cū herpetibus confundit, ut apud ipsum legenti manifestum euadet. Cæterum, quantum ad harum affectionum curationem spectat, Galenum audiamus. Qui libro secundo Artis curat. ad Glauc. ita docet: herpetes autem quātam ad totius corporis euacuationem attinet, ut Erysipelata curare oportet. Quantum uero ad ipsius particulæ patientis locum, non omnibus similis cura adhibetur. Nam qui exedentes sunt, refrigerari quidem desiderant, quemadmodum alij herpetes, & Erysipelata, non tamen ea ferunt medicamenta, quæ præter id quod refrigerant, etiam humectare natura apta sunt. Sed sola admittunt refrigerantia, quæ etiam maxime possunt exiccare. Non igitur lactucam, uel polygonum, neq; ex stagnis lentem, aut palustrem lotum, uel psylliō, uel portulacam, uel serim, uel semperuiuum, uel tale aliquid quod refrigerare posit, atq; humectare apponendū, quæ Erysipelatibus erant opportuna. Super imponere igitur ipsis oportet, subdit ab initio quidem ex uite capreolos, & folia rubi, & rubi canini, & arnoglossi. Post hæc uero, & lētem adiungere oportet, & aliquādo mel, & farinam hordeaceam, & quod antea scripsimus ad inflammationes, quæ ex fluxione eueniūt cataplasma, dempto ab eo semperuiuo. Ipsa uero loca exulcerata inunge medicamentis, quæ ad herpetas in libris Pharmaceuticis descripta sunt. Quæ quidem, ut pro compendio dicamus, ubi uti uolueris, ex uino dulci, aut tenui, & albo, & subaustero, minime tamen acri, liquefacere oportet. Quod si posca aquosa uice horum aliquando usus fueris, nihil deterius feceris. At inueteratis ulceribus, & in longum tempus protractis, tunc uina austera conueniunt, præcipuè nigra. Quo tempore ipsis etiam medicamenta congruunt, quæ ad Polyidam, Passionem, Musam, & Andronem relata extant. Hactenus de herpete ulceroso. Herpetas uero qui summa tantū

modo exulcerant, nisi diu perdurauerint, nullo horum inungere oportet. Adurunt enim fortiter, & uehementer exiccant. Verum istis sufficiunt quæcunq; uim Glaucij habẽt medicamenta. Quæ quidem aqua diluenda sunt, uel aceto, si nihil ex aqua profecerint. Quod si etiã solani succo intinxeris, uel Arnoglossi, plus etiã conferes. In summa uero omne ulcus exiccari poscit, idq́; medicamento neutiquam irritante, nisi malignum, putrilaginosumq́; ipsum ulcus fuerit. Talia siquidẽ acriora medicamina postulant, & quæ igneas uireis possideant, quale est, Mysi. Chalcitis, Arsenicum, Calx, atq; Sandaracha. Sæpe uero ubi ista cesserint admouemus ignem. Hactenus Gal. Qui (ut paucis constringam) inquit, purgantia medicamenta, quæ Erysipelatibus conueniunt, herpete quoq; laborantibus danda sunt. Quæ in uniuersum cholagoga. i. bilem purgantia sunt. Secus autem in herpete miliari, in quo bilis, & pituita (ut Galeno quartodecimo Methodi medendi placet) purgari debent. Item quod sicut Erysipelatibus Topica medicamenta frigida & humida esse debent. Ita quæ herpetibus admouentur frigida, & exiccantia sint decet, plus minus pro ulceris ratione. Vlcus enim, inquantum ulcus exiccationem postulat. Proinde qui Auicennæ lectioni pro curandis ægritudinibus maxime sunt dediti, animaduertant decet, quando in hac herpetum, uel (ut ille ait) formicarum curatione, medicamina frigida & humida admittant, non sine tamen (ut dixi) ægrotantium periculo.

Curatio xxxviij. in qua agitur de Verrucarum curatione.

Amulus meus quum utranq; manum ob uerrucarum multitudinem in eis disseminatarum, satis fœdatas haberet, iubeo sarmentis ignitis optime uerrucas urat, ac sic succedentibus quinq;, uel sex diebus continuet, à qua ustione interpositis octo diebus omnes suppuratæ deciderunt Verrucæ, nec ex eis uestigium aliquod relictum fuit. Hac enim uitium siccarum ignitarum ustione plures uerrucis fœdatos decorauimus, nec alio remediorum genere pro illis deponendis, & eradicandis, unquam quod uerum fatear, usus sum.

SCHOLIA.

Verrucæ excrescentiæ monticulorum instar in cute eminentes sunt, quibus ita inditum est nomẽ, quod latinioribus uerruca montis editior pars sit, quas uulgus porra nuncupat, quia fila quædam porrorũ radicibus non dissimilia, intra eas contineri animaduertat. Græci nomen generale uniuersum genus uerrucarum comprehendens non habent. Sed unamquanq; speciem proprio nomine appellant. Quæ tales habentur, Myrmecia, Acrochordones, Elos, Thymium. Sunt autem Myrmeciæ, hoc est, formicales, sic dictæ, quia dum attrectantur morsui formicarum similem inferunt dolorem. Verrucæ ad cutim latiore basi, super autem tenues, quanquam cum summa cute sæpe æquales prorsus comperiantur. Sessiles autem à figura, & formatione uerrucæ hæ dicuntur, quæ in inferioribus partibus pedum, & manum palmis plerunq; nascuntur, ut Celsus est autor. At nos eas in manibus, & alijs corporis totius uarijs partibus oriri ad summam lupinorum amplitudinem, nec ampliorem, quotidie percipimus. A quibus paucus sanguis, aut nullus, etsi attrectentur, ob earum altas complantatas radices, effluit, emittitur úe. Acrochordones uero contrario modo se habentes uerrucæ sunt, utpotè ad cutem, imam partem angustam tenentes, sic dictæ quod chordæ nexu suspensæ pendere uideantur, quæ raro fabæ magnitudinem excedunt. Auicennæ claui dictæ, quanquam latinis, claui appellantur uerrucæ albæ, rotundæ clauorum capiti similes, qui in digitis & pedum plantis maxime cõtingunt, quos Græci elos, Auicenna uero sua lingua almismar appellare solent. At thymion, uel thymon Celso, & uniuersæ Græciæ. Verrucula est, eo modo eminens quo acrochordon, uidelicet supra lata, sed subdura, per aspera colorẽ floris thymi repræsentans, unde ei nomen inditum est. Ima uero parte ad cutem tenuis. Quod genus uerrucæ Auicenna Tersetum appellat. Iis addere est, aliud genus ab Auicenna cornua dicta, eo quod oblonga cornuum instar recurua uidentur, sed clauis similes sunt calli, quos Græci τόλλους nominant, ex calciamentorum attritu plerunq; geniti, & ex labore obdurata cute. Cæterum, uerrucarum amplam curationẽ legito apud Galenum decimoquarto Methodi medendi libro, & Tagaultium lib. primo institutionum chirurgicarum. cap. 9.

Curatio xxxix. in qua agitur, de puella quadam in uirum uersa.

N oppido Esgueira nouem leucis à Conybrica, nobili apud Lusitanos ciuitate, puella quædam genere nobilis erat, cui nomen (si recte teneo) Maria Pacheca erat, quæ quum ad ætatem peruenisset, in qua mulieres menstrua primum emittere solent, uice mensium Priapum usq; ad id tempus intus latitantem, extra

eiecit.

eiecit. Et sic ex fœmina factus est masculus, & uirili toga indutus, ac sacra aqua respersus, Manuel fuit uocatus. Qui ad Indos perueniens, & diues, ac clarus factus. Postea ad suos rediјt, & uxorem duxit, sed an liberos genuit, nō satis cōpertum habeo. Conscij tamen sumus, imberbem hunc semper mãsisse.

SCHOLIA.

Ex fœminis mutari in mares non est fabulosum. Tradit Plinius libro septimo Nat. suæ Histor. cap. 4. Inuenimus in annalibus P. Licinio Crasso. C. Casio Longino Coss. Casini puerum factum ex uirgine sub parētibus, iussuq; Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum à se Argis Arescontem, cui nomē Arescussæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & uirilitatem prouenisse, uxoremq; duxisse. Eiusdem sortis, & Smyrnæ puerum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatum in marē nuptiarum die. L. Cossicium ciuem Tisdritanum. Hæc Plinius. A cuius historijs non multum absunt quæ Hippo. prædixerat libro sexto de morbis popularibus, ad hunc modum, in Abderis Phaethusa Pytheæ uxor priore quidem tempore fœcunda erat, quum autem maritus ipsius in exilium abijsset, menses multo tempore suppressi sunt, postea dolores, & rubores ad articulos oborti sunt. Hæc autem ubi contigissent, & corpus uirile factum est, & hirsuta penitus euasit, & barbam produxit, & uox aspera facta est, & subdit, idem hoc contigit, etiã Namysiæ Gorgippi uxori in Thaso.

Curatio xl. in qua agitur de puero, qui per inferiora uesiculam uermibus plenam egessit.

Vm puer quatuor natus annos lumbricis affligeretur, totus nauseabundus, cum appetitus prostratione incedebat, nec in uno loco permanebat, sed hinc inde tanquam insanus mouebatur. Cui pulsus inæqualis erat, obscurus, deficiens, & recurrēs, ut omnes ipsum moriturum prædicerent. Immo nos tentatis omnibus præsidijs ad morbum facientibus, ipsum tanquam deploratū reliquimus. At quū sic in agone esset, aluus illi citata fuit, & uesiculam pilæ modo rotūdam egessit. Quam quum mater coram multis assistentibus aperiret, uermium paruorum myriades, non sine admiratione uiderunt, ad quos uisendos ipse quoq; uocatus, puerum postea paucis uires reficientibus, ad sanitatem reduxi.

SCHOLIA.

Huic similem uesiculam uermibus refertam, uiderunt plures alij, qui uermes omnes concatenati erāt, & pro uno à multis iudicabantur.

Curatio xli. in qua agitur de uermibus, & signo letifero.

Vella quæ ad caput montis ægrotauit, uigente æstate, post uermium tam supra, quàm infra reiectionem, rem nigram atramento similem euomuit, & paucis sequentibus diebus obijt.

Curatio xlij. in qua agitur de duobus quartanarijs, quorum alter ob esum melongenarum obijt, alter uero à quartana liber euasit.

Vos iuuenes nouimus annua quartana laborantes. Qui quum inter se mutuo de morbo quererētur, alter alteri ad edulium fouens quartanã inuitauit. Nam eius esu eos à quartana liberari, prout ab alijs acceperat pro firmo inuitans habebat. Erat autem eduliū ex melongenis alijs confectum. Ex quo saturi cū nimio uini potu, ut referebant, discesserunt, sed quo successu, audi. Nam ambo in ardentissimam febrim illico inciderūt. Ex qua simul & quartana inuitatus, copiosissimo sudore respersus, euasit: At inuitans uitam cum morte commutauit.

SCHOLIA.

Qui quartanam patiuntur, ab ea liberari uel esu copiosiori piscium salitorum, uel nucum, aut aliorum, aut ficuum, aut rerum aduersariarum, sæpe lactari solent. Quod non aliunde euenire puto, nisi quod natura torpens, & ferè morbo connaturalis facta, à sua ignauia, & pigritia per prædictarum rerum

esum excitatur. Quæ excitata, materiam longo temporis tractu coctam, ac obedientem, per sudorem, aut uomitum, aut secessum, aut sanguinis fluorem, aut halitum transmittit. Si uero contingat nondum materiam esse coctam, & expulsioni paratam, inde mors subsequi poterit, ut horum alteri contigit, & alij, qui uinum maluaticum ad internecionem usq; superioribus diebus pro protrudenda quartana ebibit, qui febri intẽsissima, et ardentissima oppressus, intra quinq; dies obijt.

Curatio xliiij. in qua agitur, quod theriaca tuto puerulis propinari poterit.

CVm in consortio dictorum hominum heri essemus, ac de puero uermibus laborante sermo incidisset, propositum à quodã fuit, theriacam summum antidotum pro pueri ualetudine esse. Si modo eam uino aut graminis aqua dilutam ebibisset. Alter uero nullatenus theriacam dandam esse pueris contendebat. Et pro suæ corroboranda assertione Galenum adducebat libro de theriaca ad Pisonẽ, ubi Galenus pueris theriaca interdicit, uetat'ue, sequenti ordine, dicens. At in pueris omnino medicamentum est uitandum. Quippe cuius magnitudo illorum uirtute maior sit, & corpus ex facili dissoluat, natiuum spiritum cito extinguat, quemadmodum sane & lucernæ flammam oleum igne copiosius adhibitum prompte extinguit. Ego itaq; ex historia memini puellum aliquãdo ex intempestiuo antidoti usu dissolutum. Etenim diuturna febri laborabat, gracilis admodum corpore, & uiribus imbecillis, ut qui uix multa diligentia posset superesse. Quæ quum ego ex medica ratione conspicerem, etiã uehementer ipsi pharmacum dari prohibebam. Nam quidam eius curationi præfectus, qui uidelicet patrem se esse diceret, & tyrannicam imperãdi facultatem potius haberet, quam ex ratione consilium audiret, & temere, & uiolẽter admodum me compulit, ut infanti medicamẽtum exhiberem. Quod iam assumptum concoqui nõ potuit, fortius uidelicet eius uirtute qui ceperat. Verum totum ipsius habitum dissoluit, aluumq; fecit profluentẽ, atq; ita propter irrationalem medicamenti usum noctu infans perijt. Hæc Gal. cui Aetius subscribit Sermone tertiodecimo suæ medicinæ, capite 96. & ferè omnis medicorum chorus, quum puerorum innatum calidum facile dissolui, & spiritum insitum cito extingui per theriacam antidotum calidam tradant. At nos quorum est has, & similes componere lites, cõsueto more, hoc est, breui dicamus, theriaca tuto omni ætati concedi potest, & puero, & iuueni, & seni, & decrepito, & puerperæ, & utero gerenti, non solum morbis laborantibus, sed præseruationem, & cautelam, ne in eos labantur procurantibus, attento morbo, ægrotantis uiribus, regione, & cœli statu. Nam puer de quo sermo noster agitur, lumbricis laborabat, contra quos theriacam ualere, ita Galenus prodidit, insuper lumbricis intestina occupantibus, eoq; stomacho insatiabiliter cibum appetente medicamentum hoc propemodum enecatos magna fame fœliciter liberat. Pręterea maximum, latumq; helminthem generatum, id est, lumbricum, qui omnem assumptum cibum depascitur, eoq; reliquum totum corpus emaciat, mirabiliter ab intestinis educit. Hactenus Galenus. Recte igitur medicus ille contra lumbricos, quos puer patiebatur, theriacam concedebat, & eo magis, quia puer non febriebat, & eius uires constabant. Vbi enim puer ægrotat, & uires constant, & calor febrilis nõ admodum acris est, si modo theriaca conuenit, tuto (mea sententia) puero offerri poterit. Nec enim Galenus hoc unquam quod sciam uetuit. Nam eius puer de quo historiam narrat, & illi theriacam abnegabat, & gracilis erat, macilentus, & uiribus ob febrem diuturnam prostratis. Cuius innatum calidum theriaces calidítas

ditas superabat. Qua de causa Galenus illi theriacam dandam nõ esse, acriter contra medicum tyrannice eam imperantem contendebat. Sed meo iudicio, similitudo illa quam Galenus adducit tanto philosopho digna nõ est, ut quẽ ego post Theophrastum inter philosophos collocandum semper putaui. Pueris enim Gal. theriaces exhibitionẽ uetat, quia ipsius maior est facultas quàm uires eorum tolerare possunt, quo fit, eorum corpus facile dissoluit, & insitum spiritum cito extinguit, quemadmodum & lucernæ flammam oleum ipsum, si ignem superet, facile extinguit. Hæc enim similitudo est illa quã nos indignam Galeno notamus, quum theriaca fabæ Aegyptiæ magnitudine datur, & minori adhuc quantitate, pro uirium & ætatis ratione, quũ ut ille ait, libro de Theriaca ad Pisonem, mensura ipsius potus eadem non est in omnibus. Quæ qualiscunq; fuerit à Galeno descripta, sufficiens non est innatum calidum extinguere. Si quod tamen obnoxium, aut malum, theriaca inducere est potẽs, id sua qualitate efficere, dicendum est. Vnde satius esset dicere, ac similitudinem afferre, theriacam pueris dare, nõ aliud esse, quam ignem igni addere, & flammam flammæ, quũ id sua qualitate efficiat, non uero quantitate, quæ parua & exigua admodum est. Deleteria autem medicamenta frigida sua quantitate interficiunt. Calida uero suis qualitatibus, ut author est Gal. libris de Facult. Simpl. med. & Commentarijs de temperamentis. Regio quoq; pro dãda theriaca, ueluti cæteris pharmacis, ægrotantibus attendẽda est, quum calidiori regione habitantibus, antidoti, siue theriaces usus cauẽdus sit. Qua de causa etiam hominibus primo solis ortu degentibus, & multa inde siccitate præditis, medicamentum (ut Gal. tradit) est incongruum. Humidiores autem regiones, & frigidiores incolentibus tuto theriaca concedi potest, ueluti in hyeme, & tempore frigido. Nam in æstate eius usus periculosus admodũ est. De qua, ueluti purgantibus medicamentis, dixit Hipp. libro quarto Aphor. sub cane, & ante canem difficiles sunt medicamẽtorum exhibitiones. Quoniam ut notat Gal. febrim hoc potissimum tempus hominibus aduehit. Quapropter & ætate florentibus, & multo naturali calore præditis, neq; multum, neque sæpe exhiberi medicamen est tutum, quemadmodum ijs, qui iam declinant, & plurimum, et crebro non ex aqua, sed uino magis assumi profuerit, ut corporis uirtus iam emarcescens, et geminus calor extinctus, refocillari, accendiq; ipsius possit beneficio. Cęterum, quàm præstans hodie in officinis paretur theriaca omnes norunt.

Curatio xliiij. in qua agitur de dysenteria, torminibus, siue intestinorum difficultate, morbo dicto.

Obilis miles Grimaldus dysenteria ex bile orta, canicula uigẽte laborabat. Ad quem quum primum peruenimus, ipsum robustum triginta annorum notauimus. Qui uẽtre dolebat, et sæpe egerebat, et cum ijs quoq; febriebat. Cuius egestiones liquidæ, et biliosæ erant, super quas mucosa quædam cruenta supernatabãt, cernebantur'ue, et uere dysentericus is apud Galenum libro nono, de Comp. med. secundum loca, capite quinto, dicendus sit, quum in intestinis tantum, iecore non patiente, ulcera aphtis, quæ ore nascuntur, similia patiebatur, insita autem ulcera hæc crassioribus intestinis, ut ex excrementorum mixtione percipiebamus, erant. Quo fit per inferiora, quam superiora, medicamenta ad ulcerum medelam, sanationem'ue, consultius infundebantur, ut inferius latius hæc patebunt. Hunc igitur morbum curaturus, ad eius causas, ueluti in cæteris morbis, unde ortum trahunt, attendere decet, iuxta illud

Galeni triuiale, libro artis medicinalis, capite octogesimonono, unum cõmune præceptum obseruabimus, ut unamquanq; prius quę efficit causam, rescindamus, deinde ita ad illam quæ ab eadem causa facta est ægritudinem accedamus. Quum igitur dysenteria hæc à bile ortum trahebat, ut plerunq; (uel Galeno teste) libro quarto Aphor. enarratione uigesima quarta, originem ducit, consequens erat medicamentum bilem purgans, absq; mordicatione aliqua huic propinare. Dedimus igitur rhabarbari drachmam unam, & mediam sequenti modo apparati. ℞. Rhabarbari acerbi. drachmam unã, & ſ. pistetur, & infundatur, siue maceret̃ in uncijs tribus aquæ plantaginis per aliquot horas, tandem facta colatura & leni expressura, Rhabarbari prędicta substantia alijs tribus uncijs aquæ plantaginis denuo infundatur, quibus pulpæ cassiæ nouiter extractæ unciam mediam dissoluito, & pharmacum parato, ac ipsum ægroto propinato. Quo multa egessit. Cæterum, prima in infusione Rhabarbarum si quas partes exasperantes, & ulceribus aduersas habet, omnino amisit, & mitius ac securius redditur, quam testa ustum, aut assatum, ut multi dare solent. Respondet autem sic paratum rhabarbarum Græcorum rheo, cuius usus apud me frequens pro hac, & uarijs curãdis affectionibus habetur. Posthæc uero ad clysteres nos diuertimus, lauatorios primo, quorũ descriptio talis est. ℞. Aquæ hordei libram unam cum dimidia, uitelli oui numero duos, succhari sancti Thomæ, quod rubrum officinæ uocant, unciam unam, misce. Est enim clyster hic intestina à bile & muco mordaci lauans, ita pręstans ut interdum curandæ dysenteriæ sufficiat, qui cæteras iniectiones antecedere debet, & parum eum retinere opus est. Post quem ad eos qui ex emplasticis medicamentis componuntur, internam intestinorum superficiem, contra fluentis materiæ morsum, ceu tectorio quodam, & crusta armantibus, deuenimus, & ita habent. ℞. Aquæ hordei, uncias decem. Albuminis oui optimè concussi, num. ij. gummi arabici, adipis caprini, añ. unc. ſ. olei rosati, unc. ij. boli armenicæ, tragacanthæ, añ. unc. i. Misce, fiat clysmus, & quantum potuerit eum retineat. At ne suo lentore medicamenta hæc acres materias tanquam carcere retentas, intestinis affigant ad clysmos lauatorios reuertebamur, & sic uicissim ad eos qui ex emplasticis componuntur medicamentis. Est enim, hoc aliud clysterium, ex emplasticam uim habentibus. ℞. Iuris pinguis carnium, unc. viij. succi plantaginis, unc. ij. butyri recentis insalsi, gummi tragacanthi, gummi arabici. añ. unc. i. albi ouorum. num. ij. sepi hircini liquefacti unc. ſ. Misce fiat clyster. At quum fluxus perseuerabat, & sanguis copiose fluebat, ad fluorem adstringentia non solum per clysteres iniecta, sed ea quæ per os mandantur, & uim glutinandi, & cicatricem ducendi habent, quæ sarcotica dicũtur, deuenimus. Clysteriorum constringentium paradigma. ℞. Gnaphalij herbæ tomentitię dictæ, rosarum rubearum siccarum, foliorum symphyti, plãtaginis, polygonij. i. corrigiolæ, uerbasci. añ. m. i. summachiorum, rhois gręcis dicti, bursæ pastoris, malicorij, balaustiorum, gallarum, orizæ tostæ, añ. p. i. radicis symphyti. unc. ſ. In aqua pluuiali chalybeata singula decoquantur, ad cõsumptionem tertiæ partis, facta colatura & expressione. ℞. Prædicti decocti, lib. i. succi plantaginis. unc. ij. acacię, hypocisthidis. añ. drach. ij. sanguinis draconis, boli armenicæ, terræ lemniæ. añ. drach. ſ. sepi hircini. unc. i. olei rosacei, myrtillorum. añ. unc. i. & ſ. Misce, fiat clysterium, quod quantum possibile fuerit, retineat. Sed quum tormina omnino hunc uexabant, & ulcera profunda utcunq; grauabant, ut ex eis pus exiens in egestionibus attestabatur, ad ea quæ ualentius abstergebant, ueluti post ea, quæ non tantum obtundunt, sed

ſtuporem inducunt,confugimus.Sic autem abſtergentes clyſteres parabant. ℞. Infuſionis furfurum,iuris cicerum,an̄.lib.ſe.mellis roſacei collaticij.unc.ij. uitelli oui,num.ij.terebenthinæ decies cum aqua frigida lotæ,unc.i.olei roſacei,unc.ij.Miſce,fiat clyſter,quem multi ex muria ſalſorum piſcium,aut oliuarum colymbadum parare ſolebant, adiectis aliquando ex arſenico paſtillis, quibus hodie pauci utūtur,& meritò ſanè.Quum ſi eis,et potentibus alijs medicamentis utendum ſit,eis in longa & diuturna dyſenteria, potiſſimum uti expedit.Quum enim ulcera exacte deterſa fuerint,natura per ſe potēs eſt, ea cicatrice tergere,& glutinare.Sed ut promptius fiat, iuuatur clyſteribus ſiccātibus,& aſtringentibus,ſupra à nobis commemoratis.Sed nos ab iniecto abſtergente clyſteri,ac eo expulſo,ad clyſterem ex rebus ſtuporem ducentibus, deuenimus,qui ita recipit. ℞. Calicum papaueris nigri cum ſuo ſemine, numer.vi.ſeminis hyoſcyami,drach.ij.hordei toſti,orizæ toſtæ,ana.unc.ij. In aqua capitum roſarum fiat decoctio ad conſumptionem tertiæ partis,cuius colaturæ accipe libram unam.Cui adde pilularum de cynogloſſo,drach.ſ. Vitellos oui duos,Tragacanthæ,gummi arabici,an̄.drach.i. terræ lemniæ, unc.ſe. olei roſacei,unc.ij.Miſce fiat clyſter. Solent autem ijs miſceri opij grana tria, uel quatuor,quorum uice balani ex licio parari ſolent, ut commendat Raſis, quæ cum filo ſedi imponuntur. Veluti, quæ ex Athanaſia, uel pilulis de cynogloſſo,& opio conficiuntur.At interim,dum hæc parabantur,per os fluorem aſtringentia dabamus. ℞. Succhari roſacei antiqui, unc.i. pulueris corall.rub.& alb.drach.i.trochiſcorum de ſpodio Arabum,drach.ſ. cum ſyrupo roſaceo de roſis ſiccis fiat eclegma,uel ſic. ℞. Miuæ citoniorum,ſine ſpeciebus,unc.iij.trochiſcorum de ſpodio cum ſemine acetoſæ,unc.ſ. Miſce, & detur.Vel hoc, aliud ad idem faciens. Caro cidoniorum ex ſaccharo confecta. Vel hoc aliud.Corna ſaccharo cooperta, prout acria ceraſa parari ſolēt. Vel ex eis conditum apparatum,ut ex meſpilis,& ſorbis, & alijs aſtringētibus fructibus confici ſolet.Sed quum hæc parum iuuarent,ut dolor ſedaretur, & ſomnus euocaretur,& materia ipſa fluxioni inepta redderetur, poſt uarios ebibitos ſyrupos,materiam condenſantes,ac inhibentes, ad Philonium Romanum,& Athanaſiam,& recentem theriacam,ueluti pilulas de cynogloſſo,pōdere ſemidrachmæ,quum uires conſtabant,& dolor uigebat,& æger in ſomnis agebat confugimus.Sed exterius quoq; topicis medicamentis æger adiuuabatur.Primo autem uentri admotum fuit oleum cydoneorum, et myrthynum ſimul, ſuper inſperſo puluere coralli, roſarum, maſtiches, boli armenici, et ſanguinis draconis, poſtea uero ad emplaſtrum diaphænicum frigidum Meſues deuenimus, ueluti emplaſtrum confectum ex cidoneorū ſubſtantia,adiectis conſtringentibus,quorum catalogum inferius deſcribemus. Sed et ſuffumigia ſedi adaptanda,machinati ſumus.Porrò iecinoris cura maxima à nobis quoq; erat. Cui epithemata,inunctiones, et linimenta ipſum refrigerantia,et roborantia imponebamus.Quibus omnibus ſæpe, ut expediebat,applicatis,intra decem dies ſanitati fuit reſtitutus. Cibus huic oblatus Euchymus,et coctu facilis erat,ut ptiſana,hepata gallinarum, teſtes gallinaceorum,aqua carnis,pręcipuè perdicis,et pauonis,in quibus fruſtula quędam cydoniorum,et ſemina conſtringentia coquebantur, et uice aromatum, ſemina Rhois coriariorum (ſumach dicti) optimè piſta deſuper inſpergebantur. Sed orizam toſtam in pollinem redactam, cū iure pulli, aut perdicis exceptā quandoq; guſtabat.At oua ſorbilia raro illi febris ratione cōcedebamus. Herbas tametſi authores nonnullas concedant, nos omnibus illi in totū interdiximus,

ximus, ueluti aceto salsis, & acribus, quia ulcerib. inimica & mordacia sunt. Dantur autem cibaria actu frigida, ut nonnullis placet, ad excitandam appetentiam per consensum prostratam, quãquam multi huiuscemodi cibaria frigida respuant, & mediocriter actu calida appetant. Ex quorũ numero noster ægrotus est. Nam liquida stomachum laxant, & uentrem leniunt, qua de causa, iura in hoc casu abnegantur, ueluti dura quæ ægrè concoquuntur, ob uentriculi imbecillam coctricem, & retentricem facultatem. Proinde medium locum tenentia, antea citata, concedebãtur. Potus uero, aqua decoctionis Gnaphalij, tomenti dictæ herbæ erat, quæ ubiq; uulgaris & cognita est, ex qua uinum coctum contra dysenteriam Dioscorides summopere laudat, libro tertio suæ medicæ materiæ.

SCHOLIA.

Δυσεντερία absolute dicta intestinorum exulceratio est, quam consequũtur dolores, & deiectiones. Vnde à Latinis morbus hic Tormina, quod intestina dolore torqueantur, nominatur, quo fit Galenus recte mea sententia, libro nono de Composi. med. per loca, capite quinto, quum de hac affectione loquitur, de uera dysenteria agere, tradit. Nam altera dysenteria hepatica, siue iecoraria, in qua sanguis ueluti carnium in aqua lauatarum excernitur, appellatur, quã cum Galeno omnes postea medici inter iecinoris affectiones reponũt. Proinde à Galeno capite citato, sic traditur. De dysentericis quidem quæ in uniuersum nosse oportet, iam antea dictum est, tum in curandi Methodi libris, tum etiam nunc in sermone de Hepaticis habito. Reliquum est igitur de uere dysentericis agere, in quibus neq; hepar affectum est, neq; aliqua alia affectio est, præter intestinorum ulcerationem, aut nudam, aut cum putrefactione aliqua obortam. Quam medici consueto uocabulo νομὴν appellant. Cui faciunt ea, quæ ipse libro sexto De locis affectis, capite secundo tradit, quæ breuitati consulentes omittimus. Hanc cæterum intestinorum ulcerationem cum putrefactione obortam ægrotus noster passus est. Cui nos Rhabarbarum eo dicto modo apparatum dedimus. Et nonnunquam similẽ morbum patientibus myrobalanos concedimus, ueluti Rheon græcorum nobis satis cognitũ, & familiare medicamentum. Quanquam non ignoramus multos esse, qui hoc detestantur, uituperent ue, quos nos tanquam homines parum in re medica instructos relinquimus postponimusq;. Legerunt quippe ij Galenum, quem sæpe in operibus suis adducunt, sed non ea censura, aut animaduertentia, qua probi medici artem exercentes, eũ legunt. Asserunt sanè eius nõnullos locos, in quibus Galenus ipse pro dysentericorum curatione sua acria, & consueta detestatur pharmaca. Quæ nos cum officinarũ scamoneatis, reijcimus & ab ipsis abhorremus. Non ea tamen ratione, in totum medicamenta morbi causam deponentia à nobis repudianda sunt, ea potissimum quæ Gal. non nouit, quæ si nouisset dubio procul, illis pro dysentericis curandis usus esset, inter quæ Rhabarbarum & Myrobalani nominanda ueniunt, quæ materiam morbũ fouentem euacuant, & sua adstrictione membra roborant, & ulceribus prosunt. Iubet autem Galenus libro secundo de Facult. simpl. med. capite duodecimo, & decimoquarto, ut humores morsionem facientes prius educantur. Ac postea, quæ morsionem siue acredinem tollant, in os dare & per inferiora in aluum indere. Purgat uero Galenus humores hos morsionẽ faciẽtes melle. Post quorum eductionem ad ea deuenit, quæ acredinem tollunt, tum per os data, tum per sedem indita, ut chondrum, ptisanam adipem, ceratum dulce, oleum dulce, album oui, & cætera similia. Laudat quippe Galenus mel tanquam medicamentum materiam morsionem, & aspredinem inducentem euacuans, quod sanè tanti uiri pace dixerim, non sic facile admitterem in nostro præcipuè ægroto, dysenteriam utpote à bile ortam patiente, quum mel (uel ipso Galeno teste) libro tertio de Alimentorum facult. capite trigesimo nono, tenuium est partium, acrimoniæ quippiam in se habens, quæ aluum ad excretionem proritat. Item calidũ, & siccum secundo ordine est, quod facile in biliosis corporibus in bilem uertitur, ut ex eius historijs experientiæ consonis deprehenditur. Quæ omnia dysentericis aduersantur, & biliosis ulceribus cõtradicunt. Quibus adde, quod per se solum mel parum purgat, ut indignum uideatur pro intestinorũ lauatorio exhiberi. Nam nisi prius intestina lauentur, aut aliquo medicamento expurgentur, medicamenta ea quæ ἐπικεράστικα, id est, temperantia dicuntur, si inijciantur corrumpuntur, & uice iuuamenti magnum ægrotantibus afferunt detrimentum. Qua de re consonum rationi uidetur, illico medicamentũ aliquod ægroto, quod morbi causam auertat, & intestina abstergat potius, quam mel, aut illi simile aliquod dare. Inter quæ (mea sententia) nullum hodie melius excogitari, aut haberi poterit, quàm rhabarbarum, eo modo à nobis paratum, aut myrobalani sæpe lauati. Nam thamarindi sua acetositate mihi semper in ijs ulceribus suspecti fuerunt. Commendat enim Galenus, corpus cacochymum dysenteria affectum medicamẽto aliquo quod acrimoniæ expers sit, ante omnia inaniatur,

matur, quod omnes Galenum legentes sciunt. Sed quibus medicamentis opus hoc exequi debeant, non norūt.
Nec Gal. recte percipiūt, immo eius confundūt doctrinam, quū dicant opus illud confici debere ad eius men-
tem cū adipibus, oleo dulci, cerato dulci, melicrato, melle, ptisana, & similibus. Quæ omnia dubio procul con
tra ipsum Gal. sunt. Ipse enim libro citato secundo de Facult. simpl. med. cap. xij. xiij. & xiiij. tradit, si dolorū
lenientia, qualia prædicta sunt medicamēta, in aluū inijciantur, anteaquam corpus aliquo sit modo purgatū,
quod putrescunt, & humorū cacochymiam alunt. Videant igitur qui Galenum se legisse gloriantur, multum
mehercle refert Gal. legere, uel ipsum intelligere. Putant autē hodie multi, uel infimus pædagogus, quum qua
tuor græculas literas nouit, & optimè latinè factum Gal. legit, eum mordicus tenere, & illico se medicum ap
pellari posse. Sed longe se res habet. Nam artificiosissima doctrina instructus, & longo usu sit expertus, qui
ad Gal. mirificam doctrinā accedit, ut ex ea aliquid depromat decet. Aliter eius lectione eundem, uel similem
quæstū faciet, pro firmo habeto, illi quē cribro aquam haurientes habere solent. Sed de ijs satis. Et superiorib.
sermonibus uerba nectamus. Iubet sanè Gal. in dysenteria primo corpus euacuemus, deinde ea, quæ dolores mi
tigant inijciamus. Euacuat igitur Gal. per iniectiones primò melle, uel melicrato uel ptisana, uel aqua lactis,
deinde ad ceratum dulce tragū, olea dulcia, pinguedines, amylum, & gūmas deuenit. Vtitur quippe Gal. pro
euacuantibus medicamentis per sedem iniectis melle, melicrato, ptisana, & aqua lactis; quæ sufficientia sint
pro deponenda cacochymia, uel non satis nobis, & legentibus manifestum euadit. Quū sciamus hæc parum,
aut nihil euacuare. Ea tamen Gal. admittebat. Quia suo æuo cætera, quæ huic rei adaptari poterant, fortia, a-
cria, & exasperantia erant medicamenta, cui si rhabarbarum, & myrobalani in usu medico haberentur, du-
bio procul eisdē uteretur, nec tam egregia medicamenta pro hac curanda affectione prætermitteret, quum ca
cochymiam deponant, & ex uestigio constringant, duo potissima pro hac curanda affectione desiderata. At
quū illi hæc ignota erant, suis citatis utebatur. Quæ quū debilia pro cacochymia deponenda erant, factū est,
quod dolores sedantia medicamenta, postea iniecta corrumpebantur, & ægri peius habebant, & consequen
ter sæpius, quàm nunc moriebantur. Nunc demū quod ars medica multo cultior, quàm unquā fuit, certū est, &
benignis medicamentis, antiquis si cognitis, in usu tamen nō habitis utamur. Eisdem primo cacochymiā depo
nimus, postea uero Galeni abstergentibus & lauantibus utimur, post quæ dolorū sedantia inijcimus, quæ quū
corpus purgatum comperiunt, ualidius operantur, & potentius uires suas imprimūt. Vnde ægroti melius sen
tiunt, & citius euadunt. Conantur autem scioli hodie dysentericos prædictis tantū hoc est tragi succo, sepo hir
cino, & rosaceo cerato, per inferius indita curare, ignorantes Galeni præceptiones libro duodecimo Metho-
di medendi, non procul à principio, quibus nos docet ijs citatis medicamentis, nos contra Symptoma tantum
in dysenteria instare, non uero contra morbum. Ita enim Galenus citato loco inquit, in dysentericorum deie-
ctionibus, ubi uehementer rodunt, uel tragi succum, uel hircinum seuum uel rosaceum, certatum per in-
ferius indimus. Quibus utiq; præsidijs ipsa exulceratio intestinorum non sanatur, maxime si putrescens ali-
quid habeant. Sed uires interim conquiescunt, atq; id est contra Symptoma instare, morbo ad id tēpus negle-
cto. Quibus uerbis nihil clarius dici poterit. Quuum igitur ij morborum principijs obsistere possunt, quia ui
ribus constant ægrotantes, illi astricti prædictis Græcorum remedijs, interea deiectiones sequuntur, & ulcera
serpunt, & uires indies magis labuntur, adeo ut postea ægros releuare non possint. Quod aduertens Galenus
ubi supra subdit. Vbi uirium roboris fiducia est, adeo nunquam contra Symptoma pugnamus, ut contrà pror
sus per ea nonnunquam præsidia quæ dolorem afferunt, morbos ipsos curemus, ueluti profecto dysenteriæ ip
si, mordentibus maxime medicamentis, tum potissimum medemur, quum utiq; est grauissima. Hactenus Gal.
cuius citata uerba dicent forte ij intelligenda esse in dysenteria diuturna & longa, pro qua curanda & auri-
pigmento, & calceuiua, & sandaracha & similibus potentibus medicamentis medici utuntur. At ipse pro dy
sentericorum principijs uerba hæc potius accommodanda esse cōtestor, quia tum eorum uires potentes sunt,
& ulcera exigua. Quibus si medicamenta propinauerimus eo modo à nobis apparata, acrem bilem intestina
corrodentem, & alteram paratam fluere, deponemus. Qua deposita, ulcera uel facillimis sanitatem cōsequē
tur, & adglutinabuntur, & cicatrice contegentur, tametsi maiora ob materiam super eam transeuntem red-
dita sint, nocumentum planè contemnendum, quum iuuamen magnum fit, morbi causam scilicet præscindere.
Nam per alteram uiam, quàm per intestina euacuare, non ita facile medicus potest. Quod si ad intestina cor-
riuantem biliosum, & acrem humorem dysenteriam gignentem medicus per superiora retrahere posset, &
eum per uomitū euacuare, dubio procul ineptum esset, & contra Gal. præcepta libro Artis medicinalis, &
Methodi suæ curatiuæ, per intestina ulceribus scatentia materiam ducere. At quū hoc medicus non sic assequi
potest, tametsi tentare pro uiribus debeat, consequens est medicamentis purgatorijs id cōficiat, præsertim rha
barbaro, quo & Paulus forte usus fuit, & myrobalanis, quæ post purgationem constringunt, ac exiccant, ulce
ribus admodum congruæ qualitates, quibus nonnulli diacatholicum miscent, alij diaphenicum. Quia si scamo
nium, & turbit recipit, eorum tamen uires ita à palmulis, & cæteris ingredientibus infringuntur, ut eius ope
rationes ac uires iecur nō accendant, nec aliunde attrahat, quā à sibi propinquissimis particulis. Sed biliosum

hunc humorem per ea medicamenta quoq; diuretica dicta, quæ frigidiuscula sunt, ut cõsueta semina quatuor, ad urinæ uias deriuamus. Quam operam euidentius consequimur post uniuersum corpus purgatum. Nam diuretica potentia, & fortia, quæ sua natura calida, & sicca sunt medicamenta, Cornelius Celsus uituperat, ut fœniculum, absinthium, assarum, & similia. Quia si humorem dysenteriam facientem, ad urinæ meatus non deriuent, uice iuuandi, multum nocebunt, & suis qualitatibus eum acriorem reddent, & ulcera magis irritabũt. Hoc nostrum indicium, de propinandis purgatorijs medicamentis supra citatis, in dysenteriæ initio, firmat Auicenna Fen decimasexta tertij, tractatu secundo, capite septimo, dicẽs, & si fuerit necessaria euacuatio propter malitiam humorum, fac eam cum timore, & cautela, & stude ut sit solutiuum non uehemẽs, nociuum acredini, & ulceri, immo sit sicut myrobalani, &c. Pro qua complenda operatione, eodem capite, rhabarbarum maxime extollit, & laudat, quod in uniuersum communi officinarum rhabarbaro prædicto modo à nobis apparato (ut dixi) respondet. Porrò, memoriæ in præsenti euocare decet, id quod commentarijs nostris in Dioscoridem editis, diximus. s. quod rhabarbarum ustum, aut exacte assum nullatenus dysentericis dandũ est. Nam si aliquo modo ustum dandum est, id super ignitam tegulam parum ustulatum dandum est, quum sic apparatum Græcorum rheopontico respondet, quod natura sua constringit. Sed mea sententia, rhabarbarum ex primo infuso extractum, ut nostro dedimus ægrotanti, securius est, & melius operatur, præcipuè in dysenteriæ initio, in quo materiam retinere plerunq; periculosum est. At lac in hoc nostro casu, tanquam noxiũ prætermisimus. Biliosæ enim deiectiones febri coniunctæ sunt. Quibus laborantibus Hippocrates libro quinto Aphoris. sexagesimoquarto id interdicit, quum dicat, lac caput dolentibus dare, malum uero & febricitantibus, & quibus hippochondria suspensa murmurant, & siticulosis. Malum autem & quibus in febribus acutis biliosæ sunt deiectiones. Quæ uerba enarrans Galenus inquit, non solum lac obesse deiectionibus biliosis acutis febribus complicatis, sed absolutè biliosis deiectionibus, etiam absq; febre repertis, & seorsum etiam acutis febribus iunctis. Ratio uero est, quia acutæ febres ex bile fiunt, à qua materia, biliosæ quoq; deiectiones pendent, in quam lac facile transmutatur, qua aucta, febres intenduntur, & profluuium crescit, immo ut Oribasio placet, eo maior fit relaxatio, & consequenter fluxus copiosior euadit. Vel dicendum, nocet lac, quia euaporat, & à bile humore calido in euaporationem deducitur, unde febres cum deiectionibus acriores euadunt. Animaduertant igitur hodierni medicam artem exercentes, qui quum ad dysentericos accedunt, nullo discrimine facto, lac tanquam rem securissimam, ac supremum remedium dare cum eiectionibus, tum per os illico mandant. Quod quam periculosum sit, ex iam dictis clarum euadit. Et eo magis, quia Galenus deiectionibus biliosis etiam absq; febre compertis, lac noxium esse tradit. Quibus adde, quòd dysenteria, ut meminimus, & ex Galeno libro quarto Aphorismum adduximus, plerunq; à bile ortum trahit, quia plerunq; in æstate fit, & regione calida. Cornelius Celsus, adeo lactis usum in corpore bilioso timet, ut quum Hippocratis Aphorismum citatum interpretetur, uice dicendi, Deiectionibus biliosis lac malum est, dixit, ubi urina biliosa fuerit, lac dare malum est. Respondebunt forte ij, qui lac dysentericis continuo porrigunt. Lac crudum non esse dandũ, sed uel recens mulctum, & calidum ab uberibus protinus effusum, aut lapidibus ignitis, aut candente ferro coctũ, ut suadet Gale. & post eum omnes medici, quia intestina colluit, & ulcera abstergit, & pinguiori parte ulceribus collinitur, ueluti pinguedo, adeps, atq; oui albumen. Quibus omnibus, ab acribus humoribus natas mordicationes mitigat. At nos Hippocratis, & Galeni genuinum, & uerum sensum seruantes, cum prædictis medicis, lac sic paratum deiectionibus dysentericis conuenire fatemur, modo tamen febris non adsit. Quæ si præsens fuerit, ipsum tanquam præsens uenenum damnamus. Vt quoq; idem firmauit Hippocrates libro quarto de ratione uictus in morbis acutis, textu centesimo decimoquinto, quũ dicat, si uero febris non fuerit, uexẽtq; tormina, primum quidem lactis asinini calidi pauxillum, deinde sensim, paulatimq; plus bibat. Suadet autem Galenus si febris non fuerit, & tormina uexent, tunc lac dandum esse, quasi uolens, si febris afflixerit cum torminibus, tunc à lacte abstinere æger debet, ut in Aphoris. scriptum est. Et Aetius Sermone nono suæ medicinæ subscripsit, quum dicat. In principio igitur post tertium diem, (permittentibus febribus) lacte recens mulcto adhuc calido, utendum est, &c. Secundo respondemus, Galenum summopere lac eo dicto modo apparatum in deiectionibus dysentericis laudare, modo non sint biliosæ. Si enim deiectiones dysentericæ, quæ plerunq; biliosæ esse solent, biliosæ fuerint, etiam quod febris non adsit, eis afflictis lac dandum non est, quia eo dato multa oriri solent incommoda, ut ex dictis luce clarius euadit. Et nos longa experientia, ita euenire sæpe obseruatũ habemus. Nec enim obstat, quod Hippocrates libro septimo de morbis popularibus Eratolai filio, ueluti alijs, qui dysenteria biliosa cum febri laborabant, lac silice candefacta immissa dabat, quum multa in eis libris ab Hippocrate sunt dicta, à quibus ut falsis, & male in usum tractis se retraxit, ut alibi quoq; dictum habemus. In summa igitur dicamus, Dysentericis febrientibus, lac dandum non est. Item dysentericis deiectiones biliosas habentibus, lac dandum non est. Quæ duo summopere à medicis animaduersa uellem, quum morbus is perniciosissimus sit, & mortifer, à quo ubiq; plusquàm ab alio morbo ægrotantes discedunt, & moriuntur.

Curatio xlv. in qua agitur de dysenteria ab atra bile orta.

LAzarus Græcus uir boni habitus, quadragenarius uel circa, ex Neapoli ciuitate, quæ hodie Turcarum Imperio subiacet, oriundus, dysenteria ab atra bile orta torqueri cœpit. In qua tortiones uentris altam partem potissimum occupabant, prehendebantque, & deiectiones nigræ splendentes, fusæ, & non concretæ, cũ quadam liuiditate erãt, quibus sanguis promiscue immixtus erat, ut gracilioribus intestinis ulcera insita esse quisq; sensatus medicus dicere debeat. Nam deiectiones quum terram attingebant, aceti acerrimi modo respersi ebulliebant, & ipsam abrodebant, & fermentabant, ut non mirandum sit, à tam acri, & mordaci, ac exedente humore, genito morbo, si ægrotus hic intra quinque dies è uita decesserit.

SCHOLIA.

Hippocrates libro quarto Aphoris. textu uigesimo quarto inquit, difficultas intestinorum, si ab atra bile incœperit, letalis est. Fit autem dysenteria à mordaci, & acri, ac rodente humore semper, ut bile flaua, pituita salsa, & atra bile. Quæ enim dysenteria ex bile, uel salsa pituita euenit, plerunq; sanatur. At quæ ab atra bile fit, insanabilis est, quum humor hic non solum intestina abrodit, & ea exedit, ut acres cæteri humores faciunt, sed ulcera cancro ulcerato intestina depascentia, & ea erodentia, similia gignit. Ex quibus mors certa sequitur. Plerunq; autem æstatis fine, aut autumni initio morbus hic fit, sed potissimum in regionibus calidis, ut Aegypto apud Chairum ciuitatem, Arabia, Africa, & India, in quibus sæpe Lusitani nostri ex hoc morbo, quàm altero alio torquentur, & moriuntur. Gignitur quippe in corporibus calidissimam regionem incolentibus, humor acris torridus, exassatus quidam, qui quum uarias affectiones gignere natus sit, in India potissimum, & Aegypto, intestina repit, & dysenteriam causat. Quia homines illic carnibus uescuntur animalium, quibus cassia fistularis purgatoria pro pastu, & cibo erat. Firmatur hoc nostrũ indiciũ, quia in India raro phrenetici, & Pleuritici comperiuntur, morbi ab acribus ijs humoribus gigni soliti. Quod non aliunde euenit, nisi, quia nutrimentum ex prædictis carnibus purgatoriam uim habentibus, humorem torridum, & acrem ad intestina deriuat, & diuertit. Vnde homines dysenterici plerunq; fiunt. Quorum si contingat, ut aliquis euadat, is certe sero, & magno cum labore ad sanitatem reuertitur. Vidimus autem nos quẽdam militem robustũ, & fortẽ prædicta dysenteria afflictũ, qui quũ Dei gratia per manus nostras, à tã sæuo, & truculento morbo euasit, uix intra annũ ad solitas uires reuerti potuit.

Curatio xlvi. in qua agitur de dysenteria biliosa, gelidæ potu curata.

IVuenis biliosus quum biliosis deiectionibus, uigente æstate, affligi cœpisset, ut intestinorum ramẽta iam emitterentur, & multum sitiret, absq; medicorum consilio, qui eius curam habebant, copiosiori aquæ frigidæ potu usus fuit, & illico fluxus restrictus est, & ille à tam sæuo morbo liber.

Curatio quadragesimaseptima, in qua agitur de quodam qui quum dysenteria cruciabat, cum muliere coiuit, & sanus est factus.

PLures Epidemica dysenteria affectos curamus, inter quos Mulo medicus quidam, ueterinarius dictus erat, qui quũ dysenteria grauiter opprimeretur, in nocte erecta uirga ad fœminam sibi proximam se direxit, & cum ea leniter Hymenæum exercuit, & illico deiectiones cessarunt, & ut postea in aurora mihi ad eum accedenti enarrauit, inde sanus euasit.

SCHOLIA.

Dysenteriam scortatio sanat, dixit Hippocrates ultimis uerbis librorum de Morbis uulgaribus. Est autem scortatio, siue ut ille ait, turpis scortatio, ea qua Diogenes Cynicus, quum meretricem expectaret usus fuit. Cui quum ad illum expectantem, sed tarde peruenisset, turpiter, & contra Dei præcepta obiecit, manus Hymenæum celebrando te præuenit. Eiecerat autem in terram semen pudendis manu admota. De cuius hominis continentia, ac constantia Galenum legito, lib. sexto de locis affectis, cap. 4. Qui sanè cum eo in hac re dignus reprehensione est.

Curatio

Curatio xlviij. in qua agitur quod dyſenteriæ bilioſæ ſanguinis miſſio conueniat.

EUerendus Abbas Graciolus dyſenteria bilioſa cum febri laborabat, uir omnino ſanguineus, obeſus, & multo uini potui deditus. Qui quum multum ex morbo affligeretur, accerſiri me illico ad ſe fecit. Quem, quum ſic dyſentericum febrientem pinguem, & ſubruffum contemplarer, illi internam dextri brachij uenam ſecare feci, & ad un. v. ſanguinẽ fluere. A qua ſanguinis miſſiõe melius habuit, & paucis adhibitis remedijs, intra paucos dies ſanitati fuit reſtitutus.

SCHOLIA.

COntendunt multi nullatenus dyſentericis ſanguinis miſsionem conuenire, & pro ſua fulcienda hæreſi Galenum adducunt, libro artis curatiuæ ad Glauconẽ, capite quartodecimo, ubi ait, ſed neq; ſi fuerit febris cũ profluuio uentris, alia eſt opus euacuatione. Verum hæc ſola ſufficit, quanuis non ſit pro multitudinis ratione. Quicunq; enim his plus adimere fore neceſſarium putantes, aut ſanguinem mittere, aut uentrem mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Hæc Gal. Quibus addunt, quod in dyſenteriæ curatione nunquam ipſe ſanguinis extrahendi mentionem fecit, quod non præterijſſet, ſi aliquo modo ſanguinis miſsionem dyſentericis cõuenire credidiſſet. Item dyſenteria à cacochymia euenit, cui potius purgatio, quàm ſanguinis miſsio conuenit. Igitur ſanguinis extractio dyſentericis admittenda non eſt. Hæc enim, & ſimilia ſunt, quibus ij firmare conantur, uenæ ſectionem dyſentericis fieri non debere, quæ nos facillimis euertere in præſenti conabimur contrarium indicantes, quum difficultati inteſtinorum bilioſæ ſanguinis miſsio ſummum ſit remedium, præſertim quando febris illi coniungitur, quia febris cor occupantis ratione ſanguinis miſsio conuenit, modo uires, ætas & cætera ijs annexa conſentiant. Item, quia ſanguinis extractio per uenæ ſectionem, materiam ad ulcera corriuantem retrahit, unde fluxus minuitur, & ulcera priſtinam ſanitatem conſequuntur. Quibus adde, in dyſenteria ulcera cum tortionibus, & doloribus comperiuntur, ad quæ materiæ fluunt, pro quibus retrahendis uenæ ſectio ſummum eſt remedium. Hinc enim eſt, quod dixit Auicenna Fẽ quarta, libri primi, capite de Phlebotomia, amplius quia Phlebotomia, propterea quod ad diuerſum trahit, naturam ſecundum plurimum retinet, ut iure dicendum ſit, noſtram in hoc reuerendo Abbate admiſſam ſanguinis miſsionem iuſtam, ac Methodo quadam curandi certiſsima firmatam eſſe. Quia ſanguinis miſsione euentatio quædam fit, qua uniuerſum corpus refrigerationem quandam conſequitur, & ea mediante mala membrorum qualitas deponitur, & humorum acredo emendatur. Nec enim Galenus unquã, ſi quis eius intimius deprehendat animum, in dyſenteria uenæ ſectionem uitauit, ut eſt uidere loco citato libri artis curat. ad Glauc. in quo præ cæteris clarius ſanguinis miſsionem in dyſenteria abnegare uidetur. Commendat autem inibi Gal. quod quando febri uentris profluuium copulatur, tunc nec uentris ſolutio, nec ſanguinis miſsio conuenit, non propterea quod ſanguinis miſsio conſentientibus uiribus, non conueniat, quia retractio ſurſum à partibus inferioribus fiat, & fluxus fluxum curat, & naturam ſecundum plurimum retinet, ſed hac potiſsimum de cauſa. Quia quum febris adſit, & uentris profluuium ſuperuenit, aut ſimul ambo inuadunt timet, ut ſi altera, uel per ſanguinis miſsionem, uel pharmaci exhibitionem euacuatio fiat, quod procedente morbo, æger imbecillis fiat, & ſuccũbat. Proinde hic Galenus potius medicum attentum reddit, quàm illi præceptum tradit, quod alui profluuio febri coniuncto ſanguinis miſsio, aut uentris purgatio non conueniat, conuenit quippe ubi cætera conſentiunt. Sed ea attentione & cautela exercenda eſt, ut iuuet, & non noceat. Iuuabit aũt quando malã intẽperiem materiam gignentẽ, quæ fluxum fouet, extirpauerit, uel ſaltem contẽperauerit, aut ſurſum materiã paratam fluere, retraxerit. Sed hæc ex Galeno adducta, profluuio uentris diarrheæ dicto morbo, & febri cõplicato dicata ſint proponamus. De quo Gal. tantũ eo citato loco loquitur. At ſermo noſter de dyſenteria, ubi ulcera, dolores & febres ſunt, proponitur. Quibus omnibus è directo ſanguinis miſsio conuenit, nec Galenus unquam eam negauit. Immo Aetius ſermone nono ſuæ medicinæ dyſentericis eam ſummũ eſſe remedium tradit, dicens. Si uero ſanguinis impetus uehementer urgeat, quemadmodũ etiã ſi maxima inflãmatio ſubeſt, præſertim in his qui plurimo ſanguine abundant, uena incidenda, ſi uires non reſiſtant, & maxime in quibus conſueta ſanguinis excretio cohibetur. Auferre autem oportet neq; multũ, neq; coaceruatũ. Ab utroq; enim uenter conturbatur. Omnium uero maxime cauebimus ne animi deliquium fiat. Quare deſidenti etiã dyſenterico uenam ſecabimus. Hac enim deſidentes forma dum ſecatur uena, minus reliquis animo linquuntur. Hæc Aetius, quibus annectit ſequẽtia, apud nos pro ridiculo habita, et uere tãto uiro indigna, quæ ita habẽt. Secare aũt oportet in dextro cubito uenã humeralẽ appellatã, neq; enim ſimiliter hac uena inciſa uires labefactãtur

&

& insensibiliter quodam modo, furtimq́; sanguis aufertur. quod si hæc non appareat, necessario mediam secamus, inferiorem autem incidere ob subiacentem arteriam, uitandum. Hæc enim sunt quæ omnino puerilia diximus, & Aetio indigna iudicamus. Quanquam non nos lateat, pauca in suis extare commentarijs, quæ nō ab alijs acceperit, ut ex multis conflatum, & resarcitum opus, dici mereatur. Cæterum subdit, fissuram omnino tenuissimam infligemus, non enim ob multitudinem sanguinis euacuandam, sectionem facimus. Sed ut materiam quasi per riuos transferamus. Paucus autem sanguis etiam multo tempore emissus, inflammationem mitigat, & sanguinis ad intestina delationem reuellit, innatumq́; calorem sensim refrigerans, somnum magis, quàm animi deliquium inducit. Est autem optimum dysentericis remedium somnus. Hactenus Aetij uerba. Quæ sanè contemplatione sunt digna, quum ad dysentericorum salutem multum faciant, & ueram uenæ secandæ methodum, ac uiam in dysenteria morbo doceant. Neq; est, quod nobis obtrudat aliquis Galenum uarijs in locis suæ doctrinæ, ex quibus decerpitur sanguinis missionem tantum abesse, ut uentrem constringat, & ipsius fluxum cohibeat, ut potius ipsum fluidum faciat, quod uerum esse cum illis fatemur, quando ad animi usq; defectionem sanguis mittitur, ut apud ipsum legitur libro primo Aphorismorum, enarratione uigesima tertia, & nono Methodi medēdi, ueluti libello De sanguinis missione, quæ omnia aduertens Aetius, ubi supra, dixit, auferre autem oportet neq; multum, neq; coaceruatum. Ab utroq; enim uenter conturbatur, & ultra. omnium uero maxime cauebimus, ne animi deliquium fiat, nouimus autem nos cum Aetio, & Galeno, sicut largæ sanguinis missiones ad animi usq; deliquium factæ corpora refrigerant, & aluum citam faciunt: ita moderatæ sanguinis extractiones, eam constringunt, & eiusdem fluxiones cohibent, ut experientia quotidiana indicat, & Auicenna memoriæ commendauit.

Curatio quadragesimanona, in qua agitur de puella uentris profluuio laborante.

Ata magnifici Bartholomęi, Gerardi nobilis Florētini, quum sedecim suæ ætatis menses æquaret, in uentris uarium profluuium lapsa est, quæ quum nutrix constringentibus, & optimis cibarijs usa esset, intra paucos dies, sola ipsius lactis suctione, sanitati fuit restituta.

SCHOLIA.

NOn enim puellæ huius uentris profluuium simile illi est, quo pueri lumbricis affecti corripi solēt, pro quo curando, artificio opus est, quum interim fluxus pendet, lūbrici corporis altas partes ascendunt, occupant ue, quibus ita hærent, ut difficulter foras protrudi possint.

Curatio quinquagesima, in qua agitur de iecoraria dysenteria.

Eltramus Neapolitanus Comes Illustris, quum ex Ferraria Neapolim hac iter ageret, in duplicem tertianam lapsus est. Qui cū deficientibus iam febribus, ad iter accingeretur, illi dysenteria iecoraria dicta superuenit, & paucis elapsis diebus, diem suum obijt. Primo autem liquida sanguinolenta aquis, quibus recēs caro lota esse uidetur, simillima emittere cœpit. Postea ramentosa quædam, ac carunculas sanguinolentas, fœtidas, graueolentes, & putidas, ut iecur post amissas eius facultates retentricem, & alteratricem, colliquatū esse, & eius carnem in deiectionibus emissam dicendum sit. Quod quandoq; fieri meminit Galenus libro octauo, De composit. medic. secundum locos, capite sexto, in quo de hepatis affectionibus agit.

Curatio quinquagesimaprima, in qua agitur de utero gerente muliere, dysenteria laborante.

Rægnans mulier quum gestationis nonum mensem aggrederetur, dysenteria letali corripi cœpit, quæ nullis præsidijs domabatur. At quum pareret, illico dysenteria restricta est, & illa paulatim sanitatem consecuta fuit. Alteram nouimus prægnantem sex mensium, quæ quum dysenteriam patiebatur, abortiuit, & sana facta est.

Scholia.

SCHOLIA.

DYsenteria ante partum salubris ab Hippocrate iudicata est. Quod uerum esse historiæ nostræ testantur. Ita enim Hippocrates libro septimo de morbis popularibus memoriæ commendauit, Epicharmi uxori ante partum dysenteria, dolor, alui egestiones subcruentæ, mucosæ, ubi peperisset statim sana erat, diuersionis forte ratione.

Curatio lij. in qua agitur de muliere, quæ quum pariebat, insana & melancholica fiebat.

Arcinatoris uxor uenusta, qui ad forum agit, quum optimè semper ualeat, post partum illico melãcholia morbo afficitur, & per mensem insana permanet. Sed postea paucis adhibitis præsidijs ad consuetam sanitatem reuertitur. Cuius affectionis causa, humor melancholicus commotus parturitionis tempore esse uidetur.

Curatio liij. in qua agitur de puella ob dysenteriam male curatam emortua.

Vella nata annos decem dysenteria laborare cœpit, & illa quidem crassioribus intestinis insita. Quæ ita esse percipiebat, quia præter deiectiones, quas uarias emittebat, ramentosa quædam cruenta per se in eis uidebantur, & imæ uentris parti dolores, & tormina infixa erant. Cui cum nonnulla nostro cõsilio facta essent remedia, & meliuscule haberet, eius patres nobis præfatiuncula habita, ne amplius ad eam inuisendam accederemus, significarũt. Sed an auaritia cõbusti ignoro. Auaritia. Vt enarras se res habet, & me instigante, è domo protrusus es tu. Amatus. Forte, quia me omnium maximè petacem nouerit. Auaritia. Absit, immo, quia te omnium medicorum modestissimum, & liberalissimum, & mihi contrarium nouerim, ut domo omni data opera excluderere, conata sum. Artem medicã liberaliter exerces, & nulla spectata mercede ad ægros inuisendos alacriter accedis, Hippocratem forte imitatus in suo iureiurando, & epistola illa Senatui, populoq; Abderitano dicata, à quo hodierni medici longe distrahuntur, in quorum ore frequentes uersiculi ij sunt,

Exige, dum dolor est, nam postquam pœna recessit,
Audebit sanus dicere, multa dedi,

Amatus. Ii doctrina tua imbuti necesse est & illa carmina habeant, quę in omni officina pro symbolo habentur, & ita leguntur.

Medicis in morbis totus promittitur orbis,
Mox fugit à mente Medicus morbo recedente,

Auaritia. Non hæc tantum tenaciter teneas. Sed sæpe ægrotis hodiernis ea obijcias, ac inculces, modo pecuniolas corradere, aut aliquid extorquere ex eis uelles, opus est. Amatus. In tam male feriatos ægrotantes ut tu impingis, mihi incidere nunquam (quod equidem meminerim) hucusq; contigit, tametsi orbis bonam partem perlustrauerim, & uariarum gentium animos dignouerim. Auaritia. Mirum dixeris, si modo uerum enarres, quum hodie meis seminarijs infecta omnia sint. Ita ut nulli hodie extent Manlij, nulli Cornelij, aut Scipiones, qui ut curentur tot elocent sestertia, & ita amplissimis muneribus medicos honestent. Amatus. Nos tenui hac nostra fortuna contenti euadimus. Tametsi non semper in Manlios, aut Honorium quartum Põtificem Maximum, aut Ludouicum undecimum Galliarum Regem, incidimus. Auaritia. Hoc unum nosco, quod est apud Plutarchũ, libello De bona ualetudine, & ita habet. Verecundior si fueris, paupertatem turpiter patieris.

Ama-

Amatus. Hæc missa faciamus, & ad puellam de qua sermo agit, reuertamur: ad quam post nos alter ingressus est. Sub cuius tyrannica potestate, intra paucos dies obijt.

SCHOLIA.

Tametsi ampla medicamentorũ sylua dysentericis conuenientium comperiatur, nos tamen hic ex eis nonnulla memoriæ euocabimus, ut lector ea in prõptu habeat. Primo occurrunt ex eis, purgantia: Dein de abstergentia, & lauãtia: postea dolorum sedantia, & intestina cõtegentia: ultimo constringentia.

Ex purgatorijs medicamentis dysentericis conuenientibus est rhabarbarum parũ ustulatum, aut ex primo infuso distractum, & secundo infuso datum. Myrobalanorum omne genus, & Thamarindi.

Abstergentia, & lauantia.

Aqua lactis, aqua mellis, aqua hordei, aqua decocti maluauisci, decoctum furfuris triticei, ius cicerũ, decoctum Guaiaci, mel rosatum colaticium, saccharum, & eis potentiora, lotium, lixiuium, muria piscium salsorum, aut oliuarum colimbadum.

Dolorum sedantia.

Dolorum sedantia, & intestina contegentia, ac humores obtundentia, sunt adeps caprinus, butyrum recens, album oui, uitellus oui, adeps porcinus, hircinus, gallinaceus, & anserinus, amilum, tragacantha, gũmi Arabicum, oleum rosaceum, cera alba, ceratum album, quod album Galeni appellamus unguentũ, & ex cera alba sæpe elota & oleo rosaceo componitur, lac coctum, tragus. Et ex stupefacientibus dolorem sedantibus, semen hyosciami, semen papaueris, opium, pilulæ de cynoglosso, phylonium tantopere à Galeno, & medicis decantatum, athanasia, quorum pondus à drachma una ad scryptula quatuor est, quæ non nisi uiribus ualentibus propinanda sunt. Ex opio uero & stuporem inducentibus paratæ glandes, per inferiora non nisi filo ligatæ immittuntur.

Constringentia sunt.

Poligonium, id est corrigiola, uel sanguinaria, aut centumnodia dicta herba, gnaphalium, centũculus, uel tomentum dicta herba herbarijs satis nota, rhus coriariorũ olim obsonijs deseruiens, nunc sumac dicta, præcipue eius semina rubra, plãtago tota, bursa pastoris, rosa rubra sicca, myrtus, thamarix, rubus, suberis cortex, mora acerba, semina uuæ. Glandium capita concaua, quibus in Italia & uniuersa Græcia coriarij pro præparandis pellibus utuntur, lapathi semen, galla, malicorium aridum, rubi radix, symphyti, id est maioris consolidæ radix folia & semen, balaustium, equisetum id est cauda equina, hypocistis, folia salicis, altheæ radix, alcea dicta Vngarica malua, summopere à multis Germanis laudata, præsertim pro dysenteria curanda, ladanum, acacia, coralli, Rheon ponticum hodie multis cognitum, coagulum leporis, sanguis draconis, thus, mastihx, terra lemnia quæ multis laudibus digna est, & hodie sub boli Armenicæ nomine adfertur, & in officinis uenditur, carabe succinum dictũ, cydonia, pyra, agrestia, corna lapidosa, mespila, oryza tosta, lentes cortice dempto bis coctæ, cortices castanearum, cornu ceruinum ustulatum, aqua pluuialis calybeata. Vinum nigrum, crassum, acerbum, saccharum rosatum antiquum. Ex quibus clysteres, inũctiones, unguenta, emplastra, cataplasmata, fomẽta, suffumigia, sacculi, potiones, boli, pilulæ, & si quæ sunt alia, parari possunt, quibus practicarum libri referti sunt. Adfertur tamen hodie ex Indiæ regione arboris cuiusdam liber, siue cortex, dysentericis unicum subsidium, quem Indiæ incolæ sua uoce Gargapaum uocant, & eum primò in Lusitaniam attulit Doctor Barbosius medicus longa experientia præditus.

Curatio quinquagesimaquarta, in qua agitur de quodam hectico ad extremam maciem deueniente, qui postea sanitatem fuit adeptus.

IOannes Maria Marcantonius uir opulentus, natus annos quinq; supra triginta, ita marcore & tabe confectus erat, ut omnes eum medici pro hectico confirmato, multis iam tentatis pro eius recuperanda ualetudine remedijs, relinquerent. Qui, quũ ad nos peruenisset, nõ quidem ut curaretur (id enim factu impossibile uidebatur) sed ut suæ & amicorũ opinioni satisfaceret. Is igitur, Dei gratia, paucis machinamentis intra sex mensium spatium sanitati fuit restitutus. Sũt autem ea à nobis parata sequentia. Testudines nemorales accipies, quas Italia Galanas: Lusitania uero iuxta ac Hispania Tartarugas appellat, quas à testis suis

denudabis,& optimè eorũ carnes lauabis:quas incoquẽdis in caldario aqua fontana pleno,& multo tritico referto,curabis.Cæterũ hoc triticũ, ac carnes, & ius postea pullis gallinaceis edenda dabis,& eisdem eos saginabis.Quibus pullis æger sæpe lacte apparatis uescatur,& alijs nõ utatur carnibus.Item singulis diebus,in aurora ieiuno stomacho librã unam lactis asinæ recens emulcti cũ pauco saccharo bibebat.Et exterius corpus humectantibus balneis irrigabatur,& oleo uiolaceo & amygdalarũ dulciũ mixtis inũgebatur. Quibus crassus,& obesus,ac sanus intra sex menses(ut dixi)est redditus.At testudines in cibo omnino,uelut altera similia abhorrebat:qua de causa ad pullorũ prędictam saginationem deuenimus.

SCHOLIA.

Est autem Galeno authore libro de Tabe,cap.6.duplex ipsa extenuatorũ affectio.Vna quidem,ubi is humor solidorum corporum perijt,qui eorum propriũ est alimentũ,& præterea molliores carnes liquatæ sunt.Altera uero,dũ solidiora etiã corpora sunt exiccata,quæ utiq; & prima,& similaria appellant.Hæc igitur nequit curari,sicuti nec senectus.Altera uero prima,scilicet dicta,periculo quidẽ non caret,nõ tamen eo usq;,ut nullo modo curari posit.Quemadmodũ hæc de qua à nobis sermo agitur.Plura uero de hectica,& Marasmo legito tertia nostra Cẽturia:quã Deo Opt. Max.fauẽte,ꝓpediẽ in lucẽ mittemus.

Curatio quinquagesimaquinta, in qua agitur de apparatu trochiscorum de uipera theriacam adornantium.

MArsi homines uiperarum uenatores,quibus uiperas pro conficiendis pastillis theriacis cõmendaueramus,uiperas nõ nisi media æstate Anconam portarunt.Pręcesserat autẽ uer pluuiosum, & frigidum,qua de causa reptilia,non nisi ęstate uenari potuerunt. Iubet autem Galenus ueris tempore uiperas capi: uel saltem æstatis initio,pro prædictis conficiendis pastillis.At quũ uer pluuiosum, & frigidum(ut dixi)antecesserat,& eas uenari,non nisi media ęstate fuit possibile, eisdem uti coacti sumus.A mari autem longe captæ fuerunt, ut Gal.suadet capiantur:nam quæ ad ripas maris uersantur uiperæ salsugine quadam præditę, theriacam sitis conciliatricem maxime conflant.Quo fit,ab eis abstinendum iure Galenus suadet.Exemplum est:quod, qui ab ijs uiperis ad ripas maris agentibus morsi fuerunt:siti ingentissima anhelantes interierunt. Ex Pineto autẽ Rauennate hæ adductæ sunt,promiscuè masculi,& fœminæ, recens captæ,numero duodecim.Quas Albericus dexter pharmacopola, super tabulam interficiebat,unicuiq; caput,& caudam acutissimis duobus cultris, quatuor digitorum quantitate,& maiori,præcidendo.Quarum nonnullas fœtas uiperinis catulis ad exitum maturis,offendimus. Erant autem uiperæ omnes hæ post obitum uiuaces,& mobiles.Cupit uero Aetius pro ijs theriacis concinnandis orbiculis fœminas uiperas habere,quas fœtas omnino detestatur Galenus libro primò de Antidotis. Quia,ut tradit Aetius,seipsis prægnantes magis exasperatæ redduntur.Eis igitur interanea exempta sunt,& pellis detracta.Quæ in longitudinem apertæ,& optime aqua lotæ,& albæ redditæ, in cacabo aqua pleno,adiecto uirente anetho, ita incoctæ sunt quoad spinæ à carnibus separari uidebantur.Hieronymus. Cur micam salis à Galeno deside ratam,in hac coctura prætermisisti? Amatus. Quia æstatis tempore uiperę captæ sunt,quarum caro tunc sitis efficax admodum est, unde à Galeno citato loco traditum est:iam uero salis inijci debet,siquidem conueniente tempore uiperas ceperis,modicũ:sin autem æstate,nihil. Hieronymus.Recte sanè Galenum tenes:quem quoq; aliquando uiperis in æstate captis,pro orbiculis ijs cõponendis usum fuisse,creditu facile est,quum tunc temporis uiperas absq;

sale

ſale incoquendas ſuadeat. Amatus. Id ueriſimile eſt, & eo magis, quia nonnulli (ut ille refert) media æſtate uiperas uenandas eſſe cõtendebant: tametſi eorum opinionem refellat. At quia non ſemper inſtituto tempore uenari uiperæ poſſunt, media æſtate ſi habentur, ex eis paſtilli recte conficiuntur: modo nihil ſalis, aut panis ſaliti, aut fermentati, ut à nobis factum eſt, addatur. Viperas igitur optime coctas ad prunarum ignem ex lebete extraximus, quarum carnes ab ſpinis optime purgatas mortario indidimus. Quibus panis azimi biſcocti tantum ſuperaddi fecimus: quantum pro componenda materia, ut recte ex ea paſtilli formentur, uiſum fuit. Nam libello de Theriaca ad Pamphilianum Galenus tantum panis nitidi arefacti admittit: quantum carnium uiperæ par pondus eſt, Democritum forte ſecutus, qui tantum panis, quantum carnis pro ijs orbiculis fingendis, adiungebat: ut meminit ipſe libello de Theriaca ad Piſonem. Criton tamen, ut idem Galenus meminit ultimis uerbis de Theriaca ad Pomphilianum, carnibus uiperarum decem, unciam unam panis ſiliginei, id eſt, ex farinæ flore parati, admiſcẽdam cenſet. Porrò libro primo de Antidotis Galenus, ubi de hac re perample loquitur, inquit: Nonnulli dimidiam ponderis partem ex pane inijciunt, nonnulli uero tertiam. Ego etiam quartam, quintamq́ʒ nonnũquam indidi. Quum igitur Galenum nos hac in re uarium contemplaremur, diligenti pharmacopolæ commiſimus, tantum biſcocti panis miſceret, quantum pro formandis paſtillis ſat eſſet, qui, ut mihi quærenti poſtea expoſuit, panis tertiam partem ad ſummum, carnibus pro conficiendis paſtillis admiſcuit, ut ex carnium pondere æqua lance facto deprehendebat, in qua carnium cum pane mixtione, iuris ſiue ex uiperis decocti paulului miſcuerat, tametſi Galenus hoc nõ admodum laudet, dicens: Qui ante me Cæſari antidotum præparabant, uiperarum decocto ipſum irrigabãt. At ego longo tempore id factitabam, uerum poſtea melius eſſe exiſtimaui, panem in leuorem detritum, ita uiperarum carni diligenter prius contritæ, permiſcere: citius enim hoc pacto orbiculi ſicceſcunt, arido pane, non humido illis admixto, hactenus Gal. Ex hac igitur optimè efformata maſſa, trochiſci admodum ſubtiles, & parui ſunt cõpoſiti, quos oppobalſamo ex peru, terra ſuperioribus annis nouiter reperta aduecto inunctos, ut ſuadet Galenus in umbra exiccari fecimus, ita tamen ut ſingulis diebus eos pharmacopola, bis & ter euerteret: ne altera eorum parte exiccata, altera humidior maneret, putredini obnoxia. Continuo igitur ad quindecim dies uertebantur, qui optimè ſiccati uitreo in uaſe ſunt repoſiti, & aſſeruati. Perdurant autem ij ad quatuor uſq́ʒ annos, & amplius, qui theriaces fundamentum ſunt, & ab eis theriaca nomen contraxit: ut in Scholia patebit. Valent autem trochiſci ij potiſſimum Elephantiaſi, & alijs uarijs affectionibus, de quibus, quum dabitur occaſio loquemur.

SCHOLIA.

Vocantur paſtilli ij de uipera, ſiue orbiculi theriaci, aut potius trochiſci de Tyro, unde qui inter trochiſcos de uipera, & trochiſcos de Tyro differẽtiam facere contendũt, omnino hallucinantur. Ex ijs autẽ receptarij quidam ſunt luminaribus æquales, quos ſua inſcitia dimittere ſatius eſt. Eſt autẽ θηρίον Græcis idem quod Romanis fera, ſiue reptilium omne genus: unde è uipera, quia fera, & therion dicta, theriaca antidotus appellatur, non uero à Tyro animali particulariter ſic dicto. Vocant autem Arabes tyrum, uiperam: ut ex Serapione facile quis cõprehendere poterit: quum, quæ Echidnæ Græci tribuunt, ille ſuo tyro conſcripſit. Multi tamen tyrum à uipera diuerſum animal, & in Aegypto repertum credentes, trochiſcos de uipera diuerſos à trochiſcis de tyro faciunt, quum tamen tyrus apud Arabes, & uipera Latinis, idem ſit, ut latius Leonicenus, in Plinij, & Medicorum erratis primo aperuit: & poſt eũ Manardus Ferra-

riensis, ac Leonardus Fuchsius Germanus. Cæterum theriaces apparatum, breui quum omnia ad manum fuerint, & eam præparauerimus, describemus. Curamus autem nos singula simplicia eam adornantia, uel ex finibus orbis, nullis parcentes sumptibus selecta habere.

Curatio quinquagesimasexta, in qua agitur de lyenteria.

DOminicus Margaretus nobilis Anconitanus senio confectus, quum per plures dies semicrudum cibum per secessum emitteret, & multa illum præsidia tentata non iuuissent, hoc electuario ultimo refectus fuit, & sanitatē obtinuit. ℞. succhari rosati Neapolitani antiqui unc. sex, theriaces optimæ drachmas sex, cū mi- ua cidoniorum completa q. suff. misce, fiat conditum: cuius semiunciam singulis auroris ieiuno stomacho capiat, & nihil desuper bibat.

Curatio quinquagesimaseptima, in qua agitur de puero mania correpto.

PVer Hebræus annos natus sedecim, temperatura biliosa ad atram inclinante, per Italiam canicula uigente, thura uēdebat: qui quum noctu uiuum sepeli somniaret, sequenti die à cibis abstinuit, ieiunium Hebræorum more celebrando, in quo, & per torridum solem iter faciebat. Ex cuius ustione, ac inedia exassati humores caput obrepsere, & puerum insanum reddiderunt. Nam ad diuersorium, quum puer is peruenisset, ex puteo aquam hauriebat, & subuculam, qua induebatur, lauare nitebatur, quem quum mulieres increparent, quadrantes ex crumena extorsit, & in puteum eiecit. Quo facto, hunc delirantem mulieres iudicarunt, & eum in cubiculum subduxerunt, sed postea Bononiam trāsmiserunt. Vbi à medicis utcunque gubernatum, illico paucis intermedijs diebus Anconam amandarunt. Ad quem accedens ipse, omnia (ut decet) ab assistentibus inquiro. Et hūc primo insania affici, & postea interposito uno, uel altero die, febri uexari deprehendi, qua & nunc corripitur, tertiana scilicet duplici, raro solita deficere. Cui memoria parum est læsa, cæteris omnino corruptis duabus potentijs, scilicet imaginatrice, & ratiocinatrice. Huic igitur remedia conuenientia adhibiturus, primo sanguinem ex capitis uena, cephalica dicta extrahere facio, cuius missioni quum præsens essem, nec eum admodum atrum, & crassum, immo optime consistentiæ, & coloris rubri uiderem, tribus effluxis uncijs, uulnus occludere feci. Et illico hunc ebibit syrupum. ℞. Syrupi de boragine, de uiolis, nenupharini añ. unciam mediam, aquarum lactucæ, uiolarū, endiuiæ añ. unciam unam, misce, quem in aurora, & uesperi singulis sequentibus diebus capiat, noctu uero caput hac embrocha irrigatur, quæ habet. Recipe, foliorum lactucæ, endiuiæ, boraginis, hyosciami, uiolarum, senæ, calicum papaueris nigri cum suo semine numero duodecim, florum boraginis, nenupharis, uiolarum, buglossæ, rosarum, añ. pg. i. in libris quindecim aquæ fiat decoctio sufficiens: facta colatura, adde olei uiolacei, rosacei añ. uncias tres, misce, quo infuso per dimidiam horam caput irrigetur, ac absterso, tempora, frons, nasus, & brachialia populeo inungantur, ad somnum conciliandum, & malam calidam, & siccam intemperiem emendandam. Dein uero cucurbitulæ spatulis cum scarificatione admotæ sunt, ueluti frictiones, retractiones, ac deriuationes, quin & hirudines ano admotæ fuerunt, quibus omnibus melius habere cœpit. Nam & humorem sæpe per leuiora quędam pharmaca euacuabamus, ueluti syrupum rosatum solutiuum, decoctum senæ, diacatholicum, diasene,

&

& similia, porrò conditum quo semper interdiu utebatur, tale habetur. Recipe conseruæ uiolarum, de boragine, de buglossa añ. unc. unam, conseruę florum nenupharis unc. ij. pulueris senæ unc. s. cũ syrupo de pomis. q. suff. misce, fiat mixtura, & auri folio inauretur. Is enim intra quinq; dies resipuit, & ab insania euasit. Febris tamen eo dicto modo horrida singulis diebus eum inuadebat. Fuerunt autem omnes dies insaniæ uigintiquinq;. At febris relicta, ut biliosa tractata fuit, quæ fluxu uentris superueniente soluta fuit.

SCHOLIA.

CVm irrigationes capiti machinabantur, cõtendebat quidã medicus ex assistentibus, decocto olea nõ esse admiscenda, sed longè melius fore, si post embrochas ex decocto tantum factas, olea capiti per se applicarentur, sed is mea sententia, omnino extra Galeni mentẽ loquebatur, quum fomentũ, siue irrigatio ex oleo aquis mixto, hydræleo dicto magis humectet, quã per se oleum, aut aqua sola admota, ut huius rei est author Gal. lib. 2. de Facult. simpl. med. cap. 25. quia sic mixtum magis hæret quã per se solum applicatum. Cæterum, cui capitis parti remedia sint applicanda, si recolo, prima harũ medicinaliũ curat. Centuria diximus, sed & nunc euidentioris doctrinæ gratia, ex Galeno nonnulla subiungam, quæ apud illum libro 13. Methodi medendi leguntur, & ita habent. In præsenti eam quæ à partibus sumpta est indicationem, propositum est persequi, ueluti statim in ijs quæ ad caput pertinent, & si non aliud, saltem illud nosse cuiuis est promptum, obiectam nobis ante cerebrum esse crassam membranam, quæ costis istis externis sit assimilis: posthãc etiam cranium. Itaq; resolui in densis obicibus, & duris, præsidiorum, quæ imponuntur, uim est necesse, ac nisi suturas in capitis osse natura ipsa fuisset molita, nihil adeo æstimandum efficeret pharmacũ ullum, extrinsecus impositum, sed quoniam etiam suturæ, & in his præcipuè coronaria, non solum impositi medicamenti qualitates, sed etiam substantiã, si tenuis est, facilè intro transmittit, meritò multa circa cerebrũ uitia ab extrinsecus applicatorum remediorum facultate iuuantur. Ipse enim in meipso expertus memini, quum infunderetur rosaceum frigidum citissime, clarissimeq; sensisse me in sincipitis loco eius intro penetrationem. Et subdit, meritò igitur ad hanc coronariam suturam applicant omnes medici capiti infusiones, uidelicet accepta quasi per manus à primis inuentoribus ratione, ad id opus uenientes, & cætera.

Curatio quinquagesimaoctaua, in qua agitur de puero continuo febriente, qui sola surarũ scarificatione sanus euasit.

Ilius Barbosii natus annos nouem, quum febri continua corriperetur, & inter medicos consultum esset pro eius salute de sanguinis missione, primo à surarum scarificatione cœptum fuit: qua uel tantum illico sanus est factus.

SCHOLIA.

QVantum crurum, & brachiorum scarificatio salubris sit euacuatio, hodie à medicis Italiæ, & Germaniæ, Galliæue prætermissa, prima harum medicinalium curationum Centuria diximus, ad cuius lectionem lectorem remittimus.

Curatio quinquagesimanona, in qua agitur de utero gerente muliere dolore affecta.

Xor cuiusdã coriarij utero gerebat, caput dolebat, febricitabat, spatularum grauedinem persentiebat, ac de lateris sinistri dolore querebatur. Huic optima uictus ratione instituta, ad frigidum inclinante, cucurbitulas spatulis, cum scarificatione admouere iussimus. Postea uero ex meliloto lateri dolenti ceratũ admouimus. At syrupi uice aquam hordeaceam, iulepo uiolaceo exceptam, in aurora ieiuno stomacho dabamus, & intra sex dies sanitatem obtinuit.

Curatio ſexageſima, in qua agitur de quodam qui panis, ſiue bubonibus circa inguina corripiebatur.

Ilius Vincentij coriarij, qui apud fanum Diui Nicolai habitat, quum apud mulierẽ Gallicã ſcabie fœdatã per dies aliquot moraret, duobus bubonibus circa inguina correptus fuit. Dicũtur autẽ bubones ij Græcis phymata, Latinioribus uero pani. Nam natura emunctoria, ſiue adenes in corpore tanquam loca ignobilia, & ſuperfluitatum receptacula, diſpoſuit, ut capiti retro aures, collum. Alas membris ſpiritualibus, ſub brachijs, naturalibus uero, inguina. Quum igitur caput afficitur, & potens eſt materiam mittere retro aures, dicato ſibi emunctorio, conatur: loco, ubi tubercula parotides fiunt. Quũ uero ſpiritualia mẽbra, ad alas. At quia plerunq; peſtis cor, & membra ſpiritualia inuadit: bubones peſtis tempore ſæpe in alis apparent. Porrò iecore infecto, & naturalibus membris, prout à morbo Gallico infici continuo ſolent, bubones inguinibus dicti pani naſci ſolent: ut huic iuueni contigit, annos nato uiginti. Cæterũ, bubones ij, tametſi ab omni poſſunt gigni humore, potiſſimum tamen ab atra bile, & pituita fiunt. Circa quorum curationem, optima prius uictus ratione inſtituta, emplaſtrum, quod aiunt maturãs, ut illis apponeretur, deſcripſimus. Quod habet. ℞. maluæ, branchæ urſinæ, altheæ, camomillæ an̄. man. unum, radicum altheæ fac. i. caricarum numero xij. in aqua fiat decoctio, & colatura, poſtea uero in mortario omnia optimè piſtentur, quibus adde, farinæ chamomillæ, fenugræci, ſeminis lini an̄. unc. ij. uitelli oui num. iij. croci drach. i. axungiæ porcinæ libram mediam, olei lilini unc. iij. Et cum prædicto decocto formetur emplaſtrum, & à chirurgo, ut decet, apponatur. At à ſanguinis miſſione abſtinuimus, quia multum eius per nares effluxerat. Sed quod maxime in hac re aduertere decet, eſt, quod interdum bubones ij integri, & non aperti erant, à corporis purgatione uniuerſali abſtinuimus, ſyrupos tamen alacriter illi conceſſimus, qui habent. ℞. ſyrupi de fumo terrę unc. i. de epithymo unciã ſemis, decocti ſenæ uncias iiij. miſce, fiat ſyrupus, quem ieiuno ſtomacho bibat, & eum aſſiduet, quoad bubones aperti ſint. Quum uero ad ſuppurationem peruenerunt, & pus ex illis per emiſariũ factum effluere cœpit, tũc pharmacum illi conceſſimus, & bubones adapertos per duos menſes, ſic perſiſtere fecimus. Scabie enim ſcatebat, & ex capite capilli decidebant. Tunc uero iterata euacuatione per catapotia ex nitro, inũgi quinquies eum fecimus, unguento à nobis deſcripto, Curat. ſeptuageſimaquarta primæ Centuriæ, mutatis tamen nonnullis pro temporis, ætatis, & temperaturę ratione, quo optimè ſudauit, & poſt quintum diem multa per os eiecit, & tandem proximis uiginti diebus ſanitati fuit reſtitutus.

SCHOLIA.

PHymathis nomen æquiuocum eſſe alias diximus. Sed nunc phymata, panos eſſe, inguinibus adnatos tumores firmamus, nec enim ignoramus φύγεθλα à nonnullis panos appellari, Sũt quippe φύματα inflammationes Eryſipelatodes, uel Eryſipelas cum inflammatione, quæ plerunq; inguinibus naſcuntur, pani Romanis dicti, quos Hiſpani incordios, aut mulas. Itali uero tinconas, uel Romana ſeruata uoce, panochas, à panis appellant. Errant qui apud C. Celſum panes pro panis legunt, quum pani tumores dicti uocentur. Et ijs temporibus morbi Gallici præſagia ſint. Cæterũ Gal. lib. 8. de Placitis Hippocratis, & Platonis per φύματα, uirgæ ulcuſcula intelligit, parum alioqui interprete aduertente. Vt iure dicendũ ſit phymatis, & phygethli nomina late patere, ita ut per ea omne genus tumorum, & tuberculorum intelligi ab re non ſit.

Cura-

Curatio sexagesimaprima, in qua agitur de ulceribus renibus firmatis.

LEuiori nephritide corripiebatur apud Anglos Altarasius uir probus, triginta natus annos. Qui lucri gratia, quum Græciam, nūc Turchiam dictam intrasset, & Anconam se recepisset ob labores habitos auctus est morbus, & sanguis illi per integrum annū cum urina effluxit, cui malo nunquam curationem aliquam molitus fuit, aut præsidium adhibuit. Cessante uero sanguinis fluxione, lotiū crassum, sabulosum, puluerulentum emittere cœpit, cum quo & obtusum quendam dolorem circa renum regionem persentiebat, elapso uero nonnullo tempore difficulter is urinam mingere cœpit. Sed postea succedente adhuc morbo inter anum & testiculos huic oborta est inflammatio siue apostema tactu molle, urinæ eiaculationem omnino impediens. Sed nō ob hæc febricitabat, grauiter tamen angebatur. Et merito sanè, quia morbus periculum minabatur. Immisso igitur cathetere nihil profuit, quum tamen alijs profuisse uideramus. Et ea de causa concesso purgatorio medicamento hoc, ad topica condescendimus auxilia. Habet autem pharmacum sic. ℞. syrupi rosati solutiui, uncias tres, decoctionis senæ cum glycirriza, & fructu halicachabi, alcacengios Arabes dicunt, apparatę, uncias quatuor, diabenedictę, drachmas tres, misce, & ieiuno stomacho bibat, & parum si uoluerit desuper dormiat, quo optimè egessit. Topicum medicamentum.

℞. axungiæ gallinæ parum, desuper ponatur. Aliud. ℞. chamomilę, maluæ, maluauisci, an. m. i. in aqua sufficienti fiat decoctio, facta colatura in mortario prædicta triturentur, quibus adde farinæ chamomilæ, fabarum, hordei, ana pug. i. & cum prædicto decocto quantum suffecerit, fiat emplastrum, & in lineo panno admoueatur, & ligatura optimè adaptata pro loci ratione liget. At interim dum hæc fiebant, syrupos sequētes ebibebat. ℞. syrupi capillorū ueneris, liquiritiæ, de absinthio, ana unc. ſ. aquarum alcacengi, absinthij, ana ℥. i. & ſ. misce. Postea uero iterum ex pharmaco ab excrementis alleuiata aluo, inflammatio ad suppurationem utcunq; peruenit, cuius pus cōtentum, ne uesicæ collum roderet, illico de illius extractione solliciti fuimus. Sed an candente ferramento uel frigido incisorio in dubium uertebatur, demū hinc inde pro ratione adducto cauterio ignito apostema apertum fuit, quod forte contra rationem pro loci positura factum habebitur. Sed ut postea experientia deprehensum est, perinde fuit, ut paulò postea dicemus. Nam per prædictam incisionem urina emittebatur, circa quā plura alia foramina sua sponte aperta sunt, per quæ omnia, urina quoque expellebatur, & illa quidem sanie infecta, sabulosa, subalbida, & interdum ad nigritiem declinans. Erant uero inferiora illa adeo flaccida & corruptione infecta, ut ea ad consolidationem trahere impossibile uidebatur, per dictam tamen incisionem, syringe eiaculatoria medicamenta abstergendi, & ulcera exiccandi uires habentia emittebantur, per q̃d & tuberculum altero testiculo insitum, prædurum et contumax dissolutū fuit. Nec enim unquam mihi animus fuit prędicta ad cicatricem trahere foramina, quia timor erat, si occluderentur foramina ipsa, & uia lotio crasso, & sabuloso interciperetur, quod ulcera maligniora fierent, & consequens ipsum in obitum traherent. Cæterum quum is per longum tempus sic affectus maneret, Ferrariam se contulit, ubi medicorum consilio ad balneas calderias, postea ad luccenses ferreas iuit, ubi ipsarum medicatarum aquarum potu, urinæ clariores & limpidiores euaserunt. Sed octo interpositis diebus, ad consuetam crassitiem & malignitatem sunt redditæ. Vnde iudicatum fuit

ulcera renibus substantiæ sordida infixa esse, quę confirmata practici uocant. Contra quę Ferrarienses medici multa machinati sunt, sed frustra. Qua de causa Anconã rediјt, ubi ab epoto guaiaci decocto paulatim marcore infectus, fluxu uentris superueniente obiјt.

Curatio sexagesimasecunda, in qua agitur de nonnullis qui ob potum frigidum mortui sunt.

ELegans, & optimæ staturæ iuuenis Romanus, quum pila luderet & sudore respersus ac totus madidus & fatigatus ad puteum pro siti arcenda uenisset, exhausta frigida recens per caldarium extracta, illico in terram cecidit, & obiјt. Alterum nouimus ex iјs qui in campo negociantur, qui quum non minus corporis totius adapertis poris madidum domum reuerteretur, cyathũ frigidioris aquæ ebibit, & mortuus quoque fuit. Sed alterum uidimus qui quum domum peruenit, urgente magno æstu, cellam uinariam ingressus fuit, & calicem mecacioris uini frigidi exhausit, & exanimatus cecidit, & uitam cum morte commutauit.

Curatio sexagesimatertia, in qua agitur de ultimo iam in morbis refrigeratis.

PVlsibus iam destitutis et frigidis factis, ad quos diuertimus ęgrotantibus, sindone calfacta eos obuolui iubemus, & uitellos ouorum cum pauco uino generoso deglutiendos damus, quorum nonnulli euadunt. Sed iјs & similibus, qui acutissimis & malignioribus febribus corripiuntur, & secum pulicare accidens trahunt, bolum armenam Orientalem, quam terram lemniam ueram aliâs diximus, cum optimo uino, & aqua rosacea, uel carnium succo, aut huiuscemodi alio liquore mixtam bibendam dabamus, & efficax remedium esse plerunque experti sumus.

Curatio sexagesima quarta, in qua agitur de iuuene mania affecto.

RAphaelis frater iuuenis robustus quum apud Ariminenses ageret, febri correptus fuit, ubi à medicis utcunque gubernatus Anconam uectus est, ubi quum à medicis tractaretur, eo die quo pharmacum purgatorium ebibit, in maniam deuenit. Ad quem sequenti die uocatus ipse, paucis adhibitis, febris manente mania deposita est. Pro qua leuanda mania sic orsi sumus. ℞. syrupi de pomis saporis, unciam unam, de epithymo, de fumo terræ, ana unc. s. aquarum boraginis, melissæ, de fumo terræ, ana unciam unam, misce, & clarificetur, & cum speciebus lætificantis Almansoris aromatizetur, at interea dum syrupos ebibebat, uenis hemorrhoidalibus sanguisugas duas, eo modo à nobis sæpe dicto & usitato admouere fecimus, & optimis cibariјs illum tractabamus. Post quorum amplam ebibitionem, pharmacum purgatorium sequens illi obtulimus. ℞. syrupi rosati solutiui, uncias tres, confectionis de senæ, drachmas tres, electuariј de psyllio, drachmas duas, decocti senæ completi cum paucis myrobalanis Indicis cõpositi ℥. iiј. misce, fiat pharmacũ, quod in aurora ebibat & desuper per horã dormiat. Quo multa biliosa subnigra egessit, & meliuscule habere cœpit. Nã tũc de brachiorũ & humerorũ dolore aliquantulũ cõquestus est, ob quẽ cucurbitulas scapulis cũ scarificatione admouere iussi numero quatuor, per quas sanguis pro loci ratione abũde fuit extractus, et humorũ

euidens facta retractio, quibus uanæ imaginationes imminui cœperunt: & iam resipiscere uidebatur, & eo magis, quia antea semper irrigationibus caput fouebatur, & ille electuarijs ac conseruis reficiebatur. Sic autem habent irrigationes. ℞.foliorum senæ, folliculorum senæ, chamomillæ, maluarum, menthæ siccæ, melissæ, ana manipulum unum, florum borraginis, buglossi, uiolarum, rosarum, uerbasci, ana pug.i. hordei mundi, pug.i. & s. In libris quindecim aquæ fontanæ, fiat decoctio sufficiens, & colaturæ adde olei chamomelini, rosarum, ana libram mediam, misce, & fiat ex alto cum spongia embrocha mane & uesperi, sed electuaria quibus utebatur, talia habentur. ℞.conseruæ de borragine, de buglosso, ana uncias tres, de floribus arantij, uncias duas, fragmentorum preciosorum, drachmam unam, margaritarum, corallorum rub. præp. ana scrupulum unum, cum syrupo de pomis quantum sufficit, misce, & fiat mixtura, & cum folio auri inauretur, de qua ad placitum pitisset, & sequentes aquas desuper gustet. ℞.aquarum borraginis, buglossæ, melissæ, ana lib.s. misce. Nam & parum uini optimi parum diluti interdum illi concedebamus. Eis autem prædictis iteratis ac nonnullis alijs de nouo adhibitis, is ad sanitatem intra mensem restitutus fuit. Porrò Florentinus miles ueteranus, quem ad nos insanum ferreis catenis ligatum attulerunt, uere melancholicus erat, cuius per duos menses curam habuimus, sed absq; successu felici. Et ea de causa in patriam eum reduci fecimus, ubi intra sex menses ex integro illi intellectus restitutus fuit. Delectabatur autem is cantilenis, & mimis rerum ridicularum. Cæterum plura huic rei facientia lege apud Rasim libro nono ad regem Almansorem, capite de melancholia, cui uiro, mea sententia, in curandi arte præ cæteris Mauritanis fides præstanda est, tantum enim semper ad Galeni & Græcorum mentem loquitur.

Curatio sexagesimaquinta, in qua agitur de puero qui epoto arsenico, post elapsum annum obijt.

Famulus Arubas, de quo prima Centuria sermonem fecimus, unà cum hero & domina, ac eorum filijs arsenicum pullis per famulam clam inspersum gustauit, qui inde paulatim tabificus ac marcidus factus, intra annum obijt. Erat autem famulus hic puer duodecim tantum natus annos. Nam & prędicti Arubas filiola, quæ quoque pullorum sic arsenico infectorum carnes gustauerat, hodie imbecillis est reddita, quam famuli, immo uniuersæ carnis uiam insequi breui credendum quoque est.

SCHOLIA.

Reperiri uenena quæ intra annum, aut ut dicitur, ad determinatum tempus interficiant, fabulosum non est. Sunt quippe uenena quæ intra mensem opus suum conficiunt, alia citius, alia tardius, pro subiecti ratione, de quibus subticere satius est.

Curatio sexagesimasexta, in qua agitur de melancholia morbo.

Petrus Treuisanus apud Anconitanos procurator, uir tres supra triginta natus annos, melancholia morbo laborabat. Nam mentis alienationem seu absque febre desipientiam patiebatur, quæ à sanguine melancholico uniuersum corpus cum cerebri læsione inficiēte eueniebat. Cui occurrens ipse, primò ano hirudines duas admouere feci, quas facillime cuiuis corporis particulæ hærere facies, si modo eā animalculi alicuius sanguine inūxeris, uel melius, si mulieris uel quadrupedis

drupedis lacte locum irroraueris. Tam enim animal hoc sanguinis & lactis auidum est. Cæterum sanguinis tantum fuit extractum, quoad sanguisugę sua sponte ceciderunt, & sanguis absque adminiculo & constrictione aliqua restrictus fuit, quæ sane euacuatio primatum in melancholiæ curatione obtinet, ut sæpe testatus est Hippocrates libris Aphorismoũ, et sexto De morbis popularibus, cui postea omnes medici facile subscripserunt. Ab hac uero euacuatione proposita uictus optima ratione, præsertim cibariorum boni succi & humectantium, leue hoc pharmacum propinauimus.
℞. Syrupi de epithymo, uncias duas, syrupi rosati solutiui, unciam unam, confectionis senæ, drachmas duas, diaphœniconis, drachmam unam, decocti senæ, uncias tres, misce, fiat potus, quem per duas horas ante cibum capiat. Post uero hanc prædictam minorationem ijs usus fuit syrupis. ℞. syrupi de epithymo, de pomis saporis, ana unciam unam, decocti senæ, uncias tres, misce. Elapsis uero octo diebus ægrum catapotijs à Rasi libro nono ad regem Almansorem descriptis, capite de melancholia purgauimus, quorum descriptio ita legitur. ℞. epithymi Cretensis, drachmas uiginti, polipodij, agarici, utriusque drachmas decem, ellebori nigri, succhari, ana drachmas quinque, stœchados, drachmas septem, pulueris hieræ picræ, drachmas quindecim, misce, & ut expedit formetur massa, & ex ea fingantur catapotia, quorum ad drachmas tres pro uirium ratione offeruntur. Nos uero scriptulos quatuor, adiectis diagridij granis tribus, ægroto nostro optimo successu dedimus. Sed interea dum hæc moliebantur, balneis ex aqua potabili cum arietum pinguium capitibus discocta lauabatur, quibus oleum sesaminum & chamomelinum quoque adijciebamus, immo interdum folia senæ & fumariam herbam adijciebamus, non minus quoque condita cordialia contra atram bilem facientia huic dabamus, ut succharum borraginatum, buglossatum, arantiatum. Et ex electuarijs offerebantur diamoschus dulcis, diambra, pliris, arcoticon, lætificans Galeni, lætificans Almansoris, fragmenta lapillorum preciosorum, margaritæ, & cætera, à quibus senæ puluis nunquam eliminandus est, quibus addere est, quod somnus unice procurabatur, & res illi obijciebantur, quibus maxime exhilarabatur. At quum per mensem hæc concessa fuerint, & alienis suis cogitationibus perseueraret, temporis spatium iuxta Rasis documentum interposuimus, in quo à medicamentorum exhibitione abstinuimus, ut ægrotantis uires interim reficerentur. Sed octo interiectis diebus ad medicamentorum propinationem reuersi sumus. Et primo ad syrupum de elleboro ex descriptione nostra, maniacis & melancholia affectis saluberrimum, cuius descriptio talis est. ℞. ellebori nigri, unciam. ſ. succi pomorum dulc. uncias decem, radicum borraginis, radicum buglossi, polypodij querci ni optimi, epithymi, ana unciam unam, folliculorum senæ, foliorum senæ, chamepyteos, stœchados, ana drachmas sex, florum borraginis, buglossi, fumariæ, lupulorum, ana pug. ij. capillorum ueneris, fumi terræ, siue fumariæ herbæ, eupatorij ueri, hodie agrimonij dicti, chamedreos, ana manipulum unũ, schinanti, unc. ſ. omnia secundum artem tractentur, & in aqua fiat decoctio, quousque maneant libræ duæ. Et colaturæ manenti adde pomorum succum prædictum, succhari albi libras duas, & fiat syrupus: cuius mensura ita habetur. Recipe prædicti syrupi, id est, syrupi de elleboro, uncias duas, aquarum borraginis, melissæ, arantiorum, ana unciam unam, misce. At quia sæpe stillaticiæ aquæ hæ stomacho aduersantur, ea de causa uice aquarum herbarum decoctum inijciebamus, immo decoctis ipsis ad rem facientibus syru-

ſyruporum uice utebamur, & quando hæc quoque odio ęgrotanti ueniebant conſeruas, & electuaria melancholicis opitulantia concedebamus. Sed poſt aliquot dies ad pilulas de lapide lazuli cōdeſcendimus, quæ primas in hoc tenent morbo, quibus & citatis repetitis ac embrochis capiti ſępe adhibitis, intra duos menſes paulatim ſanitatem fuit adeptus.

Curatio ſexageſimaſeptima, in qua agitur de mania ob occluſum ulcus eueniente.

VIr qui ulcus antiquum in brachio habebat, ad nos uenit pręſidium quærens, ne ſic fœdatus ſemper incederet, cui, quū unguentum hoc illi inſinuarem & ulceri applicuiſſet, intra paucos dies ulcus ſanum eſt factum. Sed paucis interpoſitis diebus is in maniam incidit, quorum parentes quum poſtea ad me redirent & hunc inſanum ſignificarent, iuſſi ulcus de nouo aperiretur, quo aperto, inſania euanuit, & priſtinæ ſanitati Dei nutu eum reddidimus. Erat autem unguentum quo clauſum fuit ulcus, ſequens. ℞. unguenti de lithargyrio unc. i. de plumbo, unc. ij. de tutia, unc. i. & . ſ. terebinthinæ optimæ unc. ſ. miſce, & in mortario plumbeo omnia tractentur, & fiat unguentum.

SCHOLIA.

QVi rerum medicarum contemplationi ſunt dediti, ij Hippocratem *medicorum* Deum *appellare omnino uel inuito conſtricti ſunt. Ita enim eius dogmata, axiomata, documēta, ac doctrina ueritati conſona uidentur, ut ex tripode quodam aureo ea deprompta eſſe non ſit deſiteri. Quæ uel ex ijs citandis uerbis è libro ſexto de morbis popularibus quiſq; contumaciſſimus fateri debet. Scribit autem* Hippocrates *citato loco, ſi atra bilis animum infecerit, id eſt, temperaturam, ſiue cerebri complexionem contaminauerit, tunc atrabiliarius melancholicus dictus fiet. Si uero prædicta atra bilis cerebri corpus occupauerit & eius meatus utcunq; occluſerit, tunc atrabiliarius comitiali morbo afficietur. Ita enim eius habentur uerba: atrabiliarij etiam comitiali morbo corripi plerunq; ſolent, & uiciſſim comitiales fieri ſolent atrabiliarij. Vterq; uero morbus magis fit, prout ad alteram partem inclinauerit, ſiquidem enim ad corpus inclinarit, comitiales fiunt. Si uero ad animum atrabiliarij melancholici dicti, hæc ille. At æger noſter, quia atra bilis eius cerebri temperaturam, quam animum* Hippocrates *appellat, infecit, & in eum inclinauit, melancholicus factus eſt.*

Curatio ſexageſimaoctaua, in qua agitur de ephimera febre cum maxima urinæ exceptione eueniente.

REuerendus frater Hieronymus de monte Polytiano, ex ordine Prædicatorio Theologus inſignis, natus annos duos ſupra ſeptuaginta & optimæ temperaturæ uir, elapſo anno quum ephemera febri corriperetur, per totum diem & noctem multum urinæ excreuit. At febri nullis adhibitis remedijs elapſa, humor bilioſus ad crus ſiniſtrum corruit, ex quo eryſipelas phlegmonoſum ortum fuit, quod per tres menſes, forte medicorum negligentia, dolores, & grauia inferendo ſymptomata perdurauit. Nunc uero ſimili ephemera correptus eſt, non niſi cum copioſiſſimæ urinæ ſolita excretione, ut criticam quandam euacuationem à natura factam hanc quis dicere poteſt, à qua prædictum crus dolere cœpit, & ſolito eryſipelate tentari. Quem quū ſic affici uideremus, illico nulla interpoſita mora medicamentum bilis purgatorium illi conceſſimus, quo multa expurgauit & ita contulit, ut ex toto eryſipelas breui euanidum fuit, & ille ſanitati reſtitutus. Sequenti uero die purgationis urinam adeo nigram emin xit, ut atramentum eam quis putaret.

SCHOLIA

SCHOLIA.

Topica medicamenta Erysipelati admota, non nisi corpore uniuerso à bile optime expurgato suam conferre operationem, uel ex Galeni historia manifestum euadit. In qua de Illustri Romana muliere herpete affecta loquitur, quam postquàm à bilioso humore uel inuite purgauit, ad sanitatem eam reduxit Galenus. Nam aliter in longius tempus morbus paratus erat protrahi, ut apud eum libro quartodecimo Methodi medendi capite decimoseptimo legitur. Ob inscitiam igitur medicorum, qui elapso anno Reuerendi huius patris curam habuerunt, & pharmacum tamdiu postposuerunt, illi morbus ita prorogatus fuit, & cura ad tres menses protracta. Nunc uero quia illico bilis morbi fomentum per pharmacum deposita fuit, omnis statim cum ea amotus est languor, & ille sanus factus.

Curatio sexagesimanona, in qua agitur de puero deuorante numisma quoddam æneum.

DEuorauit æneum quoddam numisma, ex eius genere quo senes pro compotis suis obeundis utuntur, puer octo natus annos, & filius illius qui ex oneraria & potenti naui in mare cecidit, quum ex Syria Venetias nauigaret. Qui puer nulla percepta noxa gracilis redditus post elapsum annum, numisma prædictum cum excrementis egessit, exiguum tamen & ita à calido naturali consumptum, ut omnibus admirationi esset.

SCHOLIA

Puerorum calorem copiosum & ualidum esse, ut hæc & similia efficere possit, norunt medici. Vidimus autem nos quendam apud Ferraienses heluonem, quàm hominem potius dicendum, qui coria, testas, & fracta uitrea uasa comedebat, concoquebat, & digerebat, ut eum omnes struthiocamelũ appellauerint auem, cui concoquendi sine delectu deuorata mira natura inest, ut experientia facta comprobatum apud Antuerpienses habuimus.

Curatio septuagesima, in qua agitur de muliere quæ uocem amisit ob alterum neruorum recurrentium in collo male affectum.

MVlier Illyrica, quæ ad caput montis habitat, quũ strumam à gallica scabie originem ducentem in collo haberet, monachũ quendam medici officio fungentem pro sui ualetudine accersiuit, qui indiscretè, quum pro ea propulsanda multis usus esset medicamentis, ita sublimatum, ut eius resecaret radices loco indidit. A quo alter neruorum ex pectore recurrentium, qui uocem effingunt, inibi corrosus est. Vnde ipsa paulatim rauca facta, uocem ferè in totum amisit.

SCHOLIA.

OB neruos hos recurrentes in collo læsos, uocis amissionem fieri tradit Galenus uarijs in locis suæ doctrinæ, præcipuè libro De locis affectis primo capite sexto, ubi à se neruos hos inuentos esse, nec suis magistris antea notos solita iactantia gloriatur, ueluti quod ob chæradas, id est, strumas (scrophulas hodie dicunt) in ceruicis profundo incumbentes, à chirurgo unguibus euulsas, neruos ipsos quoq; uocales seu recurrentes dictos, distraxit, unde puerum curauit, sed mutum reliquit, sicuti de altero subdit, cui alter tantum neruorum læsus fuit, & semimutus euasit, ut huic mulieri Illyricæ, de qua curatio nostra agitur, interuenit. Libro quoq; quarto prædicti uoluminis, hos neruos sextæ coniugationis partem esse docuit, quos si laqueo intercipias animal mutum reddi libro De dissectione neruorum meminit, & multo latius aureo illo libello, cuius titulus est De præcognitione capite quinto, in quo capillorum modo tenues eos facit, quum Romæ publice corporum dissectionem aggrederetur.

Curatio septuagesimaprima, in qua agitur de enterocele, id est, intestinalis ramicis curatione.

PVeri ramice intestinali ruptura dicta laborantes omnes ad quos diuertimus sectione inguini facta, & per eam testiculo Didymo dicto, & forcipibus in epididymo præciso, ac candẽtibus ferramentis optime exusto meatu & porcina pinguedine obtrectato, lineo

filo

filo tamen primo infima in parte ligato, ſanitati reſtituti ſunt. Nec enim alicui conuulſio, aut ſymptoma aliquod ſuperuenit. Quod Syluius Pariſienſis uir doctiſſimus, in ſuo Guatinaria, maxime hac timet caſtratione. Sed id forte, quia ſuis ſic affectis, in ſcroti infima parte nullam admittebat ſectionem, quæ præcipua à nobis in hac habetur curatione: Chirurgum tamen peritum, & ap prime dextrum, eligat medicus pro hac complenda operatione, decet.

SCHOLIA.

Exactum huius curandi modum deſcribere minime grauarer, ni putarem id ſuperfluum eſſe: quum nul lus quantumcunq; doctus eum, ut in opus mittat, ex libris aſſequi poterit. Quod ſi quis ex lectione tantum opus hoc aggredi conabitur: is certe non minus, quam ex cõmentariolo nauta, dicendus eſt. Oportet igitur, ut medicus iuxta Galeni præcepta, poſt methodum uniuerſalem curatoriam, in particulari-bus ſe exerceat. Dicitur igitur morbus is de quo agimus Græcis κήλη, Latinioribus uero ramex, et Herniа: practicas autem barbaras ſcribentibus, Ruptura. Qui uarias, ſecundum eius uarias, unde oritur, cauſas, ſorti-tur appellationes. Si enim peritonæo rupto, aut diſtenſo inteſtina in ſcrotum deſcendunt & deuoluuntur, mor bus de quo curatio noſtra agit, cõflatur, Græcis Ἐντεροκήλη, Latinis uero Ramex inteſtinalis dictus: qui ſæpe aut ictu, aut ſaltu, aut clamore, aut ululatu, aut ingentis molis ſublatione contingit: & in Aegypto terra nimirum calida frequenter euenit. Si uero inteſtina non in ſcrotum deſcendant, ſed inguinibus hæreant, tunc Inguinalis ramex, Βουβωνοκήλη Græcis, oritur. At, ſi lentus humor aliquis in ſcroti partem colligitur, ra mex aquoſus, Græcis ὑδροκήλη, gignitur: qui ſæpe cum uentoſitate & flatuoſitate comperitur: ut in fi-liolo Ioannis Scacchi nobilis Anconitani uidimus, quem medicamentis & Topicis remedijs diſcutientibus cu rauimus. Quũ aũt caro dura intra teſtium tunicas increſcit, carnoſus ramex uocatur, Græcis σαρκοκήλη, quem in olitore percepimus, eo tẽpore quo iam gangrena efficiebatur: ex quo plus minus duabus carnis libris præciſis, ſanitati fuit reſtitutus. Cæterum his camicis generibus alia addenda ſunt, quæ nomina à rebus op-plentibus ſemper accipiunt: Verbi gratia, Si omentũ in ſcrotum deſcẽdet, omenti ramex nuncupatur, Græce uero ἐπιπλοκήλη: ubi uero uenæ ultra modum repletæ glomerantur, ac dilatantur, κιρσοκήλη, hoc eſt, uaricoſus ramex, nominatur. de quibus quum dabitur occaſio ſermonem faciemus.

Curatio ſeptuageſima ſecunda, in qua agitur quomodo medica mentũ purget: & de Actuatione medicamentorũ.

Vm æger tertiana notha laborans pharmacũ ebiberet, elapſis dua bus horis id in totum euomuit: ſed nihilominus optime poſtea e-geſſit. Propoſitum nanq; fuit, an hæc per inferiora euacuatio à præ dicto pharmaco facta fuerit, uel potius ob motum corporis habi-tum ante ebibitum medicamentum, uel humorum concitationem. Pro quo diluendo dubio, pauca ex multis quæ ad medicamentorũ actuationem faci-unt, in medium afferemus: & eo magis, quũ ea ſint, in quibus Galenus à mul-tis ſugillatur, carpitur, lancinatur, & pro mendace habetur. Primo igitur, ut altius rem repetamus, ſcire licet, apud Galenum & medicos hæc reperiri no-mina, uenenum, ueneноſum medicamentum, nutriens cibus, nutriens medi-cina: Medicina, medicina nutriens, de quibus ſic habeto. Venenum eſt, Quod cum corpus intrat, permanetq;, ipſum uincit atq; corrũpit, à tota ope-rans ſubſtantia: ut uiperinum uenenũ, Hæmorrhoi, Baſiliciue, aut Dipſadis.

Venenoſum medicamentum. Quod corpus qualitatibus ſuis afficit: ut eſt cicuta, Mandragora, opium. Nutriens cibus. Qui minimum in cor-pus operatur, ſed omnino patitur, & facile tranſmutatur, ac in nutriti ſubſtan-tiam uertitur: & ideo improprie operans à materia nuncupatur: ut ouorum ui telli, gallinaceorum iecinora, & carnes alitum optimarum. Nutriens me-dicina. Quæ etſi in corpus qualitatibus agit, optime tamen adſimilatur, ut carice, & fructus. Medicina. Quæ in corpus agit, non tamen aſſimilatur, ſed corpori mali parum affert, ut ſcammonium, cartamus, agaricus, & ex ijs

composita. Medicina nutriens. Quæ tametsi in corpus agat, post longas tamen mutationes corpori adsimilatur: ut lactuca, cucurbita, allium, porrum, cepa, & cætera. Porrò medicinarum siue medicamentorum quędam energia, id est actu, talia dicuntur, alia uero potestate. Actu talia medicamēta illa sunt, ueluti ignis actu calidus est, & gelu frigidum. Potestate uero, quæ imperfecta, & futura adhuc dicuntur, sunt: Veluti pyretrum, scammonium, & similia: quæ ut operentur, & in corpus agant humanum, à calido innato in minimas parteis minui necesse est, tam si intra, quàm extra corpus admoueantur. Vocatur autem medicamentorum hæc comminutio à medicis, medicamentorum actuatio, quæ aliud nihil est, quàm in tenues parteis medicamentum à calore nostri corporis comminui. Quæ tamen rariora medicamenta sunt, citius quàm spissiora actuantur: ut Galen. meminit libro primo Simplicium, capite undecimo & decimo tertio. Sed aduertendum diximus, quod medicamenta calida uario modo habentur, ut in corpus agant nostrum, ab eo quem frigida sortiuntur. Nam calida ut opus suum conficiant, præter à calido innato in tenueis parteis diuisionem acceptam, calido ipso innato muniuntur: frigida uero, præter diuisionem, nihil ultra ab ipso innato calido expostulant: ut Galeno in uniuersa eius doctrina placet. Super cuius placida Gentilis de Fulgineo in suis extrauagantibus dictis quæstionibus, multa cōmentatur: & in Galenum inuehitur, & eum lancinat, dicens: Philosophiam hæc nullatenus ferre. Cuius uerba pacuit hic citare, ut postea Galenum non errantem indicemus. Ipsi enim in hoc oppugnare aliud nihil est, quàm uniuersam subuertere medicinam. Inprimis igitur Gentilis de Fulgineo, Galeni sententiam & opinionem ita citat: Mens ergo & intentio Galeni in hoc consistit, Medicina calida reducitur ad actum à calore nostri corporis: sic quod ipsa recipit caliditatem ab eo, per quam agit calfaciendo nos. Sed medicinæ frigidæ non recipiunt frigiditatem à calore nostri corporis: immo hoc principium intrinsecum, scilicet frigiditas, per quod infrigidant, ex se habent: ita ut istæ medicinæ frigidæ solum diuisionem in minimas parteis recipiant: quæ diuisio est uelut impedimentum tollens, quod erat in ipsa medicina, ad hoc quod operetur. Hactenus Gentilis Galeni opinionem citans: aduersum quam multis inuadit argumentis, sed duobus præcipuis: & primo, ut ipse ait, & credit, insolubiliter concludit: In entibus naturalibus non est minoris essentiæ forma calida, siue principium calfaciendi, quā forma frigoris, siue principium infrigidandi. Sed comperiuntur res quæ habent principium infrigidandi intrinsecum, siue formam frigoris, per quod principium possunt nos infrigidare, & nō adquirunt illam formam frigoris à nobis. Igitur medicinæ calidæ non indigent calore nostri corporis: & per consequens, Galeni opinio minime stare potest. Secundo, Nullus dubitauit an caliditas sit forma positiua, potens in operando: multi autem in dubium traxerunt de frigiditate: Immo nonnulli dicunt, in nullo mixto reperiri frigiditatem. Quum ea quæ à nobis frigiditas, aut frigus appellatur, remissa sit caliditas: ut opinatus est Galterus Burleus: Igitur Galeni opinio falsa est. Eis duobus argumentis fultus Gentilis Galenum hallucinatum alta mente clamat, & gloriatur: Sed eius gloria quum rem attigerimus, in opprobrium uertetur. Ne tamen Fulginates, quæ buccæ occurrunt, nos tantum deblaterare asserant: audiant, subsignatis primo Galeni uerbis, unde tota dubitatio orta est, quæ ita libro tertio De temperamentis habentur. Medicamēta frigida, ueluti papaueris succus, à nostro corpore intus sumpta, nihil de

mutantur

mutantur. Hæc enim paucula sunt uerba, ob quæ Gentilis in dubiũ rem traxit: pro quibus intelligendis, & Gentili satisfaciendo, sic habeto: Medicamenta frigida, ueluti & calida dicta, ut actu talia sint, id à calore nostro recipiunt: ea uidelicet in tenuia & parua diuidendo: ut tertio libro De temperamentis, & primo Simplicium cap. undecimo, duodecimo: & secundo Simpl. cap. uigesimo secundo, & uigesimo quarto, & tertio eiusdem uoluminis libro, capite primo, & decimoseptimo, & decimonono, Galeno ita scribenti placet. Igitur medicamenta minime nos excalfacere ualent: priusquàm actu talia fiant. At quod actu talia sint, id à nobis accipiunt, ueluti sicci calami ab igne. Et ut de frigidis simul medicamẽtis loqui lectores intelligant, subdit: Ita uero & ligna & sua quidem natura frigida sunt uniuersa, sed quæ sicciora sunt, & gracilia, ea facile mutantur in ignem: quæ humidiora sunt, & crassa, spatio egent maiori. Nihil igitur miri est, si medicamenta quoque primum quidem in parua & tenuia frangi postulant. Hæc uero adeo clara apud Galenum sunt, ut monstratore altero non egeant. Medicamẽta igit̃, ut in corpus agant nostrũ, in tenueis parteis redigantur necesse est: atque ut operentur, calidi innati opera indigent: ea scilicet tam calida, quàm potestate frigida dicta medicamenta, in tenues frangendo partes. Nihil tamen medicamenta frigida à corpore nostro demutantur: intellige nullam præter diuisionem, temperaturam, aut complexionem dictam assumendo. Præter enim diuisionem, quam medicamenta potestate frigida à calore nostri corporis recipiunt, nihil quicquam, ut recte opus suum conficiant, adquirunt. Secus autem calida medicamẽta, quę præter diuisionem receptam, in suis calidis qualitatibus intensionem quandam à calido innato datam, quam complexionem aut adiumentum appellitant, recipiunt. Sed si roges, cur medicamenta hæc calida adiumentum magis quàm frigida recipiant, in quo opus & labor est, & dubium consistit omne. Respondeo, Medicamenta calida qualitatibus suis calori nostri corporis non aduersari, sed potius eorum caliditas necessario intenditur: atq; inde ultra diuisionem, calidum medicamentum pro sui opera aliquid acquirit. Frigida uero medicamẽta contrario habent, quum qualitatibus suis maxime calori nostri corporis repugnent, atque inde non nisi diuisionem à calore adquirunt. Nec enim à caliditate corporea adiuuari quicquam possunt, sed magis impediri, ut suis fungantur operationibus: quum frigori calor oppositus est. Nec hæc in præsenti altius repetere opus est, quum hodie solidiori doctrina homines contenti euadant. Et ad modum, quo prædicta medicamenta purgatoria humores euacuent accedamus, præsertim ex Hippocrate libro De natura hominis, quo nemo uerius hæc scripta dimisit. Sed quũ Galenus eiusdem fidissimus enarrator, lucidius & clarius ea ob oculos nobis posuit, ideo placuit eius uerbis subscribere, quę libro De facult. simpl. medicamentorũ ita habent. Disseruit autem (inquit) & Hippocrates in opusculo, quod De natura humana inscribitur, de ordine qui in istis euacuandis seruari solet, ac nunc quoq; ne quid huic sermoni desit dicendum est: etenim si quod pituitam ducat medicamentũ exhibeas, prima quidem in superpurgationibus flaua, mox atra, tertio loco sanguis eijcitur. At si quod flauam bilem detrahat, pituita cõsequetur, tertia atra: quartus demum reddetur sanguis. Quin et si atram bilem purgare sit natum, eam quidem primam euacuabit, post quam flauam, deinde pituitam, omniumq; postremus sequetur sanguis: tãquam ex inanitis iam uasculis effluens, ut quæ summa iam debilitas occupet. Et cætera. Hinc autẽ

claret, medicamentum bilem natura deponens, prius bilem euacuare, mox serosam humiditatem, postea uero in superpurgatione pituitam euacuari: tertio uero loco atram bilem, quarto uero sanguinem. Si uero medicamentum pituitam natũ est euacuare, ipsam prius deponit, secũdo bilem, tertio atram, quarto sanguinẽ. Ex ijs igitur uerbis satis claret, quam perperam Auerrois dixerit libro sui Collectorij septimo, capite nono, Asclepiadem forte imitatus, Quod bilis, quia cæteris humoribus subtilior est, in omni euacuatione primo deponitur. Quæ opinio, quum satis à Galeno libro De purgantium medicaminum facultate sugillatur, superuacaneum esse arbitramur plura pro Auerroi confutando in medium afferre. Scimus satis reprehensum iri, quod falsum esse à multis scitur. Cæterum horum medicamentorum attractiones perficiuntur, ut Galeno placet, qualitatum quæ in substantijs sunt uirtute, id est specifica proprietate. Quæ medicamentorum attrahentium uirtus fortior est, q̃ humoris attracti. Conatur autem Galenus specificam hanc uirtutem, ut optimus philosophus, ad similitudinem quandam inter rem attrahentem & rem attractam, compertam reducere, de qua re legito Fracastorium Veronẽsem, uirum mehercle doctissimum, libro De contagione, amicitia & contrarietate, ubi attractiones has similitudine fieri, exacte probat, sed ut medicus: sæpe Galenus similitudinem hanc cœlestem, aut occultam quãdam proprietatem appellat, ut de lapide sanguinem sistente, libro De facult. simpl. medic. memoriæ commendauit, quem secutus est Mesue exordio sui operis, & uarij alij medici post eum scribentes. Vt medicamenta humores ad se attrahant, uel ad ipsos potius humores, propter similitudinem uadant, uarij uaria quoq; asserũt. Nam Hippocrates citato libro, medicamenta humores ad se attrahere tradit: ipse uero crederem medicamenti subtiliores partes ad humores sibi similes uirtute totius gubernatrice interueniente ire. Vnde tametsi post actuatũ medicamentum, & eius iam in uniuersum corpus subtiliores relegatas partes euomatur, exacta tamen & perfectissima succedit purgatio, ut in casu nostro interuenit & quotidie contingit. Quum autem ob similitudinem inter medicamentum purgatorium, & humorem euacuandum repertam, medicamenti ipsius partes subtiliores ad humorem eant, uel potius ad se attrahant, quia medicamẽti potẽtia fortior est quàm humoris attracti: fit inde, ut irritata natura, expultrix uirtus per apertos meatus eum expellat humorem, quãquam sæpe suo frustratur fine medicamentum, hoc est, non purgat, propter humorũ euacuandorum inhabilitatem, quia materia inobediens facultati expultrici existit, et non deponitur: aut propter obstrusos meatus à crassis & uiscidis humoribus aut induratis fecibus: aut propter uentositatem subleuantem medicamentum ad superiores partes. Cuius causa, medicamẽti prohibetur actuatio. Aut quia corpus adeo debile existit, ut medicamentum nec concoquere, nec expellere ualeat: aut quia tam forte, & auarum in medicamenti retentione, ut id potius in succum uertat, & nutriti substãtiam: ut latius Mesue tertiæ intentionis, capite primo, Canonum suorum sapientissime scriptum dimisit. Sed quum medicamenta hæc à uentriculi concoctrice facultate uincuntur, talem gignunt humorem, qualem trahere, & euacuare nata erant, ut scammonium in bilem, Turbit & Agaricus, aut Cartamus in pituitam, semen sanctonicum in lumbricos. Meminit autem Galenus libro De theriaca ad Pisonem, Phalangium, trifolij herbæ speciem, morsibus phalangij animalis opitulari. Si tamen contingat herbã superimponi loco ab animalculo non infecto, herbam

eosdem

eosdem inducere affectus & symptomata (inquit) quę animal suo morsu producere est natum: ut mirum non uideatur, si medicamenta quum per similitudinem operentur, in eosdem quos respiciunt (ut dixi) humores uertant. Multoties tamen humores à medicamentis similitudinem secum non habentibus euacuãtur, propter tres, & præcipuas à Galeno citatas causas, libro tertio De facult. simpl. medic. capite uigesimo septimo, propter uasculorum imbecillitatem, propter osculorum laxitatem, & propter ipsorum purgantium medicamentorum mordicationem, non uero ob infinitas ab Auerroi quinto sui Collectorij libro specificas signatas uirtutes, uel ut Hugo hallucinatur, ob quandam cõmunem cuilibet medicamento insitam uirtutẽ, cũ qua pręter propriã, quæ sibi dicatum humorem euacuat, reliquos purgare ait.

Curatio septuagesima tertia, in qua agitur de crustoso ulcere aures & faciem inficiente.

IVuenis illa, quæ ex Manfredonia Anconam uenit, nata annos sedecim, pulchra facie, post elapsum à coniugio annum, eius aures, & faciei pars, ulcere crustoso quodam infecta fuerũt: quod per tempus latitabat, sed postea repullulabat. Pruriebat ulcus hoc, & aures corrodebat. Cuius causam inquirẽs, comperio ab eo tempore quo morbus inuasit, hanc uigente æstate, ad solis radios caput, ut capillos aureos & crispos redderet, apertum & nudum habere. Quo factũ est, ut humor biliosus acris factus, extra ad aures & faciei partes attractus, fœdum prædictum ulcus causaret. Quibus addebat, caput ad eundem effectum fortissimo lixiuio bis singulis hebdomadis lauare, pro cuius curatiua methodo, parte artis præseruatiua dicta præsupposita, quæ futurum incommodum idoneis præsidijs præcauendo prospicit, ad alteram curatiuam, quę quod iam factum est delet & eliminat, accedimus. Quanquã in hoc casu hæ duæ artis partes inuicem connectuntur. Sublata siquidem causa ex qua morbus hic fit, & factus est, ilico quilibet cessabit effectus, & partes infectę ad naturæ suæ statum reuertentur. Erit itaq; præcipua curationis indicatio, biliosi, acris, & ferè adusti humoris euacuatio, qui crustosum ulcus hoc gignebat. Secundo, capitis malam intemperiem calidam, & siccam refrenare: ob quam per interualla, auctis excremẽtis, ulcus repullulabat. Ab insolatu igitur, & rebus eam fouentibus abstinebat. Postremo ipsius capitis roboratio procurata fuit: & ipsa sanitati restituta. At quia capitis affectiones recte non curantur, nisi uniuersum prius corpus inaniatur, à uacuatione uniuersali uniuersum corpus inaniente, initium fecimus: & primo quidem purgatorio hoc medicamento. Recip. floris cassiæ recens extracti, unc. 1. Confectionis de seni. drach. 2. Cum saccharo fiat bolus, quem capiat ante prandium spacio duarum horarum, quo optimè egessit. Sequentibus uero diebus syrupum hunc ebibit. Recip. Aquæ decoctionis hordei excorticati unc. 4. iulep uiolacei unc. 1. et ſ. misce, post octo uero ebibitos, sic descriptum fuit. Recipe pilularum cochiarum drac. ſ. aurea rum scrup. 2. de fumoterræ scrup. ſ. diagridij. gr. 3. cum electuario de succo rosarum Mesue, formentur pilulę quinque, quas quum uadit dormitum capiat. Eis autem optimè aluus respondit. Sed interea dum hæc machinabantur, unguentum parti exteriori affectę admouebatur, quod habet. Recip. unguenti de Lithargyro unc. 1. populeonis, de plumbo an. unc. ſ. Misce, & in mortario plumbeo cum pistillo plũbeo fiat unguentum. Deposita autem materia pro

mala intemperie calida domanda, ex cubiti exteriori uena (cephalicam medici dicunt) sanguinis uncias sex extrahere fecimus: Sed interpellatis diebus quatuor, ut uires reficerentur, syrupum uiolaceum cum prædicta hordeacea per aliquot dies iterauimus, & scapulis cucurbitulas cum scarificatione admouimus, & retro aures hirudines. Post quæ omnia, ad catapotia ex nitro secundum Alexandrum parata deuenimus, quæ in eis affectionibus primatum habent: tandem lauacro capiti admoto ex rosis siccis, chamæmelo, myrtho, & similibus refrigerantibus, & roborantibus confecto, præassumpto condito describendo, & ebibitis destillatitijs aquis, sanitati fuit restituta: nec amplius in dictam affectionem lapsa est. At quum menses suo constituto tempore optimè respondebant, de illis nulla in hac curatione mentio facta est. Conditum, conserua dicta. Recip. Succhari borraginati, rosati, buglossati, uiolacei. an unc. 1. Pulueris santalorum rubeorum, & alborum, an. drachmam unam, & S. cum syrupo rosaceo simplici. misce, fiat mixtura, & folio auri inauretur. Aquę desuper ebibendæ. Recip. Aquarum uiolarum, borraginis, cicoreæ. an. lib. S. Misce. Eis autem clausa fuit curatio, habita uictus ratione conuenienti, & cæteris huic rei annexis.

SCHOLIA.

HVIC similes affectiones meminit Galenus curasse, libro primo De compositione medicament. secundum locos, quem legere ne pigeat.

Curatio septuagesimaquarta, in qua agitur de pruritu & scabie uniuersum corpus fœdantibus.

MArinangelus de Estafulo, publicus notarius, annum agens quadragesimum octauum, temperaturæ calidæ & siccæ, pruriginosa scabie, & sicca, per ambitum totius corporis laborabat: & ea quidem perdifficili: ita ut ipsum in elephantiasim peruenire timor esset. Is quum plures pro sua recuperanda ualetudine medicos consuleret, & nullum assequeretur iuuamentum, ad me uenit: quem hac fœda lue ita uexari deprehendi, ut nullam diu noctuq; requiem haberet. Gignitur autem affectio hæc ex pręassato & adusto humore ex iecore, tanquam indeficiente fonte scaturiẽte: qui ab expultrice uirtute à centro, & uasis ad circunferentiam, expulsus, totum corpus pruritu, & scabie sicca, eradicatu difficili, defœdare solet. Contra quam quum à multis multa tentata essent, nos infra scriptis intra annũ sanitati eum restituimus: & uitæ primo optimo regimine cõstituto, quia sanguis illi sæpe ex cubiti uenis extractus erat, phlebotomiã prætermisimus: cuius uice hirudines ani uenis admouere fecimus: immo eas singulis mensibus semel prædicto loco admoueret, consuluimus: quum is antea quam in hanc laberetur affectionẽ, apertas hemorrhoides, ex quibus sanguis interdum fluebat, patiebatur. Id quod parum Veneti medici animaduerterunt, homines alioqui oculatissimi, & doctrina & experientia longè celeberrimi, quorum Victor Trincauelius, Bartolomeus Labiosus, & Orsatus, nominandi ueniunt, qui pro huius uiri salute consulti sunt. Hac igitur proposita euacuatione, quæ uel sola pro hac curãda affectione sufficiens est, sic orsi sumus. Recip. Electuarij lenitiui drach. 10. confectionis hamec drach. duas. Cum saccharo fiat bolus, quem per duas horas ante prandium capiat, quo multa leuiter egessit, & uirtute potentiori supra residuum facta, syrupos hos describi-

descripsimus. Recip. Syrupi de fumoterræ, lupulorum, cicoriæ, s. an unc. ſ. aquarum fumi terræ, lupulorum, cicoreæ, boraginis, an. unc. 1. Misce. Et per octo dies sequentes iterentur, quibus peractis & noxio iam expulsioni parato humore, pharmacum hoc illi propinauimus. Recip. Syrupi rosati solutiui, unc. 3. electuarij Indi hamec, an. drach. 1. diapheniconis, drac. 3. Decoctionis senę uncias tres. Misce, fiat potus unus, quo plurima deposita sunt excrementa, biliosa, uaria, subnigra, inter quæ pituitosa uidebantur. Interpositis uero tribus diebus, ut ægri uires in eis reficerentur, syrupum hunc postea illi concessimus. Recip. Syrupi de fumoterræ unc. 1. cicoreæ, unc. ſ. Decoctionis senæ. unc. 4. Misce. fiat syrupus: quē per octo continuet dies. In fine quorum pharmacum sequens dedimus. Recip. Rhabarbari boni drach. 1. & ſ. agarici albi. scrup. 2. cinnamomi optimi. drach. ſ. Pistentur, & infundantur in uncijs sex decocti dia senæ per totam noctem, & facta expressione & colatura, adde prædicto decocto. syrupi rosati solutiui uncias duas, electuarij lenitiui drachmas sex, confectionis hamec drachmas tres: misce, fiat potus: quem hora antelucana ebibat, & desuper dormiat. Eis eñ celebratis euacuationibus, & interiectis nonnullis diebus pro uiribus reficiendis, cucurbitulas per uniuersum corpus cum scarificatione, ut intercutaneus sanguis expelleretur, adfigi mandauimus: & singulis noctibus sequenti linimento illineret̃, quod est. Recip. Therebinthinæ lotæ cum aqua fumiterræ. unc. 4. succi arantij. num. 1. Salis communis in pollinem redacti. drach. 3. olei rosati. unc. 2. & ſ. cerusæ lotæ. drach. 7. misce. fiat unguentum, & tandiu eo corpus linatur, quoad fœda hac lue corporis singulæ partes mundæ euadant: & singulis auroris sequenti lauacro lauetur, quod habet. Recip. Herbarum fumiterræ, borraginis, maluę, lapatij, rosarum, chamomilæ, foliorum senæ. an. par. ęquales. In aqua fontis fiat decoctio, & ut decet utatur. At interea dum hæc parabantur, cōditum hoc ieiuno stomacho comedebat. Recip. Sacchari borraginati, buglossati, rosati. an. unc. 1. & ſ. Pulueris folliculorum senæ, drachmas tres, Corallorum præparatorum margaritarum, an. drach. 1. cum syrupo de Cicorea quātum sufficit: misce, fiat eclegma, siue mixtura: de qua singulis auroris semiunciam capiat: & aquarū cicoriæ, boraginis æquas partes superbibat. Hæc uero mense Martij, Aprilis & Maij peracta sunt. Mense uero Iunij ad lactis aquam propinandam deuenimus: qui, quum stomachum calidiorem habebat, eius magnum & copiosum potū, ad eum modū quem Græci dare solebant, optimè ferebat. Bibebat itaq; singulis diebus, quinque: nonnunquā uero huius aquæ lactis libras sex: eo modo quo thermarum aquæ ebibi solent, pauculo sacchara ei non nisi adiecto, ut alibi in hac Centuria latius diximus, ubi seri propinandi modum ad Græcorum mentem disseruimus. Cæterū, quum affectio hæc diuturna, & longa, ac difficilis eradicatu est, longam curationem expostulat, & remediorum iteratione indiget. Proinde autumno sequenti prædicta omnia repetita fuerunt. Æstiuis tamen diebus post seri potum, ne homo absq; præsidio aliquo maneret, ex pullis gallinaceis ius alteratum ieiuno stomacho biberet, consuluimus: eis præsertim herbis, borragine, acetosa, melissa, hordeo, simul coctis: cuius unciæ octo ad decem usq;, pro uice potus erat. Eis autem intra annum, sanitati restitutus fuit & ab hac fœda lue liber: optima & diligenti uictus ratione seruata semper, & cęteris ad rem facientibus.

Linimentum

Ablutio

Elect. alterans.

Seri lactis exhibitio.

Curatio septuagesimaquinta, in qua agitur de duplici tertiana solo minoratiuo eradicata.

IVuenis robustus pharmacopola, & frater Ioannis Andreæ Mediolanensis, quum duplici corriperetur tertiana, et dissidium esset inter medicos: an primo sanguis mittendus esset uel potius per minorans pharmacum dictum, euacuatio facienda esset. Tandem superuenientibus nobis, minorans hoc pharmacum propinauimus. Quod ita ualuit, & contulit, ut non altero opus fuerit præsidio: habet autem minorans pharmacum sic. Recip. Pulpæ cassiæ nouiter extractæ. unc. 1. diacatholiconis. unc. s. Misce, & cũ saccharo fiat bolus: quem per duas horas ante prandium stomacho capiat.

SCHOLIA.

ADuertendum duximus, quod quando hæc minorantia pharmaca largiuntur, & in ea breui temporis intercapedine, ante acceptum uictum, aluum subducere incipiant: quod tunc æger prorogare uictum in longius tempus debet: quum eo accepto, medicamenti opus impediretur. Si tamen intra limitatum, & à medico constitutum tempus, medicamentũ nondum opus cœpit, nec æger egessit, tunc uictum prout à medico imperatum erit, æger accipere debet. Seruari autem regula hæc debet, in ijs præcipue (quod aiunt) minorantibus pharmacis: quæ, qui uituperant medici, & ipsis non utuntur, à consortio doctorum hominum eliminandi sunt, ut ex Auerroi, & Manardo Ferrariensi, Centuria prima harũ curationũ abunde diximus.

Curatio septuagesimasexta, in qua agitur de puella duplici tertiana per subintrantiã, continua dicta, laborante. Cuicaros, morbus ueternus dictus, superuenit: quem Arabes subet appellant.

FIlia Doctoris Asola, nata annos quatuordecim, duplici tertiana nunquam deficiente, ac propterea continua per subintrantiam à practicis dicta, laborabat. Cui quum menses exacte non responderent, pedis uena saphena dicta secta fuit: & sanguis pro uirium robore extractus. Sed alijs subinde præsidijs adhibitis, puella in ciborum fastidium & corporis inhabilitatem incidit. Quæ quum sic per aliquot dies absq; ullo præsidio relicta esset, in carum, siue ueternum, aut subeticam passionẽ dictam, lapsa est: quam febricula lenta comitabatur. Pro quo morbo propulsando cucurbitulæ scapulis cum scarificatione applicitæ sunt, cũ quibus interim dũ spargebant̃, à profundo somno illo ęgrotãs libera erat: sed pauculo interposito tempore, ad eundem reuertebatur. Proinde ex cubiti interiori uena, cephalica dicta, sanguinẽ ad uncias quinque demere fecimus. Qui quum ob crassiciem, uulnere peramplo facto nõ exiret, ex altero brachio ipsum demere mãdauimus. A qua sanguinis missione meliuscule habere cœpit: & multo melius post embrochas super caput adhibitas, quæ habent. Recip. Chamomilæ, stœchados, saluiæ, maioranæ, bethonicæ, hyssopi, an. m. 1. In libris quindecim aquæ fiat decoctio sufficiens, & facta colatura, adde olei chamomelini, anethini, an. libram mediam, misce, fiat embrocha. capillis tamen primo depositis. Sed, & naribus pulueres ij admouebantur. Recip. Piperis nigri drachmam mediam, pyretri, scrupulos duos, hellebori scrupulum unum, misce fiat puluis, & naribus admoueat̃. Porrò cibus huic oblatus, pulli contusum amygdalis, & seminibus apparatum erat: cui interdum cinnamomi puluisculus inspargebatur. Quibus intra quindecim dies sanitati fuit restituta.

Curatio

Curatio septuagesimaseptima, in qua agitur de patien te duplicem tertianam.

NEemias Gallus, uir probus, duplici tertiana correptus fuit: cui bis pro illis propulsandis secta fuit uena: sed medicamentis ape rientibus, & alterantibus exhibitis, ac purgatorio propinato pharmaco bene habuit. At quum mali Punici esu delectaretur, eius multum uictitauit, & peius sensit. Proinde eius abnegato usu, quum nimis meatus coarctabat, & uias obstruebat, paulatim ad pristinam regressus est ualetudinem. Propositum autem fuit, an balneum huic con ueniret de qua re aliàs quum dabitur occasio, rem ex toto concludemus: ex aqua autem potabili balneum confectum, quæsitum proponebatur.

Curatio septuagesimaoctaua, in qua agitur de morsu canis.

IOannes Baptista Vccellinus, iuuenis Florentinus doctus, quum nauim intrasset, à cane magno Britanno in tibia morsus fuit, & uulnus profundum illi inflictum, pro quo curãdo accersito chirurgo iussimus, per mẽsem saltẽ apertum uulnus dimitteret. Tam enim etsi rabidus is canis non erat, nescio tamen quid malignitatis & uirulentiæ canes ij nauibus occlusi præ se ferant: ut ex alijs, similibus morsibus affectis, edocti euasimus. Hac enim cautela liber & sanus est factus.

Curatio septuagesimanona, in qua agitur de Elephantici cuiusdam curatione.

VIncentius Stochetus Anconitanus, iuuenis natus annos uiginti, iamdiu elephantiasi laborat, ita fœde, ut omnes corporis partes, cum unguibus quoq; fœdatas habeat. Nares tamẽ, quæ plerunq; in morbi huius initio corripi solent, intactæ hucusq; permanserunt. Qui, quum uaria pro hac propulsanda graui & fœda ægritudine, experiretur, ad me uenit. In quo primo ultra cutaneam fœdationem qua fœdatur, insatiabilem appetitum quendam (quem caninam famem uocamus) pati, aliquando magis, aliquando minus, deprehendo. Cæterum quum ad tentata præsidia condescenderemus, quibus doctorum hominum consilio usus fuit, carnium uiperarum esum subticet, quum usq; ad id tempus de illis nihil nouerat. At nos scientes, ex earum uictu mirabile auxilium subsequi, cum Galeno & cęteris medicis consuluimus, eisdem uesceretur, prout nunc uescitur. Quarum apparatum inferius describemus: Sed cutim ex uiperarum sanie per uitream campanam destillata, illinebat. Suadet autem Galenus theriacam ebibitam, uel cuti illitam, hoc morbo laborantibus summope re prodesse. At nos ex uiperis destillatitium hoc magis conferre, utpotè mor bo rebelli, & ferè exossatæ elephantiasi dictæ, non sine optimo successu augu rati sumus. Primo autem sanies ex uiperis dissectis, & uasculis uitreis occlusis ad ignem lentum destillabat, deinde oleum & aqua prodibant, de quibus postea sales concinnari poterant. Cæterum, quomodo uiperæ parari debeant doceamus.

Viperarum

Viperarum apparatus pro uictu elephanticorum, ex Galeno decerptus, libro secundo ad Glauconem, cap. 11.

VIperas quidē ubi caput caudamq́ꝫ usq́ꝫ ad digitos quatuor abscideris, excoriaueris q́ꝫ, ac denique interanea exemeris, in olla prius aqua lotas coques, donec exquisite molles reddant̄. Adijcere tamē debes aquæ, in qua illæ elixant̄, porrum, anethumq́ꝫ, & olei nōnihil. Cæterū ius hoc primo ebibat decet: deinde carnes comedat, non secus ac ueruecis, uel alitum, quæ in prandio quotidie sumunt̄. Sed ieiuno stomacho, & in aurora carnes hæ comedi debēt, dimidiæ saltem pro uice: & aliquando unius integræ uiperæ, prout uirium robur adfuerit. A quarum esu cibum, uel potum quencunq́ꝫ, per sex differat horas. Quod si sudauerit, diligenter sudorem seruet, maxime expedit. Excoriari autem ægrotantibus cutis solet, ut serpentibus interuenit.

SCHOLIA.

Vipera masculus et fœmina, uenenū in uesiculis dentiū cooperientibus seruatum tantū habent: reliquæ uero corporis sui partes ueneno carent. Præscinditur tamē uiperæ, pro eius apparatu, cauda: nō quia uenenosa, sed quia ungulosa, & absq; carne, sicca, & scalida reperiatur. Coeunt aūt masculus & fœmina, caudis ad medium usq; corpus, optime circūuolutis cōplexisue, altera uero superiori corporis parte eleuata, multis cū ore osculis datis. Inest uero masculo mēbrū uirile, ea in parte ubi amplexātur: quod intus occultum habet. Fœminæ uero uulua ex directo inest, ut cuiuis curioso manifestū euadet. Proinde philosophos & medicos in hac re hucusq; errasse, qui per os uiperam concipere, & eius uiscera in partu à catulis corrodi contendebant, manifestius est, quàm à me in hoc loco dici potest.

Curatio octogesima, in qua agitur de puero febre biliosa diuturna laborante.

PVer natus annos quinq́ꝫ, quum febri diuturna & continua, de tertio in tertium affligente, laboraret, ad eum peruenimus: quinq́ꝫ enim supra uiginti dies agebantur, quibus semper febris hæc illum detinuit. In quibus à medicis multa tentata sunt, nunquam tamen deficiente ipsa, debilior uero redditus puerulus, ac circa uentrē, & hypochondria partes duriores factæ. Sic illum tractare cœpimus (optimo prius uictus ordine instituto) & primo uentris, & hypochondriorū duriusculas factas partes sequenti unguento mane, & uesperi illini faciebamus. Recip. Vnguenti deopilatiui de succis. unc. 2. Vnguenti nostri splenetici. unc. 1. Olei Capparum: parum misce, fiat linimentum. Porro iecori tensionem habenti sic descriptū fuit. Recip. Vnguenti santalini. unc. 1. & s. rosacei. unc. 1. Misce, quo illinatur iecur. Vt uero per os ebiberet, sic præparatum fuit. Recip. Iuris pulli gallinacei. unc. 8. in ollulam mittantur, & igni admoueātur: cui infunde senæ drach. 2. passularū è corinthio, drac. 2. radicis petroselini contusæ drac. 1. omnia nō nisi panno lineo raro, primo excepta: quæ quum parum ebullierint, accipe prædicti iuris cyathum, & in aurora ieiuno stomacho bibendum præbe. At singulis quinque diebus pharmacum hoc illi propinabatur. Recip. Syrupi rosati solutiui. unc. 1. & s. prædicti iuris. unc. 4. Misce. Aliquando tamen agarici parum per aliquot horas prædicto decocto infundebatur. Sed quia ultimo defixa timor erat, cum lacte ex butyro recenti, inungi eum per uniuersum corpus faciebamus: quibus intra uiginti dies bene habuit: & protracta ad dies quadraginta curatione, integram adeptus fuit sanitatem. Habet autem unguentum deopilans, siue deopilatiuum de succis dictum, sic.

Recip. Succi Apij, Endiuiæ, Menthæ, Absinthij, Petrosilini, uul. an. unc. 3. Olei absinthij Menthæ. an. lib. ſ. Ceræ citrinæ. q. ſufficit. miſce, & ad ignem fiat unguẽtum, cui quandoq; additur puluerís calami aromatici, Spicenardi, an. drach. 1. olei capparum parum, miſce.

Curatio octogeſimaprima, in qua agitur de electuario ad eiaculandum ſemen faciente.

DE nobilibus quidam ex Monte Politiano, pro conſanguineo Regienſi præſidium quærit, quo liberis operam dare poſſet: qui tametſi antea duos, uel tres genuerat, nunc tamẽ genitalia membra debilia ita habet, ut ipſa nec erigi, nec per ea ſemen eiaculari poſſint. Iuuenis autem is eſt ex principibus Italiæ, omnibus bonorum genere affluẽs: Quum igitur huic Ceres & Bacchus non deſint, duo potiſſima Veneris impetus concitantia, paucula hæc optime concinnata quibus deſiderata obtinuit, dedimus: & ita habent. Recip. Piſtaceorum præparatorũ unc. 2. Pinearum mundatarum, unc. 1. Carnis ſcincorum drac. 6. Satyrionum elixatorum, uel iringorum radicum unc. 1. Seminis Erucæ hortenſis. drach. 5. Chryſocollę naturalis. drach. 2. Piperis longi, & nigri, Cardamomi, Specierum diamoſchi dul. an. drach. ſ. Cinnamomi electi drach. 4. Mellis deſpumati rutili. unc. 9. Miſce, & fiat electuarium ſecundum artis miniſterium: ex quo quando uadit dormitum, ſemunciæ pondere comedat: & deſuper parum uini generoſi pitiſſet. Sed & unguento ſequẽti genitalia mẽbra inungat, quod habet. Recip. Olei de lilio, unc. 2. Caudarũ ſcinci. drach. 3. Caſtorei. gr. 10. Nucis moſchatæ, Piperis longi. an. ſcrup. 4. Ceræ albæ. q. ſuff. miſce, & fiat unguentũ molle.

SCHOLIA.

HIc aduerte, quod uice herbæ teſticulorum uulpis, aut ſatyrionum radicum, Iringij radices adiecimus, non minus quod in unguento Stellionis uice, ſcincorum caudæ uenere, cum ſtellio non ita eo tempore, quo hæc parabantur, haberi potuit. Cæterum peropportune erit hic citare id quod olim nobili cuidam contigerit, facetiſsima enim hiſtoria eſt, & propoſito deſeruiens. Nam quum nobilis quædam mulier gallos (exemptis teſticulis) eunuchos redderet: teſticulos, ut optimi ſucci nutrimentum, pro marito in edulium, adiecto melle & aromatibus redegit: quo quum maritus in cœna ueſceretur, ita in priapiſmum deuenit: ut poſt longum cum uxore concubitum, ipſa iam lapſa uiribus, nec amplius laborem ferre ualens, à cubili utriq; cõmuni fugam fecit. At maritus furibundus pruriente adhuc materia, quum uxorem perſequeretur: nec ipſam aſſequi ualeret, quũ alteri cubiculo occluderetur, ad ancillas tres, uel quatuor domeſticas ſe direxit, quibus omnibus apprime ſatisfecit. In aurora uero medico accerſito, (nam etiamnum humor titillabat) res in iocum trahitur, & ſemine uiticis, cum camphora ebibito, ac ex populeo, linimento ſupra renes facto, à furore illo & Venereis irritamentis liber factus eſt.

Curatio octogeſimaſecũda, in qua agitur de ſcirrhoſo tumore ob caſum ſuppurato, & in ulcus uerſo, ex quo mors ſubſecuta fuit.

PEtrus Ordonius, Iulij tertij Pontificis maximi muſicus inſignis, tumore quodam ad ſpinam, coſtam tertiam notham reſpicientẽ, non niſi duro, & doloris experte, uexari ſolebat. At quum ſemel in nocte equitando per urbẽ Romã alijs adſtrictus cõmilitonibus incederet, forte fortuna ex equo cecidit, & loco ubi tuberculũ habebat, maxime cõtuſus fuit. Ex qua colliſione dolor inteſus inibi ortus fuit. Aucto uero dolore, & tumore peramplo ac nigerrimo facto, chirurgus quidam ad eum fuit accerſitus. Qui cum multum puris intus latitare comprehenderet, frigido, ſed acuto ferramento, locum ſecundum corporis longitudinem profundiori

incisione

incisione aperuit: unde puris maxima, sed uarij, effluxit quantitas. Succedentibus uero curationis duobus mensibus, & ulcere ferè ad cicatricem ducto: ecce æger de ilio dextro, circa spuriam primam costam conqueri cœpit: ubi tumor, sed non admodum eminens, apparebat, & cum tussi æger sputum, quale ex empyemate emitti nouimus, sæpe excreabat, quum tamen antea id nunquam spuerat. Ad quem quũ Romam uenissem, & uocatus diuertissem: rem ex toto contemplor. Chirurgos audio: Aderat autem iam alter insignis, & fama celebris, Iacobus è Perusia, utrosq; tamen ancipites de loco aperiendo, præcipuè ubi tumor apparuerat, comperio: At nos quum puris screatum perciperemus, quod ad pulmones transmissum per tracheam arteriam foràs pellebatur: & locum tangeremus, in quo pus latitasse dignouimus, homines in nostram traximus sententiam, ac refectis cum somno medicamentis euocato, tum edulijs, & iusculis, ægrotantis uiribus: in aurora locum secundum costarum incessum scalpello incidi fecimus: per quam incisionem pus furibunde magna in quantitate exiuit: quod in pectoris cauitate continebatur. Erat autem incisio inter primam & secundam spuriam costam, septum transuersum semper tamen cauentes: quia ortum à prima trahat: turunda tandem ex albo & oui luteo optime contusis, illita, concinne immissa, & tertia curatione ex digestiuo intincta, admoueri cœpit: sed primo lauacro per orificium iniecto: & hinc inde corpore, tanquam cupa lauanda commoto, pus cum prædicto lauacro, irritata tussi, foras per orificium trudebatur. Erat autem lauacrũ. Aqua hordei cum Rhodomelle: cui quoq; sæpe uinũ ex rosis & myrtillo confectũ, adiungebatur. Vt tamen internorum membrorum mala intemperies extirparetur, Guaiaci decoctum ex uua passa corinthiaca & Glycirrhiza apparatum, semel in aurora, singulis diebus dabamus. At quum pus elapsis nonnullis diebus, pigre per orificium exibat, cãnulam ex arantij folio concinnatam immittebamus: Solet autem huiuscemodi cãnula, nõ solum ex arantij, sed hederæ quoq; folijs apparari: quanquam ex plumbo & uarijs alijs rebus fieri solet. Interiectis tamen nonnullis diebus, quum pus plus iusto exiret, lauacrum sequens paratum fuit: quod per orificium inijciebatur, & ita habet. Recip. Hordei libram semissem. Lentium, Fabarum, Myrtillorum, Rosarum rub. an. pug. 1. Thuris, Sarcocollæ, Myrrhæ, Aloes. an. unc. 1. In libris octo uini rubri fiat decoctio, quousq; maneant libræ sex, & coletur. Cui pro arbitrio mel rosaceum collatitium, & quandoq; hordeacea adiungebatur, quo lauacro (ita enim appellare placet) non nisi calido, per orificium iniecto, corpus, ut dixi, lauabatur: eo enim cum pure expulso cannula ex arantij folio, orificio (ut diximus) immittebatur, supra quam lineus pannus aliquando digestiuo, nonnunquam uero ex minio unguẽto illitus admouebatur: & desuper uinum stypticum cum panno, aut spongia acceptum. Sed quum uires labi cœpissent, paulatim consumptus & tabidus factus, obijt, elapsis octoginta diebus à casu prædicto.

Curatio octogesimatertia, in qua agitur de uulnere inter utrosq; cerebri uentriculos penetrante.

CVm in duello duo robustissimi iuuenes extra urbem Romam digladiarentur, alter alteri per frontem ensem immisit, ex quo uulnere illico læsus in terram concidit, & eum humi prostratũ tanquã mortuum uincens dereliquit: occurrẽtibus tandem iudicibus, &

spectanti

spectantibus eũ utcunq; subleuarunt, & à diris cruentisq; manib. rapuerunt: qui omniũ medicorũ, & chirurgicorũ assistentiũ cõcessu, paucis horis ipsum expiraturum prædixere. Tam enim penetrans dirumq; uulnus erat, ut cerebri substantia incisa, perforatáue crederet: Sed cõtrario euenit, quum nullo fragrante symptomate, intra quinquaginta dies ex toto æger sanus factus est, nõ sine tamen omniũ admiratione, & medicorũ præcipuè hæsitatione. Quũ ita per uulnus specillum, quod tentoriã astilam uocant, ingredi animaduertebãt, ut uulnus cerebri substantiam attigisset, eorũ nullus ambigeret: sed ij re uera quum uulnus inter duos cerebri uentriculos illatum esse ignorarent, admirabant. Solet aũt gladius inter utrosq; cerebri uentriculos multũ currere, sępeq; penetrare, nullam cerebri substãtiæ noxam inferendo: tametsi utraq; meninx semper afficiatur: ut ægroto nostro euenit, & alij olim à nobis notato.

SCHOLIA.

Medicus, uel Chirurgus, qui ad corpus humanum accedit, & id absq; membrorũ & particularum exacta dignotione curare contendit, haud secus reputandus est, quàm faber lignarius, qui suffusos oculos habet, & ligna pro conficienda sella incidere tentat. Oportet igitur medicum, uel Chirurgum in corporum dissectione apprime instructum esse.

Curatio octogesimaquarta, in qua agitur de Hernia aquosa, Ramice humorali dicto.

Aspar de Faria, nobilis Lusitanus, & Balthesaris de Faria, apud Iulium III. summũ Pontificẽ oratoris uigilantissimi frater, aquoso ramice laborabat: quem ijs notis dignoscebamus. Nam testiculus tumẽtior apparebat: quem quũ cõprimebamus, ipsum lucidum cõspiciebamus: quo & lauato, ac candela accensa ex aduerso conspecto, aquam intus contineri percipiebamus: quam Alfonsus Ferreus, Chirurgus hac ætate insignis, inciso scroto, olim iam extraxerat. Solet autem morbus hic sæpe repullulare, pro ut nunc de nouo aggregata aquositate dolorẽ, & solitam affectionẽ afferre cœpit. Ad eum igitur deueuientes nos purgatione habita, iterũ per incisionem parti admodũ scroto decliui factam, eam extrahere permisimus: postea uero iecore ac internis membris ab intemperie, per medicamẽtorum & Guaiaci decocti ebibitionem restitutis, liber & sanus factus est.

SCHOLIA.

Suadent Chirurgici, solicite admodũ & dextre inciso in scroto pro aquoso humore deponendo fiat: & recte mea sententia. At quod nõ decliuiori in parte scroti incisio hæc fieri debeat, absurdũ nihil uidetur. Eleuato enim in totũ testiculo, incisio parti imæ adhibita, securior euadit. Nec inde nocumentũ oboriri hucusq; animaduertimus. Sic enim in Enterocele, hoc est, ramice intestinali, ruptura uulgo dicta, fieri mandamus, nõ nisi prospero & felici semper euentu, ut in hac diximus Cẽturia. Nec est quod quis dicat, turundã per emissariũ decliuiori loco factũ immissam, testiculum pungere: quum id à Chirurgo diligenti obuiatur.

Curatio octogesimaquinta, in qua agitur de uulnere cuidam inflicto inter furculam & humerum.

Vgionem infixit miles militi ad humerum prope furculam, ad quem curandum conuenit Chirurgus, qui quum pugionem extraheret, & sanguinem concretum uideret, ac uulnus pectoris cauitatem attigisse contemplaretur, incisionem inter tertiam & quartam costam spuriam machinatus est, et docte sanè. Nam san-

guis admodum concretus in pectoris cauitate cõtinebatur, qui per eam tantum de nouo factam incisionem foras fuit extractus, & ęger intra quadraginta dies sanitati restitutus.

Curatio octogesimasexta, in qua agitur de mendosa, & falsa pleuritide.

LVdouicus Bobius, uir ut eius attestatur monumẽta, doctissimus, ætatis suæ anno sexto supra septuagesimum quum pleuritide falsa affligeretur, lotium liuidum & subnigrum, innati calidi extinctionem indicans, mingebat: parum tussiebat, nihil spuebat. Occupabat autem dolor cor à iugulo pendens. At quarto die sternuit, sed nihil sputi aut mucoris emisit, immo circa affectum locum acriter doluit: septimo tãdem die obijt. Cæterum ille, quum sibi uires labi contẽplaretur, assistentibus se mori prædixit: nam & medicinã uir doctus & senex callebat, & eam exercuerat. Cui bonæ indolis iuuenis quidam, & ex cubicularijs doctissimi domini Balthesaris à Faria, Ioannis tertij Regis Lusitanorũ apud Iulium tertiũ Pontificẽ maximum oratoris uigilantissimi, obiecit: bono esset animo, quũ à docto curabatur medico. Cui ille submissa uoce, sed prudenter, respõdit: nonne magni illius Galeni tẽpore ægri moriebantur? obijt autem prædicto die, non sine tamen pijssimi oratoris ingenti dolore: unice enim eum amabat, solito eo amore, quo doctos omnes & uirtute instructos prosequi consueuit.

Curatio octogesimaseptima, in qua agitur de carneis excrescentijs circa anum enascẽtibus, quas cristas uulgus appellat.

PLures carneæ excrescentiæ non solum mulieribus, sed puerulis apud Romam agentibus, circa anum enascuntur, quas nonnulli ex practicas scribẽtibus authoribus, cristatas hæmorrhoides appellare solent: quibus ragades, hoc est, ad earum radices scissuræ, similes ijs quæ in labijs ob boreæ flatum asperiorem accidunt, sæpe cõspiciuntur. Pro quibus curandis carneis excrescentijs quum plures plura machinati sint, nos uarijs quoq; tentatis præsidijs, nullum securius, nec melius hucusq; inuenimus remediũ, quàm eas forcipibus incidere: incisis enim, paucis postea derelicta uestigia curantur: sed ragades unguento de plumbo, & alijs apprime exiccantibus extirpantur.

SCHOLIA.

NEphandus morbus is est, quum ex naturæ ordinem peruertentibus rebus eueniat, pulluletúe. Cæterum contendebant nonnulli medici, morbum hunc aqua, ex rebus apprime constringentibus, ut alumine, & tartaro, ac sublimato confecta, eradicare: ueluti alij argentariorum aqua forti. Sed mea sententia, curandi uia à nobis tradita, cæteris securior est, quum paruum dolorem, & symptomata ferè nullã secum trahat, ut experientia longa comprobatum habemus.

Curatio octogesimaoctaua, in qua agitur de scirrhoso tumore uteri os occupante: ac de ipsius uteri euersione, & symptomatibus mensium tẽpore euenientibus.

MAria Ricia, mulier nata annos quinque supra uiginti: & quæ Romæ multis prostat, olim solita parere, quum impręgnari desineret, mensiũ tẽpore ingentissimis dolorib. cruciabat: quos cõsequebantur spasmus, animi deliquiũ, & uniuersi corporis algor. Succingebant

bant aũt dolores imum uentrem ad renes usq; : quorũ causam medici Romani inquirentes, talem referebant. Nam quum hæc nephritide corripi solita erat, eo tẽpore quo menses fluunt, uterus tumet, & amplior redditur : ob cuius amplitudinẽ ureteres, & uia à uesica ad pudenda usq; tẽdentes, coarctabant, ac sic arenulis descendentib. à renibus uia intersepiebatur: unde dolor oriebatur pullulabatúe. Item quod sanguine mẽstruo obstructæ ac coarctatę uiæ inferiores, arenulæ impeditã uiam inueniẽtes, per quã libere solitæ erãt percurrere, cõtinui solutionẽ faciũt, & discrasiam, unde oritur dolor & cruciatus, ad quos consequunt uteri conuulsio, animi deliquium, & per uniuersum corpus algor. Contra quas affectiones, omnes ferè Romani medici multa tentarunt remedia, & uaria adhibuerunt medicamenta, sed frustra, quũ ægrotans nullũ ex illis consequuta fuit auxilium, sed indies magis & magis prædictis doloribus & symptomatib. (mensibus per triduũ fluentibus) cruciabatur. Ad eam igitur uocatus in primis iubeo duas, nõ nisi disertas, & bene instructas obstetrices accersiri, ut eius matricis os apprime obstetricando discernerent, uiderentq; nunquid mali in eo latitaret, occultareturúe: quæ prudentes, & ex præcipuis obstetricibus Romanis quum essent, & tales quales Hippocrates sępe desiderat, hãc ipsam tuberculum durum ciceris magnitudine in uteri ore pati significarunt: quo audito, in mentem subit, hanc scyrrhosum quendam tumorem in uteri ore habere, qui eo tẽpore quo mẽses fluebant tumebat: & omnia uascula circa eũ cõtenta, sanguine menstruo perampla facta dolores grauissimos patiebantur: ad quos uteri uersio seu cõplicatio, quæ non aliud est ꝙ uteri cõuulsio, spasmus dictus, consequit. Quippe cõmotus ac sæuis dolorib. irritatus uterus, sua expultrice facultate, obnoxia expellere conatur: quem uteri motum cõuulsio, animi deliquiũ, sensus & motus priuatio, faciei, & omnium membrorũ frigus, consequunt, morbi igitur causa cõprehensa, quũ pinguedinibus emollientib. circa locũ, & fomẽtis uarijs sæpe uteretur, ac Guaiaci decoctum ebiberet, si nõ ex toto, ex parte tamẽ alleuiata est: nec tantum quum menstrua fluunt, ut solebat, cruciari solet nunc.

Curatio octogesimanona, in qua agitur de muliere abortiente.

VXor Iulij Folchi, apud Romam procuratoris disertissimi, quũ utero gereret, tertio mẽse fœtationis semper abortiebat, & in uitæ discrimen ueniebat. Cuius abortus causam inquirens ipse, cõperio hanc tẽperatura sanguineã, & biliosam esse: in qua quũ multus sanguis biliosus, & acutus superabundabat, uasculorũ ora fœtum alligantiũ, sua acutie & punctione aperiebat & disrũpebat, unde abortus sequebat. Quod malum pręcauere uolentes, iussimus, quũ uterũ gereret, & perturbari ac angi cœpisset: illico (uel medico absente) cubiti mediã uenam, cõmunem uocant, secare, sanguinẽq; ad semilibrã extrahere iussisset. Quæ quũ postea sic cautè, & prouidè debito tẽpore sanguinem demeret, illi partus felix & prosper semper subsequebatur: nec enim euacuationes ante uteri gestationem factæ quicquam auxiliabantur.

SCHOLIA.

TAmetsi sanguinis extractio per uenæ sectionẽ, prægnantibus, ut quæcunq; altera euacuatio, periculosa est : nihilominus tamen primis mensibus sanguinis missio secure exerceri in eis potest, ut testatur Galenus enarratione Aphor. illius, Vtero gerentibus uenæ sectio periculosa est : & eo magis, quo grandior fœtus fuerit: quia puer quo minor, minori indiget alimento.

Curatio nonagesima, in qua agitur de morbo comitiali ob malum nuntium subito eueniente.

REuerenda Monacha apud Cœnobium sancti Sixti Romæ, & nata Friderici à Palma, nondum uigesimum ætatis suæ annum attingēs, quum fratrem suum emortuū subito acciperet, illico humi cecidit, & tanquam mortua per horam integrā mansit: quæ postea utcunq; reuocata, comitiali morbo grauiter cruciari cœpit. Quo morbo bis, & ter, & amplius singulis diebus torquetur: nō tamen ad os spuma refertur, quia nondum sæuus & crudelis morbus sextum superexcesserat mensem.

Curatio nonagesima prima, in qua agitur de dolore hæmorrhoidum cæcarum.

ROmana quæ ad pontem sancti Angeli habitat, quum uteri procidentiam pateretur, de hæmorrhoidum dolore querebat̃. At quum illi multa & selecta medicamenta admota essent, quibus non iuuabatur ad balanū ex sepo hircino cum oppio confectū cōfugimus: quo dolor euanuit, nec postea rediјt. At postea calidis roborantibus locum prout post admota stupefacientia fieri solet, fouimus.

Curatio nonagesimasecunda, in qua agitur de egregio quodam remedio ambustioni dicato, ex Indico medico accepto.

INter selecta medicamenta combustionibus facientia, siue ab igne, uel aqua feruente, aut aliqua alia procatarctica causa eueniat, hoc primatum obtinere certum est: quod habet sic: Lauri folia accipies, super quæ porcinam pinguedinem ignitam de alto cadere facies, quousq; folia ipsa in cinerem uertantur. Eo uero cinere pinguedine obuoluto, ac in unguenti formam redacto, combustam particulam inungues: bisq; in die renouabis, & eam intra tres dies sanam reddes.

Curatio nonagesimatertia, in qua agitur de sanguinis mictione critica.

IVuenis robustus, floridus, & sanguineus, quum sanguinea febre affligeretur, & pluries illi sanguis esset extractus, sexto die sanguinem cum urina minxit, & sanitati restitutus fuit. Admirabantur autem assistentes omnes, cōtendebantq; nōnulli aliј medici, qui illius quoq; curam habebāt, de sanguinis suppressione. At nos quum crisim per eam uiam à natura factam coniectaremus, & ægri uires inde non labefactari perciperemus, rem in totum securam, & ægrotantem liberum, & à morbo immunem esse prædiximus. Solet autem crisis hæc, huiuscemodi in febribus, aliquando, licet raro, contingere.

Curatio nonagesimaquarta, in qua agitur de diabetis curatione.

QVi meracioris uini potui indulgebat Romanus, & crethami, id est, fœniculi, aut petroselini marini dicti, muria conditi, largiore uictu usus est, in diabetem affectionem lapsus fuit. Nam quicquid bibebat simul, & quale assumebat, per urinā reddebat, & intẽsissime

sitiebat. Ad quem quum conueniremus, & morbi causam perpendissemus, ea pro catarctica abnegata, quæ antecedentem mouet, salsuginosum humorem & mordacem euacuari, & obtundi curauimus. Euacuauimus autē eum, syrupo rosato solutiuo, de Cycorea cum rhabarbaro, myrobalanis citrinis, & pauco agarico: obtudimus uero ipsum, ptisana, ouis sorbilibus, halica, carne hedina, & uino paucifero. Sed ut retentrix renum facultas, quæ omnino imbecillis erat, restauraretur, singulis diebus in aurora potum sequentem dabamus. Recip. Syrupi myrtillorum, rosati de rosis siccis. an. unc. ʃ. Trochiscorum de terra sigill. de spodio Arab. an scrup. 1. Aquarum capitū rosarum, plantaginis, corrigiolæ. an. unc. 1. Misce, quin & renum regioni exterius ceratum, ex acacia, hippochistide, mastiche, thure, bolo armeno, ladano, & resina confectum, applicuimus: & intra duodecim dies sanitati fuit restitutus.

SCHOLIA.

Diabetes, transitus urinæ continuus est, aut uerius potionis non mutatæ, ut lienteria cibi: à renum intemperie calida, cum siti inexpleta, eueniens affectus: qui raro euenit, ut eum Galenus bis tantum uidisse testetur. Nos autem alterum nouimus in hāc affectionem, ob largiorem farciminis piperati esum incurrisse: qui quoq; facile fuit recuperatus, & sanitati restitutus. Fit aūt affectio hæc, ut dixi, ex renum retentricis facultatis imbecillitate, attractricis autem tanto robore, ut totum corpus ob ingentē calorem exhauriat. Iuste igitur renum passio & affectus, diabetes appellatur: quia sic affecti renes ad se corporis totū humorem attrahunt: quem sua imbecilli reddita retentrice facultate, retinere nō ualent, sed tumultuatim in uesicam cum exonerant, & consequenter foras transmittitur: Vnde ab aliquibus passio hæc (Galeno teste) cap. ulti. libri De symptomatū differentia, aqua inter cutē ad matulam appellabatur: ueluti urinæ fluor, seu leuitas: aut ob inexplebilem sitim, dipsacos.

Ego quinque diabeticos vidi.
Vnde fear diabetes

Curatio nonagesimaquinta, in qua agitur de documento habendo in pano, siue inguinis tumore curādo: & quod lignū Guaiacum, buxus apud nos nascens sit.

LVdouicus Bononiensis, extra urbem Romam ad quinquaginta miliaria cōmissarius, bubone in inguine, pano dicto, uexabatur pro quo propulsando (integro ipso existente) pharmacum medicus quidam illi obtulit, à qua pharmaci bibitione æger peius sensit, & crustosis ulceribus eius uniuersum corpus fœdatum fuit. Caueant igitur medici, bubonibus integris stantibus, pharmacum (saltem forte) patienti ne tradant: ne scilicet uitiatam materiam foras naturæ beneficio propulsatam, introrsum denuo reuocēt: quum inde priori morbo alij grauiores oriantur. Oportet igitur cocta utcunq; primo materia, eam per incisionem expellere, ac aliquandiu ulcus apertum sinere: ut pus dirum per fluxionis emissarium affatim emanet, quo peracto mox purgationes tuto exhiberi possunt. Bubonibus ergo in pestica lue apparentibus, medici à medicamentorum purgantium propinatione abstinerent, pro posse suaderem. Nec enim unquam mihi placuit id quod nonnulli machinantur, scilicet, post epotum pharmacum, potens emplastrum, aut cucurbitulam tumori diuertendi ratione admouere. Cæterum ægroto nostro, post eius tumorem abscissum, & uniuersum eius corpus per medicamenta euacuatum, buxi nostratis decoctum, eo modo apparatum quo Guaiaci conficitur, dedimus, & intra triginta dies sanati fuit restitutus. Est enim lignum Guaiacum, ex insulis nouiter repertis aduectū, idem quod buxum Europei appellant, ut conferenti manifestū euadet. Proinde uiribus respondere, ab re non est; de quo tertia Centuria, quum dabitur occasio, sermonem faciemus.

Curatio nonagesimasexta, in qua agitur de puero octo annorum continuo febriente, cui cubiti secta uena fuit, & sanus factus est.

Filiolus mercatoris opulenti, qui ad uiã peregrini habitat, natus annos octo: quũ cõtinuo febricitaret, & a medicis pro deplorato relinqueretur, nos (cõtradicentibus præcipuis Romanis medicis) illi internam cubiti uenã secare fecimus, & sanguinem ad uncias quatuor fluere pmisimus: & illico melius habuit, & intra paucos dies ex integro sanitatẽ adeptus est. Porrò assistẽtes medicos ad Centuriã primam harũ curarum nostrarum relegamus, in qua hæc ad amussim exposuimus.

Curatio nonagesimaseptima, in qua agitur de experimento facili & indubitato pro quartana propulsanda.

CVm contra quartanã multa non solum à medicis, sed popularibus, & uetulis machinata sint: nos præter quod die paroxismi propinato pharmaco plures sanitati restitui fecimus, ut prima Centuria diximus: nunc quia in hoc leuissimũ & securissimũ experimentũ incidimus, quod quisq; experiri poterit, literis mandare placuit: quod habet sic, Quũ frigore quartanarius torqueri cœperit, cyathũ stillatitiæ aquæ rosarum ebibat: quo multa & biliosa euomet, & sanus euadet. Ita enim multis euenisse obseruauimus. Proximũ est hic citare aliud cõtra quartanæ ingens frigus, remediũ, quod ex Galeno habetur, & alijs post eum medicis, sæpe à nobis in usu habitum, & pro uero cõpertum: grana quinq; uel sex piperis integra deglutienda, frigoris tẽpore, ægrotanti cũ pauco uino generoso dabis. Quo auxilio repetito æger bene habebit, ut nostro interuenit ægrotanti, cui quartana per tres desiit paroxismos.

Curatio nonagesimaoctaua, in qua agitur de singulari quodam Topico medicamento, scabiei crustis & lepræ conueniente.

INter Topica remedia scabiei cõuenientia, hoc primatũ obtinere, tanq; expertus confirmo, quod habet. ℞. Radicis Enulæ campanę uiridis lib. mediã, pinguedinis porcinæ unc. 5. in mortario marmoreo pistentur, & ad lentũ ignẽ parũ ebulliant, & fiat unguentum, quo ęger pustulas inũgat. Est eñ admirãdæ uirtutis unguẽtũ hoc, ut incãtamẽto eius opus simile uideatur: cuius uires si expertus fueris, nobis consenties.

Curatio nonagesimanona, in qua agitur de catapotijs fortibus nihil uentrem subducentibus.

VIr cui catapotia fortia, hoc est, de lapide lazuli, cianeo dicto, confecta propinata sunt, nihil egessit: sequenti uero nocte, à leui deglutita pilula, multa nigra & melancholica per inferiora emisit & bene habuit.

SCHOLIA.

OB catapotiorum & medicamentorum fortium potentiam, natura eorum actuationem non aggreditur, sed ea potius refugit, & deserta relinquit. Propinato uero leui postea pharmaco, ex accidenti concoquuntur, & opus suum conficiunt: ut sæpe contingit, & practici norunt.

Curatio centesima, in qua agitur de quodam, cui per narem sinistram sanguinis uiginti libræ effluxerunt.

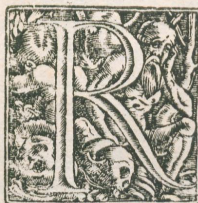

Ntonius Correa, nobilis Lusitanus, quartana febri iãdiu affligi cœpit: qui quũ eam grauiter ferret, ex Mediolano Romam uenit: ubi quum à morbo ob rigidam hyemem & iter longum grauius corriperetur, illi repente sanguis è nare sinistra effluere cœpit, & ita copiose, ut intra quinque dies libræ uiginti effluxerint, adeo ut de funere potius, quàm de eius salute, cura inter domesticos iã esset. Cæterum inter cætera huic opitulantia remedia, hæc potissimum iuuerunt. Cucurbitula splenis regioni admota, & gelida testibus applicita, & sæpe innouata. Porrò interea dum sanguis effluxit: quartana cursum suũ dimisit: Sed postea elapsis paucis diebus rediјt, & eam nunc, ut antea patitur, temperatura enim biliosa exusta præditus hic est.

SCHOLIA.

SAnguinis uigintiquinq; libras, parum plus uel minus, in homine bene disposito reperiri, Auicenna est author: ex isto uero Capitaneo libræ uiginti, non nisi intra quinq; dies fluxerunt: in quibus cibo & potu potissimũ reficiebatur, ut huius rei est testis Andreas Lacuna, qui nobiscum in hac curatione quoq; erat. Dianam Estensem Illustrissimam mulierem Ferrariæ nouimus, à cuius naribus sanguinis libræ uigintiduæ prodierunt, & taurice ualet: ut quoq; illius Brasauola commentarijs Aphor. ter meminit. Et hic secundæ Centuriæ est finis. Romæ Iulio tertio Pon. Max. uigente, primo Aprilis. M D L I.

CENTVRIAE SECVNDAE FINIS.

ILLVSTRISS. ET SAPIENTISSIMO VIRO, DOMINO D. ALPHONSO ALENCAstrensi, supremo apud Lusitanos Cõmendatario, Amatus Lusitanus medicus, felicitatem & perpetuam salutem optat.

OMAM, Illustrissime ac sapiẽtissime Alphonse, superioribus annis me contuli, ut Iulio III. Pont. Max. ægrotanti opem ferrem: quo tempore dum illic morã aliquot menses traherem, tu à Ioanne Lusitanorum rege serenissimo, & æquissimo, & tibi genere patruo, ad eundem Pontificem Max. orator missus, illuc feliciter appulisti: ubi cum aulam tuam frequentarem, quamuis prius generis claritate mihi notus esses, cognoui apprime uirtutum, & sapientiæ tuæ præclara ornamenta. Nam solus hoc tẽpore tam claris generis stemmatis uirtutes, & doctrinã coniunxisti: originem namq; tuam ab Hispaniæ & Britãniæ regibus cœptam, felicissimè illustrasti, in omnib. enim bonis artibus illustris non solum appares, sed etiam in his quæ mechanicæ uocantur, mirabiliter te ostendis instructũ, ut in his te longo tẽpore exercuisse facile uidearis. Prætereo tuam in ciuilibus & domesticis rebus tractandis sedulitatem & diligentiam, in quibus quandã humanitatẽ cum insigni benignitate, & insita grauitate ostendis, ut cum te loquentẽ audirem, Alphonsum Æstestinum Fer-

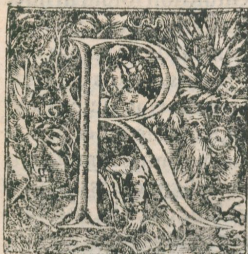
ranensium ducem in Italia, aut Bragantię in Hispania ducem tuum patruum, uirum prudentissimum, audire mihi uiderer. Cuius rara uirtus & præclara gesta in hominum pectoribus sculpta adhuc uigere, nemo est qui nesciat: quæ profectò DIVVS GEMES eius filius primogenitus patruelis, & sororius tuus felicissimè æmulatur, & ut decet imitatur, ut non solum principatus hæres sit tantum, sed uirtutum omnium auitarum perfectus imitator splendeat. Tua uero tanta est animi magnitudo, ut cum in multis, tum in amplissima, quam Romę habes domo, multis & claris uiris ornata, sumptu ingenti & uberrimo disposita cognoscatur: ut non facile dixerim, illius hoc tempore similem Romæ inueniri, ad quam tanquam ad commune hospitium omnes uiri boni cuiusq; regionis se cōferunt, ubi & fouentur & splendide accipiuntur. Vnde te omnes & laudant & uenerantur, quod in te ueræ & Hispanæ benignitatis speculum Romæ elucere uideant, quas ob uirtutes te Iulius Pont. unice diligit, ac maxime ueneratur. Tecumq; honoris causa de rebus grauissimis familiariter loquitur. Quare his de causis maiora & grauiora tibi negotia à tuo rege commissum iri auguror. Nondum tamen constitui uter felicior, an tu tali rege principe, & consanguineo, qui te in ea loca misit, ubi cognita tua uirtus tantum tibi gloriæ pareret, an rex ipse te & consanguineo digno & fidelissimo ministro sit. Cum igitur Romæ olim tuam benignitatem ac munificentiam fuerim expertus, à quo & domi acceptus, & mercede haud pœnitēda inuitatus, decreui tantæ tuæ in me humanitati aliquo munusculo quoquomodo respondere, ut norint homines tui animi clarissimam generositatem merito à uiris doctis celebrari. Quam quidem adolescens magnæ spei DIVVS DIONYSIVS, tuus unicus filius, effusis (ut aiunt) habenis fortissime ac studiosissime sequitur. Accipe igitur uir illustrissime, fide erga te meæ seruitutis pignus, tenuę licet: quod si tua illa qua soles animi alacritate acceperis, profecto animum meum ad maiora, & meliora tibi dicanda posthac incitabis.

Bene uale doctrinæ & doctorum fautor studiose, meq; tuorum seruorum numero adiunge. Anconæ Idib. Aprilis.
Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi quarti.

AMATI LVSITANI MEDICI PHYSICI PRAESTANTISSIMI CVRATIONVM MEDICINALIVM

Centuria tertia, nunc primùm in lucem edita.

Curatio prima in qua agitur, de hectica, simulq; de marcore, siue tabe.

ROMANVS iuuenis, temperatura biliosus, post elapsam hyemem, in qua à febribus grauiter correptus fuerat, & iam liber uidebatur, male habere cœpit, nam de capitis dolore querebatur, male ad oblata se habebat, tumultuose dormiebat, nec se febricitare dicebat. Huius igitur malas affectiões inquirens, eum hectica febre laborare deprehẽdi. Primo is indies gracilior cum corporis totius nõ solita ariditate euadebat. Secũdo, eius calor primo quidem tactu mitis, processũ uero acer, mordax, siccus, cũ quadam scabritie percipiebatur. Tertio, post assumptũ cibum, una uel altera interposita hora, calor (ut ipse referebat) ad horam illi intendebatur: & pulsus ita esse attestabatur: quia magnitudine & uelocitate allato cibo augebantur: indicium omnibus hecticis febribus propriũ & inseparabile, ut sæpe repetit Galenus libro primo De diff. febrium, capite nono: & libro De marcore, siue tabe conscripto, & decimo Methodi med. quanq; id omnibus febribus commune esse, prædicto De diff. febr. dicat, de qua re in scholio plura & lectu digna dicentur. Quarto, continue febricitabat, tametsi febricitare non se sentiebat, quia febris hectica cũ uniformis sit, & æqualiter calore quodam miti ab initio ad finem usq; semper affligat, & nullas habeat excrescentias, aut insultus, accessionésue, ab ægroto non percipitur, imò illi quia connaturalis facta habitualis dicitur, sunt tamen huic febri pulsus uarij, prout primam, uel secundam, tertiamúe speciem attingit, sed cum hoc hecticis nunquam adest nec magnus nec uehemens pulsus, ut tradit Galenus libro tertio De præcognitione ex pulsu: nostro tamẽ ægroto pulsus aderant non admodum debiles, cum quadam tamen percepta duritie. Nam debilitas uehementem sequitur febris intemperantiam, durities autem ariditatem. Vt tunc igitur uenabamur, & cõiectura assequebamur, iuuenis hic primum gradum, (uel si magis appellare placet, primam speciem) hecticæ, & initium secundæ ingressus erat, eius egestiones & urinæ, pinguedinem quandam præ se ferebant, de quibus in scholia uaria habentur. Morbo igitur percepto, ac temporis constitutione considerata (properabat enim ueris initium) sic curationem orsi sumus, unum Galenianũ ante oculos proponentes, ex libro decimo Methodi medendi, depromptum, quod febris hectica ut optime curetur nullum uel minimum erratum admittit. Quo fit, ut medicus in eius curatione sollicitus admodum esse debeat, aliter dubio procul cuncta quæ fecerit, pessum ibunt. Quum uniuersa curandarum hecticarum

rum ratio, Galeno authore, in refrigerando & humectando, nõ solum per ea quæ intus sumuntur, sed etiam per ea quæ foris admouentur, consistat: operę precium erit, hic narrare ordinem, quem pro hoc restituendo iuuene seruauimus: primo igitur eum in aere frigido & humido decumbere fecimus, admonendo ut eius cubile commodam haberet latitudinẽ, & culcitra mollis esset, lana & nõ penna plena: ob cuius inaduertentiam nonnulli æstate in grauissimos incidunt morbos, ardentissimas febres, & fixam, siue hecticam, ut filiæ Trauli sacerdotis euenit, quæ quia canicula uigẽte, supra culcitrã penna consitam dormiebat, in corporis totius maciem, & febrim hecticã lapsa est: quæ uel nullo labore, cum morbi causam deprehendissemus, libera euasit, stragula quoq; albissima sint decet, & minime sordida, quæ sæpe immutari debent, quanquam id Teutones hodie Barbanti dicti detestentur, non solum in hoc, sed quouis alio morbo, quos nos sua barbarie hac præsertim in re detentos, reijcimus, aliàs aũt homines sunt politici & ciuiles. Et ut aũt de ijs paucis dicimus, ita in cæteris, apparatus decens sit suadeo, pro ęgrotãtis diuitijs uel paupertate. Cibus huic oblatus, eisdem qualitatibus præditus erat, quibus aer: sed succi optimi, quem singulis quatuor horis sumebat, semel uero hectica laborantes magnã ciborũ ingerere copiam, malũ est: nam ijs omne nimiũ pessimum est, præcipue quod uires resoluere potest: ut immodicus cibus, frequẽs motus, magnũ exercitiũ, & similia. Erant igitur cibaria huic cõcessa, cõtusum ex carnibus caponũ, pullorũ gallinaceorũ, hædi, & nonnunq; iuuenculæ bouis lactantis, nõ nisi frigidis seminib. apparatũ: cui sæpe cremoris ptisanæ tertiam partẽ misceri mãdabamus: ijs faciunt uolucres montanæ, phasiani, perdices, francolini & similes, quanq; domesticarũ carnes in hoc casu lubentius admitto, sed iurulentæ carnes prædictæ nõ nisi lactuca, aut malua, aut intibo parabantur. Nam cucurbita magnã in hoc casu prærogatiuã habet, quibus iurulentis carnibus oui luteum & album pauco omphacio concussa misceri faciebamus, ueluti aromatũ uice corianũ uiride, aut siccũ pauculo croco pistum, cætera uero aromatũ genera, ut uenenũ fugiebat: pisces porrò petrosi tã marini, quàm dulci aqua natantes, à nobis lubentissime & liberaliter illi concedebantur. Sed fructus ex horarijs hoc tẽpore non cõperiuntur: concedi tamen possent uua, ficus, melopepones, malapunica, cerasa, pruna, & similes. Ex sole aũt siccatis elargiebant, pruna, cerasa, amygdalæ, pistatia, & pinea præcipue saccharo parata: martij panes, semen melonis saccharo incrustatum, amygdalæ saccharo coopertæ, & huius generis saccharo confecta bellaria, & tragemata. Potus, aqua hordei erat, aliquando uero uinum, & illud quidẽ pauciferum prædicta dilutum aqua. Cætera uero quæ ad res non naturales faciunt, quia consulto prætermittimus, ad medicamẽta descendamus. Coincidunt febres hecticæ cũ ephemeris in curatione: quod utræq; alterantibus potius q; soluentibus medicinis propulsant, quo factum est, ægrotum hunc nostrũ pręter à cassia, & manna, ipsum omnino abstinuerimus, quũ enim aluus adstricta est, & ipsam fluidã & obedientẽ reddere cupimus, mollibus clysteribus id cõplemus, hieram, & medicamẽta ex aloe, ueluti cętera exsiccantia medicamenta fugientes: morbus hic, cũ potissimũ à corde originẽ trahat, dein à iecore: aliquãdo uero ab stomacho, factũ est, ut quũ huius stomachũ et iecur cõtrectaremus, circa uenarũ mesereaicarũ regionẽ nõnullam persentirẽ tensionem, ad quã intendere iustũ quoq; erat: tametsi hectica febris simplex erat, putridę nõ mixta, nec cõplicata. Primo igitur ut æger in aurora biberet, sic paratum fuit.

Recipe

Teutones ... Germani

Rec. Pimpinellæ, endiuiæ, cicoreæ, lactucæ. an. m. 1. hordei lib. mediam. flo-
rum borraginis, buglossi, uiolarum, rosarum, nimpher. an. drachmam unam.
prunorum Damascenorũ numero x. Mixariorũ, id est, sebesten numero. xv.
In libris sex aquæ fiat decoctio, quousq; maneant libræ quatuor, & per mani-
cam traijciantur. ℞. prædictę decoctionis unc. 4. syrupi de cicorea simplici,
nenupharini, an. unc. 1. misce, fiat syrupus, & quater iteretur, elapsis uero tri-
bus horis, post syrupi potum, duo oua ex aqua rosacea tremula illi edẽda mo-
dico saccharo respersa concedebamus. Sequentibus uero alijs duabus horis,
ad balneum ipsum trahebamus, dulci aqua compositũ, qua incoctæ hæ erant
herbæ: malua, folia nimpheæ, lactucæ, uiolarũ, endiuiæ, cicoreæ, & similium:
in quo temperate calido balneo per semihoram morabatur, caput semper ab
irrigatione cauendo. At quum à cortina, tina uulgo dicta, primo egressus fu-
it, eum totum frigida aqua conspergi feci: suadet aũt Galenus, decimo Meth.
medendi libro, quod hectica febricitantes, qui ad balneum accedunt, nisi in
frigidam sint dimissi, nihil iuuantur: cæterum, cum hic ægre aquæ frigiditatẽ
ferret, sequentibus diebus ex cortina eductum, calido syndone leniter ab assi
stentibus abstergi cõmendabam, & hoc unguento illini. ℞. Oleorum ne-
nupharini, uiolacei, de cucurbita. an. ℥. 1. butyri recentis salis expertis ℥. 1. & ſ.
cum cera alba, quantum sufficit, ad ignem fiat molle unguentum, quo uniuer
sa eius membra inungantur. Huius porrò unguẽti uice solet apponi unguen
tum uiolaceum, rosaceum, nenupharinum, de lacte et medullis compositum,
adiectis mucaginibus tragacanthæ, psilij, & seminum cydoniorum. Sed lini-
tiones hæ solis oleis quoq; fieri solent: At cũ uniuersum corpus prædicto un-
guento illini dico, huius iecur ex santalino, ueluti cor ex nenupharino foue-
ri, intelligatis uelim. Nam os uentriculi cydoniorum oleo roborabatur, fieri
autem solent pro corde & iecore alterando epithemata, quæ medici arbitrio
parari possunt, nos tamen unguentis prædictis opus compleuimus. Si quan-
do tamen epithẹmata parari debeant, sic parentur suaderem. Pro corde epi-
thẹma refrigerans, & humectans. ℞. Aquarum nenupharis, lactucæ, uio-
larum, rosarum. an̄. ℥. iiij. aceti optimi. ℥. ij. camphoræ. ℈. ij. croci gr. iij. santa-
lorum rubeorum. drach. 1. & ſ. spescierum diamargaritonis frigidi. drach. 1.
Misce, fiat epithẹma, & frigidũ cordi ex panno rubro, uel zendalo, admouea-
tur, & sæpe innouetur. Pro iecore epithæma, ℞. Aquarum cicoreæ, endiuiæ,
rosarum. an̄. ℥. iiij. aceti rosati. ℥. 1. & ſ. spescierum diarhodonis abbatis. ʒ. 1.
omnium santalorum. an̄. drach. ſ. rasuræ eboris. ℈. ij. Misce, fiat epithẹma,
quod iecori sæpe admoueatur. Cæterum, ægrotus noster cum post balneum
inunctus lecto decumbebat, nostris monitis pro tunc non dormiebat, quia
à balneo somnus maxime exiccat, ut meminit Galenus libro decimoquarto,
Methodi med. cap. xv. & lib. sexto De tuenda ualetudine, imò potius cum pa
rum requieuit, illi cibum obtulimus, ac primo ex capi pulpamentis, cõtusum
saccharo, amygdalis, & frigidis seminibus paratum ebibit, post quod eiusdem
capi iurulentarũ carniũ nõnihil degustauit, & ultimo pinosaccharato prandi
um clausit, & ex hordeo aquam ebibit, quandoq; iulepo uiolaceo admixtam.
Sequentib. uero singulis quatuor horis cibũ repetebat, quia quę corpora sic-
ca & extenuata sunt, cibarijs & longo somno humectenť, & reficiátur, decet.
Sic enim noster hic æger per quatuor priores gubernatus dies, quinto sequẽ
ti hoc ebibit pharmacum. ℞. Mannæ electæ, uncias tres, in iure pulli gal-
linacei, lactuca alterati, q. suff. misce, quod per horam ante prandium hausit,
&

& eo aluus optime respondit. Sequentibus uero diebus, ita à nobis gubernatus, intra mēsem sanitati fuit restitutus. Singulis igitur auroris primo ptisanam optime coctam & saccharo bene concinnatam illi propinabamus: cuius uice quandoq; amygdalatum collatum, nonnunquā uero integrum, hoc est, non collatum, ueniebat, ueluti capi aut gallinæ iusculum, lac ue. Sic enim cibum immutandum pro ægrotantis appetentia suadet Galenus lib. septimo Meth. medēdi, à cuius potu, duabus interpositis horis, ad balneū eum trahebamus: quale superius descripseramus, quanq; & capite ueruecis, uel intestinis, aut pedibus optime discoctis parari quandoq; illud faciebamus, quo per mediā horam morabatur: & illico cum ab eo exibat, nō aqua frigida perfundi & irrigari permittebam. Sed tingi potius uniuersum eius corpus panno aqua frigida immerso, ac postea pannis calidis leniter abstergi, & prædicto unguento ungi mādabamus. De corde porrò, iecore, ac stomacho, soliciti admodū semper eramus, prædictis cum unguentis, tum epithæmatis, ad solitā temperiem ea reducēdo: à balneo uero quū parum requieuerat, lac asinę unius libræ pondere, recens emulctū, cum uncia una uel altera sacchari fini permixtū elargiebamur: erat autē asina ex qua lac sumebatur, boni habitus, crassa, florentis ætatis, nigri coloris, quamq; color ad rem parū uel nihil faciat, sed hæc nigra erat, cuius curam, Galenus lib. septimo, Methodi medendi, maxime optatam describit, & prosequitur: cōmendatq; optimis, sed præcipuę frigidis & humidis nutrimentis asina hæc alatur, & ab ea pullus quem lactat deponatur, cui lacti, Galenus mel miscēdum suadet. Sed nos illius uice, ne in uentriculo in caseum densetur, saccharum inspergimus: Cupit autem Galenus, illico post balneum ut lac ægrotanti detur, cum maius inde iuuamen sequatur. Quatuor uero elapsis horis à lactis potu, carnium contusum modo à nobis citato, paratum dabamus, nonnunquam pisces petrosos dulcis aquæ optime paratos: ueluti iurulentas carnes, non nisi optimi nutrimenti & succi, cum quibus sæpe testudinum nemoralium & cancrorum fluuiatilium pulpamenta coquebantur, nam à testaceis marinis omnino abstinebat. Super quæ nutrimenta, pino sacchara tum, uel Martij panes, uel diacitoniten saccharo, & absq; speciebus paratum comedebat. At sex interpositis horis, iterum eum ad balneum trahebamus, quia eo maxime oblectabatur, à quo extracto, &, ut dixi, gubernato, iterū illi subito lac asininum dabamus: cui antea & postea quoq; confectiones restaurantes dictas, offerebamus, quas liquidiori forma apparatas magis hoc in casu laudamus, quia citius cōcoquuntur, digeruntur, apponuntur, uniuntur, & assimilantur, quàm quæ solidiori forma parari solent. Pluribus igitur diebus sic tractatus, sola hordeacea pauco cum iulepo uiolaceo mixta aqua, in potu contētus bene se habuit, cuius uice postea uinum pauciferum, olygophoron dictum concessimus, ac intra mensem ex gracili & hectico, crassus & rubicundus est redditus.

SCHOLIA.

Dicuntur febres hecticæ, siue habituales ut refert Galenus *libro primo* De *differentijs febrium, capite septimo, quia firmæ atq; fixæ perinde ac habitus sunt: uel quoniam corporis habitum comprehenderunt, sic enim partes solidas uocitant medici. Cæterum, febres hæ hecticæ rarissimæ à principio oriuntur, ut meminit* Galenus *libro tertio* De *præcognitione ex pulsu, & eo magis in pituitosa & humidiori temperatura, adeo ut testetur ipse libro primo* De *differentijs febr. capite nono, quòd nullus eorum qui habitu corporis sunt humidiori, statim ab initio huiuscemodi febre correptus fuerit, utcunq; tamen se res habeat, Gal. ubi serio, & ex proposito de hecticarum gignendarum loquitur modis, eas aliquando à principio nullo præ-*

cedente

cedente altero morbo introduci tradit, pro quo scire licet, quod febres hecticæ magna ex parte ardentibus febribus solent superuenire usqueadeo productæ, ut humorem in corpore cordis contẽtum absumpserint. Quãquam fieri etiam possunt manente adhuc humido, cordis corpus occupantes, & hinc includuntur, quemadmodum lucernarum flamma ex funiculo, superstite adhuc in lucernis oleo. hic autem unus est modus febriũ hecticarum gignendarum: ad quem hecticæ febres quæ ex uarijs alijs affectionibus oriri solent, reduci debẽt, ut ex phtisi, empiemate, diuturnis nobilium partium inflammationibus, diarrhœa, lienteria, colo, & similibus: quia ex harum oborta putredine caliditas præternaturalis, cordis corpus quoq; occupat, unde febris hectica hæc oritur, citra enim corporis cordis apprehensionem hecticam febrem gigni est impossibile, qua de causa febres pestilentes non paucæ ab initio hecticæ sunt: quia utrisq; communis sedes, cordis corpus est, ut meminit Galenus libro tertio De præcognitione ex pulsu, & hæc forte præcipua est causa, ô uiri prudentissimi, ob quam pestilens febris à putrida differt: quia putridæ subiectum humores sunt : pestilentis uero, cordis corpus: cuius rei Galenus libris De diff. febr. nullam penitus mentionem fecit: cæterum febres hecticæ, à totius corporis unaquaque parte ortum trahere possunt. potissimum tamen à corde initium habent, secundario à iecore, tertio uero ab stomacho: nam à pulmonibus rarissime eas pullulare percipimus: quia continua flabellatione, ut meminit Galenus libro de Marasmo, refrigerantur. Secundus modus gignendarum febrium hecticarum est, quando à principio, nullo præcedente altero morbo: febres hæ hecticæ corpora inuadunt humana; & tunc similem cum ephemeris habent ortum: uidelicet, aut ex ira, aut tristitia, aut lassitudine insigni, aut ardore solis, aut longa contracta in balneo mora, aut huiuscemodi alijs uarijs, quæ longum esset percurrere. Sed huius generis hecticæ natura sicciores homines potissimum inuadunt, ac præsertim si temperiem etiam calidiorem sortiantur, uitamq; degerint in laboribus, uigilijs, curis, tenuiq; uictus ratione, ac magis in æstate, statuq; tẽporis calido & sicco, & loco cõsimili. Cæterũ, tametsi febres hæ in initio perceptu & cognitiõe difficiles sint, curationis uero facilimæ, successu uerò cõtrario modo: eas tamẽ inuestigare & dignoscere docuit idẽ Gal. citato De diff. febr. lib. quẽ hic paululũ interpretari, ut tyrones addiscãt, nõ ab re fuerit. Si quis igitur febri corripiatur, quam præcesserant, conspicuæ & procatarcticæ causæ, uidelicet ira, uel tristitia, dolor ingens, uel immoderatus labor, aut ardor æstiualis, uel huius farinæ aliqua causa: tunc si febris ipsa ad sequentem extendatur diem, neq; integre desinat, neq; exasperetur magis, ariditatem tamen maiorem in corpore repræsentet, talem hecticam futuram suspicaberis: quod si & in tertio die sine cibo permanere uoluerit æger, donec tertianæ accessionis præterierit horas suspectas, nihilq; effatu dignum priori accesserit febri, aut imminutum fuerit, sed tantummodo quædam exiguæ reliquiæ primæ febris procedant, permaneantq; cũ ariditate corporis & caliditate, quæ primo quidem tactu mitis sentiatur, processu uero acris, mordax & sicca: huiuscemodi febrem hecticam esse existimandum est, sed id indubitanter, si accepto cibo æger incalescere tradatur, quæ progressu temporis cito ad tabidam cõuertetur, nisi recte curetur. dignoscetur porro primi huius gradus in secundum lapsus, quum primum citatæ notæ potentiores fuerint redditæ: item quia pulsus debiliores, & duriores indies percipiuntur: quibus adde, quod medio primi gradus, & initio secundi, ea quæ per aluum & urinam mittuntur, pinguia sunt, à corpore colliquata, quæ temporis successu non amplius cernuntur: quia adeps & molles carnes iam defecerunt, & tunc prædura & ægre liquabiles carnes exsiccantur, à quibus ob ariditatem nihil uel notatu dignum defluit, & tunc marasmus præualet, certa ad obitum uia. Sed iam nunc illustrioris doctrinæ gratia inquiramus, an Galenus tres hecticarum in sua doctrina perscripserit species, uel duas tantum, aut duntaxat unam, per gradus tamen distinctam. In primis qui unam tantum hecticarum speciem esse contendunt, huic innituntur rationi: quia ut uariæ sint species, uarijs adhæreant corporibus, uel saltem distinctis subiectis opus est. At quum febris hectica corporis solidas partes comprehensas habeat, uel potius cordis corpus, consequens est, eius unicam tantum esse speciem, si quæ tamen in ea comperiuntur differentiæ, eas maiori uel minori tribuunt exiccationi, numero tres. Verum enimuero, qui duas tantum admittunt species, huic innituntur rationi, quia quum febris hectica secundum in corpore uigentes humiditates fiat, & apud Galenum duæ tantum secundæ humiditates circunscribantur, altera roralis, altera uero innominata, glutinosa merito appellanda: quia ut nutrimentum membris similetur, prius illis agglutinetur necesse est, fit inde ut duæ tantum species ad eius mentem reponantur. Porro qui hecticarum tres species, per tria corpora, siue subiecta, forma substantiali distincta, cum Galeno distributa admittunt, ij mea sententia cæteris cordatius loquũtur, ut ex ipsius dogmatibus in præsenti indicabimus. Quanquam Paulus Aegineta maximus Galeni imitator, nihil de hac re, præter eius consuetudinem, operi suo inseruerit, forte Galenum dubium hac in re aduertens. Nos igitur rem ut decet, monstraturi, Galenum ipsum in primis adducamus, ex libro decimo Methodi medendi, ubi hecticæ febris tres describit species, primam quando febris hæc propriam partium humiditatem ex qua nutriuntur depascit, secundam quando carnes consumit, tertiam uero, quando solidas populatur particulas: Sic enim pro coronide Galenus loquitur. Etenim primum eiusmodi febris pro-

priam partium humiditatem ex qua nutriuntur depascit, hinc transit ad genus carnosum: deinde solidas populatur particulas. Vocatur autem caro tantum ea quæ in musculo est: nam quæ in uisceribus conspiciuntur, non carnes, sed parenchymata nominantur, porro singularum particularum substantiæ molles ex tali maxime completa est natura, quæ perire & regigni possit. At uero nec fibrosa, nec neruosa, membranosá ue natura eãdem generationem habere cernitur: nec fas est eiusmodi singularum partium fibras à febribus malignis liquari, perinde ut carnes, quando animal ipsum priusquam hæ prorsus sint exiccatæ interemerint. hucusq; Galenus, qui ita clare & ob oculos tria genera febris hecticæ describit, ut nulla altera prorsus indigeat probatione. Nam primam speciem, siue primum genus, in propria quadam partium humiditate membra nutriente ponit, quæ humiditas, ros, siue roralis humiditas membrorum porositatibus insita appellatur. Secundam speciem, in mollibus carnibus & pinguedinibus, quæ facile eliquantur & consumuntur collocat, in qua forte gluten humiditatem ab eo innominatam colliquari intelligit, tertiam autem solidioribus, utpote fibris, membranosis' ue, ac neruosis particulis inesse tradit, quæ difficillime eliquantur, & tunc marasmus morbus incurabilis consequitur, pro quo curando si quis ingenium inuenerit, facile ingenium pro euitanda morte inueniet, ita enim se habet prima species & secunda ad tertiam, sicut porci domestici carnes ad apri, id est, syluestris porci quoq; carnes. Nam si cicuris siue domestici porci carnes, quæ plerunq; pingues sunt, ad prunas admoueris, ex eis multum liquaminis & pinguedinis defluere percipies, id quod à feri suis carnibus etiam si ad æquales prunas exassentur, effluere non uidebis: sicciores autem syluestris suis carnes sunt, et pinguedinis expertes, hoc uerisimile esse, uel inuitis nobis qui artem medicam exercemus, fateri habemus, quia prima & secunda hecticæ specie urgente, multa pinguia & adiposa in egestionibus & urinis à carnibus colliquata, mixta percipimus: quæ omnia succedente tempore delitescunt, & quasi ex toto consumpta non excernuntur, nec amplius apparent: ut ex Galeno quis depromere poterit, libro decimo Methodi medẽdi prope finem: ubi differentiam facit inter febres colliquantes, & marasmodes, de quibus ut summatim dicam, ita habeto. Marasmodes febres ex earum sunt genere quæ colliquant, sed in eo differunt, quod in ijs quæ portio carnis colliquatur, ea semper uaporis uice digeritur: in marasmodibus uero, defluit in uentrem. Cæterum, ut superioribus uerba nectamus, quod tres febris hecticæ apud Galenum describantur species, faciunt quæ ab eo libro primo De differentijs febrium sunt conscripta, & ita habent, quum enim naturalis cordis tẽperies primum euerti inceperit, nec natiua humiditas protinus aboletur, neque uirtus plurimum laborat, sed primo fit uelut quædam efferuescentia humiditatis, quo in tempore facile est huiuscemodi febrem sanare: tanquam nihil adhuc uirtute perpessa, tunc supple tu, prima erit hecticæ febris species, et subdit textus ab Augustino Ricco Lucensi, uiro doctissimo restitutus, deinceps & consumptio quædam efferuescẽtiam sequitur. per quæ uerba, secundam speciem Galenus intelligit, & paulo inferius inquit, atq; hac in longum protracta, & ipsa similaria corpora quæ sunt cordis ueluti elementa sicciora, & minus nutriendo idonea redduntur, in quibus uerbis Galenus tertiam speciem exponit. Et ut uero Galenus ipse rem clarã ac manifestam reddat, subdit, ac tantum uirtus laborat, quantum siccitas ac caliditas in ipso corde inualuerit, quarum altera exuperans ex se uirtutem imbecilliorem reddere potuit, huiusmodi febris iam quodammodo ad utranq; partem declinat, ac medium obtinet locum inter eam tabidam febrem, quæ penitus curam non admittit, atq; illam de qua paulo ante diximus: quæ facillimè in principio curari potest. Sunt autem & in hac latitudines multæ, quoniam & dispositionis ipsius multæ in eo quod magis ac minus diuersitates. Quæ igitur æqualiter distat ab utraq;, & ea scilicet quæ exquisitè tabida existit, atq; illa in qua nihil est adhuc tale, media quodammodo se habet ad curationem, dubio ad partes ambas inclinans momento. Quæ autem tabidæ proximior existit, est etiam periculo uicinior, quum quæ alteri primæ magis adhæret, non paruam salutis spem possit afferre, ex ijs autem Galeni uerbis, luce meridiana clarius claret, ab eo hecticæ tres species signari, de ea uero hectica quæ inter primam facilis curationis, & tertiam curationem non admittentem, mediat. hucusq; Galenus loquutus est, in qua plures latitudines reperiri euidentioris doctrinæ gratia tradit, quæ si ab utraq; æ qualiter mediat, media quodãmodo se habet ad curationem: si uero tertiæ tabidæ dictæ proximior existit, est etiam periculo uicinior, & difficulter curatur, si uero primæ magis adhæserit, non difficulter curabitur. Hæc enim in totum cum tribus superioribus ex Methodo medendi decerptis speciebus conueniunt, nõ est ergo quod quis in hoc negocio anceps dubius' ue deinceps euadat, quando in hanc eandem sententiam Aetius Galeni quoq; maximus imitator eat, diuersimodo tamen, quum pro prima specie secundam describat, & uice uersa, pro secunda primã, ut facile quis ex eius uerbis deprehendere poterit, quæ Sermone quinto suæ medicinæ, capite nonagesimosecundo, ita habent. Hectica, hoc est, habitualis nominatur febris, quum ad tantam immodestiam uenerit caliditas præter naturam, ut in habitu sit ipsius solidæ essentiæ similaris corporis cordis, & propterea ægre solubilem habet structuram, primum igitur calor præter naturalis eliquat, & resiccat, ac consumit essentiam in partibus, uelut ex humore concretam, qualis est pinguedo & caro, deinde uero propriam humiditatem con

sumit,

sumit, ex qua corpora nutriuntur, quæ sane circumfusa est, ac instar roris dispersa circa omnes animalis par
tes, hinc autem transit ad carnosum genus, quod fibris & membranosis partibus solidorum corporum insi-
tum est, quod sane discindentes coqui tollunt, fibras uero abijciunt. Exactum autem eius complementum in
hoc est, si ipsa solida similarium partium essentia siccior facta est, quando & tabida febris uocatur, Hæc Ac-
tius. Ex quibus liquido constat, tres apud eum hecticæ febris species, uariè tamē à Galeni mente descriptas, re
poni, sed id forte in causa est, quia Galenus ut de hac re diffuse loquutus fuit, ita admodum confuse. Auicēna ta
men in ea præ ceteris clarius & luculentius loquitur, quum fen prima libri quarti sui Canonis, tres huius fe-
bris specie differentes gradus egregiè describat, tres potissimum ex secundis humiditatibus proponēdo qua
rum prima (ut ab eo innominatam prætereamus) ros appellatur, & illius Galenus quoq; meminit, secunda
cambium, tertia uero gluten, cum quibus hanc quoq; in hoc morbo adaptat similitudinem, ut ros in membris
ita se habeat, sicut oleum in candela contentum, & ita cambium, ut oleum funiculo imbibitum, & ita glutē,
sicut funiculi extrema pars flamma exusta & torrida. Quum igitur ex tribus citatis humiditatibus, prior in
corde, & consequens per uniuersa membra, roralis sparsa inflammatur, ac consumitur ueluti oleum cande-
la contentum, tūc prima insurgit hecticæ species, quum uero calor febrilis intimius depascitur, & cambium
occupat, quod ueluti funiculo hærens oleum similatur, tunc secunda euadit species quæ ut ex Galeno inibi A-
uicenna adnotat, magnas habet latitudines, scilicet principium, augmentum & statum. Et quum uero augmē
tum, sed uerius statum attingit, febris marasmoides, siue febris tabida dicitur. At uero ubi res eò discriminis
iam peruenit, ut nihil ex tali humore supersit, & gluten humorem depopulatur, tunc marasmus siue tabes ab
solute, morbus uel idiotis & tonsoribus satis notus, conflatus est, quia quum primum pulsum & ægrotantis
calorem perpendas, eius uidebis oculos immodicè concauos, ac ueluti in foueas quasdam reconditos exhausto
iam uniuerso ipsorum humore, ita ut osium, quibus palpebræ cohærent, eminentiæ cernantur. Sordes præ-
terea in ipsis siccæ ostenduntur, & quædam ueluti squallida dispositio, qualis maxime inest ijs qui toto die
sub solis ardore per puluerem iter longum fecerunt, quinetiam in eis est coloris flos uitalis extinctus, fron-
tisq; & faciei cutis rigida ex siccitate, & squalida, sed sic affecti, frequenter palpebras contrahunt dormi-
tantium instar, non tamen affectus eorum est somnus, sed potius uigilandi impotentia præ macie: sunt etiam
illis collapsa, & concaua tempora: nihilq; in eorum corporibus cernitur præter cutim atq; ossa, pulsus autē
tenuis, durus, debilis, atq; frequens apparet, caliditas uero quum primū admouetur manus, languida est, pau-
latim autem acredinem atq; erosionem ostendit, ac magis quum tangendo plus immoraberis, quæ omnia in
tribus seruauimus ægrotis, altero uxore probi uiri Ioannis Pauli Corbetæ Mediolanensis, altero fratre illius,
ad quem in Ancona ueredarius cum literis Roma directe diuertit, & in foro fontis habitat. Altero uero u-
xore Manuelis Pinti, sed hæc hoc in morbo ingenti siti semper cruciabatur: ante obitum uero per mensem, e-
ius urina alba erat, in qua quædam furfuribus similima conspiciebantur, non nisi à carnibus eliquata. Signa
proculdubio letalia & mortifera, & eo magis quando crura tument, & ungues recurui fiunt, & capilli de-
cidunt, & fluxus uentris adest, cæterum morbus is marasmus calidus & siccus est, ac ob id ab hectica sene-
ctutis, siue senecta ex morbo dicta differens, quia senecta ex morbo non ob caliditatem fit sed uerius ob ue-
hementem frigiditatem, ac immodicam siccitatem, quæ præcipue ijs qui secundum naturam ad extremam se-
nectam citra febrem perueniunt, paulatim extincto in ipsis insito calore euenit. Sed nunc maioris elucidatio
nis gratia scire decet, quod Galenus libro De tabe, siue Marasmo, capite sexto, tres marasmi species descri-
bit alteram quam senectæ comparauimus, & præter humectationem pro sui curatione calfactione indiget,
alteram torridam, per hecticam intromissam, quæ præter quoq; humectationem refrigerari postulat, cuius
supra quoq; meminimus, tertiam uero, ex animi defectu proficiscentem, mixtam curationem postulantē, de
quibus omnibus lectorem ad prædictum de tabe librum remittimus. Cæterum ne à marasmode febri, morbo
calido & sicco, qui per hecticam sæpe intromittitur, imò eum hecticæ tertiam speciem nominamus, sic disce
damus, scire decet, quod tametsi marasmus incurabilis morbus ab omnibus dicatur, & nos quoq; cum eisdem
ita supra dixerimus, à Galeno tamen summo medico, eius cura describitur, imo ex hoc morbo affectos non-
nullos curasse homines meminit. Vbaldus. Abi sis Amate, ne illud dixeris, putato & nos Galenum legis-
se, & eum perlustrasse, apud quem hoc reperiri tantum abest credam, quàm quod ab eo nunquam perscriptū
fuerit. Amatus. Ne excandescas Vbalde mi, & aures ut soles dignare mihi præstare benignas: nam &
ego Iurisconsultorum axiomate uti soleo, erubescimus quum sine lege loquimur, audi igitur, & Galenum no-
biscum sentientem percipies. Vbal. Putato rem gratam & mihi non auditam auribus instillare meis, si
modo, ut ais, rem indicaueris. Ama. Galenus libro duodecimo Methodi medendi, ubi de balneis, hecticis
conuenientibus agit, marasmo confectos curasse tradit, hac tamen conditione & successu, ut febrili calore de
posito, ingens illa siccitas, qua ægri infestari solent, maneat, adeo ut ex marasmo morbo calido & sicco, ma-
rasmus frigidus & siccus resultet, quem nos medici, ex morbo senium appellare solemus, et eo sic affecti ægri

non ſolum plures dies, ſed plures menſes, & annos perdurare ſolent, ut ex Iuuenis hiſtoria inibi ab eo enarrata, doctus euades. Vbal. Quomodo eos tractat & curat. Ama. Ad balnea eos, quia debiles ſunt, in ſindone per quatuor iuuenes deferri mandat, & inibi ut decet tractari, ut tu ſignato loco percurrere poteris, porro quantum ad eorum uictum attinet, iubet Galenus eo tractentur modo, quo ſenes tractari ſolēt, & cibis calidis & humidis ueſcantur, ut libris De ſanitate tuenda amplius docuit, ad quos ipſe lectorem remittit. Vbal. Sæpe Galeni locum illum perlegi, ſed non ea animi attentione, ut ex eo hoc perciperem, ſed unum eſt hac in curatione mihi perdifficile. Ama. Quid nam? Vbal. Quod uice caliditatis, pro morbo hoc propulſando, à Galeno frigiditas introducitur, quæ ſiccitati iuncta in totum uitæ contrariatur, ita ut magis prædictis qualitatibus calidis & ſiccis uideatur ægrum perdurare poſſe, quàm de nouo introductis frigidis ſiccitati coniunctis. Ama. Sapienter ô Vbalde & argute proponis. uerum enimuero ut Galenum interpretemur, audi ut febrilis calor expellatur, per frigida medicamenta expellatur opus eſt, quia contrariorum contraria ſunt remedia, non tamen ita intenſa, ut poſt expulſam caliditatem, ibi frigiditas infixa maneat præcipue remediorum. Nam frigiditas antea in corpore ob ſpirituum & calidi innati potentem reſolutionem comperta inibi manet, unde ægri ij tanquam ſenes cibentur ſuadet Galenus, minus autē morbi ſic maraſmo affecti patiuntur, quando febrilis calor ab eis depoſitus eſt, quam quando caliditas febrilis ſiccitati coniuncta eſt, & hac de cauſa Galenus ſapientiſsime pro maraſmoide febre curanda febrilem calorē ſummo ſtudio deponere conatur, quo depoſito, ad longius tempus ægri perdurant, quoad ſolidæ eorum partes reniti aduerſus ſummam ſiccitatem ualebunt. Vbal. Pergratum ſane feciſti Amate dulciſsime hoc indicare, & quum primum Fanum fortunæ mihi propriam patriam peruenero, Fanēſes medicos de hac re adhortabor, et tuo nomine illis ſalutem dicam. Sed ne quid in hac tractatione deſideretur, inquiramus, cur hectica laborantes calorem febrilem non perſentiant, adeo ut ſæpe loquentes eos abſq; dolore mori ſeruemus, nos more noſtro, abſq; ambagibus & uerborum circuitu reſpondemus, calorem febrilem hecticæ innati calidi lares ſubintraſſe, imò eius fontem ita ſopitum habere, & oppreſſum ut calor innatus uinctus & ſuperatus ſit, cuius uices præternaturalis calor ſupplet, qui factus iam eſt, neq; contrarietatem ullam habet, neq; ullus de hac mirabitur re, quum uiderit ipſe, imbecillibus, & quibus pauculus ineſt innatus calor, æſtiualem & præternaturalem calorem multum iuuare, huius etenim rei exemplum eſt, quod in æſtate exangues & debiles melius habent quàm hyeme. Plura uero ſi quis de hac re cupit, legat ſequentem curationem in qua de æquali intemperie agitur. Secundo, egregio quodam dubio inquiritur Galenus inquit, in hectica indubitatum ſignū eſſe poſt aſſumptum cibum ægrotum caloris incrementum ſentire, ac alterationem ipſam tandiu perdurare, donec diſtributus cibus appoſituſq; humectauerit cordis ariditatē, & ita euenire ſicut calci, & lapidibus calefactis aqua reſperſis, ſed dicet uir medicus ſtudioſus, ſignum hoc non tantifaciundum, quia omnibus febricitantibus poſt aſſumptum cibum, ſimilem uel cōmunem alterationem fieri Galenus teſtetur libris De diff. febr. difficile igitur per hoc ſignum febris hectica à putrida diſtinguetur. Huic propoſito dubio, Galenus uir poſt Hippocratem admirandus tacite reſpondet, quod medicus ut febrem dignoſcat hecticam, non ſimpliciter ſigno hoc contentus euadere debet, ſed multis alijs duntaxat iūctis, à nobis ſupracitatis. Porro Gentilis de Fulgineo, uir mea ſententia doctus, & cuius lectioni olim ipſe aſſiduus eram, cum apud Salmaticēſes agebam, huic ſi recte teneo, dubio ſic reſpōdet (nam eius opera cum noſtra perāpla & inſtructa bibliotheca, apud Antuerpienſes reliquimus) quod & ſi in putridis febribus poſt aſſumptum cibum calor febrilis intēdatur, antea quoque intendebatur, id quod hecticis euenire nullus unquam uidit, aut percepit febribus, niſi cum eis alterius febris fuerit complicatio, ut Catharinæ Gondulanæ nobili Racuſinæ, prima harum curationum centuria, eueniſſe meminimus. Item quum inter notas pro dignoſcēda febri hectica, quæ ab urina deſumitur, præcipua eſt, ut omnes fatentur medici, cur eſt quod Galenus libro tertio De præcognitione ex pulſibus dicat, hecticarum febrium notitiam ex urina inueſtigari non poſſe, quum in ijs urina anceps ſit colore, & ſedimento naturali ſimilis, ut in peſtilentia diuturna ſexcētis eueniſſe Galenus ipſe obſeruauit, ubi medicos indoctos quoq; carpit. Nos huic quoq; dubio reſpondemus, initio febrium hecticarum earum præcipue quæ ſubintrarunt ephemerarum modo, neq; urinam nec pulſum, certi quicquam portendere, & hoc forte eo citato loco Galenus intelligit, ut eius indicat phraſis, & dicendi modus, ſucceſſu uero temporis, urina maximum eſt ſignum, quum in ea plerunq; ſublimamenta quæ aranearum latas telas referunt & pinguedines, ac liquamenta conſpiciātur, de qua dixit Hippocrates diuinus libro ſecundo Prædictionum, textu trigeſimoquinto, ſi pingue deſuper natans aranearum ſpeciem referat, damnandum eſt: indicat enim conſumptionem, quanquam à renibus uel ueſica id plerunq; decidat, ſuadet idem Hippocrates ſequenti trigeſimoſeptimo textu. Nam & bona uigente ualetudine, quandoq; in urina pinguedines hæ apparent, quas medici indocti deteſtantur, & in malam reijciunt partem, quum tamen caloris naturalis uictoriam oſtendant, ut huius rei teſtis eſt Galenus libro quarto De ſanitate tuenda, dicens, at ubi ſanguis concoctus eſt, hæc in urina apparent, atq; etiam nubeculæ quædam deſu-

per

per tenues superstant, ueluti quod in summo lacte colligitur, & quod in summo refrigerati iusculi concreuit. In ijs igitur uult Galenus quod quum adeps & pinguedo ex sanguine bene cocto & elaborato fiant, consequens sit, eius aliqua portio super urinam innatet, referens quale pinguioribus iusculis refrigescentibus super natat, unde Galenus commentario tertio in librum tertium De morbis uulgaribus enarratione 72. tradit, se persæpe urinam uidisse colore & substantia oleo similem, citra tamen ullum ægri detrimentum, imò uero interim plane contrario, cum ipsius morbi concoctione: aduertant ergo medicam artem exercentes, ne quum urinam oleosam uiderint, malum præsagiant.

Curatio secunda, in qua agitur de æquali intemperie, & inæquali intemperie, quæ potius appendix dicenda superiorum scholiorum est.

VT de hectica sermo completus & absolutus sit, de æquali intemperie & inæquali intemperie agamus decet, proinde absq; procemio, Hippocratis & Mathematicorum more, sic accipito. Aequalis intemperies, siue uniformis intẽperies, solum in hectica febre comperitur, quum iam facta sit, & nihil infieri habeat. dicitur autem æqualis, quia æqualiter & uniformiter affligit, uniformiter autem affligit, quia nullam habet contrarietatem ex qua dolor, aut accessio eleuari possit: unde Galenus libro huic dicato negotio, De inæquali intemperie, ita de hectica, siue æquali intemperie tradit, Quũ uero omnes corporis solidæ particulæ excalfactæ ad absolutionem iam sunt, eiusmodi febrem hecticam Græci uocant, ceu nõ amplius iam in humoribus & spiritibus, sed in corporibus ijs quæ habitus rationem habent comprehensam, hæc doloris est expers, putantq; qui ea febricitant, omnino se febre carere, neq; enim sentiunt eius laborem, omnibus scilicet eorum partibus æquè percalfactis, sed & conuenit de ijs inter naturalis scientiæ professores, in ijs quæ de sensibus produnt, nec enim citra alterationem est sensus, neq; in ijs quæ iam ad perfectionem sunt alterata, dolor. Itaq; etiam hecticæ febres omnes tum sine dolore sunt, tum nec sensu ab his qui ipsis laborant perceptæ. Non enim ex eorum particulis hæc agit, hæc patitur, quum omnes inter se iam similes sint redditæ, ac unicam habeant consentientem temperiem. Hactenus Galenus, qui mea sententia, ita clare rem ob oculos ponit, ut pluribus nõ opus fuerit uerbis, modo dictis hæc adijciamus pauca, si in hectica febri tantum æqualem intemperiem reperiri diximus, nunc eam quoq; in nonnullis pestilentibus inueniri dicamus, pestilentibus scilicet febribus, intelligatis uelim, quæ præcipue cordis substantiam magis comprehendunt, & sæpe hecticæ sunt, ut refert Galenus, libro tertio de præcognitione ex pulsibus, capite tertio, & quarto, quę cum sic cordis substantiam occuparunt, plerunq; interficere solent, secus autem illæ quæ cordis contenta obsident, ut citato loco idem monuit Galenus: inęqualis uero intemperies ea dicitur, quæcunq; infieri aliquid habet, unde quia contrarietatem habet, ex ea dolor oboriri potest, & accessio & paroxysmus, ut omnibus ferè morbis præter hecticam euenit, quemadmodum meminit Gal. libro, De inæquali intemperie, & Marasmo. Cæterum, Galenus libro De morborum temporibus, inæqualitatem inter sex paroxysmorum tẽpora descripta enumerat, quam inter principium & augmẽtum in paroxysmo collocat, non minus quoq; temperiem inæqualem reperiri tradit, in ijs præcipue, quos frigus aut rigor inuadit, nulla subsequente febre, ut memorię commendauit libro De inæquali intemperie, quæ inæqualis intemperies, siue frigus, in nõnullis mulieribus, crudis & uitreis humoribus refertis, à nobis seruatũ est, nulla secuta febre, ut de-

mum comprehensum sit, falsum esse id quod Hippocrates & antiqui in hac re scripserunt, rigori febrem necessario superuenire, ut quoq; annotauit Galenus, & sui congerrones affirmabant. Plura uero qui huius tractationis legere cupit, Gentilem de Fulgineo percurrat, altera suarum extrauagãtium quęstionũ, ea precipue (si recte teneo) in qua de febribus agit. Cæterum, cum eius & similium, hodierni medici stomachis delicatiores, respuant doctrinã, prædictis Galenianis contenti, nunc his supersedeamus.

Curatio tertia, in qua agitur de capitis destillatione, cum ipsius capitis ingenti dolore.

Reuerẽdissimi Cardinalis Farnesij, domus præfectus Titius, uir probus & doctus, quum quadam capitis mala intemperie affligaretur, quam ex Germania contraxerat eo tempore, quo præfatus Cardinalis ad Cæsarem inuisendum contenderat, contigit quod cũ uarijs obrutus esset negocijs, & nunc calidus, nunc uero frigidus euaderet, humor ob malam inibi intemperiem congestus, intensissimum dolorem cũ suffocationis periculo repente efficeret. Nam ad fauces humor defluxerat, quibus febris non admodum uehemens apparebat, grauiter tamen totam noctem transegit, & in somnijs perdurauit, in aurora uero ad illum uocatus, omnia citata contemplor, ac ob intensissimum dolorem quem grauiter ferebat, de cephalica aperienda contendebamus. At ille timens uenæ sectionem renuit, solo cõtentus clystere, cibum porro tota illa die nullum gustauit. Sed in nocte tribus à cœna horis, quæ parua uel nulla fuit, bolum hunc deglutiuit, & intra triduum sanus est factus, habet autem bolus sic, ℞. Pulpæ cassiæ nouiter extractæ drachmas decem, agarici nouiter parati, drachmam unam, pulueris hieræ Galeni scrupulum unum, saccharo excipiantur omnia, & fiat bolus, quem prædicta hora comedit, & eo multa egessit, & illico melius habere dixit, ut postea paucis adhibitis remedijs, exintegram sanitatẽ obtinuerit.

SCHOLIA.

De agarico in hoc bolo admittendo dissidium fuit. Nam ipse nequaquam inijciendum contendebã. Frãciscus uero Nursinus, famigeratissimus Romæ medicus, audacter illum adijciendum refragatus est, de febris autem incendio timor apud me erat.

Curatio quarta, in qua agitur de ulceribus à morbo Gallico contractis, simulq; de symptomatis obortis ob uini potum, in unctione unguenti ex argento uiuo confecti.

Reuerẽdissimi Cardinalis Farnesii famulus iuuenis robustus, & qui in horto transtiberino platanorum ingentium, & citrearum arborum curam tantum habet, quum ulceribus antiquis à morbo Gallico contractis scateret, & à multis tractatus incuratus maneret, illũ multis antea peractis euacuationibus, unguento ex argento uiuo confecto, quinquies illiuimus, qui præter uaria emissa sputa, sanguinem per os reiecit, cui symptomati bolo armeno ebibito occurrimus, & bene habuit, at quũ uinum, quo illi interdixeramus, clàm in magna biberet quantitate, denuo os illi inflatũ est, & ipsius oris ulcera de nouo recrudescere cœperunt, imò ex pectore sanguis ut antea erupit, quem per os emittebat, tandem abstemius factus, & dictis innouatis, intra quadraginta dies bene sensit, sanitati tamen integræ colophonem addidit buxi decoctum per uiginti dies ebibitum.

Scholia.

SCHOLIA.

VNguentum quo is curatus fuit, prima Centuria harum curationum medicinalium comperies, præcipue curatione 49 & 54 & 76. aduertendo tamen quod ubi plus gummositatum & tuberculorũ reperitur, plus pinguedinum unguento addimus, ubi uero plus pustularum & ulcerum, plus puluerum apponimus, ut in hoc actitatum est ægrotante. Cæterum scire decet, lignum buxum europeis frequẽs, & cerdonibus satis notum, lignum Guayacum esse, quod superioribus annis ex Peru & insulis nouiter repertis asportari cœpit, quod tamen ex insulis ijs adfertur pinguius, & consequens calidius est, nostrum uero moderatiorem sortitur temperaturam, ac proinde ijs qui calidiori sunt temperatura, & morbo calidiori affliguntur præcipue in æstate, liberalius eius decoctũ damus. Guayaci decocti uice, nec enim inter se arbores hæ differunt, quàm soli diuersi ratione, nostrum uero hoc lignum buxum, unice iecur plus iusto calidum emendat, & sudorem egregie euocat, ut sæpe experientia compertum habuimus.

Curatio quinta, de podagra curata sola præuisione.

DOctor Castillius, uir probus, podagra morbo familiari singulis annis per duos aut tres menses affligi solebat, at quum ante statutum tempus in quo eum morbus inuadere solebat, per uomitũ purgaremus, factum est, quod quum per tres, ut diximus, menses prædicto morbo torqueri soleret, leuiter per tres dies ab eo tantũ corriperetur, cæterum hic grauibus & difficilimis in uesica obortis ulcerationibus, me absente, obijt, nõ sine tamẽ multorũ dolore, probus etenim uir hic erat, & doctus.

SCHOLIA.

SOlebat olim Galenus huiuscemodi rebelles morbos sola præuisiua curatione depellere, quandoq; sanguinis missione, quandoq; purgante adhibito medicamento, quandoq; uero euocato uomitu, & id plerunq; ueris initio, aut eo tempore quo sol libram ingreditur, ut libro de sanguinis missione, & Methodi medendi sæpe inculcat. Cæterum, quum uaria sint medicamenta quibus uomitus proritatur, nos tamẽ hoc sequẽti utebamur, quo opus complebamus, & æger ipse exacte absq; dolore ullo & anxietate aliqua mouebat. Sic autem uomitorium medicamentum habet: Raphanum arundine crebris & multis foraminibus perforamus, quibus ueratri albi & boni radices inserebamus, quem sic transfixum per noctem sub cineribus calidis manere sinebamus, in aurora uero ueratri radiculis extractis, ac proiectis, raphanum ipsum minutim concisum in oxymelitis lib. media, per quatuor horas macerari permittebamus. postea uero oxymelite à raphano percolato, eius duabus uncijs, aquam ex decoctione anethi superinfundebamus pondere unius libræ: quem potum tepentem, quandoq; ieiuno stomacho, nonnunquam uero à prandio accipiebat, & multa euomebat: octo autẽ diebus ante morbi decretum tempus, & eius aduentum solitum euomere incipiebat, quod non continuis, sed alternis diebus faciebat, & uomitum repetebat, & optime habebat: porro ulcerationibus uesicæ superuenientibus, ut audio sexagenarius obijt.

Curatio sexta, in qua agitur de medicamento quodam hemorrhoidarum dolorem sedante.

REuerendissimus ille qui ab hæmorrhoidũ dolore grauiter cruciabatur, post multa & uaria à medicis tentata præsidia, hoc remedio à nobis præsentato usus fuit, & breui ab illo infestissimo dolore liber euasit. Habet autem remedium hoc topicum, siue locale dictum medicamentum, quod extra admoueatur, sic.

℞. Arantium pomum & id cultro excaua, in quo oleum rosaceum & pseudo nardi, lauandulæ dictæ semina infunde, & ad cineres calidos admoue, & calidum applica, & sæpe innoua, est enim mirum.

Curatio septima, in qua agitur de ingenti capitis quodam dolore, post oculum confossum superueniente.

MArius, uir natus quinq; supra triginta annos, cum domi familiariter inter domesticos & amicos ageret, à Romano iuuene de repẽte percussus, per ampla quadam sica in capite uulneratus fuit, ex

quo uulnere illi oculus sinister fuit confossus, à uulnere uero quinq; interpositis diebus, de capitis grauissimo quodam dolore oculorum regionem comprehendente conquestus fuit, adeo ut in oculi fouea pugionem infixum esse, & alterum foras saltare clamaret, ego uero præsens tanti symptomatis sæuitiam uidens illico cephalicam uenam confossum oculum respicientem secare iussi, sanguinisq; uncias octo demere. At quum æger hac sanguinis missione melius, non tamen ex toto à dolore liber euaderet, secunda noctis hora post uentris cum balano respondentiam, totidem sanguinis uncias per prædictum uulnus effluere permisi, & confestim dolor ex toto euanuit. Topica uero medicamenta parum iuuerunt: sed primo, ne silentio pretercam, neq; lector ignoret, æger bolum ex cassia deglutiuit, & uictus ratio subtilis admodum fuit.

Curatio octaua, in qua agitur de casu ab equo calcitrone.

Diuus Alfonsus Alencastrensis, supremus apud Lusitanos commẽdatarius, & apud Iulium tertium pontificem maximum orator grauissimus, intra domum quam trans Tiberim habitat, ex equo calcitrone cecidit, ex casu in costis uersus spinam doluit, quem locum, etsi nullus in eo apparebat tumor aut liuiditas, nigrities ùe, ex oleo myrtino, adiectis pulueribus myrtillorum & rosarum inungi feci, ac fascia optime fasciari, sequenti uero die, simili modo quum eũdem locum doleret, internam eiusdem lateris ubi erat dolor aperire feci ueniam, & ex ea sanguinis uncias quinq; fluere, à qua sanguinis missione paulatim conualescere cœpit, donec integram consecutus est sanitatem, porro ut arbitror, infelicia tunc astra domum illam respiciebant. Iosephus, Cur sic? Amatus. Quia post huius Illustrissimi uiri lapsum, interea cubiculo eramus occlusi, ut locum affectum contemplarer, & illi remedia adaptarem, diuus Franciscus à Soto maiori, qui tunc post cœnam à nobis discesserat, ab eius patruele, Francisco Syluio, prope ostium interfectus fuit. Ioseph. Papæ, quid audio? Ama. Ita res habet. Iose. Perceperas ne frater mi, cur ipsum interfecerat. Ama. Maxime, lis antiqua inter eos erat, de non contemnendo sacerdotio, & ut ipsi aiebant gentilitio, quod uulgo de Iure patronatus dicit̃, ob quod ambo ex Lusitania Romam uenerant. Iose. Quomodo ipsum interfecit? Ama. Hæc missa faciamus. maiori ocio uacare oporteret, si hæc ad unguem enarrare uellemus, nouit ea accuratius Fernandus à Turribus, nobilis uir Hispanus, & Reuerendissimi Archiepiscopi Salernitani nepos, qui eodẽ equulo, infelici cum iuuene mortuo simul equitabat, & ambo, tunc tũc, tertia hora noctis post cœnã à nobis discesserant. Iose. Quid tunc clarus, & regia stirpe ortus Diuus Alfonsus, cum hæc domi suæ facta uideret, loquebat̃? Ama. Ea ut est uir prudens, æquo ferebat animo, sed eius filius magnæ spei iuuenis, diuus Dionysius, cũ indignum hoc uideret facinus, & misellum corpusculum tribus confossum uulneribus conspiceret, à lachrymis oculos temperare non ualuit, sed prę cæteris ægrius tantum malum tulit doctissimus iuxtà ac sapientissimus Balthesar à faria, Orator quoq; uigilantissimus: & qui tunc in Lusitaniam iter parabat. Iose. Nouit ne hæc summus pontifex. Ama. Illico eadem nocte, & sequenti die publico præconio euulgatum fuit, quicunq; traderet Franciscum Syluium, quingentis aureis ducatis donaretur. Iose. Fuit ne captus? Amatus. Romæ non, sed extra urbem bis, & amicorum auxilio liber euasit, præcipue Senis, ubi in carcerem coniectus fuit. Iose. Noueras ne Franciscum Syluium?

uium. Ama. Noueram, & mihi charus, ille erat amicus, adeo ut dũ uixero, nunquam mihi è pectore decidat.

Curatio nona, in qua agitur, de pueri cuiusdam casu.

PVer natus annos circiter octo, ex fenestra cecidit alta, ex quo lapsu per duos tanquam emortuus iacuit dies, ad quem accedens ipse, protinus cum totum conspexissem, & nullibi uulnus aut fracturam, luxationem ue habere deprehendissem, ipsum in sindone, uino styptico immerso, & bene calido, ac paululũ manibus expressa obuolui, & in lecto optime cooperiri feci, quo remedio copiosissime sudauit, & sanus factus fuit. Est autẽ huius generis remediũ apud Hispanos in omni lapsu admodum frequens, & usitatum, ab scribentibus de casu & offensione prætermissum, quum tamen potissimum sit, si tamen æger ebibere pro tunc aliquid potest inter tam multa ab authoribus scripta, & ab Argelata in sua chirurgia citata, ad pulueres Mesue, capite de Rhabarbaro conscriptos confugimus, quos in potu tribuimus, & ita habent. Rhabarbari boni accrbi, drachmam unam: mumiæ grana duo, rubeæ tinctorum, uel ut aliis placet, granæ tinctorũ, granum unum & medium, omnia pulu erizentur, & uino styptico excipiantur, & bibat, porro uinum stypticum, in quo sindon imbuta fuit, sic conficitur. ℞. Vini rubri, uel fului boni, libras decem, cui superadde rosarũ rubearum siccarum, roris marini, summitatũ myrti, an. manipulos duos, in cacabo uel caldario, ad ignem fiat decoctio, in quod uinum sindon uel stragula immergatur. Et parum manibus exprimat̃, & eo calido optime æger inuoluat̃.

SCHOLIA.

QVomodo stypticum hoc uinum sudorem euocet, percuntabitur optimus medicus, quum sua adstrictione id corpus constringere potius quàm dilatare ratio dictitet? Nos huic dubio respondentes, dicimus ita huic uino euenire, ueluti oleo rosis cõcinnato, & inde rosaceo dicto, quod ob contractam à rosis stypticitatem, penetrantius fit, quàm per se oleum: sic & acetum ob partes constringentes, eius subtiliores impelluntur, & magis penetrat. Vinum igitur hoc per expiramenta ingressum commotos ex lapsu humores subtiliat & extenuat, quos sic extenuatos, & in uapores redditos, per expiramenta siue exiguos omnes corporeæ molis meatus (πόρους Græci uocant) natura eiicit, qui postea in cute frigiditate condensati, in aquam uertuntur, & sudor resultat. Vel si magis placet, dicas naturam uini stypticitate roboratam, ad cutem eos humores, qui membrum obsedere aliquod erãt dispositi, transmittere, ex quibus sudor consurgit.

Curatio decima, in qua agitur de casu.

MOrena Hispana, meretrix Romæ famosissima, cum domum instaurare faceret, quam paucis antea diebus mille & quingentis aureis ducatis emerat, contigit ex quadam eius parte caderet, à quo casu uniuersum eius corpus contusum fuit: imo uariis in locis signa quædam apparuerũt, quæ Græcis hypopiasmata, Romanis sugillata, & liuores ex ictu prouenientes, aut uibices appellantur. Ad hanc igitur accitus ipse, illico pedis uenam, saphenam dictam, secare feci, sanguinisq; uncias quinq; fluere, à qua sanguinis missione pulueres prædicta curatione descriptos, ebibendos quoq; illi dedimus, & stragula uino rebus stypticis confecto immersa, ac manibus expressa, eam obuolui fecimus, & cubili optime cooperiri, quibus optime sudauit, & intra quinq; dies sana euasit, porro à uino iis diebus semper abstinuit, & pro uictu panatelam, uel panem lotum sacchar o coopertum, aut huius generis similem cibum accipiebat. Cæterum, uibices ex tapsia ceræ mixta, remedio, si Plinio credimus, Neroni satis familiari, breui ex toto euanuerunt. Nam & cerusa raphani succo excepta ad

eadem multum ualet, ut albumen oui per se, aut constringentibus pulueribus mixtum, ut cætera alia uaria prætercam remedia, secundum uaria tempora morbi adhibenda.

SCHOLIA.

Hvius morbi curationem prosequitur Galenus libro quinto De comp. medicamentorum per loca, capite primo, ex quo paucula hic subijciam uerba, ut neoterici noscant quanto errore detineantur in ijs curandis ubicibus, quum illico morbi initio balaustijs, corticibus granatorum, myrto & alijs constringentibus remedijs & potentioribus utantur, quod quàm à Galeno alienum sit, & à uera curandi methodo, hæc ipsa Galeni uerba ex loco citato testantur, & ita habēt, Dictum etiam antea à me est, quod ex discussorijs medicamentis in principio præstantiora sunt, quæ modicam astringendi uim complectūtur: qualia sunt rosæ, & melilotum, & crocus: non tamen ex eiusmodi pharmacorum numero est myrtus, utpote uehementer astringens, quapropter ego nunquam ipsa uti auderem, præsertim si iam liuidus sit color sugillationum. Hactenus Galeni uerba, per quæ satis percipitur, myrtum à Galeno pro ijs curandis ubicibus uituperari.

Curatio undecima, in qua agitur, de quodam præceptis medicis non obediente.

ILlustrissimus Dominus Camillus Columna, grauissimis, & sæuissimis morbis torquebatur, præcipue capitis destillatione, nephritide, diuturna podagra, & chiragra, cuius curam suscipiens ipse, omnia, ut decet, cum debito uictus ordine describo. At ille omnibus astare, uel facto iuramento, promittit: deus bone, uix sextum ebiberat syrupum, ea intentione ut per catapotia purgaretur, quando frixa oua, & ostracorum nescio quod genus pro arbitrio in cœna comedit, sed non sine culpæ pœna. Nam ea nocte ita colico & renum dolore afflictus fuit, ut eū mori domestici crederent, in aurora uero ad eum accedens, uix ex mula descenderā, quando eius plures clientuli omnia examussim mihi referunt. Sed eorū unus cubicularius, & qui uictum porrigit, rem ex toto aperuit. Decet autem medicum priusquam ad ægrotum ueniat, domesticos interrogare, & de eius statu ac dispositione percontari, quo facto raro uel nunquam aberrabit, hac enim uia incedens Gal. multa præterita ægrotantibus obijciebat, quæ tanquā miracula ab eis habebantur, ac postea maiori cum animo sese illi concredebant, ut ex libro De præcognitione facile quis iudicare poterit. Quum igitur eum conuenirem, ac ipse de symptomatis nocte antea habitis cōquereretur, ego tanquam rei inscius simulo, alioqui quæritans unde hæc euenire poterāt. ille uero omnino ignorare respondebat, ego uero in uictu ipsum peccasse contestabar, & cum rem ex toto tenerem, quid nam in cœna nocte præterita accepisset, inquiro. ille nihil noxij aut mali succi respondet, tunc hominem rogo, quid illud sit singulatim recenseat. Ille, primo capi carnes, à quibus omnino abhorreo, gustare cœpi, ait, dein frixa oua mihi apposita sunt, quæ tantillum gustaui, demum ex ostracodermis unum uel aliud genus, lubentissime comedi, asserit: tunc ego submissa uoce, hæc promissis respondere, aio, ac uenia de mandata recessi, non rediturus ad illum tametsi unum uel alterum ex suis castris mihi donodaret. Nouit hæc summus pontifex, nouereq; plures reuerendissimi cardinales, ac alij principes Romani.

SCHOLIA.

LAnguens medico obedire debet, ut mandat Hippocrates primo Aphor. & libro primo De morbis uulgaribus, unde ijs qui medicorum præceptis non obsequuntur, medicinale consilium dandum non est, ut suadet Galenus libro De sanguinis missione, & sexto De tuenda ualetudine, & primo De diebus decretorijs: nec enim apud me pecuniæ, quas Illustrissimus uir hic mihi liberaliter elargiebatur, tantum unquā

naluere, ut eas artis medicæ nobilitati & excellentiæ anteponerem, ſciens utiq; quod ſapientia propter ſeipſam expetenda eſt, non uero propter lucrum, ut ſuadet Galenus, libro illo, cui titulus eſt, Quod optimus medicus ſit & philoſophus, & ſecundo Methodi medendi, ueluti ſexcentis alijs locis.

Curatio duodecima, in qua agitur, de colico affectu, ſimulq; de lupino ſtercore.

NObilis Romanus, qui prope capitolium non procul ab Ara cœli cœnobio lignipedum Franciſcanorum habitat, colica affectione grauiſſimè torquebatur, ad quem plus minus, quinq; uel ſex medici inuiſendum uenimus, cõtra quem dolorẽ cum multis & ſelectis medicamentis uſi eſſemus, præcipue per clyſmos iniectis, nullum pręſtãtius, aut diuinius remedium pro eo propulſando inuenimus, quàm lupi inteſtinũ, in pollinem etenim redactum, & uino generoſo exceptum: ac calidum epotum, breui opus ſuum confecit, & ipſe æger ſanus euaſit. Curent igitur medici inteſtinum hoc apud pharmacopolas ſemper ut habeatur.

SCHOLIA.

LVpinum ſtercus candidum, quale ubi oſſa ederint, lupi excernere ſolent, præcipue ſuper uepres, ſpinas, frutices, & proceriores herbas inuentum. Galenus decimo libro De facult. ſimpl. med. non ſolum cum uino ebibitum, ſed ilibus appenſum uinculo confecto ex lana ouis à lupo laniatæ, aut ex ceruina pelle, ſummopere colicis affectis prodeſſe tradit. Auicenna uero fen ſextadecima, libri tertij canonis, capite 14 quarti tractatus, lupi inteſtinum exiccatum magis quàm eius ſtercus laudat, id quod hodie & ſæpe experientia, ita eſſe à nobis comprobatum eſt, ſic enim Auicenna citato loco tradit, & dictum eſt, quod corpus inteſtini Adib cum exiccatur, & teritur, eſt magis ultimum iuuamentum quàm ſtercus eius, & illud quidem nõ eſt longinquum, hactenus Auicenna. Super cuius uerba animaduertendum duximus, quod Adib apud Auicennam in uniuerſo ſuo canone, pro lupo accipitur, ut conferenti ea quæ à Galeno de lupo & eius membris, ac iuuamentis inſcribuntur, cum ijs quæ ab Auicenna de Adib traduntur, notum euadet, cum tamen reuera Adib apud Arabas longe aliud animal ſit à lupo, utpote gregale, apud Africam frequens, quod effigie & magnitudine, inter lupum & uulpem cernitur, animal in totum iners, adeo ut uictum ſibi captare neſciat, ſed præda à leonibus derelicta plerunq; ueſcatur, qua de cauſa leones ſemper comitatur, de quo latius à nobis ſuper Dioſcoridem proditum eſt.

Curatio decimatertia, in qua agitur de nonnullis, qui ex Luſitania Romam uenerunt, & ægrotarunt.

DIui Alfonſi Alencaſtrenſis, famuli & ſerui, qui ex Luſitania per nauim Romam uenerunt, ferè omnes ægrotarũt, & febribus uarijs ſunt uexati, ſed debitis adhibitis remedijs, omnes per nos adeo ſanitati ſunt reſtituti.

SCHOLIA.

AEgrotarunt ij, ſed non aeris uarietate, quippe Vlyſſipponenſis aer, à quo ij ſoluerant, non multum à Romani aeris qualitatibus diſtat, quinto autem in climate Roma urbs antiqua ſituatur, adeo ut per eam parallelus denominationẽ accipiat, & διαρομῶν appelletur. Vlyſſipon quoq; eidem climati ſubiacet, imò utraq; eaſdem ferè polares eleuationes habent, quæ polares eleuationes ueræ diſtantiæ ſunt ab æquatore, quum quanta eſt eleuatio poli ab hemiſphærio noſtro, tanta eſt zenid capitis noſtri ad æquatorem æqua diſtantia, habet autem Vlyſſipon, polaris eleuationis gradus ferè quadraginta, Roma uero quadraginta unum, quibus adde ea quæ medicus præcipue pro regionum, & ciuitatum, aut locorum uenanda temperatura ſeruare debet, ſcilicet quod Vlyſſipon urbs eſt occidentalis omnium Hiſpanorum conſenſu totius occidẽtalis plagæ clariſſima, quæ in plano ſedet, & eius plateas Oceanum mare præterlabitur, in quod aurifer Fagus paucis antea ſtadijs ingreditur, & nullis niuoſis montibus afflatur, neq; ullis fœdis ſyluis, aut paludibus horridis inquinatur, non ſtagnis, non lacubus, non ſpecubus, aut cauernis, à quibus halitus peſtilentes oriri ſolent, & eiſdem ciuitates plerunq; infici, ut uarijs Italiæ & Græciæ ciuitatibus contingit, imò potius in circuitu campos fertiles habet, amœniſſimos hortos, limpidiſſimos fontes, clariſſimos fluuios, iucundiſſima uineta, fertiliſſima pomaria, à quibus omnibus ſaluberrimus aer conſurgit, ſummam temperiem in quatuor anni tẽ-

poribus seruans, quum media uigente æstate, æstus non ita furit, ut homines torqueat, neq; frigus hyeme ita riget, ut ad ignem homines confugere cōpellat, uix enim Vlysippo glaciem aut niuem uidit, qua de causa simplicissimis uestibus uel media hyeme, nullis fulcitis pellibus uestiuntur: perflatur autem ciuitas hæc maiori ex parte suauissima inspirata aura ab Oceano, omniū rerum, ut Hesiodo & Homero placet, parente. Roma quoque omnia fere Vlysipponi tributa habet, sed Orientalis est, quæ austrum quàm septentrionem magis respicit, & ea de causa temperiem caliditate & humiditate superat, & ideo destillationibus, ut Galenus tradit obnoxia, quam Tyberis fluuius, olim Albula dictus, intersecat, & non procul in mare se exonerat, ut merito eādem cum Vlysippone sortiatur temperaturam, quo factum est, ut homines Romani cum Vlysipponēsibus & Lusitanis cæteris facie persimiles uideantur, imo uitæ longitudine æquales ferè sint, ut paulo inferius docebimus. Cæterum, Auerrois Cordubensis libro secundo sui collectorij, hominum facies, & capillorum colorem considerans, quintum hoc clima cæteris temperatius dixit, quod uerum esse, quicunq; septem climata, uel eorum maiorem partem perlustrauit, fatebitur, modo collationem climatis ad clima faciat, non uero unius ciuitatis ad unum clima, scimus autem nos, in unoquoq; climate loca temperata & distemperata reperiri, nam Castellum album mihi propria patria, & cuius Ptolemæus meminit, æquè ab Vlysippone, & Salmantica totius Europæ celeberrima Academia distans, temperata est. Guardia tamen ciuitas illi propinqua, frigiditate ita pollet, ut media æstate homines in ea algeant, sed id illi ob prominētem montem, hodie ab stella dictum, euenire, certius est quàm quod à me multis probari possit, qui ex directo eam respicit, & ex niue qua semper albicat & scatet, eleuato flatu in eam inspirat, collato igitur quinto hoc climate ad quartum, multo plura in eo temperata loca reperiri quàm in quarto, certo scimus. Proinde Hippocrates, (qui ob Coum ciuitatem patriam sibi charissimam, & temperie affectam, quartum clima cæteris temperatius dixit) in præsenti parcat. Scimus autem nos, quartum clima plura loca ita distemperata habere, ut uix habitari possint, quæ de quinto climate minime dici possunt, ut ex Ptolomæo, prima Asiæ tabula, quisq; coniectare potest: si modo ea proprijs oculis, & corporis sui iactura unquam uidit. Hippocrati Galenus, ut solet, suffragatur, aphoris. lib. tertio, enarratione quartadecima, ueluti libro secūdo De sanitate tuenda, Auicēna quoq; fen prima primi lib. doctrinæ tertiæ, capite primo, in quo de complexionibus disseritur, post æquinoctialis habitationem, quam temperatā esse auguratus est, quia nulla in ea aeris mutatio reperiebatur, sed aer potius similis toto in anno semper erat, quartum clima cæteris temperatius dixit, quem Albumazar secutus fuit, & plures alij uiri doctrina, & eloquio grauissimi, quos omnes fouere uidetur Aristoteles libro secundo Metheororum, cum Græciā laudet, quæ maiori ex parte sub quarto climate sita est, quia, ut tradit Auicēna, huius climatis habitatores nō uruntur, ut qui in primo climate, neq; ualde calescunt, ut in secundo & tertio, neq; multum frigescunt, ut illi qui sunt in fine quinti, uel alij latitudine remotiores, quibus addunt harmonicam rationem, quæ docet, mediū quarti climatis, utpote medium locum inter septem tenens, summum habere temperamentum, sed hæc tametsi à clarissimis uiris prodita sint, ea tamen falsa esse hodie experimur, uidentes utiq;, Rodum ciuitatem, per quam quartum clima nomen sibi uendicat, & διὰ ῥόδου uocatur, calidissimam esse, ueluti cæteras ciuitates & loca in eodem contenta climate, quæ dubio procul temperiem per caliditatem excedunt. Sed age, esto quod sub hoc quarto climate habitatio sit temperata, ut Hippocrates dixit, & à nobis citati uiri clarissimi credūt, inter quos Plinium quoq; libro secundo Naturalis suæ historiæ, adnumerare est, uel quod sub quinto climate temperatius uiuitur, ut Auerrois putat, & nos credimus, habita ex eisdē experientia, uel ut Auicenna ait, sub æquatore temperatior sit habitatio, aut ut neoterici aliqui uolunt, nullibi temperatius uiuatur, quàm sub sexto climate: dignum inuestigatione erit, an in ijs temperatis locis, homines longiori tempore uiuant, quàm in distemperatis, nos quæsitum hoc exposituri, ex Hippocrate primo scire facimus, quod hominum temperaturæ regionum naturis, ubi nascuntur, plerunq; respondere solent, ut apud librum De aere, aquis, & locis sæpe inculcatur, quia ubi mutationes temporum contingunt frequentes, & plurimum inter se diuersæ, ibi formas hominum, & mores ac naturas plurimum differentes reperiri, necesse est, ubi uero æqualitas & uniformitas est, ibi homines æquales & temperati sunt, hoc autem argumento usus Hippocrates, Asiaticos Europæis temperatiores prædicto in libro facit, Europæos uero Asiaticis magis distemperatos, sed bellicosiores, tum etiam quia Europæi suo iure uiuunt, Asiani autem regibus & dominis sunt subiecti, quæ duæ potissimæ sunt rationes, quibus Hippocrates per totum eum librum utitur. Sed primam, utpote nobis nunc deseruientem, percurramus: quæ indicat, hominibus tales inesse temperaturas, quales regiones, in quibus uitam degunt, sortiūtur. Sic enim Hippocrates citato libro inquit, dico quidem plurimum differre Asiam ab Europa secundum naturas omnium ex terra nascentium, itemq; hominum, longe enim pulchriora & maiora omnia nascuntur in Asia, estq; regio ipsa, hac nostra multo mansuetior, sunt etiam hominum mores benigniores & cultiores, causa uero horum est temporum anni temperata mistura, siquidem in medio solis exortu sita est ad auroram, à frigiditate ac caliditate omni remotior, incrementum autem & benignitatem inde proficisci omnibus in con

fesso

fesso est, quum nihil sit praecellens & cogẽs uiolenter, sed per omnia aequalitas uigeat, & caetera quae huic negotio multum faciunt, & consulto praetermittimus, in quibus clare percipitur, in regionibus temperatis, homines temperatos gigni, in distemperatis uero distemperatos, quam sententiam Galenus, ut Hippocratis maximus ampliator, ita eam uarijs in locis suae doctrinae exponit & ampliat, praecipue libro secundo, De sanitate tuenda, & ita pro compendio habet. Caeterum, dum proposui hominem eo corporis statu, de quo quaeri non posset, obiter etiam regionem ipsius potestate nimirum definiui, quum neq; optimo temperamento, neq; irreprehensibili omnino membrorum modulo corpus ullum in ijs regionibus quae à temperamenti modo recesserunt gigni possit, quippe sicci, graciles, & ueluti torrefacti, in aestuosis tractibus homines fiunt, rursus frigidioris plagae incolae, inaequali temperamento uisuntur, ut in quibus externa frigeant, interna impense caleant. Itaq; apud Gallos, Scythas, Aegyptios, Arabas, ne per somnium quidem usquam est uidisse id corpus, quod ueluti Polycleti regula existit, cui in nostro situ non pauca similia uideas, siquidem nostrae regionis quae in latitudinem non paruam extenditur, id quod in medio habet, optime sanè temperatũ est, cuiusmodi patria est Hippocratis, Hactenus Galenus, qui corpus temperatum, siue optime constitutum, in regione temperata gigni posse, secus autem in distemperatis fatetur. Caeterum, quum corpus temperatum longiori tempore uiuat, quàm distemperatum, consequens est, quod homines in regionibus temperatis geniti, caeteris diutius uiuant, quod an uerum sit, paulisper regiones percurrendo, inuestigabimus, & primo ab aequatore initium sumentes, sub quo, ut Auicennae placet, habitatio temperatissima est, subiacet hodie sancti Thomae insula aequinoctiali, quam Lusitani nostri utpote regi nostro parentem, multum frequentant, saccharum inde in Lusitaniã transferentes, & inde in uarias orbis regiones, quam aethiopes homines nigri incolunt, magna ex parte incolumes, & sani uiuentes, quia apud eos nullae temporum uicissitudines aut mutationes fiunt, sed caliditas uniformis potius semper apud eos uiget, unde sexagesimum uix uitae annum attingunt, quia eorum radicale humidum pauculum & exustum est, quod attestatur, quia sicci, graciles, & ueluti torrefacti sunt, ut in quibusuis aestuosis alijs tractibus homines fieri contingit, ad haec imbelles, timidi, & effoeminati. Sed ad quintũ clima descendamus, quo caeterorum nullum, ut Auerroi placet, temperatius existit, & ex illo Romam & Vlysipponem ut praecipuas & magis temperatas ciuitates contemplemur. Nam Roma, de qua Plinius tot & tanta laudibus extollit, libro tertio Naturalis suae historiae capite quinto, & Galenus, libro primo De articulis, enarratione 24. ex Polemone eam totius terrae habitabilis compendium uocat, in quam ipse Galenus, aetatis suae triginta duorum annorum peruenit, & in ea haec hodie literis mandamus, ita suorum pessima nouerca existit, ut Romanorum ciuium perpaucos nunc ad senectutem uenire nobis contingat uidere, perpauci autem ex ciuibus genuinis & ueris Romanis, sexagesimum attingunt annum, non minus ac exteri aetate maiores ad eam confluentes, qui quoq; breui intercipiuntur, ut qui haec contemplantur norunt. Neq; minus hodie & saepe Vlysiponensib. euenire certo scimus, qui maiori ex parte iuuenes è uita decedunt. Quid uero de quarto climate dicemus, in quo plures homines temperatos reperiri, Galenus est autor, quum tamen eodẽ autore, libro de Historia philosophica, ex Asclepiade, ut Aethiopes ex omnibus nationib. citius ad senectutẽ perueniunt, ita Angli prae caeteris diutius uiuunt, & ad uigesimum supra centesimum annum solent uitam ipsam protrahere, quia eorum genuinus calor cum subiecto humido tamdiu per frigus asseruatur. Est autem Anglia, regio insularis frigida, olim Britannia dicta, septimo subiacens climati, cuius parallelus sextusdecimus est, diem longissimum habens, sexdecim horarum cum dimidia, & quae inter septentrionem & Thraciam, siue circium dictum uentum locatur, uel ut Melae, uiro graui placet, inter septentrionem occidentẽq; profecta, grandi angulo Rheni ostia prospicit, deinde obliqua retro latera abstrahit, altero Galliam, altero Germaniã spectans, tum rursus perpetuo margine directi littoris ab tergo abducta, iterum se in diuersos angulos cuneat triquetra, & Siciliae maxime similis, & caetera. Si igitur ita est, quod in hac insula homines in tam longum uitam contrahunt tempus, uidetur temperiem ad uitae longitudinem nihil conferre, imò homines distemperatos longiori tempore uitam ducere quàm temperatos esse astruendum, id quod nunc à nobis pro uero firmandum est, quum par quoq; animalibus distemperatis euenire contemplemur, uidelicet, cornicibus, coruis, & ceruis. Quapropter Theophrastus, uir ingenio plusquam humano praeditus, merito humanum genus, de uniuersali natura conqueri posse meminit, cum animantibus ijs tam longam elargita fuerit uitam, hominibus uero tam breuem & curtam, ac ipsam quidem miserrimam, concesserit: nihil igitur aliud optata temperies in homine molitur, quàm quod omnes in eo uirtutes & actiones simul exactae sint & perfectae, & respondentiam ac coalternationem uicissitudinariam inter se quandam habeant, quod est, ut earum nulla opus suum aggrediatur, antea quàm prior, cui uicaria succedit, suum obierit munus. Vt ergo Aethiopes calidam regionem incolentes breuis sunt uitae, quia maximo calore exusti eorum innatum calidum cum subiecto humido cito exoluitur, ita Angli & Dani, ac apud Belgas Olandi, frigidam regionem habitantes, caeteris diutius uiuunt, medij uero inter eos commorantes, medio modo uiuunt ut Hispani & Galli, quibus addimus Italos, & Graeciã

habitantes Turcas. Sed uitæ lõgitudinem Anglis & Danis ac frigidam regionem incolentibus euenire, quia hominis temperatura ad caliditatem declinet, quæ frigore contemperatur, in dubiũ uerti posset. Simul quia calor innatus per frigus magis seruatur, nec ita exoluitur ut alijs in regionibus. At licet Galeni ex Asclepia de axioma uerum esse certo sciamus, hodie tamen Venetos Anglis & Danis, ac quibusuis alijs nationibus lõgiori perfrui uita obseruamus, nusquam enim tot senes, tamq; uenerandam canitiem spectabis nisi Venetijs, apud quos fructus succosi, & carnes incorruptæ diu asseruantur. Vt receptui igitur canamus, ij de quibus curatio nostra agit, non aeris, aut cœli, aquarum'ue uarietate ægrotarunt, sed magis ob contractos à naui labores, in qua eos (ut fieri solet) misere passi sunt: solent uero qui ex regione contraria proficiscuntur, & in alteram ueniunt, sæpe non solum ægrotare, sed mori, ut Aethiopibus sub æquatore, & sub primo quoq; & secũdo climate habitantibus, in Hispaniam aduectis euenire uidemus, & eo magis, si in frigidiorem regionẽ trahantur, id quod Auicenna dixisse uidetur, Fen prima, libri sui canonis, quum dicat, Aethiops enim si ad Germani temperaturam se transferre tentet, ægrotabit quidem, uel morietur. Hæc autem hucusq; à nobis diserta de septem climatis, à priscis constitutis, dicta esse intelligatis uelim, quæ inter æquinoctialem, & septentrionem continentur, quanquã illis hodie duo & tria, quatuor, & plura alia addere possemus, si modo terræ portiones habitabiles priscis ignotas quoq; partiamur, ab eo puncto ubi Ptolemæus primũ clima describere cœpit, ad æquinoctialem usq; dimensum facientes, neq; minus terræ tractum, ab eo puncto ubi septimum definiuit, uersus septentrionem siue polum arcticum, sub quo hodie plurimæ & potentes gentes uiuunt, ut sunt Dani, Gothi, Norduegij, Suedi, Finlandi, Pruteni, Rutheni, & ferè sub ipso polo Lapones, nam de quinq; alijs orbis sectionibus siue climatis, à neotericis nuper inuentis, quæ ab æquinoctiali ad meridiem protrahuntur, sermo noster non est habitus, in quibus, ut à fide dignis accepimus, regiones temperatissimæ comperiuntur, & homines longa uita præditi. Cæterum, ut candidus lector nobiscum in hanc condescendat sententiam, scilicet, quod homines distemperati in regionibus distemperatis, potissimum frigidis, longiori uiuant uita, legat Hippocratem libro De aere, aquis, & locis, apud quem Coum, & Gnidum, ciuitates temperatas esse, ut Galenus credit, non lego, imò ipsis Asianas alias temperatiores ipsemet Hippocrates facit, ut ex ipsius à me citatis uerbis suprà adnotaui, post Hippocratem Aristotelem percurrat libro Problematũ, præcipue sectione quartadecima, & libro De longitudine & breuitate uitæ, nõ minus Plinium libro secundo Naturalis suæ historiæ, capite septuagesimo octauo, & Galenum libro cui titulus est, Quod animi mores sequũtur corporis temperaturam, & Auicennam Fen secunda libri primi, præcipue ubi de locis habitabilibus calidis & frigidis agit, in quorum capitum altero Aethiopes intra trigesimum annum senescere inquit, in altero uero homines fortiores & audaces, ac longæuos reperiri asserit, quæ omnia ab Hippocrate & Galeno sunt decerpta: ijs annectere est Albertum Magnum, libro De locorum natura, & ex recentioribus duos Ferrarienses, alterum Manardum, citato loco, & Epistola prima libri septimi, ad Iacobum Ciglerium scripta quod sub æquinoctiali est habitatio, alterum Antonium Musam Brasauolum, libro tertio Aphorismorum, enarratione apud Galenũ quartadecima, neq; enim poetis fides ulla habenda est, præcipue Ouidio, qui de zona septentrionali scribẽs, libro De tristibus tertio, ita inquit.

Siue locum specto, locus est inamabilis, & quo
Esse nihil toto tristius orbe potest.
Siue homines, uix sunt homines hoc nomine digni,
Quamq; lupi sæuæ plus feritatis habent, Item
Omnia barbarie loca sunt, uocisq; ferinæ,
Omnia quæ possunt, plena timore sonant,

Nec minus Vergilius primo Georgicorum, errat ubi zonas describit, & ita habet,

Quinq; tenent cœlum zonæ, quarum una corusco,
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni,
Quam circum extremæ dextra læuaq; trahuntur,
Cærulea glacie concretæ, atq; hymbribus atris.

frequenter tamen hodie Lusitani nostri sub æquinoctiali commercium exercent, & uiuunt, ueluti sub polo Lapones, ut falsa esse quæ ab ijs uiris, alioqui doctis sunt dicta, hodie deprehendantur.

Curatio quartadecima, de morsu uiperæ.

Veris fine, properante iam æstate, duo iuuenes Ancona Auximum ciuitatem proficiscebantur, quorum alter quum ab itinere meiendi gratia diuertisset, uiperam prope arboris cauernam offendit magno tamen applausu, sed infelici successu. Contendebat autem is

altero cum socio, se uiperam manu absq; offensa aliqua capturum, gloriabaturq; nonnullis murmuratis uerbis, serpentes omnes tanquam stupore affectas illi obedire. Alter uero hunc deridebat, demum ad sponsiones res deuenit, sed uipera plus iusto audax, truculenta, immota semper mansit, demum quum is manum porrexisset ut illam caperet, illa rabido & uenenoso furore percita, eleuato collo ipsum in manus digito momordit, qui cum sic cōmorsus doleret, citissime ori digitum admouit, forte ut sanguinem, dentibus compresso digito sugeret, non uero ut mortem sibi asciscceret, breui autem infelix hic sua culpa, mortuus fuit, neq; medica auxilia illum quicquam iuuerūt, euasisset tamen ni serpentis uenenum ori admouisset, Roma autem tunc Anconam nos recipiebamus.

Curatio decimaquinta, in qua agitur de uariolis, & morbillis, exanthematis dictis, de eorumq; symptomatibus ante apparitionem uenientibus.

PVer natus annos sex, temperatura sanguineus obesulus, uigēte canicula cum recte ualeret, repente oris tortura, cum corporis totius tremore correptus fuit, contra quas affectiones, mulieres præsentes multa tentarunt remedia, & ad collum uaria suspenderunt amuleta, sed frustra, quum perinde ac primo eædem manerent affectiones, ad quem accersiti nos secunda die, iussimus per crurum scarificationem, sanguinis uncias quatuor extrahere, à qua sanguinis extractione puer sequenti die melius habuit, imò diuersiua hac euacuatione, ab onere & pondere alleuiata natura, & alacrior reddita, ac supra residuum materierum potentior facta, humorem morbum fouentem ad cutim transmisit, ex quo exanthemata uariolæ dictæ, effloruerunt. Cæterum ut breui erumperent, & in totū exirent, aquā hordeaceam in qua caricę pingues ebullierant, ieiuno stomacho, ac interdiu in potu, dabamus. Et breui sanitatem obtinuit. Vagabatur autem hoc tempore exanthematum omne genus, non solum pueros, sed natu grandiores corripiens. Porro paucæ, sed crassæ & rubentes uariolæ hæ erant, quas ne puer scalperet manu, summopere curabamus. Solent autem plerunq; ex scalptis uariolis fœdæ oriri cicatrices, quę difficulter postea emēdantur, nec secus de mēbris quæ uariolis & morbillis plerunq; affici solent, solliciti fuimus, ut oculus, pulmo, intestina, guttur, & olfactus sensorium, de quibus Auicenna consulendus uenit Fen quarta libri primi, capite undecimo, tractatus quarti, ubi prudenter admodum hæc pertractat, ob quorum membrorum incuriā, pueri plerunq; ex ijs uariolis moriuntur, uel saltem luscioſi, uel uisionis diminutæ, aut asthmatici manent. Animaduertant igitur medici puerorum febricitātium curam habentes, qui quum eos in uariolas aut morbillos labi contemplantur, sic ab eis, tanquam à morbo liberis illico discedunt. Calido autem in loco, uel saltem æstatis tempore, temperato, minimeq; uentoso, puer manere debet, & rubris pannis, uel cocco infectis, cooperiendus, modo tamen ægrotantis non attingant carnes, uis enim constringendi huiuscemodi pannis inest. Victus ratio ijs pueris sic affectis sit, pannatela simplex, uel iurepulli gallinacei apparata, aut amigdalatum, aut ptisanæ cremor, quem colatam ptisanam appellamus, Arabes sanic hordei appellant, aut panis frigida lauatus, & saccharo coopertus, uel semina melonis saccharo incrustata, uel ex cucurbita unum uel alterum paratum iusculum. Sed post exactam earum eruptionē, si febris mitis est, ut remitti plerunq; solet, tunc ex pullo contusum, frigidis se-

minibus concinnatum, liberaliter concedi potest, uel ipsius pulli, aut capi caro. Verũtamen quum primum symptomata apparere incipiũt, intra tres dies uariolæ maiori ex parte erũpere solent, quæ ut facile exeant cum primũ apparere inceperint, sic adiuuãdus est æger sequẽtib. decoctis, & apozematis.

Vt uariolæ cito foras pellantur.

Aqua hordei saccharata, & tepida ebibita, uariolas ad cutim facile trãsmittit. Ad idem, Aqua decoctiõis hordei, adiectis caricis pinguibus, idẽ præstat, qua nos nunc, & sæpe utimur. Ad idem, Caricas pingues numero duodecim, gummi tragacanthi drachmas duas, seminis fœniculi drachmam unam, croci drachmam mediam, in libris duabus aquæ fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, & coletur, propinetur decoctum hoc calidũ mane, & sero. Ad idem, Passularum Corinthiacarum, unciam unam, caricarum pinguium numero xij. dactylorum numero xv. in libris quinq; aquæ fiat decoctio sufficiens, & coletur, ex quo apozemate ad lubitũ bibat. Solent quoq; plerunq; ita sæua symptomata ægrum inuadere, apparentibus iam uariolis, ut omni data opera medicus de earum expulsione sollicitus esse debeat, neq; tantum medicamentis ebibitis, à nobis citatis, sed etiam per exteriora admotis, proinde lauacrum hoc porrigi solet. ℞. fœniculi, apij, uerbenæ, añ. pug. i. seminis apij Macedonici, fœniculi, petroselini, añ. unciam mediam, In libris tribus aquæ fiat decoctio sufficiens, quo in decocto calido, pãnus lineus intingatur, & eo totum corpus inuoluatur, hoc uero remedio uariolarum & morbillorum materia ad exteriora promouebitur. Cæterũ, cum primum uariolæ apparere incipiunt, ut dixi, medicus de nonnullis mẽbris curam habere debet, de quorum præseruatione sic habeto, & primo.

Ad oculorum præseruationem.

℞. Aquæ plantaginis, euphragiæ, rosarum, añ. drach. i. camphoræ, scriptulum unum, croci grana duo, misce, fiat collyrium, & penna leni, oculi sæpe inungantur. Ad idem, Pulueris sumacchiorum drachmas duas, aquarum plantaginis, rosarum, añ. uncias duas, misce, & ad ignem parum calfiat et coletur, colaturæ adde camphoræ scriptulum unum, croci grana tria, misce, fiat collyrium. Ad idem, ℞. Succi uerbenacę uncias duas, oui albi, numero duo, optime simul concutiãtur, & oculis instilletur. prima tamen remedia in usu apud me sunt.

Ad gutturis & faucium præseruationem.

℞. Rob mororum unciam unam, aquæ capitum rosarum, plantaginis, añ. uncias quatuor, uini granatorum acetosorum, unciam unam, misce fiat gargarismus.

Ad odoratus sensorium.

℞. Aceti rosati optimi parum, & naribus admoueto, & odoret.

Ad pulmonum præseruationem.

℞. Farinæ fabarum uncias duas, seminis papaueris albi drachmam unam, gummi tragacanthi drachmam mediam, amyli unciam mediam, cum syrupo myrtino, q. suff. misce, fiat eclegma, elambetiuum dictum, & supine ut cætera arteriaca medicamenta lambendo capiat.

Ad intestinorum præseruationem.

Vt uero intestina præseruentur, nec in fluxum labãtur, ut sæpe hoc in morbo fieri contingit, ijs potissimũ medicamentis utemur, quibus ad fluxus præseruationem uti medici solent, de quibus astringentibus, Centuria secunda exacte diximus.

Scho-

SCHOLIA.

TRadit Abinzoar gloriosus, & Auerrois firmat, nullum hominem uariolas aut morbillos euadere posse, & merito sane: quia infans interim dum in utero continetur materno, sanguine menstruo quo enutritur, infici necesse est, unde postea ebullitione in sanguine facta, natura uigorata, ad cutem, tanquam per crisim quandam, infectum transmittit humorem, ex quo uariolæ & morbilli oriuntur, sed uario modo, si materia crassa est, uariolæ fiunt, si uero subtilis, qualitate magis quàm quantitate peccans, morbilli oriuntur. Cæterum, quod fœtus in utero materno, sanguine menstruo aliquando gignatur, pabuletur úe, testatur Galenus, libro primo De symptomatum causis, inquiens, Primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinem trahit, eo quod parum adhuc auctus sit, adeo ut ne fœtus quidem nominari tum debeat, sed κύημα potius, id est conceptus, ubi uero iam increuit, tum plurimo indiget alimento, atq; tum non id quod optimum est, è uenis ut antea dicebam allicit, uerum etiam, quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid uitiosi simul attrahit: ita fit, ut uniuersum maternum corpus & plethoricum, id est plenum, esse desinat, & minori humorum uitio crucietur. At fœtus ipse, excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reducit membranas, quo fit ut ipse quoq; & maiori humorum uitio, & maiori intemperie infestetur, quandoquidem à uitioso sanguine alimentum sumit, nisi grauida mulier residuo, quo uterũ gerit, tempore, optimis utatur cibis. Hæc Galenus, Quibus ita ob oculos rẽ ponit, ut eius alios locos pro hac roboranda assertione inquirere non sit opus. Causa igitur uariolarum, sanguinis menstrui immundities est, quo fœtus enutritus fuit, cui adde, quod uel infans menstruorum tempore conceptus fuit. hanc uero, uel illam causam tantum celebres quidam medici considerantes, hominem semel tantum in toto uitæ suæ curriculo in hunc labi morbum contestati sunt, alij uero ad alias respicientes causas, non semel hominem in hunc prolabi morbũ, sed bis & pluries, asseuerarunt, id quod uerum esse experientia rerum magistra testatur. Sunt quippe causæ uariolarum, præter signatas, & ob quas uariolæ ipsæ sæpe recrudescere solent, sanguinis ebullitio putrefactio úe, quæ tum à causis exterioribus, procatarticis dictis, tum etiam interioribus, prouenire possunt: unde à natura ad cutim fit expulsio, & uariolæ nascuntur. Nam pueris ob lactis corrupti assumptionem sanguinis sæpe fit infectio, ad quam in cute uariolæ, & morbilli consequuntur. His accedit causis, aeris infectio, siue ea à causa particulari procedat, siue ab uniuersali & cælesti originem trahat, ut hoc anno millesimoquingentesimo, quinquagesimo primo, Anconæ cõtigit, in qua ciuitate pueri omnes, & grãdes natu aliqui, qui olim iam uariolas & morbillos passi sunt, in eas rursus incurrerunt, præsagium sané (quod Deus optimus max. auertat) futuræ pestis. Cæterum uariolarum quædam sanguineæ sunt, quæ aliquantulum latæ, quodam rubore apparent: aliæ biliosæ, quæ minoris cum sint quantitatis, acutæ tamen conspiciuntur, quodam cum colore ad citrinum declinante: aliæ pituitosæ sunt, in totum albæ & latæ: aliæ uero atrabiliosæ, omnino nigræ, cæteris peiores. Nam sanguineæ magis sunt salubres, & eo magis quo rariores et pauciores sint: cætera uero huic negotio faciẽtia, sequentib. legito curationibus.

Curatio decima sexta, in qua agitur, de symptomate quodam ante uariolarum eruptionem apparente.

PVer natus annos quinq;, grauiter febriebat, sed capite non dolebat, nec symptoma aliquod ex ijs quæ febrem huius generis comitari solent sentiebat, ad eum uocatus, quum quærerem an doleret, respondet, nullibi dolorem persentire, sed ecce, cum paululum apud eum immorarer, inquit, supra oculum ad supercilium sinistrum pungi, & paulo post, ad nucham dolorem transiisse refert, imò uarijs in locis, acutum dolorem pati inculcat. Protinus igitur accersito uulnerario, internam dextri brachij uenam, basilicã dictam, secari iubeo, sanguinisq; uncias quatuor demere: ita enim sanguis eiaculabatur, & bene fluebat, ut nõ opus fuerit uulneri hirudinem admouere, protinus igitur ualidior facta natura materiam peccantem ad cutim transmisit, unde uariolæ effloruerunt, & dolores cessarunt, & breui tandem sanus euasit.

SCHOLIA.

NOn solum acutus is dolor, potissimum eo tempore quo uariolæ & morbilli publice grassantur, signũ uariolarum sunt, sed plura alia symptomata, quæ breuiter ita habent, capitis dolor non sine febre, tumor faciei cum quodam non solito rubore, oculorum turbulentia cum lachrymarum fluxu quodam,

totius

totius corporis fractio, nausea, uomitus, sternutatio, oscitantia, tremores, non solum manuum, sed etiam totius corporis, ad hæc syncopis, pectoris grauedo, timor in somno, & uocis raucedo, quæ omnia sunt signa futurarum uariolarum, & eo magis, ut dixi, quando publice grassantur, & eisdem pueri corripi solent. Cæterũ signa hæc quando apparent, tunc medicus pueri uirtutis robore considerato, & humore peccante, euacuationẽ præponere debet, cassia fistulari, aut tamarindis, uel syrupo rosato solutiuo, uel syrupo uiolato solutiuo, aut decocto senæ per se, uel dictis admixto, sed potissimum euacuatio fieri debet hoc in morbo per sanguinis missionem secta uena, uel per surarum in cruribus scarificationẽ, aut per cucurbitas secta cute, quia in hoc morbo purgatoria medicamenta suspecta sunt, & timor est ne in uentris fluxum ægrum ducant, qui peculiaris ad modum huic morbo est. Porrò cum euacuatio omnis ante uariolarum apparitionem potissimum medicamentis purgantibus fieri, & merito debeat, cum à circunferentia ad centrum trahant, ita post earum eruptionẽ, uno uel altero elapso die, sanguinis euacuatio siue per uenæ sectionem, siue per surarum scarificationem fieri permittitur. Sed id potissimum moliri debet quando plectora adest, quàm medicus ex ægrotantis pueri habitu, & anteacto uictu, ac symptomatis ægrum ipsum occupantibus, exacte uenari poterit, ut alibi quoq; dixi.

Curatio decimaseptima, in qua agitur, de puero continuo febriente, & in uariolas postea incidente.

PVer natus menses sexdecim, cum continuo febriret, & illi cruriũ scarificatio facta esset, in uariolas incidit, ac intra paucos dies sanus est factus. Erat autem puer hic, filius illius, qui ex insulis Lusitaniæ naues duas isatide, oneratas in Angliam uexit.

SCHOLIA.

PEruenerũt hac æstate ad manus nostras, plus minus centum quinquaginta pueri, uariolis & morbillis affecti, ex quibus omnes euacuati euaserunt, alij uero quibus parentum culpa euacuatio facta nõ fuit, uitam cum morte commutarunt, numero tres: alij uero quatuor in ulcera difficillima & male morigerata peruenerunt, quæ cum aphtis communionem habent, & facile in gangrenam abeunt, ijs similis superstes hodie est, puer Anapi dictus, ulcus cauernosum & malignum, cubitum dextri brachij occupans, non nisi multis foraminibus perforatum habens. Animaduertant igitur medici Itali, quos in hoc morbo curando plus iusto segniores noto.

Curatio decimaoctaua, in qua agitur de uariolis serpentibus, cutem tantum erodentibus, simulq; de earum nominibus.

PVer Altarasij uariolis corripi cœpit, ex quibus nonnullę percurrebant, ut miserum corpusculum intra duos dies ferè totum excoriatum reliquerint, serpebant quippe, ac cutem tantum exanthemata hæc excoriabant, quæ quoq; alijs euenisse puerulis obseruaui. Contra quæ sic orsus sum, primo cum materia hæc plus iusto subtilis esset, eã obtundere conati sumus, nec tantum eam, uerumetiam iocinoris & mẽbrorum internorum malam qualitatem infringendo, ut ne de nouo altera gignetur. Sed id refrigerantibus complebamus medicamentis, ut syrupo rosato, de cycorea simplici, de endiuia, de uiolis, adiectis similibus aquis, exterius uero iecur ex santalino unguento illinebatur, sed uictus ad id multum faciebat, qui ad frigidũ cum humiditate declinabat, quibus omnibus materia crassior est reddita, & uariolæ crassæ & amplę apparere cœperunt, prædictę tamẽ excoriationes, quas nonnulli practici rubeas infectiones appellarunt, sic à nobis tractatę sunt. Primo à propinato syrupo uiolaceo solutiuo, lactucæ aqua permixto, quo optime egessit, sequẽti lauacro ea lauari fecimus, ac postea pãno lineo abstergi, & puluere infra dicendo aspergi, habet autem lauacrũ sic, ℞. rosarum rubearum siccarum, myrtillorum, foliorum lentisci, summitatum quercus, tamarisci, añ. ma. i. In qua fiat decoctio sufficiens, quo decocto excoriatæ

riatæ partes lauentur, & ut dixi, lineo panno absterſæ, sequẽti puluere inspergantur, habet autem puluis sic. ℞. Thuris, mastichis, rosarum rubearũ, sarcocollę, añ. partes æquales, fiat puluis subtilis. At ubi unguento uti necessum fuit, albo camphorato, aliquãdo uero plumbeo usi sumus. Porrò Guilelmus Placentinus, uir me hercle sua ætate doctus, capite de Asahari, contra has rubras infectiones hoc utitur experimento, sulphur cum aqua rosacea misce, & eo prædictas illine infectiones, nos uero prædictis tantum usi sumus, & pueri sani & potentes sunt facti.

SCHOLIA.

Morbilli & uariolæ, communi uoce apud Galenum exanthemata appellantur, ut ex libro quinto Methodi medendi, elici potest. Hippocrates uero libro tertio De morbis populariter uagantibus, textu quinquagesimo primo, ea ἐκθύματα uocat, quæ interpretes Plinium sequentes, papulas, uel pituitæ eruptiones, rectè sanè uerterũt: ita enim Galenus, locum citatum enarrans tradit. apertum est, ab ἐκθύειν quod est erumpere, deriuatum esse ἐκθύμασι, id est, papulis, nomen in his quæ sponte extuberant in cute: hæc constant superfluis scilicet humoribus, atq; qualitatem etiam non iniuria subsequuntur, cum tenues humores exulcerationem potius quàm tumores creent, at crassi in tumorem pellem attollant, liquet autem & cætera, hæc Galenus. per quæ non solum prædictarum pustularum deprehenditur nomen, sed aliud maius elicitur, scilicet, quod uariolæ à crassiori (ut iam diximus) fiant materia, morbilli uero à subtiliori, qui morbilli in ibi quoq; ab Hippocrate ἕρπητες uocitantur. Nam Hippocrates, cum morbos in ea pestilenti constitutione euenientes percurrat, subdit, serpentia ulcera multis magna, uel ἕρπητες multis magni, dicuntur autẽ magni, ut ibi Galenus notat, aut quod multum occupent loci, aut quod adiunctam malam habeant exulcerationẽ, quorum utrunq; uitio humorum oritur, & à medicis sæpe notatur. In puero tamen hoc, de quo curatio nostra agit, morbilli exedebant, & multum eius corpusculi occupabant, unde iure herpetes, hoc est, serpentes, siue exedentes, appellari merentur. Cæterum, non licet ab hoc loco discedere, priusquam omnes hucusq; practicas scribentes taxem, in lentium præcipue, & earum decocti exhibitione, & primo, quantum lentes noxiæ sint, & melancholicæ, ac insomniorum & phantasmatum generatrices, hoc in loco à nobis exponendum erat, ni ea in cõmentarijs nostris super Dioscoridem editis, abunde enarrata dimiserimus: ad eum igitur librum lectorem, si modo hæc nosse uoluerit, diligentiusq; excutere, delegamus. Solent igitur omnes ferè practicarũ authores, duplici intentione, lentes, uel earum decoctum uariolis affectis porrigere: altera, quando uariolas, uel earum materiam, ab internis partibus ad exteriores extrudere solicitantur, quod opus, quando uariolæ erumpere incipiunt, confici debet, & tunc nonnulli lentium excorticatarum primum uel secundum decoctum ægrotis bibendum tradunt, non sine ingenti tamen errore, quum lentium excorticatarum quodcunq; sit decoctum, maxime constringit, ut omnes fatentur medici: male igitur & contra rationem id propinãt, ea præcipue intentione, ut materiam ab interioribus ad exteriora pellat, quum id officium sit medicamentorum nõ adstringentium, sed aperientium, & materiam dissoluentium, ac ad cutem eam pellentium, ut per exteriora adplicita in sudoris euocatione, in morbo Gallico sæpe percipitur, quorum aliqua fortia & præpotentia sunt, ut ex unguentum adornantibus quo sudor in morbo Gallico euocatur, percipimus, quibus addamus decoctũ, ligni Guaiaci, decoctum radicis sinarum, decoctum rubi uiticosi, decoctũ pyrethri, caricarum, smirnij, anchusæ, aqua hordei saccharata, decoctum seminis fœniculi, apij, & similium sudorem euocantium, quorum nullũ constringens est, ut iure dicendum sit, decoctum lẽtium excorticatarum tantum abesse ut sudorem proliciat, ut id potius in totum compescat, ac constringat: caueant igitur medicã artem exercentes, ne deinceps pro uariolis aut morbillis accelerandis, excorticatarum lentium decocto utantur. Alij uero pro hac complenda operatione, hoc est, pro euocandis uariolis & morbillis ad cutem, non excorticatarum lentium decocto utuntur, sed ipsarum potius integrarum, ac leuiter coctarum primo decocto, quorum conatui refragari facile quisque posset, & eo magis, si cum Marcello Vergilio apud Dioscoridem legerimus, lens aluum cum suo cortice in cibo sumpta compescit. At quum Hippocratem, hoc non excorticatarum lẽtium leui decocto, pro uomitu proritando uti, sæpe notemus, quod & aluum ciere Galenus testatur, nõ omnino extra rationem erit, eo pro hac complenda operatione uti, quanquam alijs remedijs eius uice operari consultius esset, quorum nonnulla à nobis curatione decimaquinta scripta sunt, præter quæ, alia ex radicibus communioribus, & seminibus, utpote apij, fœniculi, cari, petrosilini uulgaris, smirnij, caricis & similibus confici possunt, saccharum tamen decocto semper miscendo, & croci pauxillum. Altera intentione prædicti practicas scribentes, & omnes ferè hodie artem medicam exercentes, lentibus utuntur excorticatis, aut earum decocto secundo, uel tertio, pro ua-

riolarum

riolarum & morbillorum condensanda ac constipanda in initio materia,& si dijs placet,lentibus ipsis prius exassatis,aut combustis. Sed quonam errore,norunt ij,qui curandi ueram & germanam methodum, & uiã habeant,& eo magis,si lentium exactam teneant naturam,mutuo enim nexu,simpliciũ natura cum methodo curatoria connectitur,sed quod ij multis & uarijs modis in hac lentium,& earum decocti propinatione, errent indicemus,& primo si uerum est,quod Auicenna inquit,& post eum cæteri medici testati sunt, quod uariolarum & morbillorum ad cutem eruptio,quædam à natura non solum constituta,sed destinata crisis sit: consequens erit cum Hippocrate & Galeno asseuerare,quod quando natura eam conficere tentat,tunc medicus,materiam fluere dispositam, cõdensare, aut à uia sua cohibere non debet,sed magis ipsam disponere,ut per eam uiam incedat,per quã natura conatur expellere,iuxta illud Hipp. Quò natura maxime uergit, per loca conferentia,eò ducere,nec enim obstat,quod tergiuersator instare contra nos poterit,dicendo materiam esse multam,à qua meatus obstrui possunt,ad quam obstructionem,exitus materiæ non dabitur, sed ipsa potius intercipietur,quo factum est,ut lentes excorticatas,aut earum secundum,uel tertium iusculum concedere iustum sit,cum nos pro hac humorum deponenda quantitate,euacuationes proponimus, tum medicamentis purgatorijs, ut manna,casia fistulari,syrupo rosato solutiuo,syrupo uiolato solutiuo,tamarindis,rhabarbaro,agarici infuso,decocto senæ,& similibus,tum etiam per sanguinis missionem,siue per uenæ sectionem, siue per tibiarum scarificationem,siue per cucurbitulas,secta primo cute,siue per hirudinum uenis hæmorrhoidalibus admotionem, post quas euacuationes,quasi onere deposito,natura potentior supra residuum fit materierum,quas suo modo regulat & disponit. Si tamen materia subtilis fuerit,ad cuius exitum timetur alicuius membri læsio,ut sæpe euenit,aut ulceris alicuius serpentis,& maligni euentus,pro qua incrassanda lentes sic excorticatæ conuenire uidentur. Nos materiam sic subtilem refrigerantibus syrupis & edulijs crassiorem reddemus,quibus simul membrorum malam intemperiem emẽdabimus,ut in hoc puero, de quo agimus, factum à nobis esse animaduertistis,quod opus nunquam lentibus conficiemus,cum præter quod sanguinem spissent,malam quandam illi addunt intemperiem,quæ atram bilem sapit,quia quum melancholicæ ipsæ sint, intemperiem à menstruo fermentum trahenti materiæ superaddunt,unde membra magis afficiuntur,& humor malignior euadit. Crassiorem igitur reddemus humorem,& membrorum malam intemperiem corrigemus syrupis,præcipue,de acetositate citri,de succo limõis acetoso,de succo acetosæ,rosato simplici,uiolaceo, de endiuia,de cicorea simplici,iuiubino iulebis,refrigerandi uim habentibus,& alijs uarijs,ut ptisana, panatella adiecto amylo,aut iusculis pulli gallinacei,adiecta lactuca,scariola,cicorea,portulaca,endiuia,cucurbita,iuiubis,prunis,mixarijs,acribus cerasis,ordeo,oriza,& similibus,non uero lentibus, hucusq; à practicis in usum habitis,neq; enim Auicennæ fides ulla in hac re habenda est,si modo excorticatis lentibus pro hac cõficienda operatione utatur,quia Arabes & Iudæi Orientales,lentes in uictus usu frequentissime habent, quia forte regionem incolunt calidam. Nam Auicenna apud Bocoram oppidum,nimium Oromusio,Persiæ insulæ, propinquum,omnia sua opera literis mandauit,mediat autem Bocora,inter Halepum,inclytam ciuitatem,et Oromusium insulam dictam,in qua Lusitani nostri merces frequentissime exercent. Norunt hæc qui ex Tripoli Syriæ,uel Damasco nobili & antiquissima ciuitate,in Indiam ueniunt,quæ terræ omnes plus iusto calidæ sunt,& earum incolæ lentibus in uictu frequentissime utuntur,ueluti olim Alexandræi solebant, ut testatur Galenus,cum de elephantiasi loquitur,libro artis curatiuæ ad Glauconem. Non est igitur quod medici Europæi,lentibus pro uariolarum & morbillorum curatione utantur,quando ipsæ melãcholicæ sint,sæuos morbos inducentes,ut libro à nobis conscripto,superius citato uberius exposuimus.

Curatio decimanona,in qua agitur,de puero ob uariolas oculos clausos per triduum habente.

Filiolus Caretini Florẽtini, quum uariolis torqueretur, & oculos clausos haberet,ita ut eos aperire nõ esset possibile,ad eum fui accersitus,cui malo,utpote oculorum occurrens,hoc fomentum parare feci, quo sæpe oculi perfusi,aperti sunt,& ex tenebris in lucem puer ipse reuocatus, habet autem fomentum sic, ℞. fænugreci,seminis lini,seminis cidoneorum,añ. partem unam,maluarum partes duas. In aqua fiat decoctio sufficiens, ex qua oculi lauentur. Sequenti uero die oculi adaperti sunt,in quibus nõnihil nebulæ conspeximus,quæ saccharo albissimo,& in pollinem redacto, ter & quater in die immisso,ex toto ablata fuit,& oculi intra paucos dies immunes & liberi ac abstersi facti sunt. Aliquando tamen pro hac cõplenda operatione la certi

certi ſtercore uſi ſumus, uel eius loco mucerda, ueluti alijs potentioribus medicinis.

Curatio uigeſima, in qua agitur, de uerme uentriculum lăcinante, & in lipothymiam ægrum trahente.

ERguas iunior, natus annos quinq; ſupra uiginti, natura bilioſus, uigente canicula, de capitis dolore & membrorum laſſitudine, cum quadam febricula conqueri cœpit, qui ſic conqueſtus per octo inceſſit dies, quouſq; tandem in lecto decubuit, ad quem accedens medicus quidam illico illi pharmacum purgatorium quoddā leue cōceſſit, quo multa bilioſa eiecit, à purgatione uero, ſequenti die circa os uētriculi dolores pungētes interpellatim perſentiebat, à quibus grauiter torquebatur & anguſtiabatur, adeo ut in lipothymiam plerunq; incideret, cum quibus omnibus & egerendi, & euomendi ſimul cupiditatem ferè cōtinuam habebat, ſed parum egerebat, & ructus per ſuperiora tantum emittebat. Contra quas affectiones medicus aſſiſtens, uenam in brachij curuatura tūdere fecit, & ſanguinem ad uncias quinq; fluere, poſt quam ſanguinis miſſionē æger grauius tulit, & ſymptomata omnia grauiora ſunt facta. Ad quem tādem uocatus ipſe, conſiderans hunc de uentriculo conqueri, & in ſyncopim plerunq; incidere, ac ſubuerſiones, & egerendi cupiditatem pati, iudico huic aliquod noxiū in eius uentriculo præcipue infixum eſſe, quod natura cum expellere conabatur, irritata expultrice, nec ualeret ſibi noxium propulſare, motio illos concitabat. Suadet autem Galenus, quod quando uentriculi tunicis quid infixum eſt, tunc inanis fit euacuatio & ructus tantum ſequuntur, ut apud ipſum libro De locis affectis, quis legere poterit, ubi præcipue de uētriculi affectionibus loquitur. Hæc igitur cum perpenderem, nihil tunc accommodatius remediū parari poſſe excogito, quàm uomitorium aliquod remediū, et eo magis, quia plures aderant homines, de nobis aliquod magnum expectantes, pręſens igitur quum adeſſet pharmacopola, illi iubeo ſequens paret uomitorium, ℞. ſeminis anethi, ceparum, rapæ, añ. unciam mediam. In libris duabus aquę fiat decoctio ſufficiens, facta decoctione & colatura, adde oxymelitis ſimplicis, uncias duas, agarici in pollinem redacti, ſcriptulum unum. Miſce, ex quo tepido libram integram & amplius bibat, quum uero primo ebibit, nihil euomuit, cęterum cum potum repeteret, ita in uomitum copioſiſſimum deuenit, ut cum eo lumbricum iuſtæ magnitudinis, album, craſſum, præuiuum eiecerit, à quo poſtea non ſine artis medicæ honore, bene habuit nec amplius in ſtomachi roſiones & lancinationes, quibus in lipothymiam & ſyncopim ſæpe incidebat deuenit, duobus porro ſequētibus diebus, ieiuno ſtomacho, ſyrupū hunc ebibit. ℞. Syrupi de ſucco acetoſæ, de ſucco ribes, de abſinthio, añ. unciam mediam, aquarum abſinthij, graminis, añ. unciam unā & mediā. Miſce, & bis uel ter iteretur, ijs enim ita ualuit, ut nec rhabarbaro, nec agarico, nec hiera picra, aut theriaca, aut ijs potentioribus medicamentis opus habuerit. Porro, cibus huic oblatus, primo panatella ſemine coriandri apparata fuit, poſtea uero pullus cucurbita & agreſta conditus coriādri ſemine, & pauculo croco ſimul piſtis, reſperſus: potus uero, primo aqua ex decoctione ſeminis coriandri erat, poſt uermis uero eiectionem, uinum.

Curatio uigesima prima, in qua agitur de puero uariolas uirentes & magnas patiente.

PVer obesulus, liuidis & magnis scatebat uariolis, quæ cũ ad exiccationem difficulter uenirent, eas acicula argenti perforare iussi, & saniem inde extrahere, quas postea ablui ex aqua decoctionis rerum stypticantium & exiccantium fecimus, & breui optime habuit. Cæterum, ex myricæ coma suffumigium paratum, mirifice prædictas sanat uariolas, ut autor est Auicenna. Vnguentũ quoque ex cerusa confectum, non minus idem opus conficit, ut uaria alia, quæ silentio prætermitto.

SCHOLIA.

SOlebat Galenus papulas has, & ijs similes pustulas acuta acu perforare, et ab eis contentum humorem exprimendo, deponere: & id non tantum semel sed bis, & pluries cum opus erat, iterando, ut commentario tertio in librum Hippocratis *De fracturis, enarratione quadragesimaquarta, meminit. Sed nunc pro compendio, ea quæ à nobis sunt dicta, & ad uariolarum & morbillorum curationem faciunt, referre nõ grauabor. In primis igitur scire decet, quod uariolarum initio, ante earum eruptionem, quando symptomata infestant, & signa instant, tunc medicus ebullientem humorem omni ingenio euacuare debet. Si tamen euacuatio non sufficit, sed symptomata omnino ægrum infestant, tunc humoris efferuescentiam medicamentis & cibarijs citatis obtundere conabitur. Sed id opus lentibus nunquam conficiet. Cæterum, cum primum uariolæ erumpere incipiunt, & extra emitti, protinus medicus ut ex toto exeant solicitus esse debet, potissimum medicamentis à nobis citatis, non uero lentium excorticatarum decocto, per se, uel alijs aperientibus mixto. At si uariolæ diu absq; exiccatione perseuerent aliqua, tunc acicula, uel acu subtiliter perforari debent, ut in hoc puero factitatum animaduertitis. Porrò si uariolæ plures ita fuerint, ut crustam genuerint, quod sæpe euenire cernimus, eam emolliente decocto deponere tentabimus, apparato ex lini semine, fœnugræco, maluis, maluauisci radicibus, caricis pinguibus, adiecto (si placuerit) oleo uiolaceo, uel amygdalarum dulcium, qua crusta deposita, si opus fuerit exiccatione, pulueribus exiccantibus à nobis citatis, uel decocto exiccandi uim habente, complebimus, aut puluere orizæ, uel radicis cannæ: si uero stigmata adfuerint, tunc ad unguentum geminis dictum concurrendum est, & alia eo potentiora, quæ tractatu de decoratione à practicis inscripto, reperiuntur. Cæterum uariolas & morbillos patientibus, melle, & piscibus salitis interdici debere, contra idiotas testatur Zoar libro Theisir.*

Curatio uigesima secunda, in qua agitur de apoplexia ob ictum bombardæ exauditum superueniente.

INfans Benepesantis, ab ictu bombardæ exaudito, totus contremuit, & turbatus fuit: sequenti nocte lac non suxit, flebat, & irrequietus permansit: sequenti die à prandio, apoplexia correptus fuit. Nam uniuersum eius corpusculũ tremebat, labia torquebantur, & oculi ita eleuabantur, ut foras exire uiderentur. Cæterum, pulsus huic frequens, celer ac languidus erat, præcipue dextri lateris. Nam uniuersum sinistrum latus illico paralysi correptũ fuit, & arteriæ suis motibus destitutæ. Porro à præsagio facto, quod puer hic intra paucas horas moriturus esset, post rutam ad eius nares admotam, & oleum uulpinum nuchæ adplicitum, & sanguinem per tibiarum scarificationem extractũ, & cauterium prope nucham applicitum, tertia hora noctis obijt.

SCHOLIA.

NOn est mirari, si ab ictu bombardæ morbus dictus ex quo mors subsecuta fuit, ortum traxerit, cũ perterrita natura spiritus animales ad cerebrum tanquã ad arcem defendẽdam retraxit, cũ quibus sanguinem plurimum secum quoq; duxit, ad quem meatuum coarctatio secuta est, & consequenter apoplexia, & paralysis, morbi pernitiosi sunt orti, consequenter est hic adducere ea quæ à Galeno *libro* De theriaca ad Pisonem *traduntur. Mulier utero gerens, solo tonitruo exaudito, & horribili quodam spectaculo uiso, infantem abortiuit.*

Curatio uigesima tertia, in qua agitur de febre sanguinea, cum pulicari morbo eueniente.

MAter cidicarij, temperatura sanguinea, & annos nata circiter quinquaginta, febri sinocha affligi cœpit. Nam genæ, oculi, & uniuersa eius facies, rubore quodam afficiebantur, quin & in eis uenæ tumebant, & rubricabant, continuo febriebat, pulsu quippe crasso, pleno, & ueloce, quibus parum uel nihil aquæ appetebat, sed difficulter respirabat, quam cum sic affligi contemplarer eius internam brachij uenam secare iussi, sanguinisq; libram unam extrahere. Cæterum cum uulnerarius nullam uenarum tundere potuerit, eam sic inphlebotomatam dereliquit. Sequenti uero die, pulicaris morbus per uniuersam eius cutem efflorescere cœpit, exãthematis quidem rubris, liuentibusq; nonnullis, quibus animaduersis, illico diligentiori accersito chirurgo, mediam dextri brachij uenã secare iussi, sanguinisq; libram integram effluere, à quo detracto melius habere cœpit, tertio uero die, rigore mulier hæc oppressa fuit, quem febris secuta est, ad sequẽtem diẽ ordine quartũ semper affligẽs, in quo sudor copiose eius uniuersum irigans corpus, superuenit, post quem libera & sana euasit. Instabat aũt æstas.

SCHOLIA.

IN hoc morbo, pulicare symptoma superueniens, considerandum uenit, quod quum letale signum sit, morbi malignitatem & sæuitiem protendens, morborum tamen initio plus periculi minatur. Sanguine tamẽ extracto, à cuius flore & subtiliori parte exanthemata hæc oriuntur: Natura ualidior *facta, materiæ peccantis residuum per sudorem expulit, unde ægrotans sana euasit, nec enim ueritus sum, symptomate hoc apparente uenam secare, & sanguinem demere, quum ingens ingruebat plectora. Cæterum, tractandi sunt huiuscemodi febribus laborantes, sicut malignis & pestilentibus affecti.*

Curatio uigesimaquarta, in qua agitur de homine pituitosa febre laborante, & quindecim uermes per os emittente.

LVcas è Castello Bononiensi, uir obesus, & natura pituitosus, quũ febri pituitosa, uigente canicula, corriperetur, quindecim uermes intra nouem dies per os non nisi uiuos emisit. Qui bono uictus ordine gubernatus, ac oxymelite in potu, syrupi uice, sæpe ebibito, hoc pharmaco liber euasit, ita enim pharmacum habet. ℞. diaphiniconis, drachmas tres, hieræpicræ Galeni drachmam unam & mediã, electuarij de psilio, drachmas duas, agarici, drachmam unam, cinnamomi scriptulũ unum, in decoctione graminis, & pituitam respiciẽtium fiat potus, detur in aurora, & desuper per horam dormiat, hoc enim pharmaco & multa excreuit pituitosa, ut sanus illico euasit, sequẽtibus tamen nonnullis diebus oxymel quoq; sæpe in potu accipiebat, & in cibo ex coriandro præparata.

Curatio uigesimaquinta, in qua agitur, de febre sinocha, in biliosam postea degenerante.

IOannes Politianus, uir nobilis, & præfectus arcis Anconitanæ, Rebeliniæ dictæ annos natus circa triginta quinq;, robustus & fortis, quum ex bello inter Carolum Imperatorem, & Iulium tertium Pontificem maximum, contra regem Galliarum ob Parmã ciuitatem contracto, Anconam, uigente canicula, iussu excellẽtissimi domini Vincẽtij de Nobilibus, reuerteretur, in morbum incidit. Is enim flagrante bello, septingenta uel octingenta milliaria equis dispositis

confecerat, unde ob bellicos labores et iter tantum confectum, in febrim lapsus est, & illam quidem sanguineam: est nanque hic natura musculosus, fortis, rufus, temperatura sanguineus, unde mirari non est, si in sanguineam inciderit febrem, & eam quidem cæteris minus periculosam, iuxta Hippocratis aphorismum. In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus secundũ nihil istorum congruit. Cæterum, hic continuo febriebat, caput dolebat, & in scapulis & cruribus pondus sentiebat, bilem primo die uomuit, secundo bolũ ex cassia fistulari comedit, quo optime egessit, & nonnihil quoque uomuit, tertio uero die, sanguis ex basilica brachij dextri ad libræ unius pondus extractus fuit, & ille quidem corruptus, ac infectus admodum. Post quam sanguinis missionem illico sudauit, & melius habuit, quinto uero die frixit paululum, sed post frigus febris grauis admodum cum stomachi dolore quodam subsecuta est, qui uentriculi dolor non ob biliosi alicuius humoris influxum, sed potius ob pituitosum & flatulentum in eo contentum, ortum trahebat, ut ex eius portiũcula per uomitum emissa uenati sumus. Cæterum, ex sanguinea febre, hæc in biliosam degenerauit, unde duplex continua facta est tertiana: septimo uero die, ab arce in palatium ductus, breui sanus fuit factus, primo tamen incisuris eius uniuersa labia ulcerata fuere, interpositis porro nonnullis diebus, hic intentam febrim cum capitis & barbæ pilorum decidentia, incidit. Vigebat autem Gallicanæ scabiei humor, pro quibus affectionibus deponendis, ad Guaiacum lignum confugimus, & ex toto sanus euasit.

Curatio uigesimasexta, in qua agitur, de muliere utero gerente, & continue febricitante.

IVuenis utero gerens annos nata septemdecim, temperatura sanguinea, & bonæ habitudinis, uigente canicula, febri continua corripiebatur, caput dolebat, & circa costas & lumbos pondus sentiebat, quin & in cruribus dolorẽ patiebatur, & tussi quadã sicca premebatur, quam cum sic uexari uiderem, illico dextri brachij communem uenam scindere feci, sanguinisque uncias quatuor fluere, à qua sanguinis missiõe hæc in sudorẽ copiosissimũ deuenit, & melius habuit. Porrò syrupi uice hordeaceam cum pauco uiolaceo iulebo, ieiuno stomacho, ueluti postea, ad libitum suũ capiebat. At cibus huic oblatus panatela primis diebus erat, post sanguinis uero extractionem pulli gallinacei carnes, cucurbita & agresta cõditæ, sed potus hordeacea iulebo mixta erat, quanquam gelidam magis appetebat, quam illi quoque lubentissime elargiebamur: item ut interdiu reficeretur, cucurbitam & lactucam saccharo conditam illi offerebamus, ueluti pira saccharo incrustata, quarto uero die, eius extremæ partes aliquantulum frixerunt, sed postea febris prædictis symptomatibus similibus creuit, lotium subnigrum erat, pulsus crassus, plenus, sanguinis exuberantiam attestantis. quinto die, lotium melius apparuit, sed unum est quod medicos torquet in pregnantium urina, quod cum in ea pendens, aut subsistens nebula apparet, iudicium quod ab hypostasi redecidente ab humore peccante, fallax plerunque est, & eo magis, si priorum mensium mulieres pregnãtes sint, quum in ipsis bene quoque ualentibus, urina pendente nebula semper cernitur. Cæterum, cum primam sanguinis missionem iuuenis hæc anxie ferret, & de ilium dolore quereretur, ne in abortum laberetur, secundam sanguinis missionem differebamus, at quum morbus eam omnino postularet, ad eam exercẽdam

conde-

condescendimus, quam optime sane tulit, & melius se habere dixit. Sana porro facta, sexto impregnationis mense, ex se abortiuit: an uero ob contractam à morbo debilitatem, & sanguinem bis extractum, dubito: certo tamen scimus, Cornelium Celsum diuinè prorsus in hac re locutum esse, cum libro suæ medicinæ scriptum dimiserit, quod quum pregnans ægrotat, nō tam eius uirium robur pro morbo præsente deponendo, à medico attendendū est, quantum ad futuram eius parturitionem.

Curatio uigesimaseptima, in qua agitur de febre sanguinea, quarto die terminata.

VIgente Canicula, uxor aurificis, natura gracilis & exilis, annos nata octo supra uiginti, & quę puellam lactabat, sanguinea febri correpta fuit, quæ, facta illi uenæ sectione in brachij curuatura, & sanguinis uncijs quinq; extractis, melius sensit, eo tamen tēpore quo sanguis fluebat, in lipothymiam incidit, qua de causa laxato ligamine, & digito uulneri admoto, & sanguine retento, ac naribus aceto rosaceo applicito, paucula'q; gelida deglutita, ad se rediuit, & sanguinem postea in totum iuxta prædictam quantitatem fluere dimisimus, ab extracto uero sanguine syrupū hunc ebibit. ℞. Sy. rosati simplicis, unciam unam, uiolacei, unciam mediā, aquarum uiolarum, endiuiæ, añ. uncias duas. misce, fiat syrupus. Ebibitis uero quatuor syrupis, & optimo uictus ordine constituto, quarto die in sudorē copiosissimum lapsa est, & à febri libera euasit, neq; purgāte pharmaco opus habuit, grassabantur autem ea æstate mitissimæ hæ febres. Cęterum elapsis octo diebus, hæc in morbum recidit, & acuta febri corripiebatur, cōtra quam uniuersi conatus nostri eò dirigebantur, ut in fixam febrem, hecticam Græci dicunt, non deueniret, & hac de causa ad balneum, præcedente leui per pharmacum euacuatione, confugimus, quod habet. ℞. Maluæ, uiolariæ, rosarum, fænugræci, foliorum lactucæ, añ. manip. i. In libris uiginti aquæ fiat decoctio sufficiēs, cui postea percolato adde olei uiolacei libram unam, misce, & eo lauetur, quod si balneo delectetur, uesperi quoq; in eo ut natet concedat. Porro à balneo hoc inungatur linimento, quod ex lacte muliebri cum agrestę succo simul mixtis constat: uel hoc unguento. ℞. butyri recentis uncias tres, olei uiolacei uncias duas, succi agrestæ uncias tres, camphoræ scriptulū unum: misce, fiat linimētum: plura uero alia à nobis in hac curatione peracta, silentio prætermittimus, quibus & citatis, sanitatem obtinuit.

SCHOLIA.

SYnochus febris, etsi corpora robusta, sanguinea, & florida plerunq; amet, & infestet, ut docet Galenus libris Methodi medendi, & alibi, gracilia tamen plectora affecta, inuadere quoq; solet, ut in hac percipitur muliere.

Curatio uigesimaoctaua, in qua agitur, de Angina.

LVcas Bonęuenturę, Camoratensis, uir triginta annos natus, fortis & robustus, uigente canicula, angina perdifficili oppressus fuit, quæ tracheam arteriam magis quàm gulam occupabat: ut ex ijs deprehendebamus signis, stertebat, & difficulter respirabat, cum quibus liquida illi oblata, optime deglutiebat, tumor in collo sub mento, ubi asperæ arteriæ caput multis sæpe apparere solet, aliquantulum prominebat. Continuo febricitabat, & uires illi succumbebant, opprimebant úe. Sed & eius lotium crassum iumētorum modo erat, quibus

Angina tracheam magis quā gulā occupans.

omnibus animaduersis, cum morbus hic acutissimus sit & periculosissimus, mortem suffocatione trahendo, omni diligentia contra eum inuadere opus erat: tradere enim in ijs, morti habenas est dare. Protinus igitur, alui excrementis per acrem iniectum clysterem depositis, cephalicam dextri brachij uenā incidere iussi, & ex ea sanguinis uncias octo fluere, non minus quoq; gargarismum quo gargarizaret descripsi: & ita habet, ℞. syrupi de ribes, rob mororum, añ. unciam unam, aquarum plantaginis, stipitum rosarum, añ. uncias octo, Misce, fiat gargarismus, quo sæpe gargarizet. At foris ubi tumor in collo apparebat, locus oleo chamomilino superaddita succida lana, fotus fuit: uesperi uero ex sinistra saphena, sanguinis quoq; media libra fuit extracta, sequenti uero die, cucurbitulæ ad primam uertebram & scapulas sunt applicitæ. Veluti frictiones & retractiones, quæ quoq; manuum & pedum extremitates in aqua calida mittendo, fieri solent. Cæterum cum febris maxime uigeret, ab hac diuersione nos distraximus. Olei tamen uice, quod foris admouebatur, emplastrum hoc apponi iussimus, quod habet. ℞. radicum altheę, foliorum maluarum, añ. man. i. radicum lilij albi, nu. ij. ficuum pinguium, nu. x. in aqua fiat decoctio, donec mollescant: dein in mortario optime pistētur, & per setatium transmittantur, quibus postea adde, farinæ hordei, seminis lini, fænigræci, añ. pugill. i. cineris hirundinum, uncias duas, stercoris canini, præcipue aridi et albi, uncias totidem, farinę chamomillę, pugill. unum et mediū, decocto prædicto omnia excipiantur, & fiat emplastrum, cui adde olei chamomillini, rosacei, añ. unciam unam & mediam. Misce, & ad ignem parū tractetur, & collo affecto applicetur. Porro huius emplastri uice, stercus caninū aridum pistum, & melle exceptum, & dolenti loco admotum præstantissimū est remedium: item cinis hirundinum crematarum efficax quoq; remedium est, si modo cum melle quoq; admoueatur. Tertio uero die quum morbus eo dicto modo perseueraret, ad uenas quæ sub lingua sunt incidendas deuenimus, ex quibus sanguis copiose admodū extractus fuit, à qua sanguinis missione, tunc inflammatio minui cœpit, & hoc altero gargarismo uteretur suasimus, qui habet. ℞. oxymelitis simp. uncias duas, aquarum hyssopi, farfaræ, añ. uncias octo, Misce, & sæpe utatur, nam & oxymelite cum hordeacea sępe in potu utebatur, quo multa uiscida emittebat sputa, adeo ut intra septē dies basilice habuerit. Huic uictus, primis diebus iuleb uiolaceū cum hordeacea erat: postea uero ex capone aqua per campanam destillatitia. Cæterum, cum bene ualere cœpisset, ex utriusq; brachij dolore conqueri cœpit, adeo ut postea ambo ad inflammationem peruenerint, & consequenter ad suppurationem. Sed flobotomo adapertæ, & sanie ut decet extracta, & turundis immissis, intra paucos dies sanitati utrunq; brachium restitutum fuit.

SCHOLIA.

Non enim ob neruum, aut arteriam punctam, cephalicæ uenæ subiacentem, apostemata hæc ortū traxisse dicendum est: quū cephalica uena utrisq;, hoc est, neruo & arteria careat, & ideo cæteris duabus uenis, quæ in brachij curuatura præcidi solent, securius tunditur, ut suadet sæpe Galenus, & Auicenna, ac cæteri scribentes medici firmant, quibus omnibus fauet corporis dissectio, quæ ita esse testificatur. Ob humoris igitur copiosioris & maligni concursum, ad brachia, eo tempore quo uenæ tundebantur, apostemata hæc originem traxisse, consultius asserere uidetur, ut Lubelo quoq; euenisse obseruauimus, de quo plura dicturi sumus.

Curatio

Curatio uigesimanona, in qua agitur, de angina, quæ sola cerea candela tractata, disrupta fuit, & eam patiens breui sanitatem obtinuit.

GRæcus qui angina afflictabatur, & ad portum habitabat, post multa illi adhibita remedia, ad eum perueni, quem cum sic laborantẽ conspicerem, & ceream candelam illi per os tẽtandi gratia immittere, repente pus per eius os effluere cœpit, & ipse à tam seuo morbo liberari, deploratum autem medici ipsum reliquerãt, & ut strangulatum, deiectum habebant.

SCHOLIA.

Bona fortuna inflammatio disrupta est per ceream candelam immissam, & ipse tandem ab orci faucibus liber. Cæterum, quum hæc sic successerant, in mẽtem uenit Zoar libro primo sui Theisir, capite tertiodecimo & quartodecimo, in quibus de angina & tracheæ arteriæ inflammationibus agit, quas ibidem ferro incidere docet, ut in capra primo fecisse memorat. Sed diligentius opus hoc ex Antyllo docet Paulus Aegineta, libro sexto suæ medicinæ, capite trigesimotertio. Hunc porro ægrotantem nostrum, à somno arcebamus, ut in omnibus internis inflammationibus suadetur, non minus quoq; post inflammationem disruptã & apertam aqua mellis sæpe gargarizaret suasimus: ueluti elapsis nonnullis diebus gargarismo constringente, & ulcus consolidante: Zoar uero pro hac complenda operatione, nucum cupressi, subtilissimo puluere resperso utebatur, ut citato tradit loco.

Curatio trigesima, in qua agitur, de colico dolore infestissimo, choleræ morbo complicato.

VXor Xabibij, iuuenis potens, facie alba, oculis paruis, annos nata septem supra decem, puellam lactabat, quæ uigente canicula assiduo fructuum horariorum esu in colicam passionem choleræ morbo complicatam, lapsa est. Nam seuissimo, & pernecante dolore prope umbilicum cruciabatur, cum quo multa infra supraq; biliosa & pituitosa excrementa emittebat, ad quam accersiti nos, illico Philonis medicamenti, drachmas duas, pauco generoso uino excepti, illi in potu dedimus, quo tametsi nonnulla quoq; euomuit, breui tamen sopore uicta, quieuit & ab hoc truculento & pernecante dolore libera euasit, foris porro locus dolore affectus, unguento populeone, opij uno uel altero grano admixto illitus fuit.

SCHOLIA.

ADeo dolor iuuenem hanc cruciabat, ut ad se uniuersam euocauerit curationem, qua de re ad somnifera medicamenta, quæ Græci anodyna, uel ut Galenus libris simpl. uocat, improprie anodyna, confugere opus fuerit. Cæterum, ægrotantis huius uires lababant, nõ adeo tamen postreme, ut resistere nõ possent: quippe quando uires uehementer resolutæ & debiles sunt, non modo symptoma sedare, sed etiam uires ipsas edulijs, & cito reficientibus cibarijs firmare properamus, ut uberrimus, & perennis ille fons Galenus, à quo omnes cantaros suos impleat, Medendi methodi libro duodecimo docet. Cæterum cum inter cætera anodyna hæc medicamenta, quod Philoni medico Tharsensi inscribitur, primatum, etiam (Galeno testante) habebat, eo usi sumus, quod uero drachmas duas boni ponderis dederimus, id in causa fuit, quod antidoti uires languebant, & ob eius uetustatem, parum illi fidebamus: decem autem ætatis suæ annos superabat, ut enim Philonium, (uel quodcunq; aliud opiatum medicamentum, ante sex à compositione mẽses, uel securius, ut Galenus, ante annum, libro 12. Methodi medendi, capite primo tradit, utendum non est, ita post decenniũ à cõpositione sua uires suas amittit, optimi autem, & bene compositi, ac potentis Philonij, dosis talis à priscis describitur. Pueris datur ciceris quantitas debilibus fabæ paruæ, grandioribus & robustis, auellanæ, uel ut Mesuæ placet, scriptulorum pondere quatuor, regulariter porro quum operamur Philonium, aut quodcũq; aliud opiatum, non nisi peractis totius corporis prius idoneis euacuationibus propinandum est, neq; id quidem nisi quinq; horis ante cibum, stomacho uacuo, sumendum. Describitur autem antidotus Philonis hæc, uel antidotũ

Philonis hoc,à Galeno libro nono De comp.medic.ſec.locos,capite quarto,quas Meſue,in ſuo antidotario citat,& uice euphorbij,caſtorium miſcet:capite tamen de ſputo ſanguinis,idem Meſues aliud deſcribit Philonium,quod perſicum,fortè quod in Perſide inuentum appellat,ſanguinis eruptionibus, & catarrhis apprime conueniens.Nicolaus uero,in ſuo antidotario,philonium ab eo deſcriptum, Romanum appellitat,ex Auicenna forte libro ſuo quinto,quia Romæ frequenti uſu erat. Rationi uero redditæ quod duas philonij drachmas huic dederimus iuueni,addas,quod cum generoſo & mero uino diſſolutum propinauimus:ſecundo iuueni robuſtæ & calidæ:tertio,quod materia peccans calida erat:quarto,uigente maximo æſtu: quinto,quia ægrotans multum uomebat,quod unum maxime attendendum erat,quia antidoti maximam partem uomitu remittebat.Cætera uero & lectu digna,huic rei facientia,legito apud nos curatione nonageſimaquarta,quartæ centuriæ.

Curatio trigeſimaprima,in qua agitur,de febre putrida,continuo affligente,deq; magna ſanguinis miſſione.

Ræfectus Bergantini nauigij ab Arbi, Venetorum imperio ſub iacente oppido,uir omnium quos uidi robuſtiſſimus,fortis,pectus perlatum habens,hirſutum:putrida quadam continua corripi cœpit febri,caput & thoracem,cum ſcapulis,& uniuerſi corporis ambitu,dolebat,impetuoſe in lecto mouebatur, non quieſcebat,& doloroſe gemebat: huic pulſus robuſtus admodum erat, & urina craſſa & rubra,quibus omnibus animaduerſis,illico chirurgo accerſito,uenã iecorariam dextram aperire feci,& ex ea ſanguinis libras quatuor ſimul fluere,& niſi enim in lipothymiam incidiſſet, plus emittere decreueramus.Mulier uero Illyrica aſſiſtens,huius curam habens,cum ſic eum exanimatum uideret,ſua lingua,me hominem interfeciſſe clamabat. Ego uero tum temporis medicorum recordatus,quibus ſimilia euenerant, ſubriſi, bono eſſet animo ſubiungens,quum ea ſanguinis copioſi extractione,morbum in totũ extirpaueramus,& ægrotum à morbo liberaueramus, ut ſequenti die ipſa uiſura erat:curaret tamen illi,ptiſanæ optime concinnatæ,una uel altera interpoſita hora,ſcutulam in uictu dare ſuaſi,demum ſequenti die ad eũ de more accedens,ipſum ſanum,& à febre liberum, ac ſi nunquam ea laboraſſet inueni,hominem ſanè gratum & bonum.Nam inter cæteros piſces,quos mihi poſtea attulit,notatu dignus merula fuit,colore niger,ſed figura tincarũ,cui Galenus,libro tertio De facult.alimentorum,capite uigeſimooctauo,inter ſaxatiles,ſecundas præbet.

SCHOLIA.

OBiecerunt per iocum Galeno nonnulli aſsiſtentes,quando iuueni palæſtræ perito,ad animi defectionem ſanguinem mittere febris cauſa mandauit,quod febrem iugularet, uidentes utiq; poſt ſanguinis copioſiſsimam extractionem,quod alui fluxus & bilis uomitus,illi ſuperuenerint,& conſequenter ſudores & madores,unde poſtea omnes riſerunt,libro nono Methodi medendi,capite quarto.At poſtea miniſtri cum ægrotum dormientem à ſudore abſtergerent,& ipſum non expergiſci uiderent,altum & profundũ ſomnum illum eſſe,Galenum forte pungentes,quod hominem interfeciſſet tanta ſanguinis extractione,dixerunt:in quem ſenſum Raſis & cæteri plures medici hiſtoriam narrãtes deflexerunt, quanquam Galenus hoc non dicat,ſed ſimulando miniſtris reſpondeat,abſtergite madores,tametſi non ſentiat pergite,ita facite,quia homo à febri iam liber eſt.Cæterum,inquiret doctus medicus,quantum ſanguinis ab iſto iuuene Galenus demere iuſsit.Cui nos reſpondemus,quod et ſi hoc in loco ſiluerit,ad animi defectionem euacuationem factam, tantum memorando,libro tamen De curandi ratione per ſanguinis miſsionem,aperte expoſuit,cum dicat,capite decimoquarto,memini enim,quibuſdam ad ſex uſq; libras,ſanguinem detractum fuiſſe,ita ut febris protinus extingueretur,nec ulla ſequeretur uirium afflictio,ut ex ijs uerbis liquido conſtet, ex prædicto iuuene ſex extractæ fuere ſanguinis libræ,& illæ quidem una uice ſimul.Solebat autem Galenus ijs magnis ſanguinis extractionibus,ubi opus erat,uti.Nam in ſuburbijs Romanæ urbis,diuitis œconomo, prima protinus de-

tractione tres sanguinis libras exhausit, quum oculorum malam affectionem pateretur, & postea integram, ut confestim sanus euaserit, & res incantationi similis uisa fuerit, nos uero ab hoc nostro ægroto quatuor sanguinis libras extraximus, post quam sanguinis missionem, bilem plurimam uomuit, & protinus sudauit, & sanus euasit. Cæterum hanc sanguinis copiosam extractionem ad animi deliquium, quam Græci lipothymiã dicunt, Auerrois Cordubensis libro septimo sui collectorij capite octauo detestatur, & eam Galenum admittentem reprehendit, imo in eum tres adducit rationes, quas ut nullius momenti prætermittimus, quum copiosa hæc euacuatio, ubi conuenit, proficua sit, & ex ea multa oriuntur iuuamẽta. Primum totius corporis fit refrigeratio, illiusq; transitus in habitudinem contrariam. Secundum, alui respondentia, & bilis uomitus, Tertium sudor uniuersum irrigans corpus. At Auerrois ignarus uocum pro lipothymia, syncopim intelligit, iubet autem Galenus copiosam sanguinis detractionem ad lipothymiam moliri, non uero ad sincopim, quia lipothymia animi est deliquium, cum pulsus perseuerantia, syncopis uero, præceps uirium lapsus cum destructione ferè uirtutis motiuæ & sensitiuæ, ut à Galeno desumitur libro duodecimo Methodi medendi, & ab Auicenna Fen undecima libri tertij, tract. secund. capite sexto. Grauior igitur syncopis est affectio, quàm lipothymia, & consequenter ut in syncopim ægrum trahere est periculosum, ita in lipothymiam non admodum graue, dexter tamen & exercitatus apprime sit medicus decet, qui hanc sic copiosam sanguinis missionem moliri iubet, quum multi ob medicorum imperitiam, quibus sanguis multus extractus fuit, mortem obierunt, ut tribus euenisse meminit Galenus, libro De uenæ sectione, capite duodecimo. Alij uero si non mortui fuerũt, in graues tamen morbos inciderunt, ut idem libro nono Methodi medendi refert. Sciant tamen, qui hæc legerint, si quis modo legerit, Galenum in suis sanguinis missionibus ferè semper ad minus libram unam sanguinis extrahi iubere, ut ex libro De uenæ sectione capite tertiodecimo percipitur, præcipue cum de puero loquitur: quanquam inibi aliquando minus cotyla, uel libra, exhausisse se dicat.

Curatio trigesimasecunda, in qua agitur, de cancro in mamilla.

MOnacha diui Bartholomæi, & neptis Balduini Florentini, Episcopi Anconitani, annos nata triginta, hæc quum multum sudaret, & cordis palpitationem persentiret, quam non tantum faciebat, quãtum sudoris per uniuersum corpus superabundantiam, quem difficulter ferebat, medicum ad se conuocauit, quem suppliciter obsecrat, ut remedium contra affectiones prædictas machinetur: Nam à tanto sudore uiuere se non posse ait. At medicus considerans sudorem hunc triplici de causa euenire posse, ut docet Galenus libro tertio De symptomatum causis, aut ob corporis raritatem, aut excrementorum tenuitatem, aut ipsorum abundantiam, demum ob tertiam, sudorem in hac muliere oriri, nonnullis medijs auguratus est, quem ut interciperet medicamentum purgatorium, quo excedẽtes humores deponeret, illi bibendum obtulit, an uero leuius quàm decebat, dubito: euacuatione uero qualicunq; peracta, medicamenta humores condensantia & adstringentia illi propinauit, & balneo uires obstruendi habente, eam lauari persuadebat: ex toto uero sudore intercepto, elapso uno uel altero mense, ecce mulier hæc in papilla dextri uberis pruritum quendam sentire cœpit, cum quo punctiones & lancinationes quasdã, uelut acu factas, non sine graui gemitu interdum patiebatur: Nam & papilla ipsa crassiuscula apparebat, cum quibus aliquando febricitabat, sed non propter hæc à functionibus suis destituebatur. Omnia etenim cœnobio pernecessaria, ut cæteræ monachæ, ipsa quoq; exercebat. Ad hanc igitur accedens, omnia ut decet cõsidero, & paucis morbum grauissimum, ac perniciosissimũ esse, ex quo mors certa subsecutura esset, ni Chirõis, aut Aesculapij manu curaret expono. Cõtra morbum igitur atrocem impetentes nos, qui proculdubio cancer est, primo recordati Hippocratis oraculi, libro sexto Aphorismorum, cancros occultos omnes melius est non curare. Curati enim cito pereunt, non curati uerò longius tempus perdurant: quod de operatione manuali, uel topicorũ re-

mediorum supra eos applicatione intelligi debet: secus autem de humorum melancholicorum & atrabiliosorum, ipsos præcipue fouentium, multitudine deponenda: uniuersum corpus per medicamenta melancholiam respicientia purgauimus, per syrupos & apozemata, eadem primo disposita, quæ inferius describemus, nec minus per sanguinis missionem, euacuatio quoque facta fuit, quibus omnibus peractis, ac uictus ordine ut decebat, constituto ad topica medicamenta condescendimus, & primo sic. ℞. Succi plantaginis, solani, semperuiui, añ. uncias duas. pulueris plumbi usti & sępe aqua rosacea lauati, unciam unam, thuris, unciam mediam. In mortario plumbeo, cum pistillo quoque plumbeo, sæpe omnia tractentur, & ad solis radios quousque optimè incorporentur, exponantur, in quo lini pānus imbutus papillæ applicabatur, & sæpe innouabatur. quo remedio melius habere dixit, & merito sane, quia medicamentum hoc humoris infringit acutiem, & eius hebetat sæuitiem: in quem usum multa alia remedia excogitari possunt, quæ Auicenna Fen tertia libri quarti, capite octauodecimo, secundi tractatus, prosecutus est, & neoterici id frequentissime in usum trahunt: uniuersus tamen noster conatus eò dirigebatur, ut cancer hic remoraretur, in altumúe amplius non cresceret, qua de re prædicti medicaminis uice, laminam plumbi mamillæ figuræ concinne adaptatam imponeret, neque alia remedia supra locum læsum permitteret, consului. Noui autem ipse nonnullas mulieres, cancros in mammis habētes: solo bono uitæ ordine, absque ullo medicamentorum topicorum irritamento, per longum uiuere tempus: ita incolumiter, prosperè, & sanè, ac si nullum paterentur morbum, ex ijs uero una superstes est Venetijs, nobilis uxor probi uiri Alfonsi à Cauallería, quę abhinc triginta & amplius annos, cancrū in mamilla habet, absque ulla tamen offensa, cui tamen ipsa nūquam remedia admoueri concessit, sterilis nanque mulier hæc est, in primam ingressa senectutē. Cæterum ægrotans nostra prædictis non contenta remedijs, tametsi rectè ualeret, alios tamen conuocat medicos: & plures inuitat chirurgos, ut medicamētis, & remedijs, morbum omnino depellant: nam ferro eum auelli semper recusarat. Ego uero elapsis duobus annis, cū ad eam reuerterer, (Deus bone) ipsam parui tuberculi loco, exulceratum cancrū, magnæ molis, multis cauernis cuniculosum, aspectu tetrum, labra crassissima, ac monticulorū instar habentem, pati comperio. Sed & radices ita complantatas cancer hic habet, ut corporis penitiora loca occupare credendum sit. Voco autem cācri radices, Galeni more, libro Aphorismorum sexto, enarratione trigesimaoctaua, uenas atro & melancholico sanguine plenas, & quæ usque ad loca circunstantia distenduntur, quanquam & proprias sibi quoque uendicet radices cancer. Cōfirmatus igitur cancer hic est, nullam pręter blandientem curam permittens: cuius curandi modi Galenus prædicta enarratione meminit, cum dicat, alterum autem curare est, eam adhibere prouidentiam, quæ passioni congruat, hoc est, ipsam mollire ac mitiorem facere, & tum præcipue, cum adest exulceratio, tunc enim est necessarium ut si non aliud agamus, saltem saniem abluamus, humido aliquo utentes, non quocunque, sed uel per experiētiam, uel per indicationem inuento, quod neque putrefacere, neque irritare partem patiētem sit natura aptum. Hūc porro quem Galenus curandi modum mitigatorium, uel demulcentem, aut blandientem appellat, rudioris medicinæ authores, paleatiuum uocare solent: & quem nunc chirurgici in hac nostra ægrotante tantum exercent. Cæterum cācrosus tumor hic, sui initio, quo merito scirrhus appellari

pellari poterat, exintegro opera manuali eradicari debuerat, ut Auicena præ cæteris clarius commendat, à nobis citato loco, & Galenus ante eum non siluit libro quartodecimo Methodi medendi, uidimus autem nos, (carcinomata interim parua erant quæ, ut dixi, scirrhi tunc dici merentur) mãmis, & alijs insita membris, nouacula dextre extrahi, à quibus extractis sanguis ex subsistente loco multus fluebat: ac postea candente ferramẽto, si quæ undiq; in loco manebant reliquiæ, cancri úe semina, optime exurebantur: & prosperæ semper subsequebatur, quod perinde nonnullis exulceratis corporis superficiem occupantibus fieri obseruauimus: imò ex integro mulieri cuidam Venetæ ob cancrum dextra mamilla incisa & extracta fuit, & optime postea uixit, id quod ante nos quoq; plures uiderunt medici, & literis mandarũt: quod mirum uideri non debet, quum Amazonibus puellis matres dextram mammam auferant, & æreo quodam instrumento in hunc usum parato, igneq; cãdefacto eam exurunt, ne iterum succrescere contingat, atq; ut omnis uis ac robur, in dextrum humerum, & brachium deferatur, ut narrat Hippocrates aureo illo libro, De Aere, aquis, & locis. Hæc uero mulier, quia incisionem semper renuit, & uaria localia medicamenta admoueri permisit, in obitum post paucos dies, ut antea prædixeramus, deuenit, ut uxori Sebastiani Pinti contigit, de qua prima Centuria facta à nobis mentio est.

SCHOLIA.

Carcinosi tumores in omnibus consueuerunt fieri corporis partibus, sed præcipue in mammillis mulierum, quando potissimum naturali sua purgatione priuantur: ut testatur Galenus libro Artis curatiuæ ad Glauconem secundo capite decimo, & libro quartodecimo Methodi medendi, quorum originem ac dignoscendi rationem, ante eum diuinus Hippocrates prosequitur, libro secundo De morbis muliebribus. Zoar uero in cruribus potissimum cancros nasci, libro secũdo sui Theisir, capite uigesimoseptimo, contẽdit. At nos hucusq; unum tantum in crure cancrum patientem uidimus, plures uero qui in mãmillis, mento, & locis adenosis, ut collo, axellis, & inguinibus. In corporis uero partibus penitioribus cancri sæpe nascuntur, palato, sede, & utero muliebri, ut ex Galeno desumitur libro sexto aphorismorum enarratione citata, quo in loco idem Galenus cancros occultos appellat, non solum eos qui absconditi sunt, & non apparent: sed eos qui apparent, & sine exulceratione sunt. Cæterum, cancer ab humore melancholico fit, ex quo & elephantiasis, & uarices, ueluti affectiones aliæ uariæ, ortum trahunt. Nam elephantiasis, uniuersalis cancer est. At cancer latens, & citra ulcus, ut ab humore melancholico miti oritur, ita exulceratus ab acriori & contumaciori fit, ut docuit Galenus libro de atra bile, & uarijs alijs locis. Porrò carbunculus ab humore quoq; fit melancholico: feruido tamen, & supra modum calido, ut eodem loco testatur Galenus, & libro quarto decimo Methodi medendi uelut libro De tumoribus præternaturalibus. Quãtum uero ad cancri curationem attinet, tradit Galenus libro secũdo Artis curatiuæ ad Glauconem, capite ~~decimo~~, quod in mammillis sæpe tumorem figura animali cancro persimilem uidit, quem morbum ille per sui initia medicamentis atram bilem educentibus sanauit. At ubi in molem insignem prædictus tumor attollitur, curari sine chirurgia non potest. Ego uero paruos & magnos cancros, aut omnino topicis medicamentis non esse irritandos, aut ex integro, ferro extirpandos suaderem, modo tamen locum occupent idoneum, circa quem manuale opus exerceri debite possit, & ab arteriarum & uasculorum aliorum multitudine primum, cum ijs tamen consulimus, ut æger cancro laborans, optimo, sed continuo uitæ ordine semper perseueret: item quod eum medicus sæpe ab humore expurget melancholico: tum sanguinis missione per uenæ sectionem, aut mariscarum apertionem, tum etiam medicamentis ipsum humorẽ respicientibus: Nam tunc si ex se cancri delituerint, quod haud credo, bene erit: sin autem ad incisionem & opus manuale deueniendum est, nec enim tunc, quod alter denuo superueniat, timere est, cũ melancholici humoris qui in corpore uigebant semina, cum assiduo sed optimo uitæ ordine, tum sæpe repetita euacuatione, ex integro ferè extirpata sunt: neq; uereri est, tempore quo fit incisio, morbus ad alteram deriuetur particulam, ut illi contigit mulieri, de qua ab Auicenna facta est mentio, cui altera mammilla cancro affecta, & radicitus extirpata, altera cancrosa confestim euasit, quum melãcholici humoris uice optimum sanguinẽ in corpore repositũ esse, ex optimis acceptis edulijs, & assidua repetita euacuatione, præsupponimus:

12. liberumsi

cæterum

cæterum medicamenta melancholiam mitigantia, & eam euacuantia referre ad præsens minime grauarer, ni Centuria prima, id confectum haberem, ea præcipue curatione trigesima prima, in qua de cancroso tumore sermonem fecimus.

Curatio trigesimatertia, in qua agitur, de causone infestissime affligente.

IVuenis de Castello auite, natus annos circiter triginta, natura biliosus, ad ustionẽ inclinãs, uigẽte canicula, cum puella coiuit, sed ita laboriose, ut genitale semen coitus tempore non emiserit: ab hoc igitur contracto labore, & humorum agitatione, ac membrorum lassitudine, in causonem siue ardentem febrem hic lapsus est, caput dolebat, continuo febricitabat, siti intensissima cruciabatur, & oris amaricatũ ingens patiebatur. Primo igitur ad hunc accedens, cõsiderans eum multum bilis extra ĩte natæ in stomacho, & aliјs locis habere, hoc minorans pharmacũ illi propino, quod habet. ℞. Syrupi uiolati solutiui uncias tres, diacatolliconis, drachmas tres, diaphiniconis, drachmam unam, aquæ lactucę ex infusione Tamarindorum, uncias quinq;, misce, fiat potus unus, & detur in aurora ieiuno stomacho: quo aluus optime respondit, & biliosa plurima excreta sunt. Secundo uero die, lotium crassiusculum erat, & bene rubrum, proinde iecorariam dextram secare fecimus, & sanguinis uncias octo fluere. Sequẽti die, totidem sanguinis unciæ ex basilica sinistra sunt extractæ, sexto ad hunc alter ingressus medicus, eum debilem esse, & uiribus prostratum dicit, qua de causa illi panem uino intinctum concedit, ex quo parum absuit, quin æger tunc ex uita discesserit, ita sæua illi suborta sunt symptomata, nã & delirauit, quod antea illi nunquam contigerat. Tunc septimo, nos illi aquam, in qua psilij semen maceratum fuerat, in bona dedimus quãtitate, à cuius potu membra totius corporis refrigerari cœperunt, & ipse melius se habere. Porro hucusq; syrupos huic refrigerantes, cum debito uictus ordine, & aliјs pernecessariјs tribueramus, qui ita habent. ℞. Radicũ endiuiæ, cicoreæ, buglossi, nimpheę, añ. man. i. ordei mundi, pugill. unum, prunorum damascenorum, nu. xij. tamarindorum, unciam unam, foliorum lactucæ, portulacæ, nimpheæ, añ. man. i. florum uiolarum, rosarũ, nimpheæ boraginis, añ. man. mediũ, seminis lactucæ, acetosæ, portulacæ, endiuiæ, añ. drachmam unam, In libris septẽ aquæ fiat decoctio, quousq; maneant librę quinq;, & coletur, cuius decocti uncias viij. & aliquãdo decem, una uel altera iuleb rosati uel uiolacei addita unciola, ad extinguẽdam sitim, interdiu, uno haustu ebibat. Sed in aurora sic parabatur, ℞. Prædicti decocti uncias quinq;, syrupi de nimphea, rosati simplicis, añ. unciam unam, de succo acetosę unciam mediam. Misce, & albo oui clarificetur, & scriptulo uno specierum diamargaritonis frigidi aromatizetur, & frigidũ bibat. Octauo uero die pharmacũ ex mana & rhabarbaro, illi dedimus, quo optime multa biliosa aliјs mixta excremẽtis, egessit, & febris mitior facta est. Sed tunc ex pectore multa uiscida & subnigra expuere cœpit, pro qua complenda operatione oxymelite sæpe utebatur, aliquando per se solo, nonnunquam uero lambetiuo de althea mixto, aut de sarsara bechio dicta, ijs em̃ hic intra uiginti dies ex integro sanitatem obtinuit, & pancratice habuit, præter omnium opinionem, quem sexto die post panem uino affusum, comestum, eum moriturum omnes putabant & dicebant.

Curatio trigesimaquarta, in qua agitur de raucedine, cum febre & tussi complicata.

I. Benaser, uir natus annos duos supra triginta, declinante æstate in raucedinem incidit, ut uix cum loquebatur, ab alijs intelligeretur: cum qua & febriebat, & sæpe tussi quadam sicca angustiabatur. Ad eum igitur ueniens, raucedinem hanc considero, quę Græcis βράγχος dicitur, defluxus scilicet ad fauces, de quo Galenus libro septimo De comp. med. secundum locos, ita disserit: Vbi instrumenta uocis ab humiditate uehementius atq; tenacius impacta fuerint imbuta, uox intercipitur, quum uero moderatius humecta sunt, oboritur raucedo. Organa uocis cum dico, intellige arteriam, laryngem, & pharyngem, siue epiglottida. Cæterum, raucedo tametsi uarijs de causis oboriri potest, ut refert Galenus citato loco, & Auicenna Fen decima libri tertij tract. secundo, capite primo, secundo & tertio: in hoc tamen uiro, ab humiditate descendēte à capite, ortum traxit, pro cuius expulsione cum multa & uaria proposita essent, propositum fuit, num sanguinis extractio per uenæ sectionem huic conueniret: contendebat autem quidam medicus, eam proficuam esse: in quam sententiā & ipse æger quoq; ibat, qui omnino eā efflagitabat, & instāter petebat. At ipse noscens uenæ sectionē in hoc morbo periculosissimā esse, pro posse contestati sumus, quia raucedine hac affecti, qui minuūtur, & sanguis illis per uenæ sectionem extrahitur, raro uel nunquam ad sanitatem perueniūt: frigescit enim caput magis, & ad fauces defluxus sæpius decumbit, & consequens ægri peius habent. Praualui autem ipse ijs & uarijs alijs rationibus, ob quas æger sanguinis renuit extractionem: & paucis postea diebus ad sanitatem restitutus fuit. Abstineant igitur medici omnino suaderem in raucedine, à uenæ sectione, huic præcipue simili, cum ut expertus sum, ab ea grauia gignantur symptomata, & morbo primario grauiora.

Curatio trigesimaquinta, in qua agitur de brachio tumente post uenæ sectionem, unde postea mors subsecuta est.

R. Vbellus, iuuenis fortis & robustus, & qui iam olim apud Ferrarienses uires suas, quum duodecim loricati iuuenes eum adorirētur, indicauerat. Nam eorum unum, comitis Galeatij Iaxonis interfecit, & reliquorum plures uulneribus cōfossos à se reiecit: nunc demum, cum febri corriperetur, & medicus illi in brachij dextri curuatura mediam uenam incidi ad sanguinem detrahēdum iuberet, bene habuit. Nam sanguis rubricās optime fluxit. Sed interiectis duobus diebus, quum brachium plus iusto exerceret, circa eandem brachij curuaturam dolere cœpit, & brachium ipsum per uniuersum tumefieri, cum quibus riguit, & postea febricitauit: quæ omnia àduertens medicus, bis sanguinem ex altero brachio, non nisi liuidum & nigrum admodum extraxit. Sed non ob hæc detumefieri cœperat brachium, aut ab eo dolore leuabatur, imo indies hæc augebant, & æger ipse peius se habebat, quia fortiter febricitabat, & nō dormiebat, qui magis cum dormire uolebat, circa cor maxime dolebat, & angustiabatur: quæ uero topica medicamenta brachio admota fuere, non satis percepi: demum cum hunc inuiserem, primo occursu, eius faciem longe à naturali considero: secundo, eius uirium robur deiectum & prostratum, per pulsationes arteriarum, cum difficili respiratione noto: tertio, brachium huic peramplum cum manu ad furculam usq; tumens erat, cum quibus prædictas

cordis lancinationes patiebatur. Cæterum, cum brachium hoc perample ut saccus tumeret, circa quod color subalbidus erat, & in eo quum digitus cõprimebatur cauitas perdurans fiebat, propositum fuit, an intra brachium hoc pus latitaret, an non: demum cum sic male afficeretur, & ferè syderatum brachium esset, ad apertionem confugimus, quia inde commodum absq; noxa ulla sequi augurabamur. Protinus igitur accersito chirurgo, candente ferramento, eo in loco à nobis signato, brachium aperiri fecimus, ex quo puris aut saniei uice aqua quædam alba fluxit, superposito uero maturante emplastro, facto emissario, intra sex horas ex eo materia quædam subrubra, pauca, male morigerata effluxit, quam in totum contempsimus, alioqui soliciti de noua altero in loco apertura, à qua facta candente quoq; ferramento, nihil præter aquam illam albam exire conspeximus. At uires imbecilles cum essent, nullum alterum ferentes remedium: eum deploratum dimisimus, qui sequẽti die hoc est, decimosexto Augusti, millesimi quingentesimi quinquagesimiprimi, diem suum obijt.

SCHOLIA.

QVum post sectionem uenæ, hoc est, à cephalica & iecoraria in brachij curuatura exortæ, nõnullis intermedijs diebus, brachio inflammatio hæc cum ingenti tumore & dolore orta esset, proponitur an ex nerui punctura, qui uenæ communi uel mediæ dictæ subiacet, originem traxerit, aut potius ex confluxu materierum malignarum, intus in corpore latitantium pullulauerit. Contendebant autem nonnulli inflammationem hanc expunctura nerui qui (ut dixi) communi uenæ, ut arteria iecorariæ subiacet, originẽ trahere, cum morbus sui initio leuis erat, nullam seuitiem, aut malignitatem protendens. At uulnerarius acriter ijs renitebatur, & medicus illi fauens ut eum à calumnia liberaret, rationes plures adducit, non nisi ex Galeno, Paulo, & Aetio desumptas, quia quæ puncto neruo debentur, huic inflammationi deerant. Nam Paulus, ut Galenum taceam, à quo ipse omnia sua desumpsit, libro quarto suæ medicinæ, capite quinquagesimoquarto, in quo de neruis conuulneraiis agit, ita inquit, Neruis uulneratis, aut punctis, ex sentiendi quod obtinet acumine inflammatio & dolor immodicus accidit: quare & febres & conuulsiones his oboriuntur, quibusdam & delirium, ob neruos cerebro continuos: interim uero in alijs quoq; particulæ affectæ locis inflammationes, & abscessus super ipsum neruum conuulneratum, quod cohæreat, solent accidere, hæc Aegineta. Quæ cum ex toto huius brachio iuuenis, non respondeant, quia nunquam ulla in eo comparuit conuulsio, sequitur quod non ob neruum punctum, sed potius ob uitiosos in corpore contentos humores, raptum ad brachium habentes, inflammatio, & dolor cum febre ortum traxere. Hæc enim erat eorum contentio. At nos, utcunq; res se habeat, sanguinis missionem ut satis in hoc casu laudauimus, ita ex aduerso brachio factam, multum uituperauimus, cum ex pede ea potius emollienda erat, ut suadet Aetius sermone decimoquarto, capite uigesimoseptimo, quo ex Galeni mente, de neruis punctis, & sauciatis agit, et ita tradit. At uero si uires ualidæ fuerint, & nihil impedierit, uniuersum corpus per uenæ sectionem euacuetur. Seruandaq; est in euacuando locorum affinitas, ut dextra manu sauciata, dexter malleolus siue talus, sinistra, sinister incidatur, et uice uersa, dextro crure uulnerato, subalaris uena dextræ manus, sinistro sinistræ, rectitudine seruata, secetur: & cætera quæ proculdubio, non nisi magno cum iudicio, & longa experientia obseruata sunt dicta. Vidi autem ipse non solum hunc, sed plures alios, quibus simili in casu, ex contrario brachio uena secta fuit, è uita discedere: huius uero causa esse uidetur, quod sauciatis ijs neruis, malignitas quædam ueneno persimilis oboritur. Cæterum, mirum in modum taxandi quoq; medici ij sunt: quod non primo illico die, locum sectum & agglutinatum iam, amplum et inagglutinatum reddiderint, ut saltem per eam apertionem, saniosi humores effluerent: quod unum summopere Galenus, commẽdat libro tertio De comp. medicamentorum secũdum genus, simulq;, ut medicamentorum uires ad ægrotantem neruum permeent, ut inibi quoq; legitur, & libro sexto Methodi medẽdi, quibus in locis Galenus, punctis neruis, qualia medicamenta desiderentur, docet, inquiẽs, Vulnerati nerui curatio medicamenta postulat, quæ & tepidum calorem excitent, & ualenter siccent, tum quæ ex substantia suæ natura & attrahendi uim habeant, & tenuium sint partium. Cæterum, aduertant medici quod quãdo cutis super punctum neruum, interposita est, quia forte iam agglutinata, tunc neruus euphorbij uim, & aliorũ fortium medicamentorum ferre potest, in quem usum Galenus & cæteri post eum medici, ex euphorbio & potentibus alijs medicamentis, cerata, emplastra, unguenta, linimenta, pulueres, & similia parant. Si tamẽ ner-

uus punctus, cute diuisa & aperta, ostendatur, uel neruus ipse non est punctus, sed per directum cæsus sit, & nudus conspiciatur: tunc medicamentorum præpotentium uires non fert, hoc enim medicus instructus documento facile curationem adimplebit, ea quæcunq; putrefaciunt abnegando, uelut tepentem aquam. Auicennã porro si legere placuerit, qui me hercle nihil præter à Galeno dicta tradit, legito Fen quarta libri quarti, tractatu quarto, capite primo, secundo & tertio.

Curatio trigesimasexta, in qua agitur de emicrania per consensum facta, & per ligni buxi decocti ebibitionem curata.

Monoculus mercator qui apud porticum agit, temperatura melancholicus, eam partem capitis quæ oculum confossum respicit, à multis mensibus dolere cœpit, ex quo dolore ante cibi assumptionem, multo grauius quàm post torquebatur: unde argumentum in promptu est, dolorem hunc per uentriculi cõsensum ortum trahere, quàm per ipsius capitis primogeniam affectionẽ aliquã. Multis igitur peractis remedijs, ad decoctũ ligni buxi confugimus, quo multũ sudabat, & ita ualuit, ut intra uiginti dies ab eius potu, æger optime habuerit, nec amplius in eundem morbum reciderit.

SCHOLIA.

Buxus Europæis, nouis insularibus lignum Guayacum dicitur, ut sæpe quoq; dixi, paratur autem buxus eo modo quo Guayacum lignum, cuius decoctum, pari uictus ordine quoq; ebibitur.

Curatio trigesimaseptima, in qua agitur de dolore genu, cum tumore per tres uel quatuor menses perdurante, buxi ligni decocti potu postea curato.

Francisca ab Italis Secula dicta, iuuenis me hercle pulchra si quę altera in uniuersa Italia, annos nata uiginti, hæc cum in genu tumorem cum dolore ab hinc quatuor menses pateretur, & multa illi à medicis, sed frustra tentata essent remedia, nos postea ad eã uenientes, post peractas euacuationes uniuersales, cum pilulis fœtidis, tum de nitro, decocto buxi in ramẽtum redacti, intra uiginti dies, ex toto eam sanitati reduximus: huic uictus ratio in prãdio columbus assus erat, uesperi uero uua passa corinthiaca, cum dealbatis amigdalis, aliquando uero columbi uice perdix, aut fasianus, turturúe, aut auiculæ ueniebant, uelut uuæ passæ loco pinea saccharo incrustata, & huiuscemodi alia.

Curatio trigesimaoctaua, in qua agitur de humore turgente, siue pruriẽte, dolores absq; febre ingerente.

Iosephus Falconius bis & ter singulis annis, statis fere temporibus corripi sequenti morbo solet. Nam repente corporis totius dolore corripitur, dein uero illico eodem die uarie dolorem persentit, ut nunc brachium dolere dicat, & interea hoc dicit, ad pedem uel crus, aut aliam corporis particulam, dolorem eundem transferri clamet. Est enim humor furens dolores hos creans, quem membra tanquam ignitam prunam, hinc inde ex se pellere conantur, unde dolor uariè oritur, & æger ipse eodem loco perdurare nequit, imo tanquam insanus, ac furibũdus incedit, nõ febricitat, sed per uniuersum corpus calores quosdã persentit non naturales. Illico uero purgatus homo hic melius habet, ad sex tamen, & octo dies quandoq; sed raro sic male affectus peruenit, ab octima uero dicta purgatione peracta, quali turgenti humori conuenit, ad clysteres confugimus, & membrorum frictiones, ueluti etiam ad bolum Armeniæ pu

 rissimum,

rissimum, quem syrupo de nimphæa, scripuli pōdere mixtum propinamus, ut pulueres quoq; cordiales, nō solum syrupis mixtos, sed ferculis, & iuribus respersos. Qui ita habent. ℞. margaritarum præparatarum drachmam unam, corallorum præparatorum drachmam unam & mediam, foliorum auri fini & puri nu. quinq;. Misce fiat puluis subtilissimus, cuius pondus pro uice semidrachmæ sit, nunc uero præseruatiua cura cum utitur, in eundem nō labitur morbum.

SCHOLIA.

Habet probus uir hic supra uniuersum eius corpus, nescio quid albicantis membranulæ, quam (ut ait) ab ortu suo contraxit, & ea (ut ipse reor) expiramenta dicta, poros obstruit, à qua obstructione fuliginosus humor detentus ac impactus ueneni naturam adipiscitur, unde eum postea membra ac ignitam prunam à se reijciunt, non minus ac pueri pyla ludentes. Cæterum, quum iam Scholiæ huic finem imponerem, ecce Pyrrhus noster uir omnium uotis doctissimus occurrit, dubium in hac curatione proponens, Pyrrhus. Cum humor hic pruriens & turgens sit, morbum furentem exacte peracutum gignens, quomodo ô Amate ægrum hunc à febre liberum dixeris, admiratus sum. Amatus. Cur sic Pyrrhe mi. Pyrrhus. Nō ab re sane, quia etsi medicum non agam, Galenum tamen sua lingua conscriptū, hoc est, Græca, perlegi, apud quem si modo reminiscor, libro Aphorismorum legi, imo meo in codice linea quadam notaui, nō dari morbū acutum absq; febri continua. Amatus. Recte sane ô Pyrrhe dubium proposuisti hoc, quod mehercle tuū indicat felicissimum ingenium, & tuam attestatur tenacissimam memoriam, ut tamen Galenum exacte hac in re teneas, paulisper audire ne pigeat. Acuti morbi non semper cum febre reperiūtur, quia aliqui sunt morbi acuti absq; febre affligentes, & interficientes, ut morbus comitialis, morbus attonitus, quem Græci apoplexiam uocant, conuulsio atq; distensio, ij etenim morbi acuti sunt omnes breui interficiētes, & tamē absq; febre plerunq; comperiuntur & interficiunt. Intelligendus igitur ô Pyrrhe Galenus ita uenit, enarratione præcipue nonadecima, libri secundi Aphoris. ubi (ut aiebas) inquit, in acutis morbis sunt febres continuæ, id est, in acutis morbis si quæ febres comperiuntur illæ omnino continuæ sunt, & non interpellatæ siue intermittentes: nunquam enim morbus acutus intermittentes febres comitatur, sed eas potius quando habet inseparabiles continuas dictas habet, ut ipsemet Galenus seipsum exponit libro quinto prædicti uoluminis, enarratione trigesima. Pyrrhus. Placent sane hæc, & eo magis quia ad Galeni mentem dicta. Morbis tamen acutis absq; febre citatis, addas uellē, colicū morbū, qui cū acutus sit, absq; febri tamē sæpe inuadit, & interficit.

Curatio trigesimanona, in qua agitur de febre, solo minorante pharmaco expulsa.

HVius prædicti filius, iuuenis robustus, natus annos octodecim, cum febri grauiter corriperetur, & de capitis dolore quereret, epoto medicamēto purgatorio sequenti, illico sanus factus est. Habet autem purgatorium medicamentum sic, ℞. syrupi rosati solutiui uncias tres, diacatolichonis unciam mediam, diaphiniconis drachmam unam, cum aqua endiuiæ, q. suff. misce f. p. detur in aurora ieiuno stomacho. Vt uero postea febrilis calor membris hęrens infringeret, hordeaceam aquam pauco iulebo rosaceo mixtam, tribus sequentibus diebus, ieiuno stomacho bibebat. At uictus huic panatela uel cocta lactuca oxeleo mica salis addita fuit, potus uero charmelitarum gelida.

Curatio quadragesima, in qua docetur, quomodo musculi moueātur suo motu uoluntario, simulq; quomodo deperditur motus membri, manente sensu, & contrario.

QVū Hamisius chirurgus, iuuenis me hercle cum quouis in hac arte conferendus, mecum sæpe ægrotos inuisum accedat: contigit, quod cum ad Abarbaneliorum iuuenem, ex diuturna capitis destillatione laborantem, accederemus, quem iandiu docti medici Ferrarienses tractauerāt, eiusq; curā habuerāt, à me quæ

ferret, quomodo musculi uoluntario motu moueantur, non minus quomodo fieri potest, læso uno membro, eius quandoque deperdatur motus, sensu incolumi manente, & contrario, sentiendi facultate deperdita, facultas motrix illæsa maneat, cui tunc breui, prout tempus ferebat, dato responso, eum ad Galenum, ut ad sincerioris medicinæ uberrimum fontem remisimus. Sed quum Galeni campus late pateat, pro primo absoluendo dubio, eius duos libros de motu musculorum signauimus: pro secundo uerò libros de locis affectis. At ne probus iuuenis sua omnino defraudetur petitione, hic paucula subiungere placuit, & eo magis quia scitu pulcherrima sunt, & ex officina Galeni decerpta. Primo igitur scire decet: ut uenæ à iecore, & arteriæ à corde, ita nerui à cerebro & spinali medulla originem suam trahunt. Oriuntur quippe ex cerebro, neruorũ septẽ paria, ex spinali medulla uero tanquam riuo à cerebro fonte scaturiente & manãte sexaginta nerui, qui singuli per singulorum spõdylorum foramina immittuntur, de quibus nunc altius repetere opportunũ erit. Et primò tradit Galenus libro primo De motu musculorum, non procul à principio, ubi de neruo agit. Nuncupatur autem ab ipsis operationibus unum instrumẽtum duobus nominibus, νεῦρον id est, neruus, & τόνος: eo quod νεύειν, hoc est, mutare, seu flectere, & τείνειν, id est, tendere natum est. substantia uero corporis eorum ea est, ac si intelligas, stipatũ & densatum, & ueluti duriusculum factum cerebrum: sic enim Galenus, hoc in loco intelligendus est, aliter uix à doctis literarius sensus ille percipi potest, cum particula illa ueluti superaddenda est, ut lectori penitius hæc consideranti notum euadet, imo ratio ita textum hunc legendum esse postulat. Quia spinæ medullæ corpus simile cerebro condensato, & duriusculo facto est, imo cerebri posterior pars anteriori durior est, & quicunque neruorũ molliores sunt, hi nihil à spinali medulla consideranti, differre uidebũtur, ut inibi legitur. Vnde libro octauo De usu partium, apud eundem Galenum legimus, nerui omnes consistentia cerebro sunt duriores, opticis tantum exceptis, qui cerebro densiores cum sint, duriores eo non apparent, ceu soli ex cerebri substantia, ueluti concreta, non tamen exiccata cõflati. Cæterum, nerui molles ex mollibus cerebri partibus oriuntur, duri autem, ex duris. Sũt uero ut dixi, anteriores cerebri partes molliores, posteriores autem duriores, qua ratione nerui molles à partibus cerebri anterioribus gignũtur, duri uerò à posterioribus. Sunt molles nerui sensorij, duri uero ad motum aptiores, ut eodem citato De usu partium libro, & alibi sæpe idem Galenus repetit. Sunt uero naturæ propositi scopi, circa neruorum distributionem tres, quorum primus est, ut sensorijs instrumẽtis sensum impertiret: secundus, ut motorijs motum: tertius, ut omnibus alijs facultatem daret, qua sibi infesta dignoscerent. Porro, sensus causa, linguæ, oculis, auribus, maximi sunt nerui tributi, nec non partibus manuum internis, atque adeo ipsius orificio uentriculi, sunt enim quodammodo & hæc sensoria, siquidem per manus ex tactu est dignotio certissima, orificium autẽ uentriculi sensum habet alimenti deficientis ipsi animali, quæ fames nuncupatur. Secundo autẽ loco, in musculis, motus uolũtarij instrumẽtis, reperire est neruos maximos. Ad discernenda uero que dolorem adferunt (& tertio in scopo existunt) nutritorijs organis, alijs quidem liberalius, alijs autem parcius, pro cuiusque nimirum constitutione neruos largita est natura, ut refert Galenus libro quinto De usu partium, & sexto eiusdem uoluminis libro, cum dicat, Neruus nullus uidetur in cor distribui, neque in hepar, renes, lienemque. Quæ uerba intellige

de neruo notatu digno, secus autem de paruo. Sed nunc ad neruorum septē coniugationes, siue paria dicta, quæ in cerebro mollia oriri diximus, præter duas maximas cerebri productiones, quæ ad nares odoratus gratia fiunt accedamus. Et primo, ut ex Galeno legimus libro nono De usu partiū, prima copula mollium neruorum, uisorij sunt, Græcis ὀπτικοὶ dicti, quia oculis uisus sensum impartiuntur, ab anterioribus uentriculis procedentes, & ut Galeno placet, caui, quanquam hodie, mihi, & diligētissimis hominibus, & ijs qui huius rei cura multum sollicitantur, nunquam caui, aut perforati uisi sint, etiam in animante recens mactato, & ad solis radios cōspecti, quorum figura X literæ est simillima ut eos forte quis putauerit, sese mutuo conscendere, sed non ita est. Ipsi enim intra craneum inuicem in unum coeunt, ut meatus suos coniungant, & rursus antequam oculos ingrediantur separantur, idq; duabus utilitatibus: prima ne quod extra intuemur duplex appareat: secunda, ut clauso altero oculo, totus spiritus per communionem, neruum ad alterum feratur, & eo modo uisoria facultate duplicata, uisus acutior redditur. Secunda neruorum coniugatio, non procul à dictis nascitur, & sunt nerui qui oculis motum prębent, qui licet molliores sint quàm motorijs conueniat, eorum tamē mollities magnitudine pensatur. Tertia illic oritur, ubi pars cerebri anterior cum posteriori connectitur, & sunt nerui linguæ sensum gustus dantes, & qui in omnes propemodum faciei partes distribuuntur. Quarta neruorum coniugatio, paulo posterius his est locata, magis quidem quàm priores à basi emergens, propagines autem eius omnes sunt sibijpsis propinquæ, ac commiscētur quidem statim neruis tertiæ coniugationis, cum quibus fertur lōgissime, postea tamen seiungitur, totiq; palati tunicæ inseritur, exigui porro admodū sunt hi nerui, neruisq; tertiæ coniugationis paulo duriores, quia tunica quæ os uestit durior est, non lingua modo, sed etiā alijs propemodū omnib. faciei partibus, ob id etiam producuntur ex paulo duriori regione cerebri, quàm nerui tertiæ coniugationis, quanto enim magis retro progrediuntur tanto se ipso durius effectum cerebrum cernimus, atq; etiam partes quæ ad basim ipsius pertinent, alijs duriores existunt. Quinta mollium neruorum cōiugatio, productiones eas continet, quæ à lateribus capitis uersus ossa lapidea extenduntur. Earum autem utraq; diuiditur in ipso per ossa transitu, in duas partes: quarum maior quidem in meatuum auditoriū inseritur: minor uero extra cranium, in cæcum nuncupatum foramen, quod tamen cæcum non est, licet existimetur tale, ob suam flexuosam obliquitatem. Sexta à basi cerebri producitur, nondum etiam dura, omnibus tamen prædictis tanto durior, quanto iam spinali medullæ propinquior. Hi nerui in omnia fere intestina, ac uiscera solius sensus gratia distribuuntur, qui neruos etiam recurrentes producunt, de quibus Centuria prima multa & clara ad Galeni mentem dixi. Septimæ coniugationis nerui illinc oriuntur, ubi & cerebrum desinit, & spinali medullæ est initium, progressi quadantenus unà cum neruis sextę coniugationis, post autem ab ipsis seiūcti parte quadam sui, eademq; minima, rectos laryngis cōtexunt musculos: maiori uero in totam linguam disseminantur, in uniuersum aūt ex neruis hi sunt primi qui exquisite sunt duri. Nam prædictorum omniū neruorum, nullus similiter durus est, ac hi nerui, cæteros uero neruos consulto prætermittimus. Galenus tamen libro De ossibus ad tyrones, ultimis uerbis capitis primi, quod olim Cēturia prima in tabulam redegimus, ita de neruis meminit, Tria neruorū genera cēsentur, quæ nihil impedit uel species, uel diffe-

differentias appellare, ex neruis qui ex cerebro dorsiq; medulla oriuntur uoluntarij, qui ex ossibus ligamentales, qui tertio loco ab ijs differũt, atq; ex musculis originem ducunt, tendones uocantur. Ne uero æquiuoca nomina obscuritatis aliquid afferant, qui ex cerebro itemq; dorsi medulla ortum ducũt, uoluntarij nerui, qui ex musculis tendones, qui ex ossibus ligamenta à nobis appellentur, hæc enim paucula Galeni in præsenti citare placuit, quia multũ ad rem de qua agimus faciunt. Est autem musculus, Galeno teste libro primo De motu musculorum, & duodecimo De usu partiũ, μῦς Græcis dictus, à muris forsitan similitudine, organum motus uoluntarij, constans ex fibris neruorum & ligamentorum, carne simplici his circumdata, uena, arteria & tunica. Cæterum, musculi eodem Galeno teste ubi antea, tres sunt partes. Principiũ quod caput musculi uocant, & est magis neruosum. Medium carnosius, uentrem uocant: finis multo neruosior capite, unde tendo nascitur, alio nomine chorda dicta. In hos igitur musculos, nerui riuorũ instar, à cerebro ceu à quodam fonte, suas deducunt facultates, quorum musculorum corpus, tanquam plãta multis riuis irrigua est: altero neruo prædicto, altero uero arteria corde deducta sanguinis calidi & tenuis, & uaporosi plena: tertio uero, uena à iecore principium trahente, sanguinem frigidiorem, & crassiorem cõtinente. Etenim ut motus qui ex arteria & uena procedunt, sunt naturales, & uoluntatis expertes, ita qui ex musculis fiunt, animales & uoluntarij existunt. Est autem ut dixi, musculus instrumentum nõ sensus sed motus, etiam si utriusq; sit particeps: quia nullus motus uoluntarius potest sine musculis fieri. At sensus uniuersis inest particulis, quæcunq; nerui participes sunt, unde ligamentum ab osse ortum, nihil cum neruo commercij habens, insensile omnino est. Tẽdo uero chorda dicta, mediam, inter neruum sensu omnino preditum, & ligamẽtum sensus expertem, naturam habet. Quatenus igitur tendo ligamenti naturæ est particeps, eatenus hebetatur in eo acrimonia sensus: non enim tendo neruus absolute est, sed ex neruo & ligamento conflatus, quo fit tendo ipse multis in locis sexcupla, multis etiam decupla crassitudine neruum superat. Et merito sane tantus & talis est factus, ut qui & nerui & ligamenti usum exhibiturus erat: alligat enim musculum subiectis ossibus, in quorũ capite munita cartilagine inseritur, & hac quidem ratione nihil differt à ligamẽto. Sentit autem atq; mouetur (ut dixi) qua ratione nerui est particeps. At neruus ipse uia quædam existens facultatis motricis à cerebro descendentis, ut eam cõmunem faciat, extensus est, atq; ligamento commixtus. Tendo itaq; sic ex utrisq; conflatur. Omnis igitur tendo in os omnino inseritur, nõ tamen omnis musculus desinit in tendone, in nullo enim musculorum mouẽtium linguam (constat enim ex uarijs musculis) tendo nascitur: nullum siquidem os erat lingua motura, sed editura uocem articulatam, & sapores dijudicatura, & masticationi, atq; deglutioni adiumento futura, ut latius Galenus prædicto libro primo, De motu musculorum tradit. Porro, ut primo dixi, et Galenus initio libri duodecimi De usu partium repetit, neruus & ligamentum in uillos seu fibras tenues, quas Græci ἶνας uocant, diuiduntur, quæ fibræ inter se ad musculi constitutionem connectũtur, ut quem ex ambobus mixtum esse oportebat. Ex ijsdem fibris coeuntibus inter se, ac commixtis tendo quidem conflatur, ex omnibus autem musculus, qui unius tantum generis fibras obtinet, aut enim rectas habet solum secundum suam longitudinem, quibus attractio perficitur, aut obliquas, quibus retentio cõuenientis fit, aut tantum transuersas,

quibus alieni expulsio completur: simul autẽ omnes nullus possidet musculus, ut autor est Galenus libro sexto De usu partium. Proposito igitur nostro respondentes, quod est, quomodo musculi suo motu uoluntario moueantur dicamus, quod in hoc motu tria concurrunt: uoluntas scilicet, neruus & musculus: uoluntas equiti similatur, neruus habenis, musculus uero equo, unde Galenus prope finem libri De causis respirationis, hanc describens similitudinem, inquit, uoluntas equidem similis est equiti, qui habenarũ motu equos impellit. Habenis autem similes sunt nerui, quemadmodum equis musculi. Nam & utilitas extremum est respirationis, siue operis uoluntarij uotũ, perinde ac uictoria artis aurigãdi. Hac enim perpulchra sed breui similitudine Galenus musculorum motum complexus est, cuius alterã ex lib. primo De motu musculorum, ex duobus ossibus, altero stante, altero uero mobili, quẽadmodum sunt ostiorum cardines, cũ duplici catena, consulto prætermittimus, hac à nobis adducta contenti, quam lectori nec ingratam, nec iniucundã fore credimus. Cætera uero, quæ pro motus musculorum complemento desiderant, perlegat optimus lector libellos De musculis, per Ioannem Baptistam Cannanum Ferrariensem, uirum me hercle doctissimum compositos: in quibus musculorum icones & figuras magno consitas artificio inueniet. Secundæ uero parti propositi dubij, respondet Galenus libro primo De locis affectis capite sexto, & quarto eiusdem uoluminis libro, eiusdem numeri capite, inquiens, Deperditur quandoq; motus membri, eius sensu manẽte, quia mouere est agere, sentire uero pati, & quũ multo plures spiritus, uel si magis placet, maiores uires requiruntur ad motum peragendum, quàm ad sensum percipiendum, fieri potest, quod adeò pauci reperiantur spiritus, uel quod uiriũ impotentia tanta sit, ut ad sensum percipiendum, & non ad motum cõficiendũ sufficiant: & sic aliquando amittitur mouendi uis, sensu manẽte. Sed quod quandoq; deperdatur sensus, manente motu, Galenus (multis sui æui medicis contradicentibus) uidit, cui medicus alter quoq; fauit, rem ita stare affirmando, & eius causam reddit: quia quum musculorum corpora disseminatos neruos ad uoluntarios motus peragendos habeant, fit quod musculi ipsi aliquando quidem ad partes mouendas immediate perueniunt, aliquando uero per medios tendones, quales sunt illi, qui mouent digitos. Si igitur affici musculorum neruos contingat, digitorum motus peribit, si uero eos qui ad cutim pertingunt, tangendi sensus corrumpitur, mouendi facultate illæsa manente. At ubi tota resoluuntur membra, quum uidelicet commune principiũ est læsum, simul & motus & sensus pereunt. In summa, sensus tactus in membri parte superficiali fit, & quia in ipsis neruis superficialibus obstructio fieri potest, illęsis interioribus motum peragentibus, fit inde quod sensus amittatur, saluo eiusdem membri motu, id quod nos, & qui artem medicã exercent, sæpe percipimus. Proinde Vesalius, uirulentam linguam suam, satius fecisset hac in re submittere, quàm cõtra Galenum Auerrois ficulneis rationibus imbutam exercere.

Curatio quadragesimaprima, in qua agitur, de puero qui ex fenestra cecidit, & tertio die obijt.

Filius Galli infelix, natus annos nouem, postquam cœnatus est, & multa comedit, de fenestra non admodum alta cecidit, & crus dextrum in femore fregit, & in capite ita sæuè percussus fuit, ut craneum per plures (cute integra manente) fissum fuerit partes. Ad quem

quem cum accederemus, chirurgo præsente, caput duobus in locis perample ubi ratio postulabat, aperire fecimus, à quorũ uno sanguis multus cõtẽtus recens exiuit, ex altero uero cum sanguine album rotundum cerebri substantiam referens semi auellanæ magnitudine, prorupit. Secundo uero die curatus, craneum illi diruptum uarie uisum est, demum tertio die obijt. Septembris mensis die secundo, Anni M D L I.

SCHOLIA.

Cum album illud cerebri substantiam referens exiret, quæsitum fuit inter medicos & chirurgos præsentes, quidnam illud esset, aderant autem uiri longa experientia præditi, & qui iam olim similẽ substantiam ex alijs capitis uulneribus, felici (ut aiebant) exire uiderant successu, quorum alij albam illã substantiam non cerebri, sed caruncularum quarundam portionem esse dictabant, quos nos omnino parui fecimus, quum locum ubi carunculæ siue glandulæ continerentur ille assignare nesciret, alij uero cerebri superfluitatem excrementum'ue ipsi cum colore, tum substantia simili contendebant. Fulciebant autem ij, ac suas tuebantur partes, quia si cerebri medullaris esset substantia, æger in conuulsionem uel paralysim illico, uel saltem intra paucas horas incideret. Nos uero eam ueram cerebri substantiam, ac portiunculam diximus, & ea de causa puerum intra paucos dies, ne dixerim horas, moriturum prædiximus, quod uero cerebri excrementum alba illa substantia non erat Galeni munitus doctrina contestabar, qui libro nono De usu partium, cerebri duplicia tantum excrementa assignat: alia uaporosa ac fumosa, seu fuliginosa leuia, quæ per suturas in loco æditissimo sitas euacuari tradit: alia uelut aquosa, ac limosa, pituitosa, crassa, grauia, quæ ob id per meatus decliues euacuari oportuit. Cæterum, ad cerebri extractam'portiunculam ægri semper fere moriuntur: si tamen aliquis euadere cõtingat, is mutus, surdaster, aut tortura affectus euadit, prout alij uel alij nerui affici contingunt. Cæterum, meminit Galenus libro octauo de usu partium, à se in Ionia uisum adolescentem quendam uulnere in alterum anteriorum cerebri uẽtriculorum accepto, fuisse superstitem, id quod nos simile & alij plures medici obseruauimus, forte quia cum gemini uentriculi sint, unus alterius læsioni subseruit: quo factum est, ut si uulnus utriq; uentriculis illatum esset, adolescens nullo modo euaderet, sed pro certo è uita discederet, tanta enim est geminorum instrumentorum utilitas.

Curatio quadragesimasecunda, in qua agitur de uulnere capitis, & quod percussa altera capitis parte, altera affici potest.

PErcussus fuit puer annos natus duodecim in capite, uersus tẽpus dextrum, quod uulnus paruum, et contemnendum uidebatur. At tertio die symptomata grauissima illi superuenerunt, qua de causa ad cerebrum usq; rosario scalpro craneum rasimus. Sed quum symptomata ut primo euenirent, & uersus alterã partẽ æger dolere diceret, illico supra dolentem locum aperire fecimus ad cerebrum usq;, ubi pus iam cõfectũ inuenimus, & magno applausu ægrũ curauimus, & ipsum intra triginta quinq; dies, ab orci faucibus liberauimus.

SCHOLIA.

Proponunt chirurgici, an capitis altera parte percussa, altera ex aduerso rumpi, uel lædi contingat, cui quæsito multi chirurgicorum respondent, quod sic: & quod ita craneo percusso euenit, quemadmodũ testæ, aut ollæ, quæ sæpe cum illiditur, non eo loco rumpitur quo percutit, sed altero ex aduerso: ijs Galenus contrarius est, qui libro undecimo De usu partium, capite decimonono, inquit, Ea de causa craneũ à natura non cõtinuum & ex uno tantum osse conflatũ, sed potius ex multis et uarijs partitionibus diuisum fuisse: ne si quãdo una pars affici cõtingat, totum craneum patiatur, quo fit inquit Galenus, si cranei altera pars afficitur, altera ob diuisionem intermediam, affici nequaquam potest. Nos huic dubio, ut medicis & chirurgicis satis faciamus, breui respondemus, quod si caluariæ aliqua pars percussa fuerit, altera ex opposito frangi non potest, quia suturæ impedimento sunt, non permittentes ad alteram partem transitum. Fieri tamen potest, altera caluariæ parte offensa, altera longe distans male afficiatur, non quod os fissum sit, sed quod sub eo cerebri mẽningarum uenula una uel altera rupta sit, ex qua sanguis effluit, & inde sanies fit, & medullaris

cerebri

cerebri substantia putrefit, ex qua mors certa sequitur. Vt superioribus diebus euenit famulo cuidã illustrissimi D. Vincentij de Nobilibus, Anconæ, qui cum ab altero eius socio, baculo in capite contemnẽdo uulnere uulneratus esset, interpositis tamen paucis diebus ingens febris cum delirio superuenit, & tandem obijt: fuit porro uulnus ampliatum, & terebello craneum ad mẽninges usq; perforatum: super quas sanies nulla apparuit. credere igitur est, altera in parte læsionem fuisse, hoc est, uenæ alicuius rupturam, ex qua sanguis effluxit, unde mors orta est, uelut olim Aloisio fabroferrario Ferrariensi contigit, de quo Manardus Ferrariensis, epistola prima libri sexti suarum epistolarum, memoriam fecit: Quanquam inibi non ob hoc mortuum fuisse testetur, sed (ut ego credo) non ob aliud mors illi ascita est. Cæterum, hæc à nobis in hæc Scholia exarata, pro ueris & indubitatis habenda confirmat Paulus Aegineta libro sexto suæ medicinæ, capite nonagesimo, in quo capitis fracturarum differentias prosequitur, & ita inquit, sunt qui his differentijs Apechema, quasi dicas, ab Echo responsionem addiderint, ea est, à contraria ictus parte facta caluariæ fractura. At falluntur ij, quoniam non fit in hominis calua quemadmodum in uitreis uasculis fieri illi docent, illa siquidem uacua sunt, ideoq; id patiuntur. Calua autem hominis undiq; plena & alioquin solida est, fitq; in hoc ictu, quod in capite alijs ex causis fieri uidetur, in quo integra cutis continuitate, factus abscessus cum sectus ferit, offensam illic hominis caluariam fuisse innuit: sic etiam & in hoc malo factus cõtraria in parte abscessus, illic fidisse os credi postulat, hactenus Paulus, qui nihil præter quàm à nobis dicta intelligit, & per ea Cornelius Celsus, cæteriq; qui de hac re locuti sunt, præstantes uiri, intellecti euadunt. Cæterum, cum de capitis uulneribus hic agimus, in mẽtem uenit Curtius, superioribus annis, in Italia medicus famigeratissimus, commentarijs suis super Mundini Anatomiam æditis, ubi inquit, apud Galenum cranei laminas duas nunquam se legisse, imo quod Galenus earum nunquam fecerit mentionem, quod nunc tanti uiri pace dixerim errat, quum Galenus in quo ille abunde uersatus uidetur, libro sexto Methodi medendi, eiusdem numeri capite, earum meminerit, quarum non tãtum duarum sed etiam trium facere mentionem uidetur: quum dicat ergo de fracturis caluariæ quædam usq; ad secundam laminam, quam Græce διπλώην uocant, perueniunt, quædam usq; ad internam ossium faciem, & cætera. In quibus uerbis trium laminarum Galenum meminisse, uisum est, quia post primam, secundam collocat diploen dictam, spongiosam, sanguinolentam: quasi inter duas locatam laminas, uidelicet inter primam & tertiam colore & figura fere similes, tertiam autem laminam admittere Galenus uidetur, cum dicat, ad internam ossium faciem, sed in hoc magna uis non est, siue enim per διπλώην, secundam laminam intelligit, cum interna inferioris ossis facie, siue absolute laminam tantum spongiosam, sanguinolentã, cauernosam multis uenulis plenam, inter os supremum & infimum locatam, ut eius uerba innuere uidentur, liquido constat eum duarum laminarum cranei meminisse, & merito sane quum ab Hippocrate in hoc Galenus primo doctus euasit, libro De capitis fracturis, non longe à principio, ubi Hippocratem ita legimus: Est autem duplicata lamina cauissima ac mollissima, & maxime antrosa. Est autem & totum os capitis excepta ualde modica suprema, ac infima parte spongiæ simile, & habet os in seipso carunculas similes multas humidas, & si quis ipsas digitis conterat, sanguis utiq; ex ipsis prodierit. Sunt etiam in osse uenulæ tenuiores ac cauiores, sanguine plenæ. Hæc Hippocrates. Nollem tamen ab hoc loco discedere priusquam hodiernos chirurgos moneam, in terebelli præcipue usu in capitis facturis, cum periculosa admodũ eius sit operatio, adeo ut deum tester me per paucos quibus terebello administratio hæc peracta fuit superstites uidisse, quin potius maiori ex parte mortuos, aut prope obitum adductos, quia forte cerebrum magna illa concusione afficitur, aut uehementi illo motu, uenula una uel altera mẽningum rumpi cõtingit, aut quia meninges ipsas non raro uiolat, & cerebri ipsius substantiam quoq;: unde mors certa consequitur. quo fit non immerito huius instrumẽti usum Galenus, & post eum Græci tantopere uituperarunt: ut apud ipsum Galenum legitur libro sexto Methodi medendi, eiusdem numeri capite, ad hunc modum. Ac quæ per terebellum quidem ratio fungitur, parum tuta est, propterea quod dum audacius eam tractant, duram membranam quæ ossi substernitur, non raro uiolant: quibus uerbis Paulus Aegineta ut solet adstipulatur, libro sexto suæ medicinæ, ubi de Caluariæ fractæ curatione agit, quum dicat, at quæ administratio senis & modiolo, quem chænicion, siue chenicida Græci uocant, peragitur recentioribus, ceu noxia improbata est, sed administrationem quam in rhogme exposuimus, probant. Porro quod hodiernum terebellum, & cuius frequens usus apud huius æui chirurgos extat, idẽ sit cum terebello priscorum, in dubium uerti posset. Ego uero longe differre inter se crederem, imo hodiernum hoc terebellum periculosius est, eo quo utebantur antiqui, quia antiquorum terebellum dentatæ rotæ uice, clauum rotundum habet, crebris foraminib. ut in lima cernitur ornatũ, de cuius usu ac operãdi modo Hippocrates prædicto libro, De capitis uulnerib. multa docet. Tutius igitur est, si hodierni chirurgici in capitis fracturis, uice terebelli, rasorio scalpro ad cerebrũ usq; radãt, & eo quidẽ multiplici, à Galeno summopere laudato, ut recte quoq; Paulus annotat, primo latiori, dein minus lato, postea uero stricto. Cætera uero huic rei, ac de extrahẽdis ossib. doctrinæ facientia, cõsulto prætermittimus, lectores ad prædictos Galeni, & Pauli libros citatos remittẽtes.

Curatio quadragesimatertia, in qua agitur de cordis palpitatione, ægritudine, quam cordis tremorem, medici uocant.

Religiosa Maria, nobilis Florentina, omnium mihi charissima, iuuenis & morum sanctitate, & pulchritudine insignis: cũ ætatis suæ annum uigesimum ingrederetur, de cordis palpitatione, tremore quoq; dicto morbo, corripi cœpit, & eo quidem ut paucis percipiebamus ab humore qui in pericardio continetur plus iusto aucto, originẽ trahente, cum ipsa magnam cordis eleuationem depressionem úe persentiebat: adeo ut cor palpitare ac tremere sæpe inculcaret, & ita esse hæc testabantur, quia emaciari indies magis uidebatur, & sæpe cum ingenti capitis dolore in syncopim incidebat, quæ tametsi raro febricitabat, pulsum tamẽ languidum & mollem habebat, cum quibus omnibus iuueni huic assueti mẽses nũquam defuere, sed semper suo assueto more effluxere, copiosi admodũ & rubricundi. Huius igitur præclaræ & optimæ indolis puellę, consulturus saluti, Hippocratis & Galeni doctrina instructus, à sanguinis missione per iecorariæ sectionem auspicatus sum, ex eoq; fluere permittens ad libram mediam, post quam sanguinis missionem, syrupum hunc ebiberet mãdauimus, qui habet. ℞. Syrupi de melissophyllo, id est melissæ succo saccharo parati unciam unam, syrupi de pomis saporis, de mẽta, añ. drachmas sex, decocti sene, cum additione pomorum camusiorum optime redolentium, ut Salmanticæ, & Alcobatiæ, & Antuerpię comperiuntur, uel eorum uice, apianorum in Italia repertorum uncias quinq;, cũ albumine oui clarificetur, & scriptulo uno agallochi, id est ligni aloes optimi aromatizetur, & uesperi ante cœnã duas horas, iteretur, & per aliquot dies cõtinuetur. Victus ratio in uniuersum exiccatoria & attenuatoria erat, sed optimi succi. At potus, uinũ meratius est, pauca tamen in quantitate: cætera uero quæ spiritum uitalem perturbãt & resoluunt abnegabãtur, ut ira, timor, mœror, fames, uigilia, frigus, æstus, & cibi mali succi, aer tamen ad calidum & siccum declinabat. Præparata igitur ad exitũ intra octo dies communiori totius corporis materia, per pharmacum ex rhabarbaro & agarico concinnatum, eam euacuauimus semper ante & post solliciti de alui respondentia, clysteri, uel balano, quando præcipue natura cõsueta non remittebat, à qua purgatione, uno uel altero interposito die, ad cordis regionem cucurbitulam unam magnam & multa flamma ignitam affigi fecimus, non nisi ut decet, prius cute perparua uulnuscula incisa, quo opere optime ualere dixit: cum post sanguinem per ea uulnuscula extractũ, humor multus per eadem, sale respersa, ad aliquot dies exudauit. Sed postea epithematis cordialibus sæpe admotis, & conseruis uentriculum & cor roborantibus comestis, ac iterata purgatione dicta, & cucurbitula iam applicita, intra mẽsem ex toto sanata est, habent autem epithemata sic. ℞. Aquarum floris arantij, melissæ, añ. libram mediam, specierum diamoschi, diambrę. añ. scrup. ij. croci optimi, gran. iij. uini maluatici uncias duas, galliæ moscatæ mesuæ scrupu. i. garyophillorum, corticum citri, añ. drachmam mediam, florum arantiorum, pseudodiptami, añ. drachmam unam. Omnia in olla noua, ut decet tractẽtur, & ad ignem admota, in ijsdẽ pannus ruber cocco, uel charmusino infectus immergatur, & paululum expressus sic calidus cordi admoueatur, & sæpe innouetur. Huic uero epithemati, uaria alia parari possunt similia, modo medici simplicium & adornantium exactam cognitionem habeant, aliter nõ secus ac artifices cœci habebunt, qui nihil præter à libris emendicata, miseris ægro

tanti-

tantibus, non sine ingenti periculo describũt. Sed quali iudicio, docti norũt, ex multis tamen simplicibus pauca hæc ad institutum nostrum faciunt, crocus, ambar, moschus, styrax, agallochõ, gariophyllus, macer, id est, macis, melissa, buglossus, zedoaria, zurumbet, bœn album & rubrum, zibetum, santalus citrinus, flos arantiorum, flos citri, & limonum, flos rorismarini, qui à pharmacopolis anthos particulariter dicitur, flos pseudodiptami, flos myrti, uinũ cretense, poma odorifera, os de corde cerui, modo uerum sit, & uaria alia quę cõsulto subticemus: ex compositis uero sunt, diambra, diamoschus, diãthos, pliris arcoticon, citra condita, electuarium aromaticum moschatum à Mesue descriptum, electarium rosatum Gabrielis: quanquam eo efficatius sit aromaticum rosatum à Mesue descriptum, raro in usu habitum electarium lætificãs Conciliatoris, ex differentia centesima nonagesimasexta decerptum, uel lætificans Rasis ex libro nono ad Almansorem & quinto cõtinentis, & uaria alia quæ consulto prætermittimus. Sed temporis processu sacculum hunc cordi admotum semper deferebat, qui habet. ℞. Specierũ diamoschi dulcis drachmas duas, diambræ drachmam unam, florum arantij, melissæ, buglossi, ana manipulum unum, xyloaloes agallochi dicti drachmam mediam, cinnamomi optimi & ueri, gariophillorum, croci, añ. unc. iiij. corticum citri, unc. duas, omnia in puluerem redigãtur, & fiat sacculus interceptus serico, & supra cor ut dixi applicitum deferat.

SCHOLIA.

TRadit Galenus libro quinto De locis affectis capite secundo. Est & alius affectus, palpitatio uidelicet cordis, aut per se eueniens, aut cum suspitione quadam, quod in humore cor ipsum moueatur. Neq; enim mirum uideri debet tantam humoris multitudinem cumulari aliquando in ambiente cor tunica, ut ipsum ne attollatur impedire posit: quippe in animalibus dissectis uidimus plerunq; plurimum humoris, urinæ speciem referentis, in eo qui ipsum inuoluit pãniculo contineri. Etenim simia quædam cũ emaciari in dies uideretur, eam tamen necessarijs nostris negocijs impediti, secare in tempore non potuimus: post mortem uero, reliquis corporis partibus omnibus illæsis, inuentus est in ambiente cor tunica tumor præter naturam humorem in se continens, qualem pustulæ, quas Græci hydatidas uocant, emittere solent. Atq; in gallo quoq; uidimus, cordis tunicam huiusmodi tumore & quidem duro affectam, perinde ac si plures crassæ mẽbranæ inuolutæ altera alteri fuissent. Verum in eo nihil humoris continebatur: unde uerisimilis cõiectura elicitur, homines etiam similibus posse affectibus infestari, hactenus Galeni uerba, quæ sic ad amussim citare placuit, ut Zoaris errorem libri sui Theisir in præsenti patefaciam: qui prædicti libri parte prima cap. quarto tractat. duodec. audeat dicere Galenum huius morbi nullam penitus fecisse mentionem, sed quo errore, norunt omnes à nobis citata Galeni uerba legentes, quæ Auicenna ut solet, non siluit, Fen undecima, libri tertij, tractatu secundo, quo de cordis tremore agit, & Aetius sermone octauo suæ medicinæ, capite quinquagesimooctauo, et post hunc Paulus libro suo tertio capite trigesimoquarto. Cæterum ex dictis satis liquet Curtium in Mundini Anatomia hallucinatũ, cum de humore in pericardio contento agat folio ducentesimo nonagesimo quarto: ubi Zoarem forte secutus aquam illam in panniculo cor ambiente non reperiri contendit, quod si reperitur eã in corpore ægrotante uel mortuo reperiri, minime uero sano contendit: cuius rationes utpote ficulneas prætermitto, quum aqua hæc etiam in corpore inculpate sano reperiatur, ut ex Galeni citatis uerbis facile quis percipiet. Vnde uero aqua hæc oriatur, & ad quem finem orta sit, ut Curtio, & alijs Carpium sequentibus, satisfaciamus, Hippocratis uerbis respondemus, qui aquam hanc, in eo qui cor inuoluit panniculo contineri, corpore optima fungente ualetudine tradit, ut apud eum legimus initio libri de corde ad hunc modum, cor figura uelut pyramis est, colore autem abunde puniceo, & tunicam leuem circumdatam habet, & est in ipsa humor modicus uelut urina, ut putare posis in uesica cor diuersari, facta est autem ea gratia, ut sanum in custodia florescat: habet autem humiditatem tantam, quanta satis est æstuanti in medelam. Cæterum hũc humorem cor emingit, bibendo ipsum assumens, ac consumens pulmonis nimirum potum lambens, & cætera, quæ Galenus sæpe in eius doctrina inculcat, dicens potus aliquid semper in asperam arteriam errare, qui humor à corde attractus, postea ad ambientem tunicam remittitur, plura uero quæ huic rei facere possunt, cõsulto prætermit-

termit-

termittimus, quando hæc iam nunc sufficiant, & eo magis si noueritis cardiacum morbum oris uētriculi affectionem esse, non uero cordis, porro cucurbitulam cordis regioni admotam, ut summū remedium in hoc morbo habeto.

Curatio quadragesimaquarta, in qua agitur de dysenteria, simulq; de pulsu intermittente.

Barbosius uir medicus doctus, & longa experientia præditus, temperaturam biliosam satis exustam habens, & ita exustam, ut à quauis uel facili causa, in morbos & affectiones incidat, nunc in dysenteriam lapsus est adeo periculosam, ut intra noctem & diem, hominem centies egerere coegerit: erat autē humor egestus coloris in uniuersum cineritij multus, pauculo admixtus sanguini, cum quibus parū febriebat, sed circa iecoris regionem dolebat, uelut intestina crassiora ipsa. Ad quem sequēti die uocatus, hominem timidum & uiribus imbecillem cōperio, cui pulsus imbecillis & contractus erat, quo factum est, ut scopus noster eò dirigeretur, ut uires repararemus, & fluxum cohiberemus: quorum primum optimis edulijs compleuimus, secundum uero clysteribus, primo lenientibus, postea uero ex sepo hircino & similibus confectis, de quibus secunda Centuria Venetijs excusa, multa diximus quibus & nōnullis iecori necessarijs admotis, quæ refrigerandi & roborandi facultatem obtinent, breui uel intra diem dysenteria cohibita est, & ex toto æger intra triduum sanatus. Cæterum, cum probus hic uir extra domum exiret, & proprium suum pulsum obtrectans, ipsum intermittentem comperisset, ad me ut de eo sententiam ferrem peruenit, non sine mortis tamen timore: quanquam simile pati iam olim cum iunior grauiori morbo apud Lusitanos corriperetur inculcabat, quinquagenarius autē uir hic est. Ego uero amici arteriarum pulsus optime considerans, comperio singulis decem pulsationibus æqualiter respondentibus, ita arteriarum motum deficere, ut eo interuallo pulsationes duæ cum dimidia compleri possent. Stabat autem, ac interquiescebat, singulis decem pulsationibus pulsus ut dixi, ita ut ea temporis intercapedine qua occultabatur pulsationes duæ cum dimidia eleuari poterant: quod cum perciperem, eum bono animo esse iussi, quū etsi uitalis facultatis imbecillitatem indicabat, nihil tamen periculi iam tunc minari, præsertim in homine quinquagenario, nulla febri correpto, dixi: ille uero ut rei medicæ experientissimus, sic in me obijcit. Barbosius. Nō me latet Amate amice, tametsi cultiorem Galeni doctrinam non teneam, intermittentem pulsum omnium pessimum esse, cum ut mors actionis uitalis omnimoda destitutio sit, ita pulsus intermittens, uitalis facultatis impotentiā maximam arguit, quia ab opera sua destitit, & morti in hoc similis euadit, sed cū apud Indos (ut nosti) permultos egerim annos, apud quos cultiores literę nō habentur, nec Galeni præclara doctrina exercetur, rogo te huius intermissionis causam ex Galeno adferre ne graueris, quia ut nosti Auicenna in hac de pulsibus tractatione segniter & pigrè in suo se gessit canone, hanc uero nouisse causam non parum uoluptatis mihi adferre putarem: mortales sumus, & summis philosophis similes euademus, quādo præcipue de morte, & eius causis, inter nos contemplatio fuerit, quum (ut scis) mortis cōtemplatio et de ea elocutio, summa est philosophia. Homines nanq; Deum timere allicit, & eos ipsos erga mortales beneuolos esse conuocat. Amatus. Recte ô Barbosi hæc à te sunt dicta & magno cum iudicio prodita, uellent dij omnes hō

dierni medici tibi similes forent, ac tunc artem medicam non tam temere sed magna cum prudentia & discursu insigni, ab eis exercitam iri non dubitarim. Sapiunt autem tua hæc Galeni præclaram doctrinam, & solidiores ac meliores redolēt literas, imo sophistarū gyros ac cautiūculas longe fugere uident, non inmerito apud eos, qui in ea qua tandiu egisti prouincia imperio præerāt, primus medicorū habebaris, te tanto uiro nō solum pro morbis propulsandis utentes, sed rebus in difficilimis & dubijs obeundis tui consilium petētes, unde non contemnenda bona fortunæ tibi contraxisti, ut uitam hanc trāquille & modeste, ut nunc transigis percurrere possis, faxint dij te nobis diu sanum & incolumem seruent. Nunc uero ut tui uoti compos fias audi, altius enim ordiar, & eo magis quia dicendi latos campos habemus, & eos quidē Galeni Asiaticos, à quibus postea omnes hortos suos exornarunt, ditissimus etenim hic medicinę Oceanus est, à quo omnia medica flumina, riui, fluuij, et fontes, originem suam trahunt, & eidem postea si modo recto cū iudicio considerentur, accepta referre debent. Hunc igitur insequi & mordicus tenere, ac optime intelligere, summum medicum est opus. Is igitur libro secūdo De præsagatione, siue præcognitione ex pulsibus, ne sermonem amplius prorogemus, Inquit, intermittens pulsus necessario est inæqualis, nunc enim in trinis, nunc in quaternis, ac nonnūquam in quinis ictibus, uel etiam in pluribus intermittere inuenitur. Barb. Meus autem pulsus singulis decem ictibus, ut recte percepisti stabat, & tempus quo duos ictus & alterius medium, arteria percutere poterat remorabatur. Ama. Ita res habet. Lacuna. Si superuixisset Galenus de hoc pulsu non satis admirari desineret, & eo magis quia similem pulsum cum ægrotantis euasione nunquam uidisse, citato testetur libro. Ama. Ita Galenum uelle uidetur ô Lacuna, sed eius per te citata sententia, mica salis (ut dici fertur) condienda est, & sano iudicio intelligēda. Barb. Rogo uos uiri prudentissimi, ut alij medici ex hac nostra ægrotatione docti euadant, imo ne cum in similes pulsus habentes peruenerint, ægrotantes ipsi mirentur, Galeni de hac re uerba in medium afferre ne dedignemini. Amat. Id facilius Lacuna pręstitisset, si modo uellet, cum Galenū apud se arctiorem habeat. Barb. Rem sane gratam & albo lapillo signandam, mihi perdoctus faciet Lacuna, si modo quum Galenum in Epitomē redactū adduxerit, eius ex integro expresserit animum. Ama. Complebit sane, & tuis respondebit uotis, ita clare & apposite, ut nihil quod desideres, amplius habeas. Galenum nanq; non raro percurrentem, ita dilucide & clare perstringit, ut pro Galeno intelligendo, nullo altero enarratore opus iam habeāt medici, quàm uno Lacuna, annuere uel inuite debeas. Barbo. Felix ætas quæ talem nacta est uirum, nouisti tu ô Amate quum superioribus diebus ambo nos apud officinam librariam quandam conuenissemus, eo animo ut recentes quosdam libros Venetijs excusos emeremus, ibi quidam (ut fieri solet) interuenere medici, Lacunam apprime uellicātes, quia Galenum authorem cuius ne apex quidem non legendus est, lacerasset & eum truncum & mutilum reddidisset, non minori piaculo quam si Phidiacum Iouem, aut Gnydiā Venerem detruncasset. Ama. Memini quidem, sed eos suis cū magistris sordidis & barbariem adhuc redolētibus reiecimus: tu uero Lacunam ad nos redire cura, & eum audire ne pigeat. Bar. Hominem per puerum hūc accersiri curarem, ni ad nos se illico rediturum promisisset. Ama. Apud nos nunc uir humanus & bonus agebat, sed eum à nobis lupus ille subniger, uafer

fer,linguax,& male morigeratus,legum imperitissimus,retraxit. Barb. No
ui lupum illum linguacem,qui olim Romæ apud diui Antonij fanum habita
bat,ob quem & sibi similes Pythagoras primus philosophus in suis symbolis
dicere solebat hirundinem,id est,loquacem domi ne recipias. Ama. Apa
ge apage Barbosi,nam Lacuna apud nos est,quem si placet,rogita,suum bre
uiloquum Galenum in hac de qua agimus re in medium afferat. Barb. Id
diligenter curabo,sed tu Lacuna cum spectatus ad nos redeas,adeo ut pro-
pter te absentem,propositam à nobis quæstionem hucusq; subticuerimus,&
eam sermonem ad alia diuertendo,indiscussam reliquerimus,dignare Gale-
ni tui in Epitomen redacti,uerba quæ ad rem facere uidentur citare. Lacu
na. Lubenter faciam,& æquo animo prouinciam suscipiam,& eo magis ut
pulsus tui intermittentis exactam notitiam habeas.audi igitur.Galenus cita-
to per uos libro capite quarto,ita in mea legitur Epitome,Si arteria duorum
pulsuum tempus,aut paulo amplius,intermittente arteriarum motu: sæpenu
mero conspeximus hominem liberari,præsertim cum ætatem senilem age-
ret,etenim facultates languidæ,à paruis sæpe occasionibus offenduntur: fir-
mæ autem tantum dejiciuntur à maximis.proinde qui habitu sunt ualentes,
diuq; à morbis immunes fuerunt,periclitantur si eis prehendantur. At imbe-
cilli quiq; assidue obiecti ad omnes suas causas facillime restituũtur,quod sci
licet horum nemo quum à qualibet lædatur uel minima,magnam causam ex
pectet. Itaq; intermittentes pulsus minus perniciosos possident senes quàm
iuuenes:mox pueri ab illis quod concoquant digerantq; per halitum humo-
rum copiam & crassitudinem,quæ intemperies inæquales produxit,quũ ni-
mirum concoctrice facultate sint ualidissima,corporeq; mollissimo ac facile
perspirabili.Iam uero naturalis arteriæ motus sanitatem refert,uitiosus mor-
bum,omnino intermissus mortem. Et quemadmodum soluere apoplexiam
ingentem quidem est impossibile,leuem autẽ non facile: sic intermissio diu-
turna pulsuum ut tollatur,fieri non potest,breuis autem potest,haud tamẽ ci
tra negotium.Cæterum diuturnam uoco,quæ excedit duorum pulsuum cur
riculum,breuem,quæ intra duorum pulsuum tempus manet. Iam mors à pul
sibus intermittentibus repentina corripit,nõ aliter ac ab apoplexia,utrobiq;
enim cordis calor extinguitur destitutus respiratione,hactenus Galenus in
mea dicta Epitome. Amat. Optime sane ô Lacuna à te hæc pro coroni-
de sunt dicta,quæ ut Barbosius noster quoq; & assistentes facilius intelligãt,
ad præsens ipse resumere non grauabor,quando quæ bona sunt,(Galeno ex
Platone sæpe inculcante) bis ac ter repetenda sunt. Barb: Rerum similiũ
nulla est satietas,perge perge Amate,quum hæ ex genere sint rerum,quibus
ea inest uis,ut quo sæpius ac pressius audiantur,hoc magis ac magis placeãt:
non enim hæc uulgaria sunt,quæ initio arrident nouitate ipsa,sed mox repe-
tita sordescunt & abhorrent. Ama. Sponte currẽti(ut Plinij iunioris ada-
gione utar)carcaria addis.Galenus ergo,ut multa paucis comprehẽdam,ita
inquit,Pulsus omnino intermissus mortẽ refert,& qui magis ad intermissio-
nem accedit,eo magis ad mortem accedit.Secũdo,intermittentes pulsus mi
nus perniciosos senes obtinent,dein pueri,omnium maxime iuuenes:quia à
maxima causa similes pulsus illis euenire credendum est.tertio in dubiũ uer-
tit Galenus,an uiuere quispiam possit,cum duorũ pulsuum motus intermis-
sione,imò fieri non posse affirmare uidetur. Barb. Proh dij immortales,si
ita ut Galenus sentit res habet,quomodo superstes ipse sum,quia arteria me-

tacarpij mei, duorum pulsuum tempus & amplius morabatur, & stabat. Ama. Verum ô Barbosi Galenus tradit, quia de ijs qui continuis & malignis febribus corripiuntur locutus est, quibus si similis contingat pulsus, euadant impossibile est, secus autem de ijs qui quum affectionibus uexãtur, absque tamen febre reperiuntur, ut tibi euenisse obseruasti. Lacuna. Placet sane hæc, ô Amate quia Galeni exactum animum prehendant. Caueas tamẽ intermittẽs hic pulsus Barbosio naturalis sit, non uero ascititius & prętern aturalis. Amatus. Huius rei satis sum conscius, & eo magis quia cum bene ualeat Barbosius pulsum bene pacatum, & rhythmum, hoc est, proportionẽ temporis ad tempus, habentem possideat. Barb. Compertus ne fuit quispiam secunda & prospera fungens ualetudine cum simili intermittente pulsu. Amatus. Maxime, & eius Galenus mentionem fecit, aureo illo libello De præcognitione, capite ultimo, in quo de œconomo morbo laborante agit, cuius pulsum per naturam intermittere contra omnium aliorum medicorum iudicium nouit, & nos quoq; superioribus diebus Illyricum quendã monachum ordinis prædicatorij febre maligna affectum, curauimus: cui intermittens erat pulsus, & ut postea deprehendimus illi naturalis. Barb. Cum igitur intermittens pulsus mihi naturalis non sit, unde intermissionem illam traxerit meus eo tẽpore dicatis rogo. Amatus. Pulsus intermissionis causas referens Galenus libro secundo de causis pulsuum, capite tertio, ita breuiter inquit, non solum facultatis infirmitas inducit intermittẽtem pulsum, sed & instrumentorum ualida oppilatio, aut compressio, & constrictio, ubi nihil prorsus arteriæ allicere ualeant. Lacuna. Horum uerborum si recte teneo Galenus meminit, libro secundo De præsagatione ex pulsibus, capite quarto: ubi rem hanc diffusius tractat, & in Epitome mea ita habet, Inęqualiũ pulsuum quidam in uno ictu inæqualitatem sortiuntur, alij uero in plurium aceruo, quam collectiuam inęqualitatem appellant, omnes autem in uniuersum, aut ex obstructionibus, aut ex compressionibus instrumentorum aut abundãtia humorum ad facultatem collato, aut cordis inæquali intẽperie constãt. estq; inæqualitas incommodior, quæ circa unum pulsum, quàm quæ circa aceruũ uersatur. Iam uero intermissio motus arteriæ, siue in uno pulsu, siue cõtingat in pluribus, periculosior est alijs inæqualitatibus omnibus: ut igitur à collectiua (quæ apertior est) auspicemur, facultas ipsa gignit intermittentes pulsus, uel grauata, uel impedita, ob crassitudinem aut copiam humorum obstruentium, aut opprimentium arterias, aut etiam occupantium spacia, in quibus illę distendi solent. Est quum inflammatio, uel scirrhus corpora incũbentia arterijs infestans earum distentionem coerceat: Si uero ipsarum arteriarũ tunicas tale quid occupauerit, maius periculum imminet sicuti extremũ malũ, si cordis corpus inuaserit, nam ij subito syncope corripiũtur. At intemperies cordis nõ est perinde exitialis, sed est longe mitior inflammatione, & cætera, quæ tu tuo arbitratu percurrere poteris. Barb. A mala igitur qualitate uaria, calida, aut potissimum frigida, uel humorum obstruentium multitudine intermittentes exoriri pulsus, ex Galeno (ut percipio) asseueratis. Lacuna. Ita res habet. Barb. Meus ergo à qua harum causarum ortum trahebat. Ama. Vt ipse reor ab humoris cuiusdã superexcedentis mala qualitate, qui cordis sinubus continebatur, & inæqualitatem efficiebat prędictã, quia in te, ut sæpe sum expertus, uitiosi humores qualitate potius quàm eorũ colluuie, aut quantitate magna peccant. Item quod cor eo tempore maxime

dolebas, quæ omnia prædictam attestantur causam, quam nos illico à propinatis non exustam bilem respicientibus syrupis & decoctis, leuiori quodam pharmaco deposuimus, & pulsus suos rhythmos denuo adepti sunt, & tu pristinæ sanitati restitutus fuisti. Barb. Apud eos quos ipse perlegi authores, si tenacioris memoriæ beneficio teneo, memini me intermittentem pulsum propter humorem cordi molestum, & ad eum guttatim fluentem euenire legisse. Lacuna. Fieri posse intermittentes pulsus ex ea causa non nego, sed tu ô Amate, ut colophonem curationi huic imponamus, dicas rogo Barbosij intermittens pulsus, quas alias pulsuum inæqualitates & differentias comitabatur. Amatus. Dicerem lubēter, ni omne saxum (ut fertur) mouere necesse esset, hoc est, uniuersam de pulsibus doctrinā, in medium afferre, nūc tamen satis superq; mihi dixisse uisum est, si cum Galeno dixero pulsus raros intermittentibus finitimos esse: quia arteriæ intermissio per pulsus raritatem introducitur, & per eandem ad pristinam mediocritatem reuertitur: ut in hoc Barbosij pulsu percipiebamus. Lacuna. Non carent igitur rari pulsus periculo si intermittentibus sunt propinqui. Amatus. Verè, sed intermittentes raris sunt periculosiores, & morti proximiores. Sed unum præterire non licet, quod raro pulsui aduersatur creber, sicuti intermittenti intercurrens, & quod ab ijsdem fere causis intercurrens euenit pulsus, à quibus intermittens originem trahit. Differunt tamen, quod in intercurrente, facultas cum noxijs causis decertat, & pugnat, unde sæpe intercurrentes ij pulsus crisim sępe secū attulerunt: in intermittente uero facultas succumbit, & non ualet contra noxas depugnare causas, ut Galenus prædicto secundo libro De præsagatione ex pulsibus, capite quinto dixit, ijs enim finem impono, modo sciatis pulsum naturæ optimæ temperatissimum aliorum omnium regulam & mensurā existere. Barb. In eo igitur qui ægrotat, pulsuum magnitudines & uarietates referri debent semper ad temperatum pulsum, & non ad ipsius pulsus, eo tempore quo sanus erat, & recte ualebat. Amatus. Ita est & Galenus libro secūdo De dignoscendis pulsibus idem assentitur. Barb. Hoc Galenus innuere uidetur, quia cum ægrotātium infinitæ sint pulsuum uarietates, necesse est pro illis exacte uenandis, & ut de eis uerum iudicium habeamus, ad unū pulsum temperatum, tanquam normam & regulam, ac Polycleti exactissimā statuam, omnes pulsus referamus, tunc enim habita cognitione pulsus temperati, medicus facile dijudicabit cæterorum pulsuum uarietates, et si multum uel parum ab eo distant: item si eum excellunt, uel non assequūtur, aut omnibus numeris illi sunt æquales. Cæterum quum hæc uera sint, crederem quoq; ipse Galenum nunquam negasse ægrotantium pulsus quorum in sanitate notitiam habuimus, non ad temperatū pulsum esse referendos, sed magis ad suos sanos. Amatus. Arrident hæc ô Barbosi, quia ad Galeni mentem dicta, at quia paucorum hominum pulsuum cognitionem in sua sanitate existentium habemus, ad quos quum ægrotant referri possent, ea de causa Galenus sapiētissime ad temperatum pulsum collatio ut fiat, suadet.

Curatio quadragesimaquinta, in qua docetur quod Hippocrates pulsuum cognitionem habuerit.

T de pulsu intermittente quum agebamus, illico à docto quodam quæsitum illud uulgare, sed scitu dignum, propositū fuit, An Hippocrates pulsus cognitionem habuerit, cui nos breui, ne lectorum animos remoremur, respondemus, Hippocratem non tantum à re

ſpiratione, quantum ab ipſarum arteriarum pulſatione, ſignum deſumpſiſſe pro morbis dignoſcendis, id quod nunc paucis ex eius diuinis monumentis indicabimus, & primo Hippocrates ipſe genuino ſuo libro, ut Galenus credit de humoribus, cum multa & uaria à medico conſideranda proponit, pulſus abſolute, inter ea meminit, uolens forte in capite temporum arteriarũ pulſus, quorum ſæpe meminit, non tam à medicis eſſe explorandos, quantum ij qui circa metacarpium deprehenduntur. Hippocratis autem uerba, citati libri non longe à principio legere quis poterit. Sed quod alibi ſæpe pulſus memoriam fecerit, Hippocratis extat ſententia libro ſeptimo De morbis popularibus, in Pythodori hiſtoria, cui pulſum, quum cætera grauia erant, non defeciſſe tradit, quo in libro pulſuum ſæpe mentionem fecit, (ut paulo inferius commonſtrabimus) & alibi ſæpe, arterias ipſas uenas uocando, ut libro De locis in homine, non procul à principio legitur, & libro De alimento, prope finem, ubi à doctis et ijs qui Hippocratis animum in hac re, ex integro tenere cupiunt, uerba perpendi debent, & ita habent, Venarum pulſationes, & reſpiratio ſpiritus, iuxta ætatem & conſonantia, & diſſonantia ſunt, & morbi & ſanitatis ſigna, & ſanitatis magis quàm morbi, & morbi magis quàm ſanitatis. Cęterum, quod arterias Hippocrates uenas pulſatiles uocauerit, teſtis eſt Galenus libro ſexto de placitis Hippocratis & Platonis dicens, Vocatur autem à uetuſtiſſimis medicis philoſophisq; hoc uaſorum genus alteri ſimiliter uena, ab alijs uero arteria, id quod pulſat, quod pulſus expers eſt uena: et ſubdit, Itaq; Hippocrates appellans uenam arteriam hanc, ita ſcribit in ſecundo Epidemiorum libro, cui uena in cubito pulſat, is furioſus & iracundus erit, cui autem lente, torpidus, quę uerba ipſe repetit, libro illo cui titulus eſt, Quod animi mores ſequuntur corporis temperaturam, inquiens, quorum uena in cubito pulſatu mouetur, hi furentes ſunt, & iracundi: quibus uero quieſcit, hi torpentes ſunt, ac ſtupidi. Horum aũt uerborum hæc uis eſt, quibus hominibus cubiti arteria uehementiſſimum edit motum iſti furentes ſunt, uenas enim et ipſas arterias ueteres appellabant, & cætera, plures uero Galeni de hac re locos conſulto prætereo, quos quiſq; hodie uel pinguioris Mineruæ medicus quærere poterit, Braſauoli præſertim ex Galeno collectum indicem ſi ante oculos habuerit, quem dij uellent, in lucem uir doctiſſimus nunquam miſiſſet, ac non iam hodie uel ueterinarij & muliones, de medicina garrire cœpiſſent. Cæterum cum Hippocratem pulſuum cognitionem habuiſſe expreſſerimus, ne quis pertinax dicere audeat, pulſus tantum arteriarum, quæ circa tẽpora obrepunt, ipſum dignouiſſe, nõ uero earum quæ in manuſcarpio ſunt, ipſius Hippocratis unam uel alteram authoritatem placuit adducere, ut hinc ſatisfactus euadat, noſcatq; Hippocratem harum quoq; arteriarũ pulſus circa manum cognouiſſe, id quod clare libro ſeptimo Epidemiorũ percipitur, ubi potiſſimum Theodori uxoris ægritudinẽ proſequitur, & ita inquit, Erat autem ad manum frigidius corpus arteriarum, quæ uero in temporibus ſunt etiam magis ſaliebant, & ſpiritus denſior, & cætera, ex quibus uerbis liquido conſtat, Hippocratem ex utriſq; arterijs ſignum deſumpſiſſe, quod Galenus noſcẽs libro quodam ſuo de pulſibus inquit, Mortem etiam inter loquendũ ex pulſu Hippocrates imminentem cognouit. At quia pulſuum differentias exacte non tenebat, uelut nec poſt eum longe Eraſiſtratus, ea de cauſa multis ſuſpectum erat Hippocratem pulſuum notitiam non habuiſſe: quod Galenus nõ prętermittens libro tertio de Criſibus, ita tradit. Sed ſigna ex pulſibus

sumpta Hippocrates uel quia non nouerat, uel quia non magni momẽti existimauit, idcirco non est exequutus.

Curatio XLVI. in qua agit̃ de stomachi cuiusdã erosionibus, ad quas postea supra mamillã sinistrã secuti sunt carbones siue carbũculi tres.

ANtonius Chius homo uinosus, ætatis suæ anno quinquagesimoquinto properante hyeme, circa uentriculum erosiones, & morsus quosdam patiebatur, sentiebat úe, & ita infestantes, ut uiscera illi dilacerari exclamaret. Præsens igitur ipse, & eius uentriculum infra cartilaginem ensiformem (seu malum punicum, aut malum granatum dictam) quæ disertissimis anatomicis in medio perforata cernitur, ut ipse sæpe uidi, tangens subduriusculum inueni. Protinus igitur cõtra morbum agentes nos, exterius fomentum emolliens & dolores leniens, cum spõgia sæpe admouimus & interius oxymel compositum illi dedimus, ac postea interiectis paucis diebus, catapotia illi propinauimus, ex hiera cum agarico, quibus optime egessit, & sequenti die stomachi dolore leuatus fuit. Sed circa papillam sinistram carbunculi tres apparuere: tũc uero febriebat, & mori desiderabat, sed carbũculi, ab emplastro ex scabiosa & alijs uarijs medicinis cõfecto admoto, breui extirpati fuerunt, & æger ipse ab orci faucibus liberatus. Cæterum cum bene haberet, uinum meratius in quãtitate magna ebibebat: ex quo iecur exassatum innatum calidum amisit, & cõsequenter eius uniuersum corpus tumuit, & intra sex menses obijt.

Curatio quadragesima septima, in qua agitur de duplici tertiana.

DIonysius Ricius de monte sancto uicto, iuuenis robustus & fortis, quum carcere clauderetur in duplicem tertianam continuam lapsus est. Nam cum continuo febriret singulis diebus horrore corripiebatur, huic bis brachij iecoraria secta fuit uena, & sanguinis libræ duæ extractæ. At quum siti intensissima uexaretur, illi gelidam ad satietatem dedi, qua multa uomuit, & tandem septimo die crisim per sudorem uniuersum corpus irrigantem habuit, & sanus euasit. Cæterum in reliquis, ut decebat tractatus fuit, nec pharmaco purgante opus habuit.

Curatio quadragesimaoctaua, in qua agitur de scirrho in iecinore.

MArci librarij Veneti sororius, in iecinore tumorem scirrhosum diu turnum patiebatur: nunc demum febri cum ingenti circa ipsum iecur dolore corripitur. Occupat autem scirrhus hic iecinoris gibbas partes, ut ex ijs deprehendebamus signis, primo & sisimarum partium inflammationes, per alia potius accidentia, quam per tactum inuestigare oportet, ut suadet Galenus libro quinto De locis affectis capite septimo, gibbarum tamen partium scirrhi tactu facile deprehendũtur. Erat igitur iecinoris durities, & dextræ præcordiorum partis ingens grauitas, & pectoris cum iugulo retractio, cum quibus tussis exigua sed sicca quædam erat, omnia me hercle cum urina gibbas iecinoris affectas partes indicantia. Nã cõcauis iecinoris partibus affectis, magis stomachus & intestina affici consuescũt, ut ex Galeno citato, & uarijs alijs, docti euadimus. Morbo igitur perspecto, & hominis uiribus consideratis, cuius anteactũ uictũ, utpote malum succum gignentem, ipse expendens illico à minorante pharmaco orsus sum, & ita habet, ℞. Syrupi rosati solut. unc. iij. syrupi de cico. cũ rhabar. unc. i. diacatolichonis, diaphiniconis, añ. ℥. iij. aquæ cicoreæ unc. iij. misce, fiat potus, det in aurora, & desuper per horã dormiat: cũ quo aluus optime respõdit, sequẽti

uero die, ab iniecto lauante clysteri hoc unguento illinitum iecinori fuit. ℞. Emplastri de meliloto uncias duas, unguenti santalini unciam unam, pulueris rosarum, camomillæ, absinthij, añ. unciam mediam, olei rosati, absinthini, ceræ, añ. quantum ad linimẽtum sufficit, misce, & ad ignem ut decet paretur, quo bis in die iecur inungatur, tertio uero die post alui respondentiam basilica dextri lateris incisa fuit, & ex ea sanguinis unciæ sex effluxere: cum ijs autem febris uigebat, & dolor iecoris instabat, ob quæ singulis diebus, singulos ebibebat syrupos, non nisi in aurora ieiuno stomacho quos uesperi, ante cœnam horam unam uel alteram iterabat, habet autem syrupus sic, ℞. Syrupi de cycorea cum rhabarbaro unciam unam, acetosi compositi unciã mediam, aquarum endiuiæ, lupulorum, fœniculi, añ. unciam unam, misce fiat syrupus, ex ijs uero nonnullis ebibitis syrupis, & concoctione in lotio apparẽte, sequens illi propinauimus pharmacum: ℞. Syrupi rosati solutiui uncias tres, diacatolichonis unciam mediam, rhabarbari optimi scriptulos quatuor, agarici albi recens parati scriptulos duos, cinnamomi scriptulum medium, in decoctione florum & fructuum fiat haustus unus, detur in aurora, & desuper per horam dormiat: hoc uero ita bene habuit, ut à febre & dolore, fere liber euaserit. Sequenti tamen emplastro, ad aliquot dies, usus fuit iecori eũ admouendo, quod habet. ℞. Farinæ hordei, lupinorum, camomillæ, añ. uncias tres, omnium santalorum añ. unciam unam, pulueris rosarum, absinthij, spicæ nardi, añ. unciam unam & mediam, schænu anthos, croci, asari, seminum petrosilini uulgaris, dauci, anisi, apij, añ. unciam mediã, omnia decocto asari & capillorum ueneris excipiantur, & fiat emplastrum cui adde, aceti rosati uncias duas, olei nardini, camomillini añ. uncias duas, & ad ignem ut decet, paretur emplastrum, & iecori imponatur, ijs enim æger hic bene habuit, nõ tamen ut ex hoc scirrhoso tumore omnino sanus euaderet, quando Galenus libro secũdo ad Glauconem, capite quinto dicat, scirrhum diuturnũ, nec ipse unquam sanaui, nec alium uidi qui posset, qua de causa ad balneas quibus uniuersa ornatur Italia, iret consului.

SCHOLIA.

SVnt duo hæc uiscera iecur & lien, opportunissima ad scirrhum, ut meminit Galenus Methodi medendi libro decimotertio, capite quintodecimo, et sextodecimo, in quibus Attalum Thessalium medicum & Sorani discipulum reprehẽdit, cum præsertim Theagenem Cynicũ philosophum interficeret, ita enim inibi Galenus ait, opportunissima nanq; ad scirrhum sunt hæc duo uiscera, iecur & lien, si quis parum habita de his ratione glutinoso cibo utatur: & inferius, quippe iocinoris substantia, scirrhis maxime opportuna est, utpote quæ naturaliter lutosum quippiam continet: ueluti medicus quidam nostro temporis, per iocum dixit, lienis uero rarior substantia quàm iocinoris est. Cæterum, crebrius scirrhosis uitijs affligitur propter nutrimenti quo utitur speciem. Monstratũ nãq; est, quod crasso nutritur sanguine, qui ueluti limus purioris est, facillimeq; nigra bilis efficitur, ideoq; etiam ipsum melancholicum siue atrum appellamus excremẽtum: atq; hæc duo uiscera scirrhosis tumoribus tentari, uel experientia ipsa clare indicat. Hæc Galenus, in quibus tradit lienem crasso nutriri sanguine, imo eodem inquit libro, ipsum lienem crasiori uti alimento quàm hepar, & quod tanto ualentiora & potentiora lien postulat medicamenta, quanto crasiore quàm hepar utitur alimento, quibus uerbis, alia ipsius Galeni ex libro quarto De usu partium decerpta contraria uidentur, cum dicant, lienem subtiliori quàm hepar nutriri sanguine, quibus fauent alia eiusdem libri Galeni uerba, sic asseuerantia, est autem splenis corpus rarum admodum atq; laxum, spongiæ instar, sic ut crassos, & melancholicos succos facile trahat, excipiatq;. Cæterum splenis caro tametsi laxa sit, à pulmonis tamen carne magno spatio relinquitur, laxissima siquidem ea est, & leuissima, parumq; abest quin alba, utpote ex spuma quadam ueluti coagulata, nutritur enim ex purissimo sanguine, flauo, subtili, & spirituoso, tanquam delato à corde: splenis autem corpus, quum tanto rarius hepate sit, quanto est crasius pulmone, merito ex tenuiori sanguinis parte nutritur.

nutritur. Consentiens quippe est, ex arterijs quidem tenuius, ex uenis autem crasius nutrimentum transsumi, quum tunica arteriarum quàm uenarum sit densior, & sanguis subtilior & uaporosior: atq; ex tali præstitit laxam carnem nutriri ueluti ex crasiori densam, in quibus uerbis pro epitome citatis, satis clare percipitur, Galenum dicere, splenem subtiliori sanguine nutriri, eo quo hepar nutriri solet. Nos pro hac diluenda dubitatiõe nõ alijs quàm ipsius Galeni utemur uerbis, prædicto loco habitis, quorũ summa hæc est, hepar ex rubicũdo et crasso, splen ex subtili sed nigro, pulmo ex elaborato ad unguẽ flauo, subtili, spiritali, ac puro alimẽtum capit. Nam qui attrahitur ad splenem sanguis, crasior est eo qui est in hepate: quia tamen elaboratus ab arterijs quæ illic sunt, atq; adeò uenis, multo densiorem tunicam habentibus quàm quæ sunt in hepate, non affatim neq; crassius carni splenis, sed subtilis & paulatim mittitur, ob id caro quidem huius uisceris rarior & leuior est quàm hepatis, non tamen rubicundior, aut flauior. Nam melãcholicus erat is, quem purgauit humor, à quo elaborato nutrita est: Cæterum hepar ut dixi, benigno, rubicundo, & crasso nutritur, in summa et breuius, qui attrahitur ad splenem sanguis, crassus & melancholicus est, antea tamen quàm in ipsius splenis substantiam uertatur, ab arterijs & uenis ipsius in subtilem & tenuem elaboratur. Porro medicamenta iecinori conuenientia, quod cum adstructione roborent, esse debeant, docuit Galenus uarijs locis suæ doctrinæ.

Curatio quadragesimanona, in qua agitur De icteritia ante septimum eueniente.

VIr qui continua febri cum accessionibus laborabat, totus ante septimum palluit, & ictericus factus est, tandem paucis adhibitis remedijs, breui sanus est redditus.

SCHOLIA.

QVibus in febribus morbus regius ante septimum accidit, malũ dixit Hippocrates libro quarto Aphoris. Aphor. sexagesimosecundo, cuius uerba non sic superficietenus sunt intelligenda, quando plures uidemus ante septimum regio morbo affectos, sanos et liberos euadere. Intellige igitur ante septimũ, id est, ante materierum in febribus concoctionem, tunc si febribus uigentibus aurigo superuenerit, malum ut Hippocrates tradit, est. At quum ante septimum febres gignentes materiæ concoqui & à natura regulari cõtingat, fit inde, bilis ad cutem decretoriè trãsmittatur, ex qua regius morbus fit, et æger rectè se habeat. Hæc si nouisset Plinius, non tam facile Hippocratem concerpsisset libro sextodecimo Naturalis suæ historiæ, capite duodecimo, imò Hippocrates ipse libro quarto De ratione uictus in morbis acutis, inquit, in biliosa febre, morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus morbum soluit, si uero absq; rigore præter occasionẽ superuenerit letale. Missum facio Auerroem libro quarto sui collectorij, capite quadragesimotertio, qui plures icteritia affectos, ante septimum sanatos uidit.

Curatio quinquagesima, in qua agitur De angina in puero.

PVer Ebenaser orientalis annuus, properante hyeme, quæ omnino sicca & temperata fuit: tumorem in gutture passus est, qui extra prominebat, & ad aurem usq; comprehẽdebat, febricitabat, & non lactebat, sæpe plorabat, & ut assistentes dicebant, prope obitum erat, ad quem accedens ipse, lanam succidam oleo camomillino imbutam admouere feci, & intus ut rob mororum digito inderetur suasi, semper tamen quod mater optimis utatur edulijs persuadendo. At secũdo die omnia ut primo erant: proinde locum foris, cinere hirũdinum crematarum melle excepto, illini magno iuuamento feci: porro puer cum non egerebat, eius aluus balanulo, ex caule uel beta, aut raphano, parato cum mica salis irritabatur, tunc uero tertio sequenti die, melius puer habuit, & lac optime suxit: quia tumor ab interiori parte ad exteriorem exiuit, qui breui eodẽ admoto ex hirundinibus cinere, exoleuit, eius tamen uenter oleo de semine lini fouebatur, & capitis syncipiti brassicæ folium parum calidum apponebatur, nec eum exiccare permitteret mater aut nutrix commendabam. Cæterũ cum puer octauo die bene haberet, sed nihil egerebat, & adhuc circa guttur tumo-

Empton

Subductio alui

tumoris aliquid apparebat, hoc illi interdum daretur, consului. ℞. Syrupi rosati solutiui unciam unam, olei amygdalarum dulcium recentis, unciã mediam, benzuini nigri & optimi, quod myrrham uerã esse in nostro diximus Dioscoride scriptulum unum: misce, hoc uero aluus respondebat, & intra decem dies puer ex toto sanatus est: ueluti alter duos natus annos sed uice cineris hirundinum crematarum, quo pharmacopola carebat, hoc admotum fuit emplastrum. ℞. Nidi hirundinum numero unum: caricarum pinguiũ numero sex, radicis maluauisci unciam unam: in aqua fiat decoctio ad libram unam, cui colaturæ adde farinæ seminis lini, fænugræci, camomillæ añ. uncias duas, butyri recentis unciam unam et mediam, olei camomillini uncias duas, uitelli oui numero .i. misce, fiat emplastrum.

Alii subdasho

Emplastrum ex nidis hirundinis

Curatio quinquagesima prima, in qua agitur de febre acuta maligna interficiente, in qua lotium optimum semper apparuit.

PVer pharmacopolæ Genuensis, annos natus undecim, obesulus, sanguineus, in fine autumni, horrida febre primo affligi cœpit, quæ postea in continuam malignam ex genere earum, quas in autumno euenire contingit, degenerauit. Sitiebat, caput dolebat, cõtinuo febriebat, cum quibus ter & quater singulis diebus egerebat, excremẽta quidem biliosa, liquida, fœtida, febris malignitatem, ut ex Hippocrate Præsagiorum libro didicimus, attestantia, ad quem accedens medicus quidam syrupos ex acetositate citri, de succo acetosæ, de borragine, buglosso, & similibus, cum appropriatis destillatitijs aquis, malignam qualitatem infringentibus & hebetantibus, propinabat, & scapulis cucurbitulas cum scarificatione affigi mandauit, cum quibus puer peius semper habuit. Nam nono die, etiam antecedente iam purgatione delirare cœpit, & ad decimum usq; in eodem perseuerauit delirio: undecimo ad eum accedẽs ipse omnia contemplor, cum quibus uires non admodum constabant, sed lotium ut medicus & assistentes affirmabant, optimum cum colore tum substantia, & contentis semper apparuit, quod ita esse, lotium tum excretum attestabatur, quia colore & substãtia optimum uidebatur, & quod magis mirari est, in eo hypostasis alba in medio pendens erat, tunc hirudines ano, meo cõsilio sunt admotæ, & hoc sequẽs decoctum paratum, quod sæpe ebibebat: & ita habet. ℞. Radicum endiuiæ, buglossi, boraginis, añ. man. medium, tamarindorum unciam unam, prunorum pinguium numero decẽ, ordei mundi uncias tres, florum buglossi, borraginis, rosarum, añ. pugill. medium, seminis melotis, cucurbitæ, citruli, acetosæ, añ. unciam mediam, In libris quinq; aquæ fiat decoctio ad libras tres, cui colaturæ adde syrupi rosati simplicis, de acetositate limonis, añ. uncias duas, & misce, de quo ad lubitum bibat, ĳs enim puer resipiscere cœpit, & omnes assistentes cognoscere: altero uero interposito die, ut primo morbus ingrauescere cœpit, & ut antea Auer delirabat, demum quartidecimi initio obĳt. Cæterum hic medici ignorantia obĳt, cum ilico illi morbi initio, sanguinem per uenæ sectionem non emiserit, sed medico huic, commune refugium est, quod puer nondum quartumdecimum annum attigerit, sed quali errore & quàm pernicioso, prima harum curationum medicinalium centuria dixi.

Scholia.

SCHOLIA.

IN febribus malignis & pestilentibus,& quæ maiori ex parte ægrum ad pernitiem trahunt, sæpe urina bona apparet,ut paulo inferius huius rationem reddentes,latius commentabimur:nunc uero satis dixisse mihi uidetur,quod fieri potest humor coctus aliqua in parte corporis appareat,reliqua corporis parte crudo humore abundante,ut huius rei author est Galenus commentario secundo, in librum primũ De morbis uulgaribus enarratione octogesimatertia,in qua Cratisto nactæ,& pictoris ancillæ mentio fit.

Curatio quinquagesimasecunda,in qua agitur de febre acuta maligna.

HOc eodem tempore Nicolaus iuuenis robustus, annos natus uigintiquinq;,acuta febri & maligna correptus fuit,& ex earũ genere quibus parotides hoc est,retro aures tubercula apparebãt, à quibus omnes fere moriebantur,ut Francisco Ambrosio Florẽtino nobili mercatori,& aliјs euenisse notauimus.Nostro igitur ægrotanti secundo die parotides apparere cœperunt,cui brachij curuaturæ uena ter secta fuit,& sanguinis libræ quinq; effluxere. Nam quinto die, in quo ultima sanguinis missio facta fuit,ex toto parotides delituerunt, sed sanguis missus putridus,& magna affectione infectus semper apparuit:angustiabatur hic,& in animi deliquium quandoq; ueniebat, sed uires utcũq; semper constiterunt,tametsi parum cibi accipiebat.Sexto,hoc pharmacum illi concessimus. ℞. Floris cassiæ recens extractæ unciam mediam,diacatolichonis drachmas sex,syrupi rosati solutiui uncias duas, in decoctione florum & fructuum,cum tamarindis para,fiat potus unus,quo nihil egessit, sed uesperi ab iniecto clysteri aluus aliquantulum respondit.Septimo diei initio,ingenti rigore ita apprehensus fuit,ut ipsum mori assistẽtes non dubitassent,& eo magis quia cum in ea esset afflictione,multam contra omnium uoluntatem ebiberit gelidam,post cuius potum,ita multa euomuit uiridia,pallida,& alia mixta,ut eo die liber à morbo euaserit. Porro septem elapsis diebus, in quibus conualescebat,recidit:nam à cœna calescere cœpit,& ut primo febriebat, tertio die bolum purgatorium illi obtulimus, quẽ post duas horas euomuit,sed postea bene egessit,at quũ comederet,horruit, post horrorem secuta fuit febris,quæ ad quartũ usq; perdurauit:quinto bis horrore correptus fuit,ut maximam febrium complicationem stare ex hemitritæorum præcipue genere, quis dixerit.Cæterum,quum ad aliquot dies sic incederet,& aluus quater, & quinquies,sua sponte in dies responderet,nihil medicaminum illi dabamus, solo uictus ordine optime constituto contenti,& eo magis quia omnia prospera euentura præsagiebamus,quia inter ea ab aluo excreta uiuum uermem uideramus,signum quo ducimur materiam intra corpus peccantem non admodum malignam esse predicere,à qua predictione frustrati non sumus,quũ breui sanitatem obtinuerit. Porro post febrium extinctionem, æger de auris dextræ dolore conqueri cœpit, quam nos oleo camomillino tepente lana succida excepto,foueri per exterius iussimus,sed eo dolor non fuit remissus: tũc huius mater mulier sagax rutam in oleo communi ad ignem coxit,in quo postea equi ferream soleam ignitam ac candefactam immittebat, & olei uapores per infundibulum ad aurẽ intus uenire curabat,post quod opus ex aure pus effluere cœpit,& dolor remitti:effluxit tamen pus ad triginta fere dies, quod ex se nullo adhibito altero remedio,cohibitum fuit:quod uero morbus hic unus tãtum fuerit specie,uel potius plures,in dubium uerti posset, & pro

eius

eius indubitata habenda conclusione, Galenus consulendus esset libro De morborum temporibus.

Curatio quinquagesimatertia, in qua agitur de febre acuta maligna cum parotidibus.

PRædicto tempore Soleima simplici quoque febre correptus fuit. Nam primo horrorem in toto corpore sensit, ob quem plurima cooperimenta poscebat, ac sic per totam noctem cooperimentis se fouens trāsegit, in qua quater uenter excreuit, quæ mediocriter consistebant: tertio die parotides & colli retractiones apparuerūt, sed sanguine multo ex uenæ brachij curuatura extracto, parotides euanuerunt, & æger melius habere cœpit, postea uero à propinato purgatorio medicamento melius habuit, & septimo sanus est factus. Victus huic tenuis admodum semper fuit, potus uero hordeacea cum iulebo, erat autē uir hic triginta fere habens annos.

Curatio quinquagesimaquarta in qua agitur de strumis, quæ Græcis χοιράδες dicuntur ἀπὸ τῶ χοίρου id est, porco, quod eo morbo maxime sues infestentur.

PVella quæ iandiu strumis, siue scrofulis dictis, in collo & alis torquebatur, curata melius habebat, imo à multis earū sana euaserat, nunc denuo illi duæ circa tempora natæ sunt, quæ ad mollitiem ita peruenerunt, ut apertione indigere uiderentur. At cum medicus in earum incisura segnior factus esset, ex se resolutæ sunt, nullum inibi relinquentes uestigium: ab hoc uero uno uel altero interposito mense, in syncipite altera nata est, quæ ut reliquæ mollis erat, medicus uero credens hanc ut cęteras ex se quoque resolui & difflari, ad tempus aperturam distulit, & eo magis quia minor indies ueniebat. At quum puella de loco quereretur, illico strumam aperire fecimus eam in crucem secantes, à qua nullū pus aut sanies exiuit, in ea tamen crassa quædam membranula liquido cōspiciebatur, & ea quidem carnosa, cuius portiunculā tunc extrahere fecimus, sed sequenti die, uersus eam partem frontis ubi pili à fronte separantur craneum totum corrosum comparuit, quam cranei corrosionem, cariem ue, neoterici chirurgici talpariem appellant, & eam scalpo radēdo ad duram usque meningem extrahi fecimus. Postea uero humore ad expulsionē parato per syrupos de epithymo, de betonica & fumo terræ, cum decocto senę dilutos, per catapotia eum expulimus, ac postea puellam illini fecimus eo unguento, quo ad morbum gallicum Aliptæ uti sæpe consueuerunt, cuius nos crebrā mentionem ijs in Centurijs fecimus: porro interea dum puella inungebatur, struma quædam in pectoris alta parte comparuit, cui emolliens emplastrum quod officinę publicè parant, & alterius luminaris author Venetijs in maximo & frequenti usu habitum refert, applicitum fuit, & struma breui ex toto resoluta fuit. Vt tamen puella hęc ex integro sana facta esset, nec amplius in morbum recideret, post syrupum de elleboro cum decocto senæ sæpe ebibitum, ac per catapotia de nitro Alexandri, & fœtida repurgatum corpus, ligni Guaiaci decoctum epithymo, sena, cartamo, polypodio, & hermodactylis cōpositū, illi obtulimus ad quadraginta fere dies, quo puella sanitatem adepta est, nec morbus grauis & sæuus amplius recruduit.

Curatio

Curatio quinquageſimaquinta, in qua agitur de quodam muſico uarias imaginationes, & phantaſmata diuerſa habente.

MIchael muſicus iuuenis annos natus uiginti, temperatura ſanguineus, hoc prædicto à nobis tempore mente optime conſtabat, ſed illi imaginationes & uaria phantaſmata repreſentabantur, ob quę mirum in modum diſcruciabatur. Huic nos igitur opem ferentes poſt hirudinũ uenis hæmorrhoidalibus admotionẽ, aſſiduo uſu ſyrupi de pomis cum decocto ſenæ, etiam odoriferis pomis Appianis apparato, & ſæpe repurgato corpore prædicto decocto: adiecto ſyrupo de epithymo & roſaceo ſolutiuo intra menſem ſanus fuit factus. Cæterum huic uictus qualis atra bile affectis debetur concedebatur, nõ minus quod inter amicos ſemper uerſaretur, & ſolitudines fugeret eum monebamus.

Curatio quinquageſimaſexta in qua agitur de iuuene Hebræo, puellæ Hebrȩæ amore capto.

IVuenis Theſſalonicẽſis Hebræus puellæ Hebrȩę amore captus, ita eam deperibat, ut breui in inſaniã deuenerit. Huius igitur nos curam ſuſcipientes, optimo uictus ordine prout atra bile affectis conuenit, conſtituto illi ex elleboro ſyrupum à nobis compoſitũ ſæpe ad humoris præparationem da.bamus. At quum nocte quadam ex lapide cyaneo ſtellato dicto, catapotijs eũ purgare decreueramus, hic puellæ domum peruenit, quam chordis diſpoſitis per feneſtram intrauit, ubi puellæ parentes inueniens, eos pugnis peſſime affecit. Sed illico cõuocato principe ſatellitum, in carcerem fuit ductus, ubi obſtruſus per aliquot dies reſipuit, & mente conſtans factus eſt.

SCHOLIA.

Ερως Romanis amor eſt, unde morbus hic amoris dicitur. Practicarum uero authores morbum hereos hunc appellitare ſolẽt, & quod magis ridendũ eſt, quod ad Germanos deueniãt pro huius nominis interpretatione, quia Germani Herren ſua uoce dominũ uocãt à Latino herus, & quia magnates & domini potiſsimum hoc morbo detineantur, ab ea uoce morbum denominationem trahere contendunt. Sed eos quoq; cum ſua inſania relinquere ſatius eſt. Hũc cæterũ morbũ Auicẽna Fen prima libri tertij ſui canonis tractatus quinti, capite uigeſimoquarto, iſchium appellat, quo in capite eius percurrit curationem, porro Paulus Aegineta libro tertio ſuæ medicinæ capite ſeptimodecimo, accuratiſsime amantium affectiones, & depingit, & curat. Sed quomodo Eraſiſtratus ut Galenus refert libro De præcognitione, uel Hippocrates, ut alij dicunt, iuuenis amorem erga patris pellicem deprehenderit, meminit Galenus prædicto libro capite ſexto, in quo quomodo quoq; ipſe mulierem Pyladis amore captam eſſe coniecit, exacte exponit. Cæterũ memini me in agro Eborenſi apud Luſitanos puellam iuuenem nobilem amantem deperijſſe, & in inſaniam deueniſſe: nõ minus ſuperioribus diebus filia Benaheni mercatoris, quum ab eius patre eam eſſe nuptam expoſitum eſſet, ac poſtea eius loco ſoror locata eſſet in inſaniam deuenit, quæ hodie quoq; inſana perſeuerat: nata autem puella hæc eſt, ſemibrachio dextro tantum, cætera omnia membra perfecta habens.

Curatio quinquageſimaſeptima, in qua agitur de monſtro quodam.

MVlier Anconitana monſtrum quoddam peperit, nã tertio uel quarto menſe impregnationis informe quoddam carneum corpuſculum emiſit, quod omnino hirſutum erat & piloſum, quatuor habens oculos, duas nares, quatuor aures, labra uero deformia, ut omnibus eſſet admirationi. Cæterum cũ hæc ſcribo Anconam uenit puer Illyricus ſex natus annos, boni ſane habitus, exacte & perfecte omnia ſua membra habens, monſtrum tamẽ præ ſe ferens, quia ab eius

A umbi-

umbilico thoracem uersus, alterum pueri corpusculum deducebatur, absque tamen capite, sed duo habebat brachia, duo crura, sed utraq; immobilia, ano carebat, sed scroto absq; didymis, id est, gemellis testiculis dictis ornabat᷈, nō secus ac pelle oblonga quadam glandis uice, per quam urina fere semper destillabat. Sed puer quum mingebat, & per hanc quoq; uiam urinam repente mittebat, erat autem puer hic ita omnibus admirationi, ut eo parētes per uniuersam Italiam, magnam corraserint pecuniam. Cæterum hanc corporis deformitatem, si Eucharius Francofordiensis medicus diligens cognouisset, eā dubio procul in suo de partu hominis libello nunquam præterisset, fuit autē hoc monstrum Anconæ, Anno M D LII.

Curatio quinquagesimaoctaua, in qua agitur de quodam phtiriasi, id est pediculari morbo infecto.

Enetus uir bonus Anconæ pediculis per uniuersum corpus scatens, ita ipsis lācinabatur, fœdabaturq;: ut parum fuerit, ne ex hoc decederet morbo, contra quem morbum, utpote à putidis & corruptis humoribus originem trahentem primo eius causam uenæ sectione, tum medicamentis purgatorijs deposuimus: non solū semel, sed bis, & ter, ac postea topicis remedijs adplicitis, breui ab hac fœda lue liber factus fuit, habent autem topica medicamenta sic. ℞. Lupinorum amarorum pugillos tres, seminis staphisagriæ officinis satis familiaris pugillos duos, in aceto acerrimo fiat decoctio sufficiens, quo aceto uniuersum corpus à capite ad pedes usq; lauetur, ac postea linimento sequenti, corpore bene terso & exiccato illinat᷈. ℞. Seminis staphidis, id est, staphisagriæ pedicularis dictæ herbæ partes duas, sandarachæ Græcorum, partem unam, nitri hodierni fini, & purgati partem mediam, in aceto acerrimo cum oleo raphanino omnia accuratissime pista misceantur, & ex eis fiat inunctio, quibus breui assecuti sumus scopum, nec amplius in eandem fœdationem æger deuenit. Cæterum, dixit Paulus libro tertio suæ medicinæ, capitis tertij fine. Ego pediculariam ex aceto oleoq; tritam inunxi, ac semper quod uolui sum assecutus: missa facio, quæ Aetius, Sermone sexto sui operis medici dixit capite sexagesimoseptimo, & ea quæ Guillelmus de Saliceto capite quadragesimooctauo, primi libri scripta reliquit, uelut quæ Galenus cæterorum scaturiens fons, primo dixit libro De compositione med. s. l.

SCHOLIA.

Dicitur morbus hic Græcis φθειρίασις ἀπὸ τῶν φθειρῶν, id est à pediculis, quem authores capiti, & mento, ac oculorum cilijs familiarem describunt. Nemo tamen ex practicas scribentibus, morbum hunc uniuersum corpus prehendentem, ac fœdantem, describit aut curat. Cæterum ex hac fœda lue multi mortui sunt, ut Sylla, Phærecides, Ennius, & ut nonnullis placet Plato quoq; ijs adiungendus uenit. Nouimus autem nos Olysipponæ, hominem quēdam nō ignobilē, ex hoc morbo miserrime obijsse: ita enim, per uniuersum eius corpus pediculi scatebant, abundabant ue, ut duo eius serui Aethiopes nihil aliud curæ haberent, quàm ex eius corpore pediculorum cophinos plenos ad mare, quod prædictam ciuitatem præterlabitur, portare. Erat autem homini huic cognomentum, si recte teneo, Tabora. Porro apud Hiberniam, et Islandiam, scimus nos homines semiferos subuculis croco infectis uestiri, ut pediculos fugent, quas per sex menses, & amplius gestare solent.

Curatio quinquagesimanona, in qua proponitur egregiū quoddam remedium, pro rubricandis capillis.

T fului reddantur capilli, multi multa parant malagmata, inunctiones, lixiuia, unguēta, destillationes, aquas, & quæ sunt huius generis alia, ex quibus Galenus nonnulla quoq; cum Critonis quatuor

libros De ornatu citet, primo libro De compos. med. secūd. locos prosequit. Nos uero quum hucusq; multa & uaria in puellis experti simus (quibus uel inuite obtemperare decet) & ex omnibus remedijs hoc unum cæterorū præstantissimum, & tutissimum inuenimus, placuit illud hic chartis mandare, & eo magis quia Maria Abaldouinis nobilis Florentina, multo omnium mihi charissima, non altero unquam usa est, habet autem remedium sic. Alkanam Arabum in puluerem redactam, ut à Græcia & Mauritania mercatores afferre solent accipito, quam pauco uino tepente exceptam, in pulmenti formā redigito, et ea postea capillos per ordinē uniuersos ad radices usq; illinito, quos sic illitos per uiginti quatuor horas stupis coopertos & bene fasciatos sinito, postea uero tepente uino caput lauato, & eburneo pectine, uel altero dentes oblongos & plicabiles habēte, prædictos pectinato capillos, breui enim eos ut aurum reddes, nec pluribus medicamentis ut scopum cōsequaris opus habebis, tanta enim huic inest medicamento uis.

Curatio sexagesima, in qua agitur, de omento, zirbo Arabibus dicto per uentris uulnus extra emisso.

Ecte dictum est, iuxta prouerbium, Fratrum discordię. Nam cū duo fratres quorum natu maior decimumquartum agebat annum, communi cultro in eadem mensa uterentur, euenit quod eorum alter accepto cultro, eius mucrone alteri inter umbilicū & stomachum, uulnus infigeret, per quod illico omentum exiuit, ad quem intra horam post illatum uulnus accedens chirurgus, omēti partem digiti magnitudine, sed linea prius ligatam, præcidit, & uulnus ut opus erat ipsius lineæ extremitatibus extra relictis suit, & oui albumine stupis excepto, & uulneri primo conflictu applicito, ac postea ut decebat tractatum, breui puer sanus fuit factus.

SCHOLIA.

E St omentum præpinguis pellis, quam uulgus rete uocat, & intestina præcipue contegit, ab Arabibus zirbus dicta, de qua dixit Hippocrates libro sexto Aphorismorum, aphor. quinquagesimooctauo, Si omentum excidat, necessario putrescit, id est, si omentum extra corpus per uulnus exciderit, necesse est computrescat, qua ratione chirurgici cum primum ad uulneratos accedunt, etiam de recenti si omentum extra prominens, uel nudatum, hoc est detectum uident, illico illud ligant, & eius apparentem partem resecant, timentes si eam intromiserint ne putrescat, quia breui ambientis aeris frigore insitum illi calorem amittit, multa manente humiditate, quæ postea nullo altero calore regulatur, & sic omentum putrescit. Cæterum si omentum paruo tempore extra prodierit, & medicus diligenter ad suum locum reduxerit, proculdubio nō putrescet, quia adhuc eius proprius seruatus est calor, ut testatur Galenus prædicti aphorismi enarratione, & recentiores non negant. Porro scire decet quod quibuscunq; omentum præcisum est, eorum concoctiones imminutæ & debiles sunt redditæ, ut nostro puero euenit. Ventriculi nanq; calorem omentum fouet, & seruat, & intestina humectat, & lubrica facit magis ut per ea excrementa ad anum usq; facilius percurrant, ut succus ante omentum est.

Curatio sexagesimaprima, in qua agitur de febri continua, maligna gomorrhœa, ac alijs affectionibus complicata.

Vuenis aurifex natus annos uiginti, cū uenusta sed gallica scabie fœdata muliere coiuit, unde in uirga ulcera, & in inguine phlegmonem, (panum latiniores appellant) contraxit. Cæterum tumor, quem panum diximus appellari, nullo admoto remedio ex toto delituit, manente tamen gomorrhœa, post quæ breui febris ipsum corripuit cōtinua maligna & sæua, quam comitabatur tussis frequens cum quadā spirādi

difficultate, sed nihil dolebat, liquida tamen sua sponte egerebat multa fœtida, & putida, cum quibus omnibus uirium robur utcũq; uigebat. Nam apud uerum medicum, solus casus uirtutis signum est malum. Ad hũc igitur accersitus, illico internam dextri brachij uenam secare feci, sanguinisq; uncias sex fluere, qui sane sanguis omnino corruptione affectus erat. At post sanguinis missionem, syrupum ebiberet sequentem commendaui qui habet. ℞. Syrupi de acetositate citri unciam unam, de borragine unciam mediam, aquę lactucæ, borraginis, añ. uncias duas. Misce fiat syrupus. Cæterum mane in aurora adipsum rediens, & omnia ut decebat considerans, ex eadem uena sex alteras sanguinis uncias fluere permisi, & conditum de acetositate citri interim gustasset suasi, uelut cordialia nonnulla, tunc uero in uictu panatellam seminis melopeponis, & amygdalarum paucarum lacte cõcinnatum accipiebat. Vesperi uero iterum sanguinis semilibram extrahere feci. Nam sanguis per nares, post duas sanguinis priores extractiões, magno impetu fluebat, & multum sitiebat, & difficulter ex pectore sputum emittebat, pro qua complenda operatione, elambetiuum de althea accipiebat, sed ex naribus quoq; excrementa quædã sicca quandoq; remittebat, ob quam causam, amygdalino oleo nares non raro inungebantur: ueluti tracheæ arteriæ exterior regio. Tunc autem sextus agebatur dies, septimo uero, male se habere dixit, imo ea nocte eũ delirasse, assistentes mulieres & iuuenes testati sunt, octauo uero pharmacũ purgatorium & alterans hoc illi dedimus. ℞. Tamarindorum unciã unam, prunorum pinguium numero duodecim, florum borraginis, uiolarum, buglossæ, rosarum, añ. pugill. medium. foliorum lactucæ cicoreæ, endiuiæ, ana. manip. medium. In aqua fiat decoctio, ut decet ad libram mediam, & fiat colatura: postea prædictæ colaturæ accipe uncias tres, syrupi rosati solutiui, syrupi uiolati solutiui añ. uncias duas, rhabarbari boni drachmam unã, misce, fiat potus, detur in aurora, & desuper per horam dormiat, tunc uero pulli contusum pro uictu, cum uno uel altero ipsius pulli bolo accipiebat, & uinum pauciferum ebibebat. post hæc uero, uires potẽtiores sunt factæ, sed morbus quũ grauis & potens erat, ad trigesimum usq; diem lente processit, ut Guaiaci decocto postea pro eo extirpando opus fuerit.

SCHOLIA.

ERat autem hæc morborum complicatio ineunte hyeme, quæ sicca & calida fuit, adeo ut in ea homines focum non uiderint, imo ut seniores totius Italiæ testabantur, à quinquaginta annis antea, huic similis hyems, nunquam uisa fuerat, huic hyemi subsecutum fuit uer pluuiosum, & maxime morbiferum, & in quo plures breui ex febribus malignis correpti, mortui sunt: æstas uero sequẽs calida & sicca erat sed breuis, non adeo tamen suis qualitatibus excellens: ut homines torserit: aut animalia (ut fieri solet) in rabiem traheret. Mites autem morbi hac æstate fuere, & salubres, ac magna ex parte sanguinei, quæ omnia dicta uelim ob nonnullos medicos, qui quum hyemem siccam & impluuiam uiderint, uer uero humidum & procellosum, æstate futura homines grauissimis morbis corripi debere contestabantur, freti Hippocratis aphorismo undecimo libri tertij Aphorismorum, qui inquit De temporibus, siquidem hyems sicca & aquilonia fuerit, uer uero pluuiosum & australe, necesse est, æstate febres acutas, & lippitudines, Græci ὀφθαλμίαι uocant, & intestinorum difficultates fieri, præcipue uero mulieribus, & uiris qui natura sunt humidiores. Hallucinabantur autem medici ij hæc præsagientes, quia parum aduerterant aphorismi priora uerba, quæ aiunt, siquidem hyems sicca & aquilonia fuerit: præponit autem Hippocrates ut uera aphorismi sequatur sententia, hyemẽ non tantum siccam, sed etiam aquiloniam, quæ omnino frigida est, & humores intra corpus retentos, ac carceratos habet. Nam hyems, de qua noster agit sermo, sicca cum quadam tepente caliditate est, quæ ultimis mensibus anni. 1551. & prioribus sequentis 1552. erat, medice enim loquimur.

Curatio sexagesimasecunda, in qua agitur de pleuritide.

Anuel Barbosius uir fortis & robustus annos natus fere quinquaginta, per uniuersum eius corpus diuturnũ patiebatur pruritum siccam úe scabiem. Is quum Venetijs per nauim Anconã uenerat, forte ex frigore contracto, materia cutaneas partes occupans intus recepta est, quo factum est pruritus & scabies ex toto delituerint, & ipse in pleuritim fuerit lapsus, prope Pisaurũ uero ueniẽs, nauis naufragio disrupta est, & ipse cum cæteris promiscuis cõmilitonibus, alijs superueniẽtibus cymbis & nauibus euasit, quo labore superaddito morbo Anconam defatigatus satis uenit. Nam costas superiores multũ dolebat, dolore quidem pungente & acuto, cum quo multum tussiebat, & sputũ sanguineum emittebat, cõtinuo uero febricitabat, & ut paucis dicam, omnia patiebatur quæ in graui comperiuntur pleuritide, ad hunc igitur uocatus ego, illico axillarem eiusdem lateris uenam ubi dolor erat (nam ut dixi, dolor superiores occupabat costas) secare feci, sanguinisq; uncias octo extrahere, qui proculdubio putridus, & omni corruptione affectus, ac ex phlegmone defluxerat, à qua sanguinis missione dolor illico euanuit, adeo ut si tussiret minime ut antea dolorem persentiret. Nam ante sanguinis missionem ita dolore infestabatur, ut tussim pro posse maxime retineret: uesperi uero ex toto deposito dolore, febris utcunq; uigebat, pro qua depellenda, ac mala qualitate mẽbris insita extirpanda, iterum ex eadem uena totidem sanguinis uncias fluere feci, quintus nanq; iam tunc agebat̃ dies à morbi initio. Sexto uero solo lãbetiuo concesso, quo semper usus est, & thoracis illinitione ex unguento pectorali communi facta transegimus. Septimo autem in insomnia melancholica, & terribilia deuenit. Sed octauo purgante medicamento eum euacuauimus, quo sanus euasit, & ita habet. ℞. seminis maluæ, melonis, altheę, passarum è Corinthio, an̄. pugill. unum. prunorũ damascenorum nume. decem. mixariorum, *ziziphorum*, an̄. numero quindecim, florum uiolarum, borraginis, buglossæ, rosarum, an̄. pugill. unum, foliculorum senę unciam unam, liquiritiæ rasę unciam mediam, in aqua fiat decoctio, quousq; maneant uncię octo facta decoctione & colatura. ℞. Prædictæ decoctionis uncias quinque, in qua per noctem infunde rhabarbari subtiliter incisi scriptulos duos, agarici optimi drachmam unam, in aurora fiat colatura & expressio, cui decocto adde, mannæ electæ uncias duas, syrupi rosati solutiui, syrupi uiolati solutiui, an̄. unciam unam & mediam. Misce, fiat potus, detur in aurora, & desuper dormiat per horam, quo multa egessit, & postea paucis diebus sanus euasit, in quibus saccharum borraginatum in aurora comedebat.

Curatio sexagesimatertia, in qua agitur de capitis antiquo dolore cephalęa dicto, continua febre superueniente curato.

Agusinus puer annos natus quatuordecim, quum de capitis antiquo dolore, quem Gręci cephalęam appellant, grauissime torqueretur: contigit quod illi febris continua putrida superuenit, ex qua cum timor esset ne dolor capitis magis ingrauesceret, tantum abfuit ut ea febri dolor increbruerit, ut potius ea dolor in uniuersum abierit, & puer sanus à tam graui & diuturno dolore postea euaserit, ut tandem dici possit, morborum morbos esse medelam.

Curatio sexagesimaquarta, in qua agitur de carcinomate exulcerato.

MVlier Græca nobilis Patrensis cum cancrum occultum hoc est, integrum, in mamma iamdiu pateretur, Venetias ut medicos consuleret pro sui salute petiuit. At medici docte admodum, ut ab omni remediorum admotione abstineret illi suaserunt. Illa uero Anconam ueniens immemor doctorum hominum consilij, monitionibus potius agyrtarum, & nugiuendulorum quibus multum abundat Italia, persuasa uaria topica medicamenta supra malum posuit, quibus breui cancer exulceratus est, & ipsa non diu postea uixit, sed miserrime è uita breui discessit.

Curatio sexagesimaquinta, in qua agitur de gurgulione plus iusto longo facto, simulq; de raucedine.

FIlius Salonis, qui propter Cibetę catos, quos ex longinquis & ualde distantibus regionibus in Italiam traxerat, Catarij nomen adeptus est, gurgulionem plus iusto oblongum habebat, ob quem multa mala sentiebat. Nam rauce loquebatur, ut uix eius loquela perciperetur, & grauamen non paruum circa eandem partem patiebatur, & quod peius erat, cibum difficulter deglutiebat, cum quibus aliquando febricitabat, lenta & miti quadam febricula, & caput dolebat, morbo sus nanq; affectus is est, ægritudo in compositione, eius nempe carũculæ quæ à faucibus dependens uocis instrumentum gurgulio ueteribus dicitur, in magnitudine à naturali habitu excedens, non quidem ad rotundam crassitiem, quam Paulus & Aetius uuam proprie dicunt, sed in tenuem longitudinem, quam columellam prædicti autores recepto uocabulo uocitant, ac sic columellæ laxatio proprie hic morbus dicitur, cuius causa corporea est, continua scilicet humoris aquei à cerebro calido & humido, in eo tamen humiditate superante, destillatio. Hunc igitur curare intendentes ægrotum, eius temperaturam primo contemplamur, quæ omnino calida & humida est, cõpositione uero obesus is cernitur colore rubicundus, multo uictu & potu assuetus, & Veneri summopere deditus, adeo ut hic quum ætatis suę annum quadragesimũquintum ageret, ab infectione Gallicana eius morbi semina originem trahere suspicarer, qua de causa post uaria celebrata remedia, ad Guaiaci decoctum deuenimus, quod per quindecim tantum dies ebibit, & meliuscule habuit. Sed cum Andrinopolim eius propriam patriam reuersus fuit, maiori cum ocio cynarum radicis decoctũ per quinq; supra uiginti dies ebibit, & basilice se sensit, referam tamen ipse (ut medicam artem exercentes noscant) ordinem à nobis primo habitum, & primo à uictus ordine initium sumam, quo uel tantum similes morbi sanari consuescunt, profligantur autem destillationes hæ breui, si modo eas patientes cibaria fugiant pituitosa, qualia sunt pisces, suillę carnes, lacticinia, legumina, immoderata iuscula, herbæ, & cætera. Vtebatur uero optimum succum gignentibus cibis, unum cordi præfixum habens, quod prandium cœna maius ac liberalius semper accipiebat, imo cum prandium opiparum illi erat à cœna nostris monitis abstinebat. Vinum quod Galenus libro quarto De tuenda ualetudine tradit semicrudos humores quantũ aliud quoduis remedium concoquere, in prãdio tantum bibebat, & illud quidem paruum, caput nõ feriens. In cœna autem id omittebat, quoniam eius halitu caput repleri, & cerebrum tentari aiebat, forte Galeni authoritate monitus, qui prædicti uoluminis libro primo hoc affirmat, unde Arabes in destillationibus uinum omnino abnegant, somnum quoq; diurnũ utpote caput replentem

tem

tem,& noxas plures secum ferētem, ut poterat fugiebat, ueluti illico à cœna. Cæterum quum caput Hippocrate teste epistola Demetrio regi conscripta, radix humanorum morborum sit, præcipue ut Galenus adnotat, destillationum, operepræcium erit ipsum ante omnia minus obnoxium destillationibus reddere. At quum eodem Galeno præsente, quarto Methodi medendi libro, & alibi sæpe, non solum medicorum decreto, sed etiam philosophorum testimonio, partem ante totum sanari non liceat, fit inde ut nisi dogmaticum ordinem inuertere uelimus, à totius curatione, ac euacuatione, ordiri debeamus. Porro cum operatio hæc cum medicamentis, tum etiā sanguinis missione cōpleri potest, nos à sanguinis missione, utpote euacuatione uniuersaliori, initium fecimus: præsertim à communi lateris dextri uena, quæ à cephalica tum basilica interna dicta, æque haurit uena, cuius uncias quinqꝫ fluere tantum permisimus, capitis frigiditatē timentes, etenim quantitas hæc sufficiens est multum iuuare & non nocere. Timeat quippe medici autores, apud luxatam columellam, præcipue à pituita & aquea humiditate ortā sanguinis extractionem, quam summopere laudant ex cephalica uena, quando columella ipsa inflammata, phlegmonosa, affatimqꝫ rubens est. Proinde nos prædicta contēti sanguinis missione hirudinibus quoqꝫ semel ani uenis admotis, post syruporum & decoctionum materiam respicientium propinationem, uniuersum corpus per rhabarbarum & agaricum nouiter paratum purgauimus, ad iectis electario catholico uel leniente, quanquam postea nō semel opus hoc confecerimus catapotijs de agarico, cochijs, & aggregatiuis, uel asaiarethi: post quas euacuationes uniuersales, ad particulares nos diuertimus, nempe apophlegmatismis, errhinis medicamentis, dictis nasipurgijs, quæ si bene & ut decet exercentur, miræ inde sequuntur operationes, ut in diuturnis capitis doloribus, non raro experti sumus: nō minus sternutatorijs, & uniuersalibus reuulsionibus, ut frictionibus, nexibus, siccis cucurbitulis, & extremorum lotionibus, missum facio gargarismorum uarium genus à Galeno compositū, quod Aetius abundātissime Sermone octauo suæ medicinæ, capite quadragesimo citauit, & eo nos sæpe usi sumus, ex quo capite remedium unum non prætereundum usurpauimus, quo mulierculæ in hoc casu frequētissime utūtur, & ita habet, Philumeno relatum picem liquidam accipe, eaqꝫ extremum pollicis tui infice, alteraqꝫ manu syncipitis capillos distende, ac pice illine, recurret enim statim uua, hoc sane remedium affectionibus magis quadrat, qꝫ si acatiæ succo (ut mandat Auicenna) & post eum Mesue caput liniretur, ille Fen nona lib. tertij sui canonis capite decimo, hic uero ubi de ægritudinibus uuæ agit, quia frigidę capitis intemperies pix quàm acatia magis aptetur. Cęterum hæc, & pulueres caput roborātes, ueluti cerataria, capitis lotiones, electaria, stillicidium absumentia, & sistentia, cum nullius profectus fuere, ad capitis ustionem, caustico medicamento, uel candente ferramēto, deuenire propositum erat. Sed cum alterius medici monitis ad balneas ire proposuerat, ut harum naturalium aquarum stillicidium super caput præmitteret, quas duccias Italia uocat, ea omnia renuit: uerum quum harum aquarum naturalium usum, ut noxium & illi contrarium proprijs indicijs & ueris rationibus indicauimus consilium mutauit. Nam præter quod citra priscorum medicorum morem, neoterici nostri ijs duccijs frequentissime utantur, mirum tamen in modum huius capitis temperaturæ, utpote naturaliter calidæ aduersantur, ut huius rei testis est Gal. libro sexto, De sanitate tuenda, qui calidas has aquas,

sua natura scaturientes, ut sulphureas, bituminosas, & aluminosas, calido capiti inimicissimas esse tradit, quo fit eisdem huius caput exponere periculosissimum admodum sit, quum forte dum alterum morbum expellere curaremus, alterius & forte sęuioris essemus authores, ut sępe ex ijs ducciјs euenisse notauimus ipsorum ægrotorum, & medicorum longe frustrata spe nō imme rito, quum Salustius Burgessius, nobilis Senensis, & Anconæ militum præfectus, dignissimus ex asthmate ob materierū à capite in pectus descensum male afficeretur, & Senas peteret ut eius agri duccijs, quibus maxime abundat, uteretur: illi Senenses medici doctissime admodum cōsuluerunt, ab eis omnino ut abstineret. Timor autem erat, ne in pectus à capite materia irrueret, & hominem suffocaret, quibus ille prudenter paruit, & eorum consilio alijs pręsidijs sanitatē obtinuit, ut ægrotus noster guaiaci decocti usu quindecim dierum tempore, quanquam postea sanitati integræ sigillū imposuerit, potu decocti radicis cynarū, quod ex descriptione nostra, à Centuria secunda, per uiginti quinqȝ dies Andrinopoli eius propria patria ebibit, & nūc ut ad nos rescripsit taurice ualet. Huic curationi finem iam imponebam ni in mentem uenisset, optimū fore si selectiores gargarismos, & tutiores, quibus in hoc morbo usi sumus describeremus. Habet igitˀ gargarismus primus à Galeno libro sexto De comp. med. secund. loca scriptus, & ab Aetio Sermone octauo, capite quadragesimo relatus sic. ℞. Mellis libram unam, aluminis liquidi librā unam, florum rosarum libram mediam, succi hypocysthidis uncias tres, alumen & mel simul coquito, dein reliqua tria adijcito, ac rursum paululū decoquito, quo eodem Galeno authore, tribus modis uti possumus: primo aqua calida dissoluto: secundo, aqua mulsa ad gargarizandum: tertio pro illinitione, nam eius illitu cum digitis columella reprimi & eleuari potest: & ut Aetius ait, bonum hoc remedium esse adstruit Galenus, eoqȝ uti iubet. Cæterum quoniam prædicta inscriptione alumen liquidum legitur, quo nūc caremus, consonum est, eius uice, huic medicamento scissile, quod alumen plumę officinę hodie uocant, inijciamus. quod (Galeno authore) libro De septis ad eos qui introducuntur, & sexto De comp. med. secundum loca aluminis cæteris generibus ualentius est, & gurgulioni multum prodest, & mea sentētia, eius pondus ad bessem accedere, hoc est ad uncias octo, ut in Aetio legitur, satis esset, quia si scissilis aluminis libra in hac admitteretur cōpositione, forte uiolenter & quasi repente columellam restringeremus. Secundum locale remedium philosopho relatum est, ut Aetius meminit libro octauo suę medicinę, & Galenus ante eum libro sexto De compositione med. secundum loca capite tertio prope finem, quod ita habet, & temporis necessitate instante apparatur, quia inueteratum uires suas amittit. Nuces uirides accipe & exsiccato, & palmarum ossa, atqȝ de ipsis ubi uelis sufficienter exurito, & amborū æquales partes misceto, ac siccis tritis utitor, sufficienter autem discussoria existūt. Proinde nos remedio hoc post citatū, & alia uaria quæ consulto præterimus usi sumus, morborum autem tempora maxime à medico cōtemplanda sunt, qua de re dixit Hippocrates libro De sterilibus, Conare ut physicus sis, ad hominis habitum ac robur respiciens, ex ijs enim nullus est, qui non omnia ad amussim faciat, missum facio Galenum, uarijs suis libris huic rei dicatis, quē tantum audire citato libro sexto, De compos. med. s. loca satis esset. Cæterum quum hæc operaremur in mentem uenit, iuuenis olim Louaniensis apud collegium trilingue, eo tempore quo illi Cōradus Coclenius, uir Græce & Lati-

ne

ne doctissimus, & dicendi arte nobilissimus præfectus erat. Agitur autem annus decimusquintus, ad quem iuuenem, quum Antuerpiæ ipse agerem, Louanium uenimus, ut eius ualetudini consuleremus. Habebat autē studiosus hic iuuenis gurgulionem lori modo oblongum, exanguem, pro quo reducēdo, quum multa & uaria à doctis medicis tentata essent, & nihil profuerint, ad eū rescindendum coacti fuimus. Nam continuo irritatu, tusses, uigilias, quin & strangulationem interim minabatur: suadet autem Hippocrates, & Galenus assentitur libro tertio Prædictionū, textu uigesimoprimo, ubi gurgulio crassior in rotunditatem creuerit, & instar uuæ deorsum feratur, eiusq; superior pars tenuior euaserit, aut quando gracilis fuerit, & ad lori tenuitatem redactus, tunc chirurgia amputandus est, & ut nos tunc opus confecimus, forcipibus eum præcidimus, & illico ex oleo uitrioleo tetigimus, & sanus ac liber à tam sæuis symptomatis iuuenis hic fuit, qui præter omnium spem ab hac affectione euasit, rauce tamen postea loquebatur, nec mirum quia gurgulio tanquam uocis plectrum ipsi ad magnitudinem atq; elegantiam conferens, uno omnium medicorum cōsensu est homini à natura tributus, ex quo quoq; tot sequuntur animanti iuuamēta & commoda, quot à Galeno undecimo libro De usu partium enarrantur: siquidem aer ingrediēs ab eo prius inciditur, eius ingressus uiolentia frangitur, frigiditas admodum compescitur, ita ut nōnulli quibus ille ad basim usq; fuerit amputatus, non modo longe deterius locuti sint, sed etiam frigidiorem adeo senserint inspirationem, ut pleriq; pulmone ac thorace affatim refrigerato, perierint: ea de causa nos in eius incisione, Hippocratis & Galeni consilio, modum & quantitatē particulæ seruauimus, ut de hac re Centuria prima diximus. Cæterum ut oratio ex integro rationes suas habeat, puluis item, aut eiusdem generis substantia ne in laringem incidat gurgulioe clypeo prohibetur. In summa, hæc iuuenis columella incisa ex earum genere erat, quas medici prisci, oblongas appellitabāt, per summa graciles, muris caudæ modo remissas, non admodum sanguinolentas, sed albicātes magis quas & ipsi chirurgia curare solent, tentatis tamen prius generosis medicamentis, resiccantibus & extenuantibus, quia Galeno authore libro quarto Methodi medendi capite quarto, excidere res est promptissima, maius uero quippiam, atq; artis egens medicamentis sanare. Caueant tamē medici, quod quum columella pelliculis referta eam trahēti oblaxitatem cedat, prolixior sane inspicientibus sæpius apparet, unde non pauci inexperti, aut errore aut ignorantia ducti, altius incidentes, eā funditus auferunt, maximiq; incommodi autores ægro existunt.

Curatio sexagesimasexta, in qua agitur de acri humore à capite ad os descendente, & aphtas inibi gignente, & postea dysenteriam.

CONstātinus natione Germanus, uir multarum linguarum peritissimus, temperatura biliosus, ætatis suæ anno sexagesimo, cū ab eius capite humor acris ad os deflueret, in eo ulcera quę aphtas Gręci dicunt, passus est. Contra quæ quum remedijs uteretur, & syrupum rosatum simplicem cum de endiuia paratum biberet, prædictus acer humor ad intestina lapsus est, unde dysenteria orta fuit: multum quippe egerebat maximo sub umbilicum dolore: egestiones primo meræ erant, biliosę, postea uirides sanguinis mixtæ, parum uel nihil febriebat: sed multum sitiebat, uires constabant, sed pulsus intus retracti percipiebantur. Contra hunc morbum

bum incedentes igitur nos primo uictus ordinem huic talem constituimus: ut panatelam ex farinæ flore, quem similaginem uocamus, cōcinnatam, pauculo butyro adiecto comederet, uel similaginis loco, orizæ puluerem poneret, aut ex iure pedum uituli, aut nephrendis, ueruecis úe, prædicta panatela pararetur commēdabamus, cui aromatum uice puluerem ex bolo Armeniæ, thure, mastiche, utroq; corallio & similibus inspergebant, à uino porrò abstineret, suadebam: cuius uice aquam hordei excoriati ebibebat. Sed inter noctem & diem diacodium simplex ex saccharo & papaueris decocto paratū, rotulorum figura gustabat. Sed primis diebus clysteres ex hordei decocto cū ouo integro, albo scilicet & rubro, adiecto oleo myrtino, uel rosaceo, cū pauco saccharo immittebantur, post quos clysteres constringentes inijciebātur, quorum exemplum est. ℞. Decoctionis hordei excoriati, in qua extinctū ferrum fuit uncias quindecim, seui hircini unciam unam & mediam, olei myrtini uncias duas, boli Armeniæ, sanguinis draconis ex Insulis Canariæ, fortunatis dictis, aduecti an̄. drachmas duas, albuminis oui optime concussi, numero duo, pilorum leporis drachmam unam & mediam, misce fiat clyster; & eū pro posse quantum potuerit retineat. Cæterum, quum primum hæc parabantur, uniuersus noster conatus eò dirigebatur, ut humor à capite in intestina descendere paratus, ad nares & alias simileis parteis diuerteretur, sed stomacho emplastrum diaphænicon, & sub umbilico unguentum ex corticibus castanearum admouebatur, quibus omnibus, sanitati intra sex dies restitutus fuit.

Curatio sexagesimaseptima, in qua agitur de pleuritide, membranam costas succingentem exteriorem, & musculos inter costales exteriores, occupante.

Ir ex foro Iulij, Venetorū antiqua patria Anconæ, pleuritide nō exquisita, mendosa, uel spuria dicta, corripi cœpit: costas nanq; succingentem externam membranam cum intercostalibus musculis exterioribus inflammatio infestabat, ut ex ijs deprehendebamus signis, continuo febricitabat, & exteriorem thoracis partem dolebat, dolore quidem extensiuo & pulsatorio, nam tussis paucula, uel nulla erat, sed respiratio non admodum erat difficilis, quāquam in expiratione æger maius percipiebat nocumentum quàm in inspiratione: quin uisu & tactu, locus inflammatione affectus deprehendebatur. Pulsus non admodū erat durus, sed supra eundem affectum latus decubitus difficilis est: signū potens pro hac uenāda affectione, quibus omnibus animaduersis, & perspecta bona uiri habitudine, illico axillarem uenam dolentem locum respicientem secare feci, & ex ea sanguinis uncias octo demere. Agebatur autem iam ægritudinis secundus dies, quapropter bona uictus ratione instituta, hoc fomentum supra locum affectum fil tro admouēdum descripsi, & ita habet. ℞. Rosarum, maluarum, parietariæ, camomillæ, anethi, seminis lini, fœnugræci, an̄. pugill. unum. In libris decē aquæ fiat decoctio sufficiens, cui postea adde olei rosati uncias tres, misce fiat fomentum, applicito & sæpe innouato filtro, uel spongia recenti, ac postea hoc linimento illinatur. ℞. Assungiæ gallinę, butyri recentis, an̄. unciam unam, pulueris camomillæ unciam mediam, olei rosati, amygdalarum dulcium, an̄. unciam mediam, ceræ albæ q. s. ad ignem misceto, & fiat unguentum molle, ijs enim cucurbitulis loco affecto affixis, ex toto intra octo dies inflammatio resoluta fuit, nec pluribus aut uarijs alijs medicamentis pro hac conficienda operatione opus habuimus. Cæterum, solet inflam-

inflammatio hæc ad cutem aliquando deuenire, adeo ut necessum sit tumorẽ aperire: ut refert Galenus libro quinto De locis affectis, ultimis fere uerbis capitis tertij, id quod nos hucusq; semel tantum obseruatum habemus. Nam cũ olim apud Antuerpienses essemus, ad quos regiæ Lusitanorum classes ex India redeuntes diuertere solent, contigit quod nobilis quidam Lusitanus, nauis alterius præfectus, in hanc incidit spuriam pleuritim, si pleuritis dici meretur, ex qua ita afflictus fuit, ut nullis remediorum beneficijs humor ex toto resolueretur, imo post aliquot dies, tumor extra apparuit, quem scalpello incidi fecimus, & paucis postea diebus, ægrum ex toto ad sanitatem redegimus. Porro huic si recte teneo, tota lateris affecti manus ad motum impedita erat. Cæterum refert gloriosus Zoar, à se huic simile conspectum opus, & per patrem suum in muliere quadam confectum, ut apud ipsum legere quis poterit, libro primo sui Theisir capite quarto, tractatus sextidecimi.

SCHOLIA.

Pleuritis exquisita, ea dicitur, quando cingens costas membrana, primario affecta laborat, ut meminit Gal. libro quinto De locis affectis, capite secundo. Quum primum igitur in membrana ac costas succingente, ac musculis illi continuis inflammatio fit, pleuritis uera et exquisita fit: ad quam necessario hæc sequuntur. Febris ardens, punctorius dolor, difficilis respiratio, tussis, & pulsus paruus, arteriam & duram & quodammodo tensam indicans: ut refert Galenus prædicto à nobis libro, & libro De cõstitutione artis medicæ, & secundo De difficultate respirationis, fit autem in hac exquisita pleuritide febris cõtinua, quia inflammatio adest, & sedes affecta parum distat à corde, imo cum panniculo ipsum inuoluente, ac septo trãsuerso cognationem habet, fit autem inflammatio hæc potissimum à sanguine uel bile, ut meminit Galenus libro sexto Aphor. aphor. trigesimotertio, quo fit, si inflammatio ab alio euenerit humore, exquisita forte non erit pleuritis: reliquorum uero symptomatum causas, legito apud Galenum libro secundo De crisibus, quo nemo clarius hæc exponit. Quando tamen succingens costas interna membrana solum afficitur, tunc decubitus supra latus affectum facilis est, supra alterum uero difficilis. Porro si cum interna membrana, externa ut fieri solet affici quoq; contingat, uel musculi ipsi intercostales exteriores, tunc ad utrũq; latus decubitus est difficilis, ut sapienter admodum nos docuit Galenus libro De constitutione artis medicæ, inquiens. Cum enim duplex sit ea membrana quæ costas uelat, si ea pars quæ exterius ossibus hæret, ualide laboret, facilius in latere decumbunt opposito. Nam si in morbosum decumbunt, compressio molestiam affert, at si interior (quod etiã euenit frequentius) uehementius dolent si in oppositum latus reclinent, quippe quum pensilis reddatur inflãmata particula, in morbosum uero minus, quum nec ab ossibus prematur, nec etiam quasi suspensa pendeat, sed potius sit ab utroq; incommodo immunis: quod si utriq; ea membrana afficiatur, par in utroq; latere decubitus est. Hactenus Galenus, ex quo facile elicitur, consequens esse huic nostro quo de agimus ægrotante decubitum supra affectum latus molestum ac difficilem esse, quia inflammatio externam succingentem costas membranam afficiebat, quam cum supra dolentem locum decumbebat, comprimebat, unde dolor oriebatur. Porro quando succingens costas membrana primum afficitur, tunc pulsus intensus admodum est, quia interna membrana arterias tangit, comprimit, & tendit: si uero in musculis infimammatio fuerit, pulsus non adeo tensus est, quia non ita arteriæ tenduntur. Cæterum, euidentioris doctrinæ gratia, scire decet uiginti quatuor costis, duo & uiginti interstitia, siue inter costas media spatia ex utraq; parte inesse, quia singulis duodecim costis, undena spatia inter costas media comperiũtur, quæ musculi explent occupant úe, ac ea de causa intercostales musculi dicuntur ij. Qui an uiginti duo sint uel potius quadragintaquatuor, in dubium uertere quis posset, & eo magis quia Galenus hac de re subobscure locutus est. Galenus igitur, ut rem paucis absoluamus, libro De causis respirationis, ubi ex proposito de ijs musculis agit, duos & uiginti tantum esse meminit, dicens, sic etiam circa costas musculi, quorum in medijs ipsius regionibus duo & uiginti numerantur: ad quem locum Galenus ipse, cum de eadem re loquitur, lectorẽ remittit, ut apud ipsum quis legere poterit, libris quinto & octauo, De anatomicis administrationibus, & septimo De usu partium, quasi prædicta contentus sententia, quod intercostales musculi uiginti duo tantum sint. Cæterum, quod intercostales ij musculi non tantũ sint uiginti duo, sed quadragintaquatuor, uel ex hoc satis probari potest: quia thorax cum respirationis autor sit, in quo duo contrarij motus reperiuntur, scilicet inspiratio & expiratio, consequens fuit natura quoq; duo componeret instrumenta, ut eisdem contrarias compleret operationes, quæ proculdubio, musculi sunt in-

tercoſtales dicti, interni & externi:interni inſpirationi ſubſeruientes : externi uero expirationi. Vnde conſentaneum eſt aſſerere tot eſſe muſculos interiores, quot exteriores, quod Galenus libro à nobis citato De cauſis reſpirationis, paucis interiectis lineis, poſt ea uerba, in quibus uiginti duos muſculos ſignauit, non negat: quin potius quadragintaquatuor admittere uidetur, cum dicat muſculos iſtos intercoſtales internos & externos eſſe quorum fibræ mutuo nexu implicitæ, & ad figuram huius characteris X. interſecantur, & ab externis deorſum uerſus fibræ obliquæ declinant:ab internis contrario modo, qui fibrarum inceſſus idem habetur in muſculis qui ad coſtas nothas habentur. Attende tamen fibrarum ſitum inter duas coſtas ſubinde quoq; uariari, quoniam plerunq; aliter ſe habent inter coſtarum cartilagines, quàm inter ipſa oſſa, atq; ob id inter binas coſtas Arabes, & eorum ſequaces, quatuor muſculorum genera ſtatuerunt. Sunt igitur ut receptui canamus, muſculi ij inter coſtales, quatuor ſupra quadraginta, interni uiginti duo, externi totidem. Interni inſpirationi famulantur, externi uero expirationi, quãquam Veſalius Bruxelẽſis artificioſiſsimo libro illo ſuo De hominis fabrica, in hac re ueluti pluribus alijs Galeno aduerſatur, ſed an recte alibi, modo deus opt. max. uota noſtra ſecundet exponemus. Accedunt prædictis quatuor ſupra quadraginta muſculis intercoſtalibus, alij plures reſpirationi ſeruientes: primo duo primarum coſtarum, qui ſuperiorem duntaxat thoracis partem attollunt, totidem extremorum, inferiorem ſolum contrahentes, tres ex ceruice deſcendentes, qui ſublimes thoracis particulas retrahunt ſimul & eleuant, ſeptem dorſalibus coſtarum radicibus extenſi, qui cartilaginum extrema adſtringunt, octo abdominis, qui ad ſeptum pertingunt, & thoracis contractum auxiliantur, quibus alter haud uiliſsimus adnumerandus uenit muſculus, diaphragma dictus, quos omnes hucuſq; percurriſſe ſatis eſt, ut lectores noſcant ægrotum noſtrum expirationem difficiliorem pati, quia exteriores muſculos læſos & inflammatione affectos habebat. Nam ut obiter hoc dicam, ſolo ſepto tranſuerſo diaphragmate dicto, in paruis reſpirationibus quoduis animal utitur, ueluti quando muſculi alij ualidiſsima pleuritide oppreſsi ſunt, ut meminit Galenus libro ſecũdo De locis affectis capite ſecundo. Cum uero uiolentæ reſpirationis uſus quidam ipſi animali oboritur, aut exercitio, aut febri, aut uehementi aeris calore, aut alio quodam affectu, neceſsitas eſt ſeptifunctionibus intercoſtales ſubuenire: ſin autem adhuc maior uſus reſpirandi euenerit, etiam altioribus muſculis actionem obit. At hæc nunc ſufficiant, cum multo plura in hac re pro Ariſtotele & Auerroi confutandis dicenda eſſent, & inſtitutum noſtrum proſequamur.

Curatio ſexageſimaoctaua, in qua agitur de pleuritide quodam affecto, per lotium ſaniem emittente.

Ercator Ariminenſis, uir me hercle probus, cum Racanatenſes nũdinas peteret, Anconæ ſæua & crudeli pleuritide correptus fuit. Nam ad quintum ſuperiorum coſtarũ dolebat, dolore quidem punctuli, continuo & intenſiſſime febriebat, difficulter reſpirabat, ſed difficilius tuſſiebat, ob reſpõdentem ex affecto loco dolorem: optime ſupra affectum latus decumbebat, ſupra oppoſitum uero, nullo modo: ſi ſupra eum tamen decubitum tentabat, ex loco affecto rem penſilem perſentire dolorem maximum inferentem dicebat: pulſus huic duriuſculus erat, & ſenæ modo aſper, quæ omnia primo die quum ad eum inuiſendum uenirẽ, pati comperio, & ea de cauſa ueſperi, ea ſcilicet hora qua eũ conuenimus, illico internam eiuſdem brachij uenam affectum locum reſpicientis ſecare feci, & ſanguinem ad uncias decem minuere: cœperat autẽ iam ſanguis corruptione affici, ſed eo die nihil quicquã expuit, ſequenti uero die prope noctem ſputum cruentum mittere cœpit, admoueramus autem nos illico poſt ſectam uenam, & ſanguinem detractum, fomentum filtro exceptũ, quod habet. ℞. Roſarum ſiccarum, ſeminis lini, fœnugræci, hordei, maluarum, añ. pugill. unum, parietarię manip. unum & medium, in libris duodecim aquæ fiat decoctio ſufficiens, facta coctura, adde olei roſati libram mediam, miſce, in qua filtrum immitte & expreſſum optime calidum loco admoue, & ſæpe immuta. Huius cibus ptiſana colata erat, potus uero, hordeacea aqua in lebo uiolaceo, aut ſaccharo mixta. Secundo uero die ex eodem facto uulnere totidem ſanguinis unciæ ſunt extractæ: nec enim ſcalpello prædictum uulnus,

nus pungere opus fuit, ſed conchæ modo facta manu ſupra illatum uulnus, fortiter percutimus, & ut à cucurbitula fugiendi uacui gratia ſanguis euocatur, ab hac uero ſanguinis miſſione ſyrupum hunc ebibit, qui habet. ℞. Syrupi uiolacei ſimplicis, de endiuia ſimpl. añ. unciam unam, aquarum uiolarũ, farfaræ, añ. uncias duas, miſce fiat ſyrupus, quẽ ſingulis diebus in aurora ebibebat: prope noctem uero diei ſecundi, ut dixi, hic ſpuere cœpit, ſputum quidem cruentum, quod ſequentibus diebus ſanioſum eſt redditum, tunc uero delirare cœpit, & ſymptomata alia grauiſſima pati, contra quæ ut opus erat, occurrebamus. At quinto die, cum lotium conſpexiſſem, eum ſanie plenũ in matula deprehendi: ita enim huius lotium ſanie infectum erat, ut lotiũ eius, qui gomorrhœam pati ſolet, in quo medici ſæpe decipi ſolent, credentes ſaniem illam, nebulam, aut humoris intra uenas peccantis portiunculam à natura deuictã eſſe, pro qua re angi cœpimus, hinc inde cauſam unde ſanies decidebat inquirentes: demum ſexto die, bolum ex flore caſſiæ fiſtularis, ad unciam unam cum dimidia, pauco ſaccharo exceptum, propinauimus, & deinceps melius habere cœpit, erant autem uires ita imbecilles, ut ſeptimo elapſo die, nõ ſolum panis puri micas cũ iure pulli gallinacei, ſed etiam carnes ipſas cõcedere opus fuerit, & deo tandẽ auſpice, penitus eſt à pleuritide liberatus.

SCHOLIA.

Exquiſita pleuritis hæc eſt, quia inflammatio ſuccingentem coſtas membranam occupabat, & in ea punctilis dolor comperiebatur, quanquam (quod ſciam) nuſquam niſi in exquiſita pleuritide, punctilis hic dolor reperiri poteſt. Cæterum ſubit admirari ſaniei per lotium exitum, quem ægrotus hic meiebat, & quum hinc inde animum uoluerem, in mentem uenit, ſaniem thorace collectam, per urinam quãdoq; excerni, quod Galenus ditiſsimus medicinæ Oceanus non ſiluit libro ſexto De locis affectis, per uelantem autem coſtas membranam, materia phlegmoni impacta reſudat, quæ pulmonibus collecta pectoris compreſſione aſcendit. Cæterum quũ ipſis pulmonibus arteria uenalis hæreat, & alligata ſit, conſequens eſt fieri poſſe materiam per eam demandari, & ad cor peruenire: tandem inde per magnam arteriam Aortæ dictã, dele gari, & ad emulgentes deſcendere, & conſequens per urinam mitti, ueluti per ſeceſſum quoq; reijci contingit, ad cor autem ut dixi, perueniens materiam per uenam putealem cauam dictam deferri poteſt, & inde ad iecur, & tandem ad uenam portæ, & inteſtina, quanquam fieri poſſe tradit Galenus, ut materia hæc per cauam uenam ad uenam portæ perueniat, & iecoris gibbas partes non attingat, quia à uena caua aliquãdo uena quædam deciditur, quæ uenis portæ copulatur, per quam materia ad ipſas uenas portæ peruenire poterit, abſq; quod iecinoris partes gibbas contingat.

Curatio ſexageſimanona, in qua agitur de pleuritide.

Puella nata annos ſeptemdecim, poſt optimam menſium ſuorũ purgationem, pleuritide correpta fuit, ſanguinem purum ſpuebat, & circa mammam læuam dolore afficiebatur, qui ad clauiculam reſpondebat, continuo febricitabat, tuſſiebat, & quũ tuſſiebat multum loco prædicto dolebat, cum quibus difficultatẽ anhelitus patiebatᷓ. Huic occurrens ipſe ab iniecto clyſteri, ſecta eodẽ die bis axillaris uena eiuſdem lateris fuit, & ſanguis ad uncias uiginti extractus. Porro locus dolore affectus, fomento irrigabatur, fouebatur ue quod habet.
℞. Maluę, maluauiſci, parietarię, roſarum, ſeminis lini, fœnugræci, ordei, añ. pugill. unum, in libris duodecim aquæ fiat decoctio ſecundum artem, cui adde olei roſati, uiolati añ. uncias tres, miſce, & in eo filtrum uel ſpongia noua imbuta, aut ueſica eius plena, loco affecto imponatur, & poſtea unguẽto uiolaceo eum illito, ĳs enim puella hæc melius habuit. Sed cibus huic ptiſana cũ

cremore hoc est, lacte seminis melonis & amygdalarum erat: potus uero hordeacea aqua, quam tepentem iulebo admixtam semper ebibebat, quibus omnibus intra quinqꝫ dies sanitati restituta fuit.

Curatio septuagesima, in qua agitur, de exanthematibus, morbo dicto pulicari, absqꝫ febre in puero erumpente.

Puer ad me delatus absqꝫ febre, totus maculis quibusdam pulicum puncturis similibus scatebat, & ipsis quidem nigerrimis, ut mirari satis sit talem morbum absqꝫ febre, uel animi anxietate, aut pueri ipsius detrimento ad cutem prorupisse. Sed cũ potenti uirtuti nihil esse difficile sciamus, ut quę per ossis medium transmittit materiam abscessum gignentem, ut refert Galenus libro septimo Aphorismorum, enarratione quinquagesimaquinta, ideo mirari destitimus. Cæterũ duobus interpositis diebus puer hic egestiones, sanguinem multũ, nigrũ, fœculentũ, male olentem, egessit, & sanus ac liber euasit. Sed alterũ puerum tunc febrientem uidimus, cui per crura exanthemata, siue efflorescentia signa disseminata erant, quæ quoqꝫ subito apparuerunt, & breui sanus factus fuit, grassabant̃ aũt tunc febres malignæ pestilentes, ut ex dicẽdis uidebitur.

Curatio septuagesimaprima, in qua agitur de febre continua maligna interficiente.

Manuel Pintus uir annos natus circiter sexaginta, quũ iam diu mœrore afficeretur, in febrem incidit continuam, & male morigeram, fortiter sitiebat, capitis & oculorum magnam persentiebat grauitatem, intus urebatur, extra uero membra frigebant, lotium rubrũ & crassum emeiebat, in quo pars superior albicabat. Sed pulsus debiles omnino erant quadam cum intercidentia, ut singulis tribus pulsationibus una deficeret: qua de re tertio ad eum ingrediens, sanguinis missionem per uenæ sectionem moliri ueritus sum, imo ad ea quæ roborant, & uires reficiunt, confugimus. Ea huic pro uictu concedentes, ut uitellos ouorum rosacea alteratos, pulli contusum, ptisanæ mixtum, capi ius in quo semina citri, acetosæ, bolus Armeniæ, margaritæ præparatę, corallus præparatus, & ijs similia in puluerẽ redacta mittebantur, non minus conditum ex acetositate citri cõcedebatur, ueluti eius syrupus, cũ altero de nimphea mixtus, adiectis destillaticijs aquis. Vniuersus autem noster conatus eo dirigebatur, ut uires reficerentur, & febris acumen, ac malignitas infringerentur: pro qua complenda operatione, cordi epithemata refrigerantia applicabamus: demum resumptis utcunqꝫ uiribus, quinto die cassiæ fistularis drachmas decem ex aqua acetosa dissolutas ebibit, quibus multa egessit biliosa & mera. Cæterum pulsus debilior est redditus prædictis cum intercidentijs: septimo, quinquies in nocte sua sponte egessit, in fine cuius, hirudines duæ ano admotæ sunt, & sanguis per eas abunde extractus: octauo melius habere uisus est, nono ter quoqꝫ sua sponte egessit, biliosissima & fœtida multa, nihil in uictu accipiebat, lingua arida & scissa facta est, mente semper constans fuit: decimo bis egessit, sputa multa uiscida excreabat, sed maxima cum difficultate, & tunc uires imbecilles multũ erãt: demum undecimi initio obijt, ultimo scilicet die mensis Februarij 1552.

Curatio septuagesimasecunda, in qua agitur de febre cõtinua pestilẽte.

Caualerius Aulonensis mercator, uir sexaginta annorum, fortis & robustus, hoc eodem tempore febri continua pestilente & maligna corripi cœpit: nam primis diebus, ut medicus referebat, febriculam quãdam lentam

pati cœpit, quã ægrotus nihili faciebat, quia nihil dolebat, ſitiebat tamen multum, & pulſus inordinatos habebat, & urinam craſſam emittebat, quibus de cauſis, per minorans medicamentum primis diebus æger ipſe purgatus fuit, & per cucurbitulas ſcapulis admotas, ſecta cute illi ſanguis extractus. Nam in brachijs uenæ non apparuerant: ſexto uero die urinæ bonæ cum nubecula copioſa erant: octauo peius habuit, & urinæ ſubalbidę cum ſublimamento albo ſunt factæ: nono brachij exterior uena ſecta fuit: decimo, per totam noctem non dormiuit, ſed delirabat, & multa loquebatur, & manibus ex ſtragulis neſcio quid extrahebat, in aurora ſtridor dentium, linguæ nigredo, febris intenſa, pulſus paruus cum intercidentijs, & ſomni maxima appetentia, pro quibus ſcapulis cucurbitulæ ſiccæ applicitæ ſunt, undecimo, omnia eadẽ habebantur, ſed uires cum corporis impotentia imbecilliores ſunt redditæ, & oculorum concaua nigra ſunt facta, facies uero ſubliuida, narium extremitas acuta cum quadam albedine: duodecimi initio, tremore affectus fuit, ad quẽ ſudor copioſus calidus ſubſecutus fuit, uniuerſum irrigans corpus. Cęterum, crura etſi calebant, non tamen ſudabãt, elapſis uero duabus horis, huic os diſtortum eſt, & ſudor ex toto exoleuit, pulſus diminuti erant, inter ſe loquebatur, neq; ab aſſiſtentibus percipiebatur. Oremõ inſtabat, & decimotertio die mortuus fuit, quinto ſcilicet die menſis Martij. 1552.

Curatio ſeptuageſimatertia, in qua agitur, de febre maligna, in qua urina optima ſemper apparuit.

HOc eodem tẽpore ſenex Partinopolitanus annos natus ſexaginta, fortis, & potens, febri continua & maligna corripi cœpit, cũ qua nullam corporis partem dolebat, ſed maxime ſitiebat, & linguam nigram & aridam habebat, huic cæterum primis diebus ex caſſia fiſtulari aluus exonerata fuit, & ſequentibus diebus urina optima ſemper optimo cum ſublimamento apparuit. At pulſus debilis cũ intercidentijs erat, ut hic mirari liceat optima cum urina, & nullis ſymptomatis, pulſus peſſimus erat, teſtantur autem hæc uitalem facultatem morbo oppreſſam eſſe, cæteris adhuc non male ualentibus facultatibus: hic quum multis diebus abſque remedijs perſeueraret, ita in extremis egit, ut per quatuor dies ſolo muliebri lacte gubernatus fuerit, poſtea uero capi aquam deſtillatitiam, & oua ſorbilia titiſſabat, & tandem præter aliorum ſpem euaſit.

Curatio ſeptuageſimaquarta, in qua agitur de febre maligna interficiente.

SAmuel Segnior hoc eodẽ tempore perſimili febre correptus fuit. Cæterum quum hic iuuenis robuſtus & fortis eſſet, & medicus ſegniter in ſanguine extrahẽdo ſe geſſerit, octauo obijt, ſunt autem febres hæ peſtilentes cordis ſubſtantiam præcipue occupãtes, pro quibus exacte deprehendendis paucula hic ſubijciam.

SCHOLIA.

TEſtatur Galenus libro tertio de præſagatione ex pulſibus, capite quarto, febres peſtilẽtes nonnunquã reperiri, non graſſante peſtilente lue, eius enim inibi hæc ſunt uerba, ſciendum tamen nonnunquã incidere ſine peſte has ipſas febres, ut de illis prodiderunt omnes inſigniores medici uocantq; peſtilentes, de quarum tota natura, diſputaui latius libris de differentijs febrium. Ob hæc forte Galeni uerba, Zoar glorioſus libro ſui Theiſir, omnem febrem putridam quoquo modo peſtilentem eſſe dicere auſus eſt, ut Conciliator libro ſuarum differentiarum exacte proſequitur. Cæterum in ijs peſtilentibus febribus, de quibus curationes noſtræ habitæ ſunt, ſæpe pulſus & urina ita naturalibus ſimiles erãt, ut omnibus admirationi eſſent, imo eiſdẽ

affecti ita pauculum & remissum quandoq; persentiebãt febrilem calorem, ut non solum ipsi, sed priuati eos tangentes, non febrire dixerint, quæ omnia Auicenna aduertens ex Galeno libro tertio De præsagatione ex pulsibus, ubi hæc scripta dimisit, Fen prima libri quarti, quum de ijs febribus pestilentibus agit, inquit, Sunt quippe ex ijs pestilentibus febribus nonnullæ, in quibus neq; æger, neq; ipsum tangens, excellentem febrilem calorem persentiunt, imo ipsius ægri pulsus & urina à naturalibus non multum distant, & tamẽ febris ipsa uelociter interficit, unde in ore medicorum habetur. Vrina & pulsus optimi sunt, sed æger tendit ad obitum: qui sane medici hæc dignoscentes, multa sunt laude digni, utpote in arte medendi exercitatissimi. Carpit autem Galenus sui temporis medicos, qui diuturna quadam peste hæc discernere nescirent, imo eos nihilo plebe præstantiores, imo imperitiores dicit, subiungam autem Galeni uerba, ut artem medicam exercẽtes, unde Auicenna sua deprompsit, noscant: libro igitur & capite à nobis citatis, Galenus ita ait, Sane uidetur quibusdã per plexa & incognita uia, si quando in ijs pestilentibus febribus, neq; differentia ulla pulsuum deficiet, & seipse ægrotus febrem non dicat percipere, nec ex urina quidem petere in eiusmodi affectibus firmam notitiam semper licet, sed est etiam febre anceps, colore & sedimento similis naturali, sexcentos tales in pestilentia diuturna conspeximus, ubi medicos cerneres nihilo plebe præstantiores, imo uero imperitiores multo nõ nullos experiẽte plebeio. Vulgus enim fere si nihil aliud, at spirationem ægrotorum uideas obseruare, quæ si fœteat, peiorem casum expectant. At illi quidem usu tale signum in pestilentibus febribus inuenerũt, tu nõ usu modo sed ratione æstima, iam os etiam attendunt, quod si illic aliquid caloris pestilentis cernant, eos peste confirmant laborare. Equidem medico hæc puto clariora esse quàm uulgo, partim colorem habent de pascentibus herpetibus assimilem, diffisum per plures partes scilicet quàm à primo, & si manũ thoraci exercitatus medicus admoueat, in explorando febrili calore, ne tum quidem prætereat eum affectus. Inspicienda porro præ cæteris urina est. Etenim conturbata quorundam eorum uidetur esse & aquosior, ac nonnullorum multo quàm pro natura tenuior, atq; hæc quidẽ certissima est, nec non quæ naturalibus undequaq; similis est colore & crassitudine, hæc etiam ad secundam spem certissima est, quæ si sublimamento probo sit prædita, multo etiam est certior, siquidem sedimentum sit leue, candidum, & æquabile, præsertim sublimamentis animus est adhibendus. Nam quædam quæ subliuida quodammodo sunt, fugiunt, & item alia quæ aranearum latas telas referunt, in modum lanæ congestæ. At si quid tale animaduertas, ut nullum plane sublimamẽtum innatare urinis, in peiorem partem hæc interpretare: Si contraria uideas, quæ retuli modo, non potest fieri, ut homo male affectus sit. Hæc autem Galeni uerba ita nobis citare placuit, ut studiosi noscant, quæ in eis comprehendantur, simulq; unde Auicenna ea quæ de febre pestilente dixit, mutuatus est, in qua aliquando pulsus boni apparent, urina bona, & febrim ægrotus non percipit, & tamen ipse ad obitum tendit. Sed unde hæc eueniãt multi inuestigarunt, sed nemo quod equidem legerim, hucusq; scopum attigit. Auicennæ porro enarratores ferũt in febre pestilente hæc omnia bona apparere, quia pestilens febrilis calor ita crudeliter naturam hominis inuadit, ut in eum natura ipsa non re agat. Sed libere quo uellet agat sinit, & eum ut tyrannum in domo aliena potentem dimittit, & ad suas functiones peragendas se uertit, unde urina cum sublimamento optima euadit, & pulsus ordinatus incedit. Hoc enim responso, cõciliator & Gẽtilis de Fulgineo, ac cæteri sui coætanei Auicennam sequentes, contenti euadunt, quod uerum sit uel falsum discernent ij qui rei medullam & non corticẽ tantum degustarunt, sed esto uerum sit, nos tamen Galeni doctrinam sequentes, longe aliam rationem utpote rei euentui magis facientem reddemus: pro qua percipienda scire decet, quod pestilens febrilis calor, quãdoq; humores in cordis sinibus contentos occupat, & ad eos magis deflectit, & tunc pestilens febris non adeo letalis est, quãdoq; uero pestilens febrilis calor ad cordis corpus magis deflectit, imo ipsum primario affectu afficit, & lancinat, & tunc mortifera & letalis pestilens febris est: & ut in uniuersum autem dixerimus, febris pestilens potissimum aut cordis sinus, aut ipsius cordis corpus occupat, apprehendit´ue. Et in hoc à putridis febribus pestilentes differunt, quia putridæ à uenis, et longinquiori loco putridam fuliginẽ ad cor inficiendũ quoq; transmittunt: pestilentes uero in ipsis cordis sinibus, aut in ipso cordis corpore, putredinem potissimũ infixam habent. Id uero uerum esse ex Galeni doctrina decerpimus, non quidem triuialibus De differentijs febrium libris, sed potius de Præsagatione ex pulsibus. Cæterum, quando pestilens febris, cordis corpus primũ afficit & eum quasi manu tenet, tunc ut dixi mortifera & letalis est, quæ suo initio cum hectica febri cõmertium & similitudinẽ habet, ut prima huius Cẽturiæ curatione dixi, unde Galenus citato libro tertio, De præsagatione ex pulsibus, prope calcem capitis quarti, inquit. Et enim sunt ut docuimus pestilentes non paucæ febres inde ab initio usq; hecticæ, distantq; ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Ex ijs igitur Galeni uerbis, quisq; sensatus medicus rationem reddere posset, proposito quæsito satisfaciens, quod calor febrilis pestilens ab ægroto non percipitur, præcipue quando cordis corpus lancinat, quia tunc febris hectica est, in qua febrilis calor non sentitur, imo in ea pulsus & urina non multum à naturalibus distant, præcipue in eius initio. Huic rationi alteram ex Galeno de promptam subiungam, & ita habet, in febre pestilente

Galenus animaduertens pulsus & urinam non multum à naturalibus dissidentes, ad quandam temperamentorum repugnantiam in corde confugit, ex qua pulsus non admodũ naturalibus dissimiles oriuntur. Sic enim ille tertio libro tam sæpe à nobis citato, De præsagatione ex pulsib. capite tertio, inquit, Nonnunquam percipitur in corde huiuscemodi pugnantia temperamentorum, nam modo frigidius uisceris corpus æquo est, & in uentriculis contenta substantia calidior, modo è diuerso substantia frigidior, cor autem calidius, ubi etiam pulsus fiunt moderatis similes. Nam medius quodam modo status hic efficitur, ex duobus contrarijs conflatus, qui sane affectus uel optimos medicos fallunt, quod nunc quoq; in maxima pestilentia accidit, quidam inde ab initio ad finem usq;, alij per totum morbum probum pulsum habebant, qui perparum deflexisset de natura, qui quidem præter cæteros perierunt. Hæc enim Galeni sententia de temperamentorum in corde pugnãtia optimos pulsus in peste conciliat, nec minus optimam urinam, & contemnendum calorem febrilem, quam si superiori coniunxeris rationi, efficacius multo omnia complectentur. Porro inquiret artem medicam exercens doctus, in quibus nam dignoscemus febrem pestilentem cordis corpus occupare, uel ipsius potius uisceris uentriculos, cui quæsito, quia Galenus oculatissimus rei medicæ autor respondet, nos eiusdem uerbis satisfacti respondemus, quæ citato loco pro coronide ita habent: Vbi aer quem inspiramus infectus putredine sit, putredo quæ ipsa ad cordis corpus peruenerit febrim pestilẽtem ac lætalem accendit, quæ quidẽ ex caloris acredine ipsoq; caloris genere agnoscitur, & ex pulsu etiam qui parum à naturæ modo recedens, in eodem statu perpetuo manet. Quemadmodum in hecticis febribus, quarum sane duo hæc propria sunt signa, si perpetuo sibi illæ uideantur similes, nec inuasionem ullam accessionis, neq; incrementum, neq; uigorem, neq; remissionem habeãt, neq; febricitare se percipiat ægrotus Hos pulsus nihil est necesse maiores iusto, atq; interim nec crebriores quidem esse, at omnino celeres tamen, quum febrientium pulsibus uniuersis adsit perpetuo celeritas. Cæterum quibus calor hic putridus ad humores, quos continent cordis sinus, uniuersus deflexit, non autẽ ad corpus ipsius uisceris, multi horum fuerunt superstites: porro deprehenduntur hac peste affecti in cordis sinubus contentos humores infestos habere, si febrem primum percipiãt, deinde si non æqualiter perpetuo febricitent, ad hæc si pulsum non habeant præualidum, nam si corpus ipsius cordis primario putredine pestilenti afficitur, pulsus imbecilles sunt omnes, & ut dixi illis qui hecticã patiũtur omnia fere similia habent ægri, & maiori ex parte moriuntur: quam enim excogites medicinam ad putredinem, quæ cordis corpus occupauit. At qui pestilenti febre infectus est, & ad ea quæ illi offeruntur bene se habet, plerunq; euadit, unde Auicẽna capite quarto prædicti loci dixit, & quando cadit appetitus eorum qui febres patiuntur pestilentiales, incitentur omnino ad comestionem, quoniam qui uiriliter ad ea quæ sibi offeruntur se habent, & potenter comedunt, euadunt. Quæ uerba Auicenna ex Galeno accepit, enarratione quinquagesimaoctaua, commentarij tertij in librum tertium De morbis uulgaribus, ubi ita ait, Etiam hoc symptoma omnes cepit, qui in peste diuturna, quæ modo uiguit laborabant, quare factum est, ut multi morerentur: fortissimi ergo qui uim sibijpsi adferentes, cibum oblatum assumpserunt, omnes fere superstites fuerunt: plurimi uero mori, quã comedere quicquam prius duxerunt. Hæc autem Galeni uera esse, hoc anno millesimo quingentesimo quinquagesimosecundo, in multis febribus pestilentibus affectis, Anconæ obseruauimus, quia qui febribus pestilentibus afflictabãtur, & fastidiebant cibum, maiori ex parte moriebantur, ut nunc quum hæc scribo puellæ septemdecim annos natæ euenit, cibos à se reijciebat, dicens malle se mori, quàm eos gustare: ac sic per octo dies incibata manens, suum diem obijt. Sed plures alios obseruauimus prædicta febre detentos, qui uel inuiti cibaria quæ illis offerebantur assumebant, & superstites fuerunt, ut medicus Zaratensis, Rutius mercator, & plures alij de quibus futurus sermo est. Cæterum, ex bene uel male habente uentriculi appetente facultate, fastidium uel appetentia insurgit, quod Galenus non siluit, commentarij prædicti, enarratione tertiadecima, & quartadecima, & citata à nobis quinquagesimaoctaua, ueluti alibi sæpe. Sed cum iam curationi huic ultimam manum imponere statuissem, in mentem subit, quod quum pestilentes hæ febres sua sæuitie & malignitate spiritus lancinent, et uires breui deijciant, & dissoluant, consequens est ut medicus pro illis curandis summam adhibeat diligentiam, & pro illis profligandis, multis & uarijs utatur machinamentis, curatoriam indicationem potissimum desumens à morbi malignitate, & eius putredinis tyrannide, spiritus dissoluente, & uirium robur destruẽte: quo fit, medicinis exiccantibus & constringentibus, ac refrigerantibus, summa cura illico uti debet, ut ipsis putredo sæua obtundatur, & spiritus dissolutioni parati resistant, & dissoluta membra constringantur, & caloris acredo infringatur. Sunt autem medicinæ hæ, acetum, & ex eo compositi syrupi, ueluti quoq; syrupus de acetositate citri, qui inter syrupos ad hoc summam habet prærogatiuam, syrupus de acetositate limonis, syrupus de succo acetosæ, oxysacchara, conditum ex acetositate citri, conditum siue cõserua ex acetosa herba, syrupus de ribis, tamarindi, malagranata acida, bolus Armeniæ, terra sigillata communis, uterq; corallus præparatus, margaritæ præparatæ, oleum uitriolum ex rosacea aqua uel acetosa dissolutum, & exhibitum, fragmenta lapillorum preciosorum, præcipue smaragdus gemmarum nobilissimus lapillus, qui immerito à nonnullis

parum in arte medica exercitis, pro hac conficienda, aut ſaltem adiuuanda operatione exploditur, ad hæc faciunt lapis bezarticus, ex capræ Indicæ cuiuſdam uentre extractus, uel ille alter ad rubedinem uergens, admodum durus, caſtaneæ figura, lachryma cerui dictus, de quibus multa in noſtro diximus Dioſcoride, ſuperioribus diebus Venetijs excuſo, ijs addere poſſemus plures alias medicinas, & uarios cibos, in ſanguinem facile uertibiles, nec minus uaria & ſelecta compoſita, ut theriacam ueram, mithridatum antidotum, & uaria alia medicamenta, ut dictamnum Cretenſem, os de corde cerui, ramentum unicornis, modo uerum cornu habeatur. Scordion & cætera uaria, neq; enim tunc in propinãdis conſtringentibus medicinis citatis, timor aliquis eſt meatuum obſtructionum, quia maius ex ipſis conſequitur iuuamentum quàm nocumētum. Proinde qui in ijs febribus, medicinas has uituperare contendit, tanquam parum in arte medica exercitus, explodendus eſt, quia curatiuas indicationes in totum ignorat. Cæterum febres hæ anno hoc milleſimo quingēteſimo quinquageſimoſecundo, ex morbis uulgaribus habendæ ſunt, quia multos Anconæ inuaſerunt, & niſi Deus opt. max. harum furorem auerteret, peſtis morbus appellãdus erat, quia breui eo multi periere, ita enim Galenus enarratione uigeſima, commentarij tertij, in librum tertium De morbis uulgaribus tradit: quicũq; morbus uno in loco multos inuaſerit, uulgaris hic uocatur, qui ſimul ſi hoc habeat ut multos perimat, peſtis fit. Porro, ijs peſtilentibus febribus Ancona nobilis & antiqua ciuitas, uario gentium genere ornata, admodum ſubiecta eſt, ueluti præclara Venetiarum ciuitas, omnium ciuitatum hodie regina & inter mundi habita mirabilia merito digna cõnumeretur. Nam Ferrariæ tertianæ nothæ dominium habēt. Quod uero has peſtilentes febres patientibus, leuia purgantia pharmaca ſunt danda, non uero fortia & exoluentia omnibus notum eſſe uellem, cuius rei inaduertentia, medici non paucos ægrotantes neci tradunt, ut hoc anno experiēti uiſum eſt, præcipue in Bartholomæo Thomaſio, nobili Anconitano, cõſule olim Florētinorum, cui hoc morbo laborãte, pharmacum ita potēs à medicis nõnullis propinatum fuit, uix elephas id ferre poſſet, qua de re breui, proh dolor, uitam cum morte commutauit.

Curatio ſeptuageſimaquinta, in qua agitur de febri continua, cum pulſu intercidente naturali, largiter uino ebibito ſublata.

Onachus Illyricus ordinis Prædicatorij ſenio confectus, quum febri continua corriperetur, & male haberet, adeo ut pulſum intermittentem, grauiſſimis cum ſymptomatis haberet, eum fere deploratum reliquimus. At ille quum uinum mirum in modũ appeteret, ab aſſiſtentibus acriter efflagitabat uinum illi concederent, nam aliter uiuere ſe nõ poſſe clamabat. Aſſiſtētes igitur miſerti hominis ægrotantis & ſenio confecti, largiter illi uinum concedunt: Deus bone ita eius liberalis potus huic contulit, ut breui melius habuerit, & paucis interiectis diebus, ex toto ſanus euaſerit. Cæterum, pulſus intercidentia huic ut poſtea notaui naturalis erat, ut cum de pulſu Barboſij egi, iam dixi.

Curatio ſeptuageſimaſexta, in qua agitur de recidiua, in quinto die per ſudorem terminata.

Vi chartas pro ludo primeriæ componebat iuuenis ægrotauit, à morbo uero liber, poſtea in eum recidit, febricitabat, ſitiebat, et de capitis dolore querebatur, huic ſecta fuit uena, & illico poſt ſanguinis miſſionem aquam frigidam cum iulebo ebibit, & in tantũ prorupit ſudorem, ut inde liber & ſanus factus fuerit. Breues admodũ & acuti plerunq; Anconæ morbi ſunt, terminatus autem fuit hic, quinto die.

Curatio ſeptuageſimaſeptima, in qua agitur de febre continua, quinto die terminata.

Vuenis nepos Arrij, quum febri cõtinua corriperetur, de oris amarore cum ingenti ſiti maxime querebatur. At quia quando ebibebat, fel bibere dicebat, ea de cauſa, ab aqua in totũ abhorrebat, ad quem ipſe accedens, & omnia prædicta conſiderans, primo pharmacum hoc illi dedi. ℞. Syrupi roſati ſolutiui, uncias tres, diacatolichonis

unciam mediam, aquarum lactucæ, cicoreæ, an̄. uncias duas, misce fiat potus, quo multa euomuit biliosa & amara, & aliqua quoq; excreuit: sequenti uero die, sanguinis libram integrã, ex interna brachij extrahere fecimus uena, post quam sanguinis missionem, bene egessit, & aliquantulum sudauit: sequenti uero die omnia eodem modo habebantur, quo factum est, quia iuuenis boni habitus erat, temperatura sanguineus, iterum ex communi brachij uena sanguinis alteram libram fluere permisi, à qua in copiosissimum sudorem deuenit, & sanus est factus: quinto autem die crisis hæc facta fuit, in quo die, maiori ex parte, morbi terminabantur ij.

SCHOLIA.

Febricitãtibus, quibus oris amaricatum inest, à minorante purgatorio medicamẽto, ante sanguinis missionem inchoãdum esse prima Centuria harum curat. diximus, in quam sentẽtiam Zoar libro tertio sui Theisir, capite de febre sanguinea uadit.

Curatio septuagesimaoctaua, in qua agitur de febre pestilente cordis, corpus potissimum infestante.

IOsephus aurifex Venetus febri continua maligna, & ea quidẽ cordis corpus infestante corripi cœpit, testabantur uero signa ita esse, quia cum continuo febriret, febrilem calorem uix æger uel eius corpus tangentes exterius percipiebãt. Pulsus huic cõtinuus submissus, & debilis erat, urina naturali similis, sed æger ipse ad obitum tendebat, ualde angustiabatur, & ad cor grauamen & põdus persentire dicebat, quæ comedebat non retinebat, sed breui ea uomebat: parum sitiebat, ob uentriculi forte offensam uirtutem appetitricem: nam intus magnum calorem uigere, nigredo linguæ testabatur, quæ omnia aduertens, in homine præsertim ætatis suæ triginta trium annorum, forti & ualido, temperatura sanguineo, secundo die ægritudinis, sanguinis uncias sex ex brachij uena extrahere feci, & illi syrupum ex acetositate citri, illico obtuli, quin cordi epithema frigidum cordiale admotum fuit, & ori uentriculi ex cidonijs cõfectum oleum. Sed interdiu & noctu ex cõdito acetositatis citri gustabat, ueluti conditum ex tribus santalorum generibus, & diamargariton frigidũ: ijs autem uentriculi facultas retentrix roborata, quæ comedebat retinebat, quæ erant pulli gallinacei iusculum omphatio alteratũ: cui pulueres miscebamus ex utroq; corallo præparato, margaritis præparatis, & uulgari bolo Armeno orientali, uera terra lemnia olim dicta. Vini uero loco succum acidorum granatorum bibebat, non nisi hordeacea aqua dilutum, sed interim hæc parabãtur, sequens decoctum concinnari feci, quo ita egregie ualuit, ut postea exhibito purgatorio ex manna pharmaco, septimo die ex toto sanus factus fuerit, habet autem apozema, siue decoctum sic. ℞. hordei mundi, rosarum rubearum, florum boraginis, buglossi, an̄. pugillum unum, dictãni Cretẽsis pugill. medium, scordij, pimpinellæ, boraginis, radicum buglossi, an̄. manipulũ unum, seminis acetosæ, seminis citri, an̄. unciam mediam, tamarindorum uncias duas, in libris septem aquæ fiat decoctio, ad consumptionem tertiæ partis, & fiat colatura, cui superadde sacchari libram unam, & ad ignem parum admoue, cuius uncias octo in aurora bibebat, & totidem uesperi, ijs enim hunc defletum & in familia orci numeratum, luci, auræq; uitali restituimus.

Curatio ſeptuageſimanona, in qua agitur de febre continua, intra ſeptem dies terminata.

DAn Orientalis mercator, iuuenis boni habitus, ultimis diebus Martij febri continua captus eſt, capite dolebat, urinam crudam & incoctam meiebat, ſequenti die poſt alui per clyſterem excretionem, dolor ex toto euanuit, febri eo modo manente, quæ natura ſua in nocte grauius ægrũ affligebat, huic ſecta uena, & ſanguis ex flexu brachij extractus, melius habuit, & urinam optimam cum pendente nebula minxit: ſexto uero die, epoto purgatorio medicamento, multa excreuit, demum ſeptimo ſanus fuit factus. Ebiberat autẽ antea ſyrupos, uias & meatus obſtruſos aperientes.

Curatio octogeſima, in qua agitur de febre continua maligna.

PRioribus Aprilis diebus Rutius mercator in nocte horrere cœpit, ad quem horrorem ſecuta fuit febris acuta maligna: præſens in aurora igitur ipſe, conſiderans homines eo tempore febribus acutis & malignis publice uagantibus, maiori ex parte corripi, omni data opera, illico à principio cõtra morbum inuaſimus. Eſt autem uir hic gracilis, natura bilioſus, peramplas habens uenas, annos natus tres uel quatuor ſupra triginta. Per balanum igitur irritata aluo, & fecibus depoſitis, internã brachij dextri uenam ſecare feci, & ex ea libram ſanguinis fluere, poſt quam ſanguinis miſsionem ſyrupum hunc ebibit. ℞. Syrupi de ſucco acetoſæ, de ribibus, roſati ſimplicis, añ. unciam mediam, aquarum endiuiæ, lactucæ, acetoſæ, añ. unciam unam, miſce & ſic frigidum bibat. Item epithema cordiale refrigerans cordi applicitum fuit, & ptiſana pro uictu conceſſa, & inter diẽ & noctem ex lactucæ cauliculis ſaccharo paratis, reficiebatur: ueluti radicibus bugloſſæ ſaccharo conditis, ſuper quas hordeaceam aquam pauco uino granatorum mixtam bibebat: tertio uero die, quum ſiti ingenti premeretur, hoc decoctum, ſiue iuleb longum dictum, parare feci, quo ſæpe utebatur, & ita habet. ℞. Foliorum endiuiæ, cicoreæ, acetoſæ, boraginis, pimpinellę, añ. manip. unum, ordei mundi pugillum unum, radicum bugloſſæ uncias duas, tamarindorum unciam unam & mediam, prunorum Damaſcenorum numero duodecim. In libris octo aquæ fiat decoctio, quouſq; maneant libræ quinq;, facta colatura adde ſyrupi de ſucco acetoſæ, de acetoſitate citri, de boragine, añ. uncias duas, miſce, quo in aurora ſyrupi uice pondere octo unciarum bibebat, & ueſperi quoq; pari pondere. Cæterum, ut aliquid in ore ad domandam ſitim teneret, prunum unum uel alterum guſtabat, & eius putamen ore tractabat, uel pſilij ſemẽ, ſæpe à nobis ut decet paratum, & aqua merſum, uel hoc aliud. ℞. Mucilaginis pſilis, ſeminis cidoneorum ex aqua lactucæ paratæ, añ. unciam mediam, ſyrupi de ribibus unciam unam & mediam, miſce, & ex hoc os colluat. At quinto die pharmacum leue hoc ebibit. ℞. Mannæ electæ uncias duas, rhabarbari boni drachmam unam, antidoti Mithridatis drachmam mediam, ſyrupi de acetoſitate limonis unciam unam, cũ aqua lactucæ quantum ſufficit, miſce fiat potus, quo nonnulla excreuit. Sexto noctem grauem & inſomnem habuit, & pulicare accidens per uniuerſum corpus rubricans apparuit, ſignum quod febrem peſtilẽtem omnino atteſtatur: ut refert Galenus libris Methodi medendi, & uarijs alijs locis, ſed præcipue, enarratione uigeſimaoctaua, commentarij primi, in librum ſextum De morbis uulgaribus, in quibus omnibus locis, Thucydidem teſtem adducit. Septi

mo die pulicare symptoma cum pauculo sudore euanuit, & urina hypostasis alba apparere cœpit: octauo delirauit, & clausis oculis multa loquebatur, quæ ab assistentibus non intelligebantur, tūc ad anum hirudines duæ admotæ sunt, quæ multum sanguinis extraxerunt: nono ad cucurbitulas cum scarificatione, secta cute confugimus, tunc minus delirabat, & urina cum sublimamento rubra apparuit: decimo & proximis diebus, omnia eadem: tertiodecimo parū sudauit, decimoquinto, per pharmacū purgatus fuit, tandē decimoseptimo, copiose sudauit, sudore quidem multo & calido, à quo liber euasit.

Curatio octogesimaprima, in qua agitur de febre putrida continua.

IVuenis magnus lusor, & qui totam pecuniā primeriæ ludo amiserat, in febrem putridam continuam lapsus fuit, caput dolebat, sitiebat, & delirabat: ad hunc igitur ingressus medicus quidam, cucurbitulas scapulis admouere fecit. Nam sanguinis missionē per uenæ sectionem, eo tempore (ut aiebat) timuit, quia luna ex diametro soli opponebatur: quarto uero die, ad eum accedens ipse, uidens omnia prædicta pati, illico ex flexu brachij basilicam uenam secare feci, & ex ea sanguinis libram unam extrahere. Miseri profecto reputandi sunt medici illi, qui ad lunæ coniunctiones & oppositiones, ægris male habentibus animaduertunt, sanguinis missionē, uel per pharmacū purgationem necessariam timentes. Delirabat autem hic, & multa effutiebat, quæ ad ludum faciebant, cū aliquando magno applausu, primeriam habere eleuata uoce loquebatur, quandoq; uero ad eam conficiendam, deesse carchesiorum folium unum uel alterum, aut aureorum, uel baculorum, aut ensium, anxio animo, & summissa uoce dicebat, & interim contra uafrum, & cauillatorem, & eum qui artem componendi folia tenet, agere imaginabatur: uesperi tandem uidens eum sic prædictis teneri, ex cephalica uena brachij totidem sanguinis uncias extrahere feci, quo in die aluus responderet balano curauimus, & syrupum refrigerātem, & aperientem ebibebat: quinto uero die, cum multum sitiret, aquā multam ebibit, qua nonnulla euomuit, & paululum sudauit: sexto, pharmacū purgatorium ebibit, quo multa egessit: octauo, lotium crudum multum & uiride meiebat, qua de causa iuleb longum nostro modo concinnatum sæpe ebibebat. Vndecimo illi labia torquebantur, retrahebantur ue, & in capite magnam persentiebat caliditatem, uesperi ano applicitæ sunt hirudines, uires parum constabant, sed lotium tunc ut primo subuiride multum, sed cum nebula apparere cœpit, & lingua nō adeo exusta ut antea erat: duodecimo sua spōte duriuscula egessit, & multa, in quo die frictiones, & retractiones ab scapulis ad crura usq; sunt factæ: tertiodecimo uinum olfecit, cuius odore multum oblectabatur, sed post eius odorem caput doluit, & febris aucta fuit, et sitis intensior, cum linguæ crassitie, uidebatur. Tunc uero cum in decocto bibendo perseueraret, symptomata omnia sunt remissa, & ipse ad sanitatem paulatim peruenit, timor autem apud me fuit, ne hic in quartanam, aut abscessum aliquem laberetur.

Curatio octogesimasecunda, in qua agitur de pterygio, id est, ungue in oculo.

Ilia Heben senioris, ungulam in oculo patiebatur, ita magnam ut pupillam fere operiret, est autem oculi unguis, siue ungula Græcis πτερύγιον dicta, neruosa, circa tuniculam corneam exuberantia, ut plurimum à maiori angulo initium habens, & ad oculi coronā proce-

procedens, ut pupillam quoq; quum multum crescit operiat. Oculi igitur uitium hoc curaturi, primo uniuersalibus euacuationibus celebratis, ad medicamentorum admotionem in oculo ipso, condescendimus. Præcipue ad hoc sequens, quo uniuersa cura clausa est, & ita habet, ouum accipe, cuius album per foramen extrahe, uitello manente, & uice albi eiecti, ouum per prædictũ foramẽ ex sale nitro fino, & puluerizato, imple, postea uero totum ouum ex maza coopertum, armatum úe sub cineribus calidis dimittito, quousq; totũ durum satis euadat. Depositis igitur crustis, ex uitello & sale nitro mixtã materiam in subtilem pollinem redige, cuius puluisculum melle exceptũ, oculi ungui admoue, & bis in die innoua, breui enim opus complebis. Cęterum enim memini me huic similes oculorum ungues, aqua forti argẽtariorum, rosacea temperata, curasse.

Curatio octogesimatertia, in qua agitur de febre maligna cum symptomatibus.

Oror Bensarasii musici insignis, cũ ad Iacobum Codutum, eius sponsum inuite intrare proposuisset: cõsueti menses illi superuenere: qui quum ad septimum diem plerunq; fluere solerent, tunc ad tertium tantum cursum habuerũt, adeo ut maiori ex parte suppressi fuerint, quam mensium suppressionẽ secuta fuit febris continua acuta ex malignarum genere, ut paucis ijs deprehendetis. Nam febris continuo affligebat, sed nocte grauius quàm ardor in ore uteri, & ano comitabatur, ita intensus ut mẽbra hæc exuri clamaret, sed circa fauces ulcera duo sordida comparuerũt, ex aphtarum genere: uitium sane familiare admodum febricitantibus omnibus, hoc anno millesimo quingentesimoquinquagesimo secundo, cum quibus omnibus tussis sicca erat: linguæ nigredo, nariũ interna exulceratio, parum dormiebat, et si dormiebat uarijs cum insomnijs loquebatur: Sed cum omnibus ijs parum sitiebat, non egerebat nisi per glandẽ uel clysterem, aluo prius irritata: urinã raro uidebamus quia raro mingebat. Est enim febris hæc (ut dixi) propter mensium suppressionem orta, quia sanguis ob uarios forte quos passa mulier hęc est, animi et corporis labores, plus iusto crassus, & lentus factus est, unde cotyledones, id est, uenarum oscula in uterum desinentium, exire non ualuit, quo factum est ut ibi obstrusus cõputruerit, ex qua sanguinis & materierum putredine, cor malè affectum est, & consequenter febris orta, & cætera symptomata. iuuenis autẽ est mulier hęc, annos nata sex supra uiginti, temperaturam atrabiliariam cum multo sanguine habens, quam quum sic male affectam comperissem, Galeni doctrina instructus, ad ea quæ ultimo in uia & methodo resolutiua comperiũtur, prima intentio curatiua dirigi debet. Quia ut nostis in febribus continuis, quinque sunt, à quibus indicationes curatoriæ colliguntur, febris nimirum putredo, perspiratio impedita, obstructio, humorum obstruentium copia. Cum igitur plectora esset, & cætera omnia consentirent, sanguinem mittere opus fuit, ex saphena pedis uena præcipue: quia sanguis (ut audistis) corporis inferiores partes obrepserat, & eius multum fluere fecimus, & eo magis quia feruidi sanguinis copia apparebat, cuius timor erat ne in principem aliquam partẽ decumberet. Cæterum humorũ copia euacuata, ad ea quæ obstructiones deponunt ueniendum erat, ni methodus curatoria in hoc morbo uarianda fuisset, tametsi Galenus etiam turgente materia obstructas uias aperire desiderat: opus est enim primo febris malignæ acredinẽ domare, ac infringere, quæ

spiri-

ſpiritus lancinat, & uires diſſoluit, quam intenſionem complemus ſyrupis de acetoſitate citri, de nenuphare, de ſucco acetoſę, de ribibus, roſato ſimplici, et ſimilibus, cum ſuis deſtillatitijs aquis, & decoctis, ad id facientibus: quarto uero die ex manna, & rhabarbari diluto pharmacum ebibit, quo multa deiecit: quinto iuleb longum hoc parare fecimus, multum ad rem faciens, & ita habet. ℞. Hordei mundi libram mediam, foliorum endiuiæ, boraginis, pimpinellæ, acetoſæ, portulacæ, radicum bugloſſæ, añ. manipulum unum, florum nenupharis, uiolarum, roſarum, añ. pugill. unum, ſeminis melonis mundi, cucurbitæ, citruli, anguriæ, acetoſæ, citri, limonis acidi, añ. unciam mediam, prunorũ ſebeſten, añ. numero quindecim. In libris octo aquæ fiat decoctio quousq; tertia pars abſumatur, & fiat colatura, cuius decocti uncias quinq;, adiecta altera iuleb uiolacei, in aurora bibebat, & ueſperi totidem, hoc autem decocto delectari aiebat. Sed tunc ardor circa pudenda maximus uigebat, contra quem fomentum ex herbis frigiditatem cum adſtrictione inducentibus paratum eſt, neq; minus contra aphtas in gutture habitas, tunc inſtabamus, medicinis tam ſæpe à nobis citatis, pro illis abigendis: ita enim mulier hæc ijs ſymptomatis infeſtabatur, ut uenenum illi in potu datum eſſe clamaret, qua de cauſa breui, ramentum cornu animantis unicornis dicti, in aqua acetoſæ illi propinatum fuit, ueluti lapis bezaorticus, ex uentre capræ cuiuſdam Indicæ extractus, quem Indiæ principes, & omnes Luſitani noſtri pro ſummo antidoto contra uenenum habent. Octauo uero die, rigorem paruum hæc perſenſit, & ita paruum, ut aſſiſtentes cum ea in dubium traherent, an rigorẽ perſentiret uel non, tũc lotium melius apparuit, & ſymptomata omnia imminui cœperunt, & ægrota ipſa dormire cœpit: nono prædicta hora, rigor quoque ſuperuenit, ſed paruus quoq;, quem ego ſalutis indicium & nuncium dicebã: decimo & undecimo, omnia ut antea erant, ſed rigor iam non erat, duodecimo pharmacum purgatorium hoc ebibit. ℞. Tamarindorum unciã unã, rhabarbari optime piſti drachmas duas, in uncijs quatuor aquæ cicoreæ per noctem macerentur, & in aurora fiat colatura, & expreſſio, cui infuſo adde, mãnę electæ uncias duas, diaphiniconis drachmas tres, electarij de pſilio drachmam unam cum dimidia, ſyrupi de acetoſitate citri unciam unam. Miſce, fiat potus unus, detur ieiuno ſtomacho, & deſuper per horam dormiat, hoc enim ita purgata eſt, ut decimoquarto die, ex toto libera & ſana facta fuerit, ueluti plures alij ægrotantes, qui eo tẽpore ſimilibus febribus correpti erant.

Curatio octogeſimaquarta, in qua agitur de uillico, cannas putidas mouente, & inde infecto.

QVi cannas putidas euoluit uillicus, totus tumuit. Cæterũ ut ueneno affectus, curatus fuit, expirant autem ex ſe cannæ putidæ uaporem quendam, prorſus uenenum ſapientem.

Curatio octogeſimaquinta, in qua agitur de febre continua maligna, ſemper cum ſudore affligente.

BAldus fori Sempronięſis uir triginta ſex annorum febrire cœpit, febri quidem continua, cum qua latus uniuerſum dolebat, & de capitis ingenti dolore querebatur. Cæterum hic multum ſemper ſudabat, ſed ueſperi magis, non quod eo ſudore febris ſolueretur, cum in nocte ea magis ſemper ingraueſcebat, adeo ut duplicem morbum hominem ſimul inuadere, potius quàm duplicem continuam tertianam, crediderim. Erat autẽ uir hic ruffus, ſanguineus, benignus, exercitio dedi-

deditus, cui prioribus ægritudinibus diebus uena bis in flexu brachij secta fuit, & sanguis abunde extractus, nec minus hirudines ano admotæ sunt, & cucurbitulę scapulis cum scarificatione applicitæ, symptomata maiori ex parte leuia erant, uel saltem non grauia, dormiebat, optime comedebat, urina ad undecimum usq; optima cum nubecula semper apparuit, cum quibus omnibus pulsus mediocres erant. Cæterum, post undecimum diem, urina subiugalis & turbida apparuit, & uires imminui cœperunt, & symptomata uaria ingrauescere, demum initio quartidecimi diei obijt. Noua autem materia uenenosa membro ignobili ad nobile mota est, unde mors originem traxit, neq; enim hic aliter sentiendum arbitrarer, imo ita dicendum docuit Galenus, libro De cōstitutione artis medicæ. Sic enim hoc modo, quum hæc scribimus, obijt, uir robustus & fortis Picenus, qui arcubusia ad ædes diui Augustini pręparabat, ad decimum autem usq; diem urinam optimam semper habuit, ueluti & pulsus apprime fortes, & consoni, & tamen tertijdecimi initio obijt. Magis autem mihi in hoc casu ad humorem uenenosum hunc confugere placet, qui ex ignobili membro ad nobile raptum habuit, quàm ad eam temperamẽtorum pugnantiam in corde repertam, ex qua pulsus optimos eleuari Galenus tradit, & nos hac in Centuria sæpe annotauimus, uel ad putredinẽ febrilem, cordis corpus occupantem, quæ tunc hecticæ respondet, unde & febrilis calor non multum ab ægrotante, uel eius cutem tangente, excessiuus percipitur, & pulsus continui non multum à naturalibus differunt, imo eo tempore lotium optimum cum bono sublimamento uidetur, ut ex Galeno libro De præsagatione ex pulsibus, in hac centuria sæpe inculcaui. Sūt etenim hæc digna uaria repetitione, quum quæ bona sunt, Galeno ex Platone sæpe repetente, multoties inculcāda sunt. Causam uero reddere quod ij obierint ob raptum materiæ uenenosæ ab ignobili membro ad nobile decisæ, uel ob ipsius materiæ peccantis heterogeneitatem, quæ ad id tempus sua malignitate occultabatur, non uero ob prædicta, facile erit, quum quis nouerit hæc successu, illa uero morborum initio maiori ex parte euenire.

Curatio octogesimasexta, in qua agitur de citta id est pica morbo, quem μαλακίαν quoq;, quasi mollitiem medici appellant.

Ilia illius qui cum loquitur, pessime animi cōceptus suos exprimit, annos nata duodecim, facie pallida, positione gracilis, cittā morbum patiebatur. Nam indiscrete lapillos, terram, calculos, cretam, gossipium, lanam, & uaria similia comedebat, & ita eisdem delectabatur, ut inter suendum eius puluinaris, super quo mulieres suere solent, gossipium suaui appetētia comederet, tametsi à matre & assistentibus increpabatur. nec enim prædicta tantum comedebat, sed absurdissimos alios cibos. Ob uitiatos autem humores ad uentriculi osculū defluentes, non solum in pregnātibus, sed puellis & uiris uitium hoc fieri solet, ut refert Galenus libro quarto De symptomatum causis. Erant autem in puella hic uitiosi humores calidi, qui quoq; frigidi plerunq; in alijs uitiū hoc producere nati sunt. Curaturi igitur nos puellam hanc primo, quod optimis & selectis uteretur cibis proposuimus: ueluti carnibus phasianorum, perdicū, turdorum, merularum, caponum, gallinarum, hædi, ueruecis, & similium, nō minus utebatur ouis recentibus, piscibus petrosis, & alijs optimi succi cibarijs: ex tragematis & bellarijs, accipiebantur martij panes, pino saccharatum, uua

passa

passa exiccata, & similia: ex oleribus uero permittebamus spinachiam, aureũ olus, atriplicem dicimus, albam endiuiam, portulacam, mentham & anethã. Cæterum quantum ad medicamenta attinet, quibus pro hoc propulsando ui tio usi sumus, primo uomitorijs non solum ieiuno stomacho, sed à prãdio ebi bitis cœpimus, quibus nonnulla euomuit, parui tamen momenti, dein uero syrupum hunc ebibit qui habet. ℞. Geleniabim de saccharo unciã unam & mediam, oxymelitis simpl. unciam unam, aquæ absinthij uncias duas, misce & calidum bibat. Est autem geleniabim uox Arabum, uel rosaceum colla titium ex saccharo paratum significans, uel (ut ita dicã) est geneliabim ex saccharo syrupus rosatus simplex, saccharo primo aqua endiuiæ lauato. Porro, quia syrupum hunc pro uentriculi affectione damus, eum parum aquis dilui mus, ut in eo longiorem trahat moram, nec sic facile ab eo permeet, hunc autem syrupum bis in die bibebat, quem per octo continuos dies ebibit, in fine quorum hieram Galeni forma pilulari, põdere drachmæ unius cum dimidia, deglutiuit, & ea multa egessit. Sed interim, uice cretæ, Aetij cõsilio, amylum recens illi elargiebamur, & quandoq; ossicula pullorum exusta roderet, pro terra & carbonibus permittebamus. Forinsecus uero, stomachus lana succida oleo cydoneorum imbuta fouebatur, post habitam uero purgationem duos dies, iterum ad syrupi potum redijt, oxymelitis tamẽ maiori addita portione, ac sic iterum pilulas ex hiera picra deglutiuit, agarico quãdoq; adiecto, & uicissim ad quadraginta dies secuta fuit, in fine quorũ rotulis ijs utebatᷣ qui habent. ℞. Specierum diarhodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi, ãn. drachmam unam, aromatici rosati scriptulum unum cum uncijs quinq; sacchari albi dissoluti, in aqua rosacea moschata ad ignem paretur conditum, & postea ex eo rotuli formentur pondere drachmæ unius cum dimidia, ex qui bus singulos singulis diebus in aurora ieiuno stomacho comedebat, & desuper uini absinthites, nostra industria musti tẽpore parati, uncias tres bibebat: sed tunc ceratum coccineo panno extensum stomacho applicitum habebat, & ut nosti ad scutiformam redactum, & ex ijs paratum, ladano, utroq; corallio, ænanthe, rosis rubris, coriandro præparato, & similibus: ijs enim ita bene habuit puella hæc, ut eam ad balnea mittere non opus fuerit. Patauium autẽ eam mandare statueramus, quum thermarum potu multum iuuari credebamus, at quum prædicta suffecerint supersedimus, cætera omittentes.

SCHOLIA.

Familiare admodum uitium prægnantibus est, non solum extinctos carbones, cretam, cimoliam, lapillos, sed alios absurdos cibos comedere: ut huius rei primo Hippocrates meminit, libro suo De superfœtatione, quum inquit, Si qua prægnans terram edere concupiscat, aut carbones, eaq; edit, in capite pueri ubi natus fuerit, signum à talibus apparet: quale uero signũ hoc ab Hippocrate repertum sit, audi. Est sane ut ipse sæpe uidi, & obstetrices quoq; mecum sentiunt & seruarunt, super ipsum caput nescio quid luto simile, omnino & absurda quæ mater comedit referens: cui simile quoq; habent ij qui in lucem exeunt, & matres octauo mense coiuerunt, ut ex Hippocrate & Aristotele primo moniti sumus. Cæterum tametsi prægnantibus familiaris hæc sit affectio, non prægnantibus tamen mulieribus, ueluti puellis, & uiris quoq; euenit, ut huius rei Galenus autor est, libro quarto De symptomatũ causis, & Curatio nostra firmat. Dicitur autem morbus hic Græcis κίττα, Romanis uero pica, quia ut auis pica multas & uarias pennas habet: ita qui affectionẽ hanc patitur, uaria & absurda appetit cibaria. Vel potius pica dicitur, quod eadem auicula prædicto morbo sæpe laborat, ut Galenus uult, & Paulus Aegineta confirmat, operis sui medici capite primo. Aetius uero, et si ea quæ capite decimo, sermonis sextidecimi suæ Medicinæ continentur, Galeno referat, sic tamen ait, Circa secundum mensem affectio quædam prægnantibus accidit, quæ à pica auicula nomen accepit, alij tamen ab hederæ similitudine, quæ κίττος siue κισσος Græcis uocatur, hanc affectionem cittam Græcis appellatam esse

sentiunt, nam sicut illa uarijs plantis prout occurrunt, se implicare solet, ita mulieres ex pica laborantes uaria edulia appetunt, atq; ea contraria, quæ tum uoluptatem, tum insuauitatem gustanti exhibent, & cætera. quæ cum iam dictis parui sunt momenti, & forte non uera. Est porro affectio hæc deprauata stomachi appetentia, quæ à uitiosis humoribus in ipso stomacho congestis oriri solet, unde Galenus quarto libro citati uoluminis, De symptomatum causis, capite septimo, ita inquit, Deprauata autem appetentia, partim ad immoderatam cibi potionisq; exhibitionem uertitur, partim ad alienæ qualitatis desideriū: & multis interiectis subdit, Prauas autem qualitates appetunt ij, quibus uentriculi tunicæ prauo aliquo excremento sunt imbutæ, atq; consueuit huiusmodi affectus, mulieres uitiosis humoribus refertas, infestare: idq;, quum uterum gestant: uocatur pathos ipsum citta, id est, pica, siue μαλακία, appetunt autem maxime per hunc affectum & acida & acerba, nonnunquam acria quoq;, interdum uel cimoliam terram, uel testas, uel extinctos carbones, aut alios huiusmodi cibos absurdos. Atq; complures earum huiusmodi uitio laborant, usq; ad secundum ac tertium mēsem: in quarto uero quiescunt, partim quod uomitione uitiati humores expurgantur, partim quod concoquūtur, utpote exiguum cibi tum sumente muliere ob fastidium, partim etiam quod multitudo uacuatione sit imminuta. Quippe primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinem attrahit, eo quod parum adhuc auctus sit, adeo ut ne fœtus quidem nominari tum debeat, sed κύημα potius, id est, conceptus: ubi uero iam increuit, tum plurimo indiget alimento, atq; tum, non id quod optimum est è uenis, ut antea dicebam, allicit, uerumetiam quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid uitiosi simul attrahit, ita fit, ut uniuersum corpus & plethoricon, id est, plenum esse desinat, & minori horum uitio crucietur. At fœtus ipse excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reponit membranas, quo fit, ut ipse quoq; & maiorum humorum uitio, & maiori intemperie infestetur, quandoquidem à uitioso sanguine alimentum sumit, nisi grauida mulier residuo, quo uterum gerit tempore, optimis utatur cibis, hæc Galenus. Quę in totum nostro faciunt proposito, & ex quibus altera diluitur quæstio, an fœtus optimo, uel prauo nutriatur sanguine. Nunc institutum nostrum prosequamur & Galenum, uiros quoq; infestari pica morbo dicentem, audiamus: ita enim altera linea interiecta, ab eo loco quem paulo antea adduximus, inquit, At quia de prauarum qualitatum appetentia sermo incidit, factum est ut malaciæ quoq; meminerimus, quæ uiris etiam nonnunquā accidit, quando ipsis quoque uitiati humores ad uentriculi osculum defluunt, ut nostræ contigit ægrotanti. Cæterum ut à uitiatis excrementis deprauata fit cibariorum appetentia, ita quoq; pro uitiati humoris ratione deprauata eorum quæ bibuntur appetentia, ut inibi quoq; Galenus testatur. Sunt autem quæ deprauatam appetentiam potus faciūt, humores salsi aut biliosi, humiditatis natiuæ feruor, dipsas deuorata, aqua marina, uinum uetus, febris ardēs. Sed hæc ad quantitatem potius referenda sunt, quàm ad qualitatem: quia potus quantitatem augent, neq; qualitates immutāt. Quod uero hiera picra tam sæpe pro hac propulsanda affectione usi simus, Galenus in causa est, qui eam probatissimam ad uitiosos humores deponendos, qui in uentriculi tunicis continentur ait. Porro dicitur affectio hæc malacia, quasi mollities & defectio quædā eius qui eam patitur, unde & malacia quoque pro maris tranquillitate usurpatur à doctis, quam uulgo bonaciam contra malū omen nautæ uocant.

Curatio octogesimaseptima, in qua agitur de cœliaco morbo & καχεξία & ἀτροφία.

Vi lectioni & studio continuus & assiduus erat, iuris peritissimus, excellens doctor Amianus, stomachum imbecillem cū acidis ructibus habebat, & egestiōes, diu est, liquidas & fluidas assiduo emittebat, cum quibus renes dolebat, & in eis caliditatem excellentem, ueluti in hypochondrijs persentiebat, fastidiebat, & totius corporis malum habitum, καχεξίαν Græci uocant, incurrere quadam cum gracilitate incipiebat. Erat autē uir hic, natus annos circiter quadraginta, temperatura atrabiliarius. Nouisti tu autem lector optime, natura melancholicos ingeniosissimos esse, & in artibus omnibus excellentes, ut Aristoteles Peripateticæ sectæ princeps, libro Problematum memoriæ commendauit, quanquam scioli cum Petro Ebano Cōciliatore dicto, problema illud lōge aliter torquent & interpretantur, ignorantes humorem melancholicū diuinitatis cuiusdam esse participem, de qua re cū dabitur occasio plura & meliora cum Angelo Politiano dicemus. Nunc autem huius excellentis & preclari

clari uiri affectiones per nos curatas, percurramus, cuius per inferiora excreta assidue (ut dixi) liquida, subalbida, male cocta, humentia, sed non fœtida, erant, unde hunc cœliacam affectionem pati deprehendi, magis enim in cœliaca hac affectione, cibaria alterantur, quàm in lienteria, quæ ab stomachi intemperie euenit, ut in Scholia examussim hæc declarantur. Ortum autē cœliaca hæc affectio contrahit, à uentriculi frigida intemperie, multa cum pituita eius cauitate abundante, unde cæteræ affectiones dependentiam habent. Ob assiduum autem studiū, excellens uir hic, uentriculi intemperiem quandam contraxit frigidam, unde comesta non recte concoquebat, sed magis pituitam multam in eius uentriculi cauitate coaceruabat, quæ indies intemperiem magis & magis fouebat, adeo ut ab hinc mensem unū, in cœliacam lapsus fuerit affectionem, quam & nunc patitur, & eam aliæ prædictæ comitantur. Curaturi igitur nos, malas has affectiones, ad earum originem attendere, & eam primo depellere opus est: est autem ea, morbus dictus, intemperies frigida & humida uentriculi, quam consequitur cœliaca affectio, non omnino morbus dicenda, sed magis symptoma ex morbo consequens. Imbecilli autē reddito uentriculo, alteratrix ceu concoctrix dicta facultas, (pituita etiam fauente) ingesta recte non concoquit, quæ etsi recte cōcoquere ualeret, ob imbecillitatem tamen uirtutis continentis, quæ in ipso uentriculo est, breui per πύλωρον portonarium uulgo dictum, ea ad tenuiora intestina descendunt, & inde per crassiora cito foras extrudūtur: à tenuibus porro intestinis, ceu à prōptuario quodam, meseraicæ uenæ ad se chylum attrahunt, & ad iecur postea transmittunt, qui quū hac in affectione exactus non sit, neq; perfecte coctus, ut chyli nomine non mereatur, factum est ut ex eo meseraicæ uenæ parū uel nihil attrahant, unde iecur & cętera omnia membra male afficiuntur, adeo ut καχεξία & ἀτροφία, tabis species, inde pullulent, gignantur úe, sed qua uia, inferius exponemus: nunc uero ne Curatio nostra longius percurrat, ad ea remedia quibus usi sumus recensenda, pro ijs profligandis affectionibus, accedamus. Cum ergo à uentriculi imbecillitate morbus hic pendeat, uniuersus noster conatus eò dirigi debet, ut ipsum roboremus, & in pristinam sanitatē reddamus. At quum pituita in ipsius cauitate fluitans impedimento sit, medicamentis & remedijs ipsi adhibendis, per uomitum & sputum continuum, mittebat: quæ enim in uentriculi cauitate continētur (Galeno sæpe teste) per uomitum facile euacuantur. Solliciti igitur fuimus per uomitum hunc ciere humorem, hac tamen lege, ut opus hoc leuioribus compleretur medicamentis, idq; per interuallum, aliter stomachus uellicaretur, & distenderetur, & consequenter in maiorem lapsum eum traheremus. Prouocabamus igitur uomitū alternis diebus, quandoq; ieiuno stomacho, quandoq; uero post ouorum uitellos ingestos uuam passam, & nonnulla alia cibaria, ijs sequētibus uomitorijs. ℞. Aquæ naphæ id est, floris arantiorum libram unam, & tepidam bibat, & uomat: uel hoc. ℞. Seminis anethi, raphani, cumini, an̄. unciam mediam, in libris duabus aquæ fiat decoctio sufficiēs, facta colatura, decocto adde oxymelitis uncias duas, misce & tepidum bibat, quo liberaliter uomebat, à uomitu uero in aurora completo, altera interposita hora hunc ebibebat syrupum. ℞. Mellis rosati collatitij uncias duas, oxymelitis unciam mediā, cinamomi optimi scriptulum unum, aquæ absinthij uncias duas, misce, & calidum bibat, quem uesperi per horam ante cœnam iteret, & per quinq; continuos dies prosequatur. Sexto uero die bolum hunc in paruas redactum por-

tiunculas, non nisi leuibus placentulis, nebulis aut oblijs, uel ostijs dictis, primo aqua madefactis, exceptus cocleari argenteo, cum pauco rhodomellite collatitio, deglutiebat. Ita enim sacram amaram, ueluti cætera medicamenta amara, ægrotantes ne eorum percipiant amarorem, deuorare debent: habet autem bolus sic. ℞. Specierum hieræ cum agarico drachmam unã & mediam, electuarij de cinnamomo drachmã unam, rhabarbari optimi drachmã unam, cum saccharo & rhodomellite misce, fiat bolus, quem in aurora eo modo dicto capiat, quo optime purgauit, interea tamen hæc operabantur, exterius uẽtriculus oleis refocillabatur, ut nardino, mastichino, absinthino, & mẽthæ succida lana exceptis, ueluti siccis fomentis, stomachum roborantibus. Sed post habitam purgationem, stomachale scutum ita parauimus. ℞. Ladani puri & bene olentis drachmam unam & mediam, ligni aloes drachmã mediam, masticis, thuris, añ. drachmas duas, nucis moschatæ, mascis, piperis longi, gariophylorum, calami aromatici, menthæ, añ. drachmam unam, cum cera & resina añ. quantum sufficit, ad ignem misce, fiat ceratũ stomachale, quod in panno cocco infecto rubro, ad scuti figuram extendatur, adiecta semidrachma galliæ moschatæ ex Mesuæ descriptione, & uentriculo admoueatur. Hoc enim ad uentriculi malam intemperiem propulsandam, multum conducit, ueluti ad concoctricem & retentricem facultates ipsius uentriculi male affectas roborandas, & instaurandas: quod unum nobis præcipuum in hac curatione propositum est, pro quibus recuperandis, quum multa à Galeno libro septimo Methodi medendi, tum sæpe alibi, docentur, tum etiam ab Alexandro Tralliano, libro quoq; septimo suę Medicinæ, capite quinto, nos tamen ijs usi sumus. ℞. Diacitonitis cum aromatibus libram unam, theriaces optimæ unciam unã, diacinamomi uncias duas, in mortario marmoreo omnia recte pistentur, & cum aromatica cidoneorum miua, ad formam opiatam dictam, redigantur & fiat conditum, de quo singulis diebus, singulas uncias ieiuno stomacho comedebat, & desuper pro posse dormiebat, & ad quatuor sequentes horas cibum non capiebat, ijs enim & optimo uictu, cuius inferius sermonem faciemus, intra uiginti dies melius de uentriculo habere cœpit. Cæterum cum cachexia & atrophia, morbi graues & sæui perseuerarent, in mentem subit rhaponticum uerum ex Ponto ad nos delatum, pro eis abigendis summum fore remedium, ut ex Dioscoride didiceramus, id quod postea ut præsagieramus ad uotum respondit. Cœpi igitur rhaponticũ hoc modo parare. ℞. Rhapontici Græcorum boni & recentis uncias duas, radicis apij unciam mediam, crassiori modo rhaponticum pistetur, & in libris duodecim uini boni albi & odoriferi per noctem maceretur, & mane ad ignem lentum fiat decoctio, quousq; tertia pars absumatur, modo tamen in coctura ea seruetur diligentia quam in radice cynarum seruari desideramus. Facta igitur colatura prædicti uini uncias sex, primo ieiuno stomacho ebibit, ac sic uicissim ad integram libram peruenit. Nam primis diebus semel tãtum in die ieiuno stomacho hoc bibebat uinum: postea uero uesperi eum quoq; repetebat, prospero & fausto ita successu, ut intra uiginti dies, eius uini potu sanus & liber euaserit, unum tamen scire decet, quod interea dum hoc ebibebat uinum frictiones siccæ per uniuersum corpus asperioribus linteis illi fiebant, post quas, & sinapismis, & picationibus usi sumus remedijs tam raro à neotericis in usu habitis, sed nos Galenum libro decimoquarto Methodi medendi, ut eius alios uarios locos subticeam, pro hoc complendo opere secuti sumus,

Scuti stomacha li.

mus,

mus, ut Alexandrum Trallianum libro octauo suæ Medicinę eiusdem nume ri capite, in quo de inueterato cœliaco affectu agit, & Aetiũ Sermone nono suæ medicinæ, capite trigesimoseptimo. Cæterum silentio præterire non est, quod iecinori ea quę robur adferebant extrinsecus admouebamus remedia. Nunc demum uictum & eius ordinem, quẽ uir hic in hoc morbi successu seruauerit, paucis dicamus: inprimis cum uentriculus imbecillus est, & eius facultates retentrix, & coctrix imbecilles sunt, consonum est, hic leuioribus & subtilioribus uescatur eduliis, uentriculum minime grauantibus, quare in ipsius curationis limine, capi, aut gallinę, uel perdicis succum bibebat, quem sic extrahere mandabamus: alitem exanteratam accipe, & ipsam optimo & puro mastice cum cinamomo selecto, quod facile in officinis & tabernis habetur, & pauculo pane, refarce, & ad ignem in ueru coque, quã sic non exacte assam torculari exprimes, & succum multum inde (ut ab amygdalis oleũ extrahitur) ægro potandum dabis, non nisi puluisculo specierum diamoschi, & diambræ adiecto. Est sane succus hic optimus, quia facilis concoctu, uẽtriculum minime grauans, & paucas uel nullas gignẽs superfluitates, cum quibus masticis & cinamomi, ratione uentriculi malas qualitates emendat, & eius facultates uitiatas, ac debiliores redditas, roborat & instaurat: in quo succo, aliquando panis assulas ad ignem primo exiccatas, uel ut primo erant mittebamus, & eas cum eo uictitabat. Post hunc uero succum ebibitum, parum pulli, aut alterius alitis optime & bene elixæ ac præparatæ comedebat, ac tandem parum uini rubri generosi adstringentis, bibebat: multus etenim potus uentris fluxionibus infestissimus existit, ut omnes testantur medici. Proinde omnis liquor qui potui similibus datur, paucus & conueniens sit decet. Cœnam porro, prandio liberaliorem, & magis copiosam & opiparam illi permittebamus. Vt in hoc morbo Aetius agẽdum suadet, quãquam ut uerum fateamur, & cum Galeno ut decet loquamur, iis qui sic affecti sunt cibũ partiri sæpe decet, id quod nos summa cura semper in hoc ægroto seruatum habuimus, uno pro maximo habito, quod initio cibi, hic semper parum diacitonitis pręgustabat, ut uentriculum ad ea quæ postea comedere debeat, stabiliret. Cæterum, prædictis alitibus quibus ægrotus hic uescebatur, addas uelim, pullum colũbinum domesticum, ficedulas, fasianos, turtures, gallinas Indicas Africanas dictas, quas Græcia meleagrides appellare solet: quarum carnes fasianis anteferuntur, ita enim delicatæ & friabiles, hodie Romę habentur, ut omnium auium carnes facile superare dicantur, iis adde, ex quadrupedibus, hædũ, ueruecem, lepores iuuenes, & cuniculos paruos, ex quorum carnibus succus eo modo à nobis paratus, concinnabatur: ueluti contusum, pistum dicunt, ex iure earundem apparatum, adiecto puluisculo alicuius electuarii, stomachum roborantis, aut cinamomi, uel nucis moscatæ: piperis longi, aut gariophyllorum, & similium, aut aqua coquebantur, mentha, & cerepholio, herbula uniuersæ Hispanię (ut puto) ignota, aut hyssopo, uel petrosilino uulgari, uel simili adiecta, cum prædictis aromatis & croco. Legumina omnia prorsus respuimus in hac curatione, orizam tamen laudamus, ueluti in curationis successu, cardum pineam scolimum & cinaram dictum, terra obrutum, & album redditum, & eius caput chychophyllum dictum, coctum tamen & pipere comesum: ex fructibus autem oliuæ colymbades, & amygdalæ laudantur, & uua passa cum seminibus, sed ex tragematis & bellariis, pino saccharatum multũ laudatur, & Martii panes, ueluti condita altera palmaris longitudinis, suauia,

cinnamomi colorem referentia, quæ Venetijs à moscho forte quo ornantur, moscacholia, uel mostacholia uocantur, & eorum uice Lusitani Hispani canellones suauissimos & cordiales admodum parant, ut uaria alia condita saccharæa, moscata, & ambarata prætercam.

SCHOLIA.

Dicitur morbus hic Cœliacus, ἀπὸ τῆς κοιλίας nomine, uentrē siue stomachum significāte, in quo potissimum fit: non me tamen latet τὴν κοιλίαν apud Hippocratem, quandoq; uentriculum, quandoq; uero aluum significare, unde nonnulli cœliacum morbum non tam uentriculi passionem, quàm gracilium intestinorum esse contestabantur: sed falso, cum cœliacus morbus stomachi passio sit. Cæterum cœliaca hæc affectio apud Hippocratem & Galenum, ut aliqui aiunt, sub lienteria comprehenditur. Nam Galenus libro sexto De locis affectis capite secundo, in quo uentriculi & intestinorum prosequitur affectiones, inquit, Sunt alia quoq; accidentia quæ quidem haud absurde, & intestinis, & uentriculo simul affectis euenire creduntur, ut quas lienterias, id est leuitates intestinorum, cœliacas, id est, uentrales nominant, quum uidelicet materiæ nequaquam sunt mordaces. Nam ut mordaces, ob mordendi uim omnia intestina ad excretionem excitant, ita non mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere contenta, ne exiguo quidem tempore possunt. Siquidem illico excernunt ea, perinde ac si graue aliquod onus deponerēt, haud secus quam in destillatione urinæ contingit, & cætera. Ex quibus citatis uerbis satis claret Galenum per lienteriam cœliacam affectionem intelligere, sed quomodo Galenus intelligēdus ueniat, & quibus cœliacus morbus, à lienteria differat, cordatissime, & candidissime exposuit Aegineta, libro tertio suæ medicinæ capite quadragesimo dicens, Leuitas intestinorum quæ Græcis λυεντερία dicitur, duplici continetur discrimine, hæc ex summa intestinorum exulceratione contrahitur, quorundam uero lyenteria ex cicatricibus quas excitauit dysenteria parte plurima, uel alijs oboritur fluxionibus. Altera uero ex infirmitate et lāguore uiriū, alimenta in uentriculo continentium creatur: eademq; cum cœliaca dispositione confunditur, miscetúrq;. Etenim in hac languente & imbecilla uentriculi facultate, nec coquuntur, nec digeruntur alimenta. Sed cruda, humentia imperfectáq; redduntur, aluo continenter fluida. Verum in utroq; leuitatis genere celerius quàm in cœliacis, quæ assumpta sunt egeruntur: tamq; intensa est cruditas, ut alimenti assumpti genus aperte cognoscatur, atq; hac nota potissimum à cœliacis discernuntur. Hæc enim Aeginetæ ita apposite, elegāter & apte sunt dicta, ut nullius alterius doctrina, pro hac deprehendenda affectione, opus sit: & eo magis, cum ex eis dignoscatur, cœliacam uentriculi passionem esse, quæ sæpe cum lyenteria à uētriculi imbecillitate exorta confunditur, sed dignoscitur quod in cœliaca cibaria non ita cruda ut in lyenteria emitti solent, egeruntur, sed liquida, fluida, & humentia. Dicitur cæterum lyenteria, non quidem proprie morbus, sed magis accidens, & passio morbum consequens, quæ à Galeno ita definiri solet, lyenteria, id est leuitas intestinorum, est uelox et sine aliqua, uel parua transmutatione ciborum excretio, quæ multis de causis euenire contingit, quas ad præsens recensere longum esset. Quando igitur ea quæ comeduntur celeriter deijciuntur, talia qualia deglutita sunt, hanc passionem leuitatem intestinorum medici uocamus, quæ ex potentiæ continuæ debilitate fit, & ut Galenus adnotat, libro quarto Aphorismorum enarratione duodecima, consequitur ad omnium quæ ad aluū pertinent instrumentorum intemperaturas, hoc est ipsius uentriculi, in quem cibos deijcimus, & eorum quæ ex hoc suscipiunt, atq; transmittunt intestinorum. Ex quibus uerbis satis percipimus in lyenteria leuitate intestinorum dicta, intemperantias uentriculi, gracilia quoq; intestina infestare, id quod in cœliaca fieri nō cōtingit, quia ut in lyēteria uentriculi alteratrix facultas fere abolita est, ut ex cibarijs ingestis deprehenditur, quia talia secundum omnes suas qualitates permanent, qualia assumpta erant: ita in cœliaca passione non omnino deperdita est, imo in ea aliqualis potentia reperitur, qua mediante cibaria parum alterat, & ea liquida reddit, & flatus eleuat. Dicamus igitur, quod in leuitate intestinorum calor prorsus languet, in cœliaco uero affectu, aliquantulum uiget, unde ructus acidi etiam à principio eleuantur, quia imperfecta fit à calido innato concoctio, ut paulo inferius dicemus. Non igitur de cœliaca affectione Hippocratis aphorismus primus, libri sexti Aphoris. intelligetur, cum dicat, In longis leuitatibus intestinorum si ructus acidus fiat, qui prius nō erat, signum bonum, quia in hac cœliaca affectione, ructus acidi, quoad innatus calor auctior factus est, semper comperiuntur. Nam prædictus aphorismus in longis intestinorum leuitatibus, rationem habet: in quibus à principio ructus acidus non erat, sed postea superuenit. Quia morbi huius initio uentriculus uiribus destitutus erat, ut cibi eo modo crudi quo ad eum perueniebant, absq; ulla uel parua alteratione illico foras emittebātur. Non igitur in cibos ingestos, calor quicquam agebat: successu uero temporis, aucto natiuo calore, cibi aliquantulum alterantur, & eorum fere semiconcoctio fit, unde flatus, & fumi, ac acidi ructus excitātur, quod

signum optimum esse tradit Hippocrates, *quia cum in principio nulla neq; perfecta, neq; imperfecta concoctio erat, nunc demum concoctio apparere incipit, quæ si imperfecta est, optimum tamen est signum: quia natiuum calorem à principio sepultum, nunc reuiuiscere indicat, qui cum diminutus est, exacte non concoquit, sed cibum immutat, & in acidum trahit.* Nouistis *autem acidum saporem à calido coquere incipiente, non uero perfectam mutationem atq; alterationem afferre potente fieri, ut tradit* Galenus *libro quarto* De *facultatibus simpl. medicamentorum, capite decimoquarto, & libro tertio* De *sympt. causis capite primo: unde libro secundo* De *temperamentis capite octauo, ipse* Galenus *inquit,* Ventriculus *si bene concoquit, temperatus est, si non bene concoquit, intemperatus: si nidorosos, uel fumosos edit ructus, igneus in eo calor est, sin acidos imbecillus & infirmus: ut liquido constet acidum hunc saporem à diminuto calore concoquēte euenire.* Cum *igitur cibaria sic incocta & acida manebant, ea per aluum ueluti ex uase destillante excernebantur.* Itē *quū longo tempore membra cibum non persenserunt, consequens fuit corpus extenuari, & iecur male affici, unde cachexia: id est totius corporis malus habitus, morbus, & atrophia, id est, sine nutrimento, uel totius corporis maxima macies pullularunt.* Sunt *autem duo ij morbi tabis species, quibus phthisis tanquam tertia adnumeranda uenit, de quibus cum dabitur occasio sermonem faciemus.* Cæterum *quod lyenteriæ, id est, leuitatis intestinorum nomen, huic affectioni omni ex parte non satisfaciat, meminit* Galenus *enarratione prima libri sexti* Aphoris. *ubi eos qui primum rebus nomina imposuerunt redarguit, ueluti* Erasistratum, *qui in lyenteria cruda excrementa cum mucosis ac sanguinolentis strigmentis excerni contendebat.* Cæterum *scire decet,* Cornelium Celsum *longe aliter cœliacum morbum describere, quàm nos hucusq; fecerimus: inquit enim ille, libro quarto, capite duodecimo, morbum hunc pylori, id est, portonarij, proprium esse, in quo uenter induratur, et torminibus præmitur, aluusq; ipsa adeo nihil reddit, ut ne spiritus quidem infra, sed nec supra erumpere possit, à qua passione olim* Antonius Beniuenius, *patrem suum obijsse meminit, libello suo* De *abditis morborum causis.* Porro *curationi nostræ utpote ueris tempore exercitæ, & pituita in uentriculi cauitate fluitāte, aphorismus* Hippocratis *duodecimus libri quarti* Aphoris. *non aduersatur, ut consideranti notum euadet, ita enim* Hippocrates, *eo loco tradit.* Quorū *alui intestinorū leuitate laborant, hyberno tēpore supra purgari malū.*

Curatio octogesimaoctaua, in qua agitur de cholera morbo.

VXor proxenetę ex Bario, olim Iapygia Apulię ciuitate dicta, cum cholera morbo uexaretur, illi post duos dies, uomitus uentris fluxu perseuerante, constrictus fuit. Cæterum sequenti die huic menstrua quæ ante sex menses non uiderat, erumpere, & eodē die uentris fluxus ex toto cohibitus fuit, quo in die lingua arida, quadam cum nigritie & febre ingenti apparuit. Sed menses pauci ita fluxerunt, ut intra diem ex toto suppressi sint, & fluxus uentris ex se reuersus, ex quo cum uirtus imbecillis fieret, ad uentris constructionem cum clysteribus opus id conficientibus nos diuertebamus, & tunc febris & symptomata augmentabātur, ob quæ iterum ad fluxus euocationem redibamus, & tūc symptomata omnia minuebātur: sic enim uicissim pro uirtutis constantia, uel eius imbecillitate, fluxū permittebamus, aut eum constringebamus. Elapsis uero nonnullis diebus ægritudinis, mulieri huic tremores superuenerunt, & lumbricos multos per clysteres iniectos egessit, ob quos illi catapotiam ex aloe obtulimus, & melius habuit. Fuit autem morbus hic ab humorum multitudine exortus, at cū hæc meliuscule haberet, in capitis anteriori parte, magnum passa est dolorē, pro quo leuando multis topicis remedijs usi sumus, & nihil profuere, qua de re quum uirtus adhuc imbecillis esset, nasi uenam præscindi fecimus, & hirudinem uulneri apponere, quousq; ex se cecidit, post quam euacuationē dolor breui ablatus fuit, & mulier ipsa intra mensem sanitati restituta, quæ obesa & humoribus pessimis referta erat.

SCHOLIA.

CHolera morbus, ut alias dixi, & Alex. Tralli. *lib. 7. cap. 16. tradit, ex acutissimis affectib. est, syncopim insignē, immodicāq; uiriū resolutionē afferēs: qui nō ideo cholera dicitur, quia à bile oīo fieri cōsueuerit, sed potius quia materia quæ per uentrē adfertur, ex intestinis uidetur excerni: intestina uero*

choladas, ueteres appellabant, ut etiam Homerus *ijs uerbis teſtatur* κέχυντο χαμαὶ χολάδες, *quod eſt fuſa erant humi inteſtina. Cæterum, non me latet fluxum uentris quemcunq; non ſic facile cohibendum eſſe, quum inde, hoc eſt, ex inopportuna conſtrictione, non niſi parotides, phrenitides, febres acutiſsimæ, & alij pernicioſiſsimi morbi oriãtur. Nõ igitur credere eſt, anterioris capitis dolorẽ ſuperuenientẽ huic mulieri, ex retentis humoribus caput aſcendentibus eueniſſe: ſed magis ob ſanguinem uitioſum ex iecore per uenas ad alẽdum caput aſcendiſſe, qui in eo malam qualitatem cum ſolutione continui imprimens dolorem fecit, pro quo leuando narium uena ſecta fuit, & ſanguis per hirudinem extractus. Vt enim frontis uenam ſecare, poſteriori capitis parte dolente, ſaluberrimum eſt, ut meminit Hippoc. ita anteriori capitis parte dolente, narium uenam tundere, & ex ea ſanguinem demere, optimum eſt: ut ſuadet ditiſsimus ille medicinæ Oceanus Galenus libro ſecundo, De comp. med. p. l. capite ſecundo, dicens. Quod ſi amplius ſanguis redundare uideatur, etiam ex naribus aperta uena, & quantum ſufficere uidetur, ſanguinem euacuato. Vnde Auicenna Fen prima libri tertij ſui canonis tract. primo, cap. uigeſimonono, in quo de uniuerſali Methodo medẽdi capitis morbis agit, inquit. Quęcunq; demum fuerit materia, incipiemus à ſanguinis miſsione, præcipue capitalis uenæ, & aliarum quæ caput reſpiciunt, ut ſunt frontis, narium, & earum quæ retro aures ſunt, de quibus capite de phlobotomia diximus. Hæc Auicenna: quæ in uniuerſum cum Galeni dictis conueniunt. Cæterum, quod retro aures uenæ ab Hippocrate & Galeno ſecabantur, liquido euadit, ex commentario quinto, in librum ſextũ De morbis uulgaribus enarratione uigeſimaſecunda, in qua Galenus, cum Hippocratis interpretatur hæc uerba, In cedmatis uenas in auribus poſteriores ſcarificare, inquit, cedma ita appellat fluctiones in crura decumbentes, & ſubdit, ſcribit enim ipſe uenas in auribus quum non in auribus, ſed circum aures eſſet dicendum. Nam poſt aures ſunt uenæ inſignes, in auribus uero ſunt perexiguæ, ſunt autem ut nos dicamus, uenæ hæ retro aures, barbaris guidenes dictæ, quas Græci* σφαγίτιδες, *Romani uero iugulares appellant, & eas alij quoq; apopleticas, & ſomni uenas uocant, quia ex earum obſtructione, apoplexia & ſomnus oriãtur, de quibus ad præſens hæc ſufficiant. Vt receptui igitur canamus, liquido conſtat Galenum & Auicẽnam, ut plures alios tacẽã medicos, in capitis ægritudinibus narium uenam ſecare, & ex ea ſanguinem mittere: quod propter moroſos quoſdam medicos, dictum uolo, qui de euacuatione per uenam narium facta, nuſquam apud probatos autores legiſſe, clamabant, quos nos ſua cum inſcitia & pertinacia relinquimus, eorum præcipue unum, qui tãquam albus coruus hac in re habendus eſt, ut qui ob albedinem cum coruis uerſari non poteſt: ob magnitudinem uero, neq; cum columbis, ita enim hic cum barbaris barbaras ſcribentibus practicas, quorum lectionibus aſsiduus & frequens eſt, medicus dici non meretur, cum id ignoret, de quo ipſi tam ſæpe mentionem faciunt, cum Galeno uero minus, quia eius doctrinam in totum ignorat.*

Curatio octogeſimanona, in qua agitur de duplici tertiana continua, ad quam uaria ſymptomata ſecuta ſunt.

Vius prædictę filia, mulier annos nata uiginti quinq;, natura gracilis, colore albida, duplici tertiana continua affligi cœpit, pro qua ſubleuanda, pedis uena ſaphena dicta ſecta fuit, & ſanguis abunde extractus, à qua ſanguinis miſſione, ex febre melius habuit. Cæterum duobus interpoſitis diebus, huic dolor ſuperiores thoracis partes prehendens ſuperuenit, pro quo leuando, ſacculus ex milio calidus dolenti loco admotus fuit, & ſanguis ex iecoraria aliquantulũ extractus, & breui ex toto dolor euanuit. Sed paucis interiectis diebus, hanc anguſtiæ apprehenderunt, quibus colli uenæ, & reliqua uaſa craſſiora ſunt reddita, imo tunc oris tortura comparuit, pro quibus profligandis ſymptomatis, hirudines duæ ano admotæ fuere, & cucurbitulæ ſiccæ coxis, & intra umbilicum, & ſtomachum applicitæ. Trahebant autem ſymptomata hęc ortum ſuũ à matrice, quia eius maritus diu abſens erat, pro qua placanda ex Mitridate antidoto, ueluti ex terebenthina, peſſuli parabantur: non minus ac ex mercuriali cauli intra os uteri mittebãtur: elapſis uero duodecim morbi diebus, mẽſes apparuerunt pauci, & non bene colorati, pro quibus ut decebat, ciendis, decoctum à nobis paratum ebibit, & aliquantulum reſponderunt, cum quibus & grauiter ſe habebat, adeo ut poſtea de faucium anguſtia cõtriſtaretur: pro

pro qua curanda, sub lingua uenæ sectæ sunt, & sanguis extractus, unde postea melius habuit, & paulatim conualescere cœpit, donec integram consecuta est sanitatem.

Curatio nonagesima, in qua agitur de dysenteria contagiosa, & pestilenti.

AD maris portum nauclerus matrem suam senio confectã, domi habebat, quæ dysenteria correpta, intra mensem obijt. Cæterum post uetulæ obitum, prædicti naucleri tres filij eodẽ morbo afflicti, breui perierunt. Sed & quartus huius filiolus quum ex eodem morbo prope obitum esset, ad eum uocatus, diuerti, quem cum conspicerem, & eius pulsus attrectarem, pro deplorato reliqui: ne tamen cæteri domestici adhuc bene ualentes in eundem morbum laberentur, consului circa res non naturales optime se gererent, ac ex surculis, & bene olentibus herbis, & suauiter spirantibus sarmentis, lignis ue focum instruerent, eumq; domi pluribus in locis perennem haberent, ut ex rore marino, stæchade, origano, pulegio, maiorana, lauro, iunipero, cupresso, & similibus: item domus fenestellas, ab alijs domibus occupatas, ut à uento perflari non possent, apertas & patentes haberent. Contraxit autem morbus hic seminium à uetulæ putore exhalãte, & aerem inficiente, unde pueri infecti sunt, & tanquam minus resistere ualẽtes occubuerunt. Cæteri uero domestici hoc nostro consilio muniti euaserunt, nec in morbum inciderunt, hoc enim ita agendum ab Hippocrate diuino accepimus, ut qui ab uniuersa Græcia pestem fugauit, accensis ignibus, ob quã rem Athenis aurea statua illi erecta est, & ut Aristophanes inquit, Honores Herculi decretos, uni Hippocrati ob eius merita, uniuersa Græcia impartiebat. Veluti sui Coi, qui singulis annis illi per multa secula parentabant, eo præcipue die quo natus fuerat: est autem natus Hippocrates primo anno octogesimæ olympiadis, die uigesimo septimo, mensis Agrianei, floruit eo tempore, quo Democritus Abderitanus, ut ex eius Epistolis claret, & Plinius cõfirmat libro Naturalis suæ historiæ: & ut Eusebius in Chronico tradit, anno mundi quater millesimo septingentesimo & sexagesimo, quo tempore Ezras propheta quoq; uiguit: demum floruit Hippocrates tẽpore belli Pelopõnesiaci.

Curatio nonagesimaprima, in qua agitur de puero absq; manifesta causa, faciem tumentem habente.

SAcerdotis filius annos natus octo, cum absq; externa causa in eius facie tumeret, nec dolorem aliquẽ persentiret, factum est, ad sex uel octo dies nihil remediorum illi applicitum sit. Cæterum, cum facies in tantum tumuerit, ut deformis puer uideretur, ad eũ sum uocatus, cui tunc theriacam pauco uino darent, consului: sequenti uero die cum ad eum diuertissem, eius uniuersum corpus attrectaui, quod cum circa iecur manum admouissem, illico doluit. Tunc uero puerũ sic male affectum esse, & uultus inflationem à iocinoris uitio contraxisse ortum, noui: qui in deterius ruere deberet, hoc est, in aquam intercutem morbum, ni illi summa cura obstitissemus: obstitimus autem primo, optimo uictus ordine constituto. Nam cum puer uoracissimus esset, & multa indiscrete comederet, factum est inde iecur obstructionem traxerit, ob quã sanguis non exacte ab eo conficitur, qui postea altas partes alere ascensus, ut nutritioni ineptus, ita inflationem prædictam effecit. Iussimus igitur ut puer parcissime comederet, uesceretur q; cibarijs ad caliditatem & siccitatẽ declinantibus, optimũ

præci-

præcipue succum gignentibus, ut carnibus auicularum montanarum, perdicis, turdorum, merularum, phasianorum, attagenis, maleagridis, turturis, gallinæ, capi: & ex quadrupedibus, hædi, ueruecis, cuniculi, & leporis, quas potius assas, quàm aqua coctas comedet suadebam. Si quando tamen elixæ parabantur, herbis ijs condiebantur, hyssopo, mẽta, satureia, maiorana, cerephólio, fœniculo, basilicone, porro uulgari petrosiliano, & similibus adiectis aromatis, croco, gariophylis, cinnamomo, & caro. Sed cœna illi amplior erat quàm prandium, unum semper præ oculis habendo, ut ea quæ comedebat optime dentibus attereret & minueret, ex bellarijs et fructibus laudabantur uua passa, pistatia quæ uino maluatico macerata summam prærogatiuam in hoc habent casu, amigdalæ & pinea, quibus addas uelim, cappares ex oxymelite paratos, asparagos, & fœniculum marinũ, cretamum dictum, insumma in hoc casu, omnia quæ aperiendi obstructiones facultatem habent, laudantur, quæ uero obstructiones pariunt, abnegãtur. Proinde à cibo exercitium & balneũ uitabantur. Potus huic puero uinum album meracum erat, in parua tamẽ quãtitate. Cæterum, cum primum ad puerum uenimus, illi terebenthinæ drachmas quinq; pauco cum saccharo propinauimus, qua optime aluus respõdit, altero uero interposito die, syrupum hunc ebibit. ℞. Syrupi de fumo terræ unciam unam, oxymelitis unciam mediam, aquarum fœniculi, agrimonij ueri, eupatorij, añ. unciam unam, misce & calidum bibat, iecinori porro inunctio sequens adaptabatur. ℞. Oleorum camomillini, nardini, absinthini, añ. unciam mediã, pulueris absinthij, spicenardi, añ. drachmas duas, succi agrimonij unciam unam, cum cera quod satis sit, fiat linimentum: quo mane & sero iecur inungatur. Sed cum hæc moliebamur, quod aluus recte responderet solliciti eramus. Ebibitis igitur syrupis sufficientibus, bolum hunc deglutiendum puero dedimus. ℞. Rhabarbari optimi drachmam unam, agarici albi & friabilis drachmam mediam, diaphiniconis drachmas tres, cum saccharo, q. suff. misce fiat bolus, quem in aurora capiat, & desuper per horam dormiat, quo multa pituitosa egessit, tũc puer melius habere cœpit, & uultus detumescere. At quia puer medicamentorum ebibitionem in totum iam exhorrebat, pro hac complenda operatione, in aurora ius capi ex acori radice, hoc est, galanga crassiori pręparatum ebibebat, incoctis quoq; in eo radicibus petrosilini, & iecoris lupi puluisculo, semidrachmæ põdere, respersis. Valet autem iecur lupi omnibus iecinoris intemperiebus, specifica quadam uirtute, ut testatur Galenus, & post eum cæteri omnes medici. Multa porro, pro hac complenda operatione laudantur, quæ medici cum de iecinoris obstructione pertractant, describunt, inter quæ apozemata sunt, ex simplicibus de obstruendi uim habentibus composita, ueluti & syrupi similes uires obtinẽtes, quib. addimus trochiscos de rhabarbaro, de eupatorio, de absinthio, cõfectiones dialaccæ, diacucumæ & similes. Sed puer hic paucis ijs à nobis citatis, stãte citato uictus ordine, intra uiginti dies sanus est factus. Ex hoc eodẽ affectu, puerũ alterũ curauimus, annos natũ duodecim, cui pro uictu, maiori ex parte pulticula ex farina triticea parata, & optime cõcinnata, ueniebat, cui optime coctæ, pulegij uel origani summitatũ puluisculũ inijci faciebamus: clysteres uero ꝓ huius aluo exonerãda, ex aliorũ siccis spicis, aqua cocta parabant, nõ nisi melle discocto, & cõmuni oleo, ac salis mica, adiectis. Eius porro purgatoriũ medicamẽtũ, uinũ erat, in quo radices sambuci & ebuli incoctæ fuerãt, qđ summopere euacuabat, & ad morbũ multũ faciebat. Ruri aũt hic agebat.
Curatio

Curatio nonagesimasecunda, in qua agitur de febre cum symptomatis.

MVlier Veneta, quæ ex auro & argento muliebres coronas parare solet, in aurora febrire cœpit, paruo quodam rigore præcedēte: nocte uero cum grauiter à febri affligeretur, ut mori eam uicini & assistentes crederent, ad eam inuisendam repente sum uocatus, quam cum primum contemplor, eam iuuenē crassam, optimo & multo uictu assuetam, continuo febricitantem comperio, cui pulsus crassi, magni, frequētes, & ueloces erant, cum quibus caput, & uniuersum corpus dolere dicebat, imo tēpora foras ob dolorem exilire clamabat, quibus omnibus animaduersis, illico nulla data mora tertia hora noctis, ex dextri brachij iecoraria uena, sanguinis uncias quindecim extrahere feci, post quam sanguinis missionem, clyster more Galeni, ut qui à sanguinis missione, clysteres inijciendos mandabat, iniectus fuit, post quas euacuationes, melius habuit, & pauco paneloto saccharo resperso, cōtenta, eam noctem transegit. Ad eam uero in aurora diuertēs, syrupos ex oxysaccharo, & alijs humores refrigerantibus, & membrorum intemperiem calidam infringentibus concessimus: quibus & tenui uictus ordine, sexto die purgatorium pharmacum ex māna & rhabarbari diluto, ebibit, & sana euasit. Veluti eo tempore miles ille, qui nunc Romæ apud Illustrissimum Dominum Vincentium de Nobilibus agit: & lanio cum uxore qui apud fontis forum in angi portu agebat: & myropola monoculus, qui omnes ut uarij alij eo tempore sani sunt facti, quibus omnibus illico secta uena fuit, & sanguis extractus.

SCHOLIA.

PErcunctabitur hic doctus medicus, cur est quod cum Hippocrates tam raro sanguinem in febribus & morbis extrahebat, nos tamen tam sæpe, et copiose sanguinis missiones molimur? cui quæsito Galenus uberrimus medicinæ oceanus respondet, commentario tertio, in librum primum De morbis uulg. enarratione uigesimasexta, qua Critonis historiam prosequitur dicens. Vnde mireris quid causæ fuerit, quo minus huic morbi initio Hippocrates secuerit uenam, sed scimus ad plurimos eum quos descripsit, morbo iam progresso accersitum esse, hæc Galenus: cum quo nos tanquam cum medicinæ principe, morborum initijs uocati, illico ubi opus est, sanguinem demimus: quanquam in omni morborum tempore (ut ille ait) si modo expedit, uenæ sectio tuto exerceri potest.

Curatio nonagesimatertia, in qua agitur de phlegmone ori uentriculi impacto.

GRauiter & continuo febriebat mercator ille, qui post longum cōfectum iter, Anconam uenit, uir annos natus trigintatres, boni habitus, medio Maij mense, cum qua febri, de ore uētriculi, quod ad cartilaginem, ensi formem dictam, uel malum granatum iacet, maxime querebatur. Quum in eo dolorem continuum & uigentem sentiebat, cum quibus & inflatio aliqualiter imminens extra in ipso uentriculo apparebat, uomebat hic, & totus nauseabundus erat, ut facile iudicares, hunc in ore uentriculi inflammationem pati. Ad quem accedēs ipse, illico per lenem clysterem depositis ex aluo fecibus, ex interna brachij dextri uena sanguinē pōdere decem unciarum extrahere feci, & loco dolenti extrinsecus admouere, quæ constringendi, ac reprimendi uires habent, ut sequens hoc. ℞. Oleorum cidoneorum, myrtillorum añ. unciam mediam, pulueris myrobalanorū, citrinorum drachmam unam, boli Armeniæ drachmam mediam, misce & tepido locus affectus inungatur. Cæterum, cum remedium hoc parum ualeret, &

& dolor ingens cum anxietatibus, & nauſea perſeueraret, ex eodem uulnere brachij, iterum ſanguinis miſſio ad uncias octo, repetita fuit, & emplaſtrum hoc admotum, quod habet. ℞. Farinæ hordei unciam unam, roſarum rubearum ſiccarum, ſantalorum rubeorum añ. unciam mediam, pulueris ſummachiorum, hypociſthidis añ. drachmas duas, olei roſati omphacini unciam unam, ſucci omphacij, id eſt agreſtæ unciam mediam, cum ſucco endiuiæ, & roſarum quantum ſufficit, miſce fiat emplaſtrum, quod ſic frigidum ob intenſam caliditatem dolenti loco admoue, & ſæpe innoua: quo uir hic melius habere cœpit, nec dolor ita intenſe eum uexabat. Porro quod aluus ſingulis diebus reſponderet, ſoliciti admodum eramus, præcipue lenibus clyſteribus, ut hoc ſequenti. ℞. Iuris pulli, uel decocti maluarum uncias quindecim, olei roſati, uiolacei añ. uncias duas, uitelli oui numero duo, ſacchari unciã unam & mediam, caſſiæ extractæ unciam unam, ſalis communis drachmam unam, miſce fiat clyſter. Elapſis uero quinq; diebus, locus ut antea male affectus, fomẽto ex roſis, & camomilla parato fouebatur, ac poſtea hoc aliud emplaſtrũ applicabatur, quod habet. ℞. Acanthi, id eſt, branchæ urſinæ, roſarum rubearum, radicis maluauiſci, añ. pugillum unum, in aqua fiat decoctio, & abiecta aqua, in mortario marmoreo, omnia optime piſtentur, quibus adde, farinæ hordei, camomillæ, S. lini, fœnugræci, añ. unciam mediam, ſantalorum rubeorum, alborum añ. drachmas duas, cum oleo roſaceo, & camomillino, & pauca capi pinguedine, fac emplaſtrum & dolẽti loco tepidum admoue: tertio uero die, poſt huius emplaſtri admotionem, phlegmõ ruptus eſt, & æger per uomitum ſaniei parum reiecit, ueluti per egeſtiones, ſed tunc multo melius ſe habere ſenſit, & ſequentibus diebus aquam mellis ad ulcus lauandum bibebat, cui quandoq; thuris mannam Galeni conſilio miſcebamus, quibus intra uiginti dies ſanitatem obtinuit. Cibus huic, ptiſana erat, ad octo præcipue priores dies, cuius uice, amygdalatum, multa deſtillantia roſacea paratũ quandoq; ueniebat, poſtea uero ius pulli gallinacei, illi elargiebamur: aut ex eo paratam panatelam: uel ex eius carnibus concinnatum contuſum, potus uero aqua hordei, per ſe, aut mixtum illi granatorum uinum erat, ſed aer circundans frigidus quoq; erat.

SCHOLIA.

Saeuiſſimus, & letifer is morbus eſt, à quo qui euadunt Iouis filij & albæ cornices dicendi ſunt, quo morbo ſic affectis, Galenus libro tertiodecimo Methodi medendi, tenuiſſimã diætam conſtituit, item ne illis pharmacum purgatorium, aut uomitorium porrigatur ſuadet, adeo ut ne aloæ quidem ex omnibus purgantibus medicinis ſola ſtomacho conducibilis, ab eo ipſis concedatur. Item medicamenta foris admouenda, ſtipticitatem in ſe habeant, ueluti ea quæ iecinori imponuntur monet, ut ex Theagenis philoſophi Cynici hiſtoria deprehendere quis poterit: eſt nanq; uentriculi munus, ſicuti iecinoris maximum & toti animali commune. Accedit nanq; omnibus animali partibus maximum incommodum, ſiue non probe concoctum alimentum ſit, ſiue non rite in ſanguinem conuerſum. unde Quintus Serenus poeta in ſua medicina, ſtomachum, tãquam corporis totius principem & regem deſcripſit, dicens.

Qui ſtomachum regem totius corporis eſſe
Contendunt, uera niti ratione uidentur.
Huius enim ualidus firmat tenor omnia membra:
At contra eiuſdem franguntur cuncta dolore.

Hunc cæterum, prouidentiſſimus artifex Deus omnipotens, in medio totius corporis, tanquam eſcarum & ciborum receptaculum, aut promptuarium quoddam & refertam culinam, poſuit, ut ab eo cætera membra indigentiæ tempore, nutrimentum ſibijpſis expoſcerent, captarent' ue, cuius os priſci tanti fecere, ut cor ipſum appellent, ut teſtatur Galenus libro Aphoriſ. 40. enarratione decimiſeptimi aphor. qui ait, Si quis febrem non

habens,

habens, abstineat à cibo, & cordis morsum, & uertiginem patitur, & oris amaritudinem sentit, purgatione indigere per superiora significat, ubi particulam illam, cordis morsus, sic uertit, hoc est, oris uentriculi, prisci siquidem, & hoc cor nominabant, sic quoq; ab eo hoc firmatur libro quinto De locis *affectis, & quarto* De *symptomatum causis, & sexto* Epidemion, *ut sexcentos alios locos præteream, quo fit cardiaca passio, uentriculi affectio dicenda est, non uero cordis, cur uero os uentriculi cor dicatur, dicamus. primo quia ut Galenus libro quinto* De locis *affectis, capite quinto ait, ueteres os uentriculi, cor nominabant, ab accidentibus quæ inducere uidetur. ita enim ex oris uentriculi affectione, æque fit syncopis, ac ex cordis affectione, quia os uentriculi maxime est sensibile, item quia inter os uentriculi & cor maxima existit per arterias colligantia uicinitasq;: Cæterum non desinā hic unum referre, ut scitu dignum, ita à nemine (quod norim) hucusq; dictum, cartilaginem triangulam, quam ensi formem appellamus, barbari uero malum punicum dictitant, à natura perforatam esse, ut sæpe cū corpora dissecaremus, experti sumus, sed ad quos effectus natura in hac cartilagine hoc molita sit foramen, dignum inuestigatione est, ego uero cum id animo & cogitatione contēplor, foramen hoc à natura constitutum esse, inuenio, ut cum plus iusto uentriculus grauatus sit, perspirationem aliqualem per eum habeat, & fumorum difflationem, tu uero bone lector, meliora considera: cum hæc Galeno ignota esse audisti.*

Curatio nonagesimaquarta, in qua agitur de tinesmo, siue tenesmo, id est, prompta & assidua deijciendi cupiditate.

Ebastianus sacerdos, à monasterio in Gręcia oppido mirum in modum frigido, ut hyberno tempore, in eo uinum potens congeletur, & oua ita lapidosa fiant, ut quibusuis lapidibus duriora euadant, tinesmone hoc est, assidua & prompta egerendi cupiditate, magna cum tēsione torquebatur, quæ ab ulcere, recto intestino hærente euenit, ut testatur Galenus libro sexto, De locis affectis, capite secundo, & tertio De sympt. causis, & alibi pluries. Cæterum, cum in hoc morbo pauca admodum excrementa, & ea quidem mucosa & cruenta eijciātur, hic cum hæmorrhoides pateretur uix quicquam emittebat. Vnde magis & magis affligebatur, quia maior distensio & maior dolor, & maior desidendi cupiditas oboriebantur. hunc igitur morbum curaturi, primo decoctū hoc parare fecimus. ut eius insessu dolores & tēsiones placaremus, simulq; ut per anum necessaria inderemus: habet autem fomentum ad insessum sic. ℞. Radicuum altheæ, maluæ, camomillæ, S. lini, fœnugræci, rosarum rubearum, añ. pugillos duos, in libris uiginti aquæ fiat decoctio sufficiens, cui adde olei rosati, camomillini, añ. uncias tres: in quo decocto tepente insessus fiat, ut nō solum anus sed inguina quoq; madescant, uice cuius, filtro aut spongia prædicto decocto imbuta, & parum expressa, quandoq; uti solebat, tunc uero clysteres abstergendi ui præditos, inijciendos curabantur, quorum exemplum tale habebis. ℞. Decoctionis hordei integri uncias quindecim, sacchari rubri unciam unam & mediam, olei rosacei uncias tres, uitellos oui num. duos, misce fiat clyster, in quo & mel rosaceum collatitium imponere, optimū sane est, quum ex ijs quæ maxime ulcera abstergāt sit. Abstersione igitur facta ad clysteres ulcus exiccantes & constringentes deuenimus, non minus ac in dysenteriæ curatione, qua de re clysteres sic descripsimus. ℞. Summachiorū, plantaginis, balaustiorum, añ. pugillum unum, in libris duabus aquæ fiat decoctio sufficiens, facta colatura. ℞. Prædicti decocti libram unam, seui hircini unciam unam & mediam, butyri recentis salis expertis unciam unā, thuris drachmas duas, oui integri numero unum, olei myrtillorum uncias duas, misce fiat clyster, quem pro posse retineat, sic enim uicissim modo clysterium abstergens, modo constringens, pro oblata occasione, parare mandabamus.

Sed cum æger grauiter morbum ferret, & indies peius haberet, & dolor in eum sæuiret, ad glandes ex sepo hircino paratas, cum massa pilularum de cynoglossa, adiecto uno uel altero opij grano. aut ad glandes ex melle paratas, adiectis prædictis anodinis medicamentis, prout hodie in fratre Chirurgici operamur, deuenimus, uel ad clysteres ex lacte uaccino confectos, et oleo rosaceo omphacino, cum prædictarum pilularum de cynoglossa drachma media, adiectis quoq; granis duobus uel tribus opij, à quibus gummi tragacanthum & Arabicum, ueluti seuum hircinum & butyrum recens, minime eliminabantur quibus, & unguẽto ex plumbo foris ad anum applicito, intra octo dies sanus fuit factus, optimo semper assuescens uictu, & acria fugiendo.

SCHOLIA.

Tinesmus symptoma est, ulcus consequens, ut in hoc homine uisum est, aliquãdo uero inflammationem recto intestino hærentem insequitur, & tunc sanguinis missione & fomentis ex decocto radicis altheæ, fœnograeci, seminis lini, camomillæ, rosarum, branchæ ursinæ thasi barbasi, & similium confectis, curatur. Non minus ac iniectionibus leuioribus & linimentis, extrinsecus adhibitis, prout inflammationis tempora uaria, uaria postulant: quandoq; uero tinesmus euenit ab humoribus biliosis acribus, aut salsa pituita, & tunc sæpe in ano punctio quædam, ac si ab acu aut repungente fieret, sentitur: cuius cura est, abstergentibus & refrigerantibus clysmatis eos deponere: ut ex hordeacea, adiecta cassia recens extracta, & similibus paratis, foris tamen anum & illi circumuicina membra unguento rosaceo, aut populeone uel huius generis altero, inungere oportet, quandoq; uero ab stercore, cero intestino impacto, obstructionem faciente, tenesmus oritur, qui tunc clysteribus emollientibus, & lenientibus curari debet. Sed aliquando à frigore morbus hic originem trahit, quod uel ob aerem niuosum & aquilonarem contractum fuit, uel ob moram supra lapidem plus iusto habitam, aut supra aquam, & tunc tinesmus meraco uino liberaliter epoto, euanescit, modo tamen inferiora rutaceo oleo, aut laurino, uel anethino, aut lilino, aut lateribus calidis uel quadris, uel orbiculis, aut similibus calidis fota sint. Porrò dicitur tinesmos ἀπὸ τοῦ τείνεσθαι, quod est conari, quia morbus hic conatus continuos & cupiditates desidẽdi facit, Leonicenus tamẽ τεινεσμὸν tensionem in Aphorismis uertit, sic enim Aphorismus uigesimusseptimus libri septimi legitur, mulieri utero gerenti si tensio superuenerit facit abortum. Cæterum quod in hoc morbo purgantia medicamenta per os dari non debeant, notius est quàm à me in hoc loco doceri sit opus.

Curatio nonagesimaquinta, in qua agitur de febre nocturna miti & lenta: simulq; de hemitritæo, id est, semitertiana febre.

SAlsamentarius qui ad forum habitat, nocturna febre laborabat, & ea quidem lenta, & miti, ad hecticam disposita: erat autem huic urina crassa & turbulenta: pulsus uero languidus & debilis, parũ dormiebat: non dolebat caput: sed nõ nisi clysteribus iniectis egerebat, uomebat aliquando pituitosa raro bili admixta, cum quibus omnibus optime comedebat. Cæterum elapsis nõnullis diebus, quibus multa pro hac propulsanda febre machinati eramus, hemitritæus febris comparuit, quæ ex pituitosa continua, & biliosa intermittente gignitur: continuo enim hic febriebat febri quidem pituitosa, quã tertiana intermittens secuta est, unde hemitritæus conflata est, tertio nanq; quoq; die æger hic duos patiebatur paroxysmos, alterum tertianæ interpellatæ, alterum uero pituitosæ continuę: secũdo uero die, unum tantum paroxysmum hoc est, pituitosæ cõtinuæ habebat. Cæterum tertij cuiusq; diei paroxysmi horror, non adeo ingens erat, sed frigus potius extremas occupans partes, ut pituitam præualescere bili dicendũ sit, cuius hemitritæi aduentus, formidolosus sane fuit, quum sua natura letalis & mortifer sit morbus. Post cuius apparitionem, à propinato pharmaco purgatorio, ex agarico, & rhabarbaro composito, hoc decoctum, mane & sero,

pon-

pondere ſex uel ſeptem unciarum, bibebat. Habet autem decoctum ſic. ℞. Radicum apij, fœniculi, petroſilini uulgo, ruſci, añ. unciam mediam, ſeminis ruſci, aniſi, fœniculi, añ. drachmas duas, herbarũ hyſſopi, origani, pulegij, añ. pugillum unũ, endiuię pugillum medium, ordei integri, paſſarum ex Corinthio añ. uncias duas, polipodij quercini recentis unciam unam & mediã, florum camomillæ, lupullorum añ. unciam mediam, In libris octo aquæ fiat decoctio, quouſq; tertia pars abſumatur, facta colatura, adde mellis roſati collatitij uncias tres, aceti albi boni uncias duas, miſce fiat potus longus, quem ut dixi ebibat: quo replicata purgatione, & quãdoq; in eo decocto ſemidrachma pulueris rhabarbari admixta, intra menſem ſanitatem adeptus eſt, quo in tempore de ſtomachi robore, ſemper admodũ ſoliciti fuimus, ei ſacculos ad ſcuti formam redactos & rubro zendalo confectos, & acu conſutos, ſiue ut aiunt, rubro filo interſeptos, aut interpaſſatos admouendo, qui ex ijs uel ſimilibus pulueribus referti erant. ℞. Pulueris roſarum ſiccarum rubearũ, abſinthij, menthæ, maſtichis, maſcis, nucis moſchatæ, gariophyllorum an. drachmas duas, calami aromatici, acori, ſpicæ nardi, an. drachmam unam & mediã, ſpecierum Galliæ moſchatæ Meſue ſcriptulos duos, miſce, fiat ſacculus ut dixi, & uino calido irroratus, ori uentriculi applicetur, ſed & intus rotulũ unũ uel alterum aromatici roſati, uel diarhodonis Abbatis, accipiebat, quibus, ut dixi, intra menſem ex toto ſanatus eſt.

SCHOLIA.

Hemitritæus hoc eſt, ſemitertiana febris compoſita ex continua pituitoſa & tertiana intermittẽte eſt, unde quia continuo affligit, inter continuas febres reponitur: quia uero in ea horror comperitur, inter horridas cõnumeratur, ut ſapientiſsime admodum meminit Galenus, ubi ſerio & ex propoſito, de ea tractat. libro ſecundo De differentijs febrium, capite ſeptimo & octauo. Cæterum, hæc dupliciter fieri contingit, aut exquiſite, aut non exquiſite: exquiſita dicitur hemitritæus, quando neutra febriũ alteram uincit, ſed ambæ æquipollere uidentur. Quia humores ex quibus ambæ ortum habent, æquales potentia ſunt, & neuter alterum uincit, & tunc febris ex utraq; conflata, horrorem præ ſe feret. Eſt nanq; horror, minor rigore, ſed frigore maior & intenſior. Quo circa dimidiam hemitritæi portionem utraq; illarum febrium, dico pituitoſæ continuæ & intermittentis tertianæ, occupabit. Non exquiſita uero hemitritæus ea dicitur quando in mixtione harum duarum febrium altera alteram exuperat & uincit. Nam ſi bilis ſuperat, tunc horridior fit tota febris, imo rigorem in inuaſione ſibi aſſociat, confeſtim uero & feruidior eſt huiuſcemodi febris, & incendij habet plus, magiſq; ad ſummum feſtinat, & aliquid bilis per uomitum, aut per aluum, aut per ſudores excernitur. Si febris pituitoſa uero ſit præpotentior, tunc frigus uehemẽtius extremas occupat partes, & pauci adſunt horrores, ac pulſus magis & diutius comprimitur, tardiuſq; acceſsio inualeſcit, ac longum poſt tempus conſiſtit, non tamen aut ſitim, aut magnum adfert incendiũ, neq; in ea ut in alia bilis excernitur. Porro, febris hæc genita ex pituita intra uenas putreſcente, & bile extra uenas tertianam cauſante, proprie hemitritæus dicta, uel magna ſemitertiana, ex paroxyſmis ipſis dignoſcitur. Quia primo die hominem duo paroxyſmi inuadunt, alter febris binoſæ intermittentis, alter uero pituitoſæ continuæ. Secundo uero die, pituitoſæ paroxyſmus hominem tantum affligit: tertio uero die, ut primo die, homo duos patitur paroxyſmos, & ſic uiciſsim affligit hemitritæus, de qua dixit Galenus libro ſecũdo De criſibus, eam conſtare ex bilioſa pituitoſaq; febre, per ſe totas confuſis, quæ reuera proprie ſemitertiana appellatur, febris ut dixi ex genere continuarum, letalis, & mortifera, ſyncopim & ſæua ſymptomata inducens: unde intermittens febris, ſemitertiana appellanda non eſt. Porro tu optime lector ſi alias febrium complicationes apud Galenum hemitritæos, ſiue ſemitertianas appellari comperies, id ſcias ipſum licentiori uocabulo facere, & improprie eas ſic uocare: ut ex citato loco depræhendere quis poterit, fit autem complicatio bilioſæ cum pituitoſa, præter iam citatam ſic, ex tertiana continua & pituitoſa continua, aut ex tertiana continua & pituitoſa intermittente, aut ex pituitoſa intermittente & tertiana intermittente: quorum paroxyſmi quandoq; ſimul coincidunt, quandoq; uero ſeparate affligunt: quas ſic complicatas & compoſitas febres ſi quis recte curare propoſuerit, ſimpliciũ naturam exacte prius teneat neceſſe eſt, quum ſimplices compoſitarum elementa ſunt. Cæterum, hanc quã nos

ueram ſemitertianam apud Galenũ appellari diximus, id eſt, ex tertiana & pituitoſa continua, barbari barbaras ſcribentes practicas, hemitritæum aut ſemitertianã minorem appellant, Galenus uero ex Agathini ſententia, eam magnam ſemitertianam libello De typis uocat, quæ ut dixi continuo affligit, et letalis eſt. Si uero ex atra bile intra uenas putreſcente, hoc eſt, ex continua atrabiliaria, & bile extra putreſcente, id eſt, tertiana intermittente, febris oriatur, tunc eam maiorem hemitritæum uocant: mediam uero, quando bilis intra uenas, pituita uero extra putreſcunt, hoc eſt, quando bilioſæ continuæ & pituitoſæ amphimerinæ dictæ fit complicatio. Varijs autem modis alijs febrium fit complicatio, quas doctus medicus facile dignoſcet, ſi modo ſimplices recte tenuerit. Semitertiana tamen ut dixi ex continuarum febrium genere eſt, grauis & letalis, quæ Romæ maxime inualeſcit, ut meminit quoq; Galenus libro De morborum temporibus, & de ea ut ipſe quoq; tradit, Agathinus memoriæ unum integrum dedit uolumen. Sed circa ordinem tradendi uictum, ijs qui ſemitertiana laborant ſcire decet, quod eo die quo uno tantum æger affligitur paroxyſmo copioſius & liberalius cibandus eſt, ſequenti uero die parcius & ſubtilius tractandus eſt, quia natura duabus febribus attenta, afflicta & grauata comperitur. Item percontabitur hic curioſus medicus, ſi hemitritæus uera fit ex pituita intra uenas putreſcente, & bile extra uenas quoq; peccante, quomodo ex illis mixtio fieri poteſt, quia alter humorum intra uenas ſit, alter uero extra. Nos huic dubio breui reſpondemus, febres miſceri & cõfundi paroxyſmorum tempore: uel aliter dicimus. Quod eo tempore quo pituitoſa continua ſuum habet paroxyſmum, pituitæ fumi commiſcentur bili, & ſic obtunditur bilis caliditas, & pituitæ quoq; frigiditas retũditur, unde frigoris loco horror in corpore fit, uel uice rigoris horror. Aduerte tamen, apud Galenum aliud eſſe febres miſceri, & aliud inter ſe complicari, quippe hemitritæus ex miſcella & temperamento pituitoſæ continuæ, & tertianæ febris oritur, ut libro De morborum temporibus percipitur.

Curatio nonageſimaſexta, in qua agitur de febre lenta.

EQuitis aurati puer natus annos decem, medio Maij menſe lenta & miti febricula corripi cœpit, cum qua & tuſſiebat & de capitis dolore querebatur. Cui occurrentes, eum in hecticam lapſurum prædiximus febrem, ni ut deceret breui curaretur. Erat autẽ febris hæc à bile multę pituitæ mixta, ortum trahens, pro qua curanda, optimo uictus ordine propoſito, illico illi bolum hunc deglutiendum dedimus. ℞. Floris caſſię nouiter extractę drachmas decem, pulueris aniſorum drachmam mediam, cum ſaccharo q. ſufficit miſce, fiat bolus, quem ante prandium duabus horis deglutiat, quo aluus optime reſpondit, tertio uero ſequenti die ſyrupum hunc ebibebat. ℞. Syrupi capillorũ Veneris, uiolacei añ. unciam mediam, aquarum farfaræ tuſſilaginis dictæ, capillorum Veneris, uiolarum, añ. unciam unam, miſce fiat ſyrupus, quem ieiuno ſtomacho in aurora bibebat, & quinquies repetiuit, in quo tempore lotiũ melius quàm antea apparuit, imo puer ipſe de ſe optimam præſtabat ſpem, qua de re pharmacum hoc illi propinauimus. ℞.] Capillorum Veneris, florum boraginis, uiolarum, añ. pugillum unum, radicum bugloſſi, ſeminis mellonis mundi, añ. unciam mediam, prunorum Damaſcenorum numero ſex, iuiubarum, ſebeſten añ. numero decem, ſeminis aniſi drachmã mediam, in aqua fiat decoctio ad uncias quinq;, cui percolato decocto, adde rhabarbari optimi piſti, drachmam unam & mediam, agarici nouiter præparati drachmam mediam, ſpicæ celticæ ſcriptulum unum, per noctem ſic infuſa maneãt: in aurora uero facta colatura & expreſſione, adde mannæ electæ uncias duas, miſce, & bibẽdum præbe: quo optime egeſſit, tunc uero ſequentibus diebus, in quibus lenibus clyſteribus aluus reſpondebat, ſequenti hoc unguẽto iecur, renes, & dorſi ſpina, ac cordis regio, illi inungebantur, & ita habet. ℞. Vnguenti roſati uncias duas, ſantalini unciam unam, ſucci endiuiæ unciam unam & mediã, olei roſati, ceræ, añ. quantum ſufficit, miſce fiat unguentum, & ut dixi, citata membra tangebantur, quo tempore in aurora ſcutulam iuris optimæ gallinæ, uel

capi

capi, facchari pauxillo adiecto, bibebat, & demum hoc optimo successu, & restaurante sæpe comesto, conualuit. habet autem restaurans sic. ℞. Carnis caponis uncias sex, seminis quatuor frigidorum mundatorum añ. unciam unam, sebesten, pistatiorum añ. unciam unam & mediam, seminis papaueris albi unciam mediam, passularum lotarum cum aqua calida uncias duas, sacchari buglossati, boraginati añ. uncias duas & mediam, specierum diarhodonis Abbatis, aromatici rosati añ. drachmam unã, sacchari candi, penidiarum añ. unciam unam, sacchari tabarzet id est, albissimi, libram unam et mediam, ad ignem, ut decet, misce, fiat conditum in morsulis, uel electarij forma, perdurauit autem uniuersa cura, quinque supra uiginti dies.

Curatio nonagesimaseptima, in qua agitur de selectis quibusdam remedijs, contra lumbricos & uermes.

NVrsinus, qui publice per uniuersam Italiam contra uermes, pulueres uenales clamabat, ita potentes & efficaces erant, ut omnibus admirationi essent. Vexari autem Itali solent magis uermiũ lancinatione, quam Hispani uniuersi, biliosi nanq; exusti Hispani omnes sumus, Itali uero pituita magis abundant, & eo magis quia herbis frequentissime uescuntur, ut eas etiam in hyeme sicuti in æstate pro oxyporo, in prandio & cœna continuo habeant, quod unum aduertens ipse, uel continuo febricitantibus cum medicor, semper aliquid uim contra uermes habens, inter medicamenta miscere soleo. Horum igitur puluerũ eximias dotes considerans, gratum mihi facere posteritati uisum est, si eorum descriptionem, ac ueram componendi rationem in præsenti subsignauero. Pulueres contra uermes, & lumbricos. ℞. Corallinæ, seminis sanctonici, añ. uncias duas, dictamni albi, bistortæ, tormentillæ, añ. unciam unam, omnia in puluerem redigantur, & aceto acerrimo irrorentur, ac ad umbrã quousq; sicci fiant, tractentur, quorum pondus à drachma media ad tres usq;, pro uirium & morbi magnitudine signatur, aliquando in uino, quandoq; uero, aqua graminis uel portulacæ: iure ue alicuius carnis. Porro Veneti medici, uiri me hercle doctissimi & sapientissimi, pro interficiendis uermibus, & ipsis abigẽdis, hoc utuntur condito. ℞. Seminis Macedonici, seminis sancti añ. drachmas tres, corticum granatorũ, cornu cerui usti añ. drachmas duas, dictamni albi, rhabarbari electi, gariophyllorum, añ. drachmam unam, cinnamomi drachmas octo, croci drachmam unam, misce & fiat puluis, & cum libris tribus sacchari, ad ignem fiant rotuli, nouisti autẽ tu medice, singulis sex drachmis pulueris, sacchari alteram libram ponendam esse, quanquam nos, non exacte ut uides ordinem seruamus hunc, datur autem rotulus unus uel alter, drachmã uel plus ponderans, pro medici iudicio.

Curatio nonagesimaoctaua, in qua agitur de symptomatis euenientibus, ante primam mensium eruptionem.

FIlia Samuelis Segnioris, nata annos quindecim, cũ nondũ mẽses uidisset, in febrẽ incidit, cũ qua nõ solũ caput, & crura, sed uniuersum corpus dolere se dicebat, imo magnũ põdus in corpore persentire inculcabat, sitiebat, & tota rubricũda erat, & ad uẽtrẽ imũ lãcinatiões & dolores sentiebat. Quæ omnia (ipse cõsiderãs) ob mẽses maturos nõ prodeũtes, euenisse depræhendi, & ea de causa pedis uenã saphenã dictã incidere feci; et ex ea sanguinis uncias quinq; fluere, neq; minus syrupum hũc mane & uesperi ebibere. ℞. Syrupi cap. Veneris ℥ ij. aquæ alkakẽgi, ca-

pillorum Veneris uncias duas, misce fiat syrupus, quem ut dixi in aurora ebibebat, & uesperi ante cœnam duas horas iteret, sed & coxis cucurbitas magnas multa flamma ignitas affigi curauimus. Cæterum, sexto die morbi, potũ hunc purgatoriũ ebibit, & ita habet: ℞. Syrupi de lino zostide, id est, mercuriali uncias quatuor, diabenedictæ drachmas tres, electarij rosati Mesuæ drachmas duas, cum tribus uncijs decoctionis capillorum Veneris, misce fiat potus, quem in aurora bibat, & desuper per horam dormiat, quo nonnulla egessit, & dolores aliquantulum cessarũt, porrò duobus interiectis diebus, cucurbitæ iterum coxis applicitæ sunt, & subtus suffumigium adaptatum, ex ijs compositum rebus. Accipe ciperi costi optimi, croci, myrrhæ, cinnamomi, sauinæ, cuiusq; partes æquales, cum terebenthina optima, formentur throchisci: quorum duos uel tres super prunas iniectos, optime ipsa cooperta ac pãnis circumdata, suffumigium in sede perforata recipiebat, quo remedio tandem menses apparuere, pauci tamen, post quos puella bene habere cœpit, tãdem intra uiginti dies integram sanitatem adepta est.

SCHOLIA.

Qvum in hanc puellam curandam inciderem, illico in mentem reuoco Hippocratem medicorum primum parentem, libro De superfœtatione prope finem, ubi præcipue incipit, si uirgini menses maturi non prodeant, & cætera. Vbi graphice morbum hunc describit, et curat, ueluti libro De uirginum morbis, & sacratissimis alijs uarijs libris, De natura muliebri, & morbis muliebribus.

Curatio nonagesimanona, in qua agitur de febre diaria, ephemera dicta, ab æstu solis ingenti contracta.

Agnificus & generosus Marcellinus, cum extra urbem Anconitanam, longam sub sole traheret moram, in febrem cum capitis non admodum graui dolore incidit, ad quem inuisendum cum peruenissem, eum ephemeram, diariam dictam febrem, pati deprehẽdi: ijs præcipuis indicijs. Primo quia absq; rigore, horrore, frigore, et membrorum concussione, febrire cœpit. Secundo tactu, quia febrilis calor mitis erat, halituosus, absq; mordicatione & pũctura. Tertio ex lotio, quod à naturali parum differebat, & in eo pẽdens nebula, & coctionis signa uera apparebant. Quarto, ex arteriarum percussu, nam pulsus magnitudo stabat, non multum tamen ab ea qua sanitatis tempore fungebatur, distãs. Sed diastole id est deductio, siue inspiratio, sistole, hoc est, compressione, spiratione dicta, maior multo erat: nempe quia aeris multitudine natura ad caloris refrigerationem magis indigebat, quam fumorum fuliginosorũ expulsione: indicium maximũ quod in corpore nulla erat putredinis infectio. Nã in putridis febribus spiratio inspiratione maior est. Demum hanc febrẽ ephemeram esse, symptomata læuia, & à malignitate aliena confirmarunt, quum æqualitatem & symmetriam, quam secundum naturam membra obtinẽt, parũm exciderunt. Sed præter hæc Auicenna suadet, ut si medicus dignoscere cupit, homo ephemera corripiatur, uel non, eum febrientem in balneum intrare iubeat. nam si ephemera correptus fuerit, nullus horror, aut membrorũ concussio illi superueniet, cõtrario uero illi qui putridam patitur omnia euenient. Vt igitur nobilis uir hic à diaria hac febre liber esset, neq; in putridã laberetur, eius caput multo oleo rosaceo, aqua rosacea, & pauco aceto rosaceo simul mixtis, perfundi fecimus: & id quidem sæpe eo die, quo lactucam coctam oxeleo, & salis mica respersam comedit, in potu uero frigidã iuleb uiolaceo

laceo mixtam ebibit, sequenti uero die quum febris inclinaret, ad balneũ ex rosis, uitis folijs, uiolis, lactucis, nimphea, & similibus confectum eum duximus, quo maxime delectari se dixit, & tandem sanus euasit.

SCHOLIA.

Tria sunt ex quibus humanum corpus constituitur, & in quibus calor præter naturam succenditur, nẽpe spiritus, humores, & solida membra, quæ tria ab Hippocrate dicuntur, continentia, contenta, & impetum facientia. Nam cum calor in impetum facientibus, hoc est, spiritibus succenditur, qui uento calido, uteri incluso similatur, diaria fit febris, sic dicta quod unum tãtummodo diem duret, quatuor & uiginti horarum. Nam Aristoteles libro quarto de Historijs animalium, capite decimonono, bestiolas quasdã apud Hipanim fluuium, qui ab Europæ parte in Pontum influit, nascentes meminit, unumq; tantum diem uiuentes, ac ideo ephemeras uocatas tradit. Proinde quibus spiritus uel sanguis supercalfiunt tantum, ijs ephemera superuenit febris, intra quatuor & uiginti horas omnino desinens, modo error nõ interueniat. Dixi porrò, spiritus, uel sanguis, quia ita se habet spiritus ad sanguinem, sicut scintilla ad ignem. Cæterum, diariæ multæ particulares differentiæ apparent, una cuius iam prorsus abijt effectrix causa, ut ustio, intolerabile frigus, uiolẽtæ & repentinæ ac inconsuetæ alterationes, maximi labores, & intolerabiles lassitudines, furor, timor, angustia, quibus adde dolorem, diuturnam uigiliam, famem, sitim, & frequentem coitum: altera uero, cuius causa præsens adest, ut obstructio, quæ quandoq; ex abũdantia, quandoq; uero ex humorum lentore, crassitieq; fit. Cui adde, repletionem, crapulam, ebrietatem, cibos calidos, cibos pituitosos, tenaces, crassos, & coctioni pertinaces, uulnera, ulcera, & scabiem uel pruritum, à quibus diecularum harum febricularum curationis ordo desumitur, prout ab una uel altera causa euenire solent, de quibus quum occasio se dederit differemus.

Curatio centesima, in qua agitur de tuberculo antiquo uulgo natta dicto altam frontis partem occupante, extracto, & sola aqua frigida curato.

Reuerẽdus Thomas monachus, ordinis prædicatorij, uir crassus & bene rubicundus, tumorem antiquum in frõtis alta parte habebat, magnitudine nucis, tactu mollem, indolentemq;. Cæterum monachus hic cum tumorem sibi ac naturalem haberet, quem forte medicorum consilio, extrahi timebat, ecce forte fortuna, nursinus quidam conuenit, ex ijs pręcipue qui dextre ramices & rupturas, & ex uesica lapillos per sectionem extrahere solent, qui cum tuberculum hominem fœdans contemplaretur, eum ad curationem hortatur, promittẽs se illum intra octo dies curaturum. Monachus uero cupiens eam turpitudinem fugere, homini paruit, & eo magis quia Prioris officio tunc fungebatur, & sæpe extra domum cucullam deponebat, qua deposita tuberculum eminens apparebat, ipsum omnino fœdans. Cum igitur homini sese cõcredit, & illi quidem chyrurgo, chyrurgus curationem aggrediens, super tumorẽ scissuram secũdum crucem facit, ac unguibus suo cum fulicullo integrum extrahere proponẽs, eum dirumpit, ex quo sanies aquosa quædam, uiridis exiuit, qua deposita, & folicullo extracto, sola aqua frigida, à splenijs quibusdam madefactis, & desuper admotis, intra octo dies, ita liber & sanus fuit, ac si nihil prorsus inibi habuisset, bis autem in die aqua illa ulcus curabatur.

SCHOLIA.

Tumor hic ex genere eorum est, quos Auicenna nodos uocat, Haliabas uero selaas, qui iuxta uaria in eis contenta, uaria nomina sortiuntur. Si enim uelut adeps sit quod cõtinetur, στέατωμα Græcis, Romanis uero nodus adipinus uocatur: si ueluti mel, μελικηρὶς, Romanis meliceris & melleus nodus: si ueluti pulticula, ἀθήρωμα, Romanis quoq; atheroma, dicitur. Sed præter hos tumores uaria alia apostemata & tubercula comperiuntur, in quibus res aliæ inueniuntur, ut cœnum, trombus, mucus, ossa, ungues, pili, lapi-

li, lapides, arena, ostraca, ligna, cinis, carbones, & ut urina liquor, qui in tumore reuerendi huius monachi inuentus est, uiridis coloris, odoris ingrati. Cæterum tumores ij ad Auicēnæ nodos, quos dubeletos pituitosos definit, referendi sunt, de quibus peramplc Galenus loquitur libro quartodecimo Methodi medendi, quem interea lector locum uide. Nam nos huic tertiæ Centuriæ finem imponimus, sexto Nō. Iulij more Romano millesimo quingentesimo quinquagesimosecundo anno.

CENTVRIAE TERTIAE FINIS.

AMBROSIVS NICANDER TOLETANVS ANTONIO BARBERINO NON MINVS nobili quàm docto S. P. D.

QVAESISTI à me per literas, quomodo malam illam ualetudinem, qua me hinc discedens Patauium sanitatis causa petiturus oppressum reliquisti, quo ue medico usus illam depulerim: qua de causa his meis literis uolui te faciens certiorē, hæc ad te scribere, ac meæ salutis tibi reddere rationem, quā scio tibi uiro doctiss. & mei amantiss. non ingratam fore. Incipiam igitur ab initio. Non multos ab hinc annos uenit in hanc urbem quidā medicus homo minime malus, natione Lusitanus, qui iam pridem commentaria in Dioscoridem scripserat, quæ ego uidendi cupidus accepi, & legi, quę tamen nunc Venetijs & ex ædibus Scotti sunt edita, in quibus multam & uariam inueni eruditionem: præter quàm enim, quod herbarum, arborū nomina, quæ ibi à Dios. ponuntur, multis & uarijs idiomatis sunt declarata, sunt in his difficilia in medicina loca & docte & prudenter disputata. Quid multis moror, illis commentarijs adductus, uolui experiri an scriptorum doctrina cum ipso homine cōsentiret, depræhendi hominem longe doctiorem quàm eius scripta ostendebant, quem cœpi amare ob uirtutes, eratq; ipse amabilis re & nomine, uocatur enim Amatus. Ego qui me multis subditum ægritudinibus sciebam, cœpi illi mei corporis ualetudinem committere, audiebam enim permultos ab eo sanari, quos tribus hucusq; editis Cēturijs ipse commemorat. Ineo igitur cū homine amicitiam, & in ipsam paulatim descendo, quā toq; eius consuetudine magis utebar, eò mihi amabilior erat. nam pręter eius doctrinā ueram & solidam (est etiam moribus suauiss. ut uere dixeris omniū horarum hominem) à quo cum paucis mensibus multa accepissem beneficia & uisendi & me curandi, uolui illi aliquid rependere. Is, ut est homo minime auarus, inquit, Ego te Nicander curare libenter ac diligenter uolo, hac tamē lege, ne unquam inter nos pecuniæ mentio fiat. Nā ab amicis nil præter esculenta & poculenta aliqua, ut est apud Iurisconsultos accipere soleo. Illi igitur ob tot beneficia obstrictus, ignorabam prorsus quomodo me tot beneficentiæ uinculis possem exoluere, quoq; diutius hæc cogitabam, eo beneficia indies ab eo augebantur, ut ne ære quidem meo toto, illi acceptorū beneficiorum partem possem assequi. Decreui accepta ab eo beneficia in libellum, tanquam in rationarium conijcere, incipiens ab eo quo mihi opem tulit die, ut qui me non esse soluendo cognoscebam, interdum quot & quanta deberem considerarem, ut amor saltem excresceret, illi maxime debitus, ex quo libello

excerpens potiora, & maiora uolui ea ad te scribere, ut tu qui es non solum in mathematicis optimus ratiocinator, sed beneficiorum etiam prudentissimus æstimator, collatis inter te accepti, & expensi libris, quantum debiti onus sustineam facile iudicare possis. Imprimis igitur quum grauissimis, & acerbissimis podagræ & chiragræ doloribus urgerer per multos dies, neque consueti prius medici auxilium experirer, uocatus adfuit, & uociferantem inuenit, & suo uerborum lepore clamores compescuit, & medicamine adhibito opem ipsius illico tanquam alterius Aesculapij sensi, idque non semel, sed quoties me ille atrox dolor arripiebat, ut tantis malis liberatus illis Ouidij uersiculis soluere nodosam, occinerim. Nouit nodosæ prudens & doctus Amatus, & podagræ & chiragræ soluere cũcta mala. Aggressa deinde est me eo anno, quædam periculosa & ut medici dicunt exquisita pleuritis, quæ homini sexagenario celerem, & omnino ineuitabilem minabatur interitum, cui repentino malo fissa intrepide uena, sanguineque ad uncias octo extracto opportune & prudenter occurrit, meque intra paucos dies liberum & sanum reddens è Proserpinæ peculio recepit. Sequẽti deinde anno post podagram penitus sublatam, ecce chiragra manum sinistram inuasit, cum tam ingenti tumore, ut uix digiti uiderentur, ne dicam officijs suis uti possent, hic uero miro medicinę artificio, ita tumorem cum dolore (quod ego difficilimum imo ἀδύνατον putabam) abstulit breui, ut omnes qui uiderant in stuporem adduxerit. Memini enim quum mihi sæpe diceret, ego hunc tumorem omnino auferam & manum hanc tibi liberam cum digitis reddam, respõdisse Deum solum id ex miraculo præstare posse. ita tumor occalluerat, & longa diuturnitate coaluerat. sed ille & promissa non credenti præstitit & uera se dixisse exitu comprobauit. Non multos post menses, omnes me simul catharri species cum tenui febre inuaserunt, atque tussi crebra uexabar, multosque ea dies uexatus somnũ nocte oculis meis uidere nõ poteram, fluebat humor quidam salsus à capite per nares, fauces, ut eas intercludi timerem, qui tracheam quam uocant arteriam miserrime torquebat, deinde in pectus descẽdebat, neque febricula absistebat, imo in dies magis uires capiebat, totumque fere annum cum illis symptomatis me infestabat. Amatus accessit ac uelut cum hydra dimicaturus pellendis his reumatis se accinxit, quæ multis & uarijs medicamentis, tandem extinxit ac depulit, liberque his malis factus, conualescere incipiebam, & è thoro diuturno morbo leuatus surgebã, fuit id si recte memini Anno M. D. L. Deinde paucis interiectis mensi. occupauit me quædam macies, & membrorum omniũ infirmitas, quæ me & facie deformauit, & toto corpore ita debilitauit, ut uix pedibus possem consistere, ne dicam ambulare. Nam cum pedem humi sistebam, statim me dolor quidam capitis pungens aggrediebatur, ut nihil magis cuperem quam sedere aut iacere, quam ille ægritudinem cernens, cum multa prius adhibuisset medicamenta, neque proficeret, decreuit decocto radicis cynæ tanto obuiam ire malo, exhibiturus id mihi Aprili mense anni M. D. LII. Nunc autem optime Antoni, quæ nã sit hæc radix, & quomodo inuenta paucis accipe. Nam id me Amatus prius docuerat, de qua radice extat ab illo tractatus editus. In orbis igitur noui nauigatione Synarum regio nuper inuẽta est, licet olim cognita, de qua Ptolemæus cap. 3. septimi libri meminit, & Plinius si rite recordor, in ea regione mons quidam est, uel promontorium, quo Lusitani applicuerũt, unde radix illa à sinaris cyna corrupto uocabulo est dicta. Ipse igitur ad hoc decoctum tanquam ad sacram anchorã confugi, à quo Radix Cyna

tamen

tamen ego abhorrebam: primum quod perpaucis esset cognitũ, deinde propter ætatem timebam, ne mihi maxime obesset, qui ea de re alios senes periculum non fecisse cognoscerem, ipse tamen me magis ad hoc decoctum adhortabatur, sed fauit fortuna incœpto: nam nescio quo meo bono fato Armenius quidam nomine Aligian de Tolchat mihi Anconæ fit obuius, nam & si imbecillis pedibus, aliquando tamen domum exibã lætificandi animum causa, mœror eñ me magnus domi capiebat. Ab illo igitur comiter salutatus, qui Italicam linguam callebat, respõdi humanissime, is à me petijt num medicus essem, habebat enim socium febri laborantem, cui dixi medico indigere me, neq; esse medicum, is statim me quo morbo laborarem interrogat, cumq; illi meam ægritudinem longo sermone aperirem, illico in huius radicis mentionem uenit, & clamans ait felicem & beatum me fore, si semel illius decoctum capere possem, nesciebat enim in Italia uenalem inueniri, & narrat mihi quo modo ipse neruorum contractione, & dolore capitis longo tempore laborasset, et quomodo in Indiam ad Sinarum regionem mercaturę gratia exercẽdæ peruenisset, & cum solito grauius ægrotaret, ab incolis illius regionis, ut illam recentem, & illic nascentem experiretur, est adhortatus, ille dies quindecim illic mansit frondes nunc, modo radicem ipsam deuorando, & præter ipsius spem, & præter eorũ opinionem, qui cum eo illo nauigauerant, incolumis breui euasit, mihiq; nouem se ex eo tempore annos semper incolumen fuisse suo iureiurando confirmauit, redeo inde domũ, dico hoc Amato & me illi in omnib. parere esse paratũ polliceor. Bonis igitur auspicijs an. M.D.LII. April. mẽse radicis sinari decoctum, deo opt. max. auspice capere incœpi, corpore per syrupos deinde per pharmaca copiosissime exinanito. Iubebat Amatus illius radicis unciam in tenuissimas bracteas cultro acutiss. incidi, & incisam in urcen fictile cum aquæ fontanæ libris quindecim, inijci, & prunis sine ullo fumo admoueri, & quoadusq; feruebat donec octo libræ superessent: quo decocto per linum trãsmisso, summo mane decem illius decocti calidi uncias ebibebam in patera, qua hausta bene coopertus duas horas sudaturus quiescebam, experrectum uerò famuli lineis calidisq; sudarijs totum corpus copiosissimo sudore, qui interdum totum lectũ penetrarat, abstergebãt. Mũdatus igitur sudore prudenter ne quicquam aeris per poros subintraret, indutus paulo post surgebam, & in cubili me cõtinebam, ac tandiu deambulabam, quoad mihi prandium afferretur, quod erat quarta capi optimi pars in secũdo decocto illius radicis cocta, nam bracteæ illæ radicis primi decocti denuo in totidem aquæ libris coquebantur, & ita fiebat secundum decoctũ, quod parabatur, & ad capos elixãdos, & quum opus erat ad clysteria: in prãdio erat panis nauticus cum saccharo subactus, & deinde pane Martio uescebar, bibebam autem ex eo decocto quo in mane usus fueram, quantum libebat, & interdum uuas passas Corinthiacas edebam, à prandio uero ludis quibusdam me oblectabam, uel alicuius lepido amici sermone fruebar, quo tempore tuo suauissimo colloquio frui uoluissem, nam mihi laborem, ut sæpe fecisti, leuasses. Hora deinde xxij. exutus thorum intrabam, & eãdem pateram bibebam, & stragulis obuolutus ut in mane cõquiescebam horam unam uel plus, & quantum poteram ut in mane sudabam, abstersus surgebam, interim cœna apportabatur quæ erat ἄνευ κρέως, edebam uel pruna Damascena, uel uuas Corinthiacas, aut pyra assa cum saccaro, eodem quo in mane potu usus et pane, aliquando amigdalas aut Martium panem uorabam. Decocti illius gustus

stus qualis erat si quæris, lac recens mihi bibere uidebar, & ita post unũ diem asseruatum, ut lac acessit, color est, quando est bene decoctum uini quod rubellum uocãt. Gustu itaq; suaue utrunq; decoctum erat, & uisui delectabile, inter edendum & cœnandum potu utebar remisse calido, post cœnam altera uncia tenuissime incidebatur & in aquam coniecta ad sequentem lucem parabatur, & alligata illa hesterna uncia in panniculo lineo, simul cum illa noui ter incisa ne simul commiscerentur coquebatur, & aliquãdo in minoris aquę quãtitate tertio coquebatur, cuius tibi radicis miraculum scribam. Ego enim qui duratam aluum per uiginti annos habebam, & qui raro sine clystere egebam, nunc solo illo tertio, imo nonnunquam sexies radice eadem decocta cum oleo pauco & sale magis mihi proficere uideor, quã si sumpsissem pharmacum, ita omnes malos humores expello, quo clysteris genere etiam nunc felicissime utor, sed redeo ad priora hoc decocto xxiiij. diebus usus fui, quo tempore duas radicis libras absumpsi, & ita totã curationem absumpsi. Quid multis moror post absumptam radicem, cœpi optime habere, nam somnus pene ablatus rediit: quod commedo nulla uentriculi difficultate bene concoquo, non tantum ut prius expuo, rediit uultus color, rediere amissæ uires, ut me breui ab orci faucibus ereptum cognouerim. utebar tamen postea hac uictus ratione, uinum eo decocto diluebam, & eodem carnes elixabãtur, in sero carnibus paucissimis, aut nullis intercœnandum utebar, qua uictus ratione per mensem seruata, amissa omnia recuperaui, quem cum multi antea deformatum, & pene perditum uidissent, tunc uero ita instauratum mirabãtur, & ita meo exemplo aliqui idem decoctum cœpere. Ita igitur sanus Dei optimi maximi beneficio & Amati studio, bene ualeo, & corporis officijs sanus utor salubriter, & posthac melius me habiturum spero. Historiam non epistolam texui, neq; eam legere grauaberis, scripsi enim tum ut tibi meæ sanitatis causam plane redderem, tum ut uirtus Amati nostri dignosceretur, cuius cõmentaria in Dioscoridem his diebus impressa ẽ prælo Scotti dudum prodiere, in quibus suam doctrinam late post Hermolaum, Marcellum, Vergiliũ et plerosq; alios explicuit. Nolo te meis ulterius nugis obtundere. Tu interea uale, & ualetudini da operã, teq; si placet ad nos, ut te fruamur referto,

noster Io. Bap. Vicellinus tibi S.D. Vale iterum Anconæ, Idib. Febr. M. D. LIII.

AMATI LVSITANI MEDICI, CVRATIONVM MEDICINALIVM SVARVM CENTVRIA IIII.

Curatio prima, in qua agitur de inflammatione iocinoris, cum tussi, & sanguinis screatu, alijsq; symptomatis.

FILIVS Berosij, doctoris magnifici, annos natus duodecim, studio cum deditus sit, totus scabiosus est, nunc uero illi febris continua quædam superuenit, pro qua leuanda, sanguinis unciæ quinque, (cubiti secta uena) extractæ sunt: & uno uel altero interiecto die, pharmacum illi ex rhabarbari infuso, cum cassiæ Aegyptiacæ flore propinatum. Cæterũ post ebibitum pharmacum, & conuenientem factam euacuationem, uno uel altero interposito die, tussis ingens huic cum sanguinis screatu, & iocinoris dolore superuenit. Nam quando tussiebat, dolor ad iecur respondebat, cum quibus febricitabat, & urinam albam, & aquosam meiebat, quæ omnia inflammationem iecinoris gibbas partes comprehendentem præcipue attestabantur. Diximus autẽ alias, iecinoris gibbas partes, cum thorace communionem habere, ueluti concauam cum stomacho & intestinis. hunc igitur ita male affectum conspiciens, illico post alui excrementa per clysterẽ deposita, sanguinem ex ea uena quæ inter digitos anularem & minimum repit extrahere feci, pondere unciarum quinq;: et syrupum hunc illi obtulimus, qui habet. ℞. Syrupi de cicorea simplici unciam unam & mediam, aquarum endiuiæ, cicoreæ añ. unciam unam & mediam, misce, & bibat. Item iecori hoc applicitum fuit emplastrum. ℞. Farinæ hordei uncias tres, santalorum rubeorum uncias duas, rosarum rubearum unciam unam, olei rosati uncias tres, cum decocto endiuiæ & cicoreæ misce, fiat emplastrum & iecori tepidum applicetur, & bis in die innouetur. Victus huic ptisana tantum erat, semine melonis apparata: uel amygdalatum optime concinnatum: potus uero, aqua hordei. A sanguinis missione hic melius habuit, & post quatuor dies à febri immunis uidebatur. Sed pedes illi tumuere, cum quibus lotium album adhuc excernebatur, quibus de causis syrupum hunc prædicti uice illi dedimus, & emplastrum quoq; mutauimus. habet autem syrupus sic. ℞. Syrupi de cicorea cum rhabarbaro unciam unam, de duabus radicibus unciam mediam, aquarum cicoreæ, endiuiæ, buglossæ añ. unciam unam. Misce & tepidum bibat. Emplastrum uero admotum primi uice sic descriptum habet.
℞. Farinæ hordei uncias duas, rosarum, absinthij añ. unciam unam, lupinorum unciam mediam, camomillæ unciam unam & mediam, cum decocto cicoreæ & absinthij & camomillæ, fiat emplastrum: adiectis uncijs duabus olei absinthini, & altera rosacei, ijs autem per triduum perseuerauit, in quibus urina aliquantulum rubricare cœpit, & tũc perscripto syrupo, rhabarbari & agarici optimi nouiter in pastam redacti, utriusq; scriptulos duos adiecimus: & concinne paratum pharmacum bibendum dedimus: quod parum retinuit, imò id uomuit, sed eo utcunq; egessit, & qualia purgari opus erant, purgata sunt. Sed sequenti die, pedes & crura magis intumuerunt, imò mẽtula, & testes inflati tunc cõparuerunt: de qua re anxij, hinc inde causam scrutabamur.

Cæterum omnia hęc symptomata ex aquæ frigidę multo potu, quam illi Aethiopissa quædam clàm dabat, euenisse assequuti sumus, qua abnegata, breui sanitatem obtinuit. Porro post pharmacum prædictum, huic puero pullum in prandio communis petrosilinis radicibus coctum concedebamus, in cœna uero assum, sed in aurora, ieiuno stomacho confectionis diarhodonis Abbatis, rotulum unum uel alterũ gustabat, ac ut dixi, intra quatuordecim dies, pancratice habuit.

SCHOLIA.

Percurrit Aetius, ex Galeno, sermone decimo suæ medicinæ capite tertio, iecinoris inflammati exacte notas, & eius curationem, apud quem optimus medicus curiose legere poterit: nos uero ea tantum signa & symptomata, quæ in nostro ægrotante notauimus, & percepimus, signauimus: remediaq; quibus ipsum sanum reddidimus, memoriæ mandauimus. Cæterum suadet Galenus libro septimo, Methodi medẽdi, capite tertiodecimo, quod ex uentriculo, & iecinore uitiatis, non temere euacuemus. Sed cum cautione id agamus, ne quid uirtuti officiamus, qua de re libro decimotertio prædicti uoluminis, capite uigesimo, repudiata aloe, in hoc casu aluum ducere, mercuriali aut urtica, aut cartamo, aut aliquo talium iubet. Item suadet idẽ, imo in uniuersa sua doctrina inculcat, quod iecinoris concaua pars semper purgari debet per intestina, gibba uero per renes, & urinæ uias, pro quo axiomate intelligendo, aduertendũ duximus, quod ut eius prima pars uera est, uidelicet, pars concaua iecinoris per intestina expurgari debet semper: ita altera non semper ueritatem habet, Iecinoris gibba pars per urinam euacuari debet: quia quando iecinoris gibbosa pars, quæ cũ uena caua commercium habet, multo & uitioso humore referta fuerit, tunc per intestina inanitio fieri debet: si uero mediocri, per urinarios meatus. Ita autem Galenus ipse hæc à nobis intelligenda fore libro septimo citati uoluminis, prope finem uoluit, inquiens. A figura uero, indicatio ipsius modi uacuandi excrementi suggeritur, ad hunc modum: uentriculus uomitu deiectioneq; inanitur: intestina deiectione tantum, sicuti etiam iocinoris caua. Renes uero & uesica ac iocinoris gibba, si multo uitioso humore sunt referta, per deiectiones & pharmaca deiectoria (catoterica Græci uocant) expurgantur: sin mediocri per urinales meatus, Hæc Galenus: per quæ dicta lucida satis euadunt. Porro quum inflãmatio iecinoris gibbas parteis occupabat, puer hic utcunq; egerebat excrementa quidem biliosa. Sed urinam albam & percolatam meiebat, quæ omnia quum hæc scribo, contraria in huius fratre puero quinq; annorum, noto: cui iecur dolet, & ictericus fieri incipit, et quæ comedit, euomit, & si ea retinet in uentriculo corrumpuntur, ex quibus ructus fumosi æstuosiq;, caliditatem extraneam arguentes consurgunt, & oboriuntur: illi urina crocea ad nigredinem tẽdens cernitur. Sed aluus sua sponte non respondet sed balano, aut clismo irritata, quæ omnia cõcauas ipsius iecinoris partes, affectas esse attestantur. Nam bilis portio quæ ad intestina deriuari solebat, ad gibbas regurgitabat, & inde per urinam pars excernebatur, unde stercus album euadebat, & à bile tinctum non uidebatur: de qua re cum februarij curationes attigerimus 1553. multa dicemus, æger uero de quo agimus, Aug. mense ægrotauit 1552. Cæterum ijs iocinorosis, ut mulsa & dulcia uaria, inimica sunt, quia breui in bilem abeunt, ut meminit Galenus libro undecimo Methodi medendi, capite decimonono, ita quæ astringunt multum, ut malum punicum, et malum codoneum, huic præcipue qui phlegmonem aut obstructionem in cauo uisceris habet, maxime nocet: ut idem docuit Galenus libro decimotertio Methodi medendi capite quartodecimo. Porro tradit Galenus citato libro, capite tertiodecimo, si iecur phlegmone infestatur, exquisitissimo uictu est opus: & sequenti capite ijs sic affectis, ex cibis ptisanam cõcedit, ut quæ sine morsu deterget: ex pharmacis uero, oxymeli aqua mixtum qua de causa nos, ut uidistis, dicto ordine puerum hunc gubernauimus. Sed aduertẽdum duximus, quod Galenus libro decimo Methodi medendi, capite quinto, in quo ordinem, quo ægrotantes nutriendi sunt, prosequitur. Inquit, unaq; salus pleuriticis, tũ peripneumonicis, adde etiã synanchicis, id est, qui angina laborãt, est ipsum uirium robur, non secus uero & quibus uel iecur, uel uentriculum phlegmone obsidet. Nam quod ad phlegmonem, quæ in ijs est partibus spectat, minime plane est cibandum quoad uirium infirmitatem utiq; sæpe. Ita necessario aut uires resoluentur aut phlegmone augebitur. Quibus in uerbis suadet Galenus, quando phlegmone prædicta obsidet mẽbra, & æger uiribus constans est, tunc morbus uincitur: quia æger ipse absq; pleniori uictu naturam impediente, perdurare potest, unde natura tota circa morbum intenta, eum facile uincit, & æger liberatur: recte igitur ijs sic affectis robur uirium, unicam salutem proditum est: Nam si cũ prædictis affectionibus uires imbecilles esse contingat, ægri maiori ex parte succumbunt, & moriuntur: quia cũ imbecilles sint, cibo refici postulant, ad quem conficiendum natura diuertitur, & inde morbus tanquam au-

thor absq; reo, ueluti solus litigans breui uincit, & ægrum in perniciem trahit. Porro tametsi Galenus promisoue citato loco de phlegmone uarias partes corporis occupante loquatur, undecimo tamen libro, prædicti uoluminis capite decimoseptimo: in quo eos qui cataplasmatis relaxantibus, & balneo ante uniuersalem corporis purgationem utuntur, redarguit, suadet tenuiori uictu cibandos esse eos qui iecinoris & uētriculi phlegmone laborant: quàm qui pectoris inflammationibus, & uitijs cruciantur: ita enim citato loco ait: Neq; enim sicut in iocinore & uentriculo. ita hic quoq;, hoc est pectoris phlegmone, tenuissimo uictu est utendum: in illis nanq; alimentum concoquitur metusq; est ne ipsis phlegmone laborantibus, neq; nutrimentum rite concoquatur, & phlegmone augeatur, in pectus uero tantum alimenti iam concocti peruenit, quantū uni ipsi particulæ nutriendæ satisfaciat.

Curatio secunda in qua agitur de febre continua, cum symptomatis grauibus.

Aniel Codutus uir sexaginta natus annos, optima temperatura, & compositione præditus: quum uarijs negotijs, & curis implicitus esset, de renum dolore conqueri cœpit, caput parū dolebat, sed non sitiebat, neq; febrem se pati percipiebat, secūdo die bolum sequentem deglutiuit, qui habet. ℞. Pulpæ à cassia nouiter extractæ unciam unam, diasebesten drachmas tres, misce & sacchato excipiantur, & fiat bolus, quem duas horas ante cibum capiat, quo aluus optime respōdit. Vesperi uero per uniuersum eius corpus calor intensus percipiebatur, quem & ipse sentiebat, maximo cum colli & capitis dextræ partis dolore: tunc in nocte clyster hic iniectus est illi. ℞. Aquæ hordei libram unam & mediam, olei rosati, uiolacei añ. uncias duas, cassiæ extractæ unciam unam, uitelli oui numero unum, sacchari rubri unciam unam, salis drachmā unam, misce fiat clyster, quo multa quoq; euacuata sunt, tūc in aurora renum dolor leuatus fuit, & capitis dolor oxyrhodino applicito euanuit. Sed lingua cisa, & arida tunc apparuit, quæ sæpe canna curua abstergebatur, & psilij semine humectabatur, sed febris tunc iam intensa palam apparebat, ac ideo sanguinis missio per uenæ basilicæ sectionem, in brachij curuatura, ad uncias septem facta fuit, à qua illico syrupum hunc ebibit. ℞. Syrupi de succo acetosæ, de endiuia, de buglossa añ. unciam mediam, aquarum lactucæ, endiuiæ, acetosæ, buglossæ añ. unciam unam, Misce fiat syrupus, & cum albo oui clarificetur, & pauculo puluere santalorum citrinorū aromatizetur, & frigidum bibat instante canicula, in qua syrupos frigidos febrientibus concedimus, quemadmodum Galenus suas solebat potiones febricitantibus, & languentibus impartiri. Quarto uero, & quinto die sic satis æger habebat, sexto pharmacum hoc ebibit. ℞. Foliorum endiuiæ, lactucæ, cicoreæ añ. pugillū medium, florum borraginis, buglossi, uiolarum añ. drachmas duas, seminis acetosæ, lactucę añ. drachmam unam & mediam, tamarindorum unciā mediam, prunorum pinguium numero decem, omnia in libra una aquæ fontis ad ignem fiat decoctio sufficiens & coletur, tunc. ℞. Prædicti decocti uncias quinq;, quibus adde mannæ electæ & pinguis uncias duas, rhabarbari optimi drachmam unam & mediam, diacatholiconis drachmas tres, diaphiniconis drachmam unam, pulueris nostri contra uermes scriptulum unum, misce, & fiat haustus unus: quem in aurora bibat, & desuper per horam unam uel alteram dormiat, hoc uero multa per superiora & inferiora purgauit. Septimo sanguinis unciæ duę fere ꝑ nares illi effluxere, in fine cuius diei, optime æger sudauit, sed non ut eo febris leuata fuerit, quin imo, ut antea grauis & aspera relicta est, quam ægrotus hic grauiter ferebat, imo sequentem noctem absq;

somno cum aliquali delirio transegit, qua de causa, ano hirudines duo admotæ sunt, & scapulis fixæ cucurbitulæ siccæ, in aurora uero ab ingesto saccharo rosaceo, & desuper ebibita aqua hordei, iterum in sudorem deuenit, & eũ quidem priori copiosiorem, à quo neq; febris quoq; imminuta fuit, sed in idẽ perseuerabat, cum quibus uirtus constabat, & in urina hypostasis apparebat. Decimo ex se sexies egessit biliosa omnia, liquida, fœtida, & putida, tunc pulsus facti sunt parui & frequentes, ut homo tunc uita periclitaretur. Sed uesperi facies reddita est bona, & pulsus bonus, & appetitus bonus. Vndecimo urina subalbida apparuit, & nocte antea nõ dormiuerat, imo delirauerat, & bis sua sponte egesserat, tunc in gutture ulcera conspecta sunt, à quibus delirium ortum trahebat. Cæterum quum remedijs necessarijs & sæpe à nobis inculcatis, contra ea uteremur, breui sanitati restituta fuere, & æger ex toto liber: diuersionibus tamen & frictionibus, pro eo iuuando, nostris monitis assistentes utebantur. Aer frigidus & humidus arte redditus erat, in quo ægrotus hic uigebat, & talis qualis à Galeno, decimo Methodi medẽdi libro, capite octauo desideratur, quem quiuis medicus parare nouit, præcipue aquæ putealis frigidissimæ irrigationibus: & ex ea paratis fonticulis ex alto currẽtibus, multis fruticibus, & arborum frigidarum ramis consitis, tum aquæ rosaceæ & aceti rosacei irrorationibus, ueluti multis alijs similibus. Cibus huic ptisana, uel amygdalatum, aut lactucæ cauliculi saccharo confecti, aut pruna Damascena, aut cerasa acria saccharo incrustata, aut per se ad solẽ exiccata, prioribus diebus fuerunt. Postea uero ius pulli lactuca uel endiuia, aut acetosa, uel agresta, alteratum, & ex eo parata panatela, dein ex pullo paratum contusum ptisanæ mixtum, cui semina frigida, & quandoq; albi papaueris, ad somnum cõciliandum inijciebantur, demum carnes ipse pullorum in cibi usum illi uenerunt, potus hordeacea, cum iulebo uiolaceo, aut granatorum uino, per totũ morbi decursum fuit, à uino uero meis monitis semper abstinuit, neq; eo nisi post morbi uniuersalem declinationem usus est. Cæterum, omnia particularia percurrere, ut lectori tędiosum, ita ea tantum quæ nobis satis illi esse uidẽtur, literis mandamus.

Curatio tertia, in qua agitur de quodam qui frequenter sternuit.

CArolus Vccilinus, iuuenis Florentinus, annos natus uiginti, ita frequentibus & assiduis sternutamentis per interualla dedecoratur, ut non solum ab ipsis sternutamentis grauiter molestetur, sed etiã ob ea hominum frequentiam fugiat. Is igitur tantum malũ à se reijcere cupiens ad me uenit, qui tũc ita multum coram me sternuit, ut morbi sui rationem reddere, etiam si tunc posset, non esset opus. Ego igitur tantum malum ac uitium, iuuenem dedecorans cum considero, remedium aliquod, quo liber euadat, animo rimor. Sed cum hoc inquiro, ecce se mihi offert celebratissima, sed breuis Hippocratis sententia, aphorismi quinquagesimisecundi, libri septimi Aphorismorum: ubi inquit, Sternutamentum fit ex capite, cerebro calefacto, aut humectata capitis parte inani. Aer enim intus cõtentus extra erumpit, sonat autem, quoniam per angustum ipsi est exitus. Hippocrates ijs uerbis, ut Galenus in enarratione notat, de eo solo sternutamento agit, cuius generationis principium est, naturæ motus spiritum flatuosum ex capite excernere appetentis, & eius duas causas assignat, calorem nimirum & humorem. Calor autem humorem rarefacit, & inflatus conuertit, quos subinde natura per sternutamentum expellit. Nam humor præter se solus in capite cõ

tentus sufficiens non est sternutamentum efficere ut Galenus sapientissimè notat. Calor igitur dissoluẽs, et in humorem agens, ac ipsum in flatus uertẽs, sternutamentum facit, ut huic euenit iuueni, natura bilioso, sanguinẽ crassum admodum habenti, cuius uapores calidi ad caput delati sternutamenta gignunt, à quibus tandem infestatur, angustiatur et perturbatur iuuenis hic, quẽ ut ab hoc morbo liberaremus, ex iecoraria uena brachij dextri, sanguinis uncias sex extrahere fecimus, ac epotis quinq; refrigerantibus & sanguinem alterantibus syrupis, leue quoddam pharmacũ illi propinauimus, à quo sequẽti die, capite raso, illi emplastrum hoc admouere faciebamus. ℞. Medullæ interioris cucurbitæ pistæ uncias tres, farinæ hordei uncias quatuor, portulacæ pugillum unum, oua integra numero duo, cum oleo rosaceo & de salice, pauco adiecto aceto, in mortario misce, & fiat emplastrum. Item per nares oleum hoc attrahebatur. ℞. Olei rosarum, de cucurbita, de nimphæa aã. unciam mediam, Misce & ex manu naribus attrahat æger, aut per eas inijciantur, quibus & caput emplastri uice illinire optimum est. Sed interea hæc fiebant: æger ex nimpheæ floribus saccharum paratum conditum, conseruam dictam, singulis diebus, singulas uncias ieiuno stomacho comedebat, ac optimo uictu proposito, sanus intra quindecim dies euasit.

SCHOLIA.

Meminit Aristoteles, problemate quadragesimosexto, libri uigesimi, quod cum quis paratus ad sternutationem, oculum fricuerit, sternutamentum in totum leuabit, aut saltẽ minuet, quia flatus in sternutamentum uenturus, frictione illa, aut difflatur, aut ad oculum diuertitur. Aetius uero capite ultimo, libri sexti, docet, si ab utraq; nasi parte iuxta magnos oculorum angulos uenas sitas digitis cõpresseris, sternutationem sedabis. Item scire decet, quòd qui coitui sunt dediti, & ab eo per dies aliquot, abstinuere, & mulierem pulchram contemplantur, aut uident, breui in sternutamenta labuntur: sed sternutamenta hæc coitus facile soluit, hoc enim consilio præmunitus quidam, qui ad principem simul cum uxore stãtem, accedebat, & sæpe frequenti sternutamento dedecorabatur, liber euadebat. Paulus Aegineta libro tertio suæ medicinæ, capite uigesimoquarto, ubi sternutamentum frequentius est, inquit, medicamento sedari debet: infunditur nardinum, uel rosaceum, uel glycelæum: iamq; odorem mouent, sternutamenta sedant, anisum, ocimum, stipulæ contusæ: sed ante hæc omnia, caput desiccandum est, smegmatis ex nitro, & pumice factis, uel etiam asclepio uocato utendum: & Constantini sapone, et sale Cappadocico, & similibus. Aetius uero, libri sexti capite ultimo, eadem fere dixit, quibus & plura alia addidit, sed uterq; ocimum redundantes sternutationes sedare fatetur: quibus ex directo Dioscorides libro secundo De medica materia, capite 129 contrariatur: cum dicat, Ocimum, olfactu per nares attractum, copiosa excitat sternutamenta: potest idem & ocimi herba, hæc ille, quæ ex directo Paulo, & Aetio contrariantur. Auicenna uero hæc animaduertens, secundo Canonis sui libro, capite de Bedarungi, id est, ocimo, inquit: Ocimum suo odore sternutationes mouet, proinde si sternutamenta à calore aut repungente euenerint, ocimum fugere decet. Cæterum si sternutamenta, à re obstruente originem traxerint, tunc ut medicamento subtiliante, & incidente, ac arcta & obstructa aperiente, uti expedientissimum erit. Cæterum ab obstructione sternutamenta irritari posse, uere prodit Auicẽna, & eius sequaces, præter quas citatas causas, sternutamenta uarijs alijs, concitari nouimus, ut si quis pinis & festucis nares infestauerit, quoniam ex illis narium musculi ad concussionem & expulsionem stimulantur: item quando cum tussi spiritus deorsum ueniens ad naris meatus pertingit, sternutamentum incitatur, id quod fortiter tussientibus quotidie euenire percipimus: non minus quæ cerebrum plus iusto pungunt, uel calfaciunt, uel quomodolibet irritant, sternutamenta prouocant, ut radij solares, piper, sinapis, euphorbium, castoreum, & similia. Porro Isach Israelita ne ab hac chorea eliminetur, succum ocimi à proprietate sternutamenta sedare scriptis mandauit, est autem Isach hic, idem autor, qui mutato nomine Aliabas dicitur, ut ex operibus constat.

Curatio quarta, in qua agitur de alopecia, hodie uero & indubitato morbi Gallici signo.

Vlier nobilis, quæ ad mare habitat, pulchra si qua altera: ingenti febre correpta est, quam per integrum diem passa fuit, sequenti die rauca facta, syrupũ ex capillo Veneris, & glyzirrhiza ebibit, tertio febris desijt, sed paucis alijs interiectis diebus, alopecia, hoc est, capillorum defluuio, uera & indubitata ad morbum Gallicum uia, laborare cœpit, demum ut morbo Gallico affecta, curata fuit, & ad sanitatem integram reducta. Cæterum tametsi Galenus lib. undecimo, De simplicium medicamentorum facultatibus, capite de pinguedine & adipe, dicat uere esse proditum, ursinum adipem alopecias curare, quo tamen probatiora medicamenta ipse habebat: nos huic ursorum adipi, multum pro hoc curando uitio, & pilis gignẽdis tribuimus, experti enim sumus, inter præcipua huic rei facientia remedia, adipem hunc primatum habere.

Curatio quinta, in qua agitur de febre continua.

Acobus Beniuinisti, mercator Aulonensis, iuuenis uiginti quinque annorum, temperatura sanguineus: hoc eodem tẽpore quũ febre continua corriperetur, & lotium crassum & rubrum emitteret, illico illi interna cubiti secta fuit uena, & sanguinis unciæ octo extractæ: in nocte non dormiuit, sed multa biliosa uomuit, in aurora uero sequentis diei, ad eum reuersus, & febrientem ipsum inueni, & ut primo grauatum: tunc pulsus magnus illi erat, & capitis & costarum grauedo, quibus indicijs, iterum totidem sanguinis uncias fluere feci, à qua sanguinis missione, biliosa uomuit, multa crocea, & amara: post quæ multum sudauit, & à febri immunis mansit, quarto uero, post syruporum alterantiũ ebibitionem, & concoctionem in lotio apparentem, & febris fere ex toto expulsionem, pharmacum hoc propinauimus: & pancratice habuit, pharmacũ ita habet. ℞. Mannæ electæ unciam unam & mediam, syrupi rosati solutiui uncias duas, rhabarbari optimi drachmam unam & mediam, in decocto florum & fructuum fiat haustus unus, detur in aurora frigidus, & desuper paululum dormiat. Cęterum post horam, pharmacum in totum uomuit, sed quater egessit, & optime se ualere dixit, sequentibus tamen sex diebus saccharũ rosaceum Neapolitanum, ieiuno stomacho comedit, & aquam endiuiæ stillatitiam, desuper ebibit.

Curatio sexta, in qua agitur de uulnere in capite.

Ollius lanio, à quodam milite in capite, magno uulnere spata colubrina, siue undulata dicta, uulneratus fuit: erat autẽ uulnus magnum capitis lateri inflictum, sed meninges non attingens: sequenti die, præsens ipse, uulnus rasorio acuto secundum lõgitudinem, ueluti altero ex latere secundum crucem adapertum fuit, & pericraneũ optime cum rasorio, tum unguibus à craneo separatum: tunc ut primo uulnus ipsum oui albo tractatum fuit. Cæterum quarto die craneum scalpro rasorio secundum uulneris longitudinem ad diploen usq; rasum fuit, neq; enim ad inferiora, hoc est, ad meninges deuenire opus fuit, cum uulnus penetrans non erat, tametsi in similibus semper peruenire securius sit, quod uulnus tunc oleo omphacino curatum est: quo solo, quidam per omnia uulneris tempora quousq; coalesceret uti contendebat: sed nos illi obuiam fuimus, ac sequentibus octo uel decem diebus rosaceo oleo completo, oui uitello adiecto, uulnus

curari fecimus: ueluti postea mundificante siue abstergente medicamine, superimposito splenio ex unguento gratia dei, aut à betonica dicto, aut aureo chirurgico, & ultimo, ceratum ex betonica ad exiccãdas humiditates, & eas absumendas, ac caput roborandum, & cicatricem inducendam, superimpositum, ad aliquot dies mansit: in quibus ossicula quædam foras exiere: fuere autem curationis omnes dies triginta quinq;, sed mente exciderat, quod ex brachio uulnus respiciente, sanguinis uncias quinque, primo die illi extrahi fecimus: simul, quod sexto ex cassia Aegyptiaca bolum purgatorium deglutiuit: præbibitis syrupis frigidis, corpus alterantibus, & caput respiciẽtibus, ut rosaceo de endiuia, buglossa, boragine & similibus.

Curatio septima, in qua agitur de icteritia absq; febre, eueniente.

Erotij à Monte sancto filius, annos natus decem uigente æstu, non præcedente febre, aut morbo aliquo, totus palluit, & ictericus factus est: optime comedebat, & bibebat, sed oris amaritudinem sentiebat, hic quũ ex syrupo rosaceo solutiuo dicto, uncias tres cum totidem aquæ cicoreę dilutas biberet, illico sanus euasit: egessit autem optime: sed quinq; sequẽtibus diebus, ex unguento santalino illi iecur illinebatur, & conditum ex acetosa, ieiuno stomacho comedebat, & desuper parum aquæ endiuiæ bibebat.

Curatio octaua, in qua agitur de erysipelate phlegmonoso, faciem fœdante.

Ir ex monte Saranano, iuuenis fortis & potens erysipelate phlegmonoso uniuersam faciem apprehendente, laborat, ad quem accedens ipse insolitum ruborem illum cum maximo tumore faciẽ fœdante, considero, cum quo & febriebat, & dolebat, & angorem anxietatemq; ferebat: quibus de causis protinus ex externa capitali dicta uena, sanguinis uncias octo extrahere feci, & syrupum hunc ebibere. ℞. Syrupi nenupharini, de succo acetosæ, rosati simplicis añ. unciam mediam, aquarum nenupharis, lactucæ, portulacæ añ. unciam unam. Misce, & eum frigidum bibat, & singulis diebus sequentibus iteret: porro tenui uictus ordine instituto, & abstemio facto ægrotante, ac de alui correspondentia cura habita: supra locum affectum sic primo impositum fuit. ℞. Succi lactucæ, umbilici Veneris añ. partes æquales, portulacæ partis unius medium. Misce, & eo pannus lineus imbutus supra locum affectum imponatur, & sæpe innouetur. Sunt autem erysipelati conuenientia refrigerãtia, libro quartodecimo Methodi medendi, à Galeno citata: hæc, solanum, semper uiuũ, portulaca, umbilicus Veneris, psyllium, altercum, lactuca, intybum, palustris lenticula, cerata, ex aqua admodum frigida alterata, & alia similia: quibus tu adde, uiolariam, folia cucurbitæ, melonis, melongenæ, tam uulgaris quàm spinosæ. Verumenimuero erysipelas phlegmonosum non tantam exposcit pro sui curatione frigiditatem, quantam purum erysipelas, & eo magis faciẽ occupans, & capitis partem. Periculum nanq; minatur si ab externis partibus ad internas transmutetur: quod Hippocrates libro sexto Aphorismorum monuit, cum dicit: Erysipelas si ab externis partibus ad internas trãsmutetur, malum: ab interioribus uero foras, bonum: animaduertant igitur medici, ne cum erysipelas, membrum externum & ignobile obsidens, curare conantur, eum ad nobile internum refrigerantibus & propellentibus medicamentis intẽpestiue applicitis,

retro

retrocedere faciant, frigidis autem & humidis potissimum erysipelas curari debet: ut Paulus ex Galeno dixit, & nos secũda Centuria memoriæ commẽdauimus. Quarto die bolum ex electario à psyllio composito & catholico, rhabarbaro adiecto, & portiuncula diaphiniconis cum saccharo concinnatũ deglutiuit, & inde melius habere cœpit: tunc uero quum faciei inflammatio mitior reddita esset, ad emplastrum compositum ex farina hordei, seminis lini, fœnugræci, adiecto ibisco, & camomillæ puluisculo, cum oleo rosaceo & camomillino, deuenimus: & tandem breui sanitatem adeptus est.

SCHOLIA.

SAnguinis missionem, Paulus Aegineta libro quartæ suæ medicinæ capite uigesimoprimo, pro erysipelate curando admittit, Galenus uero eam abnegat, libro decimoquarto Methodi medendi, tum libro artis curatiuæ ad Glauconem: ueluti uarijs alijs suæ doctrinæ locis, quos tu sic concilia: Paulus in erysipelate phlegmonoso faciem & caput potissimum occupante sanguinis detractionem per uenæ sectionem admittit, Galenus uero in puro siue exquisito erysipelate, ab Auicenna spina dicto, eam abnegat: præcipue sanguinis missionem, quam euacuationem appellamus: nam diuersiuam, ut Gentiles tradit siue parcam & retrahentẽ, non negat, imo libere admittit, ut Centuria secunda, si recte teneo quoq; dixi.

Curatio nona, in qua agitur de carbunculo, antrace dicto, sæuo & maligno: palpebram oculi inferiorem præcipue inficiente.

HVius socius, iuuenis fortissimus, obesus, carnosus & musculosus, carbonem in palpebra inferiori oculi sinistri tũc passus est: adeo sæuum & truculentum, ut mihi sæpe alios uidẽti, admirationi fuerit, ad hunc igitur tertio die accedens, eum sic lecto decumbentẽ comperio: habebat nanq; (ut dixi) in palpebra sinistra pustulam, & eam quidem magnam: sub qua crustaceum ulcus nigricãs postea (ut solet) comparuit, quo in loco dolor grauis in ægrum ipsum sequẽs, ac si uinculis fortiter particula constringeretur, erat: cum quibus febris quæ semper carbunculum comitare solet, continuo affligebat. Illico igitur accersito uulnerario, ex cephalica uena, in brachij curuatura locum affectum respiciente, sanguinis uncias decem extrahi feci, & uesperi totidem, ac supra locum affectũ emplastrum hoc applicitum fuit. ℞. Arnoglossi, lentiũ, panis furnacei singulorum partes æquales, in aqua coquantur, & in mortario parum tractentur: cui adde scabiosæ optimè pistæ alterã partẽ. misce, & supra carbonẽ admoue. Paulus uero in ijs non uenenosis carbonib. ex malo punico acido in aceto cocto, quoad tabuerit, emplastrũ superimponendũ iubet: cui postea ut solet subscripsit Auicenna. Cæterũ post admotionẽ citati emplastri, adiacentes partes ex unguẽto defensiuo, à bolo Armeniaco dicto, præmunitæ sunt, linteolo ex oxycrato superimposito. Sequẽti die, morbus nõ remittebaẽ, sed magis urgebat: qua ratiõe iterũ sanguis ex prædicto loco, abũde fuit extractus, & locus affectus profundiorib. uulnusculis scarificatus: ac tepẽte marina aqua lauatus demũ, ut multa paucis concludã, ita morbus increbruit, ut hominis caput cũ facie giganteũ fuerit redditũ, adeo ut ad plures dies nõ uiderit: tunc cauteria quinq; actualia, hoc est, cãdente ferramento illi imposita sunt, duo cultelaria dicta, secundũ capitis longitudinem ad latera sincipitis: alterum rotundum, in medio sincipitis, non procul à loco ubi terminantur capilli, ad craneum usque penetrans: alterum ad mandibulam affecti loci, alterum uero supra ipsum crustosum ulcus. Sed ne tibi duriusculum hoc factum esse uideatur,

audi: ex tribus locis in capite ustis, ichores citrini malignitatem præseferentes exiere, ut facile credere esset, huius caput in gangrenam breui uenturum, ni ita præsentaneo hoc remedio, uteremur. sequēti uero die, & ichores exibant aquei, citrini: sed caput & cætera membra detumefieri cœperūt, quod opus refrigerantibus medicamentis nunquam obtinere potuimus: quanquā ut uerum fateamur, nimis frigida & constringentia, in hoc casu periculosissima sunt remedia: quia à membro ignobili exteriori, ad nobile internum morbi fit regressus: tum etiam ob alia quæ Galenus libro decimoquarto Methodi medendi, capite decimo meminit. Cæterum cum crusta illa piscis modo nigricans extirpari, neq; ex toto eradicari multis machinamentis fuerit possibile, scalpello incisorio, ad uiuam carnem eam resecare usq; fecimus: ac postea paucis abstergentibus & consolidantibus medicamētis curari. Fuit autem fere uniuersa oculi inferior palpebra amota, oculo ipso immuni remanēte. Plures alios, antracibus male affectos ægrotantes curauimus, sed qui non ita sæuiebant carbones, sed inducias præstabant. Auicennæ consilio, emplastrum hoc imponi supra ipsos carbones faciebamus, quod habet. ℞. Ficuum pinguium exiccatorum numero octo, fermenti uncias tres, salis drachmas tres. Omnia pistentur, & fiat emplastrum, & supra imponatur: uel hoc aliud, Parisiensibus protritum & familiare. ℞. Farinæ triticeæ uncias tres, mellis boni uncias tres, uitelli oui numero duos, salis drachmas tres. Misce, fiat emplastrum: quod ueluti primum descriptum, carbunculos maturat, & rumpit, & tandem ad medicamentum ex apio uulgari, mundificans dictum, deuenitur: sed, ut dixi, ij carbunculi leues sunt, in quibus hæc operantur. Solemus autem nos sæpe cum primum pustula aut pustulæ sunt disruptæ supra ulcus crustosum, medicamenta præpotentia exiccantia imponere, ab eis quæ concoquūt & pus mouent fugiendo, ut suadet Galenus decimo quarto Methodi medendi, capite decimo: quoniam talia medicamenta particulæ putredinem augēt: sunt autem exiccantia, cataplasmata ex orobi farina oxymelite excepta à Galeno libro secundo artis curatiuæ ad Glauconem capite septimo laudatū, aut ex ipsa orobi farina, & lolij, & fabarum cum oxymelite paratum, ut sequenti capite nono prædicti uoluminis idem Galenus commendat: uel trochiscus Musæ medici antiquissimi, uel Andronis, uel Passionis, uel Polyidæ: qui trochisci, & medicamenta ut recte supra imponant, sapa uel uino dulci, uel oxymelite, exquisitissime triti, ad mediocrem crassitudinem ueluti sordiū, reduci debent. In summa, si hæc non conferunt, & ulcus cum putredine incedit, ad Aegyptiacum unguentum deuenimus: quod si non iuuat, ad arsenicum uel calcem uiuam, aut sandaracham, confugimus: & demum ad cādens ferramētum, semper supra scaras, crustas ab igne contractas, dictas, butyrum recens aut pinguedinem porcinam, aut ex oui uitello & pinguedine aliqua paratū unguentum: aut ex prædictis & malua emplastrum concinnatum imponentes: ueluti plura alia, quæ Galenus libro secundo artis curatiuæ ad Glauconē capite nono, citat & studiosus percurrere poterit. Cæterum ut lector, trochiscorum memoratorum descriptiones facile habeat, placuit subiungere: & eo magis quia Galenus præcitatis locis & uarijs alijs eorum, multam & crebrā faciat mentionem. Ita igitur apud Galenum libro quinto De compositione medicamentorum κατὰ γένη, horū pastillorum descriptiones habentur, in quibus adnotandum duxi, quod in nonnullis codicibus, uice denarij decussatur * stella hæc, cuius uice drachma recte imponitur. Verbi gratia: cytinorum

pondo

pondo decem, quod est, denarium pondo decem: sed tu clarius dicas, drachmas decem.

Pastillus Andronis.

Cytinorum, id est, florum maligranati, denarium pondo decem: Aluminis scissilis, denarium pondo quatuor, calcanthi, denarium pondo duodecim, myrrhæ, denarium pondo quatuor, thuris, aristolochiæ Galliæ immaturæ singulorum denarium pondo octo: & ut Eraclidi Tarentino placet, salis ammoniaci, denarium pondo quatuor: passo excipiantur.

Polyidæ sequens pastillus, sphragis dictus.

Malicorij, id est, corticis maligranati, denarium pondo sex, myrrhæ denarium pondo octo, aluminis scissilis denarium põdo quinq;, thuris denarium pondo quatuor, calcanthi denarium pondo trium, fellis taurini denariũ pondo sex: uino dulci excipiantur. Præter has uero Andronis, & Polyidę pastillorum descriptiones, Galenus alios quoq; pastillos illis tributos signauit.

Musæ medici antiqui remedium.

Aluminis scissi, aloes, myrrhæ, chalcanthi, pondo denarium sex: croci, crocomagmatis, singulorum pondo denarium trium, citini, pondo denariũ quatuor: mulso ex falerno facto assumuntur. Cæterum Galenus citato libro prope finem ad carbunculos exquisitissima quæq; remedia inuestigans, ita prodit: Carbunculus ulcus est crustam cito cum inflammatione totius partis circundatæ ualida faciens, ut & febres uehementes & extrema pericula inferat: quare ipsi crustæ ualens medicamentum imponere oportet, & ex ijs quæ ad nomas supra dictum est, conducere: circumpositas autem partes cataplasmatis fouere: quæ æqualem uim occupant, ut repellant, & mediocriter refrigerent, & digerant. Verum de cataplasmatis in proprio libro dictum est: nunc Asclepiadis pharmaca percensebimus.

Ad Carbunculos medicamẽta ab Asclepiade prodita: medicamentũ Massaliote.

Hoc medicamentũ ciuitati prodidi, qđ carbũculi abundarẽt, & multos perderent. Chrysocollæ nitri tosti, lapidis asij, arsenici, sandarachæ, misyos tosti, chalcitidis, aluminis scissi, diphrygis singulorũ denariũ pondo quatuor. Trita seorsum omnia simul in uas æreum Cyprium reponimus, dum usus poscet, imponimus, apprimentes specilli latitudine, donec carbunculus nigrescat: deinde supra ponimus infra scriptum uiride, quod ita habet: thuris æruginis rasæ, squamæ æris singulorũ denarij pondo unius, aluminis scissi, obolos quatuor, salis ammoniaci obolos quatuor, ceræ denarium pondo septem, & obulos quatuor, resinæ pityinæ aridæ denarium põdo quindecim, olei ueteris heminam unam: arida in sole cum aceto teruntur, quæ liquefieri possunt, liquãtur, & immittuntur, ubi rursus contuderis, assumens utitor apud Demosthenem Massaliotam, qui pharmacum composuit: olei habet duas heminas.

SCHOLIA.

Carbunculus, Græcis ἄνθραξ dictus, à sanguine supra modum efferuescente, exassato' ue fit, unde Galenus libro secũdo De differentijs febrium, capite nono, inquit: Si sanguis supra modum assetur, pars quidem eius subtilior ac pinguior omnino in flauam conuertitur bilem: quæ autem crassior in atrã: quod ex ijs tumoribus qui carbunculi appellantur, contingit, nam & in his ex sanguine supra modum efferuescente, ad atræ bilis humorem fit transmutatio: ita autem hoc loco accipi uolo atræ bilis humorẽ, ut qui nõdum exquisite in atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit confinio constitutus. Cæterum carbunculis afflicti, necessario febricitant, & in multa mala incidunt: quo factum est, sic afflicti summa diligentia curari

debeant,

debeant, præcipue euacuatione per ſanguinis miſsionem ex uena quæ directe locum affectum reſpicit: & ea quidem ad animi defectionem uſq;, modo nihil obſtet, ut commendat Galenus, libris citatis, Methodi meden- di, & artis curatiuæ ad Glauconem. Victus ratio parca ſit decet ad frigidum declinans: ueluti ſyrupi alteran tes, ex nimphæa: dictus roſaceus ſimplex, de cicorea, de acetoſitate citri, de acetoſitate limonis, de ſucco ace- toſæ, oxyſacchara, ſyrupus de ribibus & ſimiles, qui in hoc caſu recte admitti poſſunt: poſt quos pharmacum purgatorium unum uel alterum damus, ſecundum uirtutis robur & temporis conſtitutionem. Qui enim tem pore peſtilenti pullulant carbunculi, ij peſtiferi ſunt, ſecum animi deliquium afferentes: cordis tremorem, ap- petentiæ proſtrationem, uomitum, nauſeam, febrem peſtilentem & delirium: pro quibus curandis, medici ſco pus eo dirigi debet, ut uirium robur ſeruetur, & uenenum extra mittatur, cum emplaſtris, tum etiam cucurbi tulis & uarijs alijs attrahentibus remedijs. Sed unum decet aduertere: quod ſanguinis miſsio ſemper fieri de- bet ex loco abſceſſum reſpiciente, uerbi gratia: ſi in capite aut ceruice, uel retro aures tumor fuerit, externa cu biti uena humeralis uel cephalica dicta, incidenda eſt: quod ſi inflammatio urgeat interius, ſub lingua etiam uenæ poſt illas aperiri debent: quod ſi uero intermedijs partibus à ceruice ad uſq; naturalia tumor prorupe- rit, iecoraria uel communis, ſi illa non appareat, incidi debet: At ſi malum inguina obſederit, aut loca illis ui- cina, tunc uena in talo pedis ſaphena dicta, præcidi debet: & eo magis ſi mulier fuerit.

Curatio decima, in qua agitur de urinæ ſuppreſſione.

Ver illius qui ad hortum prope murum habitat in urinæ omni- modam ſuppreſſionem deuenit, adeo ut eius uenter tumidus & eleuatus uideretur ex quibus puer ipſe in uitæ periculum incide rat: ad quem uocatus ipſe, hinc inde inquiro unde morbus origi nem forte trahere potuerit, tandem poſt lõgam inueſtigationẽ inuenio, puerum hunc prope puteum diuerſari, & pedes inde ex aqua made- factos contraxiſſe: quo audito, deprehendo à frigiditate aquæ illius, humorẽ aliquem inter collum ueſicæ & pudendum contentum, concretum eſſe: un- de urinæ exitus impediebatur, qui & ſola frigiditate fieri poterat: non interue niente humore aliquo. Proinde contra morbum ſic ordior. ℞. Parietariã oleo frixam, & eam calidam ad pectinem ſuperimpone, uel inter anum et pu dẽda, urinam enim cit: uel cepam excauatam accipito, in qua infundito oleũ anethinum, uel commune, & ad cineres calidos quoad tabeſcat, ſinito, & pi- ſtam calidam ſupra prædicta loca imponito. Alliorum & ceparum reſtis, mi- nutim ciſa, & oleo frixa, ac admota iuuat, oleum lilinũ idem pręſtat. Sed puer hic quum multa eſſent tentata, ex oleo ſcorpionum inunctus, multa minxit, & liber euaſit. Radix meu oleo cocta, & pectini applicita, urinam pueris, uni ce prouocat, familiaris autẽ radix meu hodie officinis aromatarijs totius Ita- liæ eſt. Oua frixa & calida frixorij latitudine inferiori uentri admota, medici Longobardi, pro conſequenda opera iſta, uſurpant. Multa & uaria quę opus hoc conficere ſolent, medicamenta, conſulto prætermittimus, ut eringij de- coctum, tam ueri & aromatici, quàm uulgaris & cõmunis, quod herbarij Ita- li, frequenter uendunt, & ex eo cum melle idiotæ cõditum parant, uictui nõ ingratum, apij uaria genera, lithoſpermon, phalaris herba, & eius ſemen ho- die milium ſolis dictum, ſaxiphraga, ſanguis hircinus. Lapis Iudaicus: & alia fere ſexcenta, quæ tam per os ebibita, quàm extra applicita, operantur.

Curatio undecima, in qua agitur de pituita uiſcida, in uen- triculi ciuitate congeſta.

Argarella Scallia mulier bilioſa ſi qua altera, per interualla multã pituitam uiſcidam & tenacem in uentriculi cauitate aggerabat, à qua dolorem, & animi & corporis perturbationem cõtrahebat, ad eam igitur ipſe uocatus, uidens eam ad uomitum pronam, per

quem

quem sæpe pituitam hãc emittere solebat, sic orsus sum. ℞. Seminis raphani, anethi añ. unciã unam. In libris duabus uini dulcis, fiat decoctio sufficiens, facta colatura, adde agarici boni drachmam mediam, oxymelitis unciam unam & mediam: Misce, fiat uomitorium: quo multum prædictæ pituitæ euomuit, tunc uero, uictu in ordinem disposito calido & sicco, extenuante & pituitam incidente, syrupos hos illi propinauimus. ℞. Oxymelitis simplicis unciam unam & mediã, decoctionis hyssopi, maioranæ, seminis anisi uncias tres, misce & octies uel decies ieiuno stomacho bibat, præparata uero & extenuata materia, bolum hunc deglutiuit. ℞. Specierum hieræ Galeni, agarici optimi añ. drachmam unam, rhabarbari electi scriptulos duos, diaphiniconis unciam mediam, cum saccharo misce fiat bolus, detur in aurora, ut decet deglutiendo, quo ut opus erat, purgata est. Cæterum cum rectius ualeret, sed non ex toto morbus eradicatus esset, quia uiæ aliquantulum obstructę uidebantur, sic perscripsimus. ℞. Radicũ apij, fœniculi, petrosilini, rusci singularum à corde interiori mundatarum, unciam mediam, calami aromatici, cinnamomi añ. drachmas tres, herbarum absinthij, hyssopi, pulegij, origani añ. pugillum unum, corticum myrobalanorum chebulorum, emblicorũ añ. drachmas duas, uuæ passæ uncias duas, seminis anisi, fœniculi añ. drachmam unam & mediam, in libris septem aquæ fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, facta colatura: adde oxymelitis cõpositi uncias tres, mellis rosacei collatitij uncias duas, Misce fiat apozema, uel ut aiunt, iuleb longum, & albumine oui clarificetur, & cum speciebus aromatici rosati, aromatizetur, & singulis diebus, in aurora, singulas quinq; uncias eius ebibat, ex cuius potu humor satis incisus & extenuatus fuit, & uię ac meatus satis aperti & reserati, tũc catapotia hæc pro eo deponendo, deglutiuit. ℞. Pilularum de hiera cum agarico scriptulos duos, stomachicharum drachmã mediam, diagridij grana tria, cum syrupo de absinthio, formẽt pilulæ quinq;, inaurentur, capiat quarta hora ante diem, & dormiat, ijs enim quæ purgari debuerant, purgata sunt. Cæterum, exterius uẽtriculus roborabatur, oleo nardino, uel absinthino, mastichino, de mentha, uel altero ijs simili, per se solo uel aromatis mixto, adiecto ladano odorifero, resina & cera, prout emplastrum uel unguentum parare decernebamus, sed elapsis multis diebus, post horum usum, culcitrulam ex aromatis semiplenam & serico filo interceptam, uentriculo admouebat, quã semper ac maximum pro stomacho roborando antidotum gestabat, quo in tempore, ieiuno stomacho, conseruam ex floribus roris marini, quæ seplasiarijs, dianthos appellatur, comedebat, uel ex floribus bethonicæ, aut saluię parатam, quibus omnibus delicatior, & cordialior habetur ea conserua quæ ex floribus arantiorum præparatur, quarum conseruarum uice, quãdoq; electarij diapiperonis drachmam unam uel alterã deglutiebat: aut electarij de cinnamomo, aut diagalangæ, aut diamoschi, aut gingiberis conditi, aut aromatici rosati, aut diambræ, aut diacimini, sed cum mulier hæc diues esset, preciosa, & sumptuosa medicamenta illi describebamus: decreueramus autẽ nos, si ijs non recte ualeret, ad thermarum aquas eam mittere: quarũ usus, Paulus Aegineta libro quarto suæ medicinæ pro curanda elephantiasi meminit. Cæterum, cum optime & basilice ijs citatis habuit, cætera respuit.

Curatio

Curatio duodecima, in qua agitur de fluore muliebri, uteri ῥευματισμῷ, dicto.

HVius filia, puella annos nata octodecim, quũ eius ſororium repente ex apoplexia emortuum uidiſſet, illico in ſyncopim lapſa eſt, pro qua ab hoc tam graui ſymptomate, recuperanda: mulieres aſſiſtentes multa machinatæ ſunt, inter quæ cucurbitæ fœmoribus applicitæ recenſentur. Cæterum, ab hac afflictione leuata puella, intra biduum per uteri os illi ſanguis uiuidus effluere cœpit, qui ſuccedente tempore multus fluxit, rubricans ſemper tamen, quem mulieres ob cucurbitulas femoribus affixas originem traxiſſe contendebãt, quia uteri uaſcula plus iuſto laxata erant. Ad hanc igitur uocati nos, ex brachij iecoraria uena, ſanguinis uncias ſex illi educi illico fecimus, & ad mammas cucurbitulæ ſunt affixæ: quia Galeno teſte libro tertiodecimo, Methodi medendi capite decimonono, ad mamillas cucurbitulas imponimus, quũ ſanguis ex utero profluit, defixo maxime in ipſis communibus pectoris & uteri uaſis, eius ore: & latius libello De cucurbitulis & reuulſiõe, quę antea Hippocrates lib. quinto Aphoriſ. aphor. quinquageſimo paucis ijs uerbis dixerat: Mulieri ſi uis menſtrua cohibere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone: neq; tantum ijs uſi ſumus, ſed frictionibus, ligaturis, & auerſionibus, apertibus inferioribus ad ſuperiores. Sed quæ per os ſumebat, morbo diuturno facto, & per pharmaca uniuerſo corpore repurgato, ea erant quæ lotium ciebant, tum etiam, quæ uim exiccandi & conſtringendi habebant medicamenta: quorum ſyluam centurijs prioribus, proſecuti ſatis ſumus. Sed puella hæc poſt multa & uaria remedia, quibus per annum integrum uſa eſt, hoc uno ſana eſt reddita, neq; amplius in hanc fœdam affectionem recidit, habet autem remedium ſic, oui uitellum recentem aqua roſacea exceptum ieiuno ſtomacho ſorbebat, & intra quindecim dies ſana & libera euaſit. Cæterum album oui prædicta aqua roſacea concuſſum & ieiuno ſtomacho ebibitum, non ſolum ad album fluorem facere, ſed gomorrhæam ſanare, ſatis ſumus experti, ex quo ab albo fluore ſocrus Petruſij Bergomatis, annos natã quinquaginta, ſanata eſt: ueluti mulier Veneta, quæ ad hortorũ portã habitat, ſed hæc maſtichis parum in albo oui ponebat, plures uero alias, ex ſemine cidoneorum in iure deglutito, ſanatas obſeruauimus.

SCHOLIA.

Dicitur morbus hic muliebris fluor, aut uteri fluxus, qui multum ab immoderata menſium purgatione differt, unde Paulus Aegineta docte ad modum libro tertio ſuæ medicinæ: ſcorſum de unaquaque dicta affectione agit, ut capite ſexageſimoſecundo, & ſexageſimotertio prædicti libri uidere quis poterit, eſt autem muliebris fluor, paulo citato loco teſte, uteri defluxus, per quem uniuerſum expurgatur corpus. Vnde Galenus libro ſexto De locis affectis capite quinto, dixit, Muliebris fluor accidit, utero haudquaquam male affecto, quum uidelicet uniuerſum corpus per ipſum purgatur, in hoc itaq; fluore, humor in toto redundans corpore, qui magna ex parte ſeroſus & aquoſus eſt, interdum etiam candidus aut pallidus, quandoq; uero uiuidus ſanguineus uacuatur, ueluti à uena ſecta extrahi ſolet, ſed tunc ne quædam in uulua eroſio ſit excitata, ſuadet Paulus. Cæterum ex hoc muliebri fluore Galenus uxorem Boethi curauit, præmiſſa purgatione, aquam ducente, cum decocto aſari & apij, ut libro De præcognitione legitur.

Curatio decimatertia, in qua agitur de ſymptomatis ex plenitudine ad uaſa dicta, ſimulq; multo ſemine genitali abundante, obortis.

HVius ſoror, mulier uidua, iuuenis uenuſta & bene compacta, grauatione cum uenarum & aliorum uaſculorum diſtẽtione, per uniuerſum corpus

pus sentiebat, quæ grauedo siue pōdus, ex repletione siue plenitudine ad uasa (ut ego puto) eueniebat, quum sanguis sua multitudine, uenas, arterias, & cætera uascula distenderet, in altumq; attolleret, cum quibus rubor non solitus aderat, ex qua sanguinis multitudine, multum genitalis seminis (ut fieri solet) quoq; coaceruabatur, unde uniuersi corporis pondus siue grauitas, fastidium, suspiria, anxietas, halyces, & pandiculationes, oriebantur, pro quibus deponendis, ex pedis una uel altera uena, illi sanguis copiose extrahebatur, & ea uictu parco utebatur, & eo quidem frigido, quin etiam abstemia tūc perseuerabat, & uini uice, frigidam bibebat aquam. Cæterum, quum ad aliquot dies melius haberet, postea in easdem affectiones recidebat, pro quibus penitus tollēdis pessi ex mercuriali herba, aut sabina, pulegio, uel origano, aut nepitha, aut antidoto mytridatico, uel theriaca, aut terebenthina parati, ab obstetricibus per os uteri illi immittebantur. Sed quum quoq; parum iuuarent, ut nuberet consului: nam Venerem uiduis similibus salubrem esse dixit Galenus, libro Artis medicinalis capite 81. sed clarius libro sexto De locis affectis, capite quinto.

SCHOLIA.

Ex plenitudine quæ ad uasa dicitur, uniuersa dicta symptomata originem trahebant: unde scire licet, quod plenitudo duplex dicitur, altera ad uasa, altera uero ad robur, siue uires. Plenitudo ad uasa duplex habetur, quæ in unam uertitur, & pro una tantum reputari debet: nam altera est, quando humores quatuor ex æquo adaucti sunt, altera uero cum sanguis solus abūdat, quæ cum priori coincidit, quum fieri nequit ut sanguis abundet in uenis, quin cæteri humores cum eo quoq; crescant: quum igitur sanguis per se, aut humores quatuor ex æquo aucti fuerint, & uenas & arterias distenderint, & eas tumentes fecerint, & ruborem insolitum creauerint, & pulsuum magnitudinem, & corporis grauitatem induxerint, tunc plenitudinem secundum uasorum capacitatem uigere dicendum est, quæ sanguinis missione copiosa, curari solet. Plenitudo ad robur siue ad uires, ea dicitur quæ uires prægrauat, uel potius quando uirtus non operatur pro obiecti ratione: uerbi gratia, contineatur pituita optima in uentriculo iuuenis alicuius, in pauca quantitate, non eam tamen uentriculi iuuenilis facultas alteratrix, siue concoctrix uirtus dicta, alterare aut concoquere potest: non quidem pituitæ ratione, quia pauca & bona, ut facile à quouis alio mediocriter disposito uentriculo alteraretur, & gubernaretur, sed uentriculi potius imbecillitatis causa, unde claret plethoram & cacochymiam, quia uires grauant, plenitudines ad uires dici posse, non tamen econtra, ut ex exēplo à nobis proposito, elicitur. Cæterum, hæc plenitudo ad uires sola uiriū roboratione curatur. Cacochymia uero ea dicitur plenitudo, quotienscunq; unus humor, uel duo aut tres sua quantitate peccant, unde cacochymia humorum uitiū dicitur. Curatur autem cacochymia purgatione humori superanti accommodata. In summa plenitudo aut est in omnibus humoribus ex æquo, aut in sanguine, & tunc plethora uel plenitudo ad uasa dicitur. Si uero in uno humore uel duobus aut tribus fuerit, κακοχυμία id est, humoris uitium nuncupatur, ut ex Galeno libro quarto, & decimotertio Methodi medendi, & aphorismo decimoseptimo libri secundi Aphorismorum, & libro De plenitudine per difficili & confuso, desumitur. Cæterum, ex abundantia ciborum optimorum, sanguinis optimi multitudo, in corpore bene disposito gigni solet, à quo & seminis genitalis multum oritur: quum semen genitale sanguinis in succum (gluten dictum) uersi portio sit, quod ab uniuerso deciditur corpore, ut libris De semine legitur, & per uenas paruas & minimas ad cauam & arterias (attrahentibus uasis seminarijs & testiculis) uenit, & per quatuor uasa, duas uenas & totidē arterias ad testiculos deriuatur, in quibus colorem & perfectionem recipit, & inde postea ex epididymide uasa duo nascentia semen ad pudendū efferunt, quæ uasa uaricosa, parastatæ appellantur; & iuxta originem testiculum contingunt non tamen ex eo procreantur. Cæterum in fœminis quatuor quoq; uasa reperiuntur: per quæ & alia quomodo ad matricē semen deferatur legito Galenum libro De semine secundo, & decimoquarto De usu partium.

Curatio decimaquarta, in qua agitur de scabie & alopecia.

Simon prædictarum frater iuuenis septemdecim annorum, temperatura sanguineus, hoc eodem tempore caput dolebat, & scabiem cum nonnullis papulis patiebatur: non febricitabat, sed quandoq; calorem præternatura

lem per uniuersum corpus sentiebat, pro quibus leuandis affectionibus, præsens ipse, omnia considero, sed magis æstiuale tempus, quod tunc maxime uigebat, & in eo à potentibus abstineamus purgationibus monemur, proinde leuioribus quibusdā medicamentis, à nobis tractatus iuuenis, melius habuit. Cæterum elapsis nonnullis mensibus, hic in capite pustulas passus est, à quo & capilli defluere cœperunt, cui malo occurrentes nos, considerantes utique iuuenem hunc milites morbi Gallici intrasse, illico catapotijs ex nitro Alexandri eum purgauimus, ac nonnullis iteratis decoctis, materiam ad euacuationem parantibus, iterum eum per prædicta à nitro catapotia purgauimus, ac tādem ad guaiaci decocti potum eum traximus, quo per uiginti dies usus est. Sed antea ut securus ab alopecia euaderet, per apophlegmantia, & ea quę per nares inijciuntur medicamenta, caput purgauimus, dein rasura per nouaculam facta, ad applicationem medicamentorū discussoriorum deuenimus: quibus uitiatus humor in cute euacuatur, & ita habet. ℞. Amygdalarum amararum cum suis corticibus crematorum radicum cannarum ustarum aā. partes æquales, subtiliter pulverizentur, & cum adipe ursino excipiantur, & asperiori linteolo confricto capite, illine: ijs enim prædicto tempore iuuenis hic sanus euasit, quia affectio hæc non admodum grauis nec inueterata erat. Galenus uero libro primo De compositione medicamentorum per loca, cōtra profluuium capillorum, & pilorum, hoc summopere laudat remediū, dicens: Hæc quæ sequitur compositio, omnes ui sua præcellit, faciens item ad profluuium capillorum, cum oleo aut unguento dissoluta, facit & ad rarescētes in principio capillos, & in caluitiem prolabentes, estque omnino admirabilis, Murium domesticorum ustorum, partem unam, pāniculi ampelini, id est linei usti partem unam, adipis ursini partem unam, medullæ ceruinæ partem unam, corticis calami partem unam, hæc omnia arida læuigentur, & sufficienti melle admixto, ad crassitudinem mellis redigantur, indeque adeps & medulla liquefacta addantur, & pharmacum ipsum in æream pyxidem reponatur: ex eoque alopecia donec capillos producat, defricetur: similiter autem & profluui capilli quotidie ex eo illinantur. Cæterum simplicia medicamenta ad alopeciam facientia, hæc præcipua sunt, ex tabella Dioscoridis decerpta, Harundo, iuglās, auellanæ, erinaceus terrestris, hippocampus, ranę, locustæ, adeps, fimum, raphanus, beta, cepæ, milium, sinapi, cyclaminus, asphodelus, barrachion, myosotis, nimphæa, cynoglosson, adianton, thapsia, ærugo ferri, sandaracha, halcyonium, cotes, cinis ungularum caprinarū, quibus nos addimus, apes, muscas, muscerdam, & mel ex quibus confici possunt fomenta, unguenta, & inunctiones: quibus si medicus rationalis ut decet, rite, probe, & opportune usus fuerit, certa salus ægrotātibus eueniet, quia ut nosti, & Galenus ex Herophilo tradit, libro sexto De comp. med. secūdum locos capite tertio, medicamenta per se nihil sunt, & ipsa dei manus existimantur: nihil sunt, cum ipsis non recte ut decet, medicus utitur: & manus dei existimantur, si ut decet, recte & suo tempore eisdem utatur.

SCHOLIA.

Quomodo uero alopecia, et illi similia uitia curari debeant, docuit Galen. libro quartodecimo Methodi medendi, quæ pro coronide ita habent: Porro quemadmodum in sinuosis ulceribus generatio carnis, sic in capite & palpebris productio pilorum, opus naturæ existit. *Etenim ex succis qui per cutim transpirant, quod limosum est, id pilos tum à principio gignit, tum de cætero ueluti succrescendo auget:* hos

hoc igitur, quoties uel prorsus perijt, uel redditum est uitiosum, toties pilos corrumpi est necesse. Corrumpũtur nanq; & stirpes ipsæ duplici de causa: alias nutriente succo destitutæ, alias non idoneo usæ, ac prorsus perdito quidem eo qui pilos alat succo, caluities oritur, eodem uitiato, ophiases & alopeciæ proueniunt, in quibus & inhibere quod influit, & absumere & digerere, quod iam occupauit languentem locum, conueniet. Ergo ceu in ulceribus illis purgationem nocentis succi primum adhibuisti, eodem modo in pilis ipsis ab hac primum exordienda curatio est: scilicet æstimato prius cutis colore, cuius cernis corruptos pilos. Nam si is albidior quàm pro naturæ habitu sit, pituitosi humoris purgationem molieris: sin pallidior, eiusmodi bilis purgationem, non secus quàm si nigrior conspicitur, quæ nigram detrahunt bilem offeres. Quum autem iam plane purum expurgatione corpus existimas, eum qui in cute continetur humorem digerentibus medicamentis discuties: sic tamen ut in his caueas ne adeo calida acriaq; admoueas, ut cutis exulceretur. Quinetiam ea quæ ualenter siccant, cauere conueniet, ne uidelicet cum uitiato humore utilem etiã absumas, & cætera quæ multum huic rei faciunt, et consulto prætermittimus: quæ fere eadem sunt cum ijs quæ apud ipsum libro primo De comp. med. secundum loca, leguntur, cum de alopecia, caluitie, & ophiasi agit, quo in capite adolescentem alopecia laborantem, & fungis se reficientem, à Galeno curatum, notare est, cum eum in quinq; diebus bis ex hiera cum colocynthide parata purgauit, prima purgatione, quatuor ex ea drachmis, in secunda, quinq; exhibitis, cui antea catapotia undecim ex aloe composita, ciceris magnitudinem habentia, exhibuerat. Cæterum tineam morbum, Græcorum ophiasim esse quidam contentiose opinabatur: sed rem non ita se habere, uel ex hoc satis manifestum euadit, quia Galenus ophiasim morbum eundem cum alopecia esse, à serpenteq; nomen traxisse cui pars capitis denudata cernitur, ait, unde Arabes & eorum asseclæ, morbum hunc tyriam uocãt: quia hac uoce omnes serpentes, quandoq; uiperas intelligunt: ut alias. 2. Centuria ad reuerendissimũ Hippolitum Estensem Ferrariæ amplissimum Cardinalem, cum theriacos pastillos examinarem, dixi. Secũdo, quia ophiasis, ut Paulus ait, & Celsus primo dixit, ab occipitio incipit, neq; duorum digitorum latitudinem, excedit. Est igitur tinea sic ab Aliabate affectio dicta, apud Auicenã saphatum, ut Fen septima libri quarti, tract. tertij cap. primo deprehenditur, quæ inter Græcorũ achores & cerias adnumerari debet, unde Mesue in sua praxi, capite de safato, remediũ ex charta combusta, ex Galeni authoritate citat, quo remedio Galenus achores exulceratos curare solebat, ut proprio capite de achoribus legitur, meminisse tamen oportet, pro tineæ, & ophiasis, & antiquæ alopeciæ curatione, ne medicus in medicamentorum topicorum calidorum applicatione, plus iusto liberalis sit, cum ex potentibus, & nimis potentia calidis medicamentis cutis aliquando exasperatur, exulceratur & quodam modo comburitur: ut suadet Galenus, prædicto De compositione medicamentorum per loca libro.

Curatio decimaquinta, in qua agitur de muliere morbo Gallico olim laborante, & nunc seminarium prædicti morbi habente.

MVlier quæ ex Iadera ciuitate apud Dalmatas, Anconam uenit, & apud Thomam à Vetula Bergomatem mercatorem agebat, cum iandiu morbo Gallico laborasset, & nunc obsessa esset, sed cachomica reperiretur, ut in ea multam pituitam & alios humores ab ipso morbo Gallico contractos, uigere esset certum, ijs tantum sana intra uiginti dies euasit. ℞. Scobis ligni gayaci libram mediam, polipodij quercini recentis & contusi, uncias tres, sene unciam unam & mediam, corticum myrobalanorum Indorum chebulorum añ. unciam mediam, passarum de Corinthio uncias tres: seminis cartani unciam unam, radicum buglosi pugillos duos, seminis fœniculi unciam mediã, in libris decem aquæ, fiat decoctio secundũ artem ad medias, facta colatura, adde sacchari fini libram mediam, & iterum parum ad ignẽ bulliat, ex quo decocto singulis diebus in aurora ieiuno stomacho, singulas octo uncias bibebat, quo bis & ter in die egerebat: & tandem huius decocti repetitione, ad uiginti dies, optimo constituto uictus ordine sana euasit, nec alijs medicamentis purgatorijs opus habuit. Cæterũ, sequentibus octo diebus, ex roris marini floribus concinnatam conseruam, quæ pharmacopolis diarthos dicitur, ieiuno stomacho comedit, & tandem optime se ualere dixit, & Romam profecta est.

Curatio decimasexta, in qua agitur de febre continua.

Ali Turca, mercator iuuenis, ex Prusia ultra Cõstantinopolim, ciuitate inclyta, Anconę grauissime febricitare cœpit, cui illico secta fuit uena, & sanguis abunde extractus, deinde syrupos acetosos ebibebat, & clysteres admittebat: tandem sexto die epoto purgatorio medicamento bene potente, quo multa egessit sanus euasit. Huic uictus, morbi initio, pullus gallinaceus cucurbita & agresta conditus erat, potus uero gelida iubebo mixta.

Curatio decimaseptima, in qua agitur de mensibus plus iusto fluentibus, & symptomatis eos consequentibus.

Vna ex Brudis, mulier uidua, cum consuetum mensium suorũ fluxum per triduum haberet, nũc uero uigente æstu ad quindecim dies fluxere: ex quo superfluo fluxu, macilenta, & imbecillis est reddita: ad hæc frigida & in syncopim sæpe deueniens. Cęterum, hæc quum medicamenta non admitteret, neq; cucurbitas ad mammas: solo uictu optimo, constringendi uim habente, & uini rubri styptici potu, quo nunquam usa erat, bene sensit, & fluxus restrictus est, ad octo tamen dies priores, uniuersum huius corpus, ita frigidum factũ est, ut eam multis calidis pannis laneis, & uarijs alijs machinamentis, ad se uix reducere possemus. Timor autem apud me erat, ne hęc in maciem & extremam siccitatem, quam senectutis hecticam, medici appellamus, deuenisset, aut saltem in hydropem.

SCHOLIA.

Qvantum periculi adferant menstrua plus iusto profluẽtia exposuit Hippocrates libro quinto Aphor. Aphor. quinquagesimosexto, & quinquagesimoseptimo. dicẽs, Si in fluore muliebri conuulsio & animi defectio superueniant malum: item si menstrua immodice fluunt, morbi accidunt, et si supprimuntur, ex utero morbi eueniunt. Vnde Galenus libro secundo De facultatibus naturalibus, inquit, Siquidẽ ex diuturnis hæmorrhoidibus retentis, aut immodica uacuatione hominem ad extremam frigiditatẽ ducentibus, nõ semel aut bis, sed sæpe iam, aquas inter cutem collectas uidimus: quemadmodum etiam mulieribus tum menstruæ purgationis omnimoda cessatio, tum immodica uacuatio, quum scilicet uehementer sanguinis profluuio laborauerint, hydropem accersiuerunt. Libro quoq; De malis affectis locis sexto, capite quinto, idẽ scriptum reliquit, quum menses plus iusto fluunt sequi colorem fœdum, pedes molli tumore attolli, corpusq; uniuersum intumescere: & multa alia quæ Galenus ipse uarijs suæ doctrinæ libris inculcat.

Curatio decimaoctaua, in qua agitur de febriente, qui gelidæ potu sanus euasit.

Blanquinus qui ad diuersorium extra urbem agebat, & nũc apud pistrium uiam habitat cum grauissime febriret, & non quiesceret, & intensissime sitiret, & cibum non retineret, & aqua illi à medico abnegata esset: ad eum cum peruenissem & in urina coctionis notas contemplarer, & aquæ appetentiam inexpugnabilem cum linguæ nigritie & ariditate notarem, illi gelidam ad satietatem concessi, qua illico uomuit, & postea copiosissime sudauit, post quem febris ex integro desituit, & æger non amplius sitiuit, imo quæ comedebat, ea retinebat. Cæterũ, octauo die à propinato syrupo rosaceo solutiuo cum aqua buglossæ, optime egessit, & tunc ex toto sanus euasit: nonnullis tamen sequentibus diebus, ieiuno stomacho rhodosaccharon comedit, & aquam endiuiæ desuper ebibit, & eius uentriculus oleo codoneorum, inungebatur.

Curatio decimanona, in qua agitur de extirpandis excrescentibus in collo uesicæ carunculis.

GAlterius Partinopolitanus, uir nobilis & magnificus, annos natus quadraginta: cum iādiu gonorrhœam, hoc est seminis profluuium pateretur, & nihil remediorum contra malum inuenisset, in urinæ aliqualem suppressionem, Ischurian Græci dicunt, deuenit: quo malo cum grauissime torqueretur, à me remediū quo carnificem hunc morbum expelleret, exposcit. Ego uero omnibus paratus, lubens prouinciam succepi, ac morbum & eius causas considerās, deprehendo, carunculas, hoc est, carnis excrescentias collo uesicæ & urinæ meatui inesse, cum ij qui gonorrhœam diuturnā patiūtur ulcera in prædictis locis fere semper habere soleant, quæ nisi cito curentur, in ipsis spongiosa crescit caro, ut alijs euenire percipimus ulceribus: quæ spongiosa caro quo minus homo libere meiet, & hymenæo operam det, sua obstructione in causa est: ita enim urinæ meatus carunculis ijs obstruuntur, ut urina difficulter excernatur, & non eiaculetur: sed guttatim potius destillet, aut in unam aut alteram partem diuaricetur, & maximis conatibus & laboribus reddatur, non sine egerendi cupiditate, ut nostro eueniebat ægrotanti. Nam Doctor Castillius, uir me hercle bonus & suauis, Romæ hoc uexabatur morbo: qui præter grauia tolerata ab eo symptomata eo tempore quo lotium excernebat, hoc uno cruciabatur maxime, quòd nisi fortiter pudendi radicem manu comprimeret, exacte non meiebat, idq; magnis angustijs & pressuris. Vidimus autem, si recte teneo, & curauimus probum hunc uirum Romæ, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo: cum à Iulio tertio summo Pontifice pro sui salute conuocati essemus. Neque ijs tantum exuberantes carnes in uesicæ collo & urinario meatu esse indicium desumpsimus, sed magis ijs sequentibus: nam apij tirsum siue coticulum amygdalarum dulcium oleo primo intinctum per urinarium meatum indidimus, quo ad uesicam penetrare non potuimus, sed & cerea candela postea id tentauimus, prædicto inuncto oleo, sed frustra quoq;, quia candela plicabatur: tandem ad catheterem, siue argenteam fistulam deuenimus, qua ob carunculas impedientes ad uesicam non peruenimus ultra quas absq; saltu & sanguinis effusione, siue cerea candela, aut specillo, aut cathetere opus hoc tentemus, progredi possibile non est, ijs faciunt hæ quæ carunculas omnino urinario meatui hærere exponūt, uidelicet, eo tempore quo uir hic hymenæum celebrabat, semen genitale non eiaculabatur, sed guttatim potius emittebat, ex quibus omnibus facile coniecimus hunc carunculas pati. Cæterum conijcimus obstructionem hāc à carunculis ortam esse, non uero à lapillo, quia uniformiter fere urina in uiro isto semper profluebat: nam in ea quæ à lapilli fit obstructione, non semper eo modo urina redditur, quia aliquando libere & copiose cum eiaculatur urina repente supprimitur: lapillo nimirum ipso ex fundo uesicæ in collum eius incidente, eumq; apprime obstruente, aliquando uero contrario euenit, ut urina ex toto suppressa ob lapillum omnimodo obturantem, eo tamen propulso uel cathetere, uel specillo, uel cruribus eleuatis, facta concussione, libere urina redditur: quæ carunculas patienti non eueniunt, sed (ut dixi) uniformiter urina excernitur. Item discernimus carunculam à lapillo, intromisso cathetere, tactu saltem. Item quia uexante lapillo, ad penis radicem prurigo maxime uiget, quæ obstruente caruncula non adest:

sed quod neq; à copia tenacium & uiscidarum superfluitatū prædicta obstru ctio in ægrotante isto euenerit, ex hoc satis probatum iri uolumus: quia quæ ab illis euenire contingit obstructio, cæteris maior plerunq; est, adeo ut ex to to supprimatur urina. Cognito igitur in uia morbo, eum deponere, & eradica re omnibus machinamentis tentauimus. Cęterum ne cum hunc extirpare cu rabamus, alterum de nouo circa eandem partem euocaremus morbum, hu mores ad eam ruere faciēdo, per pharmacum eos purgare proposuimus: ipsis per syrupos cum ijs & canaliculis purgationi facientibus, primo præpara tis: habent autem syrupi sic. ℞. Syrupi de fumo terræ unciam unam, oxy melitis simplicis unciam mediam, aquarum fumi terræ, lupullorum, borragi nis an̄. unciam unam, Misce fiat syrupus, capiat quinq;: post quorum potum, catapotia hæc deglutiat. ℞. Pilularum de fumo terræ drachmam unam, aurearum scriptulum unum, diagridij grana tria, trochiscorum alandaal gra na duo, cum syrupo de fumo terræ formentur pilulæ quinq; inaurētur, capiat hora sexta noctis, & dormiat, quibus optime egessit. Soleo tamen ipse ijs sic male affectis hominibus decoctum radicis sinarum, uel rubi uiticosi, quē Hi spani zarzam parrillam uocāt, propinare, & postea ad curationem particula rem deuenire. Cæterum post celebratas uniuersales euacuationes, partes uri næ famulantes, fomentis & balneis, ac unguentis relaxantibus, & urinariam fistulam ampliantibus fotæ sunt: quæ ex maluis, brarcha ursina, anetho, radi ce altheæ, apij, fœniculi, petrosilini, & similibus sunt composita. Porro, ægro tus hic optimo, sed tenui uictus ordine utebatur: sed potissimum quando cā dela cerato imbuta per urinarium meatum inserebatur, nā tunc & abstemius factus erat, sola hordeacea aqua iulebo mixta, contentus. In uniuerso quoq; huius morbi decursu, uenter semper responderet, si non sua sponte, balano, uel clysteri saltem, soliciti fuimus. Iis autem in ordinem dispositis, ad extirpā das caruncelas condescendimus: pro qua conficienda operatione, ceratum hoc ad manus erat: & ita habet. ℞. Viridis æris, auri pigmenti, uitrioli, alu minis rochæ an̄. uncias duas. Omnia hæc aceto acerrimo perfusa, inter duos porphyrites lapides quàm accuratissime ducantur, in leuoremq; tenuissimū reddantur, & soli æstiuali exponantur: hæc rursus sic exiccata aceto affuso du cenda sunt, & leuiganda, soliq; exponenda quousq; puluis subtilissimus eua dat, & à medicamentis ijs omnis prorsus acrimonia extincta sit, quod opus octo dierum spacio conficies: hoc confecto & parato puluere. ℞. Olei ro sacei uncias quatuor, lithargyrij uncias duas, ad ignem fiat coctura quousque emplastri modo corpulenti adquirat consistentiam: tūc ab igne deposito, ad de prædicti pulueris uncias duas, & tudicula uel spatula misce, & ad ignem omnia tractato, quousq; medicamentum duriusculum euadat: ita ut si cande læ cereæ, uel plumbeæ uirgulæ hæreat, non diffluat, etiam si digitis tractetur: Hoc enim emplastrū, huius lernei, & Herculei morbi, claua existit, quod hy mnis multis, & laudibus uarijs decantari meretur: nec solum huic morbo pro dest, sed uarios alios arcet, & explodit: nam polypos unice curat, & extube rantes carnes, in aurium meatibus, & alijs locis repertas, unice extirpat, & re se cat. Præter emplastrum hoc, cereæ candelæ numero uiginti quoq; in prom ptu erant, quæ ex alba cera paucula resina terebenthina adiecta, parabantur, longitudinis duodecim digitorum transuersorum, crassitudinis uero prout nobis meatum urinarium ferre uidebatur, neq; enim ut modo lectores intel ligant, candelarum harum crassitudo multum excedit crassitudinem earum

cande-

candelarum, quæ in cereis tabernis uenales habentur, & singulæ singulis triẽtibus siue quatrinis aut marobotinis, uenduntur: à quibus fili suprema pars, quo ignis ascenditur quum eisdẽ uti uolumus, præscindimus, & cuspidem digitis, ut decet adaptamus, nec minus ex plũbo tres uel quatuor uirgulas plũbeas partas habemus, longitudinis eiusdem qua candelæ cereæ paratæ sunt, & eiusdem crassitudinis, quibus quando carunculæ refractariæ & difficiles sunt, candelarum uice utimur. Iis enim in ordinem dispositis, candelam ceream unam uel alteram per circuitum excauatam, eo modo quo fusi in cuspide, ne fila decidant, excauari solent, ex prædicto emplastro inunctam, per urinarium meatum, ægrotante optime sedente, immittimus, ac per sex uel octo dies, singulis diebus una uel altera, ut decet innouata candela, cõtinuo æger in urinario meatu insertam habeat, neq; absq; ea, nisi meiendi tempore, agat necesse est: quia eo tempore meit, eam deponit, sed illico ut decet concinnatam remittit, in qua facile locum affectum, hoc est, ubi caruncula, uel carunculæ insunt, deprehendimus: nam ea pars candelæ quæ carunculam tangit, aliquantulum contunditur, & comprimitur. Porro dignoscemus carunculas ex toto extirpatas & absumptas esse, ex tribus quatuor úe signis, primo quod cãdela iam facile penetrat, secundo, ex multitudine caruncalarum putridarum extra emissarum, & humoris purulenti effluentis: tertio, ex urinæ eiaculatione, facile enim & expedite, copiose, ac recto tramite urina emittitur (carunculis ipsis absumptis) neq; minori facilitate semen genitale emittitur, quibus adde mordicationem quam æger ob exulceratã particulam persentit, septimo autem die in ægroto nostro carunculas defecisse ex prædictis signis manifestissime deprehendimus. Extirpatis igitur ac ex toto eradicatis carũculis, per octo sequentes dies nihil per siphonem inseremus, sola candela crassiuscula sicca, absq; alicuius rei inunctione, immissa, contenti: nam tametsi carunculæ extirpatæ sint, non tamen ex toto portiũculæ quæ emplastrum subterfugiũt, breui illo tempore deponi potuerunt: sed magis ut exacte excernantur, longiori indigent tempore: quas ad fundum uesicæ non sine ulcerum uellicatione, & ægrotantis detrimento, si modo per siphonem quid iniecerimus, retrocedere faciemus. Satis igitur septem dierum spatio confectum habere putamus, si carunculas exesas habuerimus: reliquis autem septem plus minus pro ægritudinis ratione, urinarium meatum per candelam crassiunculam patefactum habuerimus, per quem urina abstergendi exiccandiq; uim habens, libere & expedite exeat, secum carũcularum reliquias nonnullas uiribus emplastri subterfugientes, excernens: quod unum hac in curatione tanquam precipuum adnotandum decreui: cuius inaduertentia multi illico exesis carunculis, per siphonem liquida abstergentia inserunt, non sine tamẽ multorum ægrotantium pernicie, ut in scholijs patebit. Elapso igitur hoc tempore, quo et carunculарum, & crassioris puris effluxus cessauit, ad nonnullorum liquidorum uires abstergẽdi habẽtium iniectionem, per siphonem deuenimus: quæ ita habent. ℞. Ordei integri, non spoliati à cortice pugillos duos, radicis aristolochiæ rotundæ unciam unam & mediam, plantaginis herbę pugillum unũ. In libris duabus aquæ fiat decoctio ad medias, facta colatura, adde mellis rosacei collaticij, uncias duas, misce, & siphone per fistulam urinariam inijce bis et ter in die, et uirgulam plumbeam, aut candelam ceream æger remittat, hoc enim decocto abstersorio nos utimur continuo, quo ad sex dies, pro huius ægrotantis abstergendis ulceribus peruenimus, quod si fortiori opus fuerit,

fuerit, ad aquam lasraci uiridem, pro ulceribus exacte abstergendis, peruenimus: quæ ita habet. ℞. Aluminis rochæ, uiridis æris añ. unciam mediam, auri pigmenti drachmam unam, in libris duabus aquæ fontis, uel plãtaginis, fiat coctura ad ignem, quousq; semilibra absumatur, & per saccum laneũ traijciatur, & coletur: quam aquam caphura alteratam, per siphonem in meatum urinarium inijcimus, ueluti cicatrizans medicamentum post elapsos plures dies, quod ita habet. ℞. Cerusæ unciam unam, aluminis rochæ, lithargirij, añ. drachmas duas, in aqua caudæ equinæ, fiat decoctio ad medias, & per manicam laneam traijciatur, & coletur. Iis enim uir hic intra mensem ex toto sanus euasit, ueluti Chius homo magnus & robustus: qui apud domum Dionysii Chij quoq; agebat, ut plures alios silentio prætereã, quorum nonnullis, symptomata curationis tempore superueniunt, uidelicet dolor intensissimus, ad quem sequitur rigor insolitus, & febris, aliquando hæmorrhagia, id est, sanguinis profluuium, & huiuscemodi uaria alia, quibus deposita candela, subuenimus, pro uniuscuiusq; symptomatis ratione. Nã si dolor adest, per siphonem, urinarius meatus colluitur lacte, aut aqua rosacea caphuræ admixta, aut decocto ex semine lini, & fœnugræci, parato, quod si acerrimus dolor ita sit, ut eum pati æger nequeat, tunc ad alterci decoctum deuenimus: aut ad trochiscum ex cynoglosso, uel opij unum uel alterum granum dissolutum in aqua rosarum, uel decocto ex similibus parato, quo exteriora foueri, optimum quoq; est. Si uero hæmorrhagia fuerit, tunc ad ea quæ leuiter oras uenarum compescunt, cõfugiendum est, ut albumen oui aqua rosacea optime concussum, decoctum balaustiorum, caudæ equinæ, centum nodij, adiecto puluisculo sanguinis draconis, boli Armeniæ, & similium sanguinem constringentium.

SCHOLIA.

Videor mihi operepretium facturus, si cum omnium utilitatis, tum etiam æstimationis nostræ ratione habita, quid de hac curandi ratione, & unde originem habuerit, quam breuissime explicuero. Lacuna enim uir mediusfidius suauissimus, & magni in arte medica nominis, libellum abhinc triẽnio Romæ edidit, in quo diuinas pene laudes huic extirpandæ carunculæ inuento tribuit, & illius authorem Philippum hominem mihi notissimum facit, & ut est singulari quodam erga amicos candore, rationem curationis ab eodem Philippo traditam, nudis pene uerbis, & sicut ab eo acceperat, tradit, nolens quantum ego existimo, alieno in opere ingeniosus haberi: quare & nonnulla in eadem curatione perpendenda & temperanda mihi sentio, & illud fugitiuum inuentum ad me quasi postliminio reuersum, mihi ascribendum: sed hoc posterius primum ergo à me perpendendum, & temperandum in hac caruncularum curatione est, quod extirpatis ac exesis, ut medico uidetur, carunculis, tempore sex uel octo dierum, illico nullo intermedio tempore, ad iniectionem collyrij abstersorij peruenit: habet autem collyrium ex Philippo sic. Rec. Centaurij minoris, apij, caudæ equinæ ana manipulum medium, hordei contusi, unciam unam, coquantur in libris duabus aquæ purissimæ, donec media pars absumatur, postea decocto excolato, rhodomelitos, uel mellis centaureæ uncias binas adijcito, & per siphonem inijcito. Est certe remedium hoc optimum, & huic malo apprime excogitatum. Cæterum quod illico eum post discussas ac extirpatas carunculas, intra sex uel octo dies, nullo discurrente postea tempore, per siphonem impellat, non probo, cum inopportunum opus hoc, ut experientia compertum habeo, maxime obsit: & ratio est, quia caruncularum ramenta nonnulla commota, sed non ex toto exesa ab emplastro, ad plures dies quàm sex uel octo, (etiam liberè & expedite urina fluente) excernũtur: imo & crassioris puris quædam pars ad plures quoq; dies defluit, quorum exitus per collyrij & humidorum iniectionem impeditur: imo ea ad uesicæ fundum retrocedunt, unde symptomata grauia oriri solẽt, & mala multa, præcipue si smegmate ex marmore et cristallo parato, pro cicatrizãdis ulceribus usi fuerimus, ut inferius dicemus. Igitur sanum consilium fore putamus, si cum corrosæ carunculæ intra sex uel septẽ dies, ut nobis uidetur, sunt, & ex signis deprehendimus, alios sex dies solius siccæ candelæ immissione transegerimus.

mus: neq; ita furibunde ad liquidorum iniectionem properauerimus, quum earum infusione quoquomodo caruncularum & crassioris puris reliquiæ retinentur: quas facillime urina extergendi & siccandi uires habens, tempore hoc signato ex toto excernet, & postea iniecta, securius & melius munus suum conficient. Itē post abstersionem, ad ea quæ cicatrizant, ut ratio postulat, deueniendum est: pro qua complenda operatione, Lacuna ex Philippo, ita agendum suadet, dicens: Vlceribus iam puris redditis, inducetur cicatrix huiusce modi smegmate per siphonem infuso. Recip. *Aquæ plantaginis, rosaceæ ana uncias quatuor, seri lactis caprilli uncias duas, cerusæ uncias sex, aluminis rochæ, marmoris candidissimi, spodij, cristalli, singulorū drachmam unam & mediam, caphuræ scriptulum unum. Arida terantur acuratissime, cribroq; excussa tenuissimo, humidis diligenter misceantur: hoc enim remedium est, quo cicatrices ulceribus Lacuna ex Philippo inducit, sed ut ego ingenue fatear, medicamentum hoc periculosum admodum est, ut quod ex lapidum puluere constat, quod cum etiam uesicæ cauitatem ingreditur, difficulter remittitur: imo sæua eo symptomata oriri solent, ut ipse sæpe experientia notaui, præcipue in Helia quodam mercatore, qui ex Aulone Anconam uenit: nam is cum carunculas in urinaria fistula pateretur, & difficulter urinam redderet: imo illi uirga curua ob morbum facta esset, ut liberis operam dare non posset, per me tractatus intra sex dies, ex emplastro, liberè et directè urinam emittebat, ut si quando alias. Cæterum quidam ex libro medicus, tanquam ex commentariolo nauta factus, medicamentum à Lacuna pro ulceribus cicatrizandis paratum (me absente) iniecit, ex quo, cum antea expedite & recte post extirpationem caruncularum meieret, in omnimodam urinæ suppressionē hominē traxit: ex qua intra tres dies mortuus est. Caueant igitur medici artē exercentes, ne quid calculosum, aut arenosum, lapidosum' ue per urinariam fistulam impellant, cum periculosum admodum sit opus hoc, & in pernitiem ægrotos trahat: si hoc tamen smegmate Lacunæ, uel alio simili quis uti uellet, eum primo per manicam lanei panni traiectum habeat, suaderem, ueluti Iaphranci abstersoriam aquam, aut alteram cicatrices inducentem. Quod uero ad inuentum attinet, uellem sane ut Philippus ipse, quem nunc Damasci agere intelligo, adesset, profiteretur enim ingenue per quos profecisset: est enim homo neq; malus, neq; ingratus. Is Vlisipponi, eo fere anno quo Tunetum urbs clarissima, Cæsaris auspicijs subiecta est, cum ad me officij causa uenisset (est enim ut nemo non nouit) chirurgus rerum magis experientia, quàm autorum lectione insignis, memini, cum mihi diceret, uenisse in eam urbem è regione proximam, uirum quendam satis diuitem, qui urinæ stillitidio, & ut sibi uidebatnr calculo etiam laborabat: precatus itaq; me est, enixissime ut hominem adirem. Ego uero partim amici precibus, partim etiam compendiolo adductus ægrotantem inuiso, adolescentem annos natum uiginti quinq;, qui in Africa & India, multa stipendia fecerat, is ut milites intemperantes maiori ex parte esse solent, ex promiscua uenere in morbum quem Gallicum uocant, inciderat, cui malo, seminis etiam profluuium accesserat, quo biennium integrum laborauerat: erat tamen robusta quadam & militari plane temperie, unde mihi suspicio incessit, eum calculo non laborare, malus enim ille & carnifex morbus, et uires attenuat, & pallorem inducit, & quoddam quasi uitæ tædium secum affert, imo longe alia symptomata præ se fert, per quæ ab altero discernitur. Ratus itaq; id quod erat, apij thyrso, & alijs ut dixi, prius amygdalino oleo intinctis, per urinarium meatum immissis, facile illum carunculis laborare deprehendo, continuoq; ad ea remedia quibus ipse Philippus postea Romæ usus, magnam sibi authoritatem, cum maximo quæstu, cōparauit, descendo, breuiq; adolescentem pristinæ ualitudini restituo. Non est mihi animus Philippum ingrati animi accusare, neq; enim ille hoc inficiatur: hoc tamen unum dolet, quod cum apud uiros in re medica illustres, tum apud Lacunam, alterum Hispaniæ Galenum, totum hoc curandi inuentum, sibi adscripserit: impudenter me hercule, & ut ingenue loquar, ingratè: affuere enim curationi nostræ uiri me hercule doctissimi, & magnæ apud suos authoritatis, Ludouicus Munius Coimbrensis, Georgius Henricus Vlisiponensis, medici & philosophi nobilissimi, Manuel Lindus, astrorum cognitione florentissimus. Et ne ego in idem cū Philippo uitium incidisse uidear, fateor Salmanticæ cum agerem, ab Aldereto medico clarissimo, & præceptore meo doctissimo, id curandi genus accepisse: sicut alia per multa, quæ me hercule ut magna, ita apud me maximo in precio & sunt, & habentur.*

Curatio uigesima, in qua agitur de cerea candela, per urinariam fistulam immissa, & intus manente.

ANdreas Musca, propola Anconitanus, quum iam diu ob lapillos à renibus decidentes, in urinarij meatus ulcerationes deueniret, & consequenter in carnis excrescentias leuiores, non ita facile neq; expedite, ut decebat, meiebat. Cæterum hic ut tantū malum fugeret, lotium liberè & expeditè redderet per ceream cande-

candelam curabat, at cum semel per urinariam fistulam, solitam candelam ceream albam immitteret, neq; filo alligatam, aut portiunculam eius foris relinqueret, factum est, ut ex toto candela delituerit, & intus maneret, neq; ad tres uel quatuor dies, eam extrahere fuerit possibile, ad fundum autem uesicæ tota plicata ipsa candela descendit, ex qua magnum grauamen, & nocumētum intus sentiebat, pro qua extrahenda, ex argento subtiles quasdam forcipes, ad rostri gruini figuram & formam parare fecimus, quibus nihil profecimus, cum longitudinis maioris, utpote ad minus quindecim digitorum transuersorum essent, opus erat. Decet autem catheteres uarij sint parati, alter quindecim digitorum transuersorum, magnis uiris deseruiens, alter duodecim digitorum, minimus nouem, sed fœminis accōmodatus catheter, sic haberi debet, maior nouem digitorum, minor sex tantum. Item incurui sint catheteres ij decet, potissimum uiris seruientes: quia uiris magis intorquetur uesicæ collum. Aegrotus autem hic, cum uir corpore magnus sit, ea supprema longitudine quindecim suorum digitorum transuersorum, forcipes ut uesicæ collū attingerent, opus habebat. Cæterum, cū ægrotus hic nihil per forcipes proficeret, commendaui ut chirurgus per anum digitum medium manus mitteret, ac paulatim ex uesica candelam cōprimendo extra mitteret, eo solito more quo faciunt ij qui lapillos ex uesica detrudere solent, ut eos in inguine, scalpello incisorio primo emissario facto, extrahant. Hoc enim coadiumento, intra triduum, cera ex candela liquefacta est, ut ea & elychnium libere cum urina exierint, & tunc æger liber euasit.

Curatio uigesimaprima, in qua agitur de cautela in propinando pharmaco.

Irgo delicata puella Recinensis cum febriret, & nullum per os admitteret medicamentum purgatorium, ecce illi iuleb saltem ebiberet offero, cui proprijs manibus, pro suo arbitrio aquā frigidam misceret quoq; inculco. Illa uero annuens, iuleb uice illico à pharmacopola syrupi rosati solutiui uncias quatuor afferri iussi, cui illa aquam infudit, & ebibit, ac octies uel decies egessit: & sanata est.

Curatio uigesimasecunda, in qua agitur de puero detento symptomate epileptico, & postea in paralysim brachij & cruris dextri deuenit.

Ilius Petrutij, Bergomatis mercatoris, annos natus tres, cū bene ualeret, repente epileptico symptomate cruciatus est: nam oculos extra prominentes, & immobiles habebat, os distortū, dentes clauiculatos, ut intra eos cocleare ligneum mittere, ad anhelitum facilitandum, & spumam & humiditates extra mittendas per os, perdifficile fuerit. Ad hæc manus & pedes trementes, cum quibus pulsus non apparebant, præsertim in brachialibus, & spumā ad os non referebat. Perdurauit autem paroxismus hic ad horas quinq;, in quo perdurante, hæc machinata sunt, primo indito balano, brachiorum & crurum frictiones, & eorum ligaturæ pro corpusculi ratione, sunt adhibitæ: dein caput, collum, tempora, ceruix & pectus, oleo rutaceo fota sunt, superaddita lana succida, ut à pecude mactata, carpitur, quibus membris quoq; ruta pista, magno iuuamento superponitur. Cæterum ignorant, & tanquam parum in anatomia exerciti delirant, qui in hoc morbo, ad nucham tantum localia remedia admouent, toto capite & thorace spretis; sed per os, piper oxymelite scillino

exce-

exceptum penna mittebatur, ueluti per nares, ad sternutamentum euocandum, adiecta quoq; castorei portiuncula. At cum paroxysmus perseueraret, & remediis morbus reniteretur, cucurbitulas duas scapulis, & totidem ad nares, uulnusculis scarificata cute, affigi fecimus: & medicamentum hoc per os iniecimus. ℞. Pulueris seminis peoniæ, radicis peoniæ, añ. drachmam mediam, belzuini nigri scriptulos duos. Omnia accuratissime pistẽtur, & unciis tribus aquæ maioranæ, & altera syrupi de bethonica, excipiantur, & fiat potus, quem paulatim ac per interualla per os iniiciant: quo & balanulo subdito, multa egessit. Tandẽ post quinq; horas paroxysmus quieuit, cui febris madida, hoc est, cum sudore superuenit, quæ per totam noctem durauit; sequenti uero die, pueri brachiũ dextrũ, & ipsum crus paralysi affecta esse uisa sunt: cum quibus puer quoq; timebat, & quasi ab umbra detineri uidebatur, pro quibus curandis affectionibus, sic orsus sum. ℞. Syrupi de betonica, stæchados, añ. unciam mediam, aquarum maioranæ, origani añ. unciam unam, Misce, fiat syrupus quem tepidum capiat in aurora: ebibebat autem puer hic optime ea quæ illi ebibenda offerebamus. At interim syrupos bibebat, crus & brachium, oleo uulpino & liliorum alborum inungebatur: quin supra addita lana succida, fasciabantur: post aliquot uero dies, leue hoc pharmacum puero dedimus. ℞. Agarici optimi drachmã unã, gingiberis grana quinq;, salis ammoniaci grana duo, rhabarbari electi drachmam mediam, omnia subtiliter puluerizentur, & linteo subtili & raro excepta, in uncia una & media oxymelitis per noctem infusa maneant: & in aurora optime digitis comprimantur, ut medicamentorum uis in oxymel abeat, cui oxymeliti, adde, iuris pulli gallinacei, semi scutulam, cinnamomi parum, misce, fiat potus: propinetur ut decet, & desuper parum dormiat. Hoc uero pharmaco puer optime egessit, & nocte sequenti alacriter se habuit, quod parẽtes, & familiares in bonum reiecerunt: id euenisse asseuerantes, ob depulsum humorem corpus antea infestãtem. Deinceps uero brachium, & crus proprio motu destituta, per integram mensem, ex unguento de bdelio, cuius descriptionem inferius leges, inungebantur, & lana succida cooperiebantur, non nisi ex trochiscis ab aromatis, & myrrha uera, & similibus paratis: primo suffitis, quin & uniuersum caput cum spina ex oleo costino & de piperibus fouebantur: quibus remediis, intra quadraginta dies, membra hæc ad proprium suum motum, restitui fecimus, adeo ut quindecim sequentibus aliis, ambularet, & propria manu comederet, quam optime exercebat. Victus huic puero, primis illis afflictionis diebus, ius pulli, puluisculo cinnamomi respersum, erat, cui quoq; medulla panis indebatur, postea uero ficedulæ, & paruæ alites in dumetis uigẽtes, præcipue assæ, aut aqua coctæ, ut capi & gallinarũ carnes, fœniculo, menta, aneto, basilico, satureia, hyssopo, & similibus paratæ & conditæ, uua passa auidissime uescebatur, ueluti saccharo incrustatis cinnamomo, anisi semine: & corticibus arantiorum. Potus primis diebus aqua cinnamomi erat, postea aqua mellis cum pauca saluia, optime cocta, successu uero temporis, parum uini puero concedebatur, iis enim (ut dixi) puer hic intra duos menses ex integro sanitatem adeptus est. Porro unguentum de bdelio ita habet, quo nullum prꝺstantius aliud, pro hac complenda operatione comperitur. ℞. Bdellii drachmas sex, euphorbii drachmas quatuor, castorei drachmas tres, serapini drachmas quatuor, cerę drachmas quindecim, olei sambucini drachmas decem, bdelium, & serapinum, dissoluantur in aqua rutæ agrestis, & cætera li-

quantur

nantur aqua calida, & fiat unguentum. Cæterum puer hic nono die mẽsis decembris An. 1552. in eundem morbum relapsus est, non adeo tamen ut primo sæuum, cum nullum membrum inde paralysi affectum manserit, curauimus tamen puerum à paroxysmo omnibus machinamentis subleuare: prout à nobis primo paroxysmo actitatum esse uidistis, in quo ultra topica medicamenta oxymel scillinum cum puluere peoniæ & belzuiui, per os propinabamus: quin & glandes ex melle adiectis speciebus hierę ex colocynthide, indebantur. Veluti clysteres ex centaurio minori, semine cartami fœniculi, & cumini, adiecto oleo anethino, rutaceo, & electarijs huic rei facientibus, ut hiera picra, diaphinicone, adiecto aliquando uno uel altero grano trochiscorũ alandaal. Porro, ut puer olim medicamenta optime in potu admittebat, ita nunc nihil eorũ ebibebat: qua de causa, cum opus esset, ut morbi causam prę-scinderemus, singulis mensibus per diaconiten purgatorium, à nobis excogitatum, puerum purgabamus: quod auidissime puer ipse comedebat, & ita habet. ℞. Purgatorium diacitoniten, cidoneorum mundatorum libram mediam, mellis, uel sacchari libram mediam, saccharum, aqua uel uino liquefiat, & fiat conditum ad ignem, cui adde specierum diaturbit, uncias binas. misce, fiat diacidoniten purgatorium, cuius dosis sit, pro uice, ad unciam mediã, parum uel minus, pro robore, uel uirium ægrotantis imbecillitate, habita ratione morbi, & cæteris ad eum facientibus. Habetur autem diaturbit descriptio, apud autorem Luminaris maioris, ubi diarob cum turbit describit. Ex hoc igitur diacidonite, puer hic semiunciam ieiuno stomacho, comedebat, & optime egerebat. Sed unum silentio præterire non est, quod cum puer hic male affectus incederet, ancilla domestica, annos nata triginta, morbillis correpta fuit, quibus puer illico infectus euasit, ueluti eius soror ætate minor, sed breui sanus fuit factus. At quum bis uel ter, puer diacidoniten gustaret, postea omnino abhorruit, qua de re martij panes purgatorios, prædictis speciebus apparatos cõcinari faciebamus: quos puer comedebat, & optime purgabat. Et ut autem noscas, paruulo martiopani, specierum prædictarum drachmam miscebamus, quem in aurora cõedebat, & optime absq; anxietudine, aut turbatione aliqua, purgabat. Huic autem mediocri purgationi similem fieri desiderabat Galenus puero suo comitiali morbo laboranti, & Aetius ex citris cum scamonio catharticum parabat, sermone tertio, capite 92. ut pueros sic affectos purgaret: ad quorum imitationẽ multa similia parare possemus, quibus pueros, uel eos qui pharmaca renuunt, purgemus. Cæterum quum puer hic hac curatione præseruatiua ad octo menses perseueraret, quia optime tractabatur, & singulis mensibus (ut dixi) purgabatur, & collo radix peoniæ recens succosa pẽdebat, illi ex se caput exulceratũ est, à quibus ulceribus, ichores multi exibant, fluebant úe, neq; quicquam super ipsa ulcera pręter folium caulis ponere admittebatur, nunc uero puer optime habet: & morbus ex toto iam eum reliquit.

Diacydoniũ purgatorium.

Panis Martius purgatorius.

Dosis est nimis magna, sufficeret medietas pro puerulo triennali.

SCHOLIA.

Dvo in hac curatione, in dubium uertuntur: primum si accesio prior ex qua brachio & cruri subsecuta fuit paralysis, dicenda erat accesio epileptica, uel potius apopletica: secundum, an oxymel scillinum ante propinatum pharmacum, & corpus mundum, tuto puero dari poterat, uel non. Ad primũ respondentes, sic habeto, ex epilepsia ueluti apoplexia, paralysis oriri potest, quod Galenus libris De locis male affectis fatetur, & Auicenna non negat, proprio de epilepsia capite: Sed an accesio illa qua primum puer hic afflictus fuit, & inde membra paralysi affecta, contraxit, dicenda sit apoplexiæ, uel epilepsiæ, respondeo,

spondeo, quòd in apoplexia & epilepsia deprauatus cerebri motus deprehenditur, & consequēter omnium membrorum, ut refert Galenus libro quarto De symptomatum causis, uarius tamen, ut paulo inferius exponam, & Galenus ipse docuit libro secundo Aphorismorum, aphor. quadragesimoquinto. Nam si corpus in paroxysmo immobile absq; sensu & motu (salua respiratione) iaceat, tunc ægrotum apoplexia detineri dicendum est, ut refert Galenus libro secundo, Aphor. aphor. 42. quia ex ea, actiones quæ pendent à uolūtatis imperio, ut sentiendi functiones à profundo somno offenduntur, ut ipsemet Galenus dixit, libro quarto de symptomatum causis, si uero in paroxysmo sit motus, aut tremor, aut membrorum contractio, pandiculatio, extēsio, aut saltus, tunc epilepsiam uigere dicemus. Huius discriminis ratio est, quia in apoplexia est priuatio sensus & motus in uniuerso corpore repente eueniens, cum functionum operantium læsione, ob oppletionem uentriculorum cerebri, quia igitur est cerebri uentriculorum obstructio, siue meatuum per quos animales spiritus transeunt, oppletio, membrorum fit dissolutio, & consequenter priuatio sensus & motus. Est igitur apoplexia, morbus in compositione, obstructio in meatibus siue uijs spirituum animalium, aut oppletio uentriculorum cerebri, ad quam plura sequuntur, præcipue priuatio sensus & motus in uniuerso corpore, unde apoplexia uniuersalis est paralysis, & hac de causa, si membrum paralysi afficiebatur, prisci non paralysim appellabant, sed paraplexiam, hoc est, particularem apoplexiam. Differt igitur apoplexia à paralysi tanquam totum à parte: in apoplexia omnia membra afficiuntur, in paralysi uero, membrum particulare. Fit autē apoplexia, ut alias dixi, ab humore frigido & humido crasso, in capite semper præsente: epilepsia uero, ut inferius dicemus, non semper humore in capite existēte, oriri solet, in qua deprauatus præcipue cerebri motus habetur, concussorius tamen, & uitiosus, quia non exacta uentriculorum cerebri oppletio, aut meatuum obstructio est, unde nerui cum ipso cerebro à se materias ut noxium reijcere tentantes, concutiuntur, & retrahuntur: & consequenter conuelluntur, & spasmo afficiuntur. In accessione igitur apoplectica, corpus insensibile & immobile manet, in epilepsia uero, membrorum adest tremor, & motus uitiosus: ab accessione tamē epileptica, paralysis oriri solet, quia neruorum aliquorum oscula occluduntur: unde animalium spirituum transitus prohibetur, ex qua obstructione, neruorum fit resolutio, & consequenter, priuatio sensus & motus, ut in hoc euenit puero. Fuit igitur paroxysmus hic epilepticus, in quo puer sensum & motum utcunq; habebat percipiebat ue, in fine cuius, paralysis brachio & cruri consecuta est. Dicitur autem morbus hic epilepsia, quasi correptio, siue apprehensio, quòd mentem apprehendens, corpus pariter corripiat, qui & morbus puerilis & infantilis appellatur, siue mater puerorum, quòd eo pueri sæpe & frequenter corripiantur. Dicitur & lunaticus, uulgaribus caducus morbus, Romanis comitialis, eo quod si in comitijs cuiquam contigisset, comitia dimittebantur. Vocatur & Herculeus morbus, ex eo quia Hercules hunc passus fuit morbum, aut ut uult Galenus, commentario sexto, in librum sextum De morbis uulgaribus, aphor. septimo, non quòd Hercules illi fuerit obnoxius, sed quia hoc nomine huius morbi indicatur magnitudo & uiolentia: quin & sacer & diuinus à Platone in Timæo, quia sacram & diuinam hominis partem corripiat, appellitatur: quanquam Hippocrates libro De morbo comitiali, si Hippocratis liber ille est, dicat, non magis sacrum aut diuinum morbum hunc dicendum esse, quam tertianam aut quartanam, quod Galenus confirmat ubi supra sexto De morbis uulgaribus. Cæterum epilepsia tripliciter fieri solet: aut essentialiter hoc est, per materiam præsentem in ipso cerebro & capite: & tunc materia plerunq; pituitosa est, ut testatur Galenus libro tertio De locis affectis, capite septimo, aut per consensum ab stomacho, & tunc materia esse potest biliosa, unde Philotheus enarratione uigesima nona libri tertij Aphorismorum, cum interpretatur aphorismum hunc, Iuuenibus autem sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alij, sed præcipue ante dicti, inquit, epilepsiam autem nō ob temperaturam ætatis, sed ob erratum quod committitur in ratione uictus, uel ob bilem. Fit autem & epilepsia ex flaua bile, quemadmodum dictum est in libro De arte cognoscendi, cum mordeatur os uentriculi, & cætera, quibus nos addimus, quod materia aliquando esse solet atra biliosa, uel corrupta praua, os uentriculi mordicans, ex qua prædictus oritur morbus, & pauores, ac insomnia terribilia, de quibus ait Hippocrates, libro tertio Aphor. aphor. uigesimoquarto. In ætatibus autem talia contingunt, paruis & nuper natis puerulis, oris ulcera, quæ aphtæ uocantur, uomitus, tusses, uigiliæ, pauores, umbilici inflammationes, aurium humiditates. Tertio autem, epilepsia fieri contingit per alterius cuiusq; membri communionem: ex quo aura eleuatur ad caput, & tunc maiori ex parte, à flatu, siue uentositate, hoc est, materia uentosa fit, id quod nos fieri in nonnullis pueris & hominibus, obseruatum habemus: & ante nos Galenus quoq; uidit, & literis mandauit: unde recte mea sententia, Aristoteles libro De somno & uigilia, morbum hunc ab spiritu, & uaporibus fieri dixit, & Auerrois, non siluit libro sui collectorij, quod uerum esse nouimus aliquando: sed præcipue quādo ab aliquo longinquo membro, ad caput causa consurgit, quod & Hippocrates fatetur libro De flatibus: et tunc morbus hic per cauterium inditum tali membro, ex quo aura, & flatus eleuatur, curatur. Porro, quòd ab atra bile quoq; morbus comitialis fieri contingat, docet Hippocrates sectione octaua libri sexti Epidemio

rum, Aphorismo quinquagesimoquinto, ubi inquit: Atrabiliarij etiam comitiali morbo corripi plerunq; so-
lent, & uicissim comitiales fieri solent atrabiliarij, uterq; uero morbus magis fit, prout ad alterã partem in-
clinarit: si quidem enim corpus inclinarit, comitiales fiunt, si uero ad animum, atrabiliarij melãcholici dicti.
Ex quibus uerbis clarum euadit, si atra bilis cerebri uentriculos, uel meatus, per quos spiritus animales per-
meare solent, motum & sensum membris impartientes, obturet, quòd inde epilepsia oritur, si uero atra bilis
non uentriculos cerebri, aut meatus dictos, obstruere contingat, sed cerebri temperaturam, quam animã ap-
pellat, inficiat, tunc non epilepsia consurget, sed magis melancholia, hoc est, mentis alienatio, cum ijs tamen
dixit Hipp. eodem sexto libro De morbis uulgaribus, sectione sexta, à quartana correpti, à magno morbo, id
est, comitiali, non corripiuntur: si uero corripiantur prius, & succedat quartana, liberantur. Vbald.
Quid ad secundum dubium tibi respondendum uidetur, ô Amate, quia contentiosus quidam, non nisi post pur
gationem scillinum oxymel dandum esse, neruose contendebat. Amat. Id tibi, ut paucis assequaris, re-
spondebo, ô Vbalde. Galenus igitur puerum epilepticum, cui cõsilium inscripsit, ante omnia, ueris initio pur
gatum desiderat: quo tempore, morbi qui perinterualla redeunt, mouentur: ac postea remedia peragenda illi,
& medicamenta propinanda tuto dare iubet. Vbald. Quid inde igitur de oxymelite. Amat.
Eo dicto consilio, puero comitiali morbo laboranti, & Ceciliani filio, scripto Galenus oxymel absolute, hye-
me calidum, æstate frigidum, omni in tempore: uel ex eo cappares conditos pro obsonio cotidiano admittit,
& laudat, & eo magis si acetum per scillas præparatum fuerit, sequenti tamen folio, medicamentum ex scil-
la siue illud sit uel scillinum, uel oxymel scilliticum, post completam purgationem, dandum esse suadet, dicẽs:
Verum medicamento ex scilla præparato, quod tibi à nobis traditum est, post purgationem, quam adueni-
ente uere, moliendam esse consuluimus, utetur sane singulo quoq; die filius tuus, priusquam ad palæstram ac-
cedat: ex quibus uerbis, satis notum euadit, Galenum ex scilla medicamentum, post purgatum corpus tribue-
re, non uero ante. Vbald. Id forte Galenus imperat, quia eius scilliticum medicamentum acre & po-
tens erat. Amat. Ita res habet, quia scillam comminutam in uas orificij stricti, ex quo mel fuit extractũ
inijcit, eumq; ad solem æstiualem, per quadraginta dies, ante caniculæ ortum uiginti dies, & post eius ortũ,
totidem, optime operculatum, & corio coopertum insolari, quousq; scilla tabescat, & in humorem uertatur,
iubet: cui humori scillino, mel uel acetum infundendum postea docet, unde mel scilliticum, uel acetum scilliti-
cum, resultat, medicamentum sane acre, forte, & potens: quod mea sententia, si non in accessione ipsa, non ni
si post uniuersalem exactam purgationem, tuto propinari poterit. Vbald. Optime de Galeni scillino
medicamento iudicium tuum proditum esse crediderim. Cæterum, quum hodie illud non eo modo paratum ha
beatur: sed magis secundum Mesues descriptionem, officinis & tabernis aromatarijs uenale prostet, dubium
totum eo uerti mihi uidetur, si ante purgationem, hoc tuto ægrotis propinari poterit. Amat. Oxymelitis
scillitici, triplex descriptio à Mesue habetur: altera simplicis, quod tuto & secure, ubi opus est: etiam non præ
cedente purgatione uniuersali, dari poterit: altera uero, compositi, ex radicibus, quibus, oxymel compositum
dictum, parari solet, quod non nisi post euacuationes peractas uniuersales dari debet: altera oxymelitis De-
mocrito tributi, quod nisi post corpus purgatum, etiam tuto non datur, sed oxymel Iulianum, potens & acre
est, ad multa ualens, quod Paulus libro septimo, suæ medicinæ citat, & Alexander Trallianus libro primo, ca
pite decimo, & libro undecimo, capite De podagra ex pituita, perinde fecit, quæ omnia Galeno, libro secun-
do artis curatiuæ ad Glauconem superaddita sunt. Vt receptui igitur canamus, & paucis multa conclud-
mus: dicimus, oxymeli scilliticum simplex passim officinis aromatarijs repertum, tuto ante purgationem fa-
ctam, ubi opus est, dari posse: aliud uero non, nisi in ipso paroxysmo aut ubi materia ita crassa & uiscida fue
rit, ut illico principio pro ea incidenda, & attenuanda, uti opus fuerit: nam tunc quocunq; horum, recte uti
possemus. Cæterum, de scilla, nunc sermo nobis incidit, de qua commentarijs nostris in Dioscoridem, attigis-
se consonum erat. Sed quum silentio præteriuimus, nunc ad memoriam reuocare non ab re erit. Galenus igi-
tur libro octauo De facultatibus simpl. medic. scillam in secundo ordine excalfacientium, collocat, cepam uero
libro septimo eiusdem uoluminis, ex eis quæ quarto ordine excalfaciunt, esse dicit, de qua re multi mirantur,
quum scilla uenenosa sit, & letalis, adeo ut suo ueneno interficiat, cepa uero tantum abest ut interficiat, ut eã
etiam crudam homines pro obsonio quotidiano habeant: unde scillam potius inter ea quæ ualenter excalfaci-
unt, & quarto ordine reponuntur, collocandam esse, cepam uero secundo ordine tantum, opinantur. Sed ij
mirari desinant, quum res ut à Galeno est tradita, se habeat: pro qua intelligenda, scire decet, quòd cepa ta-
metsi quarto gradu calida sit, eius tamen caliditas crassis partibus miscetur, à quibus commansa obtunditur,
adeo ut innutriti substãtiam habeat, quibus faciunt panis, & alia quibus uescitur, edulia, quæ cepæ miscẽtur,
& eius infringunt caliditatem: unde à calore corporis uincitur, transmutatur, & in nutriti substantiam uerti
tur: in scilla uero caliditas illa, & incisoria uis, secundum gradum attingẽs, superficialis est, nullis crassis par
tibus mixta, qua ratione comansa, stomachum & interna membra quæ attingit, facile uellicat, corrodit, &

exulcerat,

exulcerat, de qua re cum multa dici possent, ex libris De temperamentis decerpta: ea tamen consulto præter mittimus. Cæterum, quia paroxismum epilepticum, mense decembri contingentem citauimus, placet quoque nonnullos, eo mense interuenientes apoplexiæ & epilepsiæ casus hic subiungere.

Curatio uigesimatertia, in qua agitur de apoplexia illico interficiente, & de apoplectico paroxismo tres dies perdurante.

Idacus Ferdinandus à Lapide, uir qui diu apud Indos egit, & inde nobilem lapidem adamantum magni precij & ualoris attulit, unde illi cognomen à Lapide inditum fuit: quum septuagesimum ætatis suæ prope annum ageret, & optime ualeret, apoplexia correptus fuit, ita graui & forti, ut illico mortuus conciderit, neq; pulsus aut respiratio uel minima apparuerit, quæ plerunq; per aliquod uel breue tempus comparere solēt, ut in speculo percipitur, uel gossipio subtiliter carpto naribus admoto, & ori, uel scutula aquæ plena pectori superposita, aut alijs similibus. Obijt autem uigesimosecundo die mensis decembris, anno 1552. Sed quum hæc scribo, memoriæ occurrit, olim apud Ferrarienses puellam quandam apoplexia detentam fuisse, quæ ab omnibus medicis pro mortua habebatur. Cæterum, cum mater puellam summopere amaret, eam non ita facile sepeliri permisit, & eo magis quia ab alijs perceperat, qui subito & repente grauioribus ijs morbis corripiuntur, & pro mortuis habentur, non sic facile & repente clero sunt committendi. Demum mater puellam per triduum apud se, contra omnium opinionem detineri fecit, & tertio die, puella quasi ex inferis subleuata, reuixit, & hodie adhuc, ut audio, pulcherrime uiuit.

SCHOLIA.

Apoplexia morbus acutissimus est, in quo cerebri uentriculi læduntur, non uero cerebri ipsius substantia, quæ leuis uel fortis, facilis uel difficilis iudicatur, pro respirationis facilitate uel difficultate, ut meminit Galenus libris Aphorismorum, & uarijs alijs suæ doctrinæ locis. Cæterum, suadent medici apoplexia mortuos ad septuaginta & duas horas non esse sepeliendos: quia intra hoc tempus ea affecti, solent reuiuiscere, & ad se redire: sed qua ratione, Conciliator Petrus Aponensis libro suarum differentiarum respondet, quia omnes humores intra hoc tempus septuaginta duarum horarum, motum suum complent: nam sanguis continuo affligit, pituita quotidie, bilis de tertio in tertium: quod tempus, ab hora qua bilis affligere incipit, usq; ad eam in quam desinit, complet horas quadragintaocto: melancholia uero, de quarto in quartum mouetur: quod tempus circunscribitur septuaginta duabus horis, ut computanti notum euadet. Sed quum hæc literis mando, mulier quædam Hebræa se offert, quæ cum continuos quadraginta dies integros, Hebræorū more ieiunaret, inde debilis facta est. Cæterum, cum postea mali succi cibarijs uesceretur: multum humorem pituitosum exaggerauit: ex quo cerebri cauitates occlusæ sunt, & obstructiones factæ, ad quas priuatio sensus & motus, sequuta est: pro quibus recuperandis, & obstructione leuanda, multa illico facta sunt & ad cauterium usq;, in commissura coronali, peruentura est, cuius loco, primo caput optime rasum, aqua uitæ, uel oleo de saxo petroleo dicto, illinibatur, & ignita candela accendebatur: quibus remedijs, mulier hæc, ad se aliquantulū redijt. Sed medicus inscius ad eam iuuandam præsens, ex brachij secta uena, sanguinis uncias octo uel decem extraxit, unde mors certa consequutura, breui superuenit: non sine doctorum hominum iniuria, & filiorum hominis iactura. Consonum fuerit hic enarrare id quod olim Salmanticæ, celeberrimo Hispaniarum studio, euenerit, & ita habet: Doctor reginæ Isabelæ (ita enim uir hic uocabatur) abhinc annis uigintiocto, medicus, prout illa ferebat ætas, doctus, & in uniuersa Hispania in maximo precio & honore habitus: cum ægrotum quendam inuiseret, ac illi pulsum non adeo debilem comperiret, non illico, neq; ita breui eum moriturum, assistentibus & discipulis, qui eum comitabantur, prædixit. Cæterum, cum uesperi eundem de more inuisum rediret, & è mula iam desilierat, quidam ex illis qui ægroto astabant, illi ad scalas obuiam uenit, ægrotum obijsse exponens: medicus uero utcunq; rem nouam admiratus, non ita tamen huic qui ægroti obitum exposuerat, fidem habuit, forte iudicio suo, magis confisus, ut qui non multis antea horis, hominis male habentis uires com-

prehenderat, ex quibus certus erat, eum non ita de facili moriturum, prout quoq; assistentibus, & discipulis prædixerat. Vt generosus igitur & magnanimus, et qui Inquisitorum technas parui faciebat, medicus, ad ægrotum utcunq; mortuum peruenire non dubitauit: quem primo aspectu, panno contectum, & Franciscana ueste indutum, conspexit, non nisi uarijs reuerendis monachis circum astantibus. Tũc uero grauissimus, magna animi constantia, eum detegere fecit, & eius in metacarpio arteriarum motiones explorauit, quas uigere adhuc deprehendit: proinde eum ad cubile reuerti fecit, & præsidijs idoneis adhibitis, ad se redire fecit, qui postea multos uixit annos. Armelinus. Res mira ut hæc est: ita enarratu digna: nam & ego et si intercessi, & omnia uidi, ea tamen nunc meminisse iuuat: ægroti tamen filij uxor & domestici si recte teneo & reso lo, tunc contra patres illos reuerendos, quibus ægrotus commissus erat obmurmurabant: quia forte auaritia cõbusti, spreto dei timore, hominem uiuum humare proponebant, multam nanq; numeratam pecuniam. S. Francisco, & uaria alia bona S. Dominico relinquebat. Amatus. Id potius ignoratione quàm malignitate, factũ esse putarẽ, cũ maiori ex parte ij qui præsunt ægrotantib. monachi, indocti sunt, & harũ rerũ penitus ignari. Armel. Vtcunq; res habeat, reuerẽdi monachi illi, tristes, torui, horridi, & squallidi, tũc inde recesserunt. Amatus. Id forte in causa erat, quia plures dies & noctes insomnes apud ægrotum, uersati erant.

Curatio 24. in qua agitur de puero epileptico, oculos toruos & aspectũ horridum, habente: solo cauterio ad nuchã indito, sano reddito.

PVer uiri probi, ex Mõte sancto, Recaneto ciuitati propinquo, annos natus duos, cum iamdiu epilepsia grauissime torqueretur, ut ex ea oculos toruos, & aspectum horridum, cõtraxerit, & directe stare nequiret, cũ multa pro eius salute cogitata essent, sed frustra, nostro consilio, ex Albucasi libro primo, capite undecimo, parti superiori nuchæ, candẽte ferramẽto, ignitus fuit: quo in foramine cicer inditum fuit, quod sæpe innouatur, & ex eo ita pus effluxit, ut puer fere sanus sit. Nam post inditum cauteriũ, epilepticus paroxysmus, nõ amplius uisus est, & oculi, & aspectus non ita torui cernuntur, sed nondum directe stare potest: credimus tamẽ optimo uictu proposito, puerum hunc ex hoc morbo liberatum iri, & eo magis quo grandior euaserit, quum puerorum ætates in calidiorem et sicciorem temperaturam uertantur, unde Hippocrates, Aphor. libro secundo, aphoris. quadragesimoquinto, dixit: quicunq; iuuenes morbo comitiali laborãt, mutatione maxime ætatis & temporis, & locorum, & uictuum quoq; liberãtur. Philotheus uero in enarratione notat, dicens: Cum enim transmutentur iuuenum ætates, hoc est, puerorum, in calidiorem & sicciorem temperaturã: maxime cõfert epilepticis affectibus. Huius pueri auus, uir sexagenarius, per scalas cecidit, & uarijs locis percussus fuit, præcipue in frontis alta parte, unde oculi alterius palpebra, cecidit, & oculus claudebatur, neq; ex eo uidebat, nisi manu palpebram eleuabat. Facta autem erat superioris nerui, siue musculi resolutio, qui cæteris alijs crassior est, prouidẽte natura, uel altero meliori deo, pro sua obeunda functione, hoc est, pro substentãda palpebra superiori oculi. Cæterum, hic paucis elapsis diebus, grauiori apoplexia oppressus, suũ diẽ obijt, credere utiq; est, etiã, qđ q̃n per scalas cecidit, apoplexia correptus erat.

Curatio uigesimaquinta, in qua agitur de febre sanguinea.

FIlius illius, qui ob neruorum resolutionem, ut serpens repit, uigente æstate, continuo febricitabat, non dormiebat, oris dulcedinem primo sensit, quæ postea in amarorem uersa est, lotium crassum, rubrum emittebat, in quo nebula spissa ac sedimentũ rubricãs cernebat: pulsus crassus erat, freques, & plenus: nã hic iuuenis erat, bonæ habitudinis: ad quẽ accedens secundo die ægritudinis, illico post alui excremẽta, per clysterem deposita, sanguinis librã ex interna brachij dextri uena secta, fluere feci, & postea syrupum hunc ebibere iussi. ℞. Syrupi de cicorea simplici un-

ci unc.i.acetosi simplicis unciam med.aquarum endiuiæ,acetosæ, añ. unci. ij. Misce,& frigidum bibat.Elapsis uero tribus horis,panatelam simplicem pro uictu habuit,& hordeaceam cum uino granatorũ,& iulebo pro potu, uesperi uero cum de more eum inuiserem,ab eo sanguinem extractum, ita infectũ conspexi,ut ex eodem uenę foramine,quindecim alteras sanguinis uncias extrahere fecerim:à qua sanguinis missione,optime sudauit, & ea nocte, quieuit,& placide dormiuit,& ut paucis dicã,ita recte habere cœpit, ut ante septimũ diẽ,epoto syrupo ros.solutiuo,decocto tamarind.diluto,sanus euaserit.

SCHOLIA.

Nisi enim ijs in febribus,copiose ita sanguis dematur,in biliosam degenerare solẽt,ut priorib.dixi Cẽturijs.

Curatio uigesimasexta,in qua agitur,de febre continuo affligente, cum ingenti capitis dolore.

FRanciscus Vincentinus mercator,natus annos quadraginta tres, cũ Venetijs Anconam se reciperet,febri continua affligebaẽ,quę singulis noctibus accessiones habebat.Cæterum huic cum multa remedia & uaria,post purgationes,& sanguinis missiones,fecerimus,& semper de dolore ingenti capitis quereretur:illi frontis uenam secare fecimus,& sanguinem ad uncias sex demere: qua sanguinis missione dolor euanuit,& æger optime se habere dixit. Porro,cũ æger in nonnullis delique rit,dolor denuo pullulauit, sed iterum secta frontis uena, ex toto euanuit, & æger ex integro conualuit,fuere autem omnes ægritudinis dies uiginti duo.

Curatio uigesimaseptima, in qua agitur de muliere febriẽte, quę postea,cessante febre,in anxietudines,& animi deliquia deuenit.

HVius uxor,mulier iuuenis sterilis, marito male habẽte,rigore primo affligi cœpit,ad quẽ postea sequuta fuit febris, ad aliquot horas durãs:sequẽti die,eadẽ hora rigor superuenit, succedẽte prædicta febri:ut duplici tertiana mulierẽ hãc corripi dicendũ sit, ꝓ qua propulsanda,& sanguinis missione,& debitis per pharmaca purgationib. usi sumus:quibus optimo uictus ordine cõstituto, ex toto intra quindecim dies abiuit.Cæterũ propulsata febre,mulier hæc in anxietudines, & animi deliqa incidit,pro quib.tollẽdis frictiões plures & retractiões in partes inferiores,à superiorib.fiebãt:quin etiã per nares suffumigiũ ex rebus male olentibus fiebat,sed partib. inferioribus,hoc est collo matricis,pessi ex mithridato & Gallia moschata indebantur,tentatis prius alijs ex mercurialis thyrso paratis,quibus aliquantulũ bene habuit.Porro cũ maritus recte ualuit,& ipsam recte ualere inuenimus:appetebat aũt uterus,ob cõpressum semen,unde eiusdẽ uteri ad superiora recursus erat,qui strangulatus,seu uteri suffocatio,appellatur.

Curatio uigesimaoctaua,in qua agitur de dysenteria.

MVlier Chia,nata annos quinquaginta,obesitatis mediocris,dysenteria uera laborat.Nam intestinorũ dolores patiẽ,& assidue egerit, sed trib.elapsis diebus egestiões cruẽtę sunt redditę:huic tũc clysteres uarij sunt facti,& exterius unguẽta cõstringẽtia applicita.Cęterũ cũ dolores assidua excretiõe perseuerarẽt,& febris ingẽs cõpareret,basilicã dextri brachij aperire feci,& sanguinis unc.quinq; extrahere: à qua sanguinis missiõe syrupũ myrtinũ cõsuetũ ebibit,& clysteres cõstringendi uires habẽtes sunt inditi,quorũ exẽplũ sic hẽt. ℞. Aquæ hordei,in qua balaustiũ uerũ incoctũ erat,lib.i.seui hircini,olei myrt.añ.℥.ij. albi oui optime concussi numero duo,boli Armeniæ,sanguis draconis, añ. ʒ. ij. pilorum leporis drach.i.

Misce fit clyster quem pro posse retineat, ab ijs enim melius habuit. Cæterum cum ad aliquot dies sic incederet, & nõ frequẽter egeret, sed intestinorum ingentem dolorem pateretur, clysteres ex decocto radicis altheę cum seuo hyrcino, & oleo myrtino paratos inijciendos mãdaui, quibus melius ualuit. Cæterum huic uictus, panatela ex similagine, & iure pedis uituli parata erat, potus uero, interim dum febris uigebat, aqua calybeata, postea uero uinum rubrum crassum, quod ex Aulone Anconã afferri solet, & illud aqua calybeata & ferrata diluebat, ultimo receptis suffumigijs, basilice & potenter ualuit, habent autem suffumigia sic. ℞. Thuris, mastichis, sanguinis draconis, boli Armenię, ladani, corticum pineæ, añ. partes æquas, omnia in polinem reducantur, & cum resina & terebenthina, misce, & fiat massa, ex qua drachmam unam uel alteram, super ignitas prunas, inijcito, & super sella perforata sedẽs mulier, optime uestimentis circumdata suffumigium recipiat: ijs enim ut dixi, mulier hæc sana euasit, ueluti plures alij hoc tempore dysenteria laborantes. Cruciabantur autem tunc pueri dysenteria, ut filius Vincentij Chij, filius Celarij, filia Ioannis Teutonici mercatoris: prædictæ mulieris ægrotantis nepotes duo, puella Antonij pharmacopolæ, filia Petrolij, qui ad portum agit, & plures alij.

Curatio uigesimanona, in qua agitur de recidiua cuiusdam ægrotantis.

DAniel Papus, iuuenis biliosus ad ustionem declinans, ijs diebus febricitauit, febri quidem cõtinua: illi bis secta fuit uena, & pharmacum post humorum preparationem per syrupos concessum, & tãdem bene habuit, interiectis uero octo diebus in quibus bene ualuit, cum plus iusto comederet, in febrem recidit, & eam quidem intensam capitis cum dolore, & oris amarore, pro qua leuanda, secundo die recidiuæ hũc potum illi obtulimus, & sequenti die à febri & symptomatis fuit immunis, habet autem potus sic. ℞. Syrupi rosati solutiui uncias quatuor, aquæ cicoreæ uncias tres, misce, fiat potus quem ieiuno stomacho bibat, quo optime aluus respondit: imo eo quoq; euomuit, & tandem sanus ex toto fuit.

Curatio trigesima, in qua agitur de febre continua cum capitis dolore, & renum grauedine, ac oris amarore.

CArmonensis, qui magnas & ingentes casei Parmensis rotas uẽdebat, iuuenis annos natus triginta, febri continua corripi cœpit, cũ qua & caput dolebat, & renum grauamen sentiebat, quibus & de oris amarore maxime querebatur, hic ex se primo bilem merã uomuit, ad quem postea ipse perueniens, illico haustum hunc illi descripsi, & ita habet. ℞. Syrupi rosati solutiui uncias quatuor, decocti tamarindorũ uncias tres. Misce, fiat haustus unus, quem frigidum bibat, quo optime egessit, postea uero cum febris quoq; uigeret, & lotium rubrum & crassum appareret, sanguinis uncias sex ex basilica educi feci, syrupos autem acetosos, & de endiuia tunc bibebat: post quorum bibitionem, apparente concoctione in urina, pharmacum leue ex rhabarbaro propinatum fuit, & sanitatẽ obtinuit. Nam capitis dolor, post primam euacuationem adhibitam, oxyrhodino applicito, euanuit: ueluti renum grauitas, post eorũ inunctionem ex Galeni refrigerante, cerato dicto. Victus huic, carnes pullorum & auicularum erat, potus uero, primo hordeacea uino granatorum excepta, sed postea uinum ὀλιγοφόρον pauciferum dictum.

Curatio trigesimaprima, in qua agitur de uesicula duriuscula, & nigricante supra dentem nascente.

PVer natus annos octo, cum dentem ex incisorijs superioribus, mobilem haberet, illi filo adalligato, ut pueri facere solent, eum extraxit. Cęterũ elapsis fere tribus mensibus, denuo dens nõ apparebat, sed indies magis uesicula nigricans, dentis loco conspiciebatur: quam pueri parentes sic uidentes maxime conquerebantur, & condolebant: qua de re puerum ad me deferre curarunt, quẽ cum animaduerto, iudico subnigrum tuberculum illum comparentem, uenæ alicuius oram esse: in quam sententiam postea medici alij, doctrina, & experientia nobiles uenerunt: Demum accersitus chirurgus, meis mãdatis subduriusculam uesiculam illam aqua argentariorum, forti dicta, tetigit, gossipij pauco ad os et linguam indito, ne aqua cadens, partes has uellicaret exederet ue: quam cum ter uel quater, intra tres uel quatuor dies tangeret & exureret, ex toto uesicula corrosa et extirpata fuit, sub qua dens albissimus comparuit, nõ sine applausu parentum, & artis laude, poterat & opus hoc oleo uitrioli cõfici, ueluti oleo ex antimonio & sublimato destillatitio.

Curatio trigesimasecunda, in qua agitur de febre.

BArtolinus, qui melopepones ad forum herbarium uẽdebat, uir robustus rigorifica febre correptus fuit, et illico prima nocte delirauit, & anxie tulit: ad eum uero in aurora accedẽs, ex brachij dextri uena communi, sanguinis uncias decem extrahere feci, & syrupum hunc ebibere. ℞. Syrupi de succo acetosæ, nenupharini, añ. unciam unam, aquarum acetosæ, lactucæ, añ. uncias duas. Misce, fiat syrupus, sed & de uentris respondentia, nobis cura erat, sequenti uero nocte, tametsi febriebat, placide tamen & quiete noctem transegit: demũ, sexto die, ab epoto pharmaco, quo optime egessit, sanus euasit, terminatur autem Anconæ morbi, aut ad salutem, uel ad mortem, breui, ut Centuria prima harum curationum medicinalium meminimus: præcipue ubi de Crisi & diebus decretorijs egi.

Curatio trigesimatertia, in qua agitur de puero febrem continuam patiente.

FIlius Benedicti lapicidæ, qui apud Iudæorum synagogam habitat, ætatis decem annorum febri corripiebatur cõtinua, quæ noctu affligebat magis semper: huic ani uenis applicitæ sunt sanguisugæ duæ, & post quartum ebibitum syrupum, apparẽte in urina concoctione, rhabarbarum cum agarico nouiter parato, in decoctione florum & fructuum cordialium, adiecto electario catholico, ebibit, & breui sanus fuit. Iecori porro, santalinum unguentum admouebatur, et ad aliquot dies postea, rotulos ex speciebus diarhodõis abbatis, et speciebus electarij trium santalorum saccharo confectos, comedit, super quos aquam stillatitiam endiuiæ bibebat, et optime habuit. Cæterum unius rotuli pondus drachma erat, aquæ uero unciæ tres.

Curatio trigesimaquarta, in qua agitur de puella, quæ aqua ebulliente fuit excocta, unde symptomata grauia traxit.

PVella illius qui apud Antinorium agit, aqua ex igne ebulliente, supra uẽtrem ad umbilicum excocta fuit, unde uesiculæ et bullæ ortæ sunt, à quibus postea ruptis, ulcera euaserunt. Cæterum puella tunc non adeo male ha-

buit, sed uesperi, tota rubra est facta, & tanquam mortua iacebat: ad quam uocatus, ex populeone unguento totum eius uentrem illini feci, & uitis folia super addere: quo remedio intra quatuor horas puella ad se rediјt, & paucis postea diebus ex toto sana euasit. Quòd uero intus intestina ex aquæ ingenti caliditate tumuerint, unde symptomata dicta ortum traxerunt, pro certo crediderim: ulcera tñ postea ex unguẽto à calce sępe lota parato, sana sunt reddita.

Curatio trigesimaquinta, in qua agitur de crurium dolore, cum aliquali tumefactione, ob moram in aqua frigida contractis.

GAurius, uir fortis & robustus, cum crura in gelida sæpe haberet: in eorum dolorem cum aliquali tumefactione, incidit, pro quibus curãdis affectionibus, brachij interna uena secta fuit, & sanguinis unciæ sex extractæ: post quam uenæ sectionem, ac per pharmaca euacuationes, fomenta & lauacra, digerendi & roborandi uim habentia, parauimus, quibus melius se habuit. Cæterum retractionibus, & fractionib. ac ligaturis circa partes inferiores ad superiores adhibitis, ex toto sanus euasit, ut uere proditum sit theorema à medicis, & philosophis receptum, contrariorum contraria sunt remedia.

Curatio trigesimasexta, in qua agitur de mola matricis, simulq; de mulieribus ex semine uirili, in balneo derelicto, pregnantibus factis.

MOnacha, ex ijs quæ religiose, & secrete à turba uiuunt, male habebat, & intra corpus motum persentire aiebat, unde cæteræ monachæ molam intus habere contendebant, ego uero fieri posse non dubitabam. Cæterum molam & huiusmodi cætera absq; uiri commercio gigni non posse tradit summus Galenus, libro decimoquarto De usu partium, dicẽs: Mulierem nemo unquam uidit sine uiro, uel molam, uel eiusmodi quippiam, concepisse: proinde aut rem occultarent, aut alterius morbi genus asseuerarent, cõsului. Quod uero ex semine uirili in balneo relicto, mulier prægnans facta fuerit: Auerrois libro sui collectorij, testatur, & ante eum Hebræi, qui ex filia Hieremiæ prophetæ natum esse Benzyram, uirũ doctissimum & sapientissimum, credunt. Hæc enim mulier cum balneum intraret, ubi semen erat à uiris pessimis & idolatris derelictum, utero concepit. Longior est historia quàm quæ paucis exponi queat: nam cum pessimi homines, hymeneum propria manu celebrantes, semen genitale in balneo excernerẽt, à sanctissimo homine Hieremia propheta correpti & maledicti sunt: qui alioqui excandescentes, contra ipsum prophetam inuaserunt, & eum ad balneũ inuitum traxerunt, et cum ipsis promiscue semen quoq; ut eijceret coegerũt, ad quod balneum cum filiam postea intrare contingeret, ex paterno semine genitali in eo balneo effuso, prægnans euasit, et ex ea Benzyra natus est, uir sapientissimus, et cuius hodie extant non pauca egregia documenta, et dicteria elegantissima Hebraica lingua conscripta. Interpretatur uero Benzyra, filius doloris sui, quia absq; delectatione ipsum concepit mater sua, et cum dolore ipsum peperit: non uero recte interpretatur filius genitoris sui, ut hucusque omnes Rabini interpretati sunt, quia zir cum zadich dolorem significat, prout in hoc inscribitur nomine. Cæterum Auerrois, Auicenna, et Algazet: hoc euenire posse, cum Hebræis facile admittent, Galenus uero non adeo, ut

ex eo libro septimo Methodi medendi, capite sexto elicitur: ut citatum, et uarios alios locos suæ doctrinæ taceam.

Curatio trigesimaseptima, in qua agitur de uulnere inter costas mendosas illato.

Ilius Ricci, natus annos undecim, à puero inter mendosas, siue nothas costas, gladiolo uulneratus fuit, ad quē uocatus ipse, per chirurgum præsentem, tentatum specillo uulnus fuit, quod longe penetrabat: tunc turunda albo oui excepta intromissa est, & desuper applicitæ stupæ, eodem albo oui intinctæ, in cuius circuitu oxycrato imbutus pannus lineus admouebatur: sed tunc illi basilica lateris eiusdem secta fuit, & sanguis ad uncias quatuor extractus. Porro sequentibus diebus, curatum ut decebat uulnus, multum puris ex eo fluebat: & plus quam pro uulneris ratione decebat: qua de causa, uulneris ipsius oram, secundum costarum incessum, digiti longitudine, aperire feci, unde uulnus penetrans non esse conspeximus: & tunc puris fluxus cessauit, adeo ut breui uulnus cicatricem obduxerit, & puer à tanto malo liber & immunis euaserit, ebiberat autem antea puer ex manna pharmacum.

Curatio trigesimaoctaua, in qua agitur de febre erratica in quartanam degenerante.

Rientalis mercator bonæ habitudinis iuuenis, tepidiori & frigidiori facto aere, febribus erraticis, id est, nullum ordinem seruātibus, affligi cœpit, quæ postea, in quartanam degenerarūt: huic cū brachij secta esset uena, & sanguis ut tauri crassus extractus, optimo seruato uictus ordine, syrupos dedimus, ac secūda quartanæ accessione, pharmacum hoc propinauimus, à quo liber & sanus factus fuit. Cæterum cum in Græciā postea iret, in eandem quartanam recidit, opus autem erat, meatuum & lienis obstructiones exacte reserare, sic autem pharmacum ab eo potum habet. ℞. Electarij de sene unciam mediam, diaphiniconis, electarij elescoph, añ. drachmas duas, syrupi de epithymo unciam unam, in decoctione sene, quantum sufficit, misce fiat haustus unus: quē in aurora tepidum bibat, & desuper dormiat.

Curatio trigesimanona, in qua agitur de uentris dolore, ob durum retentum stercus.

Ercator, cui uentris ingens erat dolor, & pro eo propulsando, clysteres plures pararunt, & absq; fructu & profectu iniecerūt: cum ad eū perueni, ex oleo communi ad manus habito, sed parum tepente, illico nulla interposita mora, clysterem parare feci, & immittere, sed interea clyster hic parabatur, clysteres emolliendi uim habentes concinnabantur, dein potentiores, habent ante emolliētes clysteres sic. ℞. Maluæ, branchæ ursinæ, foliorum caulis, betæ, añ. manipulum unum, seminis lini, fœnugręci, añ. pugillum unum, caricarum numero quindecim. In aqua fiat decoctio, facta colatura. ℞. Prædicti decocti libram unam & mediā, cui adde, butyri, olei seminis lini, mellis rosati collatitij, añ. uncias duas, salis drachmam unam, Misce fiat clyster. Clysteres uero acres ita habent. ℞. Centaurij minoris, camepitis, camedreos, añ. manipulum unum, seminis cartami, urticæ, ameos, syleris montani, añ. unciam unam, ficuum pinguium numero duodecim, in lixiuio leuiori fiat decoctio. ℞. Prædicti decocti uncias quindecim, mellis rosati colatitij, olei rutacei, añ. uncias

cias

cias duas, diaphiniconis unciam unam, trochiscorũ alandal scriptulos duos, uitelli oui, numero duos, salis drachmam unam & mediam, misc, efiat clyster. Cæterum, exterius eius aluus unguento de agrippa, & altheæ inungebatur, & sanatus est.

Curatio quadragesima, in qua agitur de febre continua, excrescentias habente.

Andolphus iuuenis nobilis Anconitanus literis operam dans, cum Patauio Anconam rediret, in febrim incidit, & eam quidẽ biliosam, malignam, ex genere earum quę nunc publicè grassantur: nam cum semper affligit, à meridie tamen grauius corripit, adeo ut æger noctu non dormiat, neq; quiescat, cum quibus aphtæ in gutture apparuerunt, ut omnibus fere nunc febrientibus euenit: hic cum secta illi uena esset, & sanguis extractus, & syrupos acetosos & refrigerãtes ebiberet, ac de aphtis, hoc est, oris ulceribus, cura haberetur, pharmacum ante septimum ebibit, & optime egessit. Cęterum septimo die rigor huic paruus superuenit, quem febris consueta sequuta fuit: pro qua abigẽda, syrupos aperiendi meatus, & recludendi oppilationes cum quadam refrigerandi ui, concessimus: properabat autem autumnus, habent autem syrupi, uel potius apozemata, sic. ℞. Radicum endiuiæ, buglossis, borraginis, petrosilini, añ. unciam unam, tamarindorum, foliculorum sene, liquiritię, añ. unciam mediã, prunorum pinguium, numero duodecim, ordei integri libram mediam, florum borraginis, buglossi, cicoreæ, añ. unciam mediam, seminis mellonis, cucurbitæ, citruli, añ. drachmas sex. In libris septem aquæ fiat decoctio, quousq; maneant libræ quatuor, facta colatura: adde, syrupi bisantini completi, hoc est, cum aceto, de cycorea cum rhabarbaro, añ. uncias tres. Misce, fiat apozema: de quo singulis diebus in aurora ieiuno stomacho, septẽ uel octo uncias bibat, & desuper dormiat, exterius uero, uenter unguento de opilatiuo à succis dicto, inungebatur: cuius descriptionem prioribus Cẽturijs descripsimus. Porro pro renum dolore, quo maxime cruciabatur, unguentum Galeni, dictum ceratum refrigerans Galeni: aut album Galeni, paratum fuit, quo inungebatur. Huic, uinum per totum hoc tempus abnegatum fuit, post septem tamen dies pullorum carnes concessimus: duodecimo uero die, ab ingesto syrupo rosaceo solutiuo, cum aqua endiuiæ in qua rhabarbarum per noctẽ maceratum fuit, quæ purganda erant, purgata sunt, & tandem decimoquarto sanatus est. Ori tamen uentriculi, ob absumpta & morbum ipsum debiliori facto, ceratum roborans, scuti figura, in panno cocco infecto extensum, applicitum fuit, & saccharum rosaceum, cum speciebus diarhodonis abbatis, ad aliquot dies, ieiuno stomacho comedebat.

Curatio quadragesimaprima, in qua agitur de febre, & uarijs alijs affectionibus, à calce & gypso euenientibus.

Rater illius qui gypsum parat, decem septem annorum, cum febriret, et de capitis dolore quereretur, illi ab ingesto clystere secta cõmunis brachij fuit uena, & sanguinis unciæ sex extractę: uictus uero ordine parato, & abstemio facto, post ebibitum syrupum acetosum, quinquies, pharmacum ex electarijs bilem & pituitam respiciẽtibus, decocto sene dissolutis, ebibit, & melius habuit. Postea uero, nonnullis interiectis diebus, in aurora ex diarhodonis abbatis, & trium santalorum speciebus, paratos rotulos, singulos singulas drachmas ponderantes, gustabat, & de-

desuper aquam endiuiæ bibebat, & paulatim conualescere cœpit, donec integram consequutus est sanitatem. Cæterum qui gypsum parant, maiori ex parte, phtisi affecti moriuntur, quia caput nimia siccitate à gypso contracta, debile & imbecille fit, unde quæ concoquere debuerat, non concoquit, & quæ retinere, non retinet: quo factū est, ut materia ad subiectas corporis parteis decidat, ueluti hodie cuidam ex ijs euenit, nec minus hoc cōtingit, ijs qui calcem parant, ut uiro illi robusto, qui ad caput montis agit. Sed mulier quæ ignitas prunas uasculo super caput ex uitri fornace portare solebat, in epilepsiam lapsa est, quam diu iam est patitur, resolutum nanq; est capitis innatū calidum: unde ipsum imbecille & frigidum redditum, hoc malū facile incurrit.

Curatio quadragesimasecunda, in qua agitur de uarijs affectionibus melancholicis, simulq; de pugnantibus temperamentis uarijs in membris.

QVum superioribus diebus quidam ex integerrimis amicis meis, qui nunc Romæ miserrime agit, permittente Deo, omnium rerū maximo scrutatore, mecum forte incederet: ille ut peritissimus, & rerum nouarum auidissimus, ita quum prope officinam quādam librariam una essemus, nonnullos intuetur libros, quos euoluēs, Galatini opus contra Hebręos offendit, opus me hercle elegans, & eruditionis refertū: de cuius operis argumento quum inter nos sermo esset, forte uenit illuc Azzarias Mantuanus Hebræus, & Hebraicis & Latinis literis apprime instructus: qui tertius factus comes, iudicium suū de ea re interposuit, ad duos præcipue Iesuos faciente, quos Galatinus in operis frontispitio introduxit, ut magnum illum Reuclinum, Capnionem dictum, eo tempore carceribus obstrusum liberaret, à calumniaq; defenderet. Cæterum post lōgum de ijs rebus inter nos tres habitum sermonem, rogat me Azzarias, digner illi consilium præstare meū pro sua recuperanda sanitate: diu enim erat quod multis & grauibus affectionibus affligi cœperat. Ego uero ut omnibus paratus, ita lubens prouinciam suscepi, non solum uerbo respondendi, sed chartis ea dandi, quæ ad salutem suam faciunt. In primis igitur se offert hic gracilis, macilentus, sicca scabie per uniuersum eius corpus diffusa, facie subcitrina, ætate triginta quinq; annorum, caliditate quadam extranea correptus, ut mihi tunc non admodum difficile fuerit præsagire eum citissime in morbum habitum (hecticā Græci dicunt) lapsurum, ni recte & cito manu curaretur docta. Secūdo, rem 2
cunctatius aduertens, nosco hunc caput imbecille habere, à quo continua fit ad pectus & alias corporis subiectas partes destillatio. Tertio inest huic exce 3
dens in iecinore caliditas, pro qua propulsanda, dissidiū cum inter medicos ortum fuerat, post longam medicamentorum exhibitionem, num is mittendus esset ad thermas acharias, uel potius ad calderias, in qua altercatione præualuit Panitius Mātuanus, uir medicus doctus, qui eum ad balneas calderias ire consuluit: quarum potu, utpote constringentium & refrigerantium (per ferrum nanq; scaturiunt) iecinoris excedens caliditas paululum repressa fuit, sed lien constipatus obstructusq; cum canaliculis, & meatibus ciborum ductioni inseruientibus mansit, adeo ut paucis interpositis diebus, in quartanā inciderit, qua annum fere laborauit: neq; enim ignoro, ferri aquas (ut medicis placet) lienis minuendi uires possidere, quum & hac dote ab eis obstru-
4 ctio facta est, per accidens tamen. Quarto, lien omnino obstructus cum quo
5 dam hypochōdriorum murmure & rugitu est. Quinto, huic uentriculus est debilis,

Historia ægri

Balnea caldaria epatis calorem emendare

Ferratas aquas lien minuere et etiam obstruere eodem visens.

debilis, adeo ut non recte concoquat, non eo tamen ut in putidos, & ouũ referentes incurrat ructus: sentit tamen eius decliuem partem sępe frigidam. Sexto, plerunq; in famẽ is incurrit caninam, tam noctu quam diu. Septimo, huius insomnia melãcholica sunt, & cogitationes melãcholicæ. Octauo, pectoris coarctationem habet, quæ non eodem tenore semper affligit: uix enim aliquando respirare ualet, aliquando tamen facilem spiritum tenet. Nono, multum uigilat, parum quiescit, tametsi quandoq; in carum, hoc est, somnum profundiorem deueniat. Decimo, persępe dormiendo angitur, & premitur, magnis & difficilibus cordis pressuris, potissimum quando supra sinistrum decũbit latus: à quibus affectionibus non nisi magna & animi & corporis concussione expergefieri ualet: nam tunc expergefactus magnam membrorum lassitudinem confractionemq; persentit, & anhelitus attractio difficilis & grauis fit: quæ omnia remittuntur quibusdam ructibus, gemitibus, & lachrymis, non minus quam per lotij magnam insuetam excretionem, quod lotium in hoc morbo semper lucidum citrinum, uel aqueum subtile conspicitur. Hæc enim sunt affectiones & symptomata, ac pugnantia uariorum membrorum temperamenta, quibus hic premitur Hebræus: pro quibus profligandis, causam unde traxerunt paulisper inuestigare licebit. Hebręi natura sua omnes fere atrabiliarij sunt, quod potissimum euenire multis de causis auguror: prima quia captiui, unde timidi & mœsti fiunt, & cõsequẽter atrabiliarij, iuxta Hippocratis, in Aphorismis sententiam: si timor atq; mœstitia longo tempore habentes, perseuerent, ex eo atra bilis significatur, tũ quia studiosissimi sunt omnes, & Dei opt. max. legi diditi, quibus faciunt, quod Hebræi edulijs atra biliosis uesci consuescunt: præsertim Itali, qui anseribus, bubula exiccata fumo, anatibus, leguminibus, & multo salito caseo uescuntur: non minus artocrea, id est carne mazza incrustata carne, ciceribus & leguminibus discocta, lentibus, oliuis, carne salita, & alijs uarijs & multis atram bilem gignentibus: proinde omnes Hebræos atrabiliarios esse, in confesso est. Non igitur à consortio eorum eliminabitur Azzarias hic, cum præter cætera, studiosus sit, & rei medicæ quoq; operam nauet: quibus adstipulantur corporis gracilitas, uenarum exilitas, thoracis strictura: quæ omnia temperamentum atrabiliarium attestantur, cum igitur atrabiliarius hic sit, & in eo bilis atra uigeat, facile inclinabitur animus dijudicare, morbos citatos ortum ab atra bile habere, quod an ita sit, eorum unumquemq; inuestigando, experiemur. Et primo se offert corporis gracilitas, quæ dubio procul arguit humoris siccitatem, & innati calidi resolutionem, ut corpus frigidum & siccum dicendum sit: neq; minus sicca scabies id testatur: cum quia à sicco proficiscitur humore, sicca euadit, accedunt ijs, ut nonnulla postea dicenda prætercam, quod quia humore abundabat melancholico, ita facile in quartanam lapsus est. Huius cæterum atræ bilis, cum sensit receptaculum, facile ad imam uẽtriculi partem eam mittit, quæ suis qualitatibus frigidam reddit, aciditate uero, & constrictione famem intẽsam incitat illam præcipue quam caninam appellamus. Sunt quoq; huius insomnia melancholica, & cogitationes melancholicæ quæ atram bilem in totum arguunt, ut ex Galeno, in eo libro, cui titulum indidit, Quod animi mores sequuntur corporis temperaturam percipimus: ueluti, ex ipso, & Hippocrate, libellis De insomnijs. Cæterum ob huius humoris à capite ad intercostales musculos descensum, pectoris fit coarctatio, & consequens difficilis respiratio, qui cum siccus & aridus potentia sua sit, uigilias efficit. Incidit tamen hic

hic nonnunquam in profundum somnum, ob aggeratam pituitam, ab incõcoctionibus assiduis ortam: nouistis autem somnum & uigiliã ab actiuis potissimum euenire qualitatibus, uigiliam à caliditate, somnum à frigiditate, ut Galenus libro secũdo Aphorismorum, enarratione tertia, & libro tertio, De locis affectis, capite quarto, prope finem testatur: secundario uero à passiuis qualitatibus, humiditate, & siccitate, ab humiditate somnus, à siccitate uigilia. Primas igitur obtinent in somno & uigilia, actiuæ qualitates, secundas uero passiuæ, quod sic obiter dictum uelim, ob quosdam morosos medicos, & philosophastros, qui secundum Galenum, somnum & uigiliam, à siccitate & humiditate potissimum fieri contendunt, quod tamen falsum esse, ex dictis liquido euadit. Quum is igitur somno profundiori detinetur, in angustias, & cordis pressuras deuenit: potissimum quando supra ipsius cordis accumbit latus, humor etenim hic atro suo colore principaliũ uirium sedem obscurat, & tenebris similem reddit, ut Asclepiadi primo placuit, & Galeno illi subscribenti, libro tertio De symptomatum causis, & eiusdem numeri libro, De locis male affectis capite quarto: unde cordis angustia, & grauis ac difficilis totius corporis compressio fit, neq; enim hac in re Auerrois oblatrare sinit Galeno & antiquioribus contradicendo: quum prædicta symptomata nõ ob atrum colorem, sed ipsius humoris substantiam, euenire alta mente contẽdit. Difficulter autem ut prædixi, ab ijs symptomatis, & non nisi magna cum corporis & animi agitatione, hic euigilat, neq; minori ac difficiliori anhelitus attractione, quæ omnia subleuantur & minuuntur quibusdam superuenientibus ructibus, lachrymis, & suspirijs, humor enim agitatus subtiliatur, & in atros uertitur fumos: qui in stomacho & corde retẽti, per suspiria, & ructus postea deponebantur, non minus quam ipsius humoris altera pars, ad caput ascendens, quæ ad oculorum angulos & locellos iuxta illos positos, transmittitur: unde postea concussione ingenti illa facta, per lachrymas excutitur, sic uti illa altera ad uesicam transmissa, quæ per lotium excernitur, non nisi magna quantitate: quibus expulsis, tanquam deposito onere, leuior sentitur. Conuincitur ergo ex ijs dictis affectionibus, tam morbis quam symptomatis atrã bilem uigere, & in isto dominiũ habere. Sed quæ nam atra bilis hæc est, scitu iustum est. Atra bilis alia est naturalis, quæ sanguinis crassior pars est: & ita in illo se habet, sicut pars casealis in lacte, uel amurca in oleo, aut fex in uino: dicitur uero hæc proprie humor melancholicus, uel succus melancholicus, aut sanguis melancholicus, nõ uero recte atrabilis, ut testis est Galenus libro tertio De locis affectis, & alijs uarijs locis. Huius cæterum humoris dotes sunt, ut sanguini mixtus, illi uim, robur ac crassitiem impertiatur, & per eũ sanguis extra uenas concrescat. item ut sanguini mixtus, nutritioni singulorũ membrorum deseruiat, eorum præcipue quæ pro sua temperatura idoneam huius humoris portionem exposcunt: cuius excrementitiam partem lyen ex iecore attrahit, & ea nutritur, & fouetur, eam primo subtiliando & minuendo: ita ut subtiliori nutriatur succo lyẽ quàm ipsum iecur, ut alias prolixius dixi. Hic igitur humor, ut Galeno placet, libro quinto De usu partium, uentriculo etiã conducibilis est: quia cum acidus sit, uentrem intendit, & in seipsum contrahit, & comprendere cibos exquisitè cogit & retinere, quousq; plenè coquantur. Porro ambo humores ij tam qui cum sanguine est, quam excrementitius dictus, frigidi & sicci natura sunt, sapore pontico, colore atro, à frigido diminuto effecti. Sunt igitur ut in summa dicam, naturalis atræ bilis, siue naturalis

melancholiæ species duæ. Non naturalis uero atræ bilis species, plures comperiuntur: Altera, quæ per duarum naturalium dictarum ustionem & putrefactionem fit, & calida admodum acris & mordax est: eo discrimine à naturalibus differens (ut refert Galenus libro secundo De facultatibus naturalibus prope finem) quo fæx usta, à nō usta dissidet. Sed aduerte quòd quando dicimus naturales duas illas species melancholiæ, per ustionem innaturales fieri, nolumus intelligere humores hos in ultimum uri, ac in cinerē penitus uerti, quum & liquidi & fluidi adhuc usti maneant: sed dicuntur à nobis adusti, quia substantiam ipsam, crassiorem, & minus fluidam, cum maxima exiccandi potentia acceperunt: est igit̃ prima hæc atræ bilis innaturalis species, quæ per duarū naturaliū ustionē fit. Altera uero est, quæ per bilis assationē oritur, ex flaua aūt bile uitellina fit, ex uitellina porracea, ex porracea æruginosa, demum ex ęruginosa atra bilis euadit omnium perniciosissima: & tanto priori specie malignior, quanto bilis succo melancholico est acrior, & acutior: humi enim sparsa atra bilis hæc, suo acumine terram radit, quandamq; cum bullis, ueluti fermentationem, ebullitionemq; excitat, ex qua mania fieri solet, ferinis cum symptomatis: nam corporis particulæ cum adhærescit, sua crassitie eam arrodit, exulcerat, ac in pernitiem semper trahit. Tertia species atrę bilis, ea dicitur quę per sanguinis putrefactionem, & assationem gignitur: cum enī sanguis supra modum assatur, eius pars subtilior ac pinguior omnino in flauā conuertitur bilem: quæ autem crassior in atram, ut meminit Galenus libro secundo De differentijs febrium, & alibi sæpe: ueluti Auicenna libro sui Canonis, & libello canticorum: Ex isto autem sanguine supra modum efferuescente, & in atræ bilis humorem transmutato, antraces, carbunculi dicti, fieri semper solent. Ita autē hoc loco accipi uolo atræ bilis humorē (inquit Galenus citato loco, capite nono) ut qui nondum exquisitè in atrę bilis naturam trāsierit, sed in quodam sit confinio constitutus. Cæterum, hanc ex sanguinis ustione genitam atram bilem, Galenus libro secundo Prædictionum, mitiorē esse, ea quæ ex bile, uel atro succo est genita, fatetur: non me latet tamen in præsenti Paulum Æginetam atrę bilis duas tantum signasse species, ut apud eū quis legere poterit, libro quarto capite De elephātiasi, quo in capite, ut obiter hoc dicam, Paulus ipse, bona Guinterij Andernaci, eiusdem interpretis uenia dixerim, nullam Aetij Cappadocis mentionem fecit, sed uerius Aretæi Cappadocis, cuius opus superioribus diebus, Pauli Crassi Patauini, uiri doctissimi, & elegantissimi diligentia, latinum legimus. Sed iam ad atræ bilis species redeuntes, dicamus, quod à pituita atra bilis fieri nequit, ut Rabbinus Moses in suis Aphorismis, ex Galeno commentarijs De flatibus, primo testatus est, & Ferrarienses postea memoriæ cōmendarunt: id quod ita esse nos nunc ex Galeno indicamus libro tertio De locis male affectis, capite de melancholia: ubi pituitam non efficere melancholiam tradit, inquiens: Quę uero à pituita parta est, in aliam affectionem, de qua paulo post dicturus sum, permutatur, melancholiam uero, haud quaquam efficit. Tu uero Galeni uerbis adde, non solum melancholiam morbum, sed etiam humorem melancholicum: Auicenna tamen, ex pituita atram bilem fieri minime dubitat, ut ex eò Fen prima libri primi sui Canonis conijcere licet: sed re inquit, uera pituita ipsa non adeo assari potest, ut in atram uertatur bilem, tametsi ex salsa pituita, putrefacta efferuescente ue humor quidam atram bilem sapiens sæpe fiat, non quod atra bilis uere dicenda sit, sed quia in quodam atræ bilis cōfinio constitutus reperiatur.

riatur:ideo humor hic,atra bilis dicitur,à quo affectiones cutaneæ præcipue, & aliæ uariæ sæpe pullulant, eueniuntúe.Iis enim præscitis, propositæ quæstioni huic, quæ nam atrabilis in isto Azzario potissimum uigeat, respondemus,succum atrum naturalem,sua quantitate peccasse.Cæterum temporũ successu,uenarum obstructionibus,& iecinoris caliditate extranea, obortis, prædictus ater succus aliquantulum exustus est,adeo ut frigiditatis loco, caliditas fuerit introducta,non adeo tamen acris,ad quam siccitas ingens, & duplo maior quã antea erat superuenerit,ab hac igitur atra bile, ut morbi & symptomata dicta,originem traxerunt suam,ita quoq; in hypochõdrijs,rugitus, & murmura fiebant,ut parum fuerit dicere,hunc hypochõdriacam pati affectionem.Huius uero atræbilis continuus ad cerebrum ascensus,caput debile reddidit,adeo ut coquenda minime concoquat, & assimilanda minime sibi assimilet,imo quæ retinere debuerat,non retineat,quo factum est ut destillatio cõtinua ab eo in subiectas corporis partes fiat,qui sane affectus, & si primo symptoma erat,nunc tamen ob cõtractam moram, in qua introducta est mala intemperies,morbus dicendus est:imo si uere loqui uolumus,tanquam cæterarum affectionum fomentum haberi debet.Nunc demum, post harum affectionum omnium causas inuestigatas, ordinem quem pro hoc Hebræo, ab eis liberando,seruauimus,prosequemur. Primo,à rebus non naturalibus, ordiendo.Aer in quo hic uersabatur,ad aliqualem frigiditatem cum humiditate notabili,declinabat:Porro,postea à nebuloso & caliginoso fugeret: quo maxime Mantua & Ferraria abundant,monui.Cibus,huic oblatus boni erat succi,& facilis concoctionis,& paucarum superfluitatum,non inflatiuus, nõ obstructiuus:sed qui cum frigiditate temperata,humiditatem substantificam multam habeat.Panis igitur albus,leuis,& bene pistus,pauco semine cari ad extinguendos flatus,respersus erat,non minus ac ille qui Venetijs in publica Germanorum domo,parari solet: eum tamẽ proposse ab azymis abstineret, monui,si per religionem tamen,paschatis tempore ab eis fugere non posset, eos saltem saccharo & ouis parare iuberet, dixi, quia ijs faciliores & leuiores euadent.Carnibus uescebatur pullorum gallinaceorum, eunuchorum gallorum,hœdi,uituli & ueruecis.Porro carnes frigidiusculas fugeret, quas Iudæi comedere assuescunt,in totum consului,ueluti bubulas,& fumo exiccatas,et nimio sale conditas, non minus ac carnes anserum,anatum,& similium: colũbos uero nõdum uolantes admittebam,sed coturnices & turtures in hoc casu respuebam:ueluti caseum salitum,& ex eo parata edulia, inter quæ numerare est,quod Calabri ex eo & mazza cõcinnant,& sua uoce macatrones,appellant:Latiniores uero,turundas,siue ex mazza turundas: panatelam communem,uel ex iure carnium,aut alicuius alitis,paratam concedebamus, & illam quidem,paucissimo uel nullo aromate compositã. Olera, quibus carnes coquebantur,& per se quoq; coqui solent,sunt buglossus anticorum, nostra dicta borrago,sircion,id est,uulgaris buglossa,endiuia,cicorea, rumex hortẽsis,spinachia uulgo dicta,atriplex,olus aureum dictum:quibus addimus,blitos,non ita insipidos,ut eos antiquitas faciebat,lactucam, petrosilinũ uulgare,& huiuscemodi alias herbas.Ex fructibus uuam pensilem cõcedebamus, ficus optime maturos,uuam passam Corinthiacam,amigdalas,& pistatia, nõ minus quoq;,melopepones,uulgo melones dictos, quos hodie inscij iniuste detestant̃,credentes,pepones,melones esse:apud Gal.lib.De aliment. facul. quibus & choleram morbũ gignere, & uaria alia mala creare posse, Gal. ipse

H 2 tribuit.

tribuit. Sũt tñ, ut alibi dixi, pepones apud Gal. hodie citruli, officinis aromatarijs dicti, multis & uarijs uerucis ornati, quos Hispani, Græca seruata uoce, pepinos uocamus: melopepones uero ab eodem Gal. sequenti capite descripti, uulgati melones sunt, fructus sane optimus, & laude multa dignus: nõ solũ huic morbo cõueniẽs, sed biliosis omnibus, ut Alexãder Tral. capite de tertiana doctè admodũ notauit. Legumina in totũ respuimus, præcipue lẽtes, & fabas, quandoq; tñ cicerum ius gustabat: oua recẽtia multũ laudabam, modo tremula & mollicula comederet, à duris uero & frixis omnino abstinebat. Pisces in hoc casu multum laudabamus, præcipue petrosos: hoc est, inter petras & locum arenosum, semper fere natãtes: ut sunt buglossi, muli, trocta, ab Ausonio in Mosela, salar dicta, & ijs similes quos aqua coctos, aut supra craticulam assos, potius quam oleo frixos admittebamus. In uictu porro talis seruabat̃ ordo, quod prandium cœna maius semper erat, itẽ quod à uictu, conditũ diacidoniten ex saccharo semper gustabat, sigillandi stomachi gratia: item ut fumos ad caput ascendere impediat, cuius uice, ex pyris saccharo quoq; paratum conditum ueniebat: ueluti coriandrum saccharo incrustatũ, interdiu uero, ex tragematis, & bellarijs huic concedebamus pyra saccharo condita, præcipue moschata, lactucæ cauliculos saccharo quoq; paratos, radices buglossi saccharo quoq; cõcinnatos, Martij panes, pyno saccharatum, semina melõis saccharo apparata: & ijs uaria alia simillima. Potus, huic uinum albũ, leue, oligophoron dictũ erat, aliqñ uero hordeacea dilutũ, quandoq; uero communi frigida: hac tñ cõditione & lege, ut ita parce biberet, ne cibũ potus superaret, & ipsum fluitare faceret. Somnus talis præmittebat̃, ut nocturnus, lõgus quoad fieri posset, esset: nam diurnũ fugeret præcipue meridianũ, commendabã, ni nocturnus antea interruptus esset, aut ex toto ablatus, qui maiori ex parte supra dextrum latus fieri debet, & supra eum æger accũbebat: quia cũ supra sinistrum iacebat, illico symptomata dicta, præcipuè cordis pressuræ illi ueniebant. Hic annectere est studium nocturnum, quod tanquam malum & naturæ contrarium, omittendum est, turbationẽ em̃ grauem & difficilem corpori infert: secedunt quippe spiritus in nocte ad interiora, qui ad exteriora ob studij uiolentiam & conatum, pellunt̃, unde grauis consurgit cõtrarietas, corpori malum afferens magnum: diurnũ uero, à cibo duabus ad minus elapsis horis, tolerat̃, & illud quidem circa res faciles: difficiles enim toto indigẽt homine. Concubitus, siue cum uxore congressus, talis erat, ut post eum, hilaris, et leuior euadebat, ac sic non nisi per interualla eum exercebat. Motus post aluũ exoneratam, & cætera quæ à politico homine peragunt̃, mane comitabant̃: erat uero leuis, suauis, fatigationem minime inducens, post quem, discipulis suis lectionem suaui uoce perlegebat. De repletione & euacuatione, inferius dicemus. Huius tñ gracilitas depelli minime potest, nisi sanguinis optimi copia de nouo fiat, quæ nõ nisi à bono & multo nutrimẽto fieri potest, proinde curamus, & summo studio soliciti sumus, ut cũ maciẽ ex isto exuere tẽtamus, eũ ne in deteriores, & sæuiores morbos, trahamus. Irã, tristitiã, mœrorẽ, & cæteros huiusmodi animi affectus propossé fugeret suadebamus: sed magis uitã degeret in gaudio, lætitia, & animi trãquillitate, quæ dubio procul multũ ad sanitatẽ cõducunt. Iis aũt in ordinem dispositis, & uarijs alijs, quæ illis facere uident̃, curationẽ sic auspicati sumus: & primo, cum humor peccans atrabiliarius sit, per uniuersum redũdans corpus, uniuersali euacuatione, ut ipsum deponamus, opus est, qua (uel Galeno teste) nulla excellentior fit quàm quæ

per

per sanguinis extractionem adhibetur: At, quia corpus hoc aridum est & debile, ut sanguinis missionem per uenæ sectionem in cubito ferre non posset, ea de causa, illius uice hirudines ani uenis, quas hæmorrhoidales appellamus, affigi fecimus, per quas ater hic humor euacuari solet. Admotę igiť sunt hirudines duæ, quæ postquam infartæ, & multo repletæ sanguine fuerũt, sua sponte deciderunt, post quarum decidentiam, sanguinẽ ex apertis uenis fluere permisimus: si quando tamen sanguis plus iusto ex illis effluat, ut sæpe fieri solet, earum oscula facile occludimus, luto, aut carbonis puluere, aut aranearum tela, aut gypsi puluisculo, uel albo oui, constringentibus pulueribus mixtis, & stupis uel linteo exceptis. Cæterum, quia humor hic per hanc tantũ euacuationem ex toto depelli non fuit possibile, altera uti opus fuit, ea præcipue quæ per medicamenta perficitur: quæ medicamenta, quum uir hic debilis, & imbecillis sit, & in eo materia calida et sicca, leuia sint et frigida humidaq́;, aut non multum calida decet: Item quum hæc medicamẽta melius reseratis meatibus, per quos eijci humor debet, euacuabunt, iuxta Hipp. in Aphor. corpora, quomodocũq; quis purgare uoluerit, fluida facere oportet, nõnulla prius uires habentia aperiendi, incidendi, & reserandi, præmittere, opus fuit. At cũ ut plurimum, nimium hæc sint calida, temperatis, & ijs quæ à ciborum natura non multum distant, & ad rem faciunt, proposse usi sumus: ex quibus multis pauca hæc citata ueniunt, syrupus de fumo terræ, herba, quæ testante Aetio, in febribus tuto dari potest: nam & melancholiã respicit, & iocinoris obstructiones sanat, multasq́; urinas prouocat: cum quibus, & uentris emolliendi uim habet, & uentriculum roborandi, ut Galenus ex idiota didicit, syrupus de lupulis, syrupus de borragine, syrupus de buglosso, syrupus de pomis decoctum sene, syrupus de radicibus, qui cum addictione, de duabus radicibus, sine aceto appellitari solet: nam syrupos acetosos, in hoc casu semper despexi. Nos igitur ne ampliorem syruporum syluam citemus, ordinem habitum percurramus: & primo post hirudinum admotionem altero interiecto die, bolum hunc æger deglutiuit: qui habet. ℞. Floris cassiæ nouiter extractę drachmas decem, pulueris anisorum drachmam mediã, cum saccharo q. suff. misce, & ante prandium duas horas eum deglutiat: quo aluus optime respondit. Duobus porro interpositis diebus, post boli assumptionem, syrupos hos per sex dies ebibit, & ita habent. ℞. Syrupi de fumo terræ, de borragine, de lupulis, añ. unciam mediam, decocti sene uncias quatuor. Misce, fiat syrupus, quem in aurora bibat, & per sex (ut dixi) continuet dies: in fine quorum hoc illi propinauimus pharmacum. ℞. Syrupi rosati solutiui uncias duas, syrupi de epithymo unciam unam, rhabarbari boni drachmam unam & mediam, electarij de sene drachmas tres, decoctiõis sene, uncias quatuor, Misce fiat potus unus, quem in aurora ieiuno stomacho, tepidum bibat: tepida etenim medicamenta purgãtia, utpote laxantia dari semper debent, quo purgãte, sed leui medicamento, uenter optime solutus fuit: & humores multi nigricantes, & citrini euacuati, post quam euacuationem, æger singulis diebus ex decem sequentibus, singulas decem uncias decocti sequentis bibebat ieiuno stomacho, habet autem decoctum sic. ℞. Radicum endiuię, buglossi, petrosilini, añ. unciam unam, sene uncias duas, polipodij quercini recentis uncias tres, prunorum pinguium numero duodecim, passarum de Corintho, hordei, añ. uncias quatuor, pimpinellæ pugillum unum, florum borraginis, buglossi, añ. unciam mediam, in libris septẽ aquæ fiat decoctio, ut decet quo-

usq; maneant libræ quatuor, facta colatura & expressione: adde syrupi de cycorea cum rhabarbaro, de pomis saporis, bisantini sine aceto, añ. uncias duas, misce, fiat decoctum, ex quo in aurora ieiuno stomacho (ut dixi) ad decẽ uncias bibat, quo optime aluus respõdebat. Elapsis igitur decem diebus, in quibus decoctum hoc ebibit, eius uice, singulis auroris, singulas gabatas, siue scutulas, plenas iuris capi optimi & pinguis, uel gallinæ similis, cum pauco saccharo bibebat, & tunc interdum unum uel alterum bolum ex cassia fistulari deglutiebat, & omniũ membrorũ nobis cura erat: & primo capitis, ob quod sæpe cucurbitulæ scapulis siccæ admouebantur, & frictiones leuiores in ipsis brachijs, & cruribus fiebant: imo per nares, errhynis medicamentis caput ipsum purgabatur: sed interim, iecur quoq; ex hoc unguento inungebatur. ℞. Vnguenti santalini uncias duas, succi endiuiæ, cicoreę, añ. unciam unam, olei rosacei unciam unam & mediam, pulueris rosarum drachmam unam, cũ cera alba, ad ignem para unguentum molle, quo mane & uesperi iecur illinaẽ, spleni quoq; hoc unguentum applicabatur. ℞. Pulueris scolopendrij unc. ij. succi maluauisci uncias tres, adipis anatis unciam unã & med. aceti boni unciam unam, cum cera rubra, & oleo capparorum quantum sufficit, ad ignẽ paretur unguentum, & ex eo, liene prius fricto, inungatur. Sed ori uẽtriculi, culcitrulam aromatis refertam, semper admotam habebat, quæ habet. ℞. Cinnamomi, galangæ, gariophyllorum, mastichis, macis, añ. unciam mediam, ligni aloes drachmam unam, galliæ moschatæ Mesues scriptulos duos, pulueris rosarum, absinthij, añ. drachmas duas, in zendalo rubro, ad figuram culcitræ paretur, & serico filo intercipiaẽ, cauendo tamen, ne iecur attingat, nouistis autem iecur huic calidum supra modum esse, uentriculum uero frigidum: quorum membrorum pugnantia temperamenta, magis exterius applicitis remedijs, quàm intus sumptis, curari debent. Sed ijs diebus, quod aluus responderet soliciti eramus: itẽ, nisi thorax liber erat, errhyna medicamenta non admittebamus: timor enim erat de ipsius alicuius uasculi ruptura. Tunc uero repetitis à nobis dictis, ad balneum eum traximus, quod ex aqua Padana parabatur, in qua decoctæ erant rosæ, altheæ radices, sene foliculi, camomilla, melisophyllõ, malua, & similia, & in eo per horam fere morabaẽ, quia eo delectabaẽ: post quod, absterso corpore, caput excipio, quod meis monitis, aqua nõ attingebatur, oleo tum amygdalarum dulcium, inungebatur, ut membra humecta euaderẽt, propulsata extranea ariditate. Protracta autem cura hæc est, ad quatuor menses, intra quos pancratice ualuit: nouistis autem uos, longos morbos longa indigere curatione: item, quia similia corpora, ut suadet Gal. libris Methodi medendi, per epicrasim tractãda sunt. Est autem per epicrasim corpus curare, ex eo paulatim noxiũ & peccantẽ humorem demere, & eius uice, optimũ per nutrimenta conuenientia, paulatim quoq; introducere. Vtebatur autẽ hic sæpe saccharo borraginato ex Neapoli aduecto, ueluti radicibus buglossi, saccharo paratis, quandoq; uero conditis, & mixturis, ut sequẽti. ℞. Quatuor cõseruarũ cordialiũ, añ. ℥. i. specierũ diarhod. Abbatis, ʒ. i. specierũ triũ santal. script. ij. margarit. præparatarũ ʒ. med. ligni aloes, persicis calãbuci dicti, scrip. i. foliorũ auri fini, num. iiij. Cũ syrupo de pomis, quantũ ad mixtionẽ sufficit, fiat conditũ, mixtura dicta, & folio auri inauretur.

Curatio xliij. in qua agiẽ de febre continua, simul cũ dysenteria affligente.

VIr probus, qui ad uiã salsamẽtariorũ, prope forũ magnũ habitat, cõtinua febre simul cũ torminib. hoc est fluxu dysenterico corripi cœpit: erat autẽ iuuenis

iuuenis hic robustus, tẽperatura sanguineus, lotiũ crassũ & rubrũ habẽs, pulsum uero latũ, crassum & robustũ: cui occurrens, morbi die secũdo, iecorariã dextri brachij aperire feci, & sanguinis uncias octo fluere, à qua sanguinis missione, intestinorũ dolores minui cœperunt, sed fluxus omnino perseuerabat, contra quẽ clyster sic paratus fuit. ℞. Aquæ hordei uncias quindecim, olei rosacei unc.iij. oui integri bene contusi, num.i. Misce, fiat clyster. Cæterũ, cibus huic ptisana erat, aut ex pulli iure parata panatela, adiecto semper bolo Armeniæ optimo, quẽ ueram lemniã terram esse, aliàs tradidimus. Altero uero elapso die, hoc est, tertio post morbi initiũ, iterũ sanguinis unciæ sex extractæ fuere, & clysteres cõstringendi uires habentes, ex seuo hircino iniecti, ac ori uentriculi emplastrum diaphinicon applicitũ: in quo, ut obiter hoc dicã, quum concinnabatur, sorbas immaturas, palmularum immaturarũ uice, inijciendas mandaui, sed parti inferiori uentris, inunctio ex unguento de corticibus castanearũ dicto, fiebat, & potus uice, aqua hordei chalybeata ueniebat, quibus omnib. multũ semper egerebat, tametsi in aurora, singulis dieb. syrupum myrtinũ, & rosaceum ex rosis siccis dictis, confectũ, aquis plãtaginis, et stipitũ rosarum dilutos, bibebat: neq; minus in nocte ad somnũ conciliandũ, syrupũ de papauere aqua lactucæ dilutũ, deglutiebat: septimo tandẽ die, etiã fluxu perseuerante, uires utcũq; constabant, ac tunc ægrotanti sequens pharmacum illi cõcessi. ℞. Rhabarbari, optime pisti drach.i. & mediã, diacatholiconis ℥.sex, antidoti Philõis ℥.i. & med. In aqua plantaginis, misce, fiat haustus unus, & capiat in aurora, & desuper proposse dormiat: quo quater excreuit, & fluxus fere cõtinuus restrictus est, & deinceps conualescere cœpit, donec integrã cõsecutus est sanitatẽ. Cæterũ ab hoc purgatiõis die, ægrotus hic pullorũ carnes assas, puluere boli Armeniæ & utriusq; coralli respersas, gustare cœpit, & uinum rubrum ex Aulone, sapore austerum, ebibere: fuere autẽ omnes ægritudinis dies decem.

SCHOLIA.

Febre & disenteria simul inuadentibus, uenæ sectionem, non tantum semel, sed bis fieri admittimus, neq; obstat, id quod Galenus lib. Artis curatiuæ ad Glauconẽ tradit, cũ ut alias dixi, huic curationi, nõ aduersetur.

Curatio xliiij. in qua agitur de stomachi subuersione, nausea, & podagra simul affligentibus.

ILlustrissimus dñs Vincẽtius de Nobilib. Iulij tertij summi Põtif. ex sorore nepos, & cui olim methodũ & uerã regulã tradedi decoctũ radicis synarũ, pro eodẽ Iulio tertio Põt. max. dicaueramus: nũc demũ, ut olim nephritide & podagra, ac alijs affectiõib. laborare solebat, ob exercitia solita derelicta, in easdẽ affectiões, cũ stomachi maxima subuersiõe, recidit, quæ ex destillatiõe à capite in subiectis corporis partes, eueniebãt: raro aũt podagra quã à capitis destillatione euenire solet, unde recte (mea sentẽtia) Hipp. in ea epist. quã ad regẽ Antigonũ scribit, caput male affectũ, omniũ morborũ originẽ esse dixit. Ad hũc igit illust. uirũ, accitus ipse, quẽ magnũ, ꝓcerũ, carnea obesitate pinguẽ, iuxta ac benignũ, & affabilẽ noueram: eius caput tẽperatura calidũ & humidũ cõperio, sed in eo humiditas caliditatẽ supat: q̃ fit, q̃a caliditas humiditatẽ nõ uincit neq; regular, imo humiditas caliditatẽ, ab ipso capite in subiectas eius partes, humores decidũt, à q̃b. affectiones dictæ oriũt, & pullulãt, ꝓ q̃b. extirpãdis, medici sanguinẽ ex uenis minuerãt, et uaria alia cõfecerãt remedia, sed absq; fructu et utilitate ulla, q̃omnia nos exacte cõsiderãtes, ac remediorũ syluã ꝑcurrẽtes, nullũ celebrius aut diuinius

excogitari posse comperimus uno hoc, qualitatibus in primis symmetro, & temperato, passiuis uero exiccandi facultatem habente: hoc enim diuinum illud synarum radicis, decoctum est, cuius propinandi ordinem, uno antea anno, illustrissimo huic uiro, nõ sine Dei opt. max. prouidẽtia, dedicaueramus. In primis igitur optimo uictus ordine proposito, syrupum hũc propinare cœpimus: qui habet. ℞. Geleniabim ex saccharo, syrupi de fumo terræ, añ. unciam unam, aquarum melissæ, endiuiæ, de fumo terræ, añ. unciam unã. Misce, & tepidum bibat, & quinquies iteretur: aduerte quod geleniabim ex saccharo, nihil est aliud, quam mel rosaceum collatitium, ex saccharo paratum, ut alias iam dixi, sed syrupum de fumoterræ miscuimus, non sine attentione ad seminaria, ab scabie, morbo antiquo, derelicta. Ebibitis igitur syrupis, humores sufficienter disponentibus, catapotia hæc deglutiuit. ℞. Pilularũ cochiarum, de fumoterræ, arabicarum, asaiaret, añ. scriptulum unum, diagridij grana quinq;, cum syrupo rosaceo, formentur catapotia quinq;, & inaurẽtur, capiat hora septima noctis, & desuper dormiat, ijs enim peracta optima purgatione, ad decoctum radicis synarum deuenimus, quod per uiginti quinq; dies, pontificio, & regio apparatu, ebibit. Cœpimus autem nona die Septembris añ. 1552. Modum autem pręparandi ex hac radice decoctum, sępe alias, tum etiam secunda Centuria, uberius prosecuti sumus. Tu uero qui particularia ad unguem perscire cupis, legas epistolam Ambrosij Nicandri Toletani, uiri doctissimi, & humanissimi, ad Antonium Barberinum nobilem Florentinum, dicatam, in huius operis frontispitio pręfixam: in qua, ut obiter hoc dicam, uir hic huius radicis dotes, & iuuamenta in seipso expertus ut penicillo depingit, & prosequitur. Ad præsens tamẽ scitote, quod illustrissimus uir hic in aurora ieiuno stomacho, huius radicis decocti uncias duodecim, non nisi optime calidas pauculo saccharo fino superaddito, ebibebat, quia procerus, & corpore magnus est, quibus duas & tres sudabat horas: postea uero, linteis, & sudariolis, ac ut Varronis uerbo utar, termentarijs, optime abstersus, & subucula alba indutus, ac stragulis mutatis, una uel altera interposita hora, ad prandium se diuertebat, quod ex capi quarta parte cõstabat, secunda in aqua ex tabellis relictis cõfecta, cocta, uel ad ignem assa, aut eius uice, alitibus paruis, ut ficedulis, quinque uel sex, aut semi perdice, adiecto semper puluisculo cinnamomi, uescebatur: panis autem, biscoctus erat, saccharo pinsus, aut qui Venetijs, uel Pisis, parari solet, pondere unciarum quatuor, quem iuri ita cõfecto immergebat, postea uero Martij panis frustum comedebat, dein parũ diacidonitis saccharo confecti, sumens cœnam claudebat, potus uero, radicis decoctum erat, quod syrupi loco bibebat, sed tepidum, saccharo quoque mixtum. Hora uero uigesimatertia, ut in aurora, omnia repetebat, sed carnes in cœna non gustabat, tantum amygdalis, & uua passa Corinthiaca, & pauco Martio pane, aut conditis sacchareis, contentus: si aluus tamen nõ respondebat, ex secundo apparato decocto, clyster parabatur, adiecto oleo communi, sale, & sapa, & electario purgante aliquo. Cæterum, singulis octo diebus, ex uiginti quinq;, illustrissimus uir hic purgabatur prædictis catapotijs, aut alijs, similem facultatem habentibus: qui post exactum uigesimumquintum diem, ita bene ualere dixit, ut si quando alias. Postea uero cum Ancona disce deret, & Romam per Montem Politianum propriam eius patriam, iret, optime quoq; & regiè habere significauit. Porro postquam Romam uenit, elapso uno uel altero mense, de renum dolore conquestus est, & ita acerbe, ut ex

hoc dolore eum è uita discedere multi putarent: cuius doloris causam, nonnulli lucriuoræ, in decoctum radicis ebibitum reijciebant, forte ut ignorantiã suam melius traducerent, & illustrissimo huic uiro, blandirentur: sed rei euentus eorum immeritam contra me maledicentiam detexit. Nam cum iamdiu illustrissimus uir hic lapillos ex renibus emittere solebat, contingit, quod ex longo tempore congestos in ipsis renibus nõnullos haberet, unde radicis decocti beneficio laxiores factę uię & minores lapilli ipsi redditi, natura per eas lapillos ipsos expellere conabatur, unde dolores oriebantur, qui lapilli cum ex toto expulsi fuerunt, illico dolores cessarunt: & ille sanitatem obtinuit, desinant igitur morienes ij lucriuoræ, linguaces, locutulei, & blaterones, sua infreni & æstuosa lingua, uerborum solitam colluuionem profundere: nunc uero clarissimus hic dominus basilice ualet.

Curatio quadragesima quinta, in qua agitur de arthritide.

GAbriel Fanensis, in autumno arthritim morbum subito incurrit, nam omnes eius corporis articuli simul doluerunt, cœperant autem dolere omnes simul: sed circa pedes grauius. Cęterum, ab habita per catapotia optima purgatione, tali & malleolorum, ac genuum dolores, breui recesserunt: sed postea brachiorum, & colli remanentes, grauius hominem affligebant, contra quos dolores, ex oleo anethino, & uermium terrestrium puluere, pauca cum cera parato lineamento, articuli inungebantur, & lana succida fasciabantur. Elapsis uero quinque alijs diebus. in quibus aluus per clysteres respondebat, bolum purgatorium huic dare decreueramus: sed cum potius epotum pharmacum desideraret, bolum pauco uino exceptum, ebibit, & optime egessit, & dolores ex integro intra decem dies, euanuerunt, manente tamen circa fauces, impedimẽto quodam, quod eo quo bibebat tempore sentiebat, nam quando cibum deglutiebat, nihil mali huius percipiebat. Intus igitur considerans, fauces ingenti rubore & inflammatione tentatas, deprehendi, quarum uitium facile gargarismo ex aquis plantaginis, rosarum, adiecto diamorone, parato, euanuit. Porro, à sanguinis missione in hoc morbo, abstinuimus: primo, quia iuuenis hic natura pituitosus est: secundò, quia hyems, tempus frigidum properabat: statueramus autem decoctũ rubi uiticosi, huic propinare: sed quum bene ualere dixisset, ab eo destitimus. Est autem rubus uiticosus herba, uel potius frutex, à radice una plura flagella sarmentitia, emittens: quæ superioribus annis, ex Peru, terra nouiter reperta afferri cœpit, & eam Hispani sua uoce, zarzam parrillam. uocitant, de qua breui, deo duce, multa dicturus sum: est enim medicina hæc optima, uarijs morbis conueniens. Nunc uero de arthritide, siue morbo articulari, pauca audire ne pigeat.

SCHOLIA.

MOrbus articularis, quem barbari barbaras scribentes practicas, artheticam appellant, à Græcis ἀρθρῖτις, dicitur: Plinius uero libro naturalis suæ Historiæ, eum articulariũ morbum appellat: quia articulorum & iuncturarum morbus est. Est autem articulus, referente Galeno, libro De ossibus ad tyrones, eo primo capite, quod iamdiu in studiosorum gratiam, in tabulam redegi, naturalis ossium compositio: ab Hippocrate uero, alterius ex cohærentibus ossibus extrema pars, articulus frequenter nuncupatur: ea scilicet, quæ orbiculata est, ac in proximum cauum inseritur: ut libro De articulis, & libro De locis in homine, apud eum legitur: unde Plinius libro undecimo suæ naturalis historiæ, capite trigesimo sexto, omnes corporis nodos, articulos uocat, intelligens iuncturæ extremum articulum esse. Cæterum Paulus Aegineta, libro

tertio

tertio suæ medicinæ, capite 78. articulum à iunctura differentem facit: nam per articulum, membrum intelligit, per iuncturam uero, suum extremum: sed hoc præter Hippocratis & Galeni, cui ille semper hærere solet, mentem. Nunc autem scire decet, articulorum dolores eam sibi denominationem uendicare secundum membrum affectum, in quo dolores ipsi fiunt: si enim pedibus dolor inest, podagra morbus appellatur: si manibus, chiragra: si coxæ, coxendicum dolor uocabitur. At si membro dolor hæserit, à quo affectio denominationem nō habet, ut genu, cubito, & humero, tunc genuum dolor, & cubiti dolor, ueluti humeri dolor, appellitabitur, & ut de ijs, ita de alijs dictum uelim intelligatis. Cæterum, omnes ij dolores quicunq; ipsi fuerint, modo articulos occupent, arthritici, siue arthrites, hoc est, articulorum dolores, appellantur: unde idiotæ & uulgares, cū quis podagra, aut chiragra, laborat, eum artheticam pati, dicunt, per artheticam, arthritim uocem Græcam, intelligentes, quæ nihil præter morbum articularium significat. Vnde Hippocrates libro tertio Aphorismorum aphor. uigesimo, postquam docuit in omni anni tempore, morbos omnes fieri posse, & ueris ægritudines particulares enumerat, inter eas arthrites recenset: hoc est, quoscunq; articulorum dolores, siue ipsi podagrici, siue chiragrici, aut ischyadici sint, ut Galenus in enarratione assentitur: unde ipse libro definitionum sibi adscripto, arthritim definiens, inquit, Arthritis, inflammatio stabilis est, circa articulos consistens, doloremq; ingerens uehementem, neruis nimirum patientibus: per quam definitionem, quemcunq; dolorem articulariū intelligit, siue ipse sit podagricus, aut chiragricus, uel coxendicus, ut ex dicendis clarius hæc enunciabuntur. Porro, arthritis alia significatione, apud Græcos accipitur pro sæuissimo & grauissimo morbo, omnes totius corporis articulos apprehendente, & uexante, ut apud Hippocratem quis legere poterit in fine libri De morbis, qui extra. Vnde Galenus libro tertio Aphorismorum, aphor. sextodecimo, enarrans eos morbos per Hippocratem citatos, & qui in siccitatibus eueniunt, præcipue cum arthritides interpretatur, sic inquit: Quas igitur articulorum passiones in siccitatibus dixerit fieri, dignum est inquisitione: si enim immodice factæ consumpserint articulorum humiditatem, difficilem motum & siccitatem efficient, forte uero & nonnunquā dolorem, eam passionem quæ arthritis nominatur, haudquaquam efficient, nisi quispiam omnem articulorū dolorem ita uelit nominare. Atqui ipse in libro secundo Epidemiarum, ita inquit: In Aeno per famem, qui leguminibus uescebantur, infirma habebant crura, & qui orobos comedebant, genuum dolores patiebantur, nō arthriticos, sed genua dolentes ipsos appellauit. Quispiam uero fortassis dixerit non unius articuli dolorem: sed multarum simul arthritim nominari, & iuxta hoc genua dolentes, nunquam arthriticos appellari. Hactenus Galenus, qui ex Hippocrate arthritim, morbum omnes corporis articulos sæuientem, uocat: quo factum est, ut libro De compos. med. secundum locos decimo, eo præcipue capite, in quo de ischiade, podagra, & morbo articulari, siue arthritide agit, arthritim morbum ipsemet, in omnes articulos sæuientem ac lancinantem, esse dicat, inquiens: Ex genere arthritidis est tum ischias, tum podagra: quod enim in omnibus articulis arthritis est, hoc in uno iuxta coxendicem quidem, ischiada, hoc est, coxendicum morbum appellant, iuxta pedem autem podagram: ex quibus Galeni uerbis, liquido constat, arthritim morbum in omnibus simul articulis fieri: cui sententiæ innititur Aetius sermone duodecimo suæ medicinæ, capite sexto, quum dicat: Podagrica & arthritica affectio eiusdem speciei inter se existunt. Differt autem podagra ab arthritide, non toto genere, sed affectis locis: in omnibus enim debilitas est articulorum diuturna cum fluxione, quæ quidem si in pedibus perficitur, podagra appellatur: si uero in aliquo coxarum uertebro, ischias, hoc est, coxendicum morbus nominatur, si uero in multis corporis totius articulis innititur, arthritis siue morbus articularis uocatur. Contingit autem aliquando ut repente irruat malum æqualiter per omnes articulos dispersum: quod ipsum euenire consueuit his qui consueta exercitia coaceruatim relinquunt, & licentiore dieta utuntur, & subdit, ut morbum hūc sæuissimum & pernecantem indicet, sic: Qui uero extreme ab hac affectione apprehenduntur, his & spinæ uertebræ & costarum iuncturæ, & genæ dolent: aliquibus autem & iris, siue corona pupillam oculi ambiēs: neq; est aliqua ossium connexio, quæ ab hac affectione sit immunis. Hec eadem, ut solet, Paulus Aegineta libro tertio suæ medicinæ, capite dicto 78. prosequitur, dicens: Si inferiores partes factus cursus pedum articulamenta repleat, podagra uitium nuncupatur, si cæteros corporis artus intricet humor, ἀρθριτιν Græci, nos articularios morbos appellare consueuimus: quo uitij nomine uertebras, humeros, & maxillas comprehendimus, omnemq; articulum, quicunq; morbo complicatur, nonnulli uero aures, dentes, fauces, & nonnunquam iecur, lyenem, articularijs doloribus conflictari pronunciant. Et sane morbus hic crudelis, & carnifex, quem olim nobilem quendam apud Germanos inferiores, pati uidi: qui ob imbecillitatem articulorū, ad quos humor à natura alienus confluit, fit, & uarijs de causis euenire contingit, uidelicet, à cruditatibus, immodico uenere usu, uehementi deambulatione, equitatu assiduo, præcipue propendentibus ex equis cruribus, ut Scythis euenire Hippocrates libro De aere, aquis, & locis, testatur: suppressione excretionum consuetarum, intermissione exercitiorum familiarium, mœrore, curis, uigilijs, & reliquis animi affectionibus. A colico quoque dolore perperam curato, arthritis oritur, ut meminit Hippocrates, libro sexto Epid. part. quarta. apho-

risimo

ri,mo tertio,dicens:cuidam intestinum colon,ubi articulari morbo corripiebatur,dolore fere uacabat: postquam uero ab eo sanatus est morbo,plus doluit. Post Hippocratem,uiri medici,doctrina & experientia celebres,tam Arabes,quàm Romani,ægrotos febribus laborantes obseruarũt,qui ob malam in eos adhibitam curationem,in podagram,& alios graues morbos lapsi sunt: sæpe tamen articularis morbus,ob seminaria à parentib.cõtracta in filios & successores trãsfertur:de quo,& eius exacta curatione,plura breui dicturus sum.

Curatio quadragesimasexta, in qua agitur de morbillis,& morborum obseruatione.

OMnes pueri,qui anno elapso uariolis laborarunt, hoc etiam anno morbillis affliguntur,sed sani euadunt: filia tamen Dionisij Pinti, nata annos octo,eisdem cum correpta esset morbillis,& aere frigidiusculo alteraretur,in tormina & cruẽtam dysenteriam deuenit, à qua quoq; & ipsa,breui leuata fuit,instabat autem autumnus.

Curatio quadragesimaseptima,in qua agitur de febre continua, cum mentis turbatione.

NAta Chyroci,nobilis Anconitani, ætatis suæ tredecim annorũ, uigente autumno,febre cõtinua corripiebatur: ad quam elapsis morbi ipsius diebus undecim,accitus ego,eam continuo febriẽtem cum alienatione & mentis turbatione inueni.Cæterum hęc ad oblata bene se gerebat, & uiribus utcunq; constabat: sed lotium aqueum colore & substantia meiebat,quod mentis alienationem, turbationem úe satis attestabatur:proinde brachij dextri basilicam,in curuatura secare feci,& sanguinis uncias sex fluere.At chirurgus plus iusto audax, sanguinis uncias decem,ægrotantis bona fortuna extraxit: qui corruptione ita affectus erat ut sequenti die,iuberem secta brachij exteriori uena, cephalica dicta,sanguinis quoq; semi librã fluere: qui sane primo corruptior erat. Sed puella hæc(ut dixi)ad ea quæ illi offerebantur,bene se habebat, parum tamẽ dormiebat:cum quibus nihil dolebat,sed linguam atrã habebat, & siti ingenti cruciabatur:quia tamen mente non constabat,aquam non petebat. Huius fronti,oxryhodinum applicitum fuit,& noctu frons ipsa,tempora , nares, & aures,populeone unguento,adiectis paucis opij granis, & exiguo aceto rosaceo,inungebantur,& syrupum de papauere:pondere duarum unciarum et totidem aquæ lactucæ bibebat, aut illius uice amygdalarum cremorem, cui papaueris albi semina mixta erant,concedebamus:ex se optime egerebat,& pulli carnes aqua elixas,adiecto bolo armeniaco,margaritis, ac corallo præparato,comedebat. Demum post aliquot dies, febris & delirium minui cœperunt:tunc pharmacum ex manna rhabarbaroq; compositum, illi propinauimus,tametsi sua sponte bene semper egerebat: quo multa liquida,putida, & magna corruptione affecta egessit,& melius habuit:quanquam postea ad aliquot dies insana semper mansit,in quibus diebus,ieiuno stomacho, conditum hoc comedebat. ℞. Sacchari borraginati uncias tres,nenupharini,bu glossati,añ.uncias duas,pulueris sene optime pisti, drachmas duas: pulueris lapidis cianei,stellati dicti,præparato,drach.mediam, foliorum auri numero quatuor.Cum syrupo de pomis,misce,fiat mixtura,& folio auri inauretur: de qua singulis diebus,singulas uncias ieiuno stomacho, & sero ante cœnam semi unciam comedat,& desuper parũ aquę borraginis bibat. Sed antea quam conditum hoc comedebat,eius caput embrochis irrigabatur, & tandem intra quadraginta dies ex toto sana euasit,habent autem embrocationes,siue irrigatio-

rigationes sic. ℞. Foliorum & folliculorum sene, an. unciam unam, borraginis, buglossi, anethi, maluæ, radicum maluauisci, an. pugillum unum, ordei, seminis lini, fænugræci, an. pug. unum & medium, in libris uiginti aquę fiat decoctio sufficiens, facta colatura, adde olei rosacei completi chamomillini, an. uncias tres. Misce, ex qua mane ieiuno stomacho, & uesperi ante cœnam, super caput irrigationes fiebant.

Curatio quadragesimaoctaua, in qua agitur de febre continua, cum erysipelate ulcerato, faciem & uniuersum caput corripiente.

PEtrus Crinitus, ex Criniti illius doctissimi Florentini familia, iuuenis annos natus triginta, cũ Anconæ carceri obtruderetͬ propter debitũ febre maligna cũ erysipelate ulcerato, faciem & uniuersum caput corripiente, uexabatur: ad quem elapsis iam decẽ diebus, à morbi origine, uocatus ipse, hominem sic male affici comperio: cui sanguis per uenæ sectionẽ in brachij curuatura minutus erat, & pharmacum propinatum, & erysipelati nescio quid admotum, nõ dormiebat hic, sed ea quæ illi offerebantur, optime comedebat: proinde eius ani uenis hęmorrhoidalibus dictis, illico hirudines duas admouere feci, & optimo instante uictus ordine, ac syrupis malam qualitatem alterantibus propinatis: ut postea per pharmacũ, purgatio fieret, remediũ hoc supra erysipelas ipsum admouere feci: quod habet. ℞. Succi plantaginis, semperuiui, lactucæ, solani, an. libram mediam, aceti rosacei uncias duas, cerusę unciam unam & mediam. Misce, & lineis pãnis applicetur, & sæpe innouetͬ. Hoc enim remedio, ita bene ualuit uir hic, ut ex ipso erysipelate, & locis illi proximis, membranula quædam crustacea decideret, ueluti ab angui spolium deponi solet: subtus quam, ex albo unguento inũgebatur locus, qui prædictis sanatus est, & æger ipse in totum consecutus sanitatem.

Curatio quadragesimanona, in qua agitur de oculi dolore cum rubore.

IOsephus Amatus, frater meus, uir bene biliosus, cum de oculi dolore, ingenti cũ rubore quereretur, ab optimo instituto uictus ordine, catapotia hæc deglutiuit, quæ habent. ℞. Pilularum mastichinarum drachmam unam, aurearũ, opticarum id est de luce, an. scriptulum unum, diagridij grana tria, cum pauco uino formentur pilulæ quinque, & inaurentur: capiat ea quando uadit dormitum. Cæterum, ijs optime egessit, sed non quod hac de causa, dolor, aut rubedo discederent: sequenti die, scapulis cucurbitæ cum scarificatione cutis sunt applicitæ: tandẽ quinto die, cum oculum aqua rosacea tutia præparata excepta, & per manicã traiecta lauaret, breui sanitatem obtinuit.

Curatio quinquagesima, in qua agitur de pleuritide.

MIles, qui palatio pręest, frater Francisci notarij, qui acta criminalia literis excipit, pleuritide, thoracis altam partem occupante, affligebatur; ad quem perueniens ipse, post alui deiectionem factam per clysterem, sanguinem mittere ad uncias octo ex axillari eiusdem brachij uena, ubi erat dolor, mandaui. Qui quũ infectus ingenti putredine, & corruptione esset, & febris intensissimo cum dolore hominem infestaret, & tussis ingens & difficilis ob doloris respondentiam perseueraret, & respirandi difficultas instaret: uesperi ex eodem uenæ orifi-

orificio, totidem sanguinis uncias fluere permisi: erat autem sanguis ultimus rubicundus, quo factum est, ut melius illico habuerit, tandem epoto quarto die medicamento purgatorio, ex flore cassiæ fistularis, cum electario sebestẽ confecto, & decocto pectorali diluto, paulatim conualescere cœpit, donec integram consecutus est sanitatem. Primis autem diebus, syrupum uiolaceũ ex decocto ordei dilutum bibebat: sed morbi initio, locus dolore affectus, sacculo milij & furfurum fouebatur. Cæterum, quæ bibebat, tepida (ut fieri solet) erant.

Curatio quinquagesimaprima, in qua agitur de muliere nobili, podagris laborante, cum mensium optima respondentia.

SOror Chyroci nobilis Anconitani, à iuuentute sua, etiam si lunaris euacuationis respondentiam optimam, & consuetam semper haberet, in podagram labebatur: nunc uero etiam cum quinquagesimumtertium ætatis suę annum agat, eodem uexatur morbo. Cæterum huius parentes sani & liberi ab hac infectione semper fuere: at superiores, hoc est, aui sui, ut ipsa refert, grauissime hoc morbo torquebantur: adeo ut hunc morbum ueluti hæreditarium, à maioribus suis contraxisse, dicendum sit, transferuntur autem aptitudines ad hoc malum, à parẽtibus, in filios ac posteros. Sed cum hæc scribimus, in mentem uenit: Hippocratis aphorismus uigesimus nonus libri sexti Aphor. qui ait: Mulier podagra non laborat, nisi menstrua defecerint: quod falsum esse in mulieribus sui temporis Galenus deprehendit, cum earum plures ob intemperantiam & luxum podagris laborare uideret. Seneca quoq; quandoq; de luxu fœminarũ sui temporis conquestus est, quod Hippocratem falsum fecerint, dicentem, fœminas podagris non laborare.

Curatio quinquagesimasecunda, in qua agitur de sublimato, cuidam mulieri, ad eius internecionem dato.

MVlier, cui sublimatum intra iusculum ad eius internecionem datũ est, illico illud persensit, ac euocato uomitu, sana euasit, id autem persensit, quia cum iusculum cui sublimatum mixtum erat, ebiberet, saporem gustasse dixit, similem illi, quem æris rubigo in ore relinquere solet. Memores igitur huius saporis sint decet, quicunq; ueneno infici timent: quia certus, & indubitatus pro sublimati, aut cuiusq; arsenici altera specie deprehendenda, is sit sapor. Porro, lac huic ueneno aduersari, & huius generis alijs, quæ erodendo interimunt, medici fatentur: præcipue Galenus, commentario sexto in librum sextum De morbis uulgaribus, enarratione quinta.

Curatio quinquagesimatertia, in qua agitur de symptomatis subortis ex abortu, id est, puero ante maturum partum eiecto.

MVlier iuuenis, quæ catapotia deglutiuerat, quia plenitudinem intus in corpore (ut ipsa aiebat) persenserat, sed utinam non fœtum, post multam supra infraq; purgationem habitam, ac fœtũ eiectum, in febrem continuam lapsa est hæc. Cæterum cum per medicum doctum tractata esset, etiam ipse ad eam sum accitus: quam tunc in sanitatem pauca cum febri comperi, cui tandem post multa habita remedia, cum frontis uenam secari iuberem & sanguinis uncias quinq;

fluere, breui resipuit, & paulatim conualescere cœpit, donec integram consecuta est sanitatem.

Curatio quinquagesimaquarta, in qua agitur de melancholia flatuosa, hypochondriaca, siue præcordiali, Arabibus myrachiali dicta.

Anuel Arius uir annos natus triginta quinq;, cum iādiu de stomachi cruditatibus, & inconcoctione quereretur, & interdum multa uomuisset, interiectis nonnullis mensibus, de aciditate ingenti ab ipso stomacho ad os delata, affligi cœpit: quam aciditatem, siue ructus acidos, comitabantur stomachi & hypochondriorum grauitas, sed succedente tempore hypochondria ipsa sursum conuelli uidebantur, magna uigente flatulentia: quibus omnibus accreuit ingēs calor à præcordijs ad supremam thoracis partem ascendens, & consequenter, alui siccitas & cōstrictio, fastidium, mœror, & animi deliquium, raro tamen mentis alienationem passus est, quod unum à doctis animaduersum uelim, tam enim & si melācholiæ siue desipientiæ species, affectio hęc sit, satis superq; illi est, ut talis uerificetur, eam sequantur mœstitiam, & à facili causa timor, & nonnunquam mentis inconstantia: quæ omnia melancholica symptomata, cōcoctione uel excretione, uel multis flatibus, uel uomitu, uel ructu leuantur, prout huic eueniebat uiro. Ad hunc igitur uocatus ipse, præter citata symptomata, cum huius uiscera attrecto, inter umbilicum, & lyenem, eius mesenterium prædurum deprehendi: quod unum notatu dignum apud me in hac curatione erat, pręsertim cum membrum aut particulam, in qua morbus hic radices suas complantatas haberet, inuestigarem: nam Galenus libro tertio De locis affectis, capite de melancholia, præter quod ab atra bile morbum hunc fieri tradit, ex Dioclis sententia, inquit, huius morbi causam esse calorem immoderatum uenarum meseraicarum, obstructionemq; earundem, à crasso sanguine ortam, uel ut alijs placet, citante eodem Diocle, huius morbi causa est, inflammatio pylori, siue portonarij, aut ianitoris dicti, partis scilicet inferioris oris uentriculi, cui opinioni Galenus hæret, & eam ut ueram amplectitur magis, cum dicat: Atq; uidetur quidem in ipso inflammatio esse, sanguis autem in parte inflāmata contentus, & crassior, & atræ bili magis conformis. Itaq; quemadmodum elato ex uentriculo ad oculos fuliginoso quodā aut fumoso halitu, aut crassis quoque uaporibus, similia suffusorum accidentia contingunt, eadem ratione sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione melancholica euenient in mente accidentia, & cętera. Ex quibus uerbis, Galenum huius morbi causam phlegmonem pyloro impactam esse, uelle satis clare percipitur. Auicenna tamen illi contrariatur, aut saltem non hæret, ut quisq; cordatus deprædendet medicus, modo eius uerba contempletur, Fen prima libri tertij tract. 4. capite 9. in quo & Philothei, siue Theophili opinionē citat. At Auerrois libro tertio sui collectorij, capite quadragesimo, Galeno fauet, qui cōtra multorum opinionem, ex pylori inflammatione morbum hunc fieri contendit. Cæterum cum hos authores perlego pro hoc iuuando homine, in mentem uenit Mundinus uir ꝑut sua ferebat ætas doctus, qui in sua Anatomia, ubi de mesenterio agit, ex melancholia aggerata, in huius mesenterij glādulosis carnibus, hypochōdriacham hanc passionem, uel ut ille loquitur, myrachiam, fieri tradit, quam sane sententiam ut rationi consonam, non omnino reieci: & eo magis, quia tunc in huius uiri mesenterio ingentem duritiem tactu percipiebam, quæ nō

procul

procul ab umbilico uersus lyenẽ distabat: ut iure crediderim, ut morbus hic ab atra bile originem trahit, ita quoq; in meseraicis uenis aliquãdo sedem suã habeat: quandoq; uero in ipso lyene, nonnunquam uero in ipsius uentriculi pyloro, in quo inflammatio fit, sed id raro, cum morbus hic maiori ex parte absq; febre non solum uigeat, sed etiam interimat, quæ dubio procul morbũ hunc comitaretur, si modo inflammatio adesset, neq; nobis, & alijs artem me dicam exercentibus Auerrois rationes philosophicæ satisfaciunt, cum à mor bo calido symptomata frigida ob innati calidi resolutionem oriri posse dicat, quod ut possibile, euenire posse non negamus. Cæterum ab inflammatione interna febrem inseparabilem esse, & ut necessariam gigni medici fatentur, et Galenus affirmat uarijs in locis suæ doctrinæ. Proinde quam bene Galenus ipse, hanc secutus sit sententiam, quod affectio hæc hypochondriaca ab inflã matione oris uentriculi semper eueniat, alij iudices sint, ego uero, ut uarijs in membris morbum hunc fieri posse dixi, ita à uario melancholico humore ori ginem trahere crediderim, unde merito curationes in hoc morbo uariãt: quia aliqui, frigidis & humidis remedijs morbum hunc profligare contendũt, alij uero calidis & humidis, pro ratione materiæ. Vtcunq; tamen res habeat, hic prædicta patiebatur symptomata, cum quibus sæpe uomebat: nam postquã comedebat, acidos ructus sentiebat, & mori aut aperiri in pectore deside rabat: sed cum bilem aut uarij coloris humores uomebat, leuis euadebat, & ite rum comedebat, sed in idem recidebat: adeo ut per quatuor lõgos menses in hac perdurauerit afflictione, quousq; uitam cum morte commutauit. Cæterũ in huius morbi successu, priscorum medicorũ diligẽtiam admirari mihi subit, præsertim in eo describendo, & quanta cura eius omnia symptomata, signa, causas ad unguem usq; obseruauerunt: sed illi forte suo tempore ægrotantes maiori cura tractabant, quàm hodie à doctis medicis fiat, ut qui eos frequen tius adire solebant, & apud eos sæpius agebant, & interdum apud ipsos per noctabant: quando præcipue non admodum fidebant quod ministri, & disci puli, ea omnia quę medici mandabant, perficiebant, ut Galenus quoq; facere solebat, ut commentario primo, in librum De fracturis meminit, enarratione uigesimaprima, sed de ijs satis. Nũc uero ordinem in hac curatione habitum, tempestiuum erit prosequi, ut posteri feliciori successu, huiuscemodi ægrotã tes, curare ualeant. Erat autem uir hic natura siccus, procera statura, ad rube dinem declinans, & talis qualis Galenus inquit, in melancholicam tempera turam facile transit: huic igitur optima uictus ratione constituta, syrupũ hunc ita descripsi, quem per quinq; dies ebibit: & postea pharmacum sequens pur gatorium propinauimus, habet autem syrupus sic. ℞. Syrupi de fumo ter ræ, de borragine, de pomis añ. unciam mediam, decoctionis sene uncias tres, Misce fiat syrupus capiat quinq;. Phamarcum uero ita quoq; habet. ℞. Sy rupi rosacei solutiui uncias tres, diasene lenitiui, unciam mediam, diaphinico nis, drachmas duas, decoctionis sene, uncias tres. Misce fiat pharmacum, quo optime aluus respondit, & æger ipse recte se habuit, sed obstructio illa supra mesenterȩum apparens, decocto hoc irrigabatur fouebatur úe, quod habet. ℞. Anethi, capillorum Veneris, camomillæ, radicum altheæ, seminis petr o silini, anisi, fœniculi, foliorum senæ, añ. pugillum unum, In aqua fiat decoctio sufficiens, qua locus obstructus fomentetur spongia: & postea hoc inũgatur unguento. ℞. Vnguenti de althea uncias duas, nucis unguentariæ unciã mediam, pulueris radicis capparorum drachmas ij. olei lilini & ceræ añ. parũ

misce, & ad ignem fiat unguentum. Sed dum hęc fiebant uomitus aliquando euocabatur, præcipuè quando nausea instabat, & æger angustiabatur, & nõ uomebat: sed opus hoc conficiebatur leuioribus uomitorijs, ut aqua naphæ, decocto parato ex semine anethi, raphani, rapæ, & similium: sed aluus cũ astricta erat, emollientibus clysteribus laxabatur. Cæterũ cum flatus plures abundarent, neq; remedijs ad eos excogitatis resoluerentur, clysterem sic parauimus: quo flatus euanescebant, & leuior ægrotus euadebat. Canalem medicũ quem uesicis bubulis, aut pellibus inserere, pro conficiendis clysteribus solemus, folli fabrili adaptato, ac folle cõpresso, & spiritu ex toto emisso, per anũ eum immittito, ac postea ipsum eleuato, & aperito, et postea extrahito, sic enĩ totus flatus intestinis contentus, hoc instrumento attrahitur. Est sane remedium hoc à nobis pro flatibus deponendis, primo excogitatum: quanquã ab Hippocrate pro ampliandis intestinis, in colicis affectionibus curãdis, huius meminerit instrumenti, ut ultimis uerbis primæ harum Centuriarum, memoriç commendauimus. Item cum ægrotus hic cibos fastidiret, intinctos parare faciebamus, quos Græci ἐμβάμματα appellant, quibus carnes & obsonia intincta comedebat, ex quibus exemplum tibi sit. ℞. Amygdalas dulces, albas redditas, pistatia recentia mundata, añ. quantum tibi placuerit. in mortario pistillo optime contunde: quibus adde, iecinoris pulli unius uel alterius, quantum tibi uidebitur, & pauco saccharo, & agrestę, ac puluisculo cinnamomi resperso, cum aqua rosacea, misce, & fiat intinctus, & eo utatur. Porro cum Galenus, morbi huius initio, ægrotantes similes, solis balneis & uictu humido, sed optimi succi, explosis pharmacis, curasse glorietũr: nos præter quod hieram picram atram bilem respicientem, quandoq; propinabamus, apozema hoc, uel simile ægrotanti huic tantum concedebamus, & purgationum uice clysteribus utebamur: quibus optime ualuit, & extra domũ ingenti artis gloria, & magno populi applausu, exiuit. Erat autem uir hic probus, & cãdidus: qui pauperibus sua bona largissime & munificentissime propter deum elargiebatur. Sed ne mente decidat, apozema ita habet. ℞. Foliorum borraginis, absinthij, capillorum Veneris, pimpinellæ, añ. manipulum unum, polipodij quercini recentis, radicum buglossi, añ. unciam unam, liquiritiæ recentis & rase, sene, añ. unciam unam, passularum de Corintho uncias tres, pomorum apianorum numero decem, seminis anisi, fœniculi, añ. drachmas duas. In libris sex aquæ fiat decoctio, quousq; maneant libræ quatuor facta colatura, & expressione, adde syrupi de pomis, de fumoterræ, de borragine, añ. uncias duas. Misce fiat apozema: cuius uncias octo in aurora, ad ignem tepidas ebibebat, & quandoq; ante cœnam, per horam, totidem: ijs enim ut dixi, optime habuit. Cęterum cum morbi seminaria adhuc latitarent, & uigerent, & ipse licentiori uictu usus esset, in eundem morbum recidit: ad quem cum quidã ex Lignipedibus, qui se medicum simulabat, & propter diuum Franciscum, omnes sua hypocrisi curare contendebat, curatum intraret, breui ipsum interfecit. Parabat autem monachus hic, ut obiter hoc dicam, apozema quoddam, quo omnes curare pollicebatur, & eo ægrotos omnes egerere multũ faciebat, & maiori ex parte eos in marasmum trahebat, sed quam infestum simile apozema, & obnoxium huic morbo erat, ex Galeno primo, uel potius ex huius ægrotantis successu, quiuis iudicare poterit, nam breui in extremam maciem apostata hic ægrotum traxit, & tandem in obitum, non sine multorum dolore; ueluti tres alios Anconæ ægrotantes, & alios nonnullos apud

ſanctum Seuerinum: unde ignominioſe fugam fecit. Nam & antea Anconæ carceribus apoſtata hic obſtruſus fuerat, quem ſummopere fouebat ille alter, cuius pater apud Luſitanos, & Italos, tres meſſias creauerat: unde merito Vliſſippone igni traditus fuit, & cōbuſtus. Nam & hic quoq; paterna ueſtigia inſequens, tantam huic apoſtatæ fidem præſtabat, ut parum fuerit eum quoque meſſiam dicere. Simili morbo huic de quo agimus, anno ſuperiori correptus fuit, bonę indolis iuuenis, filius Nicolai Patauini mercatoris Anconæ agentis, qui leuiter tractatus, cum ad balneas Patauinas noſtro conſilio iret, & earum aquas per plures ebiberet dies, ſanus euaſit, neq; amplius in eundem morbum recidit. Sed iuuenis hic cum uaria ſymptomata pateretur, nūquam tamen aperte inſaniuit, Lucenſis porro mercator & ſororius Gabrielis mercatoris Lucenſis, eodem morbo uexabatur, ſed inſaniebat.

SCHOLIA.

Protritum & triuiale argumentum, cum de hypochondriaca affectione loqui ſolemus proponi ſolet, et tale habetur: Si ab inflammatione meſeraicarum morbus hic fit, quomodo flatus oriantur, quia flatus à diminuto calore oriri ſoleant, ſed in inflāmatione ingens & conſumens reperitur. Reſpōſum eſt, quod interea inflammatio uiget, flatus non ſunt, ſed in inflāmationis fine: quia tunc calor paruus eſt, in cibaria, uel chilum agens, à quo flatus eleuantur, exemplum eſt, quod uere & autumno uenti plures, quàm æſtate uel hyeme ſentiuntur: quia uere & autumno calor diminutus eſt, qui uapores eleuat ſed non conſumit. Sed reſpōſum hoc multis peccat modis, primo quod ij Galenum non intelligunt, quia Galenus ex Diocle, non ab inflammatione, ſiue apoſtemate meſeraicarum, morbum hunc fieri tradat, ſed potius à calore exceſsiuo, & immoderato uenarum meſeraicarum, obſtructioneq; earundem, à ſanguine craſſo orta: ex quo ſanguine & chylo, ſaltem per contactum hærente, fumi ad uentriculum, & inde ad caput aſcendunt. Secundo errant, in ſua reſponſione, cum dicant, uigente inflammatione flatus non comperiuntur, ſed in eius declinatione, quia tunc flatus non niſi inclinante morbo comperirentur: quod falſum eſſe qui morbum hunc patitur, nouit & docti medici non ignorant, cum illico à morbi initio, flatus uigeant, adeo ut ab eis morbus hic denominationem traxerit, & flatuoſus dicatur. Sed eſto, quod non ob inflammatas meſeraicas, ſed ob ingentem & excedentem caliditatem in eis ortam, aut ut aliorum relatione Diocles fieri tradit, ob inflammationem ſiue apoſtema pyloro ortum, quos Galenus inſequi uidetur. Quomodo flatus oriantur inquiramus. Galenus uti ſupra, huic reſpondet quæſito, dicens: Sanguis autem in parte inflammata contentus, & craſsior, & atræ bili magis cōformis eſt, itaq; quemadmodum elato ex uentriculo ad oculos fuliginoſo quodam, aut fumoſo halitu, aut craſsis quoq; uaporibus, ſimilia ſuffuſorum accidentia contingunt: eadem ratione, ſublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione, melancholica euenient in mente accidentia, & cætera. In quibus uerbis Galenus non dubitat ex atra bile euaporationem ad cerebrum fieri, ex qua melancholica poſtea eueniūt ſymptomata, humor autem atra bilis eſt, non carbo ignitus, cui cibaria ſi non miſcentur, ſaltem per contractum hærent, ex quorum miſcella fumi eleuantur atræ bilis naturam ſapientes, & conſequens accidentia melancholica, ſed præcipue præcordiorum fluctuatio, quæ ut Diocles notat, non illico ut cibus accipitur, præſentitur, ſed poſt eum retentum.

Curatio quinquageſimaquinta, in qua agitur de ulceribus Gallicanis in genu obortis.

VXor naucleri nauis Belioti, ulcera maligna à morbo Gallico contracta, in genu patiebatur. Cæterum optimo uictus ordine inſtituto, poſt paratam ad euacuationem per ſyrupos materiam, & per catapotia eam expulſam, ulceribus putrilagine infectis, pręcipitatum indere mandaui, ac paulatim tractatis ulceribus ipſis, & ſæpe lauatis decocto Guaiaci, quod per triginta longos dies, ſubtili admodum conſtituto uictus ordine, ebibit, & poſtea ſuperpoſito ipſis ulceribus, unguento ex plumbo, breui ex toto ſanata ſunt. Singulis tamen octo diebus, catapotia ex nitro, pondere quatuor ſcriptulorum, adiectis granis tribus diagridij, & toti-

dem trochiſcorum alaandal deglutiebat, quibus optime purgabatur, erat autem mulier hæc quinquagenaria, obeſa, potens, & uirago, quæ prædictis intra quadraginta dies ex toto ſana euaſit.

SCHOLIA.

INterea corrodentia medicamenta, quæ ulcerum ſordidorum putrilagines corrodunt, & abſumũt, ut oleũ uitriolum, aqua fortis argentariorum, ſublimatum, & arſenici uaria genera: pulueres ij à præcipitato dicti, palmam obtinent: quos Ioannes à Vigo, chirurgus me hercle diligẽs & doctus, in antidotario ſuo, hoc eſt, libro octauo ſuæ medicinæ chirurgicæ deſcripſit. Conficiuntur autem pulueres ij, ut obiter hoc dicã, æquis partibus argenti uiui, & aquæ argentariorum fortis ad ignem ſimul coctis. Cæterum ut pulueres ij abſq; dolore munus ſuum conficiant, ſic apparato: eos in catino immittito, ſuper quos aquam uitæ infundito, & ad lẽtum ignem coquito: quoad aqua abſumatur, & pulueres ipſi ſicci maneant, hoc autem modo concinnati opus ſuum conficiunt, abſq; dolore tamen. Alij tamen eos ſucco plantaginis, ſemper uiuæ, ſolani, uel aliarum herbarum frigidarum, præparant, ut abſq; dolore & punctione operentur: ſed modum primo à nobis ſignatum, ut meliorem, & faciliorem, habeto. Porro ſi uiribus potẽtiores, pulueres hos parare decreueritis, duplam aquã fortem ad argentum uiuum, infundito, & uaſe uitreo optime obſtructo, ad ignem excoqui ſinito, quouſq; rubri exacte pulueres euadant, ſed de ijs, & ſimilibus, ne dedignare Vigonem percurrere, & eius diſcipuli Sancti Barolitani opuſculum, eidem coniunctum legere, cum chirurgus doctus & expertus ſit, ut Venetijs, cum non raro coram nobis operabatur, experti ſumus.

Curatio quinquageſimaſexta, in qua agitur de ulcere antiquo in crure, & tandem ſanitati reſtituto.

AD talum ulcus antiquum, & fere decem annorum, patiebatur probus uir Damianus Illyricus: qui cum multos adiret probos medicos & chirurgos pro eo curando diligentes, nunquam tamẽ inde ſanus euaſit. Ego uero ulcus ſordidum conſiderans ex eorũ genere eſſe, quæ difficulter ſanitatem adipiſcuntur (Græcis cacoethe dicta) deprehendo, & ad quod natura longa conſuetudine corporis totius immundities, & ſuperfluitates tranſmittere ſolet, inuenio quod ulcus ſi clauderetur, & cicatrice contegeretur, homo breui moreretur, aliquo morbo pernecante ſuperueniente, ut ſæpe fieri contingit, & nos alias obſeruauimus. Proinde nos fonticulum, ſic enim recepto uocabulo, foramen appellare placet, quẽ in eodem crure infra genu prædictum reſpiciens ulcus, parare fecimus, nõ niſi corpore prius ſæpe purgato, & guaiaci decocto, per quadraginta dies ebibito, et ulcere ipſo fere ad ſanitatem redacto. Cęterum fonticulum hunc, uarijs rebus parare ſolemus, aut candente ferro, aut cauſtico medicamento, uel ueſicatorio: nam interior cortex flagellorum ſiue uirgularum brioniæ, carni ſupra poſita, opus breui conficit, mitto cantharides, uel ramũculi herbæ ſiue barrachij quoduis genus, ut uaria alia prætercam, quæ ueſicam incitant, cui diſruptę, ciceris unum uel alterum granum ſuperponitur, et faſcia ligatur, unde foramen reſultat, quod ſingulis diebus, abſtergitur, & innouatur: & eius grani ciceris uice, ut fonticulus uigeat & ex eo ſanies effluat indi poteſt illi, aut cerea pillula, aut plumbea, ſed ciceris granum ſæpius pro complenda hac opera, uſurpatur: quia humiditate tumeſcit, et locus amplior euadit, ſic enim probus hic uir ſanus intra duos menſes euaſit, hoc eodem modo, qui uarices in crure patiebatur, & in cruris infima parte ulcus habebat, ab ulcere liber euaſit: erat autẽ uir hic ſtatura procera, qui in angiportu ad forum fontis habitat, & pãnos tõdet. Porro Græcus Aulonẽſis, qui carcere Anconæ detinebatur, cauſa bibliopolæ Veneti, pro ſymbolo felem habentis, ulcus magnum rotundum in crure habebat, non tam ſordidum quàm putridum dictum, ſi modo cum Auicẽna,

na, & Vigone Genuẽsi, loqui debeo: sed hic febrem patiebatur, & ulcus gallicanum erat, quod candentibus ferramẽtis exustum fuit, & postea æger melius habuit: sed quum chirurgo ignaro comissus esset, suum diem obijt.

Curatio quinquagesimaseptima, in qua agitur de puella continuo febriente, uarijs cum symptomatis, ex quibus mors fuit consecuta.

Puella annos nata septemdecim, & filia illius Hebreæ, quæ postea ex morbo fere simili obijt: cum illi menses consueti deficerent, in febrem continuam lapsa est, & eam quidem duplicẽ biliosam, cõtinuam dictam, ad quam post elapsos duodecim dies ægritudinis, ingressus ipse, eam uiribus impotentem inueni, ut pedibus stare nequiret: omnia fastidiebat, ita ut uix cibum uidere, nedum gustare, esset possibile, quibus optime egerebat, sed circa iocinoris & lyenis regionem, obstructiones patiebatur, uigebat autem autumnus. Cæterum temperatura pituitosa puella hæc erat, obesa, pro qua curanda, primo ad ea quæ magis urgebant intentio nostra dirigebatur: proinde ut uires reficerent, constarẽt ĩte operam dedimus, idq; optimis & boni succi edulijs, & quæ facile in sanguinem & ægri nutrimentum uertuntur, dein uero ani uenis hęmorrhoidalibus dictis, hirudines duas applicare feci, quæ sanguinem sugendo, quousq; ex se ceciderunt, extraxerunt, imo post earum casum, sanguis multus effluxit: sed tunc syrupum de cicorea, & radicibus, cum à propriatis aquis ebibebat, ac ex manna, & rhabarbaro, adiectis paucis drachmis electarij à palmulis, confecto pharmaco purgata fuit, sed postea nihil gustabat, ut per octo dies fere nihil comederit, lente febricitabat, & delirabat, sed interiectis octo diebus resipuit, & uires constantiores sunt factæ, postea iterum omnia fastidiuit, & uiribus impotens reddita est, & tunc ulcera in faucibus uisa sunt sordida admodum, sed remedijs adhibitis melius sensit, ita ut morbus in declinatioue uisus esset, sed denuo fastidio repullulante, ex toto deiecta est, & imbecilla facta, adeo ut intra quadragesimum diem, suum obierit diem.

Curatio quinquagesimaoctaua, in qua agitur de chœradibus, id est strumis, dictis scrofulis, non minus de nodis curandis.

Familiares admodum sunt chœrades, collo & ceruici, quas strumas siue scrofulas dictas, multi chymistarũ, aquis, aut abditis & absconditis remedijs euellere, ac in totum eradicare contendũt. Ego uero anno 1552 & 1553. decem uel duodecim pueros, prędictis strumis affectos, sequenti incessu, curari feci, & sani ac libери hodie habentur: Nam qui nodos magnos, unum uel alterum tantum habebant, ij rasorio sectione facta, eos extrahebamus, & breui sani euadebant, si quid tamẽ seminij mihi intus manere uidebatur, pauculo sublimato, aut præcipitato fortiori & potentiori iniecto in totum extirpabatur: ita autem factitatũ iri animaduertistis in filio Sebastiani Pinti, & puella illa, sorore Michaelis musici, in qua ita tracheæ arteriæ motus percipiebatur, ut nihil clarius uideri potuerit, profunde admodum nodus hic iacebat. Porro, qui patiebantur chœrades, hoc est, strumas plures, quas uulgus scrofulas appellat, sublimato eas in totum eradicari fecimus: quæ si corio conteguntur, & nondum ad ulcerationem peruenerunt, uesicatorio locus ulceratur, aut multiplici alio remedio: & tunc supra strumam sublimati, unum uel alterum granum superponit,

adaptato supra paucυlo butyro recenti, & in circuitu ex bolo Armeniæ confectum unguentum ponitur: sequenti uero die deposita struma pauculo butyro recēti locus fouetur, ac sic uicissim inceditur, quousq; ex toto omnes ad unguem extirpatæ sint strumæ, ut in filiabus duabus, uiduę Brudorum eueni re uidistis, & pueri cuiusdam probi uiri, cuius nomen non succurrit, & uarijs alijs. Porro si quis medicamentum ita potens ac sublimatum, absq; tamen dolore opus hoc conficiens, inuenerit, mea sententia, multis laudib. dignus erit, hodie tamen apud Bononienses, chirurgus quidam oleum excogitatum habet, carnes ad os usq;, absq; tamen dolore, corrodens: cuius experimētum hic Anconæ, in Ianeto Architecto, uiro probo, pro eius crure secando factū est: de quo oleo, & simili, in sequentibus, Deo duce, maiora & meliora dicemus: sunt uere hæc talia, ut digna sint inter theoremata Hippocratis & Galeni reponantur, cum ex illis ars medica indies clarior euadat.

Curatio quinquagesimanona, in qua agitur de muliere nephritide, ac interdum ischiadico dolore laborante, & postea in natis inflationem deueniente.

MOnacha diui Bartolomęi, quinq; supra triginta annos nata, mulier obesa & grauis nephritide, ac interdum coxendicum dolore cruciabatur, à quo dolore, humor plus iusto attractus, inflationem siue in nate tumorem peperit: ad hanc igitur accedēs ipse, illico basilicam eiusdem brachij inflationem respicientis, secare feci, sanguinemq; ad libram unam fluere, ac fomento locum affectum irrigare: quod habet. ℞. Parietariæ, maluæ, altheæ, camomillæ, rosarum, anethi, seminis lini, fœnugræci, añ. manipulum unum, In libris decem aquæ fiat decoctio sufficiens cui adde, olei camomillini, rosarum, añ. uncias duas, misce, & spongia uel filtro, ex alto fiat irrigatio, & ex prædictis fere, paratum emplastrum loco affecto admouebatur. Sed interim hęc fiebant, syrupos ebibebat, & cassiam à fistula sua extractam aliquando deuorabat, sed succedente morbo, alternis diebus, pillulam unam uel alteram, ex aggregatiuis, & aureis deglutiebat, & topica medicamenta ex ijs quæ per difflationem opus suum conficiūt, erāt, ac intra mēsem inflatio resoluta est, & monialis hæc ex toto libera.

Curatio sexagesima, in qua agitur de uermium curatione.

PVbelli proxenetæ filius annos natus tres, uel circa, post habitos morbillos, qui non ita sæuè in Italia ac Hispania affligere solent, lumbricos per os emittere cœpit, à quibus fere strangulabatur: pro quibus propulsandis, pulueres nostros in uino ieiuno stomacho illi dedimus, & clysterem ex lacte & melle confectū inijci fecimus: & sequenti die electario à sebesten purgatus puer per egestiones uermes plures emisit, & tandem sanitatem obtinuit.

Curatio sexagesimaprima, in qua agitur de duplici tertiana.

VIllicus Ioannis Guardij nobilis Florētini, in autumno duplici tertiana corripiebatur: ad quem accedens ipse, sexto iam ægritudinis elapso die, illico illi basilicam dextri brachij aperiri feci, sanguinisq; uncias sex demere ac syrupum hunc ebibere. ℞. Syrupi de endiuia unciam unam, de duabus radicibus unciam mediam, aquarum endiuiæ, borraginis, acetosæ, añ. unciam unam. Misce & quinquies iteretur. Cæterum cum is difficulter clysteribus ex hiera, & diaphinicone paratis, egereret, illis trochiscos alaandal inijci fecimus pondere dimidiatæ

diatæ drachmæ, quibus aluus optime respondebat, sed urina postea aliquantulum cõcocta apparente, nullo perturbante symptomate, hoc pharmacum illi propinauimus: quod habet. ℞. Diaphiniconis unciam mediam, confectionis amech, electarij Indi, añ. drachmam unam & mediam, electarij de psilio drachmam unam, In decoctione sene, fiat potus unus, et una unciola syrupi rosati solutiui dulcoretur quo aluus respondit. Victus huic, pullorũ carnes in prandio erant, potus uero, uinum pauciferum album, & ideo albanum dictum, quod aqua magis infrigidare prima Cẽturia dixi, & hodie ita esse firmamus, quia corpus nostrum uinum hoc & magis humectat, & magis quam aqua sua acerbitate infrigidat. Sed ij qui ueram & solidiorem philosophiã ignorãt, hæc non admittũt, Galeni forte theorematí innixi, in quo ait, omne uinum esse calidum: sed ij mea sentẽtia, Galenũ non intelligunt, ut qui ignorãt ueram uini definitionem, quæ talis habetur: Vinũ est succus ab uuis maturis extractus, depuratus & defecatus, ad multa conueniens. Cæterum cum uinũ hoc Albanum Longobardicum ab uuis maturis non extrahatur, sed potius acerbis, & male maturis, cõsequens est frigidum euadat, & uinorum communium naturam non adipiscatur: id quod sciẽs Galenus, in sua doctrina nõ semel dixit: nullum album uinum calidum est, ut libro duodecimo Methodi medendi, capite quarto, legitur ad hunc modum: Neq; enim inuenias ex albo uinorum genere, calidum ullum: desinat igitur uinosus ille in doctos homines maledicta profundere: cum nihil præter authoritatum aceruos congerere nouit, & ad ægrotum reuertamur, cui cœna nulla fere erat, quia in nocte febris eum inuadebat, demum epotis syrupis aperientibus, & iterato pharmaco, sanatus est uillanus hic, iuuenis robustus: qui iamdiu apud bellum egerat, et militis nomẽ adeptus erat, non enim rustici Italiæ ut Hispani inertes sunt.

Curatio sexagesimasecunda, in qua agitur de febre continua maligna, cum exanthematis, pulicari morbo dicto.

PVer uiduæ Brudorum, annos natus sex, boni habitus, uigẽte autumno, febri continua corripi cœpit: cui occurrens, & uidẽs neque syrupos, neq; medicamenta alia in potu admittere, uice carnis cidoneorum conditum ex sebesten, pondere quinq; drachmarum illi propinaui: quo optime egessit, & intra tres dies sanitatem obtinuit. Elapsis uero decẽ diebus, in quibus multos comedit fructus in eandem recidit febrem, & eam quidem malignam & male morigeratam: ad quem denuo rediens diasebesten drachmas sex in aqua endiuiæ dissolutas dedi, quas illico à potu euomuit, & ea de causa nihil egessit, sed sequenti die, bolum ex prædicto electario dare iussi, quo uermem unum per superiora reiecit, per inferiora uero duos. Cæterum sequenti die, puer hic delirare cœpit, quo fit, ut ex communi brachij uena: sanguinem ad uncias quinq; demere iuberem: in quo die, uesperi magis delirabat, imo per totam noctem sequentẽ nihil dormiuit, sed multa loquebatur: quarto uero die, exanthemata per uniuersum corpus effloruerunt (pulicare dictum symptoma) quæ maiori ex parte rubra, alia uero nigricantia apparebant, cum quibus pulsus utcunq; constabant, & ea de causa, cucurbitas siccas scapulis & costis numero quatuor admouere feci, & uesperi, ani uenis hirudinem unam, quæ inde multum sanguinis exhausit, imo post eius casum, sanguis quoq; inde multus effluxit: tunc sequenti nocte, ex populeone unguento, inuncta sunt puero tẽpora, frons, nares, & aurium interiora, & optime dormiuit, imo & uires eius refectæ, & instaura-

stauratæ sunt, ut optime in aurora ualere uideretur. Cęterum uesperi eiusdem diei quinti, paruo quodam rigore puer oppressus est, quem secuta postea fuit febris per totam durans noctem, & ad finem usq; sexti diei: septimo, bis sudauit, non copiose neq; per uniuersum corpus, sed per partes superiores tātum ad imas thoracis: octauo, omnia leuiora sunt facta: nono, ex electario mixtariorum, ut supra purgatus fuit, post quæ morbus in duplicem tertianam leuiorem lapsus est, & postea ex se sanus est factus. Cæterum post priores dies, cum morbus hic acutus & grauis esset, uires cito deijciens, ad eas respicere, & eas instaurare opus erat, morbo tamen non neglecto: ac ea de causa illico ius pulli hordeo alteratum cum pulueribus utriusq; coralli margaritarum pręparatarum, & boli Armeniaci oriētalis, bibebat, et aliquid pulli ipsius gustabat, sed potus communis frigida erat iulebo mixta, aut granatorum uino: sed interdiu, iulebum longū bibebat, & ex cordialibus conditis parū edebat.

SCHOLIA.

IIs puerulis, acutis & grauioribus morbis correptis, sanguinis missionem per uenæ sectionem conuenire, sæpe diximus & inculcauimus, & indies audacius exequimur. Cæterum in puero isto, ante pulicaris morbi apparitionem, sanguinis missio facta est, dein uero quia delirabat, et de phrenitide timor erat, duo machinati sumus: alterum, cucurbitulas scapulis morbo, & delirio facientes: alterum delirio tantum, hirudinem scilicet ani uenis admotam. Porro aduertant medici, quod ut post huius pulicaris morbi apparitionem, uenā secare, & sanguinem demere plerunq; periculosum est: quia à circunferentia ad centrum, hoc est, à partibus exterioribus ad interiores fit humoris euocatio, ita aliquando, plectora præcipue uigente, tuto & secure, pulicari ipso morbo apparente, sanguinis missio exerceri potest: neq; minus huic euenit morbo, quam cæteris exanthematis, uariolis & morbillis dictis, post quorum apparitionem, stante plectora, omnes docti medici, sanguinis missionem fœcundam permittunt, dignoscitur uero plectora, ab ægrotantis habitudine, lotio crasso & rubro, tum quia symptomata praua instant. Item quia nondum euacuatio notatu digna antecessit, sed tunc sanguis caute, & non copiose mitti debet.

Curatio sexagesimatertia, in qua agitur de pleuritide.

VIr robustus & fortis, Crassus dictus, pleuritide correptus fuit, cōtinuo febricitabat, tussiebat, difficulter respirabat, ad costas mendosas multum dolebat, & supra alterum latus, decubitus illi difficillimus erat, ut inflammationem internam costas uelantem mēbranam occupare dicendum sit. Huic occurrens ipse, ex interna eiusdem brachij locum affectum respicientis, sanguinis libram integram demere feci, & locum affectum ex fomento foueri, ac unguento pectorali illini. Cæterum syrupos ex uiolis, & ziziphis ebibebat, & arteriaca medicamenta leuiora accipiebat: quæ comedebat illico hic euomebat, nihil spuebat, sed sicca tussi cruciabatur, urinam turbidam, crassam, & rubricantem emittebat, & cum ijs insomnis erat, sed uiribus utcunq; constabat: qua de re, in aurora, ex eadem pertusa uena, sanguinis octo uncias iterum chirurgus extraheret, cōmendaui: sed chirurgus forte, imperitia sua, tres tantum extraxit, quem cū uesperi notarem, corruptione ingenti affectum, & putre factum, iterum repetita fuit meis mandatis sanguinis missio ex eodem uulnere ad libram mediam, & tunc melius habere cœpit, & urina clarior euasit, & screatus facilius reddebantur, & uentriculus (paucis illi admotis) cibos retinebat: instabat autem frigus, et mingere cœpit. Interiectis porro uno uel altero die, urina ut primo reddita est, & febris uigebat, & tussis sicca apparuit: sed tunc decoctum pectorale tepidum sæpe ebibebat, & pharmacum leniens illi propinauimus, & tandē

paulatim conualescere cœpit, donec integram consecutus est sanitatem. Caueant tamen inscij, ne sua fœda uerborum colluuie, dicant, morbi cruditatem tandiu perdurare, ob sanguinis extracti, in hoc niuoso tempore multitudinē.

Curatio sexagesimaquarta, in qua agitur de febre.

PIstris quæ ad portum agebat, & inde ad caput montis delata est, febri continua, quæ noctu affligebat magis, uexabatur: hæc cū puerum septem mensium lactaret, & illi menstruorum una uel altera gutta appareret, pedis saphenam uenam secare feci, & sanguinem ad uncias sex demere, & syrupum hunc ebibere. ℞. Syrupi de duabus radicibus unciam unam, de endiuia unciam mediam, aquarum asparragi, fœniculi, endiuiæ, añ. unciam unam. Misce, porro ut uenter responderet, nobis cura erat. Cæterum cū morbus perseueraret, ex brachij dextri basilica uena, sanguinis uncias quinq; extrahi fecimus: demum in lotio nubecula apparente, pharmacum purgatorium illi dedimus, cuius portionem uomuit, reliqua uero intus manens, exacte opus confecit, & tunc breui sanata est, eius tamē uentriculus: ex cerato ab aromatis confecto, & applicito illi, roboratus est.

Curatio sexagesimaquinta, in qua agitur de electario quodam restaurante: quo multi à morbis refecti sunt, & instaurati.

AEgrotantes uarij, qui imbecilles erant, & refici indigebant, hoc restaurante & reficiente electario instaurati sunt, quod habet. ℞. Seminum quatuor maiorum frigidorum añ. unciam unam, amygdalarum dulcium mūdatarum, sebesten, pistachiorum, añ. unciam unam & mediam, seminis papaueris albi unciam unam, passularum ex Corinthio aqua calida lotarum uncias duas, sacchari buglossati, sacchari borraginati, añ. uncias duas, specierum diarhodonis abbatis, specierum diamargaritonis frigidi, añ. drachmam unam, sacchari Candi, penidiarum, añ. unciam unā, sacchari albissimi libram unam & mediam, carnis caponis uncias sex, ad ignem, secundum artem fiat electarium, uel confectio in morsulis ad formam pino saccharati, cui addere uel minuere poteris, pro intentionis tuæ ratione.

Curatio sexagesimasexta, in qua agitur de ingenti & crudeli uentriculi dolore, cum bilis amaræ, & aliorum humorum uomitu.

SAlamon à Camarino, uir annos natus quadraginta, temperatura biliosa exusta, iamdiu est grauissimo & sęuissimo oris uentriculi dolore, per interualla cruciabatur: ad quem dolorem, uomitus humoris amarissimi cōsequebatur, cū quibus urina adeo intensi lutei coloris erat, ut ad nigredinem sæpe uergere uideretur: intense sitiebat, & aliquando febricitabat, pro quo curando, plures medici accersiti sunt, qui uno consensu res calidas, utpote, ut ipsi putabant, contra morbum frigidum propinabant: sed non nisi patientis detrimento, ut qui peius semper sentiebat, & grauius torquebatur. Ad eum igitur ipse superueniēs considerans hominis temperiem, humorem excretum, ac morbi ipsius naturam, & noxia à rebus calidis admotis, & ebibitis contracta, iudico morbum hunc, malam esse iecinoris intemperiem calidam, & præcipue concauæ partis: quanquam fieri nequeat ut concaua affecta, conuexa quoq; non afficiatur, ob quam intemperiem iecur multam gignit bilem, quam postea ad os uētriculi debilius factum, transmittit, unde dolor ingens oritur, & consequens natura irritata per uomitum prædictum remittit humorem, raro uero per secessum.

cessum. Hunc igitur ægrotantem in paroxysmo comperiens, sic contra morbum orsus sum, & primo clysteri sequente. ℞. Ordei, parietariæ, branchę ursinæ, maluarum, uiolarum, añ. manipulum unum, In aqua fiat decoctio sufficiens, facta colatura. ℞. Prædicti decocti libram unam & mediam, olei rosacei, uiolacei, mellis uiolacei, añ. unciam unam & mediam, cassiæ extractę unciam unam, salis drachmam unam, Misce, fiat clyster quem ferè per totam noctem retinuit, & nihil egessit. Cæterum quia eo die multũ uomuerat, à uomitorio medicamento abstinuimus, & iulebum hoc illi bibendum dedimus per interualla, quod habet. ℞. Tamarindorum subtiliter incisorum unciã unam, in libris tribus aquę endiuię fiat leuis ebullitio, cui adde, syrupi rosacei simplicis, de cicorea simp. añ. unciam unam, misce & per manicam traijciat: ex quo iulebo ad lubitum bibat. Cæterum etsi morbus sanguinis missionem exposceret, quia tamen æger debilis erat, & ualde anxius, & hyems rigida urgebat, eam prætermisimus: clysteribus tamen sæpe utebamur. Porro iecur fomento hoc fouebatur quod habet. ℞. Rosarũ rubearum, cicoreæ, endiuiæ, ordei, lichenis herbæ, acetosæ, añ. manipulum unũ. In libris xij: aquæ fiat decoctio sufficiẽs, cui adde olei rosacei uiolacei, añ. uncias duas: aceti rosacei unciam unam & mediam. Misce & spõgia, aut filtro iecur foueatur, & linteo abstersum, unguento hoc illinebatur. ℞. Vnguenti santalini unciam unam, pulueris rosarum rubearum drachmam unam, absinthij drachmam mediam, succi cicoreæ unciam unam & mediam, olei rosarum unciam unam, cum pauca cera alba, ad ignem misce, fiat unguentum, quo inungatur iecur, & os uentriculi: sed portiunculæ unguenti quo inũgebatur os uentriculi, mastichis parum indebatur, necꝫ minus æger diacodium simplex comedebat, quod ex decocto capitum papaueris, & saccharo tantum, rotularum figura, conficitur. Habet autem rotula, siue orbiculus unus, plus minus drachmam: ijs enim sequenti die, melius habere dixit, & sequenti nocte optime dormiuit, adeo ut multis antea diebus, nunquam tam bene dormiuisse dixerit. Victus huic ius capi erat, aut panatela ex eodem iure parata, cum semine mellonis: sed postea ipsius capi carnes erant, & pirum sub cineribus coctum: suaseram autem hominem, ut res fugeret calidas, & frigidas aliquali stipticitate præditas comederet: quales sunt, pirum & eius conditum saccharo concinnatum, mespila, sorba, sed hęc in fine cibi: ex herbis laudabam endiuiam, cychoream, lactucã, & ijs similes, ex leguminibus, ius cicerum concedi potest, oriza, far, & cætera similia. sed lentes & si concedi possent, adeo tamen sunt aliorum morborũ & symptomatum effectrices, ut eas præterire cõsultius sit. Ex alitibus, potius domesticas quam syluestres cõmendo, pręcipue capum, gallinam, & pullos gallinaceos, ex quadrupedibus hœdum, ueruecem, ac uitulum: sed carnes porcinas in hoc casu summopere laudarẽ, præcipue, porci pedes, & lumbi partes: sed cum huic per suam religionem sint uetitæ alijs concedantur. Vinũ in prãdio, & cœna admittebatur leue tamen, quod ex aqua & musto, æquis portionibus hic Anconæ parari solet, uocatum lora, & acerbum maiori ex parte est: interdiu uero elapsis quatuor horis à prandio, aquam quàm uinum potius biberet, consulebam. Quarto die, diacidonitis purgatorij, unciam unã huic propinauimus: quo bis absꝗ dolore & anxietate ulla egessit, ita multa humorosa, biliosa & crocea, ut mirum esset. Cæterum post secundum secessum, ita dolore cœpit cruciari, ut ad philonium, & alia opiata deuenire opus fuerit: sed primo clysteribus usi sumus, dein aquam hordei in potu dedimus, sed foris

quoꝗ

quoq; multa applicita sunt, sed absq; iuuamento aliquo, cum magis & magis dolor ipsum cruciaret: qua de re ad philonium prædictum, et Nicolai requiē, & similia opiata deuenimus, quę illi potanda obtulimus, post quorum assum ptionem, dolor quieuit, & totam noctem dormiuit. In aurora uero sua sponte bis egessit, non nisi humorosa crocea, cum quibusdam strigmētis uiscidis, intestinorum ramentis respondētibus: tunc uero ab omni opere destitimus, & interiectis tribus diebus, ad aquam lactis peruenimus, quam huic uiro mo re antiquorum per decem dies ebibendam dedimus, & sanus euasit, & hodie pancraticè habet. Datur autem aqua lactis antiquorum more, eo modo quo hodie thermarum aquæ bibuntur pondere quatuor uel quinq; heminarum, librarum dictarum, ut prioribus Centurijs prolixius dixi.

Curatio sexagesimaseptima, in qua agitur de herpete miliari.

IAcobus ex Galicia, iuuenis annos natus uiginti quinq; mense de cembri, in herpetas miliares incidit, quæ costas & pectoris leuam partem occupabant: pro quibus tollendis, illico ægrotanti pharmacum bilem præcipue & aliquantulum pituitam purgans, propinauimus: ex bile autem, & pauca mixta pituita, miliaria hæc ulcuscula oriri alias dixi. Cæterum supra ulcuscula hæc, unguentum plumbeum & albū camphoratum mixte admotum, breui delituerunt: intus tamē ad pectus æger dolebat, & multum angustiabatur: sed tunc hirudines ani uenis admotæ sunt, quæ sanguinis multum suxerunt, & postea ebibitis syrupis acetosi simplici, & de endiuia, ac deuoratis catapotijs ex aloe et aggregatiuis cum agarico, ex in tegro tunc sanatus est. Porro nunc mense decembri anno 1553. in thoracis si milem dolorem relapsus est, quem nunc inuiso & tracto, neq; extra quicquā ulcusculorum apparet.

Curatio sexagesimaoctaua, in qua agitur de lippitudine, siue ophthalmia, hoc est inflammatione albi oculi, cum dolore ipsius oculi & frontis parte.

ABsq; procatarctica causa externa dicta, filia illius qui uinum uendit, puella nata annos septemdecim, sanguinea, obesa, obesitate quidem carnosa, in ophthalmiam incidit. Est autē ophthalmia Græcis morbus, Romanis lippitudo dictus, in quo oculi album rubet: hoc est, membrana adnata, siue coniunctiua dicta, inflam matione affecta est, & tunc extolluntur cilia, & sine dolore palpebræ coniungi nequeūt. Cæterum cum morbus hic à uarijs humoribus fieri soleat, in hac tamen puella à plenitudine uniuersum corpus grauante ortum traxit: quod dignoscebatur, quia tunica, siue membrana coniunctiua dicta, quæ natura alba est, ob sanguinis confluxum, rubra apparet, simulq; ob habitum totius corporis, & ipsius colorem, ac ante habitum uictum, non minus ex dolore oculi, & partium illi circumuicinarum, et maxima tensione, simulq; lachrimarum feruidarum copia, hoc percipiebatur. Curaturi igitur nos puellam hāc, primo subtili admodum constituto uictus ordine, prout expedit, à sanguinis missione auspicati sumus, illius præcipue uenæ oculum affectum respiciētis, quam cephalicam, siue capitalem appellamus, ex qua sanguinis integram librā minui fecimus, & syrupum hunc ebibere. ℞. Syrupi rosacei simplicis, acetosi simpl. de endiuia, añ. unciam mediam, aquarum endiuiæ, buglossi, acetosæ, añ. unciam unam. Misce et quinquies iteretur. Porro cum syrupos bibebat, fomento quodam leuiori oculum lauabat, quod ita habet. ℞. Rosarum, mal

uarum, fœnugræci optime lauati, añ. pugillum unum, in libris duabus aquæ fiat decoctio sufficiens, & excolato decocto, spongia imbuta fiat fomentum, & postea linteo absterso oculo, albũ oui aqua rosacea exceptum, & bene concussum, exceptum linteis, illi admoue, ebibitis uero syrupis, catapotia hæc deglutiuit. ℞. Pilularum cochiarum, de luce maiorum, aurearum, aggregatiuarum, añ. scriptulum unum, diagridij grana quinq;, cum syrupo rosaceo, f. p. quinq;, inaurentur: capiat hora secunda, post mediam noctem. Tũc uero eius caput attrectans, in eo ulcuscula emanantia comperio, quæ an à morbo Gallico originem traherent, in dubium uertebatur. Tunc uero apozemate hoc usa est. ℞. Borraginis, lupullorum, fumi terræ, añ. manipulum unum, polipodij quercini recentis, foliorum sene, añ. unciam unã, hordei integri pugillum medium, corticum myrobalanorum citrinorum, indorum, añ. unciã unã, passarum de Corinthio uncias tres. In libris quinq; aquæ fiat decoctio, quousq; maneãt libræ tres facta colatura, ac expressione, adde, syrupi de fumo terræ, uncias quatuor. Misce fiat apozema, de quo in aurora singulis diebus singulas octo uncias bibat: quo ex integro epoto, iterũ catapotia deglutiuit, & optime purgata fuit: tunc collyrio albo, & uiridi usi sumus, ac altero ex aloe lota & tutia præparata. Ceterum cum bene per tres uel quatuor dies ualeret, denuo fluxio reuertebatur, & inflammatio pullulabat, tandem ad laqueũ supra nucham deuenimus, & optime ualuit.

SCHOLIA.

Solebat enim Galenus in ijs oculorum fluxionibus, uenas, aut frontis arterias incidere, quando præcipue per uasa imbecillia, & superficialia fluxio fiebat: quod si per uasa lõge altius quam sectioni deceret fluxiones percurrerent, tunc eas difficiles curatu Galenus iudicabat, sed nos ad laqueum supra nucham eo tempore confugimus. Tu uero, ut rem ex toto teneas, Galenum lege, libro tertiodecimo, Methodi medẽdi, prope finem quo nemo neq; clarius, neq; uberius rem hanc prosecutus est. Plura uero si de hac re tenere cupis lege Hippocratem libro sexto Aphorismorum, & eius enarratorem Galenum, aphoris. trigesimoprimo, ubi inquit: Dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut uenæ sectio, aut medicamentum epotũ soluit. Mitto Iesum quendam Hebræum, qui de oculorum affectionibus libellum admodum docte scripsit, ueluti librum Galeno attributum, cui titulus est De oculis, à Demetrio translatum, non minus ac alios uarios Arabas, qui de hac tractatione multa scriptitarunt.

Curatio sexagesimanona, in qua agitur de morbo Gallico repente eueniente, simulq; de uarijs alijs affectionibus, ipsum comitantibus.

Euerendus monachus ordinis prædicatorij, cum uirgam tumentẽ & inflatam haberet, & eius glans à preputio denudari non posset, multis remedijs frustra præparatis, in capitis ingentem dolorem incidit, ad quem accedens ipse, & prædicta cõsiderans, eius caput attrecto, ac ulcuscula recens nata in eo & mento comperio, nõ minus ac in frõte tumorem magnum, unde hunc in morbum Gallicum lapsum esse deprehẽdi, & eo magis quia gonorrhœam patiebatur. Omnia igitur prædicta considerans ipse, in homine triginta annos nato, illico ob urgentem capitis dolorem, catapotia hæc deglutienda dedi, febri autem carebat. ℞. Pilularum de fumo terræ drachmam unam, cochiarum scriptulũ unũ, diagridij grana quinque, cum syrupo de fumo terræ, formentur pilulæ quinq;, & inaurẽtur, capiat quarta hora ante aurorã: post quas dolor capitis illico leuatus fuit, sed sequentibus diebus denuo dolor redijt, & tunc ano hirudines duę admotę sunt, quę multum

multum sanguinis suxerunt: & postea scapulis cucurbitæ, cute secta, affixę, & interea syrupos hos bibebat, qui ex fumo terræ, & epithymo componuntur, adiecto decocto sene: post quos iterũ catapotia ex nitro Alexãdri cum de fumo terræ mixta, deglutiuit, & eis melius aliquantulum habuit. Cęterum cum glandem denudare non posset, per syphonem aquam uiridem laphranci inijciebat chirurgus: quia intus latitabant ulcera, & extra ita pręputij labra obduruerant ut in cancrenam uenire timor esset: neq; enim foris defuit emplastrorũ admotio, tum emollientium, tum etiam resoluẽdi uim habentium: ut fieri solet, primo, decocto maluæ branchiæ ursinę, adiecto multo butyro, aut oleo amygdalarũ dulciũ, mẽbrũ fouendo. Sed inter ea uim resoluẽdi habentia, emplastrum hoc fuit. ℞. Farinæ hordei, fabarum, orobi, añ. unciã unã, furfurum tritici pugillum unum, cum oxymellite, misce fiat emplastrum. Sed cum hæc absq; fructu admota essent, ad aquam argentariorum peruenimus: quæ quoq; parum ualuit: tandem ad præputij incisionem deuenire opus fuit, quo reciso, uisus est callus in eo durus admodum, & intra callum foramen exiguum, per quod urina fluitabat: tandem epoto decocto ligni guayaci, ad triginta dies, in quibus catapotia ter repetita sunt, hic sanus euasit, quo decocto frõtis tumorem æger sæpe lauabat, linteolaq; eo imbuta illi admouebat. Sed tunc Rochus presbiter eodem fere morbo laborabat, & uxor lapicidæ, quæ ad caput montis agebat, quos omnes Hamisius chyrurgus, nostris mandatis, ut decebat, tractabat. Olim autem Galenus artem chirurgicam proprijs exercebat manibus, sed postquam Romam uenit anno ætatis suæ trigesimosecundo, ut commentario primo, in librum De articulis meminit, ab opera manuali destitit, munus hoc chirurgicis committendo, ut libro sexto Methodi medendi, prope finem memoriæ mandauit. Callebat nanq; Galenus chirurgicã artem, ut qui omnes medicinæ partes exacte tenebat, & eas tanquam sibi pedissequas conciliauerat, quam cum opus erat exercebat, sciẽs utiq; deorum filios hãc artis curatoriæ medicinæ partem quoq; exercuisse. Quis enim nõ nouit Podalirium, & Machaona, si modo Homero, ut cum Plinio dicamus, sciẽtiarum omnium parenti, fidem dederimus, Aesculapij filios, sub Agamemnone, Græcis auxilium Troiano in bello, artem chirurgicam exercendo præstitisse magnum? Infelix nanq; medicus ille dicendus est, qui cum doctoris nomine glorietur, ea tamen quæ eius minister exercere nouit, ille ignorat: si quãdo tamen doctor physicus, ea quæ ministri exercent, operatus fuerit, id non ut doctor, sed ut artis minister operatus erit, & tanquam nauis rector iudicabitur, qui remigare nouit, & malum scandere: neq; hæc tantum nouit, sed ea, & alia similia quæ ad nautas pertinent, quando potissimum opus est, exercet & operatur: neq; minus ac rex uel imperator habebitur, qui militis officio plerunq; fungitur. Quæ omnia cum approbet Galenus medicinæ ditissimus oceanus, ita commentario quinto in librum sextum De morbis uulg. enarratione prima prosequitur dicens. Quam enim proportionem, architectus ad alios fabricatores, fabros, cæterosq; artifices, quibus ipse præest, eandem habet medicus ad suos ministros: isti uero sunt herbarij, unguentarij, coqui, cataplasmatum confectores, fomenta administrantes: item qui clysteres infundunt, qui scarificant, qui uenam incidunt, qui cucurbitulas affigunt. Quod si nos & hæc didicerimus atq; etiã moliamur, similes erimus gubernatori, qui remigandi quoq; peritus sit, quiq; summum nauis malum expedite ascendere, & reliqua munia obire quæ ipsi nautæ faciunt, nouit, atq; facit. Multi nãq;

Imperatores, arcu uti, iacula uibrare, cominusq; gladio aut hasta pugnare sciunt, & id ipsum etiam agunt, nec non reges: sed nõ quomodo imperator erat Alexander Macedo, aut eius pater Philippus, hæc militaria munera præstabant, sed per alias quasdam artes imperatoriæ ac regiæ ministras: sic ig it quatenus medici sumus, cuiuscunq; auxilij qualitatem, quãtitatem, occasionem, atq; utendi modum callemus, ut uero cædimus uenam, cucurbitulas apponimus & alia manibus operamur, iam ministri sumus. Quare medica ars medicis dignitate antecellit: medicus uero artibus ministrantibus, illę ministris, ministri alijs artibus sibi instrumenta & materias parantibus, illæ autem artificibus per eas operantibus, artifices materijs ac instrumentis præparatis.

SCHOLIA.

REuerendus hic monachus omnia quæ ad morbum Gallicum faciunt, patiebatur: nam in eo soluta continuitas ab exustis humoribus per cõtagium in concubitu genita, reperiebatur: quæ à malignis quibusdam pustulis incipiens pudendorũ præcipue, caput postea, & exteriores corporis partes, infecit, non sine pilorum aliquali decidentia, quæ affectio si ueterascit, intimas partes ingreditur, & articulos occupat, et circa eos & caput ac ossa, noctu præcipue dolores facit, ueluti abscessus duros, ulcera pessima, & ossium uitia, quæ omnia morbi Gallici definitioni recte conueniunt. Gonorrhœa, quam monachus hic patiebatur, tametsi à Galeno, & medicis post eum definiatur, seminis assidua profusio, & inuita ob imbecillitatem retentricis facultatis in seminarijs uasis eueniens, scire licet, semen hic à Galeno, & medicis, non pro genitali semine prolifico & inculpato accipi: quia si esset, impossibile uidetur, ut homo per tantum tempus perduraret, præcipue tam assidua seminis profusione, quam ad tres & quatuor annos, homine recte ualente, perseuerare sæpe notauimus: qui impossibile tãdiu esset perdurare, si modo semẽ optimũ esset, ut ex ijs qui plus iusto coeũt, docti euadimus, qui breui imbecilles, graciles, ac consumpti redditi tabescunt, & moriuntur. De ea uero gonorrhœa quæ ob plenitudinem fit, uel ob spermaticorum uasorum conuulsionem, quam epileptici dum conuelluntur, semen exprimendo, patiuntur alibi loquemur. Nouistis autem gonorrhœam tribus modis fieri, aut imbecillitate uasorum seminalium, quæ plerunq; ijs qui multum coeunt, euenit, aut colluuione benignorum recrementorum: quæ raro euenit, nisi ijs qui Cereri & Baccho indulgent, & cum Venere nullum commertium habent: tertio, ob uasorum seminalium conuulsionem, ut epilepticis euenire diximus.

Curatio septuagesima, in qua agitur, & docetur quo modo medicamentum epotum, & breui euomitum, operetur, & euacuet.

VIr cui pharmacum purgatorium propinatum est, parum eum retinuit, imo assistentium iudicio multo magis euomuit, quam in pharmaco habebatur: nihilominus tamen eo die ita bene purgatus est, ac si pharmacum retinuisset. Quæritis undénam euacuatio hæc orta est, & an ab agitatione, & turbatione in ipsius pharmaci expulsiõe habita, uel aliqua alia re euenerit simili: ego uero, ut qui secũda Centuria huic quæsito responsum dedi, nunc breuius respondebo. Galenus libris De elementis: & De facult. naturalibus, & tertio simpl. medic. capite 24. & sæpe alibi: & ante eum Hippocrates libro, seu magis fundamẽto totius naturalis philosophiæ, cui titulus est, De natura humana, dicunt, medicamentum purgatorium attrahere ad se humorem, ob quandam similitudinem habitam inter humorem attractum & ipsum medicamentum attrahens: ut latius Fracastorius Veronensis uir omnium consensu doctissimus, libello suo cui titulum fecit De antipathia, & sympathia, diffuse probauit, sed in medicamento potentia, siue actiuitas maior est, quam in humore: unde humor attrahitur ab ipso medicamento, & non medicamentum ab ipso humore: & hanc similitudinem, siue medicamenti actiuitatem, Galenus sæpe uirtutem specificam

cam appellare solet: quanquam aliquando cœlestem uim, specificam formã siue uirtutem specificam quoq; uocet, ut cum de lapide sanguinem sistente, libro nono De facultatibus simpl. med. agit, dicens, ubi de lapidibus in genere agit: Nam facultates quæ proprietatis totius substantiæ ratione insunt, à methodo sunt, atq; ratione alienæ, & per solam experientiam noscuntur: nã cur hic lapis tacto uulnere unde sanguis prorumpit, cursum eius reprimat, haud nouimus. Iis enim præscitis, ad quæsitum respondeo, quod quando medicina reducitur de potentia ad actum, tunc actione calidi innati partes subtiliores medicinæ consurgunt, quæ per uenas & arterias, ac meatus, ad humores euacuandos perueniunt, ut proximiores facti, facilius eos humores dictos deponant, expultrice membrorum interueniente facultate: sic enim Centuria secũda olim huic quæsito responsum dedi. Sed nũc memoriæ occurrit lõge aliud responsum olim à me datum, cũ publice Sancterenæ iuuenis ego, abhinc uiginti & amplius annis, magna spectante hominum literatorum concione, apud cœnobium diui Dominici ab Alto, conclusiones uarias publice substinerem, eo anno quo rex hic Ioannes tertius, elapsis nonnullis annis, post terræ motus horribilis euentum Olissipponę, & regioni ei circũuicinę, apud Almerinum oppidum, agebat, & uniuersa eius curia Sancterenæ erat. Distat autem Almerinum à Sancterena, nobili apud Lusitanos oppido, cum quauis opulenta ciuitate cõferendo, quarto lapide, intercurrente Tago aurifero flumine, qui Sancterenam præterlabitur, & eius campos fertiles irrigat, de quibus Plinius, ob eorum amenitatem, & aeris clementiam ac temperiem, libro octauo Naturalis suæ historiæ, capite quadragesimosecũdo, in quo de equorum natura disserit, inquit: Cõstat in Lusitania circa Olissipponam oppidũ, & Tagum amnem, equas fauonio flante obuersas, animalem concipere spiritum, idq; partum fieri, & gigni pernicissimum, ita sed triennium uitæ non excedere: cuius rei, antea libro quarto prædicti uoluminis, capite, uigesimosecundo meminerat, & postea libro sextodecimo, capite uigesimoquinto, memoriæ iterum commendauit, sed hæc quasi per excursum sint dicta, & respõsum tale habetur ex Galeni dictis eruptum, quod quemadmodum pharmacum purgatorium per se totum potẽs erat ad se humores trahere, & eos euacuare: ita euomito pharmaco, eius subtiliores partes manentes, imbecilles & impotentes redditæ, ab humoribus qui pharmacum respiciebant attrahũtur: quia ut antea, in ipso pharmaco integro potentia & actiuitas erat, ad humores regulandos, & ad se trahendos, ita pharmaco euomito, eius subtiles partes relictæ, si quæ sunt, ab humoribus trahuntur, & uincuntur. Cæterum cum pharmaci partes subtiles & humores peccantes, simul iuncti cõperti sint, natura grauari & irritari incipit, ac expultrix facultas suo fungens officio, humores cum partibus pharmaci, simul expellit & detrudit, unde euacuatio consequit̃ ampla & perfecta: quæ sane respõsio hodie summè doctis arridet, & placet, & eo magis quia ex Galeni dictis deducta sit. Scire tamen medicum oportet, quod multis de causis medicamentum prauos commouet humores, sed non euacuat: prima ob ipsius actionem remissam, & debilem, secũda, ob materiam expelli contumacem, quæ commouetur quidem, sed expulsioni resistit, & latius in corpore spargitur, & increscit, uel ob imbecillam sumentis uirtutem, non potentem in medicamentum agere, quo fit, ut neq; medicamẽtum in uirtutem & naturam agat: uel ob flatus crassos medicamentum subleuantes, & in poros corporis impingentes (unde febres putridæ, syncopis &

mors festina) uel ob facultatis expultricis imbecillitatem, uel ob meatus, per quos uacuandum est, obstructos aut constipatos, ut theoremate tertio libri primi Mesues dixit, quem Syluius Parisiensis, medicus doctissimus, & elegãtissimus superioribus annis Latinissimum, & ab eluuie sordida tersum, ac purum, in lucem, elegantioris & solidioris medicinæ iuuãdæ gratia, misit, cuius conatus felicitet Deus maximus, ut Auicennam quoq; similem reddat, & in lucem ad omnium utilitatem mittat. Est sane Auicẽnæ opus, ut uastũ, ita impeditum, & caligine obscura obsitum, altero Galeno, ut à mendis, & errorib. purgatum in totum restituatur, indigens. Cæterum ut ad institutum nostrum reuertamur, scire quoq; decet, quibusnam de causis, medicamentum purgatorium, uomitum, & animæ subuersionem excitat, quas omnes felicissime prosequitur idem Mesues, prædicto theoremate, cum de medicamento illegitime & moleste uacuante agat, non minus ac eas, ob quas hypercatharsis, hoc est medicamento purgante uacuatio immodica fiat, quas ex Galeno lib. tertio De facult. simpl. med. capite 26 & 27 deprõpsit, & eas omnes, medicus artem exercens, ante oculos teneat decet: ut Centuria prima memoriæ commendaui.

Curatio septuagesimaprima, in qua agitur de quodam animam agente, & oremone laborante: simulq; de altero simili, qui cum bibebat, quasi ex alto potus caderet, intus sonabat.

VIr qui ad rupes diui Cyriaci ægrotabat, & diuturna dysenteria laborabat, à multis mihi commendatus est. Cæterum cum ad ipsum perueni, eum oremone laborare inueni, qua de re, præsagio habito, quod is intra paucos dies, ne dixerim horas, moriturus esset, aquam destillatitiam ex capo, bibendam iussi, qui ut postea percepi, breui uitam egit. Porro eo tempore cum ad alterum diuerterem diu febricitantem, et male habentem, cum bibebat, quasi ex alto potus caderet, intus sonabat, percepi: proinde, hunc breui quoq; moriturum dixi, quando signum hoc mortis certum est præsagiũ, ut ex Hippocrate libro septimo De morbis populariter uagantibus, percipitur, ubi de Chartado, & Cidis filio sermonem habet.

Curatio septuagesimasecunda, in qua agitur de mulieribus parientibus.

MVlieres quæ mense decembri Anconæ peperere, omnes masculos habuerunt, si quæ tamen puellam peperit, illico illi puella moriebatur, cõtrario uero omnia mense Ianuario sequẽti, anni 1553 euenerunt, cum omnes fœminas peperere, si qua tamẽ masculum peperit, illico puer aut moriebatur, aut gracilis & imbecillis erat, nonnullę tñ mulierum octimestres, hoc eodem mense, ex masculo abortierunt.

SCHOLIA.

MVlieres parientes mense decembri, cur masculos peperere, quæ uero mense Ianuario, fœminas, caussam reddere, difficile sane est, ad influxus forte cœlestes recurrendum esse quis autumarit: sed cur octimestris fœtus non uiuit, id in causa est, ut refert Hippocrates *libro* De *octimestri partu, & Picus Mirandulanus contra astrologos maxime adnotat, quia mulieres octauo mense afflictiones semper patiuntur, & consequenter in utero materno pueri affliguntur, unde si hac afflictione pueri detenti, altera quæ partus tempore euenit, affligantur, eos mori necessario est, sic enim prædicti libri initio,* Hippocrates *ait:* De *octimestri partu sic sentio, impossibile esse ut duas consequenter succedentes afflictiones pueri ferre possint, & propterea octimestres non superstites manere, contingit enim ipsos consequenter affligi, tum ea quæ in utero*

ro fit afflictione, tum ea quæ in partu accedit, & ob id nullus octimestris uitalis est. Hanc autem rationem *libro* De *septimestri partu, idem* Hippocrates *primo, sed longis uerbis astruxit, ut eam* Hippocratis *esse, non sit ambigendum. Huic subiungenda est, altera ex libro* De *carnibus ratio, ubi hominem in septem diebus perfici, & uitam habere probat: primo experimento, quia intra hos dies septem, meretrices publice conceptũ perdunt, qui postea tanquam caruncula elabitur, quam carunculam in aquam frigidam coniectam si exacte conspexeris, omnia membra habere reperies, ut* Hippocrates *ipse quoq; expertus fuit, in mulieris sibi familiaris famula cantrice, magnæ existimationis, libro* De *natura pueri: siue fœtus, unde septem diebus hominem perfici dicendum est, quod etiam ex hoc manifestum redditur, quia homo per septem dies tantum, absq; cibo, & potu perdurare potest, tertio quod hominis liniamentum septem diebus compleatur, ex hoc manifestum euadit, quia puer septimestri partu natus, pro ratione natus est, & uiuit, & rationem talis habet, & numerum ad hebdomadas, ac septenarium exactum. In octimestris autem natus, nullus unquam uixit, quia nihil horum habet, ita enim octauus mensis imperfectus, ac imminutus habetur, sicut dies octauus, inter decretorios, ut quoq;* Hippocrates *innuere uidetur libro* De *septimestri partu: item, ita habetur octauus mensis prægnantibus, sicut nox difficilis & laboriosa ijs quibus crisis die sequenti futura est. Cæterum astrologi ijs alteram addunt rationem à planetis desumptam, dicentes, Saturnum supremum & primum planetarum geniturам primo fouere, & suo aspectu, ac siccitate eam condensare, ac in corpus redigere: post quem, secundo mense, Iupiter ipsum fœtum respicit, tertio, Mars, quarto Sol, quinto Venus, sexto Mercurius, septimo Luna, octauo uero iterum Saturnus, qui quum uitæ sua frigiditate & siccitate hostis sit, fœtui contrariatur, neq; eum uitalem esse desinit, hæc uero pro dubio proposito diluendo sufficiant. Cætera uero uaria huic rei facientia, etiã à signis zodiaci desumpta, consulto præterimus, quæ curiosus lector apud autores legere poterit, præcipue apud* Hippocratem *& eiusdem enarratorem: sed ex iunioribus legere ne pigeat* Leonardum Fuchsium *Germanum, commentarijs suis, in librum sextum* Hippocratis De *morbis uulgaribus &* Hieronymum Cardanũ *Mediolanensem, libro suarum contradictionum. Cæterum cum hæc & similia obseruabamus Diuus Petrus à Toleto in Neapolitano regno prorex cum eius filio Diuo Gartia, magnis copijs, et ingenti nauali apparatu contra Senarum ciuitatem uenere, obnixe defendente eam Hippolito Estensi, Cardinali Ferrariæ amplissimo, ac uice Galliarum regis, in Italia prorege, & Carolus quintus imperator, obsidionem à Mediomatricibus ciuitate Lotharingiæ præcipua, deposuit.*

Curatio septuagesimatertia, in qua agitur de erysipelate ulceroso, faciem & oculi dextri uniuersam regionem præhendente.

Ilia Falconis, nata annos duodecim, erysipelate ulceroso, faciem & uniuersam oculi dextri regionem cum ingenti pruritu prehẽdente, fœdabatur: ad quam accitus ipse, & illico, à propinato bolo ex flore extracto à cassia fistulari: unguentum hoc illi supra locum affectum apponi feci, quod habet. ℞. Vnguenti de plumbo unciam unam & mediam, albi camphorati unciam unam, populeonis unciam mediam, opij grana tria, camphoræ scriptulum unum, cum aceto acerrimo, misce & in mortario plumbeo optime tractetur, quoad mellis crassioris corpusculum acquirat. Cæterum sequenti die syrupos hos ebibere cœpit. ℞. Syrupi rosati simplicis, de succo acetosæ, de cicorea, añ. unciam mediam, aquarum lactucæ, endiuiæ, acetosæ, añ. unciam unam. Misce fiat syrupus quem per sex dies ebibit, & postea, ex rhabarbaro & catholico electario, pharmacum concinnatum, ebibit, quo multa purgari debita, purgata sunt, & postea, ad errhina medicamenta deuenimus. s. succum radicis, & foliorum syclæ & maioranæ, qui potissimum per eam narium partem inijciebatur, quæ sacrum ignem respiciebat: sed tunc mixturam accipiebat, hanc, quæ habet.

℞. Sacchari uiolacei, borraginati, rosacei, añ. unciam unam. Pulueris santalorum citrinorum, drachmam unam, cum syrupo rosaceo simplici, misce, fiat mixtura, & folio auri inauretur, cuius in aurora semiunciam

comedat, & desuper uncias duas aquę endiuię bibebat. Huic uictus optimus erat, ad frigidum declinans. Vinum porro, nũquam in uita sua gustauerat, ea de causa hordeaceam, iulebo adiecto, bibebat, quibus ita tractata intra mensem sanitatem obtinuit.

Curatio septuagesimaquarta, in qua agitur de febre continua.

Onachus ordinis Prædicatorij, annos natus uiginti, cum intensæ nebulæ, & caligines densissimæ præcesserant, in febrem continuã cum capitis ingenti dolore lapsus est: cui ab alui excrementis per clysterem depositis, illico sanguinis uncias octo, extrahi feci, qui sane ita corruptione affectus erat, ut omnibus admirationi esset, tam breui, talem tamq́ ingentem putredinem contraxerit, qua de re, uesperi, ex eodem foramine totidem uncias sanguinis effluere permisi, à qua sanguinis missione, febris mitior reddita est, & capitis dolor ex toto ablatus et urina melior apparere cœpit, adeo ut ebibitis syrupis, & epoto pharmaco, intra septem dies sanitati restitutus fuerit, ut uarij alij qui eo tẽpore simul eisdem febribus similibus correpti fuerunt.

Curatio septuagesimaquinta, in qua agitur de ephimera febre.

Ngelus Ferretus, ordinis Prædicatorij monachus reuerendus, & totius Anconitanę Marchię uicarius dignissimus, in fine mẽsis Ianuarij 1553 horrorem quẽdam per integram horam passus fuit, quem postea febris per totam noctem durans, excepit, quam uigil & insomnis totam transegit: ad quem in aurora uocatus, omnia contemplor, & eius pulsum considero, cuius collationem, ad suum naturalem facio, quem sæpe tetigeram, & eius hodie notitiam habeo, & ut conieci, parum à naturali differebat: sed & lotium contemplor, quod substantia & colore, cum nubecula optimum apparebat, quę omnia considerãs, eum bono animo esse iussi, ephimeram autem febrem, hanc esse non dubitabam: sed unde nam originem traxerat, ignorabam. tunc ille, post multa hinc inde quęsita, bardocucullum Gallicum uestis genus, altero antea die se expoliasse exposuit, ex qua forte causa febrem illam euenisse æger ipse non dubitabat: quod ita esse postea uisum est, cum non alteram passus sit.

SCHOLIA.

Quorum pulsus in sanitate tetigimus, & eorum sumus memores quando ægrotant, ut iudicium per arteriarum pulsus faciamus, non ad pulsum temperatum, eos pulsus referre debemus: sed magis ad suũ proprium, cuius notitiam habemus, & eius meminimus. Cæterum suadet Galenus libro secundo De dignoscendis pulsibus, pulsus referendos esse, ad pulsum temperatum, quem tanquam regulam & mensuram constituit: sed id in causa esse scitote, quia in uarios & fere infinitos incidimus ægrotantes, quos nunquam uidimus, & alios quos si uidimus, eorum tamen pulsuum notitiam non habemus. Porro quorum pulsus sanitatis tempore cognouimus, quando ægrotant, eorum pulsuum collatio fieri debet ad suos naturales et sanos: ut præ dicto libro suadet Galenus, & nos Centuria tertia harum curationum medicinalium meminimus, in ea præsertim curatione, qua Barbósij prosequimur morbum & pulsum.

Curatio septuagesimasexta, in qua agitur de quartana continua.

Ben Maior, ex Galilæa, hodie Safeto dicta ciuitate, uir annos natus triginta tres, post annuam quartanam simplicem, in cõtinuã lapsus ẽ: in qua optime tractatus, et secta uena sinistri brachij, lyenari, ac epotis apozematis atram bilem respicientibus, & uim reserandi obstructos meatus habentibus, sanatus est. Cęterum tam etsi

etsi à febri quartana continua hic liber erat, nihilominus tamen facie pallidus & tumidus apparebat, ut hunc malum habitum morbum pati dicendū esset, tumentem autem lyenem habebat, & iecur male affectū, pro quibus destruēdis, topicis medicamentis utebamur. Cæterum paucis interpositis diebus, sanguis huic per narem dextram effluere cœpit, & ita copiose, ut homo ad magnam peruenerit imbecillitatem: tunc cum multa pro sanguine sistendo peracta essent, per aliquot horas sanguis restrictus est, sed postea ut primo redijt, tunc secta fuit uena reptans inter minimum digitum & anularem in manu dextra, & uariæ aliæ retractiones molitæ sunt, cum quibus, & per interualla sanguis fluebat, unde uir hic angustiabatur, & multum tristabatur. Varijs igitur machinatis remedijs pro sanguine compescendo, tandem supra eas duas uenas quæ per frontem repunt, & aliquantulum tunc tumebant, apponi duas se misabas, tanquam laminas, & fascia optime fasciari iussi, supra quas etiam albumen oui leuiter concussum, adiecto gypso, stupa exceptum, admouebat, & tandē sanguis ex toto constrictus fuit, & homo paulatim conualescere cœpit, donecq; integram consecutus est sanitatem.

SCHOLIA.

IN ijs sanguinis per nares fluxionibus rebellibus animaduertendum duximus, si in temporibus uenæ aut arteriæ, aut in fronte ipsa, uenæ duæ tumeant, tunc eas numismate aliquo, aut fabis siccis per medium in lōgum dissectis, intersepire, & intercludere fascia interueniente, optimum & supremum remedium esse: ut in hoc ægrotante actitatum uidistis, & altero, in quo, uasculis per tempora currentibus solis digitis compressis, sanguinis narium fluxus restrictus fuit: sed hæc præter Galeni mentem dicta non sunt, præcipue cum defluxionibus ad oculos per uascula superficialia, currentibus, libro xiij. Methodi med. loquitur.

Curatio septuagesimaseptima, in qua agitur de dysenteria ab atra bile orta.

Ndreas Caupo, qui in uia stricta & angusta habitabat, dysenteria ab atra bile originem trahente, uexari cœpit. Cæterum cum multa huic, morbi initio facta essent, & humor proposse excretus, & succedente tempore melius habere uisus esset, nihilominus tamē morbus ita seuus & carnifex factus est, ut hominem uicerit, & ipsum ad interitum traxerit, fuere autem omnes ægritudinis dies quadraginta.

Curatio septuagesimaoctaua, in qua agitur de dysenteria uera.

Iles qui Senensi bello, Anconam reuersus est, & extra urbē ad turrim tabernulæ agebat, iādiu est dysenteria laborabat, ad quē accitus ipse, eum prædicto morbo laborare inueni: nā hic multum egerebat, cum sanguinis aliquali permixtione, & circa umbilicum dolebat, & non febricitabat, & ad oblata nō bene se habebat. Huius igitur curationem succipientes nos, lac, ferreis soleis equorū ignitis bene coctum, quoad serosa pars ex toto consumpta sit, bibendum ieiuno stomacho dedimus, ex quo lacte clysteres quoq; parare illico fecimus, neque minus per exteriora uenter inungeretur ex unguento à corticibus parato, curauimus, quibus intra biduum optime se habuit. Cęterum cibus huic ex capo asso parabatur, nō nisi respersus boli Armenię puluere, aut simili, sed postea clysteres parati sunt, ex plantagine, centum nodia, summitatibus rubi, in aqua calibeata, adiecto seuo hircino, oleo myrtillorū, pulueribus thuris, mastichis, sanguinis draconis, boli Armeniæ, & similium, de quibus secunda Cēturia multa, si recte teneo, dixi.

Scho-

SCHOLIA.

Dysenteria hæc, neq; à bile meraca ortum trahebat, neq; eam febris comitabatur: proinde eã lacte sic curauimus, & ægrum breui in sanitatem traximus. Tu uero optime lector, qui huius rei multa & pulchra desideras, lege secundam nostram Centuriam.

Curatio septuagesimanona, in qua agitur de quodam qui titimali generis cuiusdam, fructum comedit, & in animi deliquium & cordis pressuras deuenit.

PAedagogus, qui ingenium subtile, & memoriam tenacem habere desiderabat, ut anacardinem cõfectionem sugeret, carpasij fructũ (cubebam hodie pigmentarij, et officinarũ mangones appellant) comedere summopere desiderabat, & eo magis, quia eius usu prædicta cõsequi, à uiris doctis acceperat, & reuera, cubebam opus hoc complere, & multa alia non negamus. Cæterum cum ad pigmentarium ut cubebam semen odoratum, sibi per puerum deferendum amandaret: ecce, pharmacopolæ ut sæpe fieri solet, parum instructus minister, uice cubebæ seminis odorati, fructum quem piscatores uulgo coccam uocant, & eo pisces fluuiatiles & lacustres interficiunt, & quem nos semen titimali cuiusdam esse putamus, misit: cuius cum quatuor ad summum grana, miser pædagogus auidissime comederet, illico in nauseam & singultum, ac animi angustias, incidit, ad quem cum amici & familiares peruenissent, & rem considerarent, uidentes carpesij siue cubebæ seminis uice, coccam, illico rem ex toto tenent, & ad me confugiunt, remedium pro tanto depellendo malo, quęrentes. Ego uero cum primum rem teneo, illico uomitorium parãdum iubeo, quo uel intra horam, ex integro ab eo agone & periculo liber est factus, habet autem uomitoriũ sic.

℞. Seminis anethini, radiculæ, cumini, añ. unciam mediam, in aquę libris duabus, fiat decoctio, facta colatura, adde oxymelitis simplicis uncias duas, agarici boni & albi puluerizati, drachmam unam. Misce fiat uomitorium, & tepidum ex eo quantum potuerit uno haustu bibat: quo breui omnia non solum comesta, sed pleraq; alia euomuit, & sanatus est.

Curatio octogesima, in qua agitur de quodam duplici tertiana laborante.

COmachiensis mercator uir annos natus quinq; supra triginta, & qui multa anguillarum uascula Anconæ uendenda conduxerat, in duplicem tertianam lapsus est, ad quem ipse perueniens, & omnia ut decet considerans, illico clysteri præmisso, & alui excrementis depositis, ex brachij dextri iecoraria uena, sanguinis uncias sex extrahi feci, & syrupum hunc ebibere. ℞. Syrupi acetosi simplicis unciam unam, de endiuia unciam mediam, aquarum endiuiæ, buglossæ, acetosæ, añ. unciã unã, Misce. Victus huic in prandio pulli gallinacei carnes erant, uesperi uero ob paroxysmum occupantem, parum cœnabat: sed potus, uinum oligophorum erat, quo ordine breui altera tertianarum deposita est, altera manente: quæ quoq; ebibitis apozematis aperiendi & refrigerandi uim habentibus, breui extirpata fuit, præmisso tamen leui quodam pharmaco & iecoris roboratione, ut decet: quia ut nostis, in atrabiliarijs lyen, in pituitosis uentriculus, in biliosis uero iecur roborari debet, fuere autem omnes dies uiginti.

Curatio

Curatio octogesimaprima, in qua agitur de phlegmone ori uentriculi impacta.

RAgusinus, qui inflammatione oris uentriculi laborat, & ita imbecillis est ut sanguinis missionem ferre non ualeat, solis clysteribus, ac fomentis recte admotis, & subtili uictus ordine instituto euasit: euasit autem septimo die curationis, quartodecimo uero à morbi initio. Cæterũ in memoriã reuocare decet, quòd ij qui uentriculi & iecinoris inflammationibus tenentur, subtiliori uictus ordine tractari debent, quã qui pleuritide uel altera pectoris inflãmatione correpti sunt, ut suadet Galenus, lib. Methodi medendi, & nos in hac Centuria abunde prosecuti sumus.

Curatio octogesimasecunda, in qua agitur de puero obstructionem in iecinoris parte concaua patiente, & icteritia laborante.

FIlius Berosij doctoris magnifici, annos natus quinq;, iecur dolebat, & in eius oculorum albo icteritia percipiebatur, cuius lotiũ ac multum croci in aqua perfusum esset, non nisi ad nigredinem uergens, & stercus album conspiciebatur, cum quibus uentriculus infestus erat, & ad uomitum pronus: quo fit, ut ea quæ puer comedebat, sæpe uomebat, si ea tamen retinebat, in putidos ructus, caliditatem extraneam arguẽtes incurrebat: cum quibus omnibus aliquantulũ puer hic febricitabat: quæ omnia iecinoris concauas partes obstructas esse attestãtur, ut huius Centuriæ curatione secunda, abunde dixi, cum huius fratris curationem prosecutus sum. Ad hunc igitur deueniens ipse, uictum tenuẽ ei instituí, qui ptisana cum semine melonis parata, aut amygdalinus cremor, aut pulli iusculum erat, potus uero hordeacea, post quem syrupum hunc descripsi, quem in aurora ieiuno stomacho bibebat, & ita habet. ℞. Syrupi de endiuia, lupulorum, añ. unciam mediam, aquarum endiuiæ, cicoreæ, lupulorũ, añ. unciam unam. Misce. Porro iecinori emplastrum hoc applicitum fuit. ℞. Farinæ hordei, rosarum rubearum, añ. pugillum unum & medium, absinthij, lupinorum, camomillæ, añ. pugillum unum, schinanti drachmas duas, croci drachmam unam, olei rosacei, camomillini, añ. unciam unam & mediam, cũ decoctione camomillæ & rosarum, fiat emplastrum secundum artis ministerium: quo breui optime ualuit, adeo ut epoto sexto die ex rhabarbaro cũ mãna pharmaco, sanitatem integram obtinuerit. Mente tamen exciderat, quod uentriculus hoc illinebatur linimento. ℞. Olei cydoneorum unciã unã, rosarum unciam mediam, ceræ parum, ad ignem. Misce, fiat unguentum.

Curatio octogesimatertia, in qua agitur de sputo sanguinis cum tussi, & alijs symptomatis.

IVuenis ex Meninis, concionator egregius, annos natus triginta, temperatura biliosus, exustus, collum oblongum habens, pectus uero non adeo latũ, medio Februarij mense, ægrotare quadam leui ægritudine cœpit, ex qua, medicorum auxilio, breui optime habuit: postea uero interiectis paucis diebus, subcruenta sputa ingenti cum tussi, sed absq; dolore, emittere cœpit, post octo uero elapsos dies à prædicto sputo, æger ad costas mẽdosas grauissime dolere cœpit, quem dolorem comitabantur tussis prædicta, cum sanguinis tamen uiuidi, sed non spumosi, reiectione: ad hæc difficultas respirandi febris continua, & difficilis ad utrunq; latus decubitus, quam affectionem medici pro pleuritide

ti decurarunt,& septimo die æger in copiosum sudorem deuenit,à quo symptomata omnia diminuta sunt, imo paucis postea dieb. ex toto sublata sunt, perseuerante tamen sputo sanguinis,multæ pituitæ uiscidę mixto,& aliquali sed miti dolore prædictum occupante locum:raro is febricitat,non sitit, non alibi quàm signato loco dolet,si quando tamen febrire contingat, leui & uix perceptibili febricula febricitat. Quæritur, an morbus hic ab initio pleuritis fuerit,uel non fuerit pleuritis,& fuerit uenę alicuius ruptura,uel corrosio,agitur autem iam trigesimus dies,ab eo quo sanguinem spuere cœpit, & uigesimus tertius, ab eo quo symptomata omnia quæ pleuritidi sunt propria, pati cœpit. Cæterum quòd affectio hæc nõ fuerit pleuritis,sed uerius uenæ ruptura in thorace uel iuxta pulmones,quidam sic astruebat: quia primo ægrotus hic sanguinem spuit absq; symptomatis aliquibus, quæ si postea superuenerunt,id in causa fuit,uenæ ipsius ruptura aut corrosio, ad quam humores postea defluxũ habuerunt:secundo quod non fuerit pleuritis,probat,quia pleuriditе laborantes,quatuordecim diebus necesse est purgentur, ab ea scilicet hora qua spuere pleuritici incipiunt,quod si non purgantur,in suppuratione̅ abeunt,ut docuit Hippocrates,libro quinto Aphorismorum aphor. octauo, cum dicat. Quicunq; laterali morbo laborantes in quatuordecim diebus nõ repurgantur,ij ad suppurationem uertuntur. Porro cum plures dies sint quibus hic affici cœpit,& exspuere cœpit, & in eodẽ sputo perseuerat, & nõ deuenit ad suppurationem,id est,transmutationem inflammationis ad pus uel puris ipsius collectionem,intra thoracem & pulmones,consequens est,non esse morbum hunc pleuritim,sed potius uenæ alicuius rupturam, uel rosionem,ex qua sanguis deciditur. Neq; enim Anaxionis Abderitani historia apud Hipp. uulgata,ex libro tertio Epidem. quam Gal. libro primo Aphoris. & De crisi, citat,is torquetur,aut ab opinione sua fugatur, quum etsi triginta & quatuor dies pleuritim passus est,intra tamen quatuordecim dies,per sputum purgatus fuit,supputationem faciendo,à die in quo expuere cœpit, qui septimusdecimus fuit,ad trigesimumquartum,qui morbi finis est. Continentur autem quatuordecim dies,intra 17 & 34. Alij uero morbum hunc pleuritim esse statuunt,sed à principio,ut aiunt,leuis morbus erat,postea uero increbruit,& symptomata omnia sunt aucta, à qua inflãmatione sanguis exit, partim floridus,partim uero subniger,multa cum pituita mixtus, neq; enim argumentum in eos deductum,quod pleuritis in tam longum non deducatur tempus,eos terret,cum terminus pleuritidis expurgandæ ad quadraginta dies extendatur,ut memoriæ commẽdauit Hippocrates diuinus,libro De morbis qui extra: & aphorismo quintodecimo,libri quinti,ubi legitur: Quicunq; ex morbo laterali suppurantur,si in quadraginta diebus purgãtur,à die à qua fit ruptio,liberantur,si uero non,ad tabem transeunt. Neq; defuere alij, qui hac in consultatione,dixerunt,sanguinem in morbi huius initio, ex alicuius uenæ rosione aut ruptura fluxisse,ad quam postea pleuritis fuit secuta, & ea quidem grauis,non solum internam costas succingentem membranã præhendens,sed etiam externam, id quod attestabatur decubitus ad utrunq; latus difficilis,et pulsuum uarietas. Cum igitur in morbo isto dignoscendo, dissensio tanta fuerit,quæ artem uariam & dubiam reddere solet,in eo tamen cũrando,talis seruatus est ordo,ut homo intra quinquaginta dies sanatus sit, & primo cibus huic,ptisana mixta contuso ex pullo gallinaceo cõcinnato erat, tam in prandio quàm cœna:postea uero succedente tempore,ipsiusmet pulli carnes

carnes superaddebat: potus uero aqua hordeacea erat, nam à uino semper nostris monitis abstinuit. Sed post uictum cidoneorum caro sigilli gratia ueniebat, aut corianum prima sacchari coopertura incrustatum. Cæterum ex medicamentis syrupus hic erat, quem ieiuno stomacho bibebat, & ita habet.

℞. Syrupi capillorum Veneris unciam unam, myrtillorũ unciam mediam, aquarum capillorum Veneris, solatri, plãtaginis, añ. unciam unam. Misce, sed interdiu diadragãtum ex bolo Armeno in ore semper habebat, & saccharum rosaceum cum bolo Armeno quoq; mixtum sępe comedebat: quibus paucis remedijs, & nonnullis paucis topicis appositis, sanguis à fluxiõe, cursum suũ desijt, & sic intra quinquaginta dies æger hic ex toto sanatus est.

SCHOLIA.

QVod sanguis quatuor modis effluere à uasis potest, docuit Galenus libro quinto Methodi medẽdi, ubi pro coronide ita habet: Sane profluit ex uena aut arteria sanguis, aut reserato earum ore, aut tunica earum diuisa, aut transcolatus, siue sudoris instar transfusus. Porro diuiditur ipsa tunica, aut uulnerata, aut contusa, aut rupta, aut erosa. Anastomosis (hoc est reseratio) accidit, propter tum uasis imbecillitatẽ, tum sanguinis qui ad os eius impetu ruat, copiam: ad hæc, acrem quãpiam, quæ illic extrinsecus incidat, qualitatem: diapedesis uero, ex tunica rarefacta, & attenuato sanguine oritur, accidere tamen potest & ob gracilium uasorum os adapertum, & cætera, quæ multum huic rei faciunt, & lector studiosus percurrere poterit.

Curatio octogesimaquarta, in qua agitur de ramice aquoso.

QVi ex monte securo, puer annos natus decem, febribus intensissimis affligebatur, nullis adhibitis remedijs, ex se sanatus est. Cæterum breui non multis postea elapsis diebus, in alium grauiorem morbum lapsus fuit, ramicem scilicet aquosum, quem ut recte curaremus, Anconam deferri fecimus, qui ita scrotum in totum inflatum cum ipsa mentula habebat, ut parum fuerit ne ex se membra hæc rumperentur: color illis albus erat & lucidus, aquositatem præ se ferens, tactu scrotum prædurum erat, quod de facili cum tangebamus, multum dolebat. Vt igitur morbũ hunc extirparemus leui per pharmacũ præmissa purgatione, ac uictu ad siccitatem declinãte, facta fuit in eodem scroto, scalpello acuto, duplex incisio, unaquæq; ab eius medio incipiens, iuxta longitudinem ad pubem fere, non multum à linea scrotum ipsum per medium secante, distantes. Nam & tunicã erythroidem incidimus, & multum aquositatis extrahi fecimus, & per emissacula turundis ex ouo illitis intromissis, & exterius oleo chamomilino membris uicinis optime fotis, emplastrum hoc desuper applicitum fuit. ℞. Pulueris chamomillæ, meliloti, anethi, rutæ, bachę lauri, orobi, lolij, fabarum, añ. pugillum unum, salis ammoniaci unciam unã, olei rutacei, laurini, añ. uncias duas. Cum lixiuio ad ignem fiat emplastrũ, & desuper ponatur, & fascia optime fascietur. Sequenti uero die, ita scrotum cum mentula detumefacta erant, ut omnes assistẽtes, miris laudibus artem extollerẽt, ad Deum opt. max. eius creatorem laudes fundendo. Sequẽtibus uero diebus, abstersorio medicamẽto intinctis turundis, ac desuper unguento basilicone applicito, & emplastro pręlicto semper admoto, intra paucos dies, ex toto sanus euasit. Cęterum cũ in pagum reuerteretur, intra mensem, malo forte regimine usus, totus tumefactus, illæsis (quod mirum dixerim) mentula & scorto, suum diem obijt.

Curatio octogesimaquinta, in qua agitur de pleuritide.

Xor à Tauro, annos nata triginta quinq;, temperatura sanguinea, eo tempore in quo menses illi fluere debuerant, cohibiti sunt, unde dolor illi ortus est, fixus (ut ipsa aiebat) scapulæ dextræ, sed brachio eidem dextro respondens, adeo ut ita acriter de brachij dolore per interualla quędam quereretur, quemadmodum de ipsius scapulę dolore, cum quo febris continua grauis erat, tussis ingens dolori respondens: ad hæc difficultas respirandi, sed in thorace nullus erat dolor. Ad hanc igitur, tertio die ægritudinis accitus ipse, illico ex pedis uena, saphena dicta, sanguinis uncias decem, minui feci, & syrupum hunc ebibere. ℞. Syrupi uiolacei unciam unam, de endiuia unciam mediam, aquarum farfaræ, uiolarum, añ. unciã unam & mediam. Misce, & tepidum bibat, & ad aliquot dies repetat, item ut interdiu & noctu, elambendo sumat. ℞. Loch de althea, de farfara, añ. unciam unam, sacchari Candi uiolacei, penidiarum, añ. unciam mediã, cum syrupo uiolaceo, q. suff. misce, fiat lambetiuum. Cæterum cum non dormiret, syrupum de papauere cum aqua lactucæ uel solani, bibebat, & somnus cõciliabatur. Victus huic ptisana erat, uel amygdalarum cremor, septimo uero elapso die, ius gallinacei illi in prãdio erat, in cœna uero ad quatuordecimũ usq;, ptisana colata semper fuit, sed potus, aqua hordeacea, iulebo uiolaceo, uel sacharo mixta erat. Cæterum hæc, primis diebus, multa expuere cœpit, & non nunquam sanguinolenta, ad sextum usq; diem, sed octauo, bolum ex cassia illi obtulimus, quo satis purgata fuit, tandem quartodecimo, sanata est, copioso quodam sudore uniuersum eius corpus irrigante, superueniente.

Curatio octogesimasexta, in qua agitur de febribus errantibus, nullum seruantibus ordinem dictis.

Ntonius ex Baptista Longo, iuuenis honestus & bonus, mense februario febre horrifica corripi cœpit, quæ postea in affligendo, nullum seruabat ordinem: huic cum urina rubra & crassa esset, & iuuenis ipse bene corpulentus, sanguinis uncias octo extrahi feci (aluo primo consueta respondente) & syrupum hunc ebibere. ℞. Syrupi de endiuia, de borragine, lupullorum, añ. unciã unam, aquarum de fumoterræ, borraginis, lupullorum, añ. unciam unam. Misce. Cęterum sequenti die cum grauiter se habuerit, iterum sanguinis uncię quatuor extractæ sunt, non nisi optimi, unde indicium accepi, hũc breui euasurum, & à febri liberatum iri, sexto pharmacum ebibit, & ter uel quater egessit, tũc in inguine pannus extra prodiuit, quem febris ingens, maximo cum capitis dolore, comitabatur: pro quo curãdo emplastrum maturãs applicitum fuit, qui ad multos dies, ex se disruptus fuit, & postea ex eo deposito pure, syrupos ebibit, atram bilem respicientes, & pharmacum optime purgans, à quibus paulatim sanitatem consecutus fuit, sæpe condito ex floribus fumiterrę comesto.

Curatio octogesimaseptima, in qua agitur de oris distorsione ob neruorum dissolutionem, paralysim dicta eueniente.

Oannes Franciscus publicus notarius, grauissimo & sæuissimo dolore iuxta sinistrã aurem, per aliquot dies afflictus est, ex quo dolore in oris torturam intra biduum lapsus est, quæ quod propter neruorum dissolutionem, paralysim dictam euenerit, nõ uero per conuulsionem siue spasmum, ex ijs satis probatum iri non dubito,

dubito, primo, quia dolor cum sinistram occupauerit aurem, factũ est, quod neruorum illius partis orę obstructæ à pituita sint: unde spiritus animales sensum & motum præstantes, per prædictos permeare non ualẽtes neruos, uniuersa illa pars suis functionibus destituta est, & nerui dissoluti & laxati, quo factum est, ut nerui partis dextræ partes sinistras traherent, & sic labrum sinistrum à parte dextra attractũ est, & oculi sinistri angulus magnus distractus à dextra parte sit, ut continuo uel inuite lacrymetur: quæ omnia attestãtur torturam hanc per paralysim euenisse, quia si per conuulsionem facta esset, mẽbra sinistra dextras partes ad se traherent, & contrario ijs quæ euenerunt, contigerat: quibus adde id quod Galenus scriptum dimisit, uidelicet, quod in tortura à paralysi facta, alterum trium in ea parte affecta reperiri necessum est, aut sensus, aut motus, aut utriusque amissionem, quæ in uiro hoc non deerant, ut latius hæc secunda Centuria, curatione septima, prosecuti sumus. Sed iam curationem aggrediamur hanc, qua probus hic uir notarius curatus euasit: ægrotauit autem in hyeme, sed ueris initio curari cœpit, & primo, uictus huic, turtur uel pullus columbinus assus in prandio erat, in cœna uero, uua passa Corinthiaca, & amygdalæ dealbatæ, sed panis nauticus semper ad mensam ueniebat: uini uice, aqua mellita erat. Iis enim propositis, ac de alui respõdentia cura semper habita, syrupum hunc ebibere cœpit.

℞. Syrupi stœchados, betonicæ, de fumoterræ, añ. unciam mediam, decoctionis, stœchados, betonicæ, fumiterræ cum semine fœniculi, paratæ uncias quatuor, misce fiat syrupus, quem octies repetat, post cuius potum, catapotia hæc deglutiuit. ℞. Pilularum de agarico, cochiarũ, añ. scriptulos duos, diagridij grana quinq;, cum syrupo de betonica f.p.v. & inaurentur, quibus aluus optime respondit, & sequenti die clyster lauans iniectus fuit: post quæ omnia, scriba hic, ut primo se habebat, sequentibus uero diebus, errhinis medicamentis, & apophlegmatismis, caput ieiuno stomacho purgabatur, et decoctum hoc ebibebat in aurora & uesperi, quo multum sudabat. ℞. Polypodij recentis, uncias quatuor, sene, foliculorum sene, seminis peoniæ, seminis cartami, seminis urticæ, syleris montani, añ. unciam unam, hermodactilorum drachmas sex, stœchados, maioranę, betonicę, saluiæ, origani, pulegij, dictami Cretẽsis, coryzæ, añ. pugillum unum, uuæ passæ Corinthiacæ librã mediam, scobis ligni guayaci uncias octo. In libris uiginti aquæ, fiat decoctio secundum artem, quousq; maneant libræ octo, facta colatura, adde mellis rosacei colatitij, libram mediam, & misce: cuius uncias decẽ in aurora ieiuno stomacho bibebat, & totidem tertia hora noctis, quibus optime sudabat, & aluus aliquantulum respondebat. Cæterum cum apozema hoc finitũ fuit, tunc catapotia hæc deglutiuit, quæ habẽt. ℞. Pilularum fœtidarum, drachmã unam, hermodactilorum scriptulum unũ, trochiscarum alandaal grana duo, diagridij grana tria, cum syrupo de betonica, f.p.v. inaurent, capiat hora quinta noctis, & dormiat. Sed tunc post hanc exactam purgationem, uir hic melius habere cœpit, & prædictum apozema denuo iteratum, ebibere cœpit, et caput tunc hoc fomento lauabatur, quod habet. ℞. Saluiæ, maioranæ, stœchados, conyzę, origani, pulegij, rutę, foliorum lauri, añ. pugillum unum, seminis fœniculi, ameos, melanthij, añ. unciam unam. In lixiuij libris quindecim fiat decoctio secundum artem: ex qua coma tonsa, & barba optime rasa, lauentur, & postea linteolis abstersis, ex unguento de bdelio inungãtur: modo in unctione id seruetur, quod ad suum locum, faciem frictionibus, & ma-

nibus, reuerti curemus: cui prædicto unguento, & de agrippa, & de althæa, & martiatonis aliquando miscebantur: quibus omnibus repetitis, paulatim tortura desijt, & omnia membra ad suum locum uersa sunt, adeo, ut breui uir hic ex toto sanitatē cōsecutus sit. Fuere autem omnes curationis dies quadraginta, in quibus æger hic semper ad speculum calibeum sæpe se respiciebat, & pro posse oculum & membra ei uicina, ad locum suum reuerti conabatur.

SCHOLIA.

ORis distorsio hæc repēte fere fit, & plerunq; absq; febri, ut huic contigit notario: nam quādoq; post acutissimas febres, & sæuos morbos, lēte euenit, de quo Cornelius Celsus agere uidetur, libro suæ medicinæ quarto, & Razza ultimis uerbis, capitis huic rei dicati, libri noni ad regē Almansorem: sed tunc mortis præsagium est, ut spasmus cynicus, siue caninus appellatur. Porro ut aliquid de neruis & musculis huic rei seruientibus, dicamus, Gal. audiamus, libro quarto, De anatomicis administrationib. ubi pro coronide ita habet. Nūc uero de faciei & capitis partibus, opportunū uidetur dicere: sunt aūt duo musculi tenues, simul & lati, in buccā & labra descendentes, à colli spina orti, unde membraneū fibrosumq; ligamentū procedens, substantiam ipsorum constituit. Cōplures etiam fibræ ex scapularū spinæ regionibus, quēadmodū & ex uniuersa claiculæ sede, in buccam terminantur, atq; oportet hosce musculos quū usus aliquis postulauerit pro fibrarū natura incidere: nam si experiantur magnam incisionē transuersam, buccas ad alterā partē reuellunt. Cæterum neruorū principium omnibus faciei musculis alijsq; propemodū omnibus ipsius partib. tertia neruorum est coniugatio, qui à cerebro proficiscūtur quorū sane distributio tam recta, sicuti et aliorū omnium æquissima dispensatio non fortunæ aut casui, sed arti, ac prouidentiæ debetur, ut latius hæc libro undecimo De usu partium leguntur, & studiosus lector percurrere poterit.

Curatio octogesimaoctaua, in qua agitur de pleuritide.

Vi ruri ægrotabat, uir diues, annos natus prope triginta: ut ex signis relatis deprehendi, pleuritide laborabat: qua de re, meo cōsilio, illico interna eiusdem brachij, locum affectum respiciētis, uena illi secta fuit, & sanguis abunde extractus, & nonnulla alia quæ pleuriticis debentur, sunt peracta. Cæterum post sex elapsos dies ad eum accitus, iam eum dolore liberum inueni: sed tussim difficilē patiebatur, & parum uel nihil expuebat, cū quibus intensissime febricitabat, & noctu non dormiebat: imo ut assistentes exponebāt noctu delirabat: huic uires parum constabant, & ad oblata male se habebat, & urinam iumentorū modo turbatam emittebat. Protinus igitur cum ad hūc perueni, ani uenis hirudines duas admouere feci, quæ sanguinem abunde suxerunt. Cæterum cū ruri ageremus, ubi remedia ad morbum facientia deerant, cœpi alioqui cunctatius hinc inde animo inquirere ea, quib. probus hic uir sanus euadere posset, tandem cum agrum percurro, has forte offendo herbas, & primo, capillū Veneris, quam ex putei ore collegi, postea in farfaram, bechion herbam, quā officinarum seplasiarij ungulam caballinā appellant, incidi, dein radices maluauisci eradicari feci, & ultimo summitates herbæ kalēdulæ dictæ, quæ in hortulo erat, lectæ sunt, quibus omnibus, uua passa exacinata adiuncta fuit, & parum hordei excorticati, et uiolarum flores: quæ omnia aqua excepta, ad ignē ut decet cocta sunt, & excolato decocto, parum mellis ad manus habiti, discocti, & expumati, mixtum fuit, quo decoctum dulcoratū euasit, & eo sæpe gustato, & ut decet, capite supino deglutito, magnum persensit iuuamen, & expedite spuebat. Item ex hyosciamo, & altera solani specie, succus expressus fuit, pauco adiecto aceto, quo tempora, frons, & aures, ac nares inunctæ, breui somnus in nocte conciliatus est: sed pectus pauco recenti butyro, uel axungia gallinacea inungebatur. demum octauo die, eum per cassiam Aegyptiacam purgauimus, & ex gallinacei carnibus contusum paratum illi dedimus, ueluti in potu parum uini aquosi, quod tantopere in

toto

toto morbi discursu appetebat: nam antea sola aqua hordeacea utebatur. In uictu uero ptisanę cremore, aut amygdalino, aut leui panatela, aut pane aqua lauato, & saccharo resperso: sic enim ijs ad quatuordecim dies morbus proro gatus est, & æger ipse postea sanatus.

Curatio octogesimanona, in qua agitur de pleuritide sæua.

Qui ex Iadera ciuitate apud Dalmatas, Anconam uenit, uir annos natus trigintaocto, fortis & rubicundus, repente pleuritide correptus fuit, & ea quidem sæua & forti: nam ad sinistram mammã dolorem pernecantem punctilem patiebatur, febriebat, tussiebat, & difficulter respirabat. Is igitur ex se cum sic morbo isto affligeretur, absq; medicorum consilio, per chirurgum uenã axillarem eiusdem lateris ubi erat dolor aperire fecit, & sanguinem ad uncias octo demere: post quam sanguinis missionem æger hic non minus quam antea afflictabatur, & à dolore cruciabatur. Ad eum igitur, perueniens ipse, illico ex eodem facto foramine, totidẽ sanguinis uncias fluere permisi, qui sane non ita corruptione affectus ut primus, comparuit. Cæterum cum ad pharmacopolam diuerterem ut fomẽtum pro dolore sedando, & lambetiuum, ac nonnulla alia ad morbum faciẽtia describerem, ecce, huius socij, eum inuisum ueniunt, & pro eo iuuando, uteri pi cati frustum quoddam afferunt, quod supra dolentem locum admouerunt, et dolor ex toto breui leuatus fuit, & paucis interiectis dieb. ebibito leui pharmaco purgatorio, paulatim conualescere cœpit, donec integram cõsecutus fuit sanitatem, quo tẽpore Chyrosius nobilis Anconitanus, à pleuritide quoque liber fuit, sed Petrus Hieronymus iuris ciuilis doctor Picenus, ex rocha contracta, ex eodem obijt morbo, coiuerat autem ea qua ægrotare cœpit no cte octies.

Curatio nonagesima, in qua agitur de angina.

Ricca mulier uidua, angina laborare cœpit, nihil deglutiebat, febricitabat, ad guttur dolebat, & difficulter respirabat, sed multa & quidem saniosã expuebat, sed eo tempore quo expuebat, caput à lateribus, manibus comprimebat, ut illi caput dolere in dicaret: nam tunc nõ loquebatur. Ad hanc igitur ingressus ipse omnia prędicta considerans, ac mulierem iuuenem obesam, instante æstu, ex brachij cephalica, exteriori dicta uena, sanguinis uncias sex demere feci, neq; enim clysteri uti opus fuit, quando bis & ter sua sponte aluus quotidie respõdebat: sed exterius collo emplastrum hoc applicitum fuit. ℞. Nidi hirundinis numero unum, altheæ, camomillæ, añ. pugillum unum. In aqua fiat decoctio sufficiens & in mortario postea omnia pistentur: quibus adde, farinæ hordei, uncias duas, camomillæ unciam unam, olei rosati, chamomillę, añ. unciam unam, croci, drachmam unam, cum prædicto decocto, q. suff. misce fiat emplastrum, & tepidum collo applicetur. Gargarismus quoq; is paratus fuit. ℞. Aquarum plantaginis, rosarum, añ. libram unam, syrupi acetosi simpl. unciam unam, diamoronis unciam unam & mediam, croci drachmã mediã. Misce fiat gargarismus. Iis autem ita optime ualuit, ut ad uenarum sub lingua sectionem non opus fuerit deuenire: ueluti in milite, qui bello Senensi Anconam reuersus est, & iam à dysenteria liberaueramus.

SCHOLIA.

Vt autem in præsenti aliquid de angina, ex Galeno dicamus, Hippocrates affectus omnes qui cum spira-

tione difficili guttur, aut fauces infestant, cynanchas, hoc est, anginas appellat: ac sunt quidem anginæ genera quinq;, primum est, ubi inflammantur fauces, hoc est, internus oris locus, ubi & gulæ et gutturis partes extremæ coeunt: secundum est, ubi neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, neq; etiam externarum partium ulla inflammata uidetur, laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit: tertiũ ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet: quartum ubi gutturis partes tam externæ quàm internæ similiter inflammatæ uidentur: quintum deniq; cum ad anteriores partes colli luxantur uertebræ, id quod sane contingit uel solis musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præter naturam affectis, uel nato ibi tuberculo, uel gula pariter uitiata, nonnunquam musculis quoq; qui gulam gutturi iungunt, proprijsq; aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt oblæsis. Hæc enim pro coronide ex Galeno libro quarto De locis affectis, capite tertio, sint dicta. Nidus hirundinum, an per se totus, anginis conueniat, olim in dubium traximus, & merito sane, quia multi hodie celebres medici, ipsius admotionem, pro emplastro timent & formidant, quia terreus cum sit, repercussorius uidetur. Item quia prisci potius cinere hirundinum pro hac complenda operatione utebantur, quàm ipsarum nido, ut ex Dioscoride colligitur, & Galeno, et nos commentarijs nostris in Dioscoridem editis diffuse diximus. Nos breui huic quæsito respondemus, cinerem hirundinum pro extirpandis anginis optimum esse remedium, si tamen non ita facile habetur, neq; à seplasiarijs in pyxide, ut eo uti possimus, depromptus: fuideo integro nido terreo cum suis paleis simul & stercore, pro conficiendo emplastro, & medicamento anginis cõueniente, medici utantur, cum ut ex Galeno percipitur, libro sexto De comp. med. per loca, capite tertio: Nidus hirundinis præcipue syluestris, aridus, multam discussoriam uim habet. Id quod Aetius quoq; postea memoriæ commendauit, & optimi medici norunt. Præter quam uim, particulares quoq; dotes pro cynanchicis iuuandis, admirandas obtinet, ut experientia cotidiana testatur. Cæterum pro uario huius morbi tempore, uaria medicamenta & remedia applicanda esse, sciunt docti medici.

Curatio nonagesimaprima, in qua agitur de dentium dolore.

QVi de dẽtis dolore infestissime torquebatur, radicis hyosciami ramentum supra dolentem dentem admouit, ac intra horam ex toto dolor euanuit, neq; amplius redijt, ab humore autẽ calido, dolorem ortum traxisse credere par est.

Curatio nonagesimasecunda, in qua agitur de euocando lacte ad ubera.

MVlier quæ puerum lactabat, & lactis defectum patiebatur, non propter mammillarum, aut corporis totius siccam intemperiẽ, non quia sanguis altera quatuor qualitatum infectus erat, calida, frigida, humida, sicca non quia puer imbecillis, ut non probe sugere ex mammis ualeret, sed quia sanguis bonus, paucus in corpore est. Vt igitur mulier hæc scopum attingat, optimis cibarijs, bonum & multum sanguinem gignentibus utatur consului, ut ouis recentibus, testiculis gallorum, carnibus gallinaceorum, ficedularum, turdorum, perdicis, phasiani, attagenis, & similium, tum assis, tum etiã iurulentis, adiectis oryza, uel cicere, uel ocimo, anetho, fœniculo, malua, & lactuca, quibus quoque carnes ueruecis, aut crituli, uel hædi, & similium quadrupedum parari possũt: sed oryza, lacte & saccharo parata, & amygdalis uel pistatijs, aut pineis adiectis, multum commendatur, placentulæ, sesamoides, mello uel saccharo confectæ præstantes in hoc casu sunt, non minus ac ex melanthio nigro, uel citrino paratæ: sed ferculum in mensas magnatum passim ueniens, album dictũ, id quod Græci λευκοφάγον appellãt, per se solum sufficiens est multum gignere lac: sed lac in hoc casu optimum est, & butyrum, & ubera optimorum animantium, ueluti pisces optimi, quibus addimus, pinosaccharatum, martios panes, amigdalas saccharo incrustatas, semina melonum saccharo cooperta, & uua passa, & uaria alia bellaria, sed uinum uermiculum et odoriferum, optimum est: cum quibus omnibus frictio lenis ad mãmas, secunda hora post habitum

bitum cibum fiebat, quibus omnibus lac intra octo dies recuperatum fuit, & ad mammas attractum. Porro Anconitanæ mulieres hippocampum pisciculum flexuosum, in pulverem redactum, & uino exceptum, ad lac prouocandum, bibunt & optime uotis respondet.

Curatio nonagesimatertia, in qua agitur de febre catarrhali.

Adriel Hæbræorum hodie summus cōcionator, anno ætatis suę quinquagesimoquinto, temperatura biliosa exusta, si qua altera, raucedine siue brancho, hoc est humore in thoracem et asperam arteriam destillante, mense Maio leuiter affligi cœpit, cōtra quē pellendum, saccharum Candum ore tractabat, ueluti tragacanthum, pillulas bechichas, & similia arteriaca, quibus humor etsi parabatur, & obediebat, indies tamen morbus magis hominem affligebat, ut cum febre postea apparuerit, pro quibus propulsandis affectionibus, medicorum consilio, pharmacum hoc illi propinatum fuit. ℞. Hordei mundi, capillorū Veneris, florum uiolarum, añ. unciam unam, iuiubarū, sebestē, añ. numero quindecim. In libra una aquæ fiat decoctio secundum artis ordinem & colet. Recipe prædicti decocti, uncias quinq;, in quibus infunde agarici optimi nouiter in pasta parati, scriptulos duos, quos per noctem macerari sinas. In aurora uero colatura facta, & agarico abiecto, adde prædicto infuso, mannæ electæ uncias duas & mediam, misce fiat potus: quem aliquātulum retinuit, sed postea uomuit, & octies uel decies egessit, non nisi citrina biliosa, quibus uiscida non pauca pituitosa, imum petentia, mixta uidebantur: à qua purgatione, melius habuit. Cęterum cum extra domum ueniret, ira & furore percitus, grauius in morbum recidit, tussis frequēs erat, cum qua aliquid semper screabat, quam febris intensa comitabatur, capitis dolor, & totius corporis lassitudo, tunc etiam lotio rubro, & crassiusculo apparente, interna brachij uena secta fuit, & sanguis ex ea ad uncias sex effluxit: qui in totum corruptus, ac putredine maxima affectus erat, à qua sanguinis missione, melius habere uidebatur: nam tunc lecto decumbebat, & clysteribus iuuabatur, & amigdalarū, uel ptisanæ cremorem, aut panatellam simplicem, emulsione seminis mellonum concinnatam, pro uictu habebat: in potu uero, hordeacea iulebo uiolaceo mixta ueniebat: sed singulis aurorís singulos syrupos bibebat, qui habet.

℞. Syrupi uiolacei unciam unam, capillorum Veneris unciam mediam, aquarum uiolarum, farfaræ, añ. unciam unam. Misce, & interdiu, ac noctu, ad sputum facilitandum aliquid semper pitissabat, ut syrupum uiolaceum, iuiubinum, loch de althea, de farfara, saccharum Candum uiolaceum, sanoneam, diatragacanthum: sed successu, syrupum de liquiritia, & huic similes. Cæterū cum morbus adhuc ingrauesceret, duobus interiectis diebus, à prima sanguinis missione, iterum sanguis ad uncias septē ex brachij uena emissus fuit: postquam sanguinis missionem melius habuit, & postea nonnullis interiectis diebus, cassia Aegyptiaca epota conualescere cœpit: donec integram consecutus est sanitatem, fuere autem omnes ægritudinis dies duodecim.

Curatio nonagesimaquarta, in qua agitur de dysenteria, philonij Romani potione, curata.

Ir qui extra urbem negotiabatur, annos natus triginta, & febri ingenti corripiebatur, Anconam uenit: qui cum nihil contra morbum ageret, in dysenteriam lapsus est, ipsa quoque uigente

febre. Cæterum elapſis quindecim diebus ad eum accitus, hunc adhuc dyſentericum prædicta cum febre ſed mitiori inueni: qui indies multa & ſæpe egerebat, & non dormiebat: ſed intenſe ſitiebat: nam inteſtina tunc non adeo dolebāt. Hunc igitur exacte conſiderans, & eius pulſum utcunq; conſtantem inueniens, hora tertia noctis, Philonis antidotum dare iuſſi, in hunc modum.

℞. Philonij Romani drachmam unam & mediam, trochiſcorum de bolo Armeniæ drachmam mediam. Miſce, & cum pauco uino bibat, ut dixi hora tertia noctis. Ita enim medicamentum hoc contulit, ut æger ea nocte optime dormiuerit, & nihil fere egeſſerit, adeo ut paucis poſtea clyſteribus ex ſeuo hircino & rebus conſtringentibus concinnatis, immiſſis, & ori ſtomachi roborante emplaſtro applicito, intra octo dies ſanitatem obtinuerit. Huic uictus gallinacei carnes erant, quibus ueruecis, uel uituli pes unus uel alter incoctus erat, aut panatela prędicto iure ex ſimilagine parata, aut oryza, primo toſta, & poſtea iure prædicto cocta. Potus uinum rubrum ſtypticum erat, nō niſi aqua calybeata dilutum, ſed aliquando conditum ex philitide herba, lingua ceruina dicta, & ſaccharo paratum comedebat, quod ſummopere ualere in hoc caſu, tum ex Dioſcoride, tum etiam Galeno, percipi poteſt, cum de philitide loquunt̃ neq; enim ambigas linguam ceruinam philitim eſſe, ut proprio diximus capite.

SCHOLIA.

Philonis antidotus efficaciſsima, à Philone medico Tarſenſi deſcripta eſt, ut apud Galenum legimus, libro nono De compoſitione med. ſecundum locos: qui carmine elegiaco, ſed ænigmatibus obſcurato, eā poſteritati ſcriptam reliquit, quam poſtea Galenus inibi candide interpretatus eſt. Cæterum antidotū hoc uel hanc, Meſue in ſuis antidotis deſcribit: qui à Philonis deſcriptione per Galenum citata, in hoc diſcrepat ut uice euphorbij, caſtoreum admittat, in cæteris uero conueniunt. Porro hoc antidotum Auicenna libro quinto ſui Canonis, & Nicolaus, Philonium Romanum appellant, non ab inuentore Philone Romano, ut inepte interpretes nugantur, ſed forte quia Romæ in continuo & frequenti uſu erat. Alteram uero huius antidoti deſcriptionem Meſue habet, in eo capite, quo de fluxu ſanguinis ab ore agit, ſed longe à dicta diuerſam: & philonium Perſicum appellat: forte quod in Perſide eius frequens erat uſus aut inuentio. Nos ad priſcorū imitationem, ut ex Galeno didicimus, libro duodecimo Methodi medendi, capite primo, ob tria opiata, & ſtupefacientia medicamenta damus: aut propter dolores ingentes, aut propter longas uigilias, aut propter rebelles fluxiones, & contumaces deſtillationes: in quorum propinatione, uel Galeno teſte, libro nono De compo. med. ſecundum locos, tria quoq; ſeruare debemus, nimirum ut ſenſus ſtupefiat, ſecundo, ut nullum in poſterū inde circa particulam nocumentum permaneat, tertio ut affectio ipſa maxime inde iuuetur. Stupefit autem ſenſus anodinorum improprie dictorum medicamentorum, immodica frigiditate, quæ frigiditas neruorū & meatuum ſpiracula, per quæ animalis ſpiritus ſentiendi & mouendi uim habens, diſtribuitur, denſat, & obcludit. Cum igitur neruorum ſpiracula hæc contracta et præcluſa ſunt, ſpiritus extra tranſmitti non poſſunt, unde membra ſentire deſinunt, & conſequens, partes non dolent, quia dolor citra ſenſum tactus fieri non poteſt, ut docuit Hippocrates libro De natura humana, & Galenus libro De elementis, & duodecimo Methodi medendi, capite ſeptimo. Secundum præceptum erat, ut nullum in poſterum inde circa particulam, detrimētum permaneat: ſecurius autem opiata & ſtupefacientia admouentur, quā intus propinantur, & tutius correcta & refracta alijs medicamentis, quàm per ſe ſola: compoſita tamen ut Philonis hæc antidotus, nō niſi ſexto elapſo à compoſitione ſua menſe, aut integro anno, ut placet Galeno, in uſum medicum uenire debēt, quæ poſt ſex annos uiribus minui incipiunt: ut ſuadet Gal. libro duodecimo Methodi medendi. Cæterum hæc uentriculo uacuo dari cupiunt, neq; poſt deuorata ad quinq; horas comedi quicquam debet: imo non niſi poſt celebratas euacuationes uniuerſales, ſtupefacientia hæc medicamenta regulariter propinantur: ſecus autem neceſſitate cogente. Porro poſt horum operationem, uno uel altero interpoſito die, aromatica, & membra roborantia calida medicamenta, concedimus, ut illorum malam impreſſam qualitatem frigidam extirpemus. Tertium autem propinationis præceptum eſt, ut affectio ipſa inde maxime iuuetur: pro quo à nobis in præſenti unum proponendum eſt dubium: an opiata & ſtupefacientia medicamenta, tutius dentur infrigidis affectionibus.

nibus,quàm calidis,uel contrario. Mesuæ descriptione philonij,indubitanter securius & tutius philonium fri
gidis affectionibus dari quàm calidis contendit:ut ex ijs paucis uerbis liquido constat,ita enim Mesue. Anti=
dotus Philonis efficacissima,& expertissima,ad sedandos uehementes & letales partium dolores uentricu=
li,coli,hypochondriorum,hepatis, lyenis,renum,uteri,excitatos à crudis humoribus,aut flatu crasso,aut am
borum causa intemperie frigida,ualet etiam ad suffocationis periculum,singultum uehementem, urinæ diffi/
cultatem:ob hæc à morte impendente,uindicat. Hactenus Mesue,ex cuius uerbis manifesto euadit , philoniũ
antidotum frigidis affectionibus magis subuenire , quàm calidis,cuius assertionem secuti sunt uiri hac ætate,
iudicio,& doctrina celebres,& eo magis quia philonico antidoto calida medicamenta misceri uideant,qui=
bus addũt Galeni ultima uerba,capitis primi libri duodecimi Methodi medendi: quæ ut ipsi putant,ipsis mul
tum fauere uidentur. Sed quod ij hallucinentur,ac ut aiunt,toto aberrent cœlo,paucis demõstrabimus:cũ opia
ta & stupefacientia medicamenta tutius affectiones calidas & dolores à causa calida procedentes , sedant,
quàm à frigida originem trahentes,ut ratio ipsa indicat,& Galenus suffragatur:quia opiata & stuporẽ in=
ducentia medicamenta,etsi affectionum frigidarum symptomata,& dolores à causa frigida ortos infringãt,
parum tamen tuta sunt:neq; adhiberi nisi summa necessitate debent,quia eorum causas augent, & curationi
contumaces morbos reddunt:calidos uero affectus & dolores,prædicta hæc medicamenta tutius & securius
sedant,imo horum causas unà semper abigunt,unde tutius pro ijs calidis affectionibus,& doloribus profligã
dis,quàm frigidis,ea concedimus:neq; enim Mesuæ fides ulla hac in re habenda est,quando Galenum non ad
modum feliciter intellexerit,quo factum est,multi hodie cum eo decepti, in eadem erronea perseuerẽt opinio
ne:habent autem Galeni uerba citato loco sic: Ergo sicuti cauendus est,quoad fieri potest eiusmodi medicamẽ
torum torporem inferentium usus:ita si necessitas urget,neq; admodum noua sunt offerẽda,quod frigida quæ
in ijs sunt præualentes uires adhuc habeant,neq; ita antiqua,ut spem nostram frustrentur:sed uti compreben
sum est,tandiu dimittenda sunt,quoad uiolentia refrigerantium,ab eorum quæ calfaciunt ui mitigetur: & ta
lium quidem medicamentorum usus,eorum qui aduersus symptoma pugnant,est proprius , potissimũ ubi ex
frigida causa dolor est excitatus:obsunt enim talia plurimum toti affectui,ac curationi,contumacem eum red
dunt. Hæc enim Galeni sunt uerba,ob quæ, Mesuæ & eius sequaces seducti sunt,credentes utiq; medicamẽta
torporem inferentia,tutius dolores à causa frigida procedentes iuuare,quam à causa calida,quod falsum esse
ex ijsmet uerbis indicabimus:quæ aliud nihil docent,quàm quod inter ea medicamenta torporem inferentia,
recentia sunt,periculo non uacant, ac ideo propinanda non sunt,quoad uiolentia refrigerantium ab eorũ quæ
calfaciunt ui mitigetur:quod intra sex menses potissimum fit,& exactius & tutius (ut Galeno placet) post
elapsum annum. Cæterum ijs Galeni sequentibus uerbis,uniuersa consistit dubitatio,quæ habent , Et talium
quidem medicamentorum usus,eorum qui aduersus symptoma pugnãt est proprius, potissimum ubi ex causa
frigida dolor est excitatus:quæ cum non intelligant in fœdum hunc dictum errorem labuntur,firmãtes,tutius
quæ inferunt torporem medicamenta dari posse ijs, qui patiũtur morbos frigidos quàm calidos, quod quã fal
sum & erroneum sit,Galeni sequentia uerba indicant,quæ ita habent: Obsunt enim talia plurimum toti affe
ctui,ac curationi contumacem eum reddunt. Sed multo clarius docuit Galenus hæc,capite octauo eiusdem uo
luminis,ubi dolorum uariorum curam prosequitur,& ita inquit. Si mordens humor est,qui affligit , aduer/
sissima huic sunt quæ extenuant & calfaciunt. Postulat nanq; huius generis affectus , si modo curandus est,
ut ea quæ contristant,uacuentur:si id omnino fieri nequeat,ut per epicrasin sanetur , sin id quoque fieri non
posit,ut quæ torporem inferant,medicamenta exhibeantur , quæ quanquam sunt reliquorum communia,
minus tamen hos affectus quàm alios lædunt , quippe tenuis consistentiæ & calidarum uirium plurimi
talium humorum sunt,quæ autem ex papaueris succo,& alterco , & eo modo frigidis composita medica=
mẽta sunt , simul omnino & refrigerant & siccant : qua ratione non solum ut sensus torporem inducen=
tia salutaria sunt , sed etiam ut humorum tenuitatem cogentia atque crassantia : præterea uehementem
calorem refrigerantia , ubi uero crassi glutinosiq; humores habentur , alienissima sunt quæ torporem
inducunt : cauendusq; magnopere in eiusmodi affectibus eorum usus est . Ex quibus uerbis satis clare
percipitur id quod à nobis propositum est , cui sententiæ adstipulatur Auerrois ille post Aristotelem,
philosophus admirandus,libro septimo sui collectorij , capite decimooctauo , in quo agit de syncopi eueni/
ente causa doloris , & hanc eandem sententiam omnes doctores medici , ut ueram amplectuntur. Cæterum
torporem inferentibus medicamentis , calida medicamenta miscentur , & iunguntur , ob quæ non ita fri=
gidis affectionibus ea obsunt,miscentur tamen calida medicamenta stuporem inferentibus, ut placet Galeno
libro nono De compositione medicament. secundum locos,ut citius distribuantur, & totum affectarum par=
tium profundum penetrent,simul ut nocentes humores discutiant,& uiscosos extergant,uel potius dissecent,
& crassos attenuent,& uentosos flatus resoluant & euacuent:neque Mesue si quis eius penitus deprehendat
uerba,

uerba, philonium antidotum frigidis ægritudinibus tãtum conuenire dixit, sed uarijs calidis, ut Syluius Parisiensis medicus doctissimus, cum Mesuem interpretatur enarrat.

Curatio nonagesimaquinta, in qua agitur de colica affectione.

Vir qui colica affectione grauiter cruciabatur, ad eum accitus, folle fabrili, ut nosti parato, & omni spiritu impulso, clysterem paratum ex oleo communi ad manum habito, inijci mandaui, & postea alterum ex rutaceo oleo, sed exterius ex stercore caballino recenti, formato emplastro, ad ignẽ in frixorio, adiectis olei cõmunis fęcibus, semineq; pseudonardi, lauandulæ dictæ, & loco dolẽti admoto, breui à dolore liber & sanus euasit.

Stercore caballino fit usus doctor Anbaldus applicans ventri in colico dolo[illegible]

Curatio nonagesimasexta, in qua agitur de febre.

Erma musicus insignis, annos natus triginta, temperatura biliosus, cum febrire cœpit, ex syrupi rosacei solutiui uncijs quatuor, adiecta pauca aqua cicoreæ, primo purgatus fuit, sed febris continua, sed leuis ipsum tenebat. Cæterum singulis sequẽtibus diebus, syrupi uice, saccharum rosaceum eiusdem anni, pondere unius unciæ comedebat, & postea parum aquæ endiuiæ bibebat, quibus multum sudabat, sed febris instabat: unde ijs de causis, ex brachij curuatura iecoraria secta fuit uena, & sanguinis unciæ sex extractæ: tunc aluus ex se respondebat, & ex pectore per sputum æger uiscida quædam emittebat: & altero intériecto die optime sudauit, & tandem febris remissa est, sequenti uero die leui pharmaco epoto, optime egessit, & sanatus est, sed postea roborandi uentriculi gratia, ex diamargaritone unũ uel alterum rotulum, ieiuno stomacho, comedebat. Hoc eodẽ tempore, simili febre correptus fuit Rosatus, & Strogamus aurifex, & plures alij, ueluti Arij Valascij, olim apud Paulũ tertiũ pontif. max. astrologi frater, sed hic tertiana laborabat, & priorib. paroxysmis, in auriginem morbum arcatum dictum incidit, sed celebratis euacuationibus, ut decet, septimo paroxysmo sanatus est.

Curatio nonagesimaseptima, in qua agitur de quodam qui se ægrotare simulabat.

Monaculus qui Anconam ex Monte sancto uenerat, & iterũ ad parentes reuerti desiderabat, se ægrotare simulabat, & uentrem dolere dicebat. Ego uero monaculi uersutiam ueris cõiecturis depræhendens eum uerberibus affici, ac lecto leuari iussi: huic pulsus optimus erat & lotium optimũ, & quandoq; plorabat, & gemebat, tu zerbi cautelis ut similes dignoscas ornari, & Galenũ proprio libro, huic rei facienti, cui titulus est, Quomodo morbũ simulãtes sint deprehendendi, non prætermittas, ueluti plures eius historias lectu dignas huic rei facientes.

Curatio nonagesimaoctaua, in qua agitur, de quodam tertiana laborante, cui initio paroxysmi cibum elargiebamur.

Iuuenis annos natus uiginti quinq; natura biliosus ad ustionẽ uergens, colore nigello, corporis habitu gracili, & hirto, & ad tactum calido, & qui nunquam antea ægrotauerat, in tertianam simplicẽ non longe ab exquisita, lapsus est, is cum primum in paroxysmũ ueniebat, multum affligebatur angustiabaturúe, bilem merã uomebat, oris amarorem sentiebat, & syncopim patiebatur, unde ut tanta effugeret mala, paro-

paroxysmi initio, semper panẽ lotum & aliquali agresta respersum (qua multum se delectari dicebat) in uictu concedebamus, hoc enim ordine incedentes, & clysteri quandoq; iniecto, prædicta symptomata æger hic fugiebat: tãdem syrupis refrigerantibus epotis, & leui pharmaco propinato, sanitatẽ intra septem paroxysmos obtinuit. Dicuntur autem huic similes calidi & sicci biliosi, picrocholi, de quibus Galenus libro octauo Methodi medendi, capite secundo, Hippocratis sentẽtiam secutus, libro De uictus ratione in morbis acutis, multa dixit, ueluti, libro Artis medicinalis, & undecimo Methodi medendi: non igitur ægrotãtes quietiori paroxysmi aut morbi tempore, semper cibandi sunt.

Curatio nonagesimanona, in qua agitur de cephalea, id est, antiquo capitis dolore.

AVrelius Passer, V.I. Doctor, uir annos natus trigintaquinq;, temperatura biliosus, ab hinc tres annos, sæuissimo & crudelissimo capitis dolore cruciari cœpit: qui dolor unà cum febre parua & lenta, initium habuit, & altam capitis partem occupabat, & (quod mirum dixerim) oculorum radicibus nunquam respondit, sed eum capitis magnus pulsus caliditatem præseferens, semper comitatus est, delitescebat autem dolor hic, aut non ita fortiter in æstate sicuti hyeme cruciabat: erant autẽ huic uiro renes supra modum calidi, & consequens iecur, sed stomachus optime concoquebat. Cæterum hic cum per triennium, continuo crudeli hoc dolore uexaretur, & diues satis esset, uniuersam oberrauit Italiam, doctos quoq; medicos quærẽdo, ut remedium pro tanto profligãdo dolore inueniret. Demum, cum Anconam uenit, ad eum sum uocatus, anno 1553. à quo cum multa & uaria interrogo, quæ ad suam faciunt ualetudinẽ, ille quoq; multa in medium affert, & præcipue per alios machinata medicos, præcipue Romanos, inter quos Franciscum Mursinum ut præcipuum nominabat, senem capularem Romæ alterum habitum Hippocratem, quem cum hæc scriberemus animam egisse, ab amicis Romanis accepimus: qui uaria illi propinauerat apozemata, & syrupos plures, quibus addebat guayaci toties repetitũ decoctũ, ut catapotia & uaria pharmaca prætereamus, & ex herbis innumeras super caput irrigationes confecerat, non minus apophlegmatismata, & per nares iniecta medicamenta uaria inculcabat, ac supra ipsum quoq; caput uarios sinapismos, & multa rubricantia: imo eo quo ad manus nostras peruenit tẽpore uaria foramina & ulcuscula plura, causticis medicamentis oborta, per eius uniuersum caput disseminata, habebat. Huius igitur temperaturam cum reliquis considerans, quæ calida & sicca est, eius quoq; proceram staturam contemplamur, faciem pallidam, ad hæc capitis antiquum dolorem, partem interiorem, semper, tam ante prandium, quàm post prandium æque affligentem, quanquam & capitis exteriorem partem quandoq; prehendebat: sed tunc foras tubercula prominebãt, & ut multa paucis dicam, dolor hic pulsatiuus semper erat, profundus, ob quem tristi lamentatione & eiulatu, quærebatur diu & noctu, & insomnis semper fere agebat, & eius uniuersum caput, plus iusto calidũ reperiebatur, & à prandio febricula illum detinebat, quæ ipsum in maciem traxerat, ut eum in hecticam febrem tunc breui lapsurum non admodũ difficile esset diuinare. Cæterum dolorem hunc per consensum, an primogeniam capitis affectionem fieri, uaria erant hominum iudicia: item à causa calida, uel potius frigida, originem traxisse, non minus inter se digladiabantur: neq;

neq; enim rationes pro utraq; fulcienda assertione deerant, quando multa ex relatis habita, caliditatem attestantur, utpote dolor pulsatiuus, febris, temperatura calida & sicca, color pallidus, capitis ad tactum ingens caliditas: item quòd calidis medicamentis peius semper habuit, quibus addunt, non contẽnendum argumentum, quòd humor calidus arterijs contentus hunc gignebat dolorem: quia dolor magna cum capitis pulsatione fiebat: qui aliunde quàm ab arterijs male affectis euenire nequit: unde, de secandis arterijs ex ipso capite, sermo instabat, ut Galenus agendum suadet libro sexto De sanitate tuenda, & latius, ultimis uerbis libri De sanguinis missione. Iis uero cõtrarij, quòd morbus à causa frigida originem traxit, morbi ipsius diuturnitatem adducunt, qui tandiu nisi à causa frigida dependentiam haberet perduraret: item quod in hyeme morbus uiolentior est, quàm in æstate, imo æstate aliqñ ita debiliter affligit, ut quandoq; ex toto delitescat. Sed horum rationes, primæ partis doctores facile soluunt, quia aeris ambientis ratione, æstate spiramenta operiuntur, & materia calida morbum fouens, et gignens dissoluitur: hyeme uero ob frigus contrahuntur, densantur, & consequens materia tanquam carcerata manens, dolores gignit, malam qualitatem & solutionẽ continui inducendo. Ego uero prædicta omnia considerans, & uentris eiusdem constructionem conspiciens, ut qui per triduum & quatriduũ consueta non respondebat, iudico circa nutritoria membra plurimum atræ bilis aggeratũ habere, ex qua fumi, tum sanguis atrabiliarius per uenas ad caput nutriendũ ascendentes, malam qualitatem in eo imprimunt & solutionem continui: ex quibus dolor conflatur, & homo tristatur, & in ægritudine tandiu perseuerat: pro qua ęgritudine leuanda, & homine à tam sæuo morbo liberando, mẽse Iunij, in quo calor nõ adeo uigebat, imo uniuersa illa æstas temperata, uel non adeo acris fuit, cum acerbissime à dolore cruciaretur, ad radicem synarũ eum traxi, cuius decoctum per uiginti quinq; dies illi bibendum dedi, ita magno iuuamẽto, ut omnibus admirationi fuerit, imo rem incantationi plures similem dixerint: quũ elapso quarto à potu die, illico dolor abierit, & nõ amplius redierit, & æger se sanum dixerit: cum aluus sua sponte excremẽta reddere cœpit, ut successu curationis, purgatione non indiguerit: initio tamen morbi, antequam radicis potũ aggrederetur æger, decoctũ ebibit describẽdum, & ex syrupo rosaceo solutiuo adiecto electario de sene, purgatus fuit, habet autem decoctum sic. ℞. Foliorum & folliculorum sene unciã unam, polypodij quercini recentis, & contusi unciam unam, thimi, epithimi, seminis cartami, myrobalanorum indorum, añ. unciam mediam, prunorum pinguium numero quindecim, florum borraginis, fumiterræ, añ. unciã mediam, seminis fœniculi, anisi, carui, añ. drachmas duas, carnis caponis unius optime exanterati. In libris octo aquæ fiat decoctio ad medias, facta colatura. ℞. Prædicti decocti uncias quatuor, syrupi de pomis unciam unam, de fumo terrę unciam mediam, Misce fiat syrupus, quem ieiuno stomacho frigidũ bibat, & in nocte hora somni eum iteret, ac ex toto epoto decocto, prædictũ bibat pharmacum. Nunc autem pancratice ualet, ueluti Capitaneus Augustinus Pisanus, uir me hercle, ut nobilis, ita bonus & humanus, qui cũ à morbo antiquo Senas traheret affectiones ut ulcera serpentia, dolores ingentes, & insomnia multa, ita post huius radicis potum illico ex omnibus liber euasit. Modum uero tradendi decoctum radicis huius synarum ex secunda pete Centuria.

Cura-

Curatio centesima, in qua docetur quomodo puer scæuola, hoc est, manum sinistram agiliorem habens, nequaquam dexter reduci potuit, simulq; de pondere ossium humanorum, & de corio humano.

ILlustris & generosus Ranconus, filium quatuor annos natum habet, qui cum læuam manum dextra ad omnia magis agilem haberet, omnia ea conficit, ut sinistri nomine mereatur. Cæterum pater illustris ægre ferens pueri uitium, remedium quęrit, quo puer dexter euadat. Porro, cũ multa machinata sint, & per plures dies manum alligarent, & uincirent, ut dextram exerceret, & ea functiones cunctas obiret, nihilominus tamen puer sinister semper mansit: Sed qua ratione, nemo (quod sciam) dixit, cum id ex anatomica diligentia, quàm ex rationibus philosophicis, deprehensum sit. Cum igitur superioribus annis, plura & uaria corpora dissecaremus, anatomię exquisitam cognitionem desiderantes, non tantum corporum sectione, & particularum cognitione, contenti euadebamus: sed etiam eorum uascula, syphone, siue syringe impulso spiritu, primo alicubi dissecta, impellebamus: unde multa & uaria nunquã antea scripta, neq; fando audita, inuenimus: ut Centuria prima, cũ de pleuriti de egi, dixi: sed non hæc tantum machinabamur, sed ossa põderabamus, dextra sinistris conferendo, ex qua libratione, quæsiti rationem inuenimus: nã cum os brachij dextri, & sinistri, à cubito ad humerum incedens, æqua bilance librarem, dextrum in uno latere, sinistrum in altero ponẽs, dextrum siue brachij dextri, longe plus grauitare os sinistri osse inueni, quod tunc cõsiderans, ac indubium trahẽs, forte id euenire ob dextrum exercitatum brachiũ, ad quod nutrimentũ maiori in quantitate confluit, hæsitabam: neq; pro hac roboranda affectione, exempla mihi deerãt, prout ex Amazonibus, hoc est, sine mammis mulieribus Scythiæ desumitur: quibus dextra mamma urebatur, ut omnis uis, ac robur in dextrum humerum & brachiũ deferatur, ut meminit Hippocrates libro De aere, aquis, & locis. Cæterum restabat id experiundum in puero paruo, qui nondum brachium exercuerat: cum eius dissecandi corpusculi occasio daretur: sed ecce, cum periculum facio, id quoq; in puellulo euenire prout in homine inueneram, deprehendi: unde iudiciũ facio, eos qui à natura dextrum brachium robustius habẽt, raro uel difficulter, ambi dextros euadere: si tamen contingat brachio dextro non admodũ additamentum, illud plurimum esse: tunc exercitatione, & longa consuetudine, ita bene sinistra manu ac dextra utetur hic, cui hæc euenerint, & tunc ambidexter euadet: ut multis euenire experimur, & Galenus notat enarratione quadragesimaquarta, libri septimi Aphorismorũ: quibus tu addas Aod, Hebræorum ducem ambidextrum, qui octogesimum superuixit annum, ut libro Iudicum legitur. Porro, si ut à natura brachio dextro, additamentum illud semper fere elargitur, brachio sinistro euenire contingat, tunc uir sinister omnino euadet, & ut dixi, ambidexter quoq; erit, modo tamen non magna intersit ponderis disparilitas, est nanq; brachium dextrum (si modo Hippocrati fides habenda est) sinistro robustius quum uniuersa dextra mẽbra, sinistris robustiora, libro tertio De morbis dixerit: neq; me latet Galenum, prædicta enarratione, libri septimi Aphorismorum, oppositum dixisse, sed Hippocrati experientia ipsa suffragatur, quæ tum ab operatione, tum ab anatomia, desumitur. Sed Galenus cum nunquam corpora humana secuerit, neq;

hæc ita ad unguem scrutatus fuerit, philosophorum more dixit, dextrã manum natura sua debilem esse, læuæ scilicet ratione. Vnde eorum multi dicũt, sinistram manum firmiorem esse ad scutum tenendum, dextram uero ad omnia magis agilem: sed & contra Hippocratem multi dicunt, sinistrum oculũ dextro firmiorem & robustiorem esse: ex quibus Aristoteles libro Problematum unus est: sed re uera oculus dexter sinistro fortior & robustior est, ut apud Hippocratem legimus. Cæterum, cum de ijs ago, in mentem uenit, cũ hominum ossa ponderarem, unius uel alterius pellem, me parare iussisse eo quo pelles albæ euadunt modo, ut postea nigræ uel coloris alterius ab artifice fiant, quæ sane pellis humana ita apparata, crassa, sed intus tomentosa eua sit, similis omnino pelli ceruinæ quam Hispani & Neapolitani parare solẽt, ut ex ea, calceos æstiuales conficiant, & gestent. Erat autem pellis hęc humana extra porosa, sed cũ sicca absq; confectura aliqua exiccatur latis spiramentis, & foraminibus amplis reddit, ut ad tectoria inutilis omnino sit, id quod Oribasius ex Historia dixit, enarratione Aphorismorum, inquiens: Iussit quidam Persidis imperator corium à quodam tolli, atq; inde aliquas umbras tegumẽti fieri. Vnde probatur patentiores texturæ cauernas, hominem habere, quàm cętera animalia, de quibus & similibus, plura quãdoq; modo Deus opt. max. uotis nostris respondeat, sumus dicturi. Nũc uero quartę huic Cẽturiæ colophonem imponamus. Anconæ 17 Cal. Septẽbris millesimi quingentesimi quinquagesimitertij, quo tempore, bellum intestinum inter Carolum quintum Imperatorem, & Henricum Galliarum regẽ, apud Belgas flagrabat, & classis Turcica pro rege Galliarum Corsicam insulam Ligurũ dominio subiacentem, occupauit, & ætatis authoris anno quadragesimosecundo.

AMATI LVSITANI QVATVOR CENTVRIARVM FINIS.

INDEX RERVM ATQVE VERBORVM MEMORABILIVM, QVAE IN HOC OPERE continentur diligentissimus.

anaxionis

cari

D

E

 quid

G

iuue=

linimen-

Mar-

mellis

N

O

Q

R

ſcabiei

T

Teutho-

